

แนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย

Political Communication Guidelines for Reconciliation in Thai Society

พระครูธรรมธรบุญเที่ยง พุทธสาวิโก (ลักษณพลวงศ์)¹ สุรพล สุยะพรหม² และประณต นันทิยะกุล³

Phrakhru Thammathonbunthiang Phutthasawako (Lakphonvong),

Surapon Suyaprom and Pranod Nantiyakul

Received: April 17, 2020

Revised: June 13, 2021

Accepted: July 31, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.1

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 23 รูปหรือคน และ สทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 รูปหรือคน ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย นำหลักการนำหลักสาราณียธรรม 6 ประการ มาใช้กับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาจักรกรรม เมตตาโมกกรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา ทิฐิสามัญญตา ในด้านผู้ส่งสาร ต้องมีคุณธรรม รอบรู้ รับฟังภาษาที่เข้าใจง่าย เข้าใจบริบทของผู้รับสาร สามารถถ่ายทอดด้วยน้ำเสียงที่จริงใจ ต้องมีกลยุทธ์ มีประสบการณ์ในการสื่อสาร ด้านสาร เนื้อหาสาระของสื่อต้องเป็นธรรม ไม่เอนเอียงเข้าข้างฝ่ายใด ข้อมูลต้องมาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ เข้าใจง่าย ข้อมูลต้องเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ด้านช่องทางการสื่อสาร สื่อออนไลน์ ผ่านบุคคลใกล้ชิด ประชุมร่วมกัน จัดกิจกรรม มีคุณธรรม กำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน มีช่องทางให้เลือก ลดความขัดแย้ง มีประสิทธิภาพสูงต่อประชาชน ด้านผู้รับสาร ต้องเป็นกลาง มีจิตที่คิดบวก แสวงหาความรู้ทุกด้าน วิเคราะห์ข่าวสาร มีสติ มีองค์ความรู้ ต้องมีกัลยาณมิตร หลักสาราณียธรรม ไม่ทำร้าย วาจาสุภาพ คิดดี แบ่งปัน ช่วยเหลือ เคารพกฎกติกา มีความคิดเห็นไปในทางเดียวกัน

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง, สมานฉันท์, สังคมไทย

¹⁻³ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: bunthiang.lak@mcu.ac.th, Tel. 089-5574498, 062-2945994

Abstract

This research article aims to present a political communication guidelines for reconciliation in Thai society. It is a documentary research and qualitative research. In-depth interviews with 23 key informants and a focus group discussion with 11 experts were conducted. The results showed that the Political Communication Guidelines for Reconciliation in Thai Society apply the Saraniyadhamma 6 consisting of Mettakayakamma, Mettavacakamma, Mettamanokamma, Sadharanabhogi, Silasamanyata, and Ditthisamanyata to political communication to enhance reconciliation. In the aspect of sender, he must be virtuous and knowledgeable, able to convey messages with a sincere tone, listen to an easy-to-understand language, understand the context of the receiver, have strategy and experience in communication. On the side of message, the media content must be fair and no bias. The information must come from reliable sources and be easy to understand, be useful to the public. On the side of communication channels, online media through close people, meeting together, organizing moral activities are used. There are setting clear goals, alternative channels, reducing conflict that are highly effective for people. In the aspect of receiver, he must be neutral including having a positive mind, seeking knowledge in all fields, analyzing news, being mindful, having knowledge, having a good friend, doing no hurt of others, speaking politely, good thinking, sharing, helping, respecting the rules, having the same opinion based on Saraniyadhamma.

Keywords: Political Communication, Reconciliation, Thai Society

บทนำ

การสื่อสารทางการเมืองคือการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากคนหนึ่งไปหาอีกคนหนึ่งหรือคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้อีกกลุ่มหนึ่งเข้าใจ อาจจะมีลักษณะการสื่อสารเป็นแบบการสื่อสารผ่านช่องทางสื่อสารต่าง ๆ ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ การสื่อสารทางการเมืองจะเน้นในด้านการโฆษณาชวนเชื่อ ใช้นโยบายที่ทำให้ประชาชนเห็นด้วยคล้อยตามแล้วเลือกตัวเอง พรรค พร้อมกับความคาดหวังในการทำตามสัญญา จึงต้องเรียนรู้ประเภทของสื่อต่าง ๆ ที่ทางโลกสมัยใหม่ผลิตขึ้นมาหรือวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีและรวมถึงคุณลักษณะของสื่อ เพื่อที่จะควบคุมให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารทางการเมืองตามแนวคิดของลาสเวล องค์ประกอบของยุทธศาสตร์การสื่อสาร คือ 1) ผู้ส่งสาร คือ นักการเมือง พรรคการเมือง องค์การสถาบัน และโครงสร้างการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมทางการเมืองเกิดขึ้นจากผู้ส่งสารข้างต้นเป็นหลัก ดังนั้นการสื่อสารทางการเมืองจึงเกี่ยวโยง

กับอำนาจและผลประโยชน์ 2) สารสนเทศทางการเมืองซึ่งเป็นยุทธศาสตร์การเมือง นโยบายทางการเมืองที่ผ่านมากการกลั่นกรองจนนำไปสู่การขับเคลื่อนในทางปฏิบัติ 3) ช่องทางการสื่อสาร ส่วนใหญ่ได้แก่ รัฐบาล พรรคการเมือง สื่อสารมวลชน หรือช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และ 4) ผู้รับสาร คือ คนที่มีความสนใจทางการเมือง นโยบายสาธารณะ โครงการ หรือกิจกรรมที่เป็นผลมาจากกระบวนการเมือง (Harold D Lasswell, 1984)

ความขัดแย้งของสังคมไทยที่เกิดขึ้นมาแล้วในหลายทศวรรษที่ผ่านมา รากเหง้าของปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวเป็นปัจจัยที่โยงใยสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ไม่มีมูลเหตุใดเกิดขึ้นเพียงลำพังที่จะสามารถอธิบายว่าทำไมสังคมจึงเผชิญกับความขัดแย้งอย่างรุนแรงหรือสะท้อนความไม่มั่นคงทางการเมืองได้ดีที่สุด เนื่องจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นมีการบ่มเพาะและปะทุเป็นวงกว้างที่ยาวนานและมีปัจจัยที่หลากหลาย จะเห็นได้ว่าสังคมไทยในอดีตมีความไม่เท่าเทียมกันเชิงโครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมมาโดยตลอด สถานการณ์ก่อนที่รัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศ รัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้เข้ามาบริหารประเทศ เพราะสังคมไทยในขณะนั้นตกอยู่ภายใต้สภาวะการณ์ตึงเครียดของความขัดแย้งที่เกิดจากเหตุการณ์ไม่สงบ ประชาชนเผชิญหน้ากัน มีการใช้อาวุธสงครามจนเป็นเหตุให้ประชาชนผู้บริสุทธิ์บาดเจ็บและเสียชีวิตและเหตุการณ์ความแตกแยกมาเป็นเวลานานหลายปีบาดแผลที่ร้าวลึกของคนในสังคมไทยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน การที่รัฐบาลเข้ามามีเป้าหมายและภารกิจหลัก มุ่งที่จะยุติสถานการณ์การเผชิญหน้าอันนำไปสู่ความขัดแย้งรุนแรง มุ่งสร้างเสถียรภาพความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของพี่น้องประชาชน รัฐบาลร่วมกันกับคณะรักษาความสงบแห่งชาติ จึงได้ดำเนินการยุติความรุนแรง และสร้างบรรยากาศความปรองดองสมานฉันท์ของสังคมโดยรวม ด้วยความมุ่งหมายว่าจะให้ประชาชนหันกลับมาดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้ดังที่เคยมีมา แม้จะมีความคิดเห็นหรือทัศนคติทางการเมืองที่แตกต่างกัน แต่ประชาชนต้องสามารถอยู่ร่วมกันได้ตามแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขเป็นพื้นฐานของการยึดหลักนิติรัฐ นิติธรรม และเรียนรู้จากอดีตที่ผ่านมาและดำเนินนโยบายสร้างความปรองดองของสมานฉันท์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะผลักดันการปฏิรูปให้บรรลุผลสำเร็จ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2558) คำว่า ความสมานฉันท์หรือบางครั้งก็ใช้คำว่า ความปรองดองบ้าง และก็ใช้รวบด้วยคำว่า ความปรองดองสมานฉันท์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “Reconciliation” ซึ่งมีความหมายว่า ความพอใจร่วมกัน ความเห็นพ้องกัน มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เช่น มีความเห็นเป็นสมานฉันท์ กล่าวคือ เป็นความเห็นพ้องต้องกันในด้านความคิดเห็น ความไว้วางใจกัน ออมชอม ประนีประนอม ยอมกัน ไม่แก่งแย่งกัน ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย ตกลงกันด้วยไมตรีจิต (โคทม อาริยา, 2558) ความเป็นธรรมของสังคม ความยุติธรรมในกระบวนการกฎหมายและศาล การยอมรับมาตรการ กระบวนการของการแก้ไขความขัดแย้ง เช่น ความขัดแย้งเรื่องที่ทำกินก็สามารถแก้ไขปัญหาด้วยการเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ประนีประนอมยอมความ เสร็จไกล่เกลี่ย จนเอื้อประโยชน์ต่อทุกฝ่ายและทุกฝ่ายพอใจ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2562)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาสภาพปัญหาการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์หาข้อเสนอแนะแนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

เพื่อเสนอแนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิจัยเอกสารจากตำรา บทความ แนวคิด ทฤษฎี หนังสือ งานวิจัย สิ่งตีพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เกี่ยวกับรัฐศาสตร์ การสื่อสารทางการเมืองของประเทศไทยและของต่างประเทศ หลักพุทธศาสนา เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทย และการวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 23 รูปหรือคน ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ได้แก่ 1) นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน 6 รูป 2) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จำนวน 5 คน 3) นักวิชาการด้านสันติศึกษา จำนวน 3 รูปหรือคน 4) นักวิชาการด้านการสื่อสาร จำนวน 6 คน 5) นักการเมืองที่ใช้การสื่อสารทางการเมืองตามแนวสันติวิธี จำนวน 3 คน และ สทนากลุ่มเฉพาะกับผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 11 รูปหรือคน ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาแนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย

สรุปผลการวิจัย

แนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย พบว่า

1. ด้านผู้ส่งสาร พบว่า การนำหลักพุทธธรรมกับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ โดยใช้หลักสาราณียธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อป้องกันมิให้เกิดความแตกแยกความสามัคคี มี 6 ประการ เพื่อนำมาใช้กับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เมตตาการุณยธรรม เมตตาวิจิตรธรรม เมตตาโมกขธรรม สาธารณโภคี สีสสามัญญตา ภิภูสามัญญตา ผู้ส่งสารต้องให้ความสำคัญกับการมีคุณธรรม จริยธรรม คือ การไม่ไปเบียดเบียนบุคคลอื่นถึงเขาจะไม่ชอบใจเราก็ดำเนิน ผู้ส่งสารต้องมีความสุภาพ ไพเราะ คิดแต่สิ่งดีที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น มีความเป็นระเบียบวินัยในการสื่อสารให้ประชาชนได้รู้ มีความคิดเห็นที่ตรงกันและที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน มีเมตตาธรรมค้ำจุนโลก เพราะความเป็นผู้มีคุณธรรมของผู้สื่อสารต้องมีความแจ่มแจ้ง จูงใจ แกล้วกล้า ร่าเริง แสวงหาข้อมูลที่ดีจริง มีแหล่งข้อมูลก่อนที่จะนำเสนอให้กับประชาชนที่ชัดเจนในทุกด้าน การใช้ถ้อยคำที่สุภาพเป็นรากฐานของคนดี การไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของสื่อ การไม่คิดที่มุ่งประทุษร้ายบุคคลอื่นที่เห็นต่างหรืออยู่ฝ่ายตรงข้าม ผู้สื่อสารเลือกที่จะสื่อสารให้กับประชาชนไม่ใช่สื่อไปในทางที่ไม่ชอบ ไม่แสดงอารมณ์ในทางที่ไม่ดี ไม่ทำร้ายประชาชนที่เห็นแตกต่าง การใช้ข้อความที่เหมาะสม เป็นมิตร และนำไปสู่ความสมานฉันท์

2. ด้านสาร พบว่า การนำหลักสารณียธรรม 6 ประการ มาใช้กับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาจริกรรม เมตตาโมนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา สาร ต้องมีแหล่งข้อมูลที่สามารถอ้างอิงได้ มีความน่าเชื่อถือ เกิดประโยชน์ทั้งส่วนรวมและส่วนตัว ข้อมูลต้องประกอบไปด้วยหลักธรรม และหลักกฎหมาย สามารถพัฒนาไปสู่ความสามัคคีได้ ไม่เกิดความขัดแย้งเพิ่มมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อสังคม ไม่ประทุษร้ายร่างกายกัน การน้อมนำหลักธรรมเข้ามาใช้ทำให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน การนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ แยกแยะ ไม่ทำให้เกิดความเสียหาย และความขัดแย้งก็จะไม่เกิดขึ้นและมีประโยชน์ต่อประชาชนโดยส่วนรวม ข้อมูลสามารถแบ่งปันให้กับประชาชนได้ ต้องเป็นสิ่งที่ถูกกฎระเบียบ ขอบธรรมในด้านวินัย ข้อมูลต้องมีการผ่านการเห็นชอบของสังคม ชุมชน และข้อมูลต้องมีการประกอบไปด้วยองค์ความรู้ที่สามารถมองเห็นได้ เป็นไปโดยไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน เป็นไปเพื่อการใช้คำที่สุภาพ เป็นไปเพื่อไม่คิดร้ายกับท่านอื่น เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

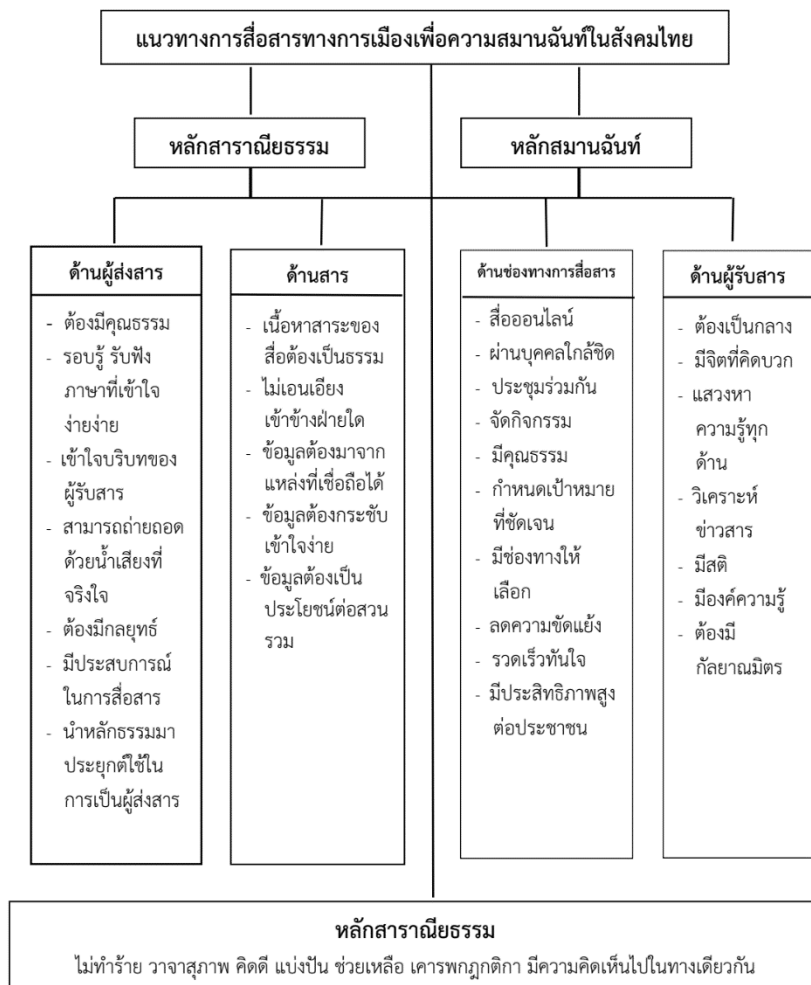
3. ด้านช่องทางการสื่อสาร พบว่า การนำหลักสารณียธรรม 6 ประการ มาใช้กับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาจริกรรม เมตตาโมนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา ช่องทางการสื่อสาร ได้แก่ ช่องทาง Facebook (เฟสบุ๊ก) Twitter (ทวิตเตอร์) Instagram (อินสตาร์แกรม) การพบปะพูดคุยกับประชาชน การแถลงนโยบาย การรายงานผลการปฏิบัติงาน มีความสะดวก สบาย ทันสมัย แต่การสื่อสารต้องเน้นด้วยถ้อยคำ ข้อความ สัญลักษณ์ การสื่อสารด้วยการพูดคุยด้วยเมตตาด้วยข้อมูลที่แท้จริง การใช้ช่องทางในการสื่อสารไม่ไปขัดแย้งผลประโยชน์ที่จะพึงมีพึงได้ของประชาชน ไม่เอาเปรียบ ไม่ข่มเหงรังแกประชาชน เป็นกัลยาณมิตรต่อกันเน้นการนำด้านเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดช่องทางการสื่อสารการเน้นการนำด้านเทคโนโลยีมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดช่องทางการสื่อสารต้องถูกกฎหมาย ไม่ละเมิดสิทธิบุคคลอื่น การพูดคุยที่ผ่านการใช้สัญลักษณ์ ต้องเป็นไปด้วยเมตตาธรรม สิ่งที่สื่อสารต้องไม่ทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อน มีความปรารถนาดีต่อกัน การให้ความรู้หรือคำแนะนำต้องผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลที่ติดต่อผู้อื่น การพบปะพูดคุยกับประชาชนด้วยวาจาสุภาพเพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวม ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพย่อมนำมาซึ่งประสิทธิผล

4. ด้านผู้รับสาร พบว่า การนำหลักสารณียธรรม 6 ประการ มาใช้กับการสื่อสารทางการเมืองเพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ ประกอบด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาจริกรรม เมตตาโมนกรรม สาธารณโภคี สีลสามัญญตา ทิฏฐิสามัญญตา ผู้รับสาร ผู้รับสารต้องยึดหลักธรรมด้วยสติสัมปชัญญะ มีความเมตตาที่สูง มีความประพฤติดีงามอย่างสม่ำเสมอและเป็นแบบอย่างที่ดี มีระเบียบวินัยเหมือนผู้อื่น ไม่ประพฤติดนในทางแตกแยกจนเป็นที่ขัดข้องหมองใจต่อผู้อื่นหรือทำความเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ เข้าใจในเรื่องข้อมูลข่าวสาร สามารถวิเคราะห์ข้อมูล องค์ความรู้ การเรียนรู้ การพัฒนาข้อมูลที่ทันสมัยและยั่งยืน พูดกันด้วยเมตตา พูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน การให้ความรู้ หรือ คำแนะนำที่ดีต่อผู้อื่น กล่าววาจาสุภาพ พูดจริง ไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว ต้องมีการบูรณาการด้านคุณธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

อภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย พบว่า 1) ผู้ส่งสาร คือ นักการเมือง พรรคการเมือง องค์กรสถาบัน และโครงสร้างการปกครองทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ นโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมทางการเมืองเกิดขึ้นจากผู้ส่งสารข้างต้นเป็นหลัก ดังนั้น การสื่อสารทางการเมืองจึงเกี่ยวข้องกับอำนาจและผลประโยชน์ 2) สารสนเทศทางการเมืองซึ่งเป็นยุทธศาสตร์การเมือง นโยบายทางการเมืองที่ผ่านมาการกลั่นกรองจนนำไปสู่การขับเคลื่อนในทางปฏิบัติ 3) ช่องทางการสื่อสาร รัฐบาล พรรคการเมือง สื่อสารมวลชน หรือช่องทางการสื่อสารอื่น ๆ ที่จะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และ 4) ผู้รับสาร คือ คนที่มีความสนใจทางการเมือง นโยบายสาธารณะ โครงการ หรือกิจกรรมที่เป็นผลมาจากกระบวนการเมือง สอดคล้องกับงานวิจัยของปราณี สุรสิทธิ์ (2555) พบว่า กลยุทธ์ด้านผู้ส่งสาร ด้านเนื้อหาสาร ด้านสื่อ/ช่องทาง/วิธีการ และค่านผู้รับสาร มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากกล่าวคือ ผู้ส่งสาร(ผู้นำ) และผู้รับสาร ต้องเข้าใจบทบาทตัวเอง เป็นกลาง ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข่าวสารก่อนจะสื่อสาร รู้เท่าทัน เป็นนักฟังที่ดี ส่วนสื่อต้องมีความเป็นกลาง เป็นธรรม เสนอสารที่เป็นจริงและถูกต้อง ส่งเสริมคุณธรรมและจุดแข็งของชุมชนและประเทศ โดยชุมชนต้องมีลักษณะร่วมกัน 6 ประการ คือ 1) ความมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน 2) ความเชื่อมั่นในตัวผู้นำ 3) ความยุติธรรมในสังคม 4) การศึกษาของคนในชุมชน 5) เศรษฐกิจอยู่ในระดับพอเพียง 6) การมีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของนิเทศ สนั่นนารี (2561) พบว่า แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารเชิงพุทธ เพื่อสร้างความปรองดอง พบว่า เป็นการสื่อสารด้วยสติและปัญญา มีความรอบครอบในขณะทำการสื่อสาร โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข ยึดหลักกัลยาณมิตตธรรม หลักสัพปุริสธรรม เบญจศีลและเบญจธรรม หลักอริยสัจ หลักไตรลักษณ์ บนพื้นฐานของสัมมาทิฐิ คุณค่าแท้และประโยชน์ที่แท้จริง ส่วนปัญหาการสื่อสารเกิดจากอคติ และขาดการพิจารณาด้วยเหตุผลก่อน เชื่อข้อมูลข่าวสาร ควรยึดหลักหลักโยนิโสมนสิการ กาลามสูตร และปรโตโฆสะ การสื่อสารเพื่อสันติตามหลักไตรสิกขา และตัวชี้วัดการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดอง ประกอบด้วย สารานุกรมธรรม 6 สังคหวัตถุ 4 และ พรหมวิหาร 4 และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุदारัตน์ เกยุราพันธุ์ (2561) พบว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งสามารถอาศัยทุนที่ยิ่งใหญ่ของสังคมไทย 2 ประการคือ พระพุทธศาสนาและพระราชปรีชาญาณแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ฯ ในการใช้ “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพุทธปรัชญาเป็นเครื่องเชื่อมโยงคุณค่าของประชาธิปไตย ให้สอดคล้องกับรากฐานทางศีลธรรมและ “ความเป็นไทย” ควบคู่กับพระราชดำรัสเรื่องการใช้ประชาธิปไตยขั้นหมู่บ้านเป็นรากฐานรองรับประชาธิปไตยขั้นประเทศเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งการเมืองไทยอย่างเป็นระบบ มาใช้เป็นแนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อความสมานฉันท์ในสังคมไทย

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย

แนวทางการสื่อสารทางการเมืองเพื่อสมานฉันท์ในสังคมไทย ประกอบด้วย

ด้านผู้ส่งสาร

นักการเมืองบางท่านได้มีการพบปะพูดคุยกับประชาชนอาจจะไม่ทุกกลุ่มทุกคน นักการเมืองต้องมีความยุติธรรม พูดจาด้วยถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน อาจมีบางครั้งที่มีเจตนาพูดให้ใส่ร้ายป้ายสีผู้อื่นแต่เพื่อหาเสียง มีการโฆษณาชวนเชื่อด้วยวาจาสุภาพ มีความสามารถที่โน้มน้าวจิตใจประชาชนให้เลือกตนเป็นตัวแทน โดยมีคำสัญญาจากนักการเมืองให้กับประชาชนในการหาเสียง เมื่อได้รับการเลือกตั้งอาจจะจัดสรรงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัดอาจจะทำให้ฝ่ายที่ไม่ชอบไม่พอใจทำให้เกิดการแตกความสามัคคี นักการเมืองบางท่านมีอคติกับประชาชน

ประชาชนมองนักการเมืองหรือผู้สื่อสารว่าขาดความเสียสละในการเป็นตัวแทนประชาชน เพราะขาดการสื่อสารที่จริงใจซึ่งกันและกัน นักการเมืองอาจจะทำตามนโยบายของพรรคการเมือง แต่อีกหน้าที่หนึ่งนักการเมืองก็ต้องรับผิดชอบต่อประชาชนเพื่อรักษาสถานะเสียงเพื่อผลประโยชน์ให้กับตนเองและส่วนรวม นักการเมืองมีบุคลิกภาพเหมาะสมแสดงออกทาง สีหน้า ท่าทาง และน้ำเสียง มีความน่าเชื่อถือ นักการเมืองบางคนอาจจะบกพร่องในการทำหน้าที่การจัดสรรผลประโยชน์ให้กับประชาชน นักการเมืองต้องยึดโยงกับผลประโยชน์กับประชาชน นักการเมืองบางคนอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนเพราะในขณะที่ยังไม่ทำหน้าที่ก็มีการทำธุรกิจ การค้าขาย รับราชการ รับเหมา มาก่อน ในสายตาของประชาชนเลยมองภาพนักการเมืองว่าเอื้อประโยชน์ให้กับนายทุน พวกพ้องพี่น้องตัวเอง นักการเมืองบางคนอาจจะไม่เก่งในเรื่องการสื่อสารให้ประชาชนได้เข้าใจในลักษณะการพูด การเจรจา แต่ถนัดในการลงมือทำให้มากกว่าบางคนถนัดในการพูดทำให้ประชาชนมองภาพออก ประชาชนชื่นชอบเป็นขวัญใจเพราะมีเสน่ห์ในการเจรจา ทุกครั้งที่มีการสื่อสารเพื่อสร้างผลประโยชน์โดยส่วนรวม นักการเมืองอาจจะมีการดำเนินการละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่ออำนวยความสะดวกบางอย่าง นักการเมืองเองต้องแสดงบารมีทั้งอำนาจที่มองไม่เห็น มีการปราบปราม กำราบประชาชน

ด้านสาร

นักการเมืองไม่สามารถส่งสารที่เป็นความจริงได้ทั้งหมด เพราะแหล่งข้อมูลที่เป็นข้อมูลจริงหรือข้อมูลเท็จ นักการเมืองไม่สามารถทำหน้าที่ในการจัดสรรผลประโยชน์ตามความต้องการของประชาชนทุกคน ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นระหว่างนักการเมืองกับประชาชน ข้อมูลข่าวสารมีการจัดเรียงเนื้อหาสาระ ครบถ้วน ใช้ถ้อยคำเข้าใจง่าย ข้อมูลข่าวสารที่นักการเมืองนำมาสื่อสารมีเนื้อหาสาระถูกต้อง เป็นธรรม ไม่เอนเอียงไปฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ไม่สอดแทรกเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด การที่กลุ่มวัยรุ่นที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์น้อยในการใช้วิจารณ์ญาณในการรับรู้ข่าวสารแต่สามารถเข้าถึงระบบสื่อสารที่ทันสมัยนั้นได้เพราะมีองค์ความรู้ในด้านเทคโนโลยี การสร้างแรงจูงใจให้กับคนที่เห็นต่างด้วยกันเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริง การสื่อสารแบบออนไลน์ผ่าน Facebook, Twitter, Line, Instagram ทำให้การสื่อสารสะดวกสบายเข้าถึงประชาชนได้ง่าย การหาเสียงโดยผ่านการปราศรัยหรือพบปะประชาชนทั่วไปหรือเฉพาะกลุ่ม ข้อมูลที่สื่อสารไม่สามารถรู้เลยว่าข้อมูลที่เป็นจริง ข้อความที่ถือว่าเป็นสภาพที่วิกฤต การแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ เช่น การชุมนุมสามนิ้ว การไม่ลุกขึ้นเคารพธงชาติ ข้อมูลข่าวสารที่นักการเมืองนำมาสื่อสาร มีเนื้อหาสาระที่ถูกต้อง และต้องเป็นธรรม

ด้านช่องทางการสื่อสาร

นักการเมืองสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ ได้อย่างถูกต้อง การโฆษณาชวนเชื่อโดยใช้ช่องทางการสื่อสารในยุคดิจิทัล ควรรู้จักการใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนรวมเป็นหลักสำคัญ โดยไม่มีการแทรกแซงจากบุคคลที่ใกล้ชิดหรือกลุ่มผลประโยชน์ การจัดสรรผลประโยชน์ที่ไม่เท่าเทียมของนักการเมือง ทำให้เกิดความไม่พอใจของประชาชนอาจจะแสดงออกในโลกโซเชียล การรวมกลุ่มประท้วง การยื่นจดหมายเปิดผนึกผ่านผู้ที่เป็นตัวแทนของ

องค์กรที่รับผิดชอบ การออกแถลงการณ์ร่วมกัน หรือใช้ช่องทางการสื่อสารทางการเมืองอื่นเพื่อให้บรรลุมติวัตถุประสงค์ในการเรียกร้องต่อผลประโยชน์ของประชาชน การเอื้อผลประโยชน์ให้นายทุนมากกว่าประชาชนในประเทศที่เป็นคนยากจน การมีช่องทางการสื่อสารที่รวดเร็ว ทันสมัย ข้อมูลมากมาย ส่วนใหญ่จะเสนอข้อมูลแบบเลือกข้าง ถ้าชอบก็จะเชียร์ ส่วนฝ่ายที่ชอบแบบสุดโต่ง ไม่ได้มองข้อมูลอย่างกว้างขวาง รอบด้าน แสดงถึงการไม่มีวุฒิภาวะ ด้อยการศึกษา ไม่รักษากฎหมาย กฎระเบียบ ทำให้เกิดในการสื่อสารทางการเมืองหลายช่องทางเพื่อโจมตีอีกฝ่าย ส่วนมากมักอ้างว่าประชาชนส่วนมากมีปัญหาความยากจนเป็นพื้นฐาน การเข้าถึงโอกาสในการทำงานน้อย ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั่วโลก ปัญหาโรคระบาด และสุดท้ายคือการไม่มีความเป็นธรรมในระบบ

ด้านผู้รับสาร

ผู้รับสารต้องมี สติ ปัญญา รอบรู้และคุณธรรมในการรับข้อมูลข่าวสารทางการเมืองได้อย่างถูกต้อง มีการวิเคราะห์ข่าวสารจากแหล่งที่น่าเชื่อถือได้ โดยผู้รับข่าวสารต้องมีภูมิรู้ หรือ ความรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ หรือเฉพาะเรื่องเพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ในข้อมูลข่าวสาร สกัดให้เป็นองค์ความรู้ที่แท้จริงถูกต้องเป็นธรรม และมีการเลือกรับข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ถ้าข้อมูลที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชน อาจทำให้เกิดความแตกแยกเสียหายเลือกที่จะนำเสนอให้เป็นด้านบวกเท่านั้น ผู้รับสารควรมีคุณธรรมในการรับข่าวสารทางการเมืองจากทุกช่องทางและทำให้ได้รับความรู้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. แนวทางส่งเสริมด้านผู้ส่งสาร ควรมีบุคลิกภาพเหมาะสมแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง และน้ำเสียง มีความน่าเชื่อถือ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคมและประเทศชาติ
2. แนวทางส่งเสริมด้านสารข้อมูลข่าวสารมีการจัดเรียงเนื้อหาสาระ ครบถ้วน ใช้ถ้อยคำเข้าใจง่าย ไม่ส่อแต่กรกเนื้อหาที่เป็นป ะโยชน์แก่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ชื่อสัตย์สุจริต และมีจิตสำนึกที่ดีในการรับผิดชอบต่อหน้าที่ ควรมีนโยบายให้ผู้นำทางการเมืองมีการวางแผนงานเชิงงบประมาณให้เกิดประโยชน์และคุ้มค่าสูงสุด
3. แนวทางส่งเสริมด้านช่องทางการสื่อสาร นักการเมืองสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ ได้อย่างถูกต้องกล้าตัดสินใจทำในสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม ควรมีนโยบายให้ผู้นำทางการเมืองมีความรู้มีความสามารถใช้ช่องทางการสื่อสารในการแก้ไขปัญหาของการบริหารงานให้ทันต่อสถานการณ์อยู่เสมอ
4. แนวทางส่งเสริมด้านผู้รับสารคิดถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว และมีจิตสาธารณะ ควรมีนโยบายให้ผู้นำทางการเมืองมีความเสียสละ มีจิตสาธารณะประโยชน์ต่อชุมชน สังคม และประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

โคทม อาริยา. (2558). *การปรองดองในสังคมประชาธิปไตยไทย* ดุลอำนาจในการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

- นิเทศ สนั่นนารี. (2561). การสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดองในสังคม. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 5(1), 159-178.
- ปราณี สุรสิทธิ์. (2561). รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสามัคคีของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร*, 7(1), 57.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2562). *ความขัดแย้งและการแก้ปัญหา*. เข้าถึงได้จาก <http://wiki.kpi.ac.th>.
- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2558). รายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ครบรอบ 1 ปี (12 กันยายน 2557-12 กันยายน 2558). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- สุภารัตน์ เกยุราพันธุ์. (2561). พุทธวิธีเชิงบูรณาการแก้ปัญหาความขัดแย้งในการเมืองไทยปัจจุบัน. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 14(2), 66-67.
- Lasswell, Harold D. (1984). *The Structure and Function of Communication in Society. The Communication of Idea*. New York: Harper and Row Publishers.

การพัฒนารูปแบบและเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ

Developing a Model and Network of Lifelong Learning Management for Seniors' Schools

พระครูพิสุทธิปัญญาวิวัฒน์¹ พระครูวศินวรกิจ² พระครูพิจิตรวรเวท³ วิจิต ไชยชนะ⁴
และนพวรรณ ไชยชนะ⁵

PhrakhruPhisutthipanyapiwat, Phrakhruwasinwarakit, Phrakhruphichitworawet,
Wichit Chaichana and Noppawan Chaichana

Received: January 14, 2021

Revised: March 2, 2021

Accepted: March 10, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.2

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ 2) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ และ 3) เสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ ใช้การวิจัยแบบผสมวิธี โดยการแจกแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่น .895 กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 240 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกนสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จากประชากรที่เป็นนักเรียนผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปเครือข่ายพื้นที่การขับเคลื่อนงานศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) วิทยาลัยผู้สูงอายุ ปีงบประมาณ 2561 และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน และสนทนากลุ่มเชิงวิพากษ์กับผู้เชี่ยวชาญเพื่อประเมินรูปแบบ จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบบประเมินและแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ 3 กลุ่มวิชาคือวิชาชีวิต กลุ่มวิชาชีพและกลุ่มวิชาการ 2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุพบว่า โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ โรงเรียนผู้สูงอายุ:วิทยาลัยผู้สูงอายุ กิจกรรมภายในโรงเรียนให้ความรู้ด้านนันทนาการ ฝึกอาชีพ ถ่ายทอดภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม สมุนไพร ภายนอกโรงเรียนร่วมกิจกรรมทางศาสนาประเพณี อาสาสมัคร เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุ โดยมีคณะกรรมการดำเนินงาน 5ก ตาม

¹⁻⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phichit Buddhist College.

Corresponding author, e-mail: noppawan.chai@mcu.ac.th, Tel. 085-0535680

หลักสูตรวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร ความจำเป็นในการดูแลผู้สูงอายุในสังคมไทย การสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ การมีบทบาทต่อกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ การจัดการความเครียดและอารมณ์ ความมั่นคงแห่งชีวิตและสวัสดิการของผู้สูงอายุ เศรษฐกิจชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ 3) การเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ อบจ.พิจิตร ได้อนุมัติให้จัดทำโครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมผ่านวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร เป็นกระบวนการที่เกิดจากการบูรณาการร่วมกันผ่านหน่วยงานของจังหวัดพิจิตร

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต, เครือข่ายการจัดการเรียนรู้, โรงเรียนผู้สูงอายุ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study lifelong learning 2) to develop a lifelong learning management and 3) to strengthen the learning exchange network of Seniors' Schools. This study was a mixed methods research between quantitative and qualitative research. For quantitative researchby, a questionnaire was distributed with a confidence value of .895 to a sample of 240 people. The sample size was determined from the Krachy and Morgan ready-made tables using a multistage sampling from the population of elderly students aged 60 years and over, the area network to drive the work of the Center for Quality of Life Development and occupational promotion for the Elderly (GPO), seniors' college for the fiscal year 2018. For qualitative research, in-depth interviews were used with 11 key informants and a critical group discussion with 9 experts to assess the model. The research instruments were questionnaires, assessment forms and semi-structured in-depth interviews. The statistics used to analyze the data were percentage, mean, standard deviation. The results of the research showed that 1) lifelong learning behaviors of the elderly in 3 subject groups were life subjects, professional and academic groups; 2) the lifelong learning management model of seniors' Schools was found that Elderly Potential Promotion Project in seniors' Schools and seniors' college: activities within the schools to provide knowledge on recreation, vocational training, wisdom transmission, arts and culture and herbs, and outside the school e.g. participation in religious activities, traditions, volunteers and visit the elderly. There was a committee to operate 5A (5n) according to the curriculum of the College of Seniors in Phichit Province. They were : need for elderly care in Thai society, health promotion of the elderly, role in social activities of the elderly, managing stress and emotions, security of life and welfare of the elderly, community economy for the elderly; and 3) on the side of strengthening

the learning exchange network of the seniors' Schools, Phichit Provincial Administrative Organization had approved the elderly's potential promotion project and organized activities through the College of the Elderly, Phichit Province. It was a process resulting from the integration through Phichit Province agencies.

Keywords: Lifelong Learning Management Model, Learning Management Network, Seniors' Schools

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) (คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) ได้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการพัฒนาประชากรของประเทศ การพัฒนาศักยภาพของคนซึ่งประชากรจะต้องทำให้ทุกคนได้รับการพัฒนาตามศักยภาพอย่างเต็มที่ จึงจะทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ครอบครัวทุกกลุ่มอายุ ยังมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ 2546 กฎหมายผู้สูงอายุ และปณิธานผู้สูงอายุต่างก็ให้ความสำคัญแก่ผู้สูงอายุเพื่อให้มีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้รับการดูแลอย่างทั่วถึง ซึ่งผู้มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ สมาชิกในครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีภารกิจโดยตรงในการดูแลผู้สูงอายุ รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุน และแสวงหาความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายเพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีพื้นที่ ในการเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนไม่ว่าจะเป็นการพบปะพูดคุยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา หรือการพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของตนเอง และเพื่อให้ชุมชนประจักษ์ในศักยภาพและพลังของผู้สูงอายุ ส่งผลให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี และมีความสุข ซึ่งโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดพิจิตร ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ ภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้พัฒนาทักษะในการดูแลตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า “ผู้สูงอายุมีคุณค่าและมีศักยภาพ ควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม และส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุ โดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุ สารการเรียนรู้จะต้องทำให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตปัจจุบัน เพิ่มโอกาสในการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน” โรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดพิจิตร ดำเนินงานโดยองค์กรภาคประชาชน ริเริ่มโดยภาคประชาชน เพื่อให้บริการสาธารณะแก่จังหวัดพิจิตร ดำเนินงานโดยองค์กรภาคประชาชน ริเริ่มโดยภาคประชาชน เพื่อให้บริการสาธารณะแก่ผู้สูงอายุในชุมชน ต่อมาองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตรได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาจึงมีนโยบายในการส่งเสริมและผลักดันให้ผู้สูงอายุในจังหวัดพิจิตร ได้รับการดูแลและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างต่อเนื่อง สร้างสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน จึงจัดทำ “โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ” ขึ้นภายใต้การดำเนินงานของ “วิทยาลัยผู้สูงอายุ” ผ่านกระบวนการอบรม ณ ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษารูปแบบและเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ ว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุสามารถตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุได้มากน้อยเพียงใด และโรงเรียนผู้สูงอายุจะมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างไร รวมถึงรูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุมีแนวทางอย่างไร ผลที่ได้จากการวิจัยนอกจากจะทำให้ทราบถึงความต้องการของผู้สูงอายุในการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ได้รับจากโรงเรียนผู้สูงอายุแล้ว ยังทราบถึงพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ และเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ ในพื้นที่จังหวัดพิจิตร ว่าสามารถเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นตัวอย่างให้แก่องค์กรและหน่วยงานผู้เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน ผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นพลังขับเคลื่อนสังคมต่อไปดังนี้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ
3. เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และสนทนากลุ่มเชิงวิพากษ์ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนเก็บรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์ที่ได้ผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการแจกแบบสอบถามต้องการในการเรียนรู้ 4 ด้าน ได้แก่ ศึกษาความต้องการในการเรียนรู้ 4 ด้าน จำนวน 30 ข้อ ค่าความเชื่อมั่น .895 กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 240 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากตารางสำเร็จรูปของเครซีและมอร์แกนสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนจากประชากรที่เป็นนักเรียนผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปในเครือข่ายพื้นที่การขับเคลื่อนงานของศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) วิทยาลัยผู้สูง อายุปี 2561 จำนวนทั้งสิ้น 630 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

1. การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 11 คน ที่ได้จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มตัวแทนผู้สูงอายุ ผู้แทนองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร ผู้แทนสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิจิตรเครือข่ายพื้นที่การขับเคลื่อนงานศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) ผู้แทนสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร

ผู้แทนชมรมผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร ผู้แทนวิทยาลัยชุมชนจังหวัดพิจิตร เพื่อสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สภาพการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุที่ตอบสนองความต้องการผู้สูงอายุและแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ

2. การสนทนากลุ่มเชิงวิพากษ์กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการจัดการศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุที่มีผลการประเมินสูงกว่า 90 คะแนน 8 แห่ง แห่งละ 1 คน รวม 8 คนและกรรมการวิทยาลัยผู้สูงอายุส่วนกลางจำนวน 1 คน เพื่อประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ และแนวทางการเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยยกย่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้ จากการตัวแบบ (Model) โรงเรียนผู้สูงอายุ และผลการสังเคราะห์งานวิจัยในขั้นตอนที่ 1 แล้วนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินความเหมาะสม ความสอดคล้องและความเป็นไปได้ของรูปแบบและเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ และแนวทางที่สร้างขึ้น

สรุปผลการวิจัย

1. พฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร 240 คน เพศหญิงมากกว่าเพศชาย, ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 219 คน, ปริญญาตรีจำนวน 19 คน, สูงกว่าปริญญาตรีจำนวน 2 คน

ระดับความคิดเห็นโดยศึกษาความต้องการในการเรียนรู้ 4 ด้าน 1) ด้านสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิต พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านอาชีพและสังคมด้านการจัดกิจกรรม พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านบริเวณโดยรอบอาคาร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4) ด้านอาคารสถานที่และพื้นที่ใช้สอย พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

พฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร 240 คน เพศหญิง มากกว่าเป็นเพศชาย, ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 211 คน, ปริญญาตรีจำนวน 27 คน, สูงกว่าปริญญาตรีจำนวน 2 คน ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง โดยศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุทั้ง 3 ด้าน คือ 3 กลุ่มวิชาคือ

1. วิชาชีวิต ประกอบด้วย

1.1 หมวดวิชาสังคม พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุ ด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจสังคมและสุขภาพ

1.2 หมวดวิชาชีวิตและสุขภาพ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการดูแลสุขภาพกาย (3 อ)

1.3 หมวดวิชาสภาพแวดล้อม พบว่า มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและที่พักอาศัยในวัยผู้สูงอายุมีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

1.4 หมวดวิชาวัฒนธรรมและภูมิปัญญา พบว่า มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาผู้สูงอายุ

1.5 กิจกรรมนันทนาการ พบว่า มีการเข้าร่วมกิจกรรมเข้าจังหวะลีลาศ / รำไทย / บาสโลบ / อื่นๆ ดนตรี / ร้องเพลงพัฒนาทักษะในการร้อง การเล่นเกมดนตรีการนวดแผนไทย / ธรรมชาติบำบัดประโยชน์ของสมุนไพร

2. กลุ่มวิชาชีพ ประกอบด้วย หมวดวิชาเศรษฐกิจ พบว่า มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3. กลุ่มวิชาการ ประกอบด้วย

3.1 หมวดวิชาสังคม พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 หมวดวิชาเศรษฐกิจ พบว่า มีการออมในวัยสูงอายุ

3.3 หมวดวิชาและสุขภาพ พบว่ามี โรคเรื้อรังและพบมากในวัยสูงอายุ

2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า
ขั้นตอนที่ 1 ร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุที่เหมาะสมมีลักษณะดังนี้

1) การกำหนดนโยบายโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร) ได้ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นชื่อว่า วิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร

2) การวางแผนการดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า ได้ดำเนินการร่วมกับชมรมผู้สูงอายุในตำบลและในหมู่บ้าน เพื่อเป็นทีมงานในการบูรณาการความรู้และวิถีปฏิบัติในการที่จะจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้นมา ในบางพื้นที่ได้มีการเชิญผู้ที่มีความรู้ เกี่ยวกับการร่างหลักสูตร มาดำเนินการจัดทำหลักสูตร ซึ่งขั้นตอนการวางแผนการดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้แก่ การจัดทำโครงการเพื่อเสนอขออนุมัติ ประชุมแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการ การเตรียมหลักสูตร วัสดุอุปกรณ์ และอาคารสถานที่ และการรับสมัคร ผู้สูงอายุ

3) การกำหนดโครงสร้างและการจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า การดำเนินการโรงเรียนผู้สูงอายุจะทำในรูปของคณะกรรมการบริหาร โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตรร่วมกับวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น สร้างเนื้อหาและโครงสร้างของหลักสูตรวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร “วิทยาศาสตร์สุขภาพ และเศรษฐกิจชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ”

ขั้นตอนที่ 2 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้และกำหนดกรอบแนวคิดร่างรูปแบบเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ ดังนั้นผลการตรวจสอบความเหมาะสมร่างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบโรงเรียนผู้สูงอายุของกรมกิจการผู้สูงอายุ มาพัฒนาบูรณาการกับเนื้อหาและโครงสร้างของหลักสูตรวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร “วิทยาศาสตร์สุขภาพ และเศรษฐกิจชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ”

3. การเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตรได้อนุมัติให้จัดทำ “โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ” โดยมีกิจกรรมที่จัดขึ้นผ่านการจัดตั้ง “วิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร” ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดจากการบูรณาการร่วมกันผ่านหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร ตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2559 องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้กำหนดแผนการดำเนินงานในศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร

การเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุหรือวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตรมีการพัฒนาศักยภาพสังคมผู้สูงอายุซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดจากการบูรณาการร่วมกันผ่านหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร ระหว่างปี 2559-2561 ดังนี้

1) โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ “โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ” กับ 5 องค์กร ประกอบด้วย วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร และชมรมผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร

2) กระบวนการที่เกิดจากการบูรณาการร่วมกันผ่านหน่วยงานเครือข่าย

2.1) จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์/ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน

2.2) จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ครอบครัว 3 รุ่นวัย โดยมีการตรวจคัดกรองสุขภาพ และให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุรวมถึงคนในครอบครัวให้สามารถดูแลตนเองและสามารถช่วยเหลือผู้อื่นในเบื้องต้นได้

2.3) จัดให้มีกิจกรรมเพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้เกิดการรวมกลุ่มในการจัดกิจกรรมนันทนาการของคนในพื้นที่ มีการปฏิบัติธรรม ฟังธรรม และการทำกิจกรรมโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เช่น การปลูกข้าวอินทรีย์และพืชผักสวนครัว การปลูกพืชสมุนไพร และการแปรรูปผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ในพื้นที่

2.4) การดำเนินการเพื่อสร้างกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การส่งเสริมกลุ่มอาชีพด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นในสาขาต่าง ๆ เช่น ด้านเกษตร ด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านสุขภาพ ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. พฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ พบว่า ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุทั้ง 3 ด้าน คือ 3 กลุ่มวิชาคือ 1) วิชาชีวิต พบว่า มีการใช้ชีวิตในการเตรียมตัวก่อนวัยสูงอายุด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจสังคมและ

สุขภาพ มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและที่พักอาศัย, มีการถ่ายทอดภูมิปัญญา, มีการเข้าร่วมกิจกรรม 2) กลุ่มวิชาชีพ พบว่าส่วนใหญ่มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) กลุ่มวิชาการ พบว่ามีการอบรมในวัยสูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของดวงใจ คำคง (2553) พบว่า 1) ผู้สูงอายุในตำบลลำสินธุ์ มีอายุเฉลี่ย 70.2 ปี ครึ่งหนึ่งมีอายุ 60-69 ปี 2) คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับสูง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและด้านสิ่งแวดล้อม ส่วนด้านปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง 3) ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตพบว่า ปัจจัยด้านอายุและสถานภาพหม้าย มีผลทางลบ ส่วนสถานภาพสมรสมีผลทางบวก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุทธิพงศ์ บุญผดุง (2554) พบว่า 1) ระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก รองลงมา คือ ด้านการรวมกลุ่มทางสังคม ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี และด้านสภาพร่างกายที่ดีตามลำดับ ในขณะที่ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และด้านการตัดสินใจด้วยตนเองมีระดับคุณภาพชีวิตในระดับปานกลาง 2) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต พบว่า ด้านสภาพอารมณ์ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านความหวาดหวั่น อังว้าง และปัจจัยด้านความสบายใจ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านปฏิสัมพันธ์ในครอบครัว มิตรสหายและเพื่อนบ้าน ด้านการรวมกลุ่มทางสังคมมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการอุทิศและการได้รับการยอมรับจากชุมชน ด้านสภาพความเป็นอยู่ที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการดำรงชีพ และปัจจัยด้านรายรับและรายจ่าย คุณภาพชีวิต ด้านสภาพร่างกายที่ดี มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการใส่ใจเรื่องสุขภาพ และปัจจัยด้านการบริโภคที่ดีและสุดท้าย ด้านการตัดสินใจด้วยตนเอง มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านความเป็นอิสระทางความคิด และปัจจัยการเลือกทำในสิ่งที่ต้องการ 3) แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านความเห็นชอบจากผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งสามารถนำไปทดลองใช้ และศึกษาผลการใช้กับผู้สูงอายุในท้องถิ่นในงานวิจัยระยะที่ 2 ต่อไปซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2555) พบว่า รูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยทำงาน ประกอบด้วยหลักการและกระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษา 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสำรวจสภาพ ปัญหาและความต้องการ 2) การกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 3) การกำหนดเนื้อหาสาระการเรียนรู้ 4) การกำหนดกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านกิจกรรมการศึกษานอกระบบและกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย 5) การวัดและการประเมินผล และ 6) การถอดบทเรียน โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยทำงานไปสู่การปฏิบัติ มี 4 ด้านคือ 1) ด้านการกำหนดนโยบาย 2) ด้านกระบวนการมีส่วนร่วม 3) ด้านการบูรณาการสู่การจัดการศึกษา และ 4) ด้านงบประมาณซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอาชัญญา รัตนอุบล และคณะ (2553) พบว่า รูปแบบและแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) รูปแบบมหาวิทยาลัยวันทีสาม 2) รูปแบบศูนย์อเนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน 3) รูปแบบเมืองและชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ 4) รูปแบบ

ชมรมผู้สูงอายุหรือสโมสรผู้สูงอายุ และ 5) รูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย โดยแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ประกอบด้วย 4 หลักสำคัญคือ 1) การกำหนดเนื้อหา/กิจกรรมการเรียนรู้ 2) การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาและการเรียนรู้ 3) การจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้หรือสื่อการเรียนรู้ และ 4) การวิจัยและพัฒนา ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพลัดพลั้ง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์ (2557) พบว่า 1) ภัยทางสังคมเป็นปัญหาที่มีอยู่จริงและเกิดในทุกพื้นที่ โดยปัญหาเรื่องภัยด้านจิตใจเป็นปัญหาที่มีอยู่สูงกว่าภัยอื่น ๆ และภัยด้านทรัพย์สินเป็นอันดับรองลงมา โดยภัยด้านร่างกายยังพบไม่สูงนัก และผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานคร ประสบภัยทางสังคมด้านร่างกาย ด้านการถูกรังแก ด้านการหลอกลวง ทรัพย์สิน การถูกละเลย สูงกว่าภาคอื่น ๆ ซึ่งสะท้อนให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมโดยเฉพาะในเขตเมือง ที่โครงสร้างครอบครัวและความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไป ส่งผลอย่างสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุในเขตกรุงเทพมหานครประสบภัยทางสังคมมากกว่าพื้นที่อื่น 2) ปัญหาภัยทางสังคมเป็นปัญหาที่ยังซ่อนอยู่ โดยพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ทำอะไรเมื่อประสบภัยทางสังคม เพราะไม่ทราบว่าจะทำอย่างไร รองลงมาคือ คิดว่าเป็นเรื่องปกติ ไม่ใช่เรื่องใหญ่ และคิดว่าคนอื่นคิดว่าจะช่วยอะไรไม่ได้ และที่ไม่ได้ขอความช่วยเหลือจากคนอื่นเพราะกลัวไม่มีคนเหลียวดู เพราะการอยู่ในภาวะพึ่งพิง การไม่มีความรู้ถึงแหล่งให้ความช่วยเหลือ และที่สำคัญการมองว่าเป็นเรื่องปกติ ไม่ใช่เรื่องใหญ่ ทำให้ปัญหาเรื่องนี้ไม่ถูกรับรู้ทางสังคม ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย คือ ให้มีองค์กรหรือมาตรการเฉพาะในเชิงคุ้มครองสิทธิและการคุ้มครองภัยทางสังคมอย่างจริงจัง และจัดสรรงบประมาณเพื่อเพิ่มโอกาสการทำงานในการสร้างหลักประกันด้านรายได้ ส่วนข้อเสนอแนะในระดับหน่วยปฏิบัติการ คือ จัดโครงการส่งเสริมค่านิยมในการอยู่ร่วมกันในครอบครัว ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของคนต่างวัย ส่งเสริมให้ชุมชนและท้องถิ่นจัดให้บริการสวัสดิการรูปแบบใหม่ ๆ ที่เหมาะสม และรณรงค์ให้ความรู้ความเข้าใจและลดความเสี่ยงในเรื่องภัยสังคมแก่ผู้สูงอายุซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของยุพิน ทรัพย์แก้ว (2559) พบว่า 1. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ผ่านหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ ร้อยละ 93.33 มีคุณภาพชีวิตที่ดี 2. คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ผ่านหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุ ทั้ง 4 ด้าน พบว่า 1) ด้านร่างกาย ผู้สูงอายุมีความรู้ในการดูแลสุขภาพ และสามารถดูแลตนเองได้ ไม่เป็นภาระของลูกหลาน มีสุขภาพกายที่ดี สมบูรณ์ แข็งแรง การเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังต่าง ๆ อาการดีขึ้น 2) ด้านจิตใจ ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจ มั่นใจ ความจำและสมาธิดีขึ้น 3) ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้ได้เพื่อน รอยยิ้ม ความสบายใจและความสุขที่ได้ร่วมกิจกรรมจิตอาสาดูแลผู้สูงอายุ และ 4) ด้านสิ่งแวดล้อม ได้รับข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ร่วมกิจกรรมนันทนาการและการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น

2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่าโครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ “โรงเรียนผู้สูงอายุ: วิทยาลัยผู้สูงอายุ” แผนกิจกรรมกิจกรรมภายในโรงเรียน 1) ให้ความรู้ด้านต่าง ๆ 2) นันทนาการ 3) ผักอาชีพ 4) ถ่ายทอดภูมิปัญญา 5) ศิลปวัฒนธรรม 6) สมุนไพร ธรรมชาติบำบัด กิจกรรมภายนอกโรงเรียน 1) ศาสนาประเพณี 2) ทักษะ

ศึกษา 3) อาสาสมัคร/บำเพ็ญประโยชน์ 4) เยี่ยมเยียนผู้สูงอายุโดยมี คณะกรรมการดำเนินงาน 5) กลุ่ม/กรรมการ/กตึกา/กิจกรรม/กองทุนร่วมคิด จะทำอะไรจึงจะเกิดประโยชน์ต่อผู้สูงอายุร่วมทำทำ เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนทุกวัยร่วมสร้างสร้างชุมชนที่เป็นสุขด้วยมือของทุกคน เนื้อหาและโครงสร้างของหลักสูตรวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร หลักสูตร “วิทยาศาสตร์สุขภาพ และเศรษฐกิจชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ” (2561) พบว่า ความจำเป็นในการดูแลผู้สูงอายุในสังคมไทย การสร้างเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ การมีบทบาทต่อกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ การจัดการ ความเครียดและอารมณ์ ความมั่นคงแห่งชีวิตและสวัสดิการของผู้สูงอายุ เศรษฐกิจชุมชนสำหรับผู้สูงอายุซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษณา คิตติ (2547) พบว่า 1) ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบคือ (1) สภาพแวดล้อมบรรยากาศของการเรียนรู้ (2) ปัจจัยเบื้องต้นของการเรียนรู้ (3) กระบวนการเรียนรู้ และ (4) ผลผลิตของการเรียนรู้ 2) รูปแบบ การประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ประกอบด้วย (1) เป้าหมายของการ ประเมิน (2) สิ่งที่มีประเมิน (3) วิธีการประเมิน และ (4) วิธีการตัดสิน ความจริงแล้วการประเมิน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ของครู สิ่งที่มีประเมิน ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนของครู วิธีประเมินโดยเพื่อนครู ส่วนวิธีการ ตัดสินใช้การเปรียบเทียบข้อมูลจากการประเมินกับเกณฑ์สัมภาษณ์ที่พัฒนาโดยผู้เชี่ยวชาญ 3) จาก การประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ พบว่า (1) ครูมีพัฒนาการของการจัดการเรียนการสอนครั้งที่ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ 0.01 (2) โดยภาพรวมครูมีทัศนคติที่ดี ส่วนการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ (3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยอมรับว่าการประเมินผลที่มีความเหมาะสม มีความเป็นไป ได้ทั้งทางด้านการปฏิบัติและด้านงบประมาณ และ (4) ผลการประเมินมีความถูกต้อง ซึ่งสอดคล้อง กับงานวิจัยของวิทยา จันทรแดง (2554) พบว่า 1) นโยบายการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไป ใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริม การมีส่วนร่วม การจัดการความรู้และการเรียนรู้ของคนในชุมชน 2) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน 3) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบคือ การบริหารจัดการ ชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การวิจัยในครั้งนี้ไปสู่ข้อค้นพบ ใหม่คือ 1) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน 2) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็งได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบ ความสัมพันธ์ และมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง 3) แนวทางในการ สร้างชุมชนเข้มแข็งคือ แนวทางด้านการฟื้นฟูชุมชน แนวทางด้านการปรับตัวของชุมชน และแนว ทางด้านการดำรงอยู่ของชุมชน

3. การเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุ พบว่า องค์การ บริหารส่วนจังหวัดพิจิตรได้อนุมัติให้จัดทำ “โครงการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ” โดยมีกิจกรรมที่จัด ขึ้นผ่านการจัดตั้ง “วิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร” ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดจากการบูรณาการ ร่วมกันผ่านหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วน

จังหวัดพิจิตร สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพิจิตร สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิจิตร และชมรมผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตรรวมถึงวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่จะเข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานในส่วนของการประชาสัมพันธ์และงานด้านวิชาการตามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ลงวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2559 องค์การบริหารส่วนจังหวัดได้กำหนดแผนการดำเนินงานในศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร (15 ศูนย์) ปัจจุบันมี 21 ศูนย์ ผลการเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจารีรัตน์ ประแก้ว และคณะ (2546) พบว่า หลักการบริหารนิยธรรมหรือการใช้หลักการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นประจำและต่อเนื่องนั้นเป็นการคาดหวังให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ของการประชุมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนที่ปรับจากเดิม จากที่เคยเป็นวัฒนธรรมแห่งความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุมแบบแนวดิ่ง และมักเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว โดยแต่เดิมชุมชนมักเข้าร่วมประชุมเพื่อมารับแจ้งข่าวสาร หรือมารับนโยบายการบริการจากสนับสนุน ปรับมาเป็นวัฒนธรรมแห่งความสัมพันธ์แบบแนวราบทั้งฝ่ายโรงเรียนและชุมชน ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกันอย่างเสมอภาค เคียงบ่าเคียงไหล่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพวงนรินทร์ คำปุก (2558) พบว่า ด้านบริบทสภาพแวดล้อมทางสังคม ความชัดเจนของวัตถุประสงค์โครงการ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และกิจกรรม มีมากที่สุด ด้านปัจจัยนำเข้า สถานที่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ มีการจัดการ ด้านกระบวนการ การจัดการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล มีมากที่สุด และด้านผลผลิต ผลการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเรียนรู้ อยู่ในระดับมากที่สุด และจากการสัมภาษณ์ พบว่า ด้านบริบท การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลหัวงมี ความเหมาะสมสอดคล้องกับปัญหากับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ มีความชัดเจนของวัตถุประสงค์โครงการและนโยบาย ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับกิจกรรมและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีความพร้อมในการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่น ๆ ด้านปัจจัยนำเข้า วัสดุอุปกรณ์ สถานที่และเจ้าหน้าที่ บุคลากรมีความเพียงพอเหมาะสมต่อการดำเนินงาน ด้านกระบวนการ การประเมินในด้านการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลมีความเหมาะสมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การดำเนินงาน แต่การติดตามประเมินผลยังมีจุดอ่อนในกระบวนการทำงานที่ค่อนข้างขาดการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ด้านผลผลิต ผู้เข้าร่วมโครงการ มีความสุขและมีกำลังใจที่เข้มแข็งในการดำรงชีวิตในวัยชรา ส่งผลให้มีสุขภาพกายที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “แก่อายุสง่าชราอย่างมีคุณภาพ” ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรนาถ พรหมศร และศุภรนิช วสุกาญจนเวช (2559) พบว่า โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นหนึ่งในผลงานนวัตกรรมทางด้านการดูแลสุขภาพซึ่งมีกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้สูงอายุในเขตจังหวัดสุรินทร์ โดยมาจากแนวคิดในการต้องการพัฒนางานการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ เพื่อตอบสนองนโยบายการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ภายใต้บริบทท้องถิ่นจังหวัดสุรินทร์ โดยดำเนินการตามรายละเอียด ด้านการสร้างเสริมสุขภาพ และกระบวนการพัฒนานวัตกรรมและการจัดการเพื่อนำไปใช้และพัฒนา โดยการค้นหาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุในพื้นที่ จากนั้นก็จัดการประชุมร่วม ออกแบบกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ และวางแผนการปฏิบัติกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ กระทั่งค้นพบคุณลักษณะของนวัตกรรมกับยุทธศาสตร์การสร้างเสริมสุขภาพโดย

ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง มีการปรับระบบงานการดูแลจากเดิมที่เป็นการให้บริการเฉพาะในโรงพยาบาลหรือในชุมชน/หมู่บ้าน โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขฝ่ายเดียว ปรับเป็นการดูแลในโรงเรียนผู้สูงอายุ ที่มีจำนวนผู้สูงอายุมาอยู่รวมกัน ทั้งกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มป่วย เกิดผลลัพธ์และผลกระทบของนวัตกรรมกับการเพิ่มคุณภาพบริการพยาบาล การลดปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพของประชาชนและการพัฒนาระบบบริการสุขภาพของประเทศที่มีการดูแลสุขภาพประชาชนอย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้ปัจจัยเงื่อนไขของการพัฒนานวัตกรรม การมีส่วนร่วม การนำใช้ทุนทางสังคม และนโยบายในการดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับการถอดบทเรียนของศศิปพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2560) พบว่าโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นลักษณะกิจกรรมที่สถาบัน หน่วยงานหรือชุมชน จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุผ่านการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบที่ผู้สูงอายุเรียนรู้อย่างสนุกสนานรื่นเริง นักเรียนสูงอายุที่ผ่านจากโรงเรียนเกิดทักษะด้านการดูแลตนเอง ควบคุมตนเอง และการพึ่งตนเองได้ในระดับมาก นอกนั้นเป็นทักษะในการพัฒนาความสามารถทางกาย จิต สังคมปัญญา และเศรษฐกิจหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับโรงเรียนผู้สูงอายุ ประกอบด้วย เนื้อหาความรู้ที่ผู้สูงอายุต้องรู้ ร้อยละ 50 ควรรู้ ร้อยละ 30 และอย่ารู้ ร้อยละ 20 ภายใต้ชั่วโมงเรียนไม่น้อยกว่า 96 ชั่วโมง ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้มีศักยภาพโดยมีโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นเครื่องมือคือ ควรกำหนดเป็นนโยบายเพิ่มเป็นภารกิจท้องถิ่นให้รับผิดชอบจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 11 (2) โดยให้ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญด้านการจัดสวัสดิการผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนั้น การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุควรบูรณาการระหว่างกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าหน่วยงานใดในชุมชนเป็นผู้จัดตั้งและบริหารจัดการ และควรพัฒนาผู้ถ่ายทอดเกี่ยวกับเทคนิคและวิธีการถ่ายทอดความรู้สำหรับผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การศึกษาวิจัยนี้ เป็นการศึกษาถึงพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ รูปแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งเป็นสวัสดิการรูปแบบหนึ่ง แต่ยังพบว่าในหลักสูตรการเรียนของ โรงเรียนบางแห่งไม่ได้มีการกล่าวถึงการสร้างเสริมคุณลักษณะของการเป็น ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและความพร้อมเกี่ยวกับประชาคมอาเซียนโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ จึงควรที่จะ มีการเพิ่มเติมเนื้อหา รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาต่างประเทศเป็นภาษาที่สอง

2. เนื่องจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของโรงเรียนผู้สูงอายุพบว่าบางพื้นที่ยัง ไม่มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุขึ้น ซึ่งอาจเป็นเพราะปัจจัยหลายอย่างที่ทำให้ไม่สามารถดำเนินการได้ ดังนั้น การศึกษาวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษารูปแบบนโยบายของผู้บริหารท้องถิ่น ในการที่จะ ศึกษาข้อมูลผู้สูงอายุเบื้องต้นในท้องถิ่นของตนเอง และเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งโรงเรียน ผู้สูงอายุในโอกาสต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการการพัฒนารูปแบบและเครือข่ายการจัดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ ดังนี้

1. ผู้สูงอายุควรมีการนำประสบการณ์ความรู้และทักษะ รวมถึงแนวทางในการ ดำเนินชีวิตของตน แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้สูงอายุด้วยกันเอง จะทำให้ผู้สูงอายุ มีสังคมที่มีคุณภาพ ที่ สามารถปรึกษาหารือกันได้ รวมถึงมีเพื่อนที่รับรู้ถึงปัญหาของกันและกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่ ประสบอยู่ร่วมกันได้

2. ผู้สูงอายุควรมีการถ่ายทอดมุมมองของชีวิต รวมถึงความต้องการการพัฒนา คุณภาพชีวิต แนวทางในการดำเนินชีวิตให้กับบุคคลรอบข้าง ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวญาติ และ บุคคลที่มีอายุน้อยกว่าซึ่งการถ่ายทอดลักษณะนี้เมื่อมีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นก็จะทำให้ ประสบการณ์ดังกล่าว เป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนรุ่นหลังที่จะกลายเป็นผู้สูงอายุในช่วงชีวิตต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กฤษณา คิตติ. (2547). *การพัฒนารูปแบบการประเมินผลการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ.

- จารีรัตน์ ปรงแก้ว และคณะ. (2546). ศึกษาและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ ที่เอื้อต่อการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนในระบบกับชุมชน เพื่อสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน: กรณีศึกษาพื้นที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นบุรีรัมย์ ในเขตการเคลื่อนไหวของโรงเรียนชุมชนอีสาน. (รายงานการวิจัย). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.): มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- ดวงใจ คำคง. (2553). ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ตำบลลำสินธุ์ อำเภอกะปง จังหวัดพัทลุง. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการระบบสุขภาพ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พวงนรินทร์ คำปุก. (2558). ความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลห้วยม้อ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดศรีสะเกษ. (รายงานการวิจัย). ใน การประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติและ เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ ครั้งที่ 15 (น.139-150). นครสวรรค์: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์. (2557). การสร้างภูมิคุ้มกันภัยทางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ. (รายงานการวิจัย). สำนักส่งเสริมและพิทักษ์ผู้สูงอายุ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ยุพิน ทรัพย์แก้ว. (2559). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุด้วยหลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุของศูนย์ความเป็นเลิศด้านการสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครศรีธรรมราช. วารสารการพยาบาลและการศึกษา, 9(2), 25-39.
- วรนาถ พรหมสวร และ ศุภนิช วสุกาญจนเวช. (2559). โรงเรียนผู้สูงอายุ มุมมองตามบริบทชุมชนท้องถิ่นสุรินทร์. ใน การประชุมวิชาการระดับชาติ “ราชชมงคลสุรินทร์วิชาการ ครั้งที่ 8” (น.115-127). สุรินทร์: มหาวิทยาลัยราชชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์.
- วิทยา จันทร์แดง. (2554). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตภาคกลางตอนบน. (ดุสิตนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต). วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. (2560). การถอดบทเรียนตัวอย่างที่ดีของโรงเรียนและชมรมผู้สูงอายุ ที่มีกิจกรรมถ่ายทอดความรู้. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส).
- สุทธิพงศ์ บุญผดุง. (2554). การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในท้องถิ่นโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง (ระยะที่ 1). (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดพิจิตร. (2561). หลักสูตรวิทยาลัยผู้สูงอายุจังหวัดพิจิตร. (อัดสำเนา).
- อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2553). ข้อเสนอการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ. (รายงานการวิจัย). กระทรวงศึกษาธิการ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อาชัญญา รัตนอุบล และคณะ. (2555). การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยทำงาน. *วารสารครุศาสตร์*, 40(2), 20-34.

พลังบวร: การสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

Borworn Power: Creating Consciousness of Reconciliation in Thai Society

พระปลัดอนุชาติ นรินโท¹ พระครูพิจิตรวรเวท² พระครูพิสุทธิปัญญาวิวัฒน์³ พระครูชินวรกิจ⁴
และนพวรรณ ไชยชนะ⁵

Phrapalad Anuchat Narinto, Phrakhruphichitworawet, Phrakhruphisutthipanyaphiwat
Phrakhruwasinwarakit and Noppawan Chaichana

Received: February 16, 2021

Revised: April 20, 2021

Accepted: April 22, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.3

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพจิตสำนึกของประชาชน 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชน และ 3) เสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเลือกแบบเจาะจงจำนวน 45 รูป/คน โดยการจัดเวทีสนทนาให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 21 คน ผลการวิจัย พบว่า 1) สภาพจิตสำนึกมี 4 มิติ ได้แก่ 1.1) ความเป็นมนุษย์ ทำบุญตักบาตร ฟังธรรม รับคำสาบาน ยึดหลัก “ฮิตสิบสองคองสิบสี่” 1.2) เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม หวงแหน อนุรักษ์ ทรัพยากรจากป่าให้คงอยู่อุดมสมบูรณ์ ให้อนุชนรุ่นหลัง คัดแยกขยะแนวคิด 3R 1.3) ความสัมพันธ์ทางสังคม มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ถูกต้อง โดยผู้ใหญ่จะพาเด็ก ๆ ไปเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ มีความสามัคคี ไม่ทะเลาะกัน ผู้นำใกล้ชิด ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยว ช่วงเทศกาลคนต่างที่ก็มา 1.4) ความรับผิดชอบต่อสังคม ประชุมเครือข่าย รับนโยบายมาถ่ายทอดให้ลูกบ้านเพื่อดูแลบ้าน นโยบายบ้านเล็กในป่าใหญ่ ไม่บุกรุก ไม่ล่า ไม่เลื้อย มีกฎเหล็ก มีระวางโทษ มีการวิจัยและพัฒนา วิธีการแปรรูป การตรวจวิเคราะห์ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงโดยตัดผักบางชนิดที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนออกจากรสชาติเดิม การตรวจวิเคราะห์สารตกค้าง 2) การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึก พบว่า 2.1) แนวคิดทางพระพุทธศาสนา 2.2) ค่านิยมท้องถิ่น 2.3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2.4) การเรียนรู้ของบุคคล 2.5) ผู้นำครอบครัว 2.6) โครงการในพื้นที่ดำเนินการจะส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึก

¹⁻⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร; Mahachulalongkornrajavidyalaya

University, Phichit Buddhist College

Corresponding author, e-mail: noppawan.chai@mcu.ac.th, Tel. 085-0535680

ของประชาชนตามหลักบวร และ 3) ผลการเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยพบว่าการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกโดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจทุกฝ่ายครอบคลุมผู้คนองค์กรในชุมชนช่วยกันสร้างจิตสำนึกให้เกิดกับชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนที่ถือเป็นกำลังสำคัญ

คำสำคัญ: พล้งบวร, การสร้างจิตสำนึก, ความปรองดองสมานฉันท์

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the state of people's consciousness; 2) to analyze the factors affecting the creating of people's consciousness; and 3) to strengthen the process of creating people's consciousness according to the Borworn (house, temple, school) principle to create a reconciliation in Thai society. It is a qualitative research emphasized on action research by conducting in-depth interviews with 45 key informants by organizing a forum for 21 key informants. The results of the research showed that 1) the state of consciousness had 4 dimensions: 1.1) human beings, making merit, offering food to monks, listening to Dhamma, taking oaths, adhering to the principle of "Heet Sipsong Kong Sib Si"; 1.2) concerning the environment, there should be cherishing and conserving forest resources to remain abundant for the next generation, waste sorting based on 3R concept; 1.3) on the side of social relations, the correct culture was transmitted. The adults should take the children to learn different cultures, traditions, have unity, not quarrel, be mediate leaders, promote tourist attractions during the festival for different people; 1.4) on the side of social, there should be responsibility network meeting, receive a policy to pass on to the residents to take care of the forest, small house policy in the big forest, no trespassing, no hunting, no sawing, iron rules, penalties, research and development, processing method, product Safety analysis, adjusting the method by cutting some vegetables that had not yet been registered but the taste was the same, residue analysis; 2) the analysis of factors affecting consciousness building found that 2.1) Buddhist concepts; 2.2) local values; 2.3) local wisdom; 2.4) personal learning; 2.5) family leaders; 2.6) projects in the area; and 3) on the side of the result of enhancing people's awareness process according to the Borworn (house, temple, school) principle to create a society of reconciliation in Thai society, it was found that there should be organizing activities to develop consciousness through cooperating unite all parties, families, people, community

organizations to help create awareness for the community, especially young people who were considered as being important.

Keywords: Borrowed Power, Creating Consciousness, Reconciliation

บทนำ

ในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีได้กำหนดวิสัยทัศน์สำคัญไว้ คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จะเห็นว่าทั้งยุทธศาสตร์ชาติและยุทธศาสตร์การวิจัยมุ่งเน้นให้การทำวิจัยในอนาคตต้องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ และนโยบายรัฐบาลซึ่งการวิจัยจะต้องเน้นการวิจัยเพื่อตอบโจทย์การสร้าง ความมั่นคงของมนุษย์อย่างยั่งยืนและสนองความต้องการของสังคมทั้งนี้ในสถานการณ์ปัจจุบันสังคมไทยตกอยู่ในสภาวะการณ์ของความขัดแย้งเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบและมีการใช้ความรุนแรงในหลายรูปแบบประชาชน ยังคงปรากฏให้เห็นซึ่งบางครั้งสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ (Social Media) ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในการแสดงออกซึ่งความขัดแย้งทางความคิดของสังคมไทยสิ่งที่ทำให้ต้องนึกถึงคือ “ความปรองดองสมานฉันท์” ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชนพยายามจะผลักดันให้สังคมไทยมีบรรยากาศดังกล่าวเพื่อกระตุ้นการพัฒนาและการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข การนำเอา “หลักบวร” บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งเป็น 3 องค์หลักในชุมชนมาเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง มั่นคงและยั่งยืน เกิดสันติสุข ลดความขัดแย้งโดยอาศัยหลักบวร นั่นคือการมีส่วนร่วมของ 3 องค์หลักสำคัญในชุมชน บ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมกับวิถีชีวิตชุมชนและประเพณี วิถีวัฒนธรรมถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกันภายใต้ภายใต้ความตระหนักรู้และจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ ผู้วิจัยและคณะจึงได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้หลัก “พลังบวร” มาเป็นแกนกลางในการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวร เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรและเพื่อเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย การศึกษาสภาพจิตสำนึก วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึก และเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึก ของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย โดยกระบวนการสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในที่นี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาการสร้างจิตสำนึกของประชาชนใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้สังคมไทยมีความรัก ความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ตามหลักบวร ซึ่งเป็น 3 องค์หลักสำคัญในชุมชนอยู่ร่วม ผ่านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีวัฒนธรรม ความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ การอยู่ร่วมกันของสังคม คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา สภาพจิตสำนึกของประชาชน รวมถึงวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึก ได้แก่ ปัจจัยภายใน 1. แนวคิดทางพระพุทธศาสนา 2. ค่านิยมท้องถิ่น 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปัจจัยภายนอก 4. ผู้นำครอบครัว ชุมชน 5. การเรียนรู้

ของบุคคล และ 6. โครงการในพื้นที่ ที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกและเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพเพื่อให้เกิดสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย
3. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นกระบวนการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มุ่งจะนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยไปใช้ในการเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงสภาพจิตสำนึก ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึก และเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย เช่น หนังสือพิมพ์ หนังสือ วิทยานิพนธ์ วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

2. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 45 คน ประกอบด้วย 1) พระสงฆ์ กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่, กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ (ปรองดอง) 3 รูป/คน 2) ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มผู้ร่วมงานประชาชนที่มาร่วมสร้างความปรองดอง 4 คน 3) ผู้อาวุโส วิศวกร ปราชญ์ชาวบ้านแกนนำพื้นที่วิจัย เครือข่าย 4 คน 4) กลุ่มเยาวชน นักเรียน ในพื้นที่วิจัย 4 คน จำนวนพื้นที่ละ 15 คน โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การลงพื้นที่โดยการลงพื้นที่สำรวจชุมชนเพื่อเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย ที่มีผลงานเด่นทางด้านการสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในแต่ละพื้นที่จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลประวัติความเป็นมาของบริบท

ขั้นตอนที่ 2 การสนทนากลุ่มกับตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ เช่น สำนักงานป่าไม้ จังหวัด สำนักงานอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มและผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เพื่อทราบถึงแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของ

ประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย ที่สอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 3 การสัมภาษณ์เชิงลึกกับพระสงฆ์ กลุ่มผู้นำ ผู้นำชุมชน กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ (ปรองดอง) กลุ่มผู้ร่วมงานประชาชนที่มาร่วมสร้างความปรองดอง ผู้อาวุโส วิศวกร ปราศญ์ชาวบ้านแกนนำพื้นที่วิจัย เครือข่าย กลุ่มเยาวชน นักเรียน ในพื้นที่วิจัย

ขั้นตอนที่ 4 การพูดคุยกับกลุ่มเยาวชนและกลุ่มจิตอาสาที่ทำงานในพื้นที่เพื่อหาแนวทางการเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยแนะนำตัว ทำความคุ้นเคย กับผู้ให้ข้อมูล สังเกตและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนจนได้รับความไว้วางใจ บอกเล่า เรื่องราวต่าง ๆ ให้รับรู้ จากนั้นจึงเริ่มตั้งคำถามที่ต้องการศึกษา และศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เอกสาร รายงานในระบบฐานข้อมูลออนไลน์ ประกอบกับการบอกเล่า จากบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นข้อมูลที่หลากหลาย ช่วยให้เห็นภาพความเข้าใจ และตีความหมายได้อย่างลึกซึ้ง

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 21 คน ประกอบด้วย 1) กลุ่มชาวบ้านในพื้นที่วิจัย เครือข่าย 3 พื้นที่ จำนวนพื้นที่ละ 5 ราย จำนวน 15 ราย 2) กลุ่มเยาวชน นักเรียน ในพื้นที่วิจัย 3 พื้นที่ เพื่อร่วมเรียนรู้ สืบสานในการสร้างจิตสำนึกต่อวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ต่อสิ่งแวดล้อม ต่อความสัมพันธ์ทางสังคม และต่อความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านวิถีแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ค่านิยมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำครอบครัว การเรียนรู้ของบุคคล โครงการในพื้นที่ จำนวนพื้นที่ละ 2 ราย รวม 6 ราย โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มชาวบ้านเกี่ยวกับการศึกษาข้อมูลชุมชนในการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย โดยการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต วิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยในการพัฒนาพื้นที่ในชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์พื้นที่ในชุมชน โดยการนำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

ขั้นตอนที่ 3 การร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างพื้นที่ในชุมชนให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น การดำเนินงานตามแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของ “บวร” เพื่อความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ของชุมชนพัฒนาชุมชนด้วยพลัง “บวร” เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนและกระจายข่าวสาร ที่ถูกต้อง ผ่านทางสื่อที่หลากหลาย ทั้งหอกระจายข่าว เสียงตามสาย ที่ประชุมหมู่บ้าน วัด/ศาสน

สถาน หน้าเสาธง สื่อการเรียนรู้ด้านดิจิทัล ห้องประชุม ทาง Social Network ให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจสนับสนุนการดำเนินงาน รวมทั้งร่วมกันพัฒนาชุมชน สังคม ประเทศชาติ สู้สังคมคุณธรรมที่มีความรักสามัคคี มั่นคง มั่งคั่ง อย่างยั่งยืน

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมรับผลประโยชน์โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในพื้นที่ในชุมชนร่วมกันอย่างเท่าเทียม

ขั้นตอนที่ 5 เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัยและผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรค และข้อจำกัดอย่างไรเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมในพื้นที่ในชุมชนทั้งในด้านการสร้างจิตสำนึก ร่วมวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกและร่วมกันเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพ ชัยซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหวังให้การพัฒนาพื้นที่ในชุมชนของ 3 พื้นที่ ให้มีการเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพ ชัยสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยและชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพ ชัยสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยพื้นที่ของชุมชนที่เหมาะสมกับท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางด้านวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของชุมชนที่ยั่งยืน ในรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยมีการค้นคว้าด้านข้อมูลและเนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลในครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้แบ่งเป็นสามประเด็นคือการศึกษาสภาพจิตสำนึกวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกและการเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึก พบว่า

1. สภาพจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพ ชัยเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

1.1 พื้นที่เสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรพ ชัยเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย ภาคเหนือ บ้านไผ่รอบ หมู่ 8 ตำบลไผ่รอบ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร จุดเน้นด้านวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ ขนบธรรมเนียมประเพณี และ วิถีชีวิต ความสัมพันธ์ทางสังคมของพี่น้องไทดำ ในด้านต่าง ๆ ภาคกลาง บ้านเขาเขียว หมู่ 14 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี จุดเน้นด้านสิ่งแวดล้อมและ ความรับผิดชอบต่อสังคม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บ้านศิลา หมู่ 1, 18, วัดป่าสุนทรวนาราม หมู่ 28 ตำบลศิลา เทศบาลเมืองศิลา โรงเรียนบ้านศิลา โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สถานีอนามัยตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น จุดเน้นด้านวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธและ ความสัมพันธ์ทางสังคม ของพี่น้องไทยอีสาน

1.2. สภาพจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรมี 4 มิติ ได้แก่ 1) มิติตามความเป็นมนุษย์ ประชาชนทำบุญตักบาตร เข้าวัดฟังธรรม รับคำสาบานกับหลวงพ่อยึดหลัก “ฮึดสู้สองคองสิบสี่” 2) มิติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ประชาชนรู้สึกหวงแหน อนุรักษ์ ทรัพยากรจากป่าให้คงอยู่อุดมสมบูรณ์ ให้เป็นมรดกสำหรับอนุชนรุ่นหลัง ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ รู้จักการคัดแยกขยะตามแนวคิด 3R 3) มิติตามความสัมพันธ์ทางสังคม มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ถูกต้อง โดยผู้ใหญ่จะพาเด็ก ๆ ไปเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ มีความสามัคคีปรองดอง ไม่ทะเลาะเบาะแว้งกัน เมื่อมีกรณีพิพาทผู้อาวุโสในชุมชนจะดำเนินการไกล่เกลี่ยให้บรรเทาหรือจบสิ้นไป มีการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความสัมพันธ์ของสถาบันครอบครัวช่วงเทศกาลคนต่างพื้นที่ที่มาท่องเที่ยว 4) มิติตามรับผิดชอบต่อสังคม มีการประชุมเครือข่าย ผู้นำรับนโยบายเข้ามาถ่ายทอดให้ลูกบ้านเพื่อดูแลผืนป่า ตามนโยบายบ้านเล็กในป่าใหญ่ ไม่บุก ไม่รุก ไม่ล่า ไม่เลื่อย มีกฎเหล็ก มีระวางโทษ มีการวิจัยและพัฒนา วิธีการแปรรูป การตรวจวิเคราะห์ความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์ การปรับปรุงโดยตัดผักบางชนิดที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนออก แต่รสชาติคงเดิม การตรวจวิเคราะห์สารตกค้าง

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึก พบว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) แนวคิดทางพระพุทธศาสนา 2) ค่านิยมท้องถิ่น 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) การเรียนรู้ของบุคคล 2) ผู้นำครอบครัว 3) โครงการในพื้นที่ดำเนินการ จะส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรทั้งสิ้น โดยจะแสดงออกเป็นพฤติกรรมของการมีจิตสำนึกตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

3. การเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย พบว่า ฝ่ายบ้าน ครอบครัว ผู้คนองค์กร ในชุมชน วัด หน่วยงานรัฐและโรงเรียนต่างร่วมมือกัน จัดกิจกรรมสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นกับเยาวชนในชุมชน ที่ถือเป็นกำลังสำคัญโดยอาศัยความร่วมมือ ร่วมใจทุกฝ่าย โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ 3.1) การแนะนำแผนที่ชุมชนแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ให้กับเยาวชนและคนในชุมชน 3.2) การประชุมระดมความคิด 3.3) การทำแผนที่ทางความคิด และสร้างอนาคตร่วมกัน 3.4) จัดเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สานเสวนาการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญา/การณรงครักษ์สิ่งแวดล้อม 3.5). สร้างชุดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ เพื่อประชาสัมพันธ์เผยแพร่

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การสร้างจิตสำนึกตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย มีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

1. สภาพจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย ในภาคเหนือ บ้านไผ่รอบ ภาคกลาง บ้านเขาเขียว และภาคตะวันออก เชียงเหนือ บ้านศิลา จากการศึกษาผลการวิจัยพบว่าสภาพจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรมี 4 มิติ ได้แก่ มิติตามความเป็นมนุษย์ มิติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม มิติตามความสัมพันธ์ทางสังคม และมิติตามรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรุณรุ่ง ปาภาพสิษฐและคณะ (2555) พบว่า

รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน สภาพที่เป็นลักษณะของการมีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน มี 3 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 การไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ส่วนรวมขึ้นในชุมชน ลักษณะที่ 2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพื่อการพัฒนาชุมชน ลักษณะที่ 3 การมีน้ำใจเอื้ออาทรต่อกัน หลังการทดลองใช้รูปแบบ ชาวบ้านในชุมชนมีจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชนเพิ่มขึ้น และภาพรวมการใช้รูปแบบ มีความเหมาะสมระดับมาก ผู้ใช้มีความพึงพอใจต่อรูปแบบ ในระดับมากที่สุด เมื่อวัดระดับ จิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีระดับจิตสำนึกในระดับค่อนข้างมากขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 83.7 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ คือ ร้อยละ 80 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภัทรภร สีทองดีและคณะ (2560) พบว่า 1. รูปแบบการสร้างเสริมจิตสาธารณะของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐใน 11 ด้าน คือ 1) ด้านการมีส่วนร่วม 2) ด้านการติดต่อสื่อสาร 3) ด้านการวิเคราะห์ วิพากษ์และวิจารณ์ 4) ด้านการเห็นคุณค่าในตนเอง 5) ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม 6) ด้านความสามารถในการแก้ปัญหา 7) ด้านความรักความสามัคคี 8) ด้านค่านิยม 9) ด้านจริยธรรม 10) ด้านมุ่งอนาคตควรพัฒนาโดยการฝึกงาน 11) ด้านเอกลักษณ์แห่งตน มีการพัฒนาด้วย 8 แนวทางได้แก่ การทำงานเป็นทีม การฝึกพูด การโต้วาที การอาสาสมัคร การฝึกงาน การปลูกฝัง การอบรมและ การยกย่อง 2. ผู้ประเมินส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องต้องกันในระดับมากที่สุดมี 6 แนวทาง ได้แก่การทำงานเป็นทีม การอาสาสมัคร การฝึกงาน การปลูกฝัง การอบรม และการยกย่อง ส่วนการโต้วาทีและการฝึกพูดมีความเห็นพ้อง ต้องกันในระดับมาก

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรทัดเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกประกอบด้วย ปัจจัยภายในได้แก่ แนวคิดทางพระพุทธศาสนา ค่านิยมท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การเรียนรู้ของบุคคล ผู้นำครอบครัว โครงการในพื้นที่ดำเนินการ จะส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรทัดทั้งสี่ สอดคล้องกับงานวิจัยของอุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา และคณะ (2560) พบว่า 1) ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตคนในชุมชน กับป่ามีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ป่าแห่งนี้เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่าเป็นแหล่งอาหารและสร้างรายได้แต่คนขาดจิตสำนึกในการดูแลป่า รู้จักใช้แต่ไม่ได้ดูแลเนื่องจากคิดว่าป่าไม่มีวันหมดและคิดว่าหน่วย งานราชการมีหน้าที่ต้องเข้าไปดูแล 2) ได้รูปแบบในการสร้างจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้รูปแบบการให้กลุ่มเยาวชนช่วยในการขับเคลื่อนการสร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าและมีการจัดตั้ง “กลุ่มเยาวชนคนรักขี้เกรกประดู่” ผ่านทางโซเชียลทำให้การรับรู้กิจกรรมเกี่ยวกับป่า และข่าวสารมีการรับรู้ได้มากขึ้น โดยสอดแทรกการยกระดับจิตสำนึกคนในชุมชนผ่านกิจกรรม ได้แก่ การใช้เครือข่ายยุววิจัย พิธีบวชป่าและติดป้ายอนุรักษ์รอบป่ากิจกรรมตั้งศาลต้นกุง ค่ายเยาวชนอนุรักษ์ป่า การทำแผนที่ป่าด้วย GPS โดยชุมชน เป็นต้น จนเกิดรูปแบบการจัดการป่าโดยการใช้หลักผู้อาวุโสใน ชุมชน และใช้ระบบความสัมพันธ์เครือข่ายติกระบวนกรสร้างการ เรียนรู้ข้ามวัย (เด็ก-ผู้สูงอายุ) นำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น คือ ทำให้กลุ่มคนในชุมชนมีการรวมตัวกันเพิ่มขึ้นเกิดเครือข่ายความร่วมมือภายในและภายนอกพื้นที่ในการทำกิจกรรมสร้างจิตสำนึก รักษาป่าชุมชน ได้ตั้งกฎกติการ่วมกัน และจัดทำป้ายข้อตกลงเรื่องป่า จัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านเพื่อ

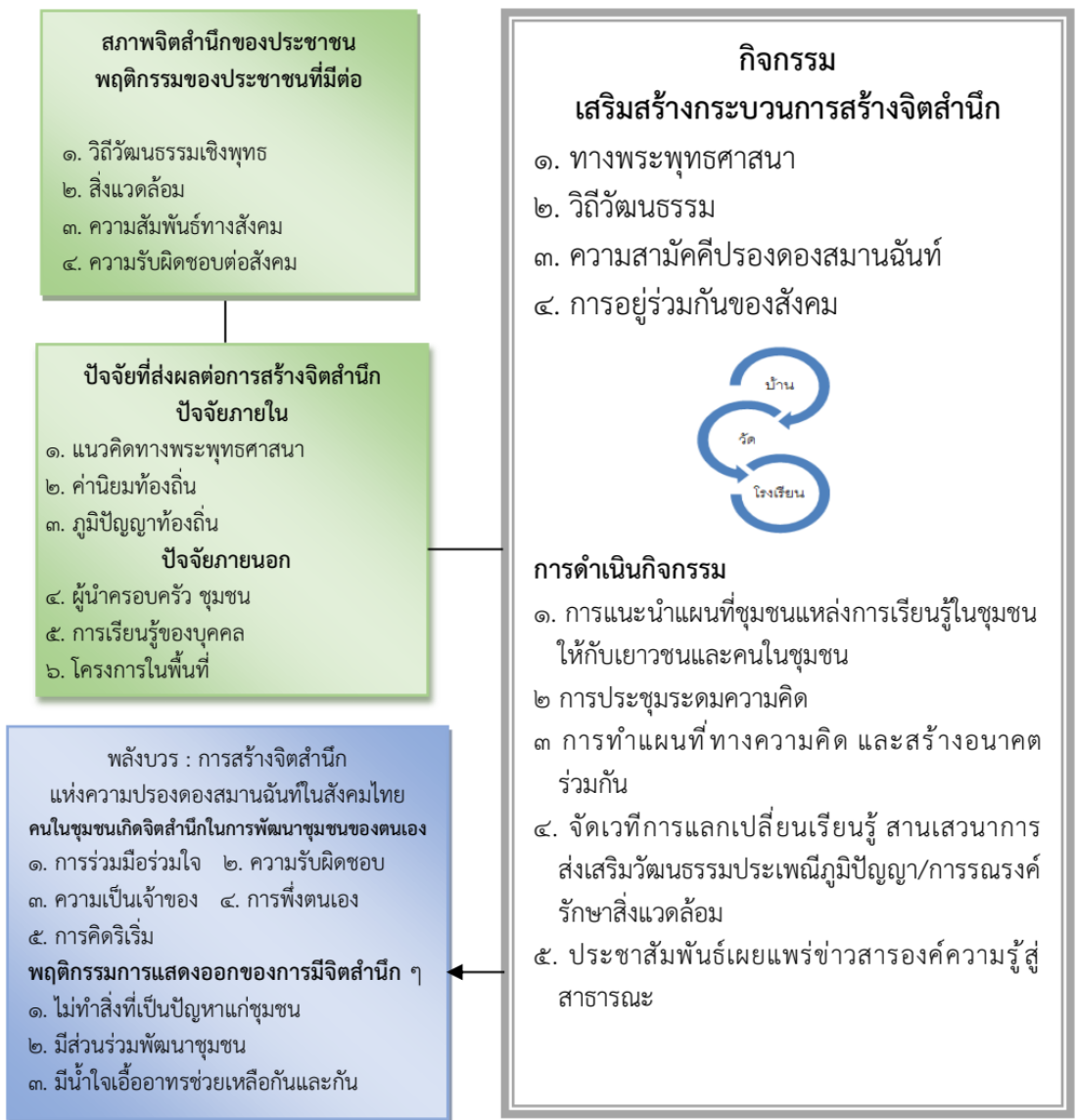
ดูแลและบริหารจัดการป่า และทางองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกลางจัดทำแผนงานเพื่อเสนอหน่วยงานทหารสนับสนุนงบประมาณชุดลอกหนองน้ำในป่า 2 แห่งและชุดคลองเพื่อกั้นเขตแนวป่าที่เหลือป้องกันการบุกรุกป่าและสอดคล้องกับงานวิจัยของชัยพร พิบูลศิริกร (2551) พบว่า ปัจจัยความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน ประกอบด้วย 1) จุดเริ่มต้นและความเป็นมาในการจัดตั้งองค์กร ต้องเริ่มมาจากคนในชุมชน ด้วยความ เชื่อ ความศรัทธา ความเสียสละ จิตวิญญาณสาธารณะมุ่งมั่นเพื่อแก้ปัญหาความทุกข์ยากของชุมชน 2) เป้าหมายการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน มุ่งเน้นการดับทุกข์ การสร้างสังคมให้เกิดความ สันติสุข มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน 3) ฐานคิดการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน เน้นการสร้าง จิตสำนึกร่วมภายใต้แนวคิด “จะให้อะไรกับชุมชน” ไม่ใช่ “จะได้อะไรจากชุมชน” และ “การให้อย่างมี คุณค่า รับผิดชอบต่อสังคม” ควบคู่กับการพัฒนาแบบยั่งยืนเพื่อการพึ่งตนเอง การจัดสวัสดิการตามหลัก ของศาสนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การใช้คุณธรรมนำกฎหมาย สวัสดิการสังคมตั้งอยู่บนฐาน ของการเคารพให้เกียรติซึ่งกันและกัน 4) ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน ได้แก่ ปัจจัยองค์กรและการบริหารจัดการ องค์กรมีวิสัยทัศน์เชิงบวกในการจัดสวัสดิการสังคม มีการวิเคราะห์ปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา การบริหารและจัดองค์กรโดยแบ่งบทบาทหน้าที่ ของคนในองค์กรอย่างชัดเจน ใช้ทรัพยากรและทุนในชุมชนที่มีความหลากหลายในการจัดสวัสดิการ สังคม ปัจจัยภาวะการณ์น้ำสร้างจิตสำนึกในลักษณะของการประสานงานประสานใจ ให้ทุกคนมีส่วนร่วม ในทุกระบวนการ สร้างศรัทธาในตัวผู้นำ สร้างผู้นำใหม่ ๆ ในกลุ่มต่าง ๆ สร้างกระบวนการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพ ปัจจัยการรวมกลุ่มของสมาชิก รวมกลุ่มด้วยผลประโยชน์ตอบแทน ด้วยความรู้สึกเป็น เจ้าขององค์กร ด้วยจิตสำนึกร่วมกันมีจิตสาธารณะเพื่อชุมชนและสังคม ปัจจัยกระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และการปรับตัว การเรียนรู้ร่วมกันและการสรุปบทเรียนเป็น ประจำของสมาชิกในองค์กร นำประสบการณ์มาเป็นบทเรียนในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน การปรับตัวของคณะกรรมการและสมาชิกเพื่อ ป้องกันและแก้ไขปัญหาอื่น ๆ การควบคุม ตรวจสอบดูแล การบริหารจัดการโดยชุมชน ปัจจัยการขยาย ผลและขับเคลื่อนสู่เป้าหมาย การสร้างกิจกรรมที่มาจาก การเชื่อมกายเชื่อใจของผู้คนที่หลากหลายต่าง พื้นที่ ศาสนา วัฒนธรรม การสร้างกระบวนการให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายใน แนวราบ แนวตั้ง ข้ามเขต ข้ามพื้นที่ ข้ามวัฒนธรรม และข้ามศาสนา การทำงานแบบบูรณาการ กิจกรรม และการปฏิบัติ 5) ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน ได้แก่ การ ได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอกองค์กร ความสอดคล้องกับนโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ นโยบายของรัฐบาล การได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น องค์กรภาคธุรกิจ องค์กรภาคเอกชน องค์กรภาคประชาชน และองค์กรภาครัฐอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ การ ประสานการจัดสวัสดิการขององค์กรชุมชนระหว่างพัฒนาสังคม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ใช้วิทยุชุมชนเป็นเครื่องมือเผยแพร่ข่าวสารแลกเปลี่ยนข้อมูล

3. การเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรทัดฐานเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย พบว่า ในสังคมของคนที่อยู่รวมกันย่อมต้องมีความสัมพันธ์ในรูปแบบของความปรองดองสมานฉันท์ที่มีการพึ่งพากัน ซึ่งคนในสังคมต่างก็มีบทบาทและหน้าที่แตกต่างกันไป แต่ถ้าคนในสังคมขาดจิตสำนึกในการสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์แล้ว ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมไทย อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ทั้งในระดับ บุคคล ครอบครัว องค์กร และชุมชนในสังคมไทย ซึ่งการจะทำให้เกิดการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบรรทัดฐานเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยที่มีความยั่งยืนจะต้องมีการจัดกิจกรรมพัฒนาจิตสำนึกอย่างต่อเนื่องโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ ร่วมใจของสมาชิกทุกระดับทุกฝ่าย ได้แก่ ครอบครัว โดยผ่านการอบรมเลี้ยงดูของพ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง สำหรับชุมชนนั้นมีการสร้างจิตสำนึกโดยผู้คน กลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ต้องช่วยกันสร้างจิตสำนึกให้เกิดขึ้นต่อสมาชิกของชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ถือเป็นกำลัง สำคัญในอนาคต นอกจากนี้แล้วสถาบันการศึกษาตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษาโดยบูรณาการให้หลักสูตรต่าง ๆ มีเนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกที่ถูกต้องในด้านต่าง ๆ โดยเน้นให้ ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นความร่วมมือระหว่างสถาบันศึกษากับชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทรงศรี ตุ่นทอง และคณะ (2560) พบว่า รูปแบบการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนจังหวัดลพบุรี โดยใช้การปรับเปลี่ยน พฤติกรรมทางปัญญา โดยมี 4 ขั้นตอน คือ 1) จัดกิจกรรมสร้างความตระหนัก 2) การวางแผนพัฒนาสาธารณะ 3) การดำเนินการตามแผน และ 4) การสะท้อนตนเองเพื่อการปรับปรุงตนเอง โดยในขั้นตอนการวางแผนพัฒนาจิตสำนึก สาธารณะเน้นการชี้แนะการให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน ผลการประเมินรูปแบบฯ พบว่า โดยภาพรวมจิตสำนึกสาธารณะของเยาวชนหลังใช้สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาของ ส่วนรวม และด้านการเคารพสิทธิในการใช้ของส่วนรวมของเยาวชน หลังใช้สูงกว่าก่อนใช้รูปแบบฯ อย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านการใช้หรือการกระทำที่จะทำให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวมของเยาวชนหลังใช้กับ ก่อนใช้รูปแบบฯ ไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระใบฎีกาภิตติพงษ์ สีลสุโธ และคณะ (2560) พบว่า นักเรียนมีความรู้เข้าใจ หลักการ วิธีการ พัฒนารูปแบบการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หลังจากการเข้าฝึกอบรมโครงการ แล้วนักเรียนมีแรงจูงใจเกิดความตระหนักเห็นความสำคัญของป่าไม้ โดยใช้เทคนิค U-B-P-P-D สามารถช่วยให้ชุมชนมีการพัฒนามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนมากขึ้น คือ 1) เข้าใจปัญหา 2) ใช้หลักพุทธจิตวิทยาในการจัดการป่าชุมชน 3) อบรมให้ความรู้ 4) ขั้นพัฒนาการจัดการป่าชุมชน ได้สอดแทรกเทคนิคยุทธวิธีการนำเปลี่ยน เพื่อโน้มน้าวจิตใจและสร้างทัศนคติใหม่ต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อความสามัคคีเกิดประสิทธิผลแรงจูงใจในการพัฒนาป่าชุมชนด้วยความเต็มใจ และหันมาให้ความสำคัญกับการจัดการป่าแบบพุทธจิตวิทยาชุมชน โดยการกำหนดบทบาท และหน้าที่ในการจัดการป่าชุมชน และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหากฤษฎา กิตติโสภณ (แช่หลี่) (2558) พบว่า 1) การสร้างความปรองดองสมานฉันท์นั้น เริ่มจากการสร้างความปรองดองในจิตใจของแต่ละคน

ก่อน เพื่อสร้างสันติภาพสู่สังคมภายนอก โดยใช้หลักการเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาส่วนกระบวนการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้หลักการบริหารโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ คือ การวางแผน (Planning) การจัดหน่วยงาน (Organizing) การจัดสายงานและการจัดตัวบุคคล (Staffing) การอำนวยการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Reporting) และ งบประมาณ (Budgeting) โดยผู้นำชุมชนจะต้องยึดหลักการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ 6 ประการคือหลักความถูกต้อง หลักความเหมาะสม หลักความบริสุทธิ์ หลักความยุติธรรม หลักพรหมวิหารธรรมและหลักความเสียสละ จะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนอย่างแท้จริง 2. แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่หนึ่ง จัดตั้งศูนย์อำนวยการกลาง และศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลเป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการ มีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องกลยุทธ์ที่สอง จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล 5 รวมถึงสถานศึกษาหน่วยงานราชการ โรงเรียน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระดับ 2 อย่างต่อเนื่อง ตามนโยบายของ (ข) คณะสงฆ์ กลยุทธ์ที่สาม พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และกลยุทธ์ที่สี่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย ดังนี้

ภาพที่ 1 พลังบวร : การสร้างจิตสำนึก แห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในพื้นที่สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปศึกษาและประยุกต์ใช้กำหนดเป็นนโยบายเพื่อดำเนินการจัดกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

2. วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดเป็นนโยบายบูรณาการเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

3. ภาคราชการ องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่ง ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ร่วมสนับสนุน กำหนดเป็นนโยบายขับเคลื่อนและเสริมสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การศึกษาสภาพจิตสำนึกของประชาชนมุ่งเน้นไปที่พลังบวร : การสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคม ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียนหน่วยงานราชการ หน่วยงานเหล่านี้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อการบูรณาการความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชน ภาครัฐ และภาคเอกชน ในการสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมสังคม ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียนหน่วยงานราชการ ควรเสริมสร้างปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก จะส่งผลต่อ กระบวนการสร้างจิตสำนึกของประชาชนตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยซึ่งอาจส่งผลกระทบในระยะยาว

3. ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียนหน่วยงานราชการควรเสริมสร้างกระบวนการสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชน เยาวชนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- ชัยพร พิบูลศิริ. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน*. (รายงานการวิจัย). คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทรงศรี ตุ่นทอง และคณะ. (2560). รูปแบบการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะสำหรับเยาวชนจังหวัดลพบุรีโดยใช้การปรับพฤติกรรมทางปัญญา. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยบูรพา*, 28(2), 65-74.
- พระใบฎีกากิตติพงษ์สีล สุทธิและคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบพุทธจิตวิทยาชุมชนในการสร้างจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 13(1), 26-39.
- พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ. (2558). การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(3), 55-62.
- ภัทรกร สีทองดีและคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการสร้างเสริมจิตสาธารณะของนิสิตในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ: กรณีศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 28(3), 63-74.

- อรุณรุ่ง ปภาพสิขฐ และคณะ (2555). รูปแบบการสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาชุมชน. *วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร*, 7(2), 98-109.
- อุดมพงษ์ เกศศรีพงษ์ศา และคณะ. (2560). รูปแบบการสร้างจิตสำนึกท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ตำบลโคกกลาง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 12(1), 48-60.

“การมีส่วนร่วม” ความปรองดองสมานฉันท์: พลังบวรในสังคมไทย

Participation, Reconciliation: The Borworn Power in Thai Society

พระครูใบฎีกาสุนิธ สุวิชาโน¹ พระครูวิโชติสิกขกิจ² พระครูอุทัยกิจจารักษ์³
สุภาพค์พิมพ์ คล้ายธานี⁴ และปริญญานิกรกุล⁵

Phrakrubaidika Suwin Suwichano, Phrakru Wichotsikkhakit, Phrakru Uthaititjarak,
Suphangpim Klaythanee and Parinya Nikornkul

Received: February 12, 2021

Revised: May 07, 2021

Accepted: May 07, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.4

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วม 2) วิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วม และ 3) เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ รวบรวมข้อมูลโดยการวิจัยเอกสาร การวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 19 รูป/คน การสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญ 30 จำนวน รูป/คน และการจัดเวทีในการเก็บข้อมูลกับพระสงฆ์, ผู้นำชุมชน กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ (ปรองดอง) วิศวกรสันติภาพ ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป จำนวน 191 รูป/คน การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา และอธิบายด้วยวิธีพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การดำเนินงานการพัฒนาชุมชนบ้านเขาเขียว บ้านไผ่รอบ บ้านศิลา โดยร่วมคิด ร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของชุมชน ร่วมใช้ความคิด ความรู้ ประสบการณ์ สถานการณ์ด้านสังคม เศรษฐกิจ ภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับบ้าน วัด ส่วนราชการในพื้นที่ 2) คนในชุมชนใช้กระบวนการมีส่วนร่วมตามหลัก พลังบวร ผ่านกิจกรรมป่าชุมชนที่มีพื้นที่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เส้นทางธรรมชาติ (ธรรมชาติกับชุมชน) ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษไทยทรงดำ พิพิธภัณฑสถานไทยทรงดำ การถ่ายทอดการรำไทยทรงดำให้เยาวชน ลานวัฒนธรรมไทดำ (วัฒนธรรมกับชุมชน) และการปลูกดอกไม้ ร้อยมาลัยขาย การแข่งขันการร้อยมาลัย ตลาดดอกไม้ สิม (วัดโพธิ์ศรี) งานบุญเบิกบ้าน บุญผะเหวด ศาลหลักบ้าน และฮีตสิบสองคองสิบสี่ (วิถีชีวิตกับชุมชน) และ 3) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตาม

¹⁻⁵ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร; Mahachulalongkornrajavidyalaya

University, Phichit Buddhist College

Corresponding author, e-mail: Suwin1966_mcu@hotmail.com, Tel. 081-425936

หลักบวรที่ดำเนินการผ่านการท่องเที่ยวด้านสัตว์ป่าในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีร่วมกับกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ การจัดมหกรรมไทยทรงดำจังหวัดพิจิตรร่วมกับวัดไร่รอบ เทศบาล ตำบลไร่รอบ กิจกรรมถนนดอกไม้จังหวัดขอนแก่นร่วมกับวัดป่าสุนทรวนาราม เทศบาลเมืองศิลา เป็นต้น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม, ความปรองดอง, สมานฉันท์, พลังบวร

Abstract

The objectives of this article were 1) to study the participation process; 2) to analyze the participation process; and 3) to reinforce the participation process according to the Borworn (house, temple, school) principle to create a reconciliation society in Thai society. It was an action research collecting information by researching documents. The field research consisted of in-depth interviews with 19 key informants, group discussions with 30 experts, and a forum for data collection with monks, community leaders, and participating groups (reconciliation) consisted of 191 peace engineers, local intellectuals and the general public. It was a triangular examination of data on data collection methods. Data analysis was done by content analysis method and explained in a descriptive way. The results of the research showed that 1) in the aspect of the implementation of community development in Ban Khao Kheow, Ban Phai Rob, and Ban Sila, they thought together, decided together to solve the community's problems, shared ideas, knowledge, experiences, social and economic situations, language, culture and local wisdom with houses, temples, and government agencies in the area; 2) people in the community used the process of participation according to the Borworn (house, temple, school) Power principle through community forest activities adjacent to the wildlife sanctuary, nature path (Nature and community), beliefs about the spirits of the Thai Song Dam ancestors, Thai Song Dam Museum. There were transmission of Thai Song Dam dance to youth at Tai Dam Cultural Plaza (culture and community), flower planting, garlands for sale, garland stringing competition, flower market, Sim (Wat Pho Si), Boon Boek Ban, Boon Phawet, the main shrine of the house, and Heet 12 Kong 14 (lifestyle with the community); and 3) enhancing the process of participation according to the Borworn (house, temple, school) principle carried out through wildlife tourism in Uthai Thani province in cooperation with the Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation Department, the Royal Forest Department, organizing Thai Song Dam

festival in Phichit province together with Wat Phai Rob, Phai Rob Sub-district Municipality, Flower Road activity in Khon Kaen Province with Wat Pa Sunthon Wanaram, Sila Municipality, etc.

Keywords: Participation, Harmony, Reconciliation, Borrowed Power

บทนำ

เหตุการณ์ความรุนแรงในช่วงรัฐบาลอินทรี คานธี ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่ขึ้นชื่อที่สุดเหตุการณ์หนึ่งคือการส่งกองกำลังทหาร รถถัง และอาวุธสงครามเข้าไปโจมตีพระวิหารทองคำ ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ที่สุดและเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนชิกข์ โดยตัวเลขผู้เสียชีวิตที่มักได้รับการอ้างอิงถึงคือ 5,000 คน รัฐบาลเรียกเหตุการณ์ดังกล่าวว่า “ปฏิบัติการดาวสีน้ำเงิน” ต่อมา อินทรี คานธี ถูกลอบสังหารโดยองค์กรกษัตริย์ประจำตัวชาวชิกข์ ส่งผลให้แผ่นดินอินเดียถูกเป็นไฟอีกครั้งมีการฆ่าชาวชิกข์ขนานใหญ่ เผาศาสนสถานประจำเมืองและเผาแหล่งธุรกิจของชาวชิกข์โดยเฉพาะในกรุงเดลี และพื้นที่รอบ ๆ ประมาณกันว่าชาวชิกข์ถูกฆ่าตาย 4,000 - 5,000 คน ประเทศอินเดียมีนายกรัฐมนตรีเป็นชาวชิกข์ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ คือ มาน โมฮัน ซิงห์ นโยบายสำคัญที่เขาประกาศไว้และพยายามทำนบจากดำรงตำแหน่งคือการหาหนทางปรองดองกับชาวชิกข์ต่อ เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปี 1984-1993 แม้มานโมฮัน ซิงห์ จะทำหลายประการไม่ว่าจะเป็นการกล่าวขอโทษผ่านสาธารณะต่อชาวชิกข์แทนรัฐบาลในอดีต หรือตั้งคณะกรรมการค้นหาความจริงต่อเหตุการณ์ในอดีต (ศิวข ศรีโกคางกุลและอินธิดา จ้านนิตย์, 2560) เช่นเดียวกันกับประวัติศาสตร์การเมืองร่วมสมัยในประเทศเอติและกระบวนการค้นหาความจริงและสร้างความปรองดองภายหลังการรัฐประหารโค่นล้มประธานาธิบดีนายฌอง แบร์ตอง อริสติด ในปี 1991 ซึ่งการรัฐประหารนี้ได้รับการสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา ประเทศเอติไม่เคยมีการเปลี่ยนผ่านระบอบ รวมถึงปัญหาในการช่วยเหลือเยียวยาเหยื่อและการปฏิรูปสถาบันที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้ความรุนแรงได้ บทเรียนในประเทศเล็ก ๆ เช่น เอติ ซึ่งมีความกล้าหาญในการสืบเสาะความจริงจากประเทศสหรัฐฯ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าตนเองไม่มีทางได้ความจริงตามที่ต้องการ น่าจะเป็นอีกหนึ่งบทเรียนที่ควรเรียนรู้และเป็นอีกหนึ่งกรณีที่น่าเสนอองค์ความรู้ด้านความพยายามสร้างความปรองดอง (ศิวข ศรีโกคางกุล, 2560) ดังนั้นเพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งจึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาในแง่ของโครงสร้างความขัดแย้งในสังคมไทย

การพยายามให้บทเรียนที่สำคัญต่อยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายหลัง เหตุการณ์ความรุนแรงในสังคมไทย ซึ่งต้องไม่ปล่อยให้ “ลืม” ไม่ “เงียบ” และไม่ “ปล่อยให้แล้วกันไป” ปัญหาที่สังคมไทยต้องตระหนัก คือ หากมองข้ามสาเหตุของปัญหาที่แท้จริงการละเลยการ ค้นหาความจริง ปล่อยให้สังคมเต็มไปด้วยสภาพความขัดแย้งไปอย่างต่อเนื่องไม่หยุดหย่อน หรืออยู่ในสภาพของความไม่มั่นคง ความกลัวและสภาพความเป็นปกติถูกทำลาย แม้การปรองดองการให้อภัยและอนาคตเป็นเรื่องสำคัญ แต่กระบวนการที่จะทำให้สิ่งเหล่านี้บรรลุผลเป็นเรื่องยากอย่างยิ่ง

และกลยุทธ์นี้ “ไม่เป็นผลดีในระยะยาว” เพราะท้ายที่สุดปัญหาความขัดแย้งจะไม่ถูกแก้ไข และจะเกิดเหตุการณ์รุนแรงต่อไปอีกไม่รู้จบจบล้น เหมือนกับกับสังคมไม่เคยเรียนรู้จากประวัติในอดีตเลย ท้ายที่สุด ถ้าสังคมไทยยังมียุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งภายหลังเหตุการณ์ความรุนแรง หรือความขัดแย้งอยู่แบบนี้ต่อไปเรื่อย ๆ ไม่ได้ศึกษาถึงบทเรียนที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ มองข้ามสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง การละเลยการค้นหาความจริงปล่อยให้สังคมเต็มไปด้วยสภาพความขัดแย้ง โดยเฉพาะความขัดแย้งในแง่โครงสร้างของโอกาสทางการเมือง โอกาสเศรษฐกิจ และโอกาส การเข้าถึงความยุติธรรมทางสังคมแล้ว สังคมไทยจะต้องเผชิญกับความขัดแย้งและความรุนแรงทางการเมืองอย่างไม่มีวันจบสิ้น ซึ่งนับวันจะยิ่งทำให้โจทย์การสร้าง ความขัดแย้งแก้ไขได้ยากขึ้นเป็นทวีคูณ (ประเทือง ม่วงอ่อน, 2561)

ดังนั้นเพื่อการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและลดความรุนแรงในสังคมการมีส่วนร่วมจึง จำเป็นต่อ บวร ในระดับพื้นที่นั้น “การมีส่วนร่วม” จึงเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนการพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาลดและป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผน ร่วมตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ร่วมติดตามประเมินผลและรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ตลอดช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมาผ่านมารัฐบาลและคณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ร่วมกันดำเนินนโยบายสร้างความปรองดอง สมานฉันท์ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะผลักดันการปฏิรูปให้บรรลุผลสำเร็จ โดยมีผลการดำเนินการที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการสร้าง ความปรองดองสมานฉันท์ (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2558) สังคมชนบทไทยเริ่มหลุดออกจากพันธะทางสังคมและวัฒนธรรมแบบเดิมมากขึ้น ตัวอย่างที่ชัดเจนได้แก่กรอบการคิดบนพื้นฐานวัฒนธรรมแบบชาวบ้านในการพัฒนาชนบทที่เน้นบทบาทของ “บ้าน วัด โรงเรียน” ที่บูรณาการบทบาทของแต่ละสถาบันเข้าด้วยกัน เริ่มเปลี่ยนแปลงไปแต่เดิมกรอบความคิดนี้มีเพื่อให้แต่ละฝ่ายสามารถทำหน้าที่สอดประสานกัน ในการพัฒนาเด็กในชนบท และคนในชนบทตามแนว “คิดวัฒนธรรมชุมชน” หรือวัฒนธรรมเดิมของชุมชนไทยได้แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าการใช้กรอบการคิดดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลใด ๆ อีกแล้วเพราะทั้งบ้าน (ครอบครัว) วัดและโรงเรียนต่างก็เปลี่ยนแปลงบทบาทไปจากเดิมเกือบจะโดยสิ้นเชิง (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2559)

“การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมโดยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” เป็นโครงการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของรัฐบาลและยังเป็น นโยบายสำคัญของกระทรวงวัฒนธรรม กล่าวคือ ในกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีพลังที่สำคัญในชุมชน คือ บ้าน-วัด-โรงเรียน หรือ บวร มีส่วนร่วม ดำเนินการเพื่อให้ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ กรมการศาสนา เป็นศูนย์ต้นแบบของชุมชน ที่สามารถเกื้อกูล ศพอ. อื่น ๆ ให้ทำหน้าที่เสริมสร้าง “ชุมชนคุณธรรม” ให้เกิดขึ้นทั่วประเทศด้วย พลังของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) อย่างมั่นคงและยั่งยืน (กรมการศาสนา, 2558)

จากสถานการณ์บ้านเมืองในช่วงเวลาที่ผ่านมาประเทศไทยประสบปัญหาทั้งการกระทำผิดกฎหมายปัญหาอาชญากรรม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การระบาดของสิ่งเสพติด อบายมุข และการไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งปัญหาเหล่านี้ล้วนเกิดจากการขาดสติ จิตสำนึก ศีลธรรม และคุณธรรมจริยธรรมอันจะส่งผลให้สังคมเกิดความขัดแย้งทางสังคม จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมรัฐบาล (รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้ดำเนินการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือ “โครงการหมู่บ้านศีล 5” โดยการให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันดำเนินการสร้างความปรองดองสมานฉันท์เพื่อให้ประชาชนมีความรักความสามัคคีต่อกันผลจากการดำเนินการในปี 2557 ถึง 2560 พบว่า มีประชาชนในสังคมไทยสนใจเข้าร่วมโครงการมากกว่า 41 ล้านคน (วัดปากน้ำภาษีเจริญ, 2564) และมีกระบวนการสร้างวิถีชุมชนโดยใช้หลักธรรมและกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันผลที่เกิดขึ้นทำให้มีหมู่บ้านต้นแบบของการใช้หลักวิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ สามารถลดความขัดแย้งทางสังคมและปัญหาอาชญากรรมได้เพิ่มมากขึ้นนอกจากนี้คณะสงฆ์และภาครัฐยังได้มีการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวพุทธ คริสต์ อิสลามในสังคมไทยเพื่อให้เป็นสังคมสมานฉันท์ เช่น การเสริมสร้างสันติภาพของชุมชนในสามจังหวัดชายแดนใต้ เป็นต้น รวมทั้งการพัฒนาต้นแบบของชุมชนสันติสุขที่เกิดจากความต้องการของชุมชนเพื่อให้เกิดสันติสุขในพื้นที่ของตนเอง จากหลักการดังกล่าวเพื่อเป็นการสานต่อเจตนารมณ์ของโครงการหมู่บ้านศีล 5 และสังคมไทยความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์รวมทั้งการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาเสริมสร้างกระบวนการแห่งสันติสุขลดความขัดแย้งทางสังคมโดยอาศัยหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและวิถีวัฒนธรรมไทยเพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนิกชนโดยพัฒนา “หมู่บ้านต้นแบบของการอยู่ร่วมกัน” และ “วิศวกรสันติภาพ” เพื่อขยายผลไปสู่การพัฒนาสังคมแบบยั่งยืนอันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคมเป็นการสร้างสังคมที่ไม่ทอดทิ้งกัน (Social Inclusion) สืบต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบวรในสังคมไทย
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย
3. เพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการวิจัยเอกสาร การวิจัยภาคสนาม ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และการจัดเวทีในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วยชุดกิจกรรมการรื้อฟื้นของดีในชุมชน (วัฒนธรรม) กิจกรรมทาง

พระพุทธศาสนา ความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ เพื่อองค์ความรู้กิจกรรมในชุมชน การอยู่ร่วมกันของสังคมภายใต้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีวัฒนธรรม กฎ กติกาของชุมชน และมีพื้นที่ที่ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย ภาคเหนือ วัดไร่รอบ หมู่ 8 ตำบลไร่รอบ อำเภอโพธิ์ประทับช้าง จังหวัดพิจิตร ภาคกลาง บ้านเขาเขียว หมู่ที่ 14 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชุมชนเมืองศิลา วัดป่าสุนทรนาราม ตำบลศิลา อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ซึ่งประกอบด้วยระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเอกสาร (Documentary research) เป็นส่วนขยายเพิ่มเติมในการวิจัยเอกสารจะให้ภาพที่มีทั้งตัวปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษาและสภาพแวดล้อมหรือบริบททางสังคมที่ปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้นในชุมชนเป็นไปตามสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของข้อมูลที่ดีและแม่นยำตรงได้

2. การวิจัยภาคสนาม (Field research) ประกอบด้วยเทคนิคดังต่อไปนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยทำการสัมภาษณ์ แบบไม่เป็นทางการ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน วิศวกรสันติภาพ ปราชญ์ชาวบ้าน และประชาชนทั่วไป ประเด็นการมีส่วนร่วม การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และพลังบวรในพื้นที่เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม จำนวน 19 รูป/คน

2.2 การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากับผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มในชุมชน และส่วนราชการในพื้นที่ซึ่งมีการถกเถียงพูดคุยอภิปรายของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็น วิถี วัฒนธรรม กฎ กติกาชุมชน เพื่อวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วม จำนวน 30 รูป/คน

2.3 การจัดเวที เป็นเวทีของการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลถกแถลง เช่น การอยู่ร่วมกันของสังคมภายใต้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีวัฒนธรรม ไทยพื้นราบ/ไททรงดำ/ไทอีสาน และกฎ กติกา ภายในชุมชน ผู้เข้าร่วมเวทีประกอบด้วยพระสงฆ์, ผู้นำชุมชน กลุ่มที่เข้าร่วมโครงการ (ปรองดอง) วิศวกรสันติภาพ ปราชญ์ชาวบ้าน นิสิต คณาจารย์ และประชาชนทั่วไป เพื่อเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบวร จำนวน 191 รูป/คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิจัยเอกสาร การวิจัยภาคสนามใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีศึกษาด้วยแบบสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In depth Interview) การสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และการจัดเวที เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้การวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล โดยการนำข้อมูลเบื้องต้นจากการสำรวจเอกสาร และนำมาประกอบกับข้อมูลจากภาคสนามที่ได้มาจากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการจัดเวที จากนั้นจึงอธิบายข้อที่รวบรวมได้ดังกล่าวด้วยวิธีการพรรณนา โดยอาศัยจากการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ พลังบวร วิศวกรสันติภาพ การสร้างจิตสำนึก กิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถีวัฒนธรรม ความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ การอยู่ร่วมกันของสังคมภายใต้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วิถี

วัฒนธรรม ไทยพื้นราบ/ไททรงดำ/ไทอีสาน กฎ กติกา ภายในชุมชนเข้ามาวิเคราะห์ข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมาได้โดยวิธีพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. กระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบรรทัดฐานในสังคมไทยรู้ถึงวิถีชีวิตการหาหรือพูดคุยกันเพื่อทำความเข้าใจซึ่งกันและกันโดยการสร้างพิพธิภณท์เพื่อการสืบสานประเพณีเป็นศูนย์รวมชุมชน แหล่งชุมชนท่องเที่ยว การถ่ายทอดวิถีชีวิตภูมิปัญญาใช้การพูดคุยและให้ความร่วมมือกันและกันในพื้นที่ของจังหวัดพิจิตร ในส่วนของพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีประกอบไปด้วยการสร้างกฎเหล็กของชุมชน การดูแลป่าโดยเริ่มจากเป็นหมู่บ้านเล็กในป่าใหญ่และตั้งกฎกติกาขึ้นภายในหมู่บ้านโดยใช้การสาบานกับหลวงพ่อบุญโดยไม่บุกรุกไม่ตัดไม้ เลื่อยไม้ และฆ่าสัตว์ ส่วนของจังหวัดขอนแก่นมียุทธศาสตร์เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับทางด้านเกษตร การปลูกดอกไม้ ทำไม้ดอกไม้ประดับมีการลงหุ้นจัดตั้งกลุ่มให้ความรู้ลูกหลานตั้งแต่อนุบาลพร้อมทั้งการทำให้ดูเพื่อให้เด็กเรียนรู้ไปเรื่อย ๆ จนซึมซับไปเอง โดยผลานกิจกรรมสงกรานต์ การอนุรักษ์ การสร้างวัฒนธรรม ขนบ ธรรมเนียม ประเพณี การจัดประเพณีสงกรานต์ทำบุญขึ้นมาการแห่ดอกไม้ เพื่อให้คนภายนอกเข้ามาเที่ยวงานในหมู่บ้านเพื่อการกระตุ้นเศรษฐกิจวัฒนธรรมในชุมชนได้

2. การวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบรรทัดฐานเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยในที่นี้จะขอวิเคราะห์ผ่านวิถี/วัฒนธรรม/กฎ/กติกาชุมชน เช่น การเลี้ยงผีแต่งงาน ต้มโฮม (วันรวมญาติ) การใช้นามสกุล สิ่ง ก็มาจากคำว่า แซ่ ของไทยทรงดำพิจิตรการสร้างกฎกติกาการนำมาปรับใช้ตามสภาพแวดล้อม ตามสมควรความเหมาะสมสภาพพื้นที่และฤดูกาลเก็บหาของจากป่าโดยหมู่บ้านช่วยกันดูแลรักษา ดูแลต้นไม้ มีการตั้งด่านกักเพื่อดูแลคนเข้าออก มีการจัดบันทึกไปอยู่เวรก็ต้องจดบันทึกของอุทัยธานี ในส่วนของขอนแก่นนั้นมีสมาชิกกลุ่มสมุนไพร การแปรรูปอาหาร การหัตถกรรมเพื่อสุขภาพ มีความร่วมมือจากมหาวิทยาลัย เกษตรอำเภอเข้ามาอบรมให้ชุมชน และในโรงเรียนทุกวันพฤหัสบดีมีคาบเรียนที่เป็นวันที่ร้อยมาลัย เป็นต้น

3. การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบรรทัดฐานเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทยโดยส่วนราชการในพื้นที่ของจังหวัดพิจิตรต้องศึกษาถึงวิถีชีวิตก่อนการนำนโยบายจากภาครัฐลงมาปฏิบัติกับชุมชนเพื่อเห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนโดยบ้าน วัด ส่วนราชการต้องหาหรือหา/พูดคุยกันก่อนการดำเนินกิจกรรมโดยใช้หลักอยู่ร่วมกันแบบเป็นมิตรและศึกษาประวัติศาสตร์ของคนในท้องถิ่น “การอยู่กันแบบที่แบบน้องมีอะไรก็แบ่งปันกันกินใช้วิถีพุทธเข้าไปประกอบด้วย” โดยใช้พื้นที่ของวัดในการจัดกิจกรรมผ่านความเชื่อพิธีกรรมปฏิบัติแบบไทยดำ และการทำบุญกลางบ้าน ใช้กลไกฝ่ายปกครองกฎกติกาของแต่ละหมู่บ้าน (การอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในพื้นที่จังหวัดอุทัยธานีผ่านกติกาของหมู่บ้านและกิจกรรมการปลูกป่าการดูแลป่าชุมชนการสวดสวดดูแลป่าไม้และสัตว์ป่าเมื่อออกมานอกพื้นที่เพราะชุมชนมีพื้นที่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง และการป้องกันไฟป่าโดยใช้หลักธรรมชาติเข้าไปเอื้อกับธรรมชาติผ่านกลไกราชการและชุมชน (การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมชุมชน) ในส่วนของ

พื้นที่จังหวัดขอนแก่นการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมผ่านการจัดงานไม้ดอกไม้ประดับโดยการนำผลผลิตในชุมชนการเพาะพันธุ์ต้นไม้วิธีการขยายพันธุ์พืชการร้อยมาลัยประกวดกันเฉพาะคนในชุมชน โดยใช้พื้นที่ของวัดป่าสุนทรवारามจัดงานถนนดอกไม้และมหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดงานเกษตรในการแสดงออกและโชว์ของดีของชุมชนโดยการสนับสนุนจากเทศบาลเมืองศิลา เกษตรตำบล เกษตรอำเภอมาร่วมให้ความรู้อีกด้วย (การสืบทอดวิถีคนศิลา)

อภิปรายผลการวิจัย

จากการตั้งประเด็นที่ศึกษาโดยการกำหนดพื้นที่ภาคเหนือวัดไร่รอบ หมู่ 8 ตำบลไร่รอบ อำเภอน้ำขุ่น จังหวัดพิจิตร ภาคกลาง บ้านเขาเขียว หมู่ที่ 14 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี ภาคอีสาน ชุมชนเมืองศิลา วัดป่าสุนทรवारาม ตำบลศิลา อำเภอมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น บทสะท้อนการเป็นชุมชน “ลาว” ในพื้นที่ภาคกลางและการรักและช่วยเหลือกันจากอดีตถึงปัจจุบันว่า “ถ้าเราไม่รักกันเองใครจะมารักเรา” เป็นบทสะท้อนในเวทีถ้ากลางสังคมที่กว้างขวางแต่ใจแคบด้านชาติพันธุ์กลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งในจังหวัดแต่มีเครือข่ายระดับประเทศ “บ้านเราคือทางผ่านแต่มีจุดแข็งด้านวัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย และภาษา เราเป็นโง่ง” เป็นคำยืนยันตัวเองผ่านภาษาพูดที่ชัดเจนของคนที่นี่ที่เรียกตัวเองว่าโง่งพิจิตร ที่ส่งผ่านมิติการอนุรักษ์ว่า “การถ่ายทอด การปลูกฝังไม่ต้องมีหลักสูตรหรืออะไรมากมาย แค่พูดคุยกันในครอบครัว ทำทุกอย่างให้ปกติ เด็กจะชินไปเอง” นี่เป็นกระบวนการถ่ายทอด สืบทอด ความเป็นไทยทำได้เป็นอย่างดีรูปแบบหนึ่ง นับว่าเป็นบทสะท้อนบนความท้าทายที่สืบเนื่องจากประเด็นปัญหาในเชิงพื้นที่ที่เกิดจากความร่วมมือที่เป็น “พลังบวก” ที่สืบเนื่องเกี่ยวกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ศูนย์ป่าไม้จังหวัดอุทัยธานี อำเภอลานสัก องค์การบริหารส่วนตำบลระบำ และคนในชุมชนบ้านเขาเขียว หมู่ที่ 14 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี มิติใหม่ของการจัดการพื้นที่ที่เกิดจากความร่วมมือที่เป็นตัวกลางและตัวประสานผ่านมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พิจิตร และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จากปัญหาที่คนในชุมชนเจอบนเวทีมีข้อเสนอแนะที่ให้ประเด็นหรือความโดดเด่นในเชิงพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและมีความหมายเฉพาะตัวนั้น คือ ทรัพยากรธรรมชาติที่โดดเด่นและมีความใกล้ชิดติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งซึ่งเป็นมรดกโลกของประเทศไทยที่มีอาณาบริเวณพื้นที่ติดกับป่าสงวนแห่งชาติ มีป่าชุมชนที่ชาวบ้านอนุรักษ์และหวงแหน จึงมักมีสัตว์ป่าเข้ามาในพื้นที่เกษตรกรรมที่อาจสร้างความขัดแย้งและความสูญเสียในอนาคตได้

ณ เวลาปัจจุบันก็ได้มีสื่อที่เป็นห่วงโซ่อาหารที่อยู่ระดับบนสุดเข้ามาในพื้นที่หมู่บ้านเขาเขียวแสดงว่าพื้นที่บริเวณหมู่บ้านเขาเขียวหรือบริเวณรอบนอกมีความอุดมสมบูรณ์ที่เป็นดัชนีชี้วัดได้ในระดับหนึ่งจากประเด็นดังกล่าว จึงเกิดคำถามว่าเมื่อมีพืชเชิงเดี่ยวเข้ามาในพื้นที่และมีสัตว์ป่าบุกรุกเข้ามาในพื้นที่จะก่อให้เกิดรายได้จากสิ่งเหล่านี้ได้อย่างไรที่มันไม่ใช่อาชีพประจำแต่มันสามารถเป็นอาชีพเสริมที่ก่อให้เกิดรายได้และไม่กระทบกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ ป่าสงวน สัตว์ป่า และวิถีของคนในชุมชน ประเด็นเหล่านี้มันเป็นประเด็นที่ทำลายสำหรับมหาวิทยาลัยหน่วยงานราชการและชุมชนเอง จุติร่วมในที่นี้คือเกษตรอินทรีย์และแหล่งน้ำที่เพียงพอและการท่องเที่ยวสัตว์ป่าที่บรรจบ

และการท่องเที่ยวที่เป็นอาชีพเสริมและเป็นรายได้ให้กับชุมชนสิ่งนั้นจะเรียกความปรองดองและจิตสำนึกของคนในชุมชน และหน่วยงานราชการได้แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นสิ่งที่กล่าวมาข้างต้นยังเป็นสิ่งที่ท้าทายและร่วมกันขับเคลื่อนต่อไปในอนาคต “2 วัน 1 คืนมหัศจรรย์ที่เขาเขียว” การรวมกลุ่มของผู้คนในการประกอบอาชีพในการร้อยพวงมาลัยขาย และสวนสมุนไพร การถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นองค์ความรู้ทั้งสองด้านจนเป็น “ภูมิปัญญา” ที่ผสมผสานการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด ส่วนราชการเป็น “บวร” กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับความเชื่อความศรัทธาในศาสนาที่ถือปฏิบัติผ่าน “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” มีวัดบ้าน วัดป่า “ป้อบ้าน” ร่มโพธิ์ทองศูนย์กลางกิจกรรมในบ้าน สวนสมุนไพรทุกสิ่งอย่างเหล่านี้ผ่านกาลเวลามาเนิ่นนานที่ผสมผสานอย่างลงตัว “ถ้าเป็นปลาร้าต้องเรียกว่า นัว” “ร่มโพธิ์ทอง” เป็นศูนย์รวมใจหมู่บ้านในการร้อยพวงมาลัย และเป็นต้นกำเนิดการทำพวงมาลัยสี่แยกไฟแดงของชุมชนบ้านศิลา ขอสรุปสั้น ๆ ว่าเป็น “วิถีคนศิลา” มิติของมุมมองด้านการบริหารจัดการในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป กับกระแสสังคมที่ไปเร็วจน “พลังบวร” หรือคนทำงานมาตั้งคำถามกับตัวเอง “บวร จะปรับตัวให้ทันสังคมอย่างไร” เมื่อมองทั้งเชิงบวกและเชิงลบ “บวร” จะอยู่ในโลกที่สวยงามหรือโลกที่มีดบาดในทัศนคติต่อการอนุรักษ์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กับมิติของพื้นที่และเวลาบรรจบกันได้อย่างไรให้ “บวร” เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชน บนกลืนอายุของความเป็นจริงในเชิงพื้นที่มิติของ “พื้นที่เชิงสร้างสรรค์” การจับมือกันของ “บวร” เพื่อให้เผยตัวตนของชุมชน หน่วยงานภาครัฐ มหาวิทยาลัย และองค์กรภาคเอกชน ที่ประสาน “พลังบวร” กับปัญหาของชุมชน การแก้ไข และรายได้ที่ตามมาเพื่อสร้างสังคมแห่งการปรองดอง มาร่วมวางแผนอนาคตกันใหม่บนเส้นทางที่ท้าทายร่วมขับเคลื่อนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อที่จะขับเคลื่อนให้ชุมชนได้จัดมหกรรมไทยทรงดำ การท่องเที่ยวด้านสัตว์ป่าเพื่อเปลี่ยนจากศัตรูมาเป็นมิตรและรายได้ การจัดการถนนดอกไม้เพื่อสืบทอดองค์ความรู้และวิถีคนศิลา นี่เป็นเพียงฉากหนึ่งเท่านั้นยังต้องมีการขบคิดและปฏิบัติการอีกมากพร้อมขับเคลื่อนไปด้วยกันระหว่าง “พลังบวร”

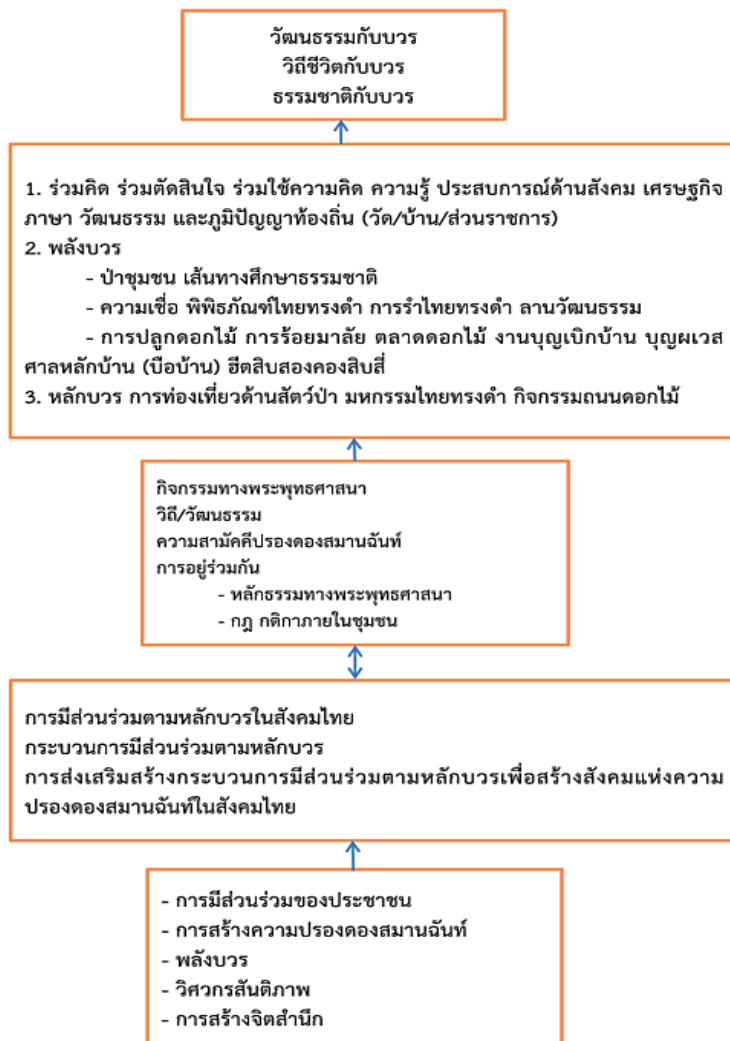
ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่า งานวิจัยนี้มีความเห็นสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาประกาศิต ฐิติปัญญานิกาย พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญละสังขยา สดประเสริฐ (2563) พบว่า จิตสำนึกความเป็นพลเมืองในการพัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองของชุมชนในจังหวัดนครปฐม จากการศึกษาบริบทการพัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองของชุมชนเมืองในพื้นที่ศึกษาเห็นได้ถึงกลไกการกลายเป็นเมือง คือ “พลังบวร” โดยมี “ทุนของชุมชน” ที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะผลักดันให้ชุมชนเกิดการพัฒนา ความร่วมมือจากภาคประชาสังคม การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมที่ต้องการเห็นการพัฒนาพื้นที่ในด้านต่าง ๆ สามารถปลูกศรัทธาและความจิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนได้ การมีศาสนสถาน คือ วัดเป็นศูนย์รวมใจ เป็นทั้งแหล่งขยายโอกาสทางการศึกษา เป็นแหล่งส่งเสริมเศรษฐกิจ ความเกื้อกูลพึ่งพาอาศัยกันระหว่างวัดกับชุมชนทำให้เกิดจิตสำนึกร่วมในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนสู่ความเป็นเมืองที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและประชาชนในชุมชนผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงได้มีโอกาสเสนอแนะความคิดร่วมกันในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาชุมชน เป็นแสดงออกถึงการมีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย และงานวิจัย

ของภาสกร ดอกจันทร์, รพีพร ธงทอง, สุรพล พรหมกุล (2563) พบว่า 1) การสร้างความปรองดองตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ พฤติกรรมด้านร่างกาย รองลงมาคือ พฤติกรรมด้านจิตใจ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ พฤติกรรมด้านสังคม 2) วิธีการสร้างความปรองดองของประชาชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก มี 2 วิธี 2.1) แนวนิติศาสตร์ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดพร้อมหัวหน้าส่วนงานราชการต่าง ๆ และทุกภาคส่วนในจังหวัดต่างให้ความตระหนักและได้มีการขับเคลื่อนเรื่องความปรองดอง และ 2.2) แนวรัฐศาสตร์วิธีการสร้างความปรองดองของประชาชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก พบว่า ควรจัดให้มีการจัดกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนโดยให้พระสงฆ์เข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐและเอกชน และประชาชนในการเชื่อมโยง ผลักดันโครงการให้ดำเนินไปได้อย่างบรรลุเป้าหมายเพื่อปลูกฝังความปรองดองให้เกิดความสมานฉันท์และบรรยากาศความเอื้ออาทรต่อกัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ, พระมหากำพล คุณงกโร (2559) พบว่า แนวทางการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 4 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์ที่หนึ่งจัดตั้งศูนย์อำนวยการกลาง และศูนย์อำนวยการความสะอาดระดับชุมชนที่มีประสิทธิภาพ เช่น มีวัสดุอุปกรณ์ในการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลเป็นศูนย์ประสานงานและขับเคลื่อนโครงการมีการดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง กลยุทธ์ที่สอง จัดอบรมประชาชน สร้างความรู้ความเข้าใจในการรักษาศีล 5 รวมถึงสถานศึกษา หน่วยงานราชการ โรงงาน และชุมชนอย่างต่อเนื่อง จัดทำเอกสาร แผ่นพับและสื่อการสอนเพื่อเผยแพร่โครงการให้ทั่วถึง และขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระดับ 2 อย่างต่อเนื่องตามนโยบายของคณะสงฆ์ กลยุทธ์ที่สาม พัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ และสร้างจิตอาสาในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้น เน้นการประสานงานระหว่างบ้าน วัด และชุมชน (บวร) และกลยุทธ์ที่สี่ สร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินโครงการที่มีคุณภาพ ขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาของจังหวัด เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย เป็นต้น ในการช่วยสร้างเครื่องมือในการกำกับติดตามและประเมินผลที่มีคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ มีการรายงานผลการดำเนินงานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระณัฐธันชัย จันทาผล, พระพรสวรรค์ ใจตรง, พระกัญจน์ แสงรุ่ง, พระจรัญ สุวโจ (2563) พบว่า กระบวนการในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรของวัดจำปา มีเป้าหมายที่สำคัญคือคนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข รู้จักดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้อง โดยมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และสืบสานวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งขั้นตอนการปฏิบัติการ เป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวร บ้าน-วัด-โรงเรียน ซึ่งเป็น 3 องค์หลักหลักในชุมชนเป็นกลไกในการพัฒนาและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งโดยทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ ร่วมแก้ปัญหาของชุมชนซึ่งต่างมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาให้เป็นชุมชนคุณธรรม โดยโรงเรียนมีบทบาทในการสร้างเยาวชนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันชุมชนก็มีบทบาทและความสำคัญต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในแง่ของการเป็นแหล่งเรียนรู้รดก

ทางวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมของสังคม และวัดก็มีบทบาทหน้าที่ที่จะให้การอบรมกลุ่มเยาวชนในชุมชน ดังนั้น “บวร” คือ บ้าน-วัด-โรงเรียนจึงเป็นองค์กรในพื้นที่ ที่มีความสำคัญที่ได้ร่วมพัฒนาคนไทยสืบทอดมาอย่างยาวนาน

องค์ความรู้ใหม่

เมื่อมองผ่านการณ์มีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ พลังบวร วิศวกรสันติภาพ การสร้างจิตสำนึก โดยพบว่าการณ์มีส่วนร่วมตามหลักบวรในสังคมไทย กระบวนการมีส่วนร่วม การส่งเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตามหลักบวรเพื่อสร้างสังคมแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย โดยเน้นกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา วิถี/วัฒนธรรม ความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ การอยู่ร่วมกัน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา กฎ กติกาภายในชุมชน จึงเกิดเป็นการมีส่วนร่วมโดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมใช้ความคิด ความรู้ ประสบการณ์ด้านสังคม เศรษฐกิจ ภาษา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น (วัด/บ้าน/ส่วนราชการ) มีขั้นตอนกระบวนการที่ผสมผสานพลังบวร ป่าชุมชน เส้นทางศึกษาธรรมชาติ ความเชื่อ พิพิธภัณฑสถานไทยทรงดำ การรำไทยทรงดำ ลานวัฒนธรรม การปลูกดอกไม้ การร้อยมาลัย ตลาดดอกไม้ งานบุญเบิกบ้าน บุญเวส ศาลหลักบ้าน (ป้อมบ้าน) ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ในสามจังหวัด สามภูมิภาคเป็นหลักบวร โดยมีการกำหนดกิจกรรมที่สืบเนื่องจากงานวิจัยที่ผ่านการจัดเวทีพูดคุย ดังนี้ การท่องเที่ยวด้านสัตว์ป่า มหกรรมไทยทรงดำ กิจกรรมถนนดอกไม้ “วัฒนธรรมกับบวร วิถีชีวิตกับบวร ธรรมชาติกับบวร” เป็นต้น คณะผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้: “การมีส่วนร่วม” ความปรองดองสมานฉันท์ : พลังบวรในสังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐบาลสามารถใช้องค์ความรู้ บุคลากร และความสัมพันธ์ส่วนตัวของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ในพื้นที่กับบ้าน วัด ส่วนราชการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการรวบรวมข้อมูลชุมชนและสามารถนำมากำหนดเป็นนโยบายเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนได้อย่างตรงจุด

2. รัฐบาลควรสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสามารถใช้ “พลังบวร” ในพื้นที่ได้ และบางวัดมีพื้นที่และศักยภาพในการจัดมหกรรมของดีของชุมชนได้

3. หลังจากสถานการณ์โควิด 19 ลดลงรัฐบาลสามารถจัดมหกรรมการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นที่หายหรือลืมนั่นได้ และของดีที่อยากโชว์เพื่ออนุรักษ์สืบสานต่อยอดองค์ความรู้ของท้องถิ่นพร้อมทั้งกระตุ้นเศรษฐกิจไปในตัวด้วยผ่านมหาวิทยาลัยในพื้นที่ได้

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การทำต้มโคล้งไทยดำสามารถเป็นตัวเชื่อมหรือแสดงออกของความเป็นมาของคนในและนอกชุมชนได้
2. การเรียน การแต่งกายพื้นถิ่น การสร้างจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนสามารถใช้พื้นที่และรายวิชาของโรงเรียนในพื้นที่ได้ (หลักสูตรท้องถิ่น) อีกรูปแบบหนึ่ง
3. พิพิธภัณฑ์ไทยดำเป็นสถานที่รวบรวมเรื่องราวของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี
4. การสืบทอดความเชื่อเรื่องผีของลูกชายไทยทรงดำเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูของไทยทรงดำที่มีการสืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบัน
5. กฎกติกาชุมชนสามารถเป็นทั้งข้อห้ามและข้อปฏิบัติระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ ได้
6. ความร่วมมือกับส่วนราชการก็สามารถต่อรองกับอำนาจรัฐในการย้ายหรือก่อตั้งชุมชนได้ในพื้นที่ของป่าสงวนได้
7. การทำบุญกลางบ้านเป็นตัวเชื่อมพลังบรรพบุรุษได้รูปแบบหนึ่ง
8. ผู้นำ และความชัดเจนในกิจกรรมการดำเนินการในพื้นที่สามารถบ่งบอกถึงความสำรวมในกิจกรรมในการดำเนินการในชุมชนได้ดี
9. แลกเปลี่ยนประสบการณ์ของปราชญ์ชาวบ้านกับนักศึกษา และอาจารย์มหาวิทยาลัยช่วยให้การสืบทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาไม่สูญหายได้
10. วิธีการสอนหรือการถ่ายทอดที่ดีที่สุดคือถ่ายทอดโดยชีวิตประจำวัน เช่น การร้อยมาลัย เป็นต้น
11. การใช้พื้นที่ภายในมหาวิทยาลัยมาส่งเสริมการจัดงาน การประกวด แข่งขัน หรือส่งเสริมวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้
12. การใช้ “ฮิตสิบสองคองสิบสี่” เป็นฐานที่สามารถเชื่อมร้อยวัฒนธรรม ประเพณี หรือกระตุ้นเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้
13. การจัดงานบุญงานประเพณีต่าง ๆ สามารถดึงเอาเยาวชนในหมู่บ้านมาเป็นคณะกรรมการเพื่อการขับเคลื่อนงานและการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีไปในตัวได้

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2558). *การขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมโดยพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) สู่สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน*. เข้าถึงได้จาก <https://www.dra.go.th/site.2560/about.Thai-29-224-0-0.0.html>

- ประเทือง ม่วงอ่อน. (2561). บทความปริทรรศน์หนังสือ Book Review ว่าด้วยความปรองดอง. *วารสารการบริหารปกครอง (Governance Journal)*, 7(2), 655-663.
- พระณัฐฐันชัย จันดาผล, พระพรสวรรค์ ใจตรง, พระกัญจน์ แสงรุ่ง, พระจรัญ สุวโจ. (2563). การศึกษาการขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรมด้วยพลังบวรของวัดจำปา อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 5(1), 183-193.
- พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, พระมหากำพล คุณงกโร. (2559). การสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(3), 45-61.
- พระมหาประกาศิต ฐิติปสิทธิกร, พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญและสัญญา สดประเสริฐ. (2563). จิตสำนึกความเป็นพลเมืองดีในการพัฒนาชุมชนและความเป็นเมืองเชิงพุทธ ในจังหวัดนครปฐม. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 3(1), 63-80.
- ภาสกร ดอกจันทร์, รพีพร ธงทอง, สุรพล พรหมกุล. (2563). การสร้างความปรองดองของประชาชน ในจังหวัดเลย ตามหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อให้มีการอยู่ร่วมกันอย่าง ผาสุก. *วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 3(1), 87-96.
- วัดปากน้ำภาษีเจริญ. (2564). *โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5*. เข้าถึงได้จาก <https://www.sila5.com/>
- ศิวัช ศรีโกคางกุล, อินธิดา จำนนวนิตย์. (2560). ทำความเข้าใจกระบวนการปรองดองของรัฐบาล อินเดียภายใต้รัฐบาลนายกรัฐมนตรีช็อกมันโม อัน ชิงห์ ต่อเหตุการณ์ความรุนแรงที่กระทำ ต่อชาว ชิกข์ในปี 1984-1993. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(3), 1472-1488.
- ศิวัช ศรีโกคางกุล. (2560). เมื่อประเทศเฮติ ประเทศเล็ก ๆ หาญกล้าในการหา “ความจริงระดับโลก” ต่อประเทศ สหรัฐอเมริกา: กระบวนการสร้างความปรองดองในประเทศเฮติ. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(1), 1851-1864.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2558). *รายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ครบรอบ 1 ปี (12 กันยายน 2557-12 กันยายน 2558)*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2559). *ลี้มตาอำปาก “จากชานา” สู “ผู้ประกอบการ”*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

พุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทย

Buddhist Paradigms and the Ways of Conduct of Phra Maha Thera in Thai Society

พระครูพิพิธจารุธรรม¹ พระปลัดดำรงค์ ภทฺทมนี² และเจริญ มณีจักร³

Phrakhruphiphitcharutham, PhrapaladDamrong Phattamun and Charoen Maneejuk

Received: January 13, 2021

Revised: May 06, 2021

Accepted: May 07, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.5

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนทัศน์ของพระพุทธศาสนา 2) ศึกษาความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทยและ 3) วิเคราะห์พุทธกระบวนทัศน์กับการสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทย เป็นเชิงคุณภาพศึกษาจากเอกสาร ประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิ ข้อมูลทุติยภูมิ และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรอบรู้เกี่ยวกับกระบวนทัศน์และวิถีปฏิบัติ ผลการวิจัย พบว่า 1) กระบวนทัศน์ของพระพุทธศาสนา เน้นหลักไตรสิกขาที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามายาวนาน เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ พระพุทธศาสนา จึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่จะสามารถนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในแบบองค์รวม 2) ความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระนั้น พบว่า สิกขา 3 คือ ฝึกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน อันเป็นข้อวัตรปฏิบัติของพระมหาเถระ ที่เป็นพระสุปฏิปันโนมีศีลาจารวัตรน่าเลื่อมใส นำมาซึ่งความศรัทธาทั้งในสังคมไทยและในต่างประเทศและ 3) พุทธกระบวนทัศน์กับการสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทย พบว่าในสังคมไทยนั้นองค์กรแห่งสงฆ์ต้องมีการ นำหลักไตรสิกขาในระดับ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญา โดยมีหลักโยนิโสมนสิการวิทยา คือ 3.1) การคิดถูกวิธี ถูกต้องตามหลักการ ประกอบด้วยเหตุผล 3.2) การคิดอย่างเป็นระเบียบ อย่างเป็นขั้นตอน 3.3) การคิดอย่างมีเหตุผล ให้มีความเชื่อมโยงอย่างถูกต้อง และ 3.4) การคิดแบบเร้าต่อกุศล สร้างสรรค์สิ่งที่ดี กระบวนทัศน์เหล่านี้จะนำไปสู่การคิดและเป็นแนววิถีปฏิบัติให้กับพระสงฆ์ไทยอย่างยั่งยืน

¹⁻³ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhachinaraj Buddhist College

Corresponding author, e-mail: chumporn.kva@mcu.ac.th, Tel. 081-4741589

คำสำคัญ: พุทธกระบวนทัศน์, วิถีปฏิบัติ, พระมหาเถระในสังคมไทย

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the Buddhist paradigms; 2) to study the relationship of the Buddhist paradigms and the ways of conduct of Phra Maha Thera in Thai society; and 3) to analyze the Buddhist paradigms and establishing the identity and the ways of conduct of the Thai monks. It was a qualitative study from the document consisting of primary data, secondary data and interviews with experts having knowledge of paradigms and practices. The results of the research found that 1) the Buddhist paradigms emphasized on Trai Sik Kha (Threefold Training) that had been taught in Buddhism for a long time. When the world society was open to the trend of globalization, Buddhism was a new paradigm that can apply Trai Sik Kha to solve problems in a holistic way; 2) the relationship of the Buddhist paradigms and the ways of conduct of Phra Maha Thera was found that Trai Sik Kha were to train the body, speech, mind and wisdom further until reaching the ultimate goal, Nirvana, which was the practice of the good Phra Maha Thera who had an honorable precepts bringing faith to both Thai society and abroad; and 3) Buddhist paradigms and the creation of identity and the ways of conduct of Thai monks were found that in Thai society, the Sangha organization must apply trisikkha at the level of Adhisilasikkha, Adhichittasikkha, Adhipanyasikkha, with the Yonisomanasikara Wittaya Principles, namely 3.1) right thinking, right thinking based on the principles, thinking with reason; 3.2) orderly thinking and stepwise thinking; 3.3) rational thinking to have a correct connection; and 3.4) philanthropic thinking creating good things. These paradigms will lead to sustainable ideas and practices for Thai monks.

Keywords: Buddhist Paradigms, Ways of Conduct, Phra Maha Thera in Thai Society

บทนำ

พระพุทธศาสนานับว่าเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่จะสามารถนำหลักการสำคัญที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในการประพฤติปฏิบัติ ชัดเจนจิตใจ เพราะถ้าสามารถพัฒนาจิตใจได้เสียแล้ว สิ่งอื่น ๆ ก็จะมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังมีคำกล่าวที่ว่า จะปลูกพืชต้องเตรียมดิน จะกินต้องเตรียมอาหารจะพัฒนางานต้องพัฒนาคน จะพัฒนาตนต้องพัฒนาที่จิตพัฒนาอะไรก็ผิด ถ้าจิตไม่พัฒนาโดยหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาถือเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถพัฒนาให้มวลมนุษยชาติ

ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง ดังหลักการที่เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์อันเป็นหัวใจหลักของพระพุทธศาสนา ดังภาษานี้ว่า

“สพฺพปาปสฺส อภินิ กุสลสฺสพฺสมปทา สจิตฺตปริโยทปนเอดํพุทฺธาน สาสนํ
คือ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม การทำจิตของตนให้ผ่องแผ้วนี้
คือ คำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย”

(ขุ.ธ.(บาลี) 25/183/49, (ขุ.ธ.(ไทย) 25/183/90)

จากหลักการที่เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา ที่รวมเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด 84,000 พระธรรมขันธ์ ถ้าเราจะย่อให้จำง่ายสั้นๆ ก็คืออยู่ในหลักของ มรรคมงคล 8 หรือสรุปลงในหลักของไตรสิกขา สิกขา 3 หรือไตรสิกขา (ข้อที่จะต้องศึกษา, ข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ผีก็หัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน (the Threefold Learning; the Threefold Training) ประกอบไปด้วยดังนี้

1. อริสัสสิกขา (สิกขา คือ ศีลอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง - training in higher morality)
2. อริจิตตสิกขา (สิกขา คือ จิตอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรมเช่นสมาธิอย่างสูง - training in higher mentality)
3. อริปัญญสิกขา (สิกขา คือ ปัญญาอันยิ่ง, ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง - training in higher wisdom) เรียกว่า ศีล สมาธิ ปัญญา (morality, concentration and wisdom) (อง.ติก. 20/521/294)

จากการศึกษาวิจัยพบว่า หลักของไตรสิกขานี้ ถือว่าเป็นกระบวนการทัศนสำคัญของพระพุทธศาสนา และที่เป็นสิ่งที่ชาวพุทธมีความเลื่อมใสในข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ โดยเฉพาะพระมหาเถระ หรือที่หลายท่านมักเรียกกันว่า พระสุปฏิปันโน ที่ท่านล้วนมีศัลลาจารวัตรน่าเลื่อมใส มีปฏิบัติที่น่ายกย่อง เช่น หลวงปู่มั่น ฐิตัตถโต ที่ชาวพุทธทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศต่างมีความนับถือ และมีพระมหาเถระที่เป็นศิษย์สืบทอดมาอีกหลายท่านยกตัวอย่างเช่น พระเถระนักปฏิบัติศิษย์หลวงปู่มั่นที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งคือหลวงพ่อกษา ท่านเป็นผู้ที่ถือเคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติจนเห็นผลแล้วก็ตั้งสำนักปฏิบัติคือวัดหนองป่าพงขึ้นมา ได้สอนกรรมฐานและนาพาพระสงฆ์และชาวบ้านปฏิบัติ ในตอนแรกก็ถูกต่อต้านเหมือนกัน แต่ท่านปฏิบัติจริง ชาวบ้านหรือพระที่ต่อต้านจึงยอมรับ และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ (คณะศึกษานุศิษย์, 2535) จากผลงานวิจัยของ (พระเสริม ปญญาสาโร, 2556) พบว่า หลักการสอนวิปัสสนาเน้นให้เป็นไปตามกระบวนการของอริยสัจ 4 คือทุกข์เหตุแห่งทุกข์วิธีปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์และนำไปสู่ความพ้นทุกข์ในที่สุดโดยเริ่มต้นการสอนให้ผู้ปฏิบัติมุ่งรักษาศีลให้บริสุทธิ์แล้วเจริญสมถกัมมัฏฐานเพื่อให้จิตสงบตั้งมั่นหลังจากนั้นจึงมาเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยพิจารณาในหลักสติปัฏฐาน 4 ตามหลักของวิสุทธิ 7 ไปตามลำดับเป็นการเพาะบ่มอินทรีย์ให้แก่กล้าขึ้นจนอินทรีย์ 5 บริบูรณ์และเจริญให้

มากขึ้นเพื่อเป็นพละ 5 ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวมุ่งสู่โพชฌงค์ 7 และอริยมรรคมีองค์ 8 มีอธิศีลอธิจิตอธิปัญญาให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ประชุมพร้อมเพรียงกันทั้งโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ อันเป็นการปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามุ่งสู่จุดหมายปลายทาง คือ การบรรลุมรรคผลนิพพานได้ในที่สุด

ด้วยเหตุที่วิถีการปฏิบัติของพระมหาเถระมีความน่าสนใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงศึกษาวิจัยเรื่อง “พุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทย” ซึ่งจะทำให้เห็นแนวทางการปฏิบัติของพระมหาเถระซึ่งหลังจากศึกษาวิจัยแล้วผู้วิจัยคาดหวังว่าผลของการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องวิถีการปฏิบัติของพระมหาเถระและจะนำไปประพจน์ปฏิบัติได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนทัศน์ของพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทย
3. เพื่อวิเคราะห์พุทธกระบวนทัศน์กับการสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนทัศน์ ความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติ กระบวนทัศน์กับการสร้างอัตลักษณ์ และวิถีปฏิบัติจากพระมหาเถระ ดังนี้

1.1 ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดของพุทธกระบวนทัศน์ กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทย เป็นกรอบในการศึกษา

1.2 การศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติ ของพระมหาเถระในสังคมไทยในมิติต่าง ๆ ทั้งแนวคิดและวิถีการปฏิบัติ

1.3 ศึกษาวิเคราะห์พุทธกระบวนทัศน์กับการสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ในสังคมไทย ที่เกิดจากกระบวนทัศน์

1.4 สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึง กระบวนทัศน์ในทางพระพุทธศาสนาวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระ และพุทธกระบวนทัศน์กับการสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทย

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เพื่อให้ทราบถึงพุทธกระบวนทัศน์ กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทย โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ประกอบด้วยพระสงฆ์มหาเถระจำนวน 20 รูป ทั้งนี้ เพื่อพิจารณา องค์ประกอบ พุทธกระบวนทัศน์ การสร้างอัตลักษณ์ และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทยเป็นต้น

2.2 ดำเนินการวิเคราะห์ แนวคิด รูปแบบ ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้น กระบวนการพุทธบูรณาการแนวคิดและกระบวนทัศน์ของพระมหาเถระ ในการดำเนินการวิจัย

2.3 สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ พุทธกระบวนทัศน์ วิถีปฏิบัติของพระมหาเถระ ความสัมพันธ์ในการสร้างอัตลักษณ์แห่งวิถีปฏิบัติโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งนี้เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแผ่ในสังคมไทยทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ได้รับทราบ

2.4 วิเคราะห์รูปแบบการแห่งวิถีปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่การเป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับพระมหาเถระในสังคมไทย

2.5 สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และในระดับปัจเจกบุคคล

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ ส่วนการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษา โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญได้แก่

3.1 แบบสัมภาษณ์ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในเรื่องของพระเครื่องและผู้มีประสบการณ์ในวงการสร้างพระเครื่อง

3.2 การถอดเทปบันทึกเสียง เพื่อวิเคราะห์ทำให้ทราบถึงแนวคิดพุทธกระบวนทัศน์ กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมดังนี้

4.1 การสัมภาษณ์คณะผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับพระเถระผู้ใหญ่ ที่มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี

4.2 การถอดเทปบันทึกการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดพุทธกระบวนทัศน์ วิถีปฏิบัติ ของพระมหาเถระ เป็นต้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมสัมมนา ผู้วิจัยวิเคราะห์ตามขั้นตอนดังนี้

5.1 การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญ ด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้ 1)

กระบวนทัศน์ในพระพุทธศาสนา 2) ความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระ 3) วิเคราะห์พุทธกระบวนทัศน์กับการสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติ

5.2 นำผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิด ที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นผลของการวิจัย กระบวนการตามวัตถุประสงค์ เพื่อนำไปประยุกต์ในระดับนโยบายองค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

สรุปผลการวิจัย

1. กระบวนทัศน์ของพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธศาสนามีหลักปฏิบัติที่สำคัญ คือ ไตรสิกขา เมื่อปฏิบัติแล้วจะเข้าใจโลกและชีวิตเข้าใจความจริงอันเป็นธรรมชาติของสรรพสิ่งต่าง ๆ ใน 2 ระดับ คือ ระดับสมมติสัจ และระดับปรมัตถสัจ สมมติสัจ (ความจริงโดยสมมติ - Conventional Truth) หรือโวหารสัจ (ความจริงโดยโวหาร หรือสำนวนพูด) หรือโลกสมัญญา (ชื่อที่ชาวโลกใช้เรียก) หรือโลกนิรุตติ (ภาษาของชาวโลก) หรือโลกโวหาร (โวหารของชาวโลก) หรือโลกบัญญัติ (บัญญัติของชาวโลก) คือ สภาพที่ไม่มีอยู่จริงโดยสภาวะ แต่ปรากฏเหมือนมีอยู่จริง เป็นความจริงโดยสมมติที่ถูกรับรู้ และถูกเชื่อโดยปุถุชนสามัญโดยทั่วไป เป็นความจริงที่เป็นการตกลงหมายรู่ร่วมกันเพื่อใช้ในการสื่อสารให้สำเร็จประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เป็นความจริงที่ปกปิดเคลือบคลุมความจริงแท้ที่ซ่อนลึกลงภายใน โดยปรมัตถ์แล้วทั้งหมดล้วนเป็นเพียงสังขารที่เกิดด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ ประชุมปรุงแต่งสร้างสรรค์ขึ้น เป็นเพียงการผสมผสานสอดคล้องรวมกันเกิดขึ้นแห่งนามรูป หรือชั้น 5 เท่านั้น การรับรู้ถึงความจริงโดยปรมัตถ์มีประโยชน์ขั้นสูงสุด คือ การทำลายความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลายเป็นการหยั่งรู้สัจธรรมอันเป็นความจริงแท้ที่อยู่ลึกลงไป เป็นความจริงที่ไม่สามารถลดทอนลงไปได้อีก หรือเป็นความจริงตามธรรมชาติ ตามหลักอภิปรัชญาพระพุทธศาสนา ถือว่า โลกเป็นโลกธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นตามหลักของอิทัปปิจจยตา ตามเหตุปัจจัย คือ เป็นสิ่งที่ไม่มีการเจือปนเจือสร้าสร้างขึ้น แต่ว่าเกิดขึ้นขึ้นเองโดยธรรมชาติ คือ ธรรมชาติเป็นผู้ปรุงแต่งให้บังเกิดขึ้นเป็นโลกขึ้น และเกิดขึ้นด้วยการเข้ามาประกอบกันของสิ่งต่าง ๆ ศาสนาพุทธแบ่งโลกเราที่เห็นนี้ออกเป็น 3 ทรศนะ คือ สัตว์โลก สังขารโลกแม้สมมติที่เรียกว่า บุรุษ สตรี ก็เป็นเพียงการรวมตัวกันของนามรูป หรือชั้น 5 เท่านั้น และโอกาสโลก ซึ่งโอกาสโลกในที่นี้ไม่ได้หมายถึงโอกาสที่เป็นระยะเวลา หรือช่วงเวลาที่เราจะทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด อย่างคำว่าโอกาสในภาษาไทย คือ ไม่ได้หมายถึงโอกาสที่จะทำดีทำชั่ว หรือโอกาสที่จะไปเที่ยว คำว่า โอกาสนี้เป็นภาษาบาลี ซึ่งตรงกับภาษาไทยว่า อวกาต คือหมายความถึง ช่องว่าง โลกในทรศนะนี้นั้น ศาสนาพุทธมองเห็นว่า เป็นช่องว่างซึ่งมีธาตุอื่น ๆ เข้ามาประกอบ ทำให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ที่เรารู้จากที่เราประสบพบเห็นมากมายหลายอย่างในโลกนี้ พรรณนาไม่ได้ครบถ้วน ธาตุต่าง ๆ ที่มาประกอบกันนั้น ศาสนาพุทธบอกว่า มีอยู่ 4 อย่าง และเมื่อมาประกอบกับอากาศธาตุ หรืออวกาศธาตุ เป็น 5 อย่าง และประกอบขึ้นเป็นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นโดยเมื่อเราเข้าใจสภาวะธรรมเหล่านี้อย่างถ่องแท้แล้วก็จะสามารถ เข้าถึงหลักของธรรมชาติ ไม่ยึดมั่นถือมั่น ละอิตตาตัวตน เข้าสู่มรรคผลได้

2. ความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติของพระมหากษัตริย์นั้นพบว่า ข้อปฏิบัติศีลธรรมทั้งหลาย วิถีปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ย่อมเกิดจากการเรียนรู้ (ปริยัติ) ที่ถูกต้อง ปริยัตินับเป็นบันไดแรกที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน ตามหลักของจริยศาสตร์มองว่าในหลักของการปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์และคณะสงฆ์มีความดีงาม และรักษาพระธรรมวินัยไว้อย่างมั่นคงนั้น จะต้องเดินตามพระอริยเจ้าและเหล่าพระสาวกที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โดยที่ต้องศึกษาให้เชี่ยวชาญ ปฏิบัติให้แคล่วคล่อง อยู่ในครรลองของพระธรรมวินัย โดยที่สำคัญต้องยึดหลักการของศีล สมาธิ และปัญญา ดังจะเห็นได้จากพระมหากษัตริย์ทั้งในอดีตและปัจจุบันท่านดำเนินรอยตามแนวทางของพระอริยเจ้า จึงรักษาพระศาสนาได้อย่างดีงามในปัจจุบันก็มีการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมกันมาก แต่เนื่องด้วยภาระงานของคณะสงฆ์มีมากขึ้น อาจทำให้เห็นว่าการปฏิบัติไม่เข้มข้นเหมือนของพระมหากษัตริย์ในอดีตแต่ถึงกระนั้นพระเถระส่วนใหญ่ยังเน้นให้มีการปฏิบัติตามหลักหลักคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา โดยมีนโยบายให้พระสงฆ์ต้องเอาใจใส่ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ มากกว่าที่เป็นอยู่เพื่อมุ่งขจัดกิเลส และยึดหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระไตรปิฎก และคงไว้ซึ่งคำสั่งสอนตามหลักของไตรสิกขา เมื่อปฏิบัติดีปฏิบัติชอบแล้ว จะเกิดผลในด้านปฏิเวธ ซึ่งมีความสัมพันธ์ทั้งในส่วนของปริยัติ (การเล่าเรียนศึกษา) และในส่วนของ การปฏิบัติ (การกระทำ) เพื่อให้ได้รับผล คือ ความหลุดพ้น

3. พุทธกระบวนทัศน์กับการสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทยพบว่าในสังคมปัจจุบันรูปแบบหรืออัตลักษณ์ของพระสงฆ์ไทยที่สำคัญก็ถือว่ายังคงเป็นอนุรักษนิยมตามแนวทางของพุทธแบบเถรวาท คือยังคงต้องเน้นในเรื่องของ ศีล สมาธิ และปัญญา อันเป็นหลักสำคัญ ถึงแม้ว่า ยุคสมัยจะเปลี่ยนแปลงไป แต่สังคมก็ยังต้องการให้พระสงฆ์นั้น ยึดแนวทางที่เป็นรูปแบบมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล แต่มีการปรับปรุง หรือประยุกต์ให้เข้ากับสมัยได้ โดยไม่ให้ผิดหลักของพระธรรมวินัย ดังเช่นในสภาพสังคมปัจจุบัน มีการส่งเสริมให้พระภิกษุได้ศึกษาวิชาการได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในทางโลกและทางธรรม พระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน มีความรู้ ความสามารถมากยิ่งขึ้น มีการช่วยเหลือสังคมที่หลากหลาย ตามแนวทางที่เห็นว่ามิใช่ประโยชน์ต่อสังคม พระสงฆ์ไทย มีงานหลากหลาย เช่น งานปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ การสาธารณประโยชน์ การสาธารณสงเคราะห์ โดยพระสงฆ์มีแบบอย่างที่เราเห็นได้จากพระมหากษัตริย์ในอดีตได้ปฏิบัติมา เป็นสิ่งที่ทำให้รักษาศรัทธาจากพุทธศาสนิกชนได้อย่างมาก โดยยึดหลักของไตรสิกขาเป็นหลักของการปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์และคณะสงฆ์มีความดีงาม และรักษาพระธรรมวินัยไว้อย่างมั่นคงนั้น จะต้องเดินตามพระอริยเจ้าและเหล่าพระสาวกที่ท่านปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ โดยที่ต้องศึกษาให้เชี่ยวชาญ ปฏิบัติให้แคล่วคล่อง อยู่ในครรลองของพระธรรมวินัย โดยที่สำคัญต้องยึดหลักการของศีล สมาธิ และปัญญา ให้รู้เข้าใจตามหลักของญาณวิทยา คือ รู้และเข้าใจตามความเป็นจริง ตามสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นและความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมาจากการปฏิบัติธรรมทางจิตใจที่เกิดขึ้นจากภายใน มีลักษณะสว่างโพลงขึ้นอย่างฉับพลันทันทีจากประสบการณ์ตรง ที่ผ่านการฝึกฝนอบรมจิตอย่างแนบแน่นมีจิตไม่หวั่นไหวต่อสิ่งใด รู้เข้าใจตามสภาวะธรรมตามความเป็นจริงของอริยสัจ เป็นความรู้ระดับสูงที่ทำให้ผู้ปฏิบัติหมดสิ้นกิเลสเกิดความสว่าง สะอาด สงบในจิตใจ ความรู้ที่เชื่อมโยงไปถึงเป้าหมายได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. พุทธกระบวนทัศน์ในพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์และหลักปฏิบัติของพระมหาเถระ โดยวิเคราะห์หลักทรงเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทย โดยศึกษาจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและข้อวัตรปฏิบัติของพระมหาเถระ พบว่า หลักของการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาเน้นในเรื่องของศีล สมาธิ และปัญญา ดังข้อค้นพบที่ว่า ความดีทั้งปวงเกิดขึ้นมาได้เพราะปัญญา ปัญญานำไปสู่ผานชั้นสูงได้ และปัญญานำไปสู่อริยมรรคได้ด้วยปัญญา เป็นไปตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งเน้นคุณค่าของชีวิตและเป็นวิถีการปฏิบัติของพระมหาเถระในการฝึกฝนตนเอง เครื่องครัดพระวินัยอยู่กับวิถีตามธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสอดคล้องกับงานวิจัยของบรรยวสธ ผางคำ และคณะ (2561) พบว่า คำสอนสำหรับดำเนินชีวิตนั้นพระพุทธศาสนามีหลักการที่สำคัญในการเสริมสร้างหรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้สมบูรณ์คือ หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักการฝึกพัฒนาชีวิต 3 ด้าน ที่สอดคล้องกับองค์ประกอบแห่งการดำเนินชีวิต ของมนุษย์คือด้านความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งทางวัตถุ และทางสังคม ด้านจิตใจและด้านปัญญา จึงเป็นสิ่งที่พระเถระเห็นคุณค่าของธรรมชาติจึงบูรณาการเข้ากับหลักปฏิบัติ หากมองในมิติ ด้านอภิปราย ญาณวิทยา และจริยศาสตร์ ถือว่าเป็นการบูรณาการไปสู่พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึกกับมิติทั้ง 3 ได้อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ (โกศล ช่อผกา, 2542) ซึ่งการศึกษาทั้งหมดพบว่า รากเหง้าของวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบันนั้น มีศูนย์กลางอยู่ที่กระบวนทัศน์ของมนุษย์ แสดงว่า ความคิดมีผลต่อการกระทำ ซึ่งสอดคล้องกับพุทธพจน์ที่ว่า “ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่สำเร็จด้วยใจ” (ขุ.ธ. (ไทย) 25/1/23) ดังนั้น ในการพัฒนาและขัดเกลาในการประพฤติปฏิบัติต้องเริ่มต้นที่ความคิดหรือกระบวนทัศน์ วิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ตั้งแต่กำเนิดจนถึงตายเกี่ยวโยงสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับพระพุทธศาสนา แต่เมื่อสังคมโลกเปิดกว้างขึ้นทั้งในด้านสื่อสารมวลชน เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่น่าพาให้สังคมไทยก้าวเข้าไปสู่กระแสแห่งยุคโลกาภิวัตน์ ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับภาวะวิกฤติในหลาย ๆ ด้าน พระพุทธศาสนา จึงเป็นกระบวนทัศน์ใหม่ที่จะสามารถนำหลักการสำคัญคือไตรสิกขาที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกมาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาในแบบองค์รวม โดยยึดหลักการแห่งโยนิโสมนสิการ โยนิโสมนสิการ ประกอบด้วย โยนิโส กับ มนสิการ โยนิโส มาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุ ต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญาอุบาย วิธี ทาง ที่แปลว่า อุบาย และปถ (ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค, 1/1985) ส่วนมนสิการ แปลว่า การทำในใจ การคิด คำนึงนึกถึง ใส่ใจ พิจารณา และคำที่มีความหมายเหมือนมนสิการ คือ อวชัชนา อาโภค สมันนาหาร ปัจจเวกชน (ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค, 2/1985) เข้าใจโลกและชีวิตทั้งระดับโลกียะและโลกุตระ เพื่อจะทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างครบวงจร อันจะส่งผลดีกับการแก้ไขปัญหาวิกฤติต่าง ๆ ของสังคมไทยและสามารถพัฒนาต่อไปสู่มรรคผลสูงสุดได้

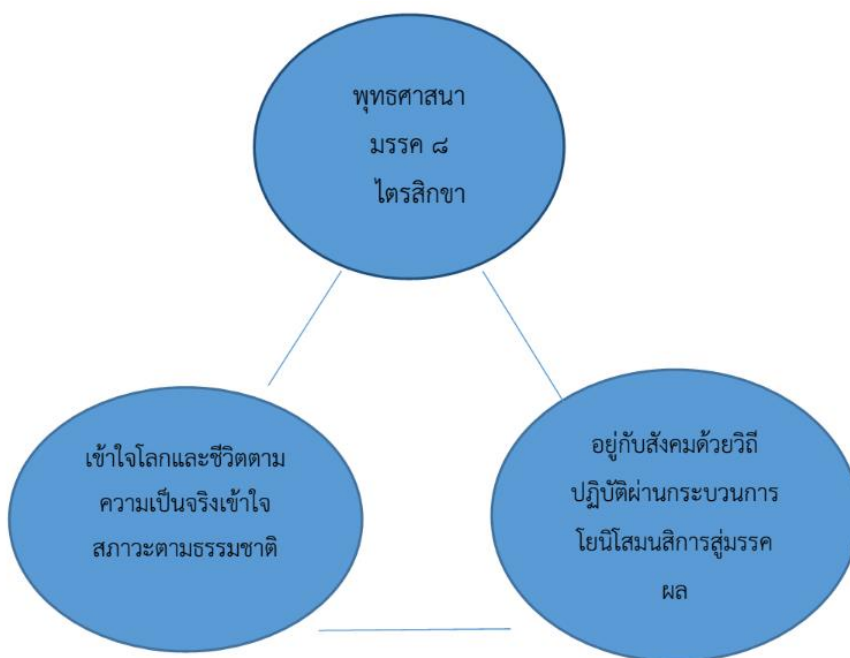
2. ความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนทัศน์กับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระนั้น พบว่า การเข้าใจสภาพธรรมชาติ อยู่กับธรรมชาติ แบบพึ่งพาอาศัยกัน ตามหลักอทิปปัจจยตา สอดคล้องกับงานของพระสุนทรภักดีคุณ (2559) พบว่า แนวคิดทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงองค์ประกอบใน

การดำเนินชีวิตที่มีองค์รวม 3 ด้าน คือ ไตรสิกขา ประกอบด้วย 1) การพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งด้านกายภาพและทางสังคม เรียกว่า ศีล 2) การพัฒนาด้านจิต ให้เป็นจิตที่ตั้งงาม มีสุข โดยมีเจตจำนงที่เป็นกุศลและมีสภาพเอื้อต่อการใช้ปัญญา เรียกว่า ปัญญา 3) การพัฒนาด้านปัญญา ซึ่งการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ด้านต้องมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การเกิดการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน คือ กายภาวนา ศีลภาวนา และจิตภาวนา และเมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักภาวนานี้ ย่อมส่งผลให้มีความสุขดีตามมาแบบองค์รวมอย่างแท้จริง จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ อันเป็นกระบวนการที่ตนที่สำคัญที่ต้องศึกษาปฏิบัติและเผยแพร่ไป ดังที่พระธรรมปิฎก ได้ชี้ให้เห็นว่าเราจะต้องเสริมสร้างวิทยาการที่เป็นแหล่งอารยธรรมในปัจจุบัน ให้คนทั่วโลกได้เรียนรู้ ศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง คือ ผูกหัดอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ถือว่าเป็นกระบวนการที่สำคัญของพระพุทธศาสนา และที่เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวพุทธมีความเลื่อมใสในข้อวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ โดยเฉพาะพระมหาเถระ หรือที่หลายท่านมักเรียกกันว่า พระสุปฏิปันโน ที่ท่านล้วนมีศีลาจารวัตรน่าเลื่อมใส มีปฏิปทานที่น่ายกย่อง และมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ

3. พุทธกระบวนการกับการสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทย พบว่าในสังคมไทยนั้นองค์กรแห่งสงฆ์ต้องมีการ นำหลักไตรสิกขาในระดับ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญา โดยมีหลักโยนิโสมนสิการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2540) โดยกำหนดโยนิโสมนสิการเป็น 4 ชนิดก่อน (วิทย์ วิทยเวทย์ และเสถียรพงษ์, 2533) คือ 1) การคิดถูกวิธี อันได้แก่การคิดถูกต้องตามหลักการ ประกอบด้วยเหตุผล รอบคอบและสร้างสรรค์ 2) การคิดอย่างเป็นระเบียบ คือ คิดและกระทำอย่างเป็นขั้นตอน จัดลำดับได้เหมาะสม 3) การคิดอย่างมีเหตุผล คือสามารถอธิบายเหตุผลให้มีความเชื่อมโยงอย่างถูกต้อง 4) การคิดแบบไร้ต่อกุศล คือคิดในทางสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ต่อตน ต่อสังคม ซึ่งเป็นฐานความคิดที่สำคัญเพราะเป็นการคิดในเชิงคุณค่าและจำเป็นในสหัสวรรษใหม่ เพราะกระบวนการเหล่านี้จะนำไปสู่การคิดและเป็นแนววิถีปฏิบัติให้กับพระสงฆ์ไทยอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษาวิจัยได้รับองค์ความรู้ในเรื่องของพุทธกระบวนการกับวิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทยเป็นองค์ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีคุณูปการต่อมวลมนุษยชาติเป็นอย่างยิ่ง ที่สืบทอดมาเป็นเวลาหลายพันปี โดยหลักการและวิธีการของพระพุทธศาสนาได้รับการนำมาปฏิบัติผ่านพระมหาเถระในสังคมไทย จากอดีตจวบจนถึงปัจจุบัน ทำให้พุทธบริษัทมีความร่มเย็นเป็นสุขมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าจะมีเหตุการณ์ต่างๆ มากระทบบ้าง แต่ก็ผ่านไปด้วยดี เพราะพื้นฐานในการประพฤติปฏิบัติของสังคมได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาที่ยังรากฝังลึกมา จึงถือเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญที่สมควรนำมาเป็นแนวทางปฏิบัติให้แพร่หลายต่อไปสามารถสร้างเป็นผังองค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อที่ 1 พุทธกระบวนการที่ศรัทธาพุทธศาสนา มีหลักปฏิบัติมุ่งเน้นให้เข้าใจสภาพธรรม ทั้งระดับโลกียะและระดับโลกุตระ ด้วยหลักไตรสิกขา เพื่อเข้าใจสภาวะธรรมอันนำเข้าสู่มรรคผลนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุด

ข้อที่ 2 ความสัมพันธ์ของพุทธกระบวนการที่ศรัทธาพุทธศาสนากับหลักปฏิบัติของพระมหาเถระสอนให้เข้าใจในหลักไตรสิกขาและให้เข้าใจเรื่องธรรมชาติเข้าใจโลกและชีวิตล้วนมีสภาพธรรมเป็นอทิปปัจจยตา และล้วนตกอยู่ในสภาวะธรรมหรือกฎแห่งพระไตรลักษณ์

ข้อที่ 3 การสร้างอัตลักษณ์และวิถีปฏิบัติแห่งพระสงฆ์ไทยในการอยู่ร่วมกับสังคม พระสงฆ์อยู่ร่วมกันในสังคมด้วยหลักปฏิบัติที่ดั่งามสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในสังคม ทั้งกระบวนการทำพุดคิด อย่างมีโยนิโสมนสิการและยึดแนวทางของพระอริยะในการพัฒนาดน สังคมส่วนรวม เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ สร้างความเชื่อมั่นให้สังคมไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ในการศึกษาพุทธกระบวนการที่ศรัทธาปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทย มาทั้งหมดพบว่า มีบางประเด็นที่ผู้ศึกษาหรือผู้สนใจทั่วไปรวมถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับองค์กรและสังคมได้ดังนี้

1. คณะสงฆ์ควรกำหนดนโยบายในการปฏิบัติตามหลักของพระมหาเถระต้นแบบ เพื่อส่งเสริมพระสงฆ์ให้มีการฝึกการปฏิบัติในเชิงรุกมากขึ้น

2. คณะสงฆ์ควรมีนโยบายในการส่งเสริมการให้ความรู้แก่ประชาชนในการปฏิบัติธรรมตามหลักไตรสิกขาอย่างเป็นระบบและชัดเจน

3. คณะสงฆ์ควรมีการสนับสนุนด้านงบประมาณสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ในการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมแนวนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ในประเด็นเกี่ยวกับการวิจัยในอนาคตผู้วิจัยเห็นว่ายังมีบางประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์วิถีปฏิบัติของพระมหาเถระในสังคมไทยยังต้องศึกษาต่อไป ซึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยเห็นว่าจะต้องมีการศึกษากันต่อไปมีดังนี้

1. คณะสงฆ์ควรนำหลักพุทธกระบวนทัศน์วิถีปฏิบัติของพระมหาเถระที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตไปประยุกต์ใช้อย่างจริงจัง

2. คณะสงฆ์ควรนำหลักปฏิบัติของไตรสิกขาทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการดำรงชีวิตของประชาชนตามหลักของไตรสิกขา

3. คณะสงฆ์ควรดำรงตนเป็นแบบอย่างแก่ประชาชนในการดำเนินชีวิตตามวิถีปฏิบัติที่เรียบง่ายกับธรรมชาติเข้าใจโลก เข้าใจธรรม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานไตรสิกขา

เอกสารอ้างอิง

- โกศล ช่อผกา.(2542). *พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยาแนวลึก*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คณะศึกษานิเทศน์. (2535). *อุปถัมภ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณาจารย์ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2528). *คัมภีร์ปริกษณ์วิเศษ วิสุทธิมรรค เล่ม 1-2*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- บรรยวีสต์ ผางคำ และคณะ. (2561). *ชุมชนไตรสิกขา : รูปแบบและการ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตในสังคมผู้สูงอายุจังหวัดอุบลราชธานี*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: วิทยาเขตอุบลราชธานี.
- พระเสริม ปัญญาสาโร (ยายเนียม). (2556). *ศึกษาหลักวิปัสสนากรรมฐานตามคำสอนของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2540). *พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสุนทรกิตติคุณ. (2559). หลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ. *วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย*, 3(1), 11-25.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิทย์ วิทยaveทย์ และเสถียรพงษ์ วรรณปก. (2533). *พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษร
เจริญทัศน์.

การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน

The Management of the Saccha Savings Group for Sustainable Community Welfare

ฐานิดา มั่นคง¹ และวิไลวรรณ อิศรเดช²

Thanida Mankong and Wilaiwan Issaradet

Received: March 10, 2021

Revised: July 26, 2021

Accepted: August 01, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.6

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) พัฒนาและยกระดับสวัสดิการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน และ 3) สร้างรูปแบบการสร้างเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธีระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่ใช้ในการศึกษา 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดท่าโสม กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดกันทรอมใต้ และกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดกันทรอมอุดม มีผู้ให้ข้อมูลหลัก อันประกอบด้วย พระสงฆ์ คณะกรรมการบริหารกลุ่มสัจจะฯ และสมาชิกกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 32 รูป/คน ผลการวิจัย พบว่า 1) รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ ร่วมระดมความคิดวิเคราะห์ ร่วมกำหนดนโยบาย ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมประเมินผล 2) การพัฒนาและยกระดับสวัสดิการของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ประกอบด้วย กระบวนการ 8 ขั้นตอน คือ การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาวิสัยทัศน์ร่วม การเผยแพร่วิสัยทัศน์ร่วม การชักจูงให้สมาชิกเข้าร่วม การบริหารความขัดแย้ง การประเมินผล การจัดระบบงานที่ไม่ซับซ้อน และการสร้างแบบแผนการทำงาน และ 3) รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ การสร้างความตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การประสานงานหน่วยงานกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่าย การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน กิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ และการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

^{1,2} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Corresponding author, e-mail: Thanida.man@mcu.ac.th, Tel. 081-5534324

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์, สวัสดิการชุมชน, เครือข่ายทางสังคม

Abstract

Objectives of this research are 1) to study the management model of the active saving group by community participations, 2) to develop and enhance the welfares of the active saving group in terms of community welfares, and 3) to create a network model of the active saving group for sustainable community welfares. This research is a mixed method between qualitative research and practical research. There were 3 groups of the active saving group used in the study, namely of the active saving group of Tha Som Temple, of the active saving group of Kanthom Temple Tai, and of the active saving group of Kanttrom Udom Temple. There are main informants which consists of Buddhist monks, of the active saving group Executive Committee and members of the active saving groups the method used was a selective selection which selected a total of 32 person. The results of the study were as follows: 1) The management model of the Active Saving Groups with sustainable community participations consisted of 5 steps: 1) brainstorming and analyzing, 2) co-setting a policy, 3) joining in planning, 4) joint decisions, and 5) participating in assessments; 2. Development and enhancement of the Active Saving Groups' welfares consisted of an 8-step process, namely 1) creating transformational leaders, 2) developing a shared vision, 3) disseminating the shared vision, 4) persuading members to join, 5) conflict management, 6) evaluation, 7) organizing a simple work system, 8) creating a work plan, and; 3. A cooperative network model of the groups consisted of 5 steps, namely 1) raising awareness of the need to build a network of cooperation, 2) coordinating group agencies to build a network, 3) setting common goals, 4) connectivity activities, and 5) learning together to maintain an ongoing relationship.

Keywords: Management, Active Saving Groups, Community Welfares, Network of Cooperation

บทนำ

ระบบสวัสดิการของสังคมไทยในอดีตมีลักษณะเป็นชุมชนสวัสดิการบ้านและวัดมีบทบาทสำคัญในการดูแลเรื่องจัดสวัสดิการครอบคลุมปัจจัยสี่ของชุมชนต่อมารัฐบาลกลางมีบทบาทในการจัดสวัสดิการซึ่งช่วงแรกเป็นการจัดให้เฉพาะผู้ที่จำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ตามระเบียบ

หลักเกณฑ์ของหน่วยงานโดยมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้พิจารณาสู่การจัดสวัสดิการโดยรัฐที่ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น เช่น พระราชบัญญัติการประกันสังคม พ.ศ.2533 ทำให้แรงงานในระบบสามารถได้รับสวัสดิการอย่างทั่วถึงในช่วงเศรษฐกิจเติบโตภาคเอกชนได้มีบทบาทในการจัดสวัสดิการด้านต่าง ๆ มากขึ้น โดยมีระบบการประกันรูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลายซึ่งผู้ที่สามารถเข้าถึงเป็นกลุ่มผู้มีรายได้ปานกลางรายได้สูงแต่คนที่เป็นแรงงานนอกระบบ เกษตรกร คนยากจน ไม่สามารถเข้าสู่ระบบที่มีอยู่ได้จนกระทั่งเมื่อประเทศไทยประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อ ปี พ.ศ. 2540 ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างกว้างขวางประชาชนชาวบ้านแกนนำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ทบทวนสรุปบทเรียนเกี่ยวกับระบบการคุ้มครองทางสังคม (Social Safety Net) ที่มีอยู่ในสังคมไทย พบว่า ความเป็นเครือญาติ ทุนทางสังคมในด้านต่าง ๆ ในชุมชนสามารถช่วยรองรับการแก้ปัญหาจากภายนอกได้เป็นอย่างดีทำให้มีการรวมตัวกันฟื้นฟูระบบคุณค่า ทุนทางสังคมที่มีอยู่มาช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะของการจัดสวัสดิการชุมชนจากฐานทุนด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ของชุมชนเช่นการจัดสวัสดิการจากฐานกลุ่มออมทรัพย์ องค์กรการเงิน วิสาหกิจชุมชน กิจกรรมทางศาสนา การจัดการทรัพยากร เมื่อได้มีการสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ในช่วงปี พ.ศ .2547 ทำให้เกิดแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีการคิดค้นร่วมกันมากขึ้น นำไปสู่การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ระดับตำบลที่เน้นให้มีการสมทบงบประมาณจากสามฝ่าย คือ ทุนที่มาจาก การออมของสมาชิกในชุมชนทั้งในรูปแบบออมทรัพย์เดิม หรือสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท การสมทบจากรัฐ โดยผ่านช่องทางสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) และ การสมทบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชนขึ้นอย่างกว้างขวางขึ้น

จุดเด่นที่ทำให้กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชน แตกต่างจากกลุ่มออมทรัพย์อื่น หรือรูปแบบการเงินฐานรากอื่น คือ ในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ จะมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการรับฟังปัญหา ความคิดเห็นของชาวบ้านด้วยความเป็นกลาง สมาชิกมีสิทธิเท่าเทียมกันในการเข้าเป็นสมาชิก โดยสามารถเป็นสมาชิกได้ตั้งแต่แรกเกิด เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านเข้า ไกล่ธรรมา โดยใช้วัดเป็นสถานที่ในการจัดกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักเชื่อมโยงความคิดบริหารจัดการกลุ่ม สร้างระบบความสัมพันธ์ในชุมชน ฟื้นฟูระบบเครือญาติ เพื่อนบ้านสามารถบอกสอนกันเองได้ เหมือนระบบสังคมในอดีต ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาว่ารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน มีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อนำมารวบรวมเป็นแนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีความสนใจต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบและยกระดับระบบสวัสดิการสวัสดิการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน

3. เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

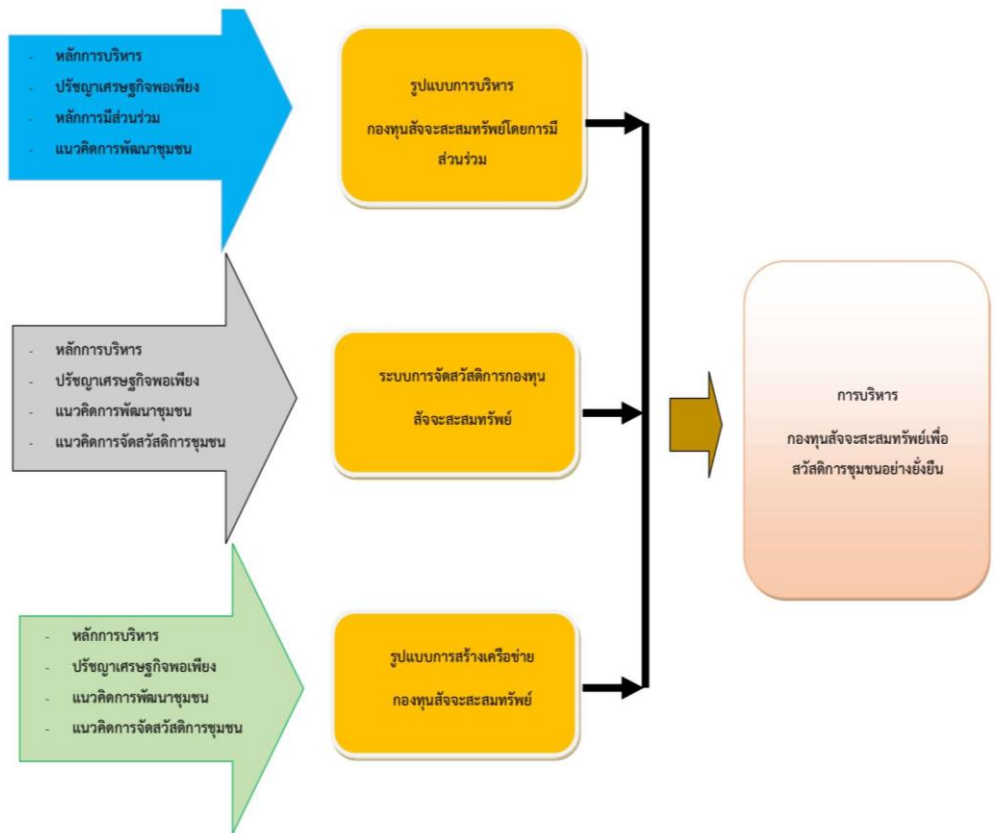
บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสาร ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ทั้งในด้านกฎหมาย กฎระเบียบ งานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงพื้นที่สำรวจชุมชน และการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในประเด็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ การมีส่วนร่วมของชุมชน ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินงาน โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นการถอดบทเรียนแนวปฏิบัติที่ดีร่วมกับชุมชน รวมถึงการนำแนวปฏิบัติที่ดีมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ร่วมกับชุมชนที่ต้องการพัฒนา ในรูปแบบของการทำเวทีชาวบ้าน และการสนทนากลุ่ม ซึ่งกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ ได้ดำเนินการในประเด็นด้านการสร้างรูปแบบและแนวทางการยกระดับสวัสดิการชุมชน และการสร้างรูปแบบการสร้างเครือข่ายของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ วิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์เชิงลึก และการถอดบทเรียนจากแนวปฏิบัติที่ดี รวมถึงการสรุปผลจากเวทีชาวบ้าน โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสร้างรูปแบบ

2.1 ด้านพื้นที่ ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่สนามคือกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่จะทำการศึกษาในท้องที่จังหวัดศรีสะเกษจำนวน 1 อำเภอ คืออำเภอขุนหาญ จำนวน 2 ชุมชน คือ ชุมชนวัดกันทรอมใต้ และชุมชนวัดกันทรอมอุดม และพื้นที่จังหวัดตราด จำนวน 1 อำเภอ คืออำเภอเขาสมิง ชุมชน คือ ชุมชนวัดท่าโสม ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์และเป็นแหล่งที่มีประชาชน ผู้อยู่อาศัยที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลโดยกำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย

2.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยกลุ่มคน 3 กลุ่มใน 3 ชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำกลุ่ม, สมาชิกของกลุ่ม และพระสงฆ์หรือองค์กรภาคีเครือข่ายโดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 32 รูป/คน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ร่วมระดมความคิดวิเคราะห์การระดมความคิดเพื่อวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันของคนในชุมชนการรวมกลุ่มเพื่อพึ่งพาตนเองจึงเกิดขึ้นในรูปของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ซึ่งในขั้นตอนนี้จะต้องสร้างความเข้าใจของหลักการของกลุ่มรวมไปถึงการสมัครใจเป็นสมาชิกด้วยความเต็มใจ

ขั้นตอนที่ 2 ร่วมกำหนดนโยบาย การกำหนดหลักการในการทำงานรวมถึงทิศทางการทำงาน รูปแบบ และวิธีการซึ่งส่วนหนึ่งจะนำมาจากกลุ่มต้นแบบ คือ กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดไผ่ล้อม แต่เนื่องจากบริบทของชุมชนมีความแตกต่างกัน สมาชิกจะเป็นผู้กำหนดทิศทางการทำงาน วิธีการทำงาน เป้าหมาย และแนวทางที่จะทำให้กลุ่มไปถึงวัตถุประสงค์ของการตั้งกลุ่มได้

ขั้นตอนที่ 3 ร่วมวางแผน สมาชิกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการบริหารจัดการในรูปแบบของการชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้น ข้อติดขัดจากการบริหารงานหรือกระบวนการ ขั้นตอนการกู้ยืมเงิน รวมไปถึงสวัสดิการหรือบริการต่าง ๆ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้คณะ

กรรมการกลุ่มก็ได้้นำเอาปัญหาหรือแนวทางการดำเนินงานที่สมาชิกกลุ่มได้นำเสนอมาปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่มเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 ร่วมตัดสินใจ การดำเนินงานของกลุ่มจะสะสมทรัพย์มีหลักการสำคัญอยู่ที่สมาชิกกลุ่มเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินงาน กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม โดยทุกเดือนจะมีการ รับฝากเงินหุ้น จ่ายเงินกู้ จ่ายสวัสดิการ ซึ่งในการทำกิจกรรมประจำเดือนนี้จะเป็นโอกาสให้สมาชิกและคณะกรรมการได้ปรึกษาหารือกัน ในเรื่องของการดำเนินงานต่าง ๆ เมื่อประเด็นที่หารือพูดคุย หรือแลกเปลี่ยนกันมีความเข้มข้นมากขึ้น คณะกรรมการสามารถเรียกประชุมวิสามัญ เพื่อนำข้อเสนอ ปัญหา หรือประเด็นที่เป็นข้อหารือ นำไปสู่การประชุมเพื่อขอมติจากสมาชิกในการดำเนินงานต่อไปได้

ขั้นตอนที่ 5 ร่วมประเมินผล ซึ่งแสดงออกในลักษณะของความพึงพอใจของสมาชิกการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นรวดเร็วยิ่งขึ้น การบอกจุดที่ควรปรับปรุง หรือบอกปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน สิ่งเหล่านี้เป็นการประเมินความสำเร็จในช่วงสั้น ๆ จะส่งผลให้คณะทำงานมองเห็นความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนแผนงานไปสู่เป้าหมายได้ นอกจากนี้ ในการประเมินผลยังทำให้เกิดผลสะท้อนกลับเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขสำหรับการทำงานต่อไปในอนาคตอันใกล้อีกด้วย

2. การพัฒนารูปแบบการพัฒนาระบบและยกระดับระบบสวัสดิการกลุ่มจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน พบว่า ในส่วนการยกระดับและพัฒนาระบบสวัสดิการกลุ่มจะสะสมทรัพย์ ผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนร่วมกับคณะกรรมการบริหารกลุ่มจะสะสมทรัพย์วัดกันทอมนใต้ และกลุ่มจะสะสมทรัพย์วัดกันทอมนุดม จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า แนวทางการยกระดับและพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชน มีกระบวนการทั้งสิ้น 8 ขั้นตอน คือ

2.1 การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยผ่านการพูดคุยและร่วมประชุม เพื่อวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

2.2 การพัฒนาวิสัยทัศน์ร่วม ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันอย่างต่อเนื่องจนมองเห็นปัญหา พร้อมทั้งเกิดความคิดที่อยากจะเปลี่ยนแปลงชุมชนเสียใหม่

2.3 การเผยแพร่วิสัยทัศน์ร่วม ออกไปสู่สมาชิกในชุมชน เมื่อชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจ และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนอย่างเด่นชัดแล้ว จึงจัดให้มีการประชุมชาวบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและให้ความรู้ต่าง ๆ

2.4 ชักจูงให้สมาชิกเข้าร่วม ในการวางแผนการดำเนินงานของชุมชน เพื่อพัฒนาสวัสดิการไปพร้อม ๆ กับการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยจะต้องมีการเสริมสร้างอำนาจให้แก่สมาชิก เพื่อให้สามารถตัดสินใจและดำเนินการได้เองเพื่อตอบสนองต่อวิสัยทัศน์แห่งอนาคตที่กำหนดร่วมกัน ซึ่งอาจเริ่มจากโครงการที่มุ่งตอบสนองต่อการแก้ไขปัญหาอันเด่นชัด

2.5 การบริหารความขัดแย้ง เนื่องจากการขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลงชุมชนนั้น มักจะมีชาวบ้านไม่มากนักौरรวมกลุ่มกันซับซ้อนบริหารรวมทั้งอาจมีการกระทำเพื่อต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเมื่อเป็นเช่นนี้กลุ่มแกนนำจะต้อง มีการประเมินสถานการณ์ภายในชุมชนอยู่เสมอสำหรับวิธีการบริหารการเปลี่ยนแปลงนั้น สามารถทำได้โดยการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแผนงานของ

ชุมชนให้ชาวบ้าน รับทราบอย่างแจ่มชัดเพื่อให้พวกเขาหมดความวิตกกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น หรือทำความเข้าใจเป็นรายบุคคลถึงสาเหตุและความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาระบบสวัสดิการชุมชนและเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง รวมทั้งชักชวนฝ่ายคัดค้านให้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมซึ่งจะส่งผลให้ผู้คัดค้าน เปลี่ยนมาเป็นผู้สนับสนุนโครงการในที่สุดและในกรณีของชาวบ้านที่เสียประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง แกนนำจะต้องให้ความมั่นใจว่าพวกเขาจะได้รับการดูแลและชดเชยอย่างเป็นธรรม

2.6 การประเมินผล จัดให้มีการประเมินผลการทำงานในช่วงสั้น ๆ อาทิภายหลังจากดำเนินการเคลื่อนไหว การประเมินความสำเร็จในช่วงสั้น ๆ จะส่งผลให้คณะทำงานมองเห็นความก้าวหน้าในการขับเคลื่อนแผนงานไปสู่วิสัยทัศน์ได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ ในการ ประเมินผลยังทำให้เกิดผลสะท้อนกลับเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขสำหรับการทำงานต่อไปในอนาคตอันใกล้อีกด้วย

2.7 จัดระบบงาน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาให้โครงการเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดผลเชิงบวกการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการ จะต้องมีการวางระบบการจัดเก็บเงินออมจากสมาชิกที่โปร่งใส การวางระบบการเงินที่ไม่ซับซ้อนและสามารถตรวจสอบได้โดยง่าย ระบบการชำระคืนเงินกู้ที่สะดวกและไว้วางใจได้และระบบสวัสดิการที่ตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก เป็นต้น ซึ่งการวางระบบงานต่าง ๆ เหล่านี้ คณะทำงานสามารถเรียนรู้ได้จากประสบการณ์ตรง การอ่านหนังสือ และการไปศึกษาดูงานชุมชนที่ประสบความสำเร็จมาก่อน เป็นต้น

2.8 สร้างแบบแผนการทำงาน เป็นการทำให้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตกผลึกกลายเป็นแบบแผนที่มีการดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง โดยไม่หวนกลับคืนสู่สภาพเดิมอีก โดยการเสริมสร้างความรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ร่วมงานและสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่ควรทำอย่างสม่ำเสมอ ได้แก่ การนั่งปรึกษาหารือเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทีมงานบ่อย ๆ อันเป็นการเน้นย้ำถึงความถูกต้องในงานที่ทำพร้อม ๆ กับการทบทวนกิจกรรมที่ผ่านมาเพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังจะต้องให้ความรู้แก่สมาชิกเกี่ยวกับการพัฒนาสวัสดิการชุมชนและการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งโดยใช้โอกาสในการประชุมกองทุนต่าง ๆ การนั่งพูดคุยเป็นกลุ่มย่อยหรือการติดประกาศตามบอร์ดภายในชุมชน ส่วนระบบงานต่าง ๆ ที่มีการคิดค้นขึ้น ก็จะต้องมีการดำเนินการและพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด อันจะส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านความคิด ความเชื่อ ทัศนคติและวัฒนธรรม ตลอดจนแบบแผนการทำงานของชุมชนอีกด้วย

3. การพัฒนารูปแบบการสร้างเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการอย่างยั่งยืนพบว่า มีรูปแบบในการดำเนินการดังนี้

3.1 การสร้างความตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือก่อนที่จะมีการรวมกลุ่มแกนนำของกลุ่มจะต้องมีการพูดคุย แลกเปลี่ยน หรือสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกันเพื่อหาแนวทางพัฒนาในการพูดคุย แลกเปลี่ยนอย่างเปิดใจ เข้าใจตรงกันว่าปัญหาเหล่านี้คือสิ่งที่ขัดขวางไม่ให้เกิดการดำเนินงานของกลุ่มเติบโตกลุ่มแกนนำมีหน้าที่ถ่ายทอดความตระหนักเหล่านี้ไปสู่สมาชิกของกลุ่ม

3.2 การประสานงานหน่วยงาน/กลุ่มเพื่อสร้างเครือข่าย คณะกรรมการและสมาชิกต้องวางแผนร่วมกันในการกำหนดหน่วยงานหรือกลุ่มที่จะสร้างความสัมพันธ์ โดยมุ่งเน้นที่กลุ่มที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มสตรี หรือกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อประสานงานขอหารือในประเด็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินการ

3.3 การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน จะเป็นเหมือนวิสัยทัศน์ของเครือข่ายในการหา รูปแบบที่จะดำเนินการให้ไปถึงเป้าหมายนั้นซึ่งก่อนที่จะมีการกำหนดเป้าหมายร่วมกัน คณะกรรมการบริหารจะต้องหารือทำความเข้าใจ และขอความคิดเห็นจากสมาชิกในกลุ่มของตน ก่อนเพื่อทราบถึงความต้องการ และทิศทางที่จะดำเนินการร่วมกัน การกำหนดเป้าหมายจะต้องเป็นการกำหนดเป้าหมายที่สามารถดำเนินการได้จริง ไม่เพ้อฝัน รวมไปถึงมีทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน มีการกำหนดระยะเวลา รวมถึงการประเมินผลที่สามารถทำได้ในระยะเวลาสั้น ๆ

3.4 กิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ ในระยะแรกของการดำเนินการเครือข่าย ผู้นำ หรือผู้แทนของแต่ละกลุ่มจะต้องวางแผนในการทำกิจกรรมที่สามารถทำร่วมกันและเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของกลุ่มที่อยู่ในเครือข่าย เป็นการสร้างความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน ซึ่งในระยะเริ่มแรก อาจเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างคณะกรรมการของแต่ละกลุ่มก่อน แล้วจึงขยายการจัดกิจกรรมไปยังสมาชิกกลุ่ม เพื่อสร้างความคุ้นเคย ซึ่งกิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์จะต้องมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีการสื่อสารผลระหว่างการทำกิจกรรมให้สมาชิกกลุ่มใหญ่ได้รับรู้เป็นระยะ

3.5 การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เป้าหมายสำคัญของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ อยู่ที่พลังในการขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มให้เติบโตขึ้น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นการรักษาความสัมพันธ์ให้คงอยู่แล้ว ยังเป็นการจัดการความรู้ระหว่างกลุ่มเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันเป็นการหาแนวทางในการทำงานที่ดีร่วมกัน โดยเน้นการพูดคุย แลกเปลี่ยนแนวทางการทำงานโดยเน้นการถ่ายทอดประสบการณ์ การทำงานจากคณะกรรมการเพื่อส่งต่อไปยังสมาชิก หรือกลุ่มแกนนำรุ่นต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

1. รูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่ารูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ร่วมระดมความคิดวิเคราะห์ ขั้นตอนที่ 2 ร่วมกำหนดนโยบาย ขั้นตอนที่ 3 ร่วมวางแผน ขั้นตอนที่ 4 ร่วมตัดสินใจ ขั้นตอนที่ 5 ร่วมประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของโสภณภรณ์ กล้าสกุลและคณะ (2561) พบว่า ศักยภาพการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลสมอพลือ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี คือ 1) สมาชิกในชุมชนต้องร่วมคิด ร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์ 2) ได้รับการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย 3) มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 4) มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์และ 5) มีการบริหารงานอย่างมีระบบ เป็นธรรม ตรวจสอบได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของของอภิญา เวชยชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (2549) ที่ว่าการจัดสวัสดิการชุมชนการที่ชุมชนมีกองทุนหรือ

เงินออมของตนเอง ทำให้ชุมชนสามารถเริ่มคิดรูปแบบการจัดสวัสดิการของตนเองได้อย่างหลากหลายและสอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน โดยชุมชนเพื่อชุมชนการบริหารงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ตำบลยางสมอพลือ มีหลักบริหารและคำนึงถึงผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยยึดปฏิบัติบนฐานความรู้คู่คุณธรรมกล่าวคือ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน ดำเนินชีวิตโดยการเดินสายกลาง เพื่อความสมดุล มั่งคั่ง และยั่งยืนซึ่ง สอดคล้องตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่ว่าการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดย คำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผลผลการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำกล่าวคือเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา ซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไป ในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก และสอดคล้องกับงานวิจัยของมาลีรัตน์ สุคติ (2548) พบว่า การปฏิบัติงานของคณะกรรมการ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นอยู่กับความร่วมมือสนับสนุนจากสมาชิก เช่นเดียวกับปรีชา เปี่ยมมุกดา (2537) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยที่มีส่วนร่วมของสมาชิกโครงการ สอดคล้องกับการศึกษาของมาโนช มาละการ (2551) พบว่า ปัจจัยหรือสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งผลให้การดำเนินงานสวัสดิการชุมชนบรรลุเป้าหมาย ได้แก่ คุณสมบัติผู้นำต้องมีความตั้งใจในการทำงาน มีความซื่อสัตย์ คุณสมบัติสมาชิก การให้ความร่วมมือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน นโยบายและการสนับสนุน จากภาครัฐ การสนับสนุนจากองค์กรเอกชนและบุคคลและยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Michael Albert and Robin Hahnel (2007) พบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการจัดสวัสดิการ ในระบบธุรกิจ ได้แก่ โครงสร้างองค์กร และภาวะการนำส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ การได้รับการยอมรับจากบุคคลภายนอกองค์กร นโยบายของรัฐบาล การได้รับการหนุนเสริมและสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ

2. การพัฒนาและยกระดับสวัสดิการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ พบว่า กระบวนการในการสร้างรูปแบบและยกระดับสวัสดิการชุมชน ใน 8 ขั้นตอน คือ 2.1 การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันอย่างสม่ำเสมอ 2.2 การพัฒนาวิสัยทัศน์ร่วม ผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันอย่างต่อเนื่องจนมองเห็นปัญหา 2.3 การเผยแพร่วิสัยทัศน์ร่วม ออกไปสู่สมาชิกในชุมชน เมื่อชาวบ้านมีความรู้ ความเข้าใจ และมีทัศนคติเชิงบวกต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน 2.4 ชักจูงให้สมาชิกเข้าร่วม เพื่อพัฒนาสวัสดิการไปพร้อม ๆ กับการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยจะต้องมีการเสริมสร้างอำนาจให้แก่สมาชิก เพื่อให้สามารถตัดสินใจและดำเนินการได้เอง 2.5 การบริหารความขัดแย้ง สามารถทำได้โดยการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับแผนงานของชุมชนให้ชาวบ้าน รับทราบอย่างแจ่มชัดเพื่อให้พวกเขาหมด

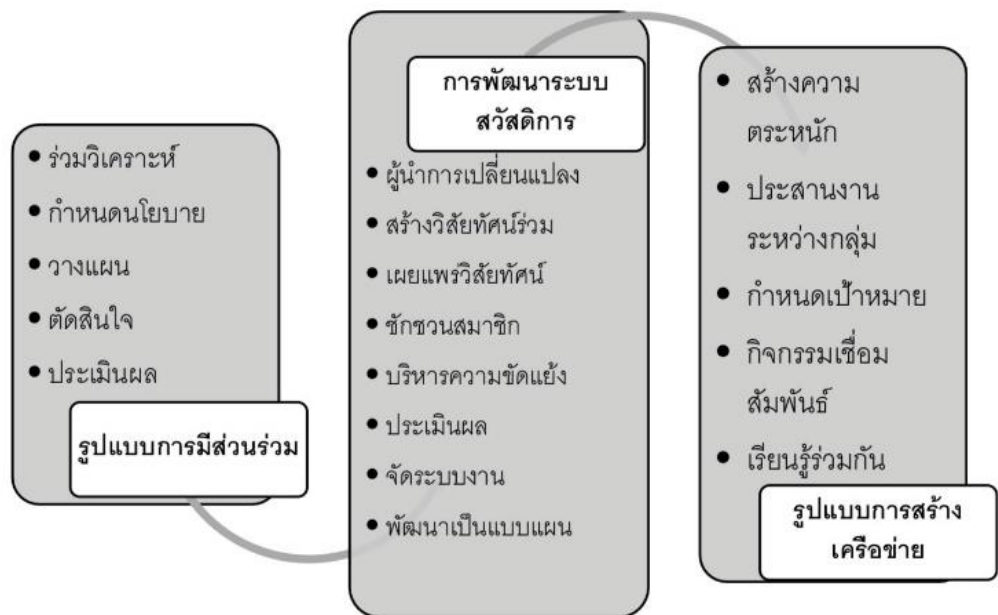
ความวิตกกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้น 2.6 การประเมินผล จัดให้มีการประเมินผลการทำงานในช่วงสั้น ๆ เพื่อประเมินความสำเร็จเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขสำหรับการทำงานต่อไปในอนาคตอันใกล้อีกด้วย 2.7 จัดระบบงาน ที่ไม่ซับซ้อนและสามารถตรวจสอบได้ง่าย 2.8 สร้างแบบแผนการทำงาน โดยการเสริมสร้างความรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติของผู้ร่วมงานและสมาชิกในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของไพฑูรย์ นิยมมาและคณะ (2552) พบว่า แนวทางส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนากระบวนการสวัสดิการชุมชน ต้องให้ความรู้ในเรื่องการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องชัดเจนในวัตถุประสงค์ของการจัดตั้ง สนับสนุนการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชน ด้วยการสื่อสารประชาสัมพันธ์ สร้างกิจกรรม และการมีส่วนร่วม ทุกภาคส่วน ศรัทธา ความเชื่อ ในผู้นำและปราชญ์ชาวบ้านในการจัดสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน กระตุ้นให้เกิดการแก้ไข ปัญหาาร่วมกัน การสร้างจิตสำนึกการเป็นองค์กรชุมชนภายใต้แนวคิด “จะให้อะไรกับชุมชน” ไม่ใช่ “จะได้อะไรจากชุมชน” และ “การให้อย่างมีคุณค่า รับอย่างมีศักดิ์ศรี” โดยร่วมคิด ร่วมทำร่วมรับผลประโยชน์ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของรุ่งศิริ นุชสุวรรณ (2553) พบว่า จุดแข็งในการดำเนินงานคือ การเน้นความโปร่งใสและการตรวจสอบได้ ยึดหลักธรรมาภิบาล เน้นนโยบายการบริหารงานเป็นทีมและให้ความสำคัญกับการ สร้างจิตสำนึกในการทำงานด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส โดยไม่ได้รับคำตอบแทนจากการบริหารจัดการใด ๆ การสนับสนุน ด้านนโยบายจากหน่วยงานภาครัฐ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของยูสนานิ สาเล้ง (2554) พบว่า กระบวนการทำงานที่เป็นกลุ่ม และการสื่อสารประชาสัมพันธ์ชี้แจงประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับเป็นแนวทางในการพัฒนาบริหารจัดการงานสวัสดิการชุมชนอย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับการศึกษาของ Goodman (2007) พบว่า กระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดสวัสดิการชุมชน คือ การวิเคราะห์ข้อมูล สถานการณ์และวิกฤติของชุมชนโดยกรรมการและผู้นำชุมชน เพื่อกำหนด วิสัยทัศน์และแนวทางการจัด สวัสดิการสังคมขององค์กรให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดของชุมชน

3. รูปแบบการสร้างเครือข่ายกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ประกอบด้วย 3.1 การสร้างความตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 3.2 การประสานงานหน่วยงาน/กลุ่มเพื่อสร้างเครือข่าย 3.3 การกำหนดเป้าหมายร่วมกัน 3.4 กิจกรรมเชื่อมสัมพันธ์ 3.5 การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับผลการวิจัยของอรรถัย แสงทอง (2558) พบว่า แนวทางที่เหมาะสมในการบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตจังหวัดภาคใต้ นั้น ควรมีการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทั้งในภาคชุมชน ภาคเอกชน และภาครัฐ และควรจัดตั้งศูนย์ข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยสร้างเวทีเชื่อมโยงขบวนการ องค์กรชุมชน และหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด เพื่อให้มีการทำงานร่วมกันมากขึ้น จากการศึกษาของพิตรพิบูลไชยเมืองและคณะ (2558) พบว่า ปัจจัยการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมในการพัฒนา คุณภาพการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการพัฒนากลุ่มทางสังคมได้ใช้ระบบขนบธรรมเนียมประเพณี ในการสร้างวิถีชีวิตและวิถีความเป็นอยู่ด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเกื้อกูลกัน ในสังคมและการมีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยวิธีการสร้างกลุ่มองค์กรเครือข่ายมี 12 ขั้นตอนได้แก่

1) ผู้ริเริ่ม 2) หาแนวร่วม 3) การประสานงาน 4) คณะกรรมการ 5) วัตถุประสงค์ 6) กติกา 7) ทุน 8) การบริหารจัดการ 9) กิจกรรม 10) ประชาสัมพันธ์ 11) ขยายผลและ 12) ติดตาม ประเมินผล สำหรับคุณภาพการบริหารจัดการตามความหมายของชุมชน คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนหลักคิด คือ การสร้างคน ด้วยการสร้างหลักคิด แล้วนำไปสู่หลักการปฏิบัติ เพื่อให้เกิด หลักความยั่งยืน ประการที่สองการบริหารงบประมาณโปร่งใส และมีความต่อเนื่อง ประการที่สามการพัฒนาที่ตรง ความ ต้องการของชุมชน และประการสุดท้ายการสร้างกระบวนการ ทำงานร่วมกันในพื้นที่ชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของโกวิทย์ พวงงาม (2550) พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการมีส่วนร่วม ในการดำเนินการ คือ ทุนทางสังคม ดังนั้น จึงอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนและความเข้มแข็งที่มี อยู่แล้วมาเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในระดับสูง ในขณะที่เดียวกันทุนทางสังคมก็มี ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปัจจัยเครือข่ายทางสังคม และทำหน้าที่เสริมสร้างซึ่งกันและกันโดยที่ เครือข่ายทางสังคมมีอิทธิพลทางตรงต่อกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ในขณะที่ กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานก็มีอิทธิพลทางตรงต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และ คุณภาพการบริหารจัดการจึงเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมในการดำเนินการจะเกิดขึ้น และอยู่ในระดับสูง ได้ ต้องได้รับอิทธิพลทางตรงจาก 2 ปัจจัย คือ ทุน ทางสังคม และกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหา เป็นฐาน ซึ่งสอดคล้องกับ Daniel (1996) ในขณะเดียวกันทุนทางสังคมกับเครือข่ายทางสังคมจะ เป็นปัจจัยเหตุเป็นฐานพลังที่จะไปเสริม สร้างความเข้มแข็งของกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็น ฐาน และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการโดยมีกระบวนการเสริม สร้างเครือข่ายทางสังคมกับการมี ส่วนร่วมในการบริหารเป็น ปัจจัยสนับสนุน เพื่อให้เกิดเป็นพลังอำนาจ สามารถมีอิทธิพลต่อคุณภาพ การบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้อย่างแท้จริง เพราะว่าทุนทางสังคม แม้จะมีความเข้มแข็งมากสักปานใดก็ไม่มีผลต่อคุณภาพการบริหารจัดการได้ จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ เนื่องจากทุนทางสังคมไม่ได้มีอิทธิพลทางตรงต่อ คุณภาพการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ต้องส่งผ่านการมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการนั่นเอง

องค์ความรู้ใหม่

คณะผู้วิจัยของสรุปองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 2 การบริหารจัดการกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพยากรเพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยพบว่า ทุนทางสังคมและเครือข่ายทางสังคมมีความสัมพันธ์กันและเสริมซึ่งกันและกันและเป็นฐาน พลังในการขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยผ่าน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการและกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ ปัญหาเป็นฐาน จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ใน 2 ระดับ คือ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การพัฒนาที่ต่อยอดจากองค์ความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ใหม่ที่พัฒนาขึ้นจากภายในชุมชน
2. การส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มสังคมจะสะสมทรัพยากรจากหน่วยงานภาครัฐ โดยเน้นบทบาทของวัฒนธรรมชุมชนในการผลักดันเครือข่ายให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยยึดหลักการเดิมของการตั้งกลุ่มเป็นสำคัญ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การสร้างฐานระบบข้อมูลที่ครอบคลุมของทุกภาคส่วนให้เชื่อมโยงถึงกัน และสามารถนำมาใช้ได้ทันที โดยเป็นระบบที่ไม่ซับซ้อน พร้อมใช้งาน
2. การค้นหาความต้องการและกำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาร่วมกับชุมชนโดยยึดโยงกับกลุ่มทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ เพื่อวางแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตชีวิตได้จริง

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2550). การทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: มาตรการและกลไกการป้องกัน. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 5(3), 1-30.
- ปรีชา เปี่ยมกตา. (2537). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของโครงการพัฒนาชนบท: ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีโครงการส่งเสริมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต อำเภอเมืองชัยภูมิ จังหวัดชัยภูมิ*. (สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิตรพิบูล ไชยเมืองและคณะ. (2558). รูปแบบการเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการบริหารจัดการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม*, 5(1), 44-52.
- ไพฑูรย์ นิยมนา และคณะ. (2552). *ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการสังคมระดับอำเภอ กรณีศึกษาอำเภอราชไศล จังหวัดหัตศรีสะเกษ*. (รายงานการวิจัย). ส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ 5. นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- มานิช มาละการ. (2551). *กระบวนการดำเนินงานสวัสดิการชุมชน: การสังเคราะห์งานวิจัยและการวิเคราะห์ เนื้อหา*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มาลีรัตน์ สุกโต. (2548). *ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ยูสนานิ สาเล้ง. (2554). *การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน: กรณีศึกษากองทุนช่วยเหลือผู้เสียชีวิตชุมชนแม่สือแม่ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์เพื่อพัฒนาชุมชน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รุ่งศิริ นุชสุวรรณ. (2553). *ความยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการภาคประชาชนวันละ 1 บาท ชุมชนวัดเชิงหวาย เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์). คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- โสภารณ กุลาสกุลและคณะ. (2561). รูปแบบการส่งเสริมการจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลสมอพลือ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี. ใน *การประชุมวิชาการและวิจัยแห่งชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 5 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี* (น. 557-563). เพชรบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี .
- อภิญา เวชชัยและคณะ. (2549). *ทิศทางและรูปแบบการจัดการสวัสดิการสังคมของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรัญญ์ แสงทอง. (2558). การบริหารจัดการกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์เพื่อสวัสดิการชุมชนอย่างยั่งยืนในเขตจังหวัดภาคใต้. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*, 6(1), 221-228.

Albert, M. and Hahnel, R., (2007). *A Quiet revolution in welfare economics*. Retrieved from https://zcomm.org/wp-content/uploads/zbooks/www/books/_quiet.htm

Daniel, H. V. (1996). *Quality in American*. Chicago: IRWIN Professional Publishing.

Goodman, K., (2007). *Evaluating community-based welfare initiatives*. Welfare Peer Technical Assistance Network.

ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 กรณีศึกษา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

Situational Leadership of Food Garden Entrepreneurs in the Covid-19
Situation: A case Study of Hat Yai District, Songkhla Province

ธนวชร หนูแสง¹ นาทาชา เทพอ่อน² และอนิวัช แก้วจำนงค์³
Tanawachara Noosang, Natacha Thep-on and Aniwat Kaewjomnong

Received: February 25, 2021

Revised: April 25, 2021

Accepted: May 05, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.7

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยคือผู้ประกอบการสวนอาหารจำนวน 15 คน ใช้การสัมภาษณ์ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 จำเป็นต้องอธิบายชี้แนะเพื่อให้ทราบถึงแนวทางในการทำงานอย่างเคร่งครัด พยายามกระตุ้นพนักงานให้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ทั้งนี้ผู้ประกอบการสวนอาหารต้องติดตามความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของพนักงานให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐอย่างเคร่งครัด 2) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 มีแนวทางการพัฒนาโดยการเน้นย้ำให้ผู้ประกอบการสวนอาหารมีการจัดอบรมให้กับพนักงาน เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจและเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ Covid-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันท่วงที

คำสำคัญ: ผู้นำตามสถานการณ์, ผู้ประกอบการสวนอาหาร, สถานการณ์ Covid-19

¹⁻³ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา; Faculty of Economics and Business Administration Thaksin University

Corresponding author, e-mail: amm.30168@gmail.com, Tel. 080-8730168

Abstract

This research paper aimed to study the situational leadership characteristics of food garden entrepreneurs in the Covid-19 situation and the guidelines for developing situational leadership of food garden entrepreneurs in the Covid-19 situation. 15 key informants were food garden entrepreneurs by using purposive sampling. The research tool was an interview form. The data obtained from the interview form used content analysis. The results showed that 1) the situational leadership characteristics of food garden entrepreneurs in the Covid-19 situation needed to be explained and guided in order to know the guidelines strictly. There was an effort to motivate employees to perform their duties to the best of their ability. However, the food garden entrepreneurs must monitor the progress of the staff's working to be carried out in the same direction along with strictly following the government's policies; 2) for guidelines for developing situational leadership of food garden entrepreneurs in the Covid-19 situation, there was a development guideline by emphasizing on staff training to develop knowledge, understanding and preparing to deal with the Covid-19 situation effectively and timely.

Keywords: Situational Leader, Food Garden Entrepreneur, Covid-19 Situation

บทนำ

สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัสสายพันธุ์ใหม่ Covid-19 ส่งผลกระทบอย่างมากต่ออุตสาหกรรมอาหารและกระทบต่อเศรษฐกิจทั่วโลก ข้อมูลจากกรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศกระทรวงพาณิชย์ (2563) พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาด Covid-19 มีผลกระทบต่อธุรกิจ Foodservice ของแคนาดาเป็นอย่างมากซึ่งมีมูลค่าถึง 93 พันล้านเหรียญแคนาดาหรือร้อยละ 4 ของ GDP และยังคงคาดการณ์ว่าอาจจะมีผู้ตกงานในอุตสาหกรรมในครั้งนี้อย่างประมาณ 800,000 ตำแหน่ง จากผลการสำรวจของ Restaurants Canada ทราบว่า ยอดขายจากร้านอาหารลดลงถึง 4 พันล้านในช่วงเดือนมีนาคม ร้อยละ 90 ของร้านอาหาร ซึ่งได้มีการปลดพนักงานตั้งแต่ 1 มีนาคม 2563 คิดเป็นร้อยละ 70 และจำกัดชั่วโมงการทำงานของพนักงานอีกร้อยละ 53 ต้องปิดร้านเป็นการชั่วคราว และอีกร้อยละ 18 ของร้านอาหารอาจจะปิดกิจการอย่างถาวร

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย (2563) มองว่าธุรกิจร้านอาหารในปี 2563 มีความเสี่ยงมากขึ้นที่จะทรงตัวหรืออาจหดตัว จากในปี 2562 เทียบกับที่เคยมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 2.6 ในปี 2562 และร้อยละ 5.1 ในปี 2561 โดยจะมีมูลค่าการตลาดราว 4 แสนล้านบาท ซึ่งคาดว่าจะยอดขายของธุรกิจร้านอาหารจะได้รับแรงกดดันอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้ผู้ประกอบการหลายรายต่างได้รับผลกระทบในการดำเนินธุรกิจไม่เว้นแต่ธุรกิจร้านอาหารประเภทสวนอาหาร ธุรกิจร้านอาหาร

ประเภทสวนอาหาร เป็นธุรกิจหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ Covid-19 ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากต่อธุรกิจทั้งรายเล็กและรายใหญ่ซึ่งผู้ประกอบการร้านอาหารประเภทสวนอาหารจึงต้องมีคุณลักษณะภาวะผู้นำที่ดีเพื่อลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้น และต้องมีวิธีการปรับตัวให้เข้ากับมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีคำสั่งให้ร้านอาหารปิดบริการที่นั่งทั้งหมด เหลือเพียงการส่งแบบ Delivery ส่งผลทำให้ธุรกิจร้านอาหารประเภทสวนอาหารต้องปลดพนักงานหรือปรับลดชั่วโมงการทำงานและบางส่วนจำเป็นต้องปิดบริการชั่วคราว อีกทั้งยังได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป โดยข้อมูลจากธนาคารกรุงเทพ พบว่า ผู้บริโภคในประเทศไทยมีพฤติกรรมการสั่งซื้ออาหารออนไลน์มากขึ้น คิดเป็นร้อยละ 35

ทั้งนี้ผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหารประเภทสวนอาหารต้องมีแนวทางการบริหารจัดการธุรกิจร้านอาหารประเภทสวนอาหารให้สามารถดำเนินต่อไปได้ในสถานการณ์ Covid-19 จากข้อมูลดังกล่าว จึงเป็นเหตุให้คณะผู้วิจัยสนใจทำเรื่อง ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 โดยผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 กรณีศึกษา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 กรณีศึกษา อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมาใช้ในการทำวิจัย รายละเอียดดังนี้

1. ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ของ Hersey และ Blanchard ที่ได้กล่าวถึงพฤติกรรมของผู้นำที่มีความหลากหลายในการตอบสนองในความพร้อมของผู้ตามที่ได้กำหนดมาจากระดับความสามารถและความเต็มใจในการทำงาน ในส่วนของพฤติกรรมของการตอบสนองจะมีอยู่ 4 ลักษณะ ได้แก่ แบบสั่งการ (Telling) แบบอธิบาย (Selling) แบบมีส่วนร่วม (Participating) และแบบมอบหมายงาน (Delegating)
2. แบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์มาจากสรุปผลวิจัยของธนะชัย เชาว์พลกรัง และกาญจนา ภัทรวิวัฒน์ (2561) ผู้นำจำแนกตามประสบการณ์การอบรมที่จะพัฒนาภาวะผู้นำที่ไม่เคยมีประสบการณ์การอบรม เพื่อที่จะพัฒนาภาวะผู้นำในแบบภาวะผู้นำบอกให้ทำ (Telling) และแบบภาวะผู้นำขายความคิด (Selling)

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการทำวิจัยได้กำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบด้วยผู้ประกอบการสวนอาหาร จำนวน 7 คน ผู้จัดการสวนอาหาร จำนวน 5 คน และพนักงาน จำนวน 3 คน โดยขึ้น

แรกได้เลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ว่าต้องมาจาก 2 กลุ่มที่กำหนดไว้ดังกล่าวข้างต้น หลังจากนั้นจึงทำการสุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบสะดวก (Convenience Sampling) จากผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้ประกอบการ และผู้จัดการสวนอาหาร ก็จะเลือกเฉพาะที่มีเวลาว่างและไม่กระทบต่อช่วงเวลาของการทำงานในสถานประกอบการ และมีความสะดวกในการให้ข้อมูลเพื่อการทำงานวิจัยมีเวลาว่างและไม่กระทบต่อช่วงเวลาของการทำงานในสถานประกอบการสวนอาหาร

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

บทความวิจัยนี้ได้ออกแบบให้เป็นการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (Interview) โดยออกแบบให้ข้อคำถามมีความเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำตามสถานการณ์ในอำเภอดงหลวง จังหวัดสงขลา การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ใช้ในการสนทนาร่วมด้วยเพื่อสร้างความเข้าใจและความสบายใจซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นความจริงมากที่สุด โดยมีผู้ช่วยวิจัยทำการจดบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลในภาพรวมโดยการเรียบเรียงให้เป็นข้อมูลใหม่ที่เป็นภาษาเขียนที่ผู้อ่านสามารถอ่านแล้วทำความเข้าใจได้ง่ายและมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ทำวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ทำวิจัยผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือขึ้น 1 ชุด เป็นแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้สัมภาษณ์ผู้ประกอบการสวนอาหาร โดยมีรายละเอียดของแบบสอบถามจำแนกเป็น 2 ส่วนดังต่อไปนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อคำถามปลายปิดเพื่อสอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 เป็นข้อคำถามปลายเปิดเพื่อสอบถามภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 มีคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์และภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19

สำหรับแบบสัมภาษณ์ที่ใช้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักใช้ในวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 และวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 ทั้งสองข้อในวัตถุประสงค์จะเป็นแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) โดยผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์ร่วมกับการพูดคุยด้วยเพื่อความเข้าใจในการทำวิจัยและได้ข้อมูลที่ตรงประเด็นในแต่ละคำถามจากแบบสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และทุติยภูมิ (Secondary Data) รายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 15 คน ด้วยแบบสอบถามจากสถานประกอบการสวนอาหาร

2. ข้อมูลทุติยภูมิ จัดเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยเก็บรวบรวมจากเอกสาร หนังสือ ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การนำแบบสัมภาษณ์ที่เก็บรวบรวมได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ได้ใช้ในการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และทำการเรียบเรียงข้อมูลที่ได้ใหม่อีกครั้งเพื่อให้เป็นภาษาที่มีความสละสลวย มีความชัดเจน ถูกต้องและผู้อ่านสามารถอ่านทำความเข้าใจได้โดยง่าย

สรุปผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการร้านอาหารประเภทสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 จำนวน 15 คน ได้ผลสรุปดังต่อไปนี้

1. ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ในสถานการณ์ Covid-19 ประกอบด้วย

1.1 ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในสถานการณ์ Covid-19 ของผู้ประกอบการสวนอาหาร พบว่าในสถานการณ์ Covid-19 พนักงานอาจจะขาดความรู้ความเข้าใจนโยบายที่รัฐกำหนด จึงจำเป็นต้องอธิบายการชี้แนะ ชี้แจงให้ทราบถึงแนวทางในการทำงาน โดยหากมีอะไรไม่เข้าใจ พนักงานสามารถซักถามหรือเสนอความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้ เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถตัดสินใจเลือกวิธีการทำงานด้วยตนเองได้เหมาะสม

1.2 ภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในสถานการณ์ Covid-19 ของผู้จัดการสวนอาหาร พบว่า สามารถสั่งการให้พนักงาน ให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐอย่างเคร่งครัด ติดตามความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของพนักงานให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน และพยายามกระตุ้นให้พนักงานปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ในความสามารถของตน หากมีข้อบกพร่องผู้นำจะคอยชี้แนะข้อบกพร่องและอธิบายในการทำงานชี้แนะในสิ่งที่ถูกต้อง

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำตามสถานการณ์ ในสถานการณ์ Covid-19 ของผู้ประกอบการสวนอาหาร พบว่า ผู้นำจำเป็นต้องอธิบายการชี้แนะ ชี้แจงให้ทราบถึงแนวทางในการทำงานเคร่งครัด พยายามกระตุ้นให้พนักงานปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ในความสามารถของตน ติดตามความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของพนักงานให้ดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน และให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐอย่างเคร่งครัด

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 จากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการและผู้จัดการสวนอาหาร พบว่า ผู้นำมีหน้าที่ในการสั่งการและควบคุมพนักงานให้ปฏิบัติตามนโยบายกฎเกณฑ์ และมาตรการที่ภาครัฐกำหนดได้อย่างเคร่งครัด เพื่อรักษาระเบียบวินัยและรับผิดชอบต่อสังคมในสถานการณ์ Covid-19 ทั้งนี้ ผู้ประกอบการมีการเตรียมความพร้อมให้พนักงาน โดยมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่พนักงาน เพื่อความพร้อมกับการรับมือต่อสถานการณ์ Covid-19 อีกทั้งผู้ประกอบการสวนอาหารและผู้จัดการมีภาวะผู้นำในการตัดสินใจได้อย่างรวดเร็ว เนื่องด้วยสถานการณ์วิกฤต หากผู้นำไม่กล้าที่จะตัดสินใจ อาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจสวนอาหารได้ จากการสัมภาษณ์พนักงาน พบว่า ผู้นำต้องมี

ความเข้มงวดในการออกคำสั่งและปฏิบัติตามกฎระเบียบที่ร้านกำหนด เพื่อให้เป็นไปตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้ใช้บริการ

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาคุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์และแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีประเด็นที่น่าสนใจและนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. คุณลักษณะภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีภาวะผู้นำตามสถานการณ์สูง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่ารัฐบาลได้ออกข้อกำหนดและข้อบังคับในสถานการณ์ Covid-19 ส่งผลทำให้ผู้ประกอบการสวนอาหารจำเป็นต้องอธิบายวิธีการทำงานที่ถูกต้องให้แก่พนักงาน เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายที่รัฐกำหนด เช่น การให้ผู้ให้บริการสวมหน้ากากอนามัย วัคซีนหมวก และใช้เจลแอลกอฮอล์ก่อนเข้าใช้บริการ และผู้ประกอบการจำเป็นต้องแสดงศักยภาพด้านการวางแผนธุรกิจและหาโอกาสอยู่ตลอดเวลา เช่น ให้บริการในรูปแบบ Delivery โดย Paul Hersey & Kenneth H. Blanchard (1988) กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้ตัดสินใจลำพัง แต่จะอธิบายเหตุผลของการตัดสินใจ และช่วยพนักงานให้บรรลุเป้าหมายในการทำงานโดยใช้การจูงใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชลิตา บุญญา (2559) ศึกษาเรื่อง คุณลักษณะของผู้ประกอบการและโอกาสของธุรกิจที่มีผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจวัสดุก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจวัสดุก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร อย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ คุณลักษณะของผู้ประกอบการ ด้านความสามารถในการโน้มน้าว ด้านการวางแผนเพื่ออนาคต ด้านอำนาจการตัดสินใจ ด้านการเข้าใจตนเอง และโอกาสของธุรกิจ

2. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 ในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่มีแนวทางการพัฒนา 4 ลักษณะ 1) ผู้นำที่มีลักษณะแบบสั่งการ 2) ผู้นำที่มีลักษณะแบบอธิบาย 3) ผู้นำที่มีลักษณะแบบมีส่วนร่วม 4) ผู้นำที่มีลักษณะแบบหมอบหมายงาน ซึ่งในสถานการณ์ Covid-19 พนักงานอาจจะขาดความรู้ความเข้าใจนโยบายที่ภาครัฐกำหนด โดยการให้ผู้ประกอบการสวนอาหารมีการจัดอบรมให้กับพนักงาน เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจและเตรียมพร้อมรับมือกับสถานการณ์ Covid-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นต้องอธิบายการชี้แนะ ชี้แจงให้ทราบถึงแนวทางในการทำงาน โดยหากมีอะไรไม่เข้าใจ พนักงานสามารถซักถามหรือเสนอความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้ เพื่อให้ผู้ประกอบการสามารถตัดสินใจเลือกวิธีการทำงานด้วยตนเองได้เหมาะสม ผู้ประกอบจึงเป็นผู้นำที่ทำหน้าที่เสมือนพี่เลี้ยง ค่อยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา โดย Paul Hersey & Kenneth H. Blanchard (1988) กล่าวว่า ผู้นำที่เหมาะสมกับผู้ตามที่มีความสามารถต่ำ จำเป็นต้องมีผู้นำที่ทำหน้าที่ค่อยให้คำปรึกษา แนะนำอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา ซึ่งจะส่งผลต่อ

ความสำเร็จและประสิทธิผลของงานในหน่วยงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนะชัย เชาว์พลกรัง (2561) พบว่า แบบภาวะผู้นำที่อยู่ในระดับมากทุกแบบโดยแบบภาวะผู้นำที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุด คือ แบบภาวะผู้นำมอบหมายงาน รองลงมา คือ แบบภาวะผู้นำมีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานวิจัยของทัชชกร แสงทองดี (2561) พบว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่สำคัญขององค์กรทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐหรือองค์กร ภาคเอกชน เป็นบุคคลที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือเป็นผู้ที่จะนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของพัทธกานต์ อุ่ทองมาก และอดุลย์ วังศรีคุณ (2559) พบว่าการศึกษาแบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 ภาพรวมพบว่าใช้แบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์การขยายความคิด รองลงมาการมีส่วนร่วม และการสั่งการ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของยุทนาท บุญยะชัย (2562) พบว่า ความสำเร็จของการบริการที่ส่งผลไปสู่ความสำเร็จขององค์กร คือ ความสามารถของผู้นำที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการแรงจูงใจวิสัยทัศน์ การสร้างระบบงาน ผู้นำหรือผู้ประกอบการควรศึกษาและเรียนรู้ลักษณะผู้นำแบบการเปลี่ยนแปลงซึ่งมี 4 ด้าน ได้แก่ ผู้นำที่มีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ ผู้นำแบบสร้างแรงบันดาลใจ ผู้นำแบบกระตุ้นทางปัญญาและผู้นำแบบคำนึงถึงปัจเจกบุคคล และนำลักษณะผู้นำแบบการเปลี่ยนแปลงไปประยุกต์กับธุรกิจเพื่อให้ธุรกิจประสบผลสำเร็จต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

การจัดการธุรกิจของผู้ประกอบการสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 ให้ประสบผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัยผู้นำที่มีความพร้อมต่อสถานการณ์ โดยปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พนักงาน แก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ เตรียมพร้อมรับมือกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำพาองค์กรให้สามารถขับเคลื่อนผ่านวิกฤตไปได้ นอกจากนี้สถานการณ์วิกฤตยังนำไปสู่การเรียนรู้สิ่งใหม่ การเปลี่ยนแปลงองค์กร การสร้างสรรค์คุณค่าแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการสร้างคามไว้วางใจในสังคม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาวะผู้นำตามสถานการณ์มีผลต่อการขับเคลื่อนธุรกิจร้านอาหารประเภทสวนอาหารในสถานการณ์ Covid-19 ดังนั้นภาครัฐต้องพร้อมที่จะรับฟังเรื่องราวและปัญหาที่เกิดขึ้นและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบเพื่อลดผลกระทบที่เกิดขึ้น เช่น การช่วยเหลือด้านสภาพคล่องและลดภาระหนี้ให้ธุรกิจอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในระยะแรกที่มีผู้ได้รับผลกระทบจากมาตรการควบคุมการระบาดที่เข้มงวดเป็นจำนวนมาก และภาครัฐได้ออกมาตรการเพื่อเร่งเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ รวมถึงธนาคารแห่งประเทศไทยได้ปรับลดอัตราดอกเบี้ยนโยบายในระดับต่ำที่สุดในประวัติศาสตร์ เพื่อช่วยเหลือลูกหนี้ผ่านสถาบันการเงิน อาทิ การเลื่อนและลดภาระหนี้ การปรับโครงสร้างหนี้ และสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ เพื่อช่วยให้เศรษฐกิจไทยกลับมาฟื้นตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สามารถนำไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการบริการจัดการธุรกิจร้านอาหาร เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้มากยิ่งขึ้น และนำไปแก้ปัญหาหรือนำไปใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ พร้อมทั้งสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับธุรกิจเพื่อให้ได้ความรู้ที่ลึกซึ้งเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์. (2563). *ผลกระทบ COVID-19 ทำธุรกิจอาหารอ่วม*. เข้าถึงได้จาก <http://www.ditp.go.th>
- ชลิตา บุญญา. (2559). *คุณลักษณะของผู้ประกอบการและโอกาสของธุรกิจที่มีผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจวัสดุก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร*. (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ทัชชกร แสงทองดี. (2561). คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธ. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 1(3), 137-149.
- ชนะชัย เชาว์พลกรัง และกาญจนา ภัทรวิวัฒน์. (2561). แบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 34(1-2), 61-69.
- ธนาคารกสิกรไทย. (2563). *โควิด-19 ยึดเยื้อหนักร้านอาหารปรับอย่างไรในวิกฤตนี้*. เข้าถึงได้จาก <https://www.kasikornbank.com>
- พัทธกานต์ อุทองมาก และอดุลย์ วังศรีคุณ. (2559). การศึกษาภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3*. (น. 328-336). กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ยุทธานท บุญยะชัย. (2562). การเปรียบเทียบภาวะผู้นำและความพึงพอใจของผู้บริหารธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมของธุรกิจที่พักโรงแรมและร้านอาหารในจังหวัดนนทบุรี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์*, 4(3), 27-42.
- Hersey, P., & Blanchard, K. H. (1988). *Management of organization behavior: utilizing human resources*. (5th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

การพัฒนาชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

Development of Instructional Package in Science on the Circulation of
Water in the Ocean using the 4MAT Learning Method for Mathayomsuksa 5
Students

พรทิพย์ ศรีชูรัตน์¹ วีระ วงศ์สรรค์² และชนาดล สมบูรณ์³

Pornthip Srechoorat, Weera Wongsan and Tanadol Somboon

Received: March 28, 2021

Revised: May 03, 2021

Accepted: May 06, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.8

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนาชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร ให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อหาดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ และ 4) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย จำนวน 102 คน เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทรโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT แผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินความพึงพอใจ สำหรับนักเรียน การวิเคราะห์ข้อมูลสถิติที่ใช้ คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที ผลการวิจัย พบว่า 1) ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ มีประสิทธิภาพเท่ากับ 91.08 /87.18 2) ค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เท่ากับ 0.7666 คิดเป็นร้อยละ 76.66 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้แบบปกติอย่างมี

¹⁻³ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี; Bangkokthonburi University

Corresponding author, e-mail: p.srechoorat@gmail.com, Tel. 092-8046808

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องการหมุนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้ชุดการสอนวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT มีความพึงพอใจโดยรวมและรายด้านทุกด้านมากกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: การพัฒนา, ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์, วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT

Abstract

The purposes of this research were 1) to develop an instructional package in science on the circulation of water in the ocean to be as effective as the 80/80 criterion; 2) to find the valued effectiveness index of the instructional package in science on the circulation of water in the oceans; 3) to compare the achievement of science learning; and 4) to compare the achievement in science of Mathayomsuksa 5 students taught by the 4MAT learning activities and by the conventional approach. This was a quasi-experimental research. The research sample consisted of 102 Mathayomsuksa 5 students of Princess Sirindhorn's College studying in the first semester of academic year 2020. The research tools included an instructional package in science on the circulation of water in the ocean by using the 4MAT learning activities, the 4MAT learning management plan, the achievement test, student satisfaction assessment form. The statistics used for data analysis were percentage, mean, standard deviation and t-test. The results of the research showed that 1) an instructional package in science had the efficiency at 91.08 /87.18; 2) the effectiveness index of an instructional package in science was 0.7666 or 76.66 percent; 3) the learning achievement of Mathayomsuksa 5 students on ocean water circulation by using the 4MAT learning method was statistically significantly higher than the students who studied by the conventional approach at the .01 level; and 4) on the side of the satisfaction of Mathayomsuksa 5 students studying the topic of the circulation of water in the ocean using the 4MAT learning science teaching package, they were more satisfied overall and in all aspects than students who studied by the conventional approach at statistically significant level.01.

Keywords: Development, Science Teaching Series, 4MAT Learning Method

บทนำ

วิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งในสังคมโลกปัจจุบันและอนาคต เพราะวิทยาศาสตร์เกี่ยวข้องกับทุกคนทั้งในชีวิตประจำวันและความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในสังคมตลอดจนความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วไม่หยุดยั้ง อันเนื่องมาจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และการงานอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนเทคโนโลยี เครื่องมือเครื่องใช้และผลผลิตต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตและการทำงาน ล้วนเป็นผลของความรู้วิทยาศาสตร์ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์และศาสตร์อื่น ๆ วิทยาศาสตร์ช่วยให้มนุษย์ได้พัฒนาวิธีคิดทั้งความคิดเป็นเหตุเป็นผลคิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์วิจารณ์ มีทักษะสำคัญในการค้นคว้าหาความรู้ ใช้ความรู้และทักษะเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนางานด้วยกระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมมีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ รวมทั้งสามารถค้นหาข้อมูลหรือสารสนเทศ ประเมินสารสนเทศ ประยุกต์ใช้ทักษะการคิดเชิงคำนวณและความรู้ด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ สื่อดิจิทัล เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตจริงอย่างสร้างสรรค์ สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพที่ตรวจสอบได้ วิทยาศาสตร์เป็นวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge-based Society) ดังนั้นทุกคนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้รู้วิทยาศาสตร์ เพื่อที่จะมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น สามารถนำความรู้ไปใช้อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์ และมีคุณธรรม กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิทยาศาสตร์ ที่เน้นการเชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการมีทักษะสำคัญในการค้นคว้าและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้กระบวนการในการสืบเสาะหาความรู้และแก้ปัญหาที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทุกขั้นตอน มีการทำกิจกรรมด้วยการลงมือปฏิบัติจริงอย่างหลากหลาย เหมาะสมกับระดับชั้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ปัจจุบันปัญหาของการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ซึ่งเห็นได้จากการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินขั้นพื้นฐาน (O-Net) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2562 (2562) พบว่า คะแนนเฉลี่ยร้อยละของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ของนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยลดลงจากปีการศึกษา 2561 ร้อยละ 4.53, 6.21 และ 1.35 ตามลำดับ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุหลายประการแต่ที่พบมากที่สุดคือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการสอนแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ เพราะเป็นวิธีที่ง่ายและสะดวกที่สุดสำหรับผู้สอน ดังนั้นจึงควรมีการปรับวิธีการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ให้มีพัฒนาการและความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ในยุคของเทคโนโลยีดิจิทัลที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อการศึกษาส่งผลให้การเรียนการสอนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการในการจัดสภาพแวดล้อมของการเรียนรู้ (Learning Environment) ให้มีลักษณะหรือบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Require Learner Participation) ในการจัดการเรียนการสอน สนับสนุนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ได้ตามอัตราความก้าวหน้าของตนเอง ตามความถนัดและความสนใจ นอกจากนี้เนื้อหาจากบทเรียนรายวิชาโลก

ดาราศาสตร์ และอวกาศที่ใช้ในสถานศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบหนังสือ ตำราเรียนสำเร็จรูป ใบงาน รูปภาพ และสไลด์สำเร็จรูป ซึ่งเนื้อหาบางส่วนนักเรียนไม่สามารถทดลองได้ และเนื่องจากรายวิชาโลก ดาราศาสตร์ และอวกาศ เป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ และซับซ้อนสำหรับการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ผู้วิจัยจึงเห็นว่าเนื้อหาในรายวิชานี้ควรได้รับการพัฒนาและวิธีการสอนที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้น

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT เป็นแนวคิดที่ให้ผู้เรียนมีวิธีการเรียนรู้แตกต่างกันและมุ่งให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ โดยวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียนของผู้เรียน 4 แบบ คือ 1) ผู้เรียนถนัดการใช้จินตนาการ 2) ผู้เรียนถนัดการวิเคราะห์ 3) ผู้เรียนถนัดใช้สามัญสำนึก และ 4) ผู้เรียนที่สนใจค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามวัฏจักร 4MAT พัฒนาขึ้นมาจากการคิดค้นวิจัยของแมคคาร์ธี (Bernice McCarthy) ผู้พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้เป็นคนแรกเป็นนักการศึกษาชาวอเมริกันที่มีประสบการณ์ในการสอนหลายระดับชั้นเรียนมาเป็นเวลานาน รวมทั้งการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำเด็กทั้งหลาย ทำให้เกิดความเข้าใจและมั่นใจว่าเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านสติปัญญา การรับรู้ และการเรียนรู้ อย่างสิ้นเชิง จึงเป็นแรงผลักดันให้เกิดงานวิจัยขึ้นมา ในปี ค.ศ. 1980 แมคคาร์ธี จึงได้สรุปแนวคิดเป็นรูปแบบการเรียนการสอนแบบใหม่ที่ตอบสนองการเรียนรู้ของผู้เรียน 4 แบบ (4 Types of Students) ซึ่งลักษณะการเรียนรู้ของเด็ก ๆ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับโครงสร้างทางสมอง และระบบการทำงานของสมองซีกซ้ายและซีกขวา (เจียร พานิช, 2544) ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดกิจกรรมได้หลากหลาย ตอบสนองการพัฒนาศักยภาพทุกด้านของผู้เรียนซึ่งผู้เรียนมีลักษณะการเรียนรู้แตกต่างกันได้อย่างเต็มที่ (ศักดิ์ชัย นิธิภูววิ และไพเราะ พุ่มม้น, 2543) การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่แท้จริง และผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ครูต้องเปลี่ยนบทบาทจากครูผู้สอนมาเป็นผู้จัดการหรือผู้ที่มีหน้าที่อำนวยความสะดวกการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยจัดสภาพแวดล้อมและสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้อย่างเหมาะสมและเพียงพอ (วิลลิตร์ สุนทรโรจน์, 2544)

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนาชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT เข้ามาช่วยในการเรียนของนักเรียนในสาระโลก ดาราศาสตร์ และอวกาศ เพราะชุดการสอนเป็นสื่อการเรียนการสอนที่มีสื่อหลายอย่างประกอบกันซึ่งจะช่วยพัฒนาการเรียนวิชาต่าง ๆ ให้เกิดประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT เป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างนักเรียนแต่ละคน และพัฒนาสมองซีกซ้ายและขวาอย่างสมดุล ผู้วิจัยจึงได้พัฒนาชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้นและเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้สาระโลกดาราศาสตร์ และอวกาศให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร ให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80
2. เพื่อหาดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ
4. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ทั้งหมด 15 ห้องเรียน มีนักเรียนจำนวน 468 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT 2) แผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT และแผนการจัดการเรียนรู้แบบปกติ 3) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และ 4) แบบประเมินความพึงพอใจสำหรับนักเรียน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test แบบ Independent)

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนาชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง การหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร ให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 พบว่า ผลการวิเคราะห์ค่าประสิทธิภาพของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าร้อยละของคะแนนการสอบก่อนเรียน ร้อยละของคะแนนระหว่างการทดลองโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT (E_1) และค่าร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ (E_2)

ค่าประสิทธิภาพ	ร้อยละ
1. ร้อยละของคะแนนระหว่างการทดลองโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT (E_1)	91.08
2. ร้อยละของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ (E_2)	87.18
ประสิทธิภาพของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ (E_1/E_2)	91.08/87.18

จากตารางที่ 1 พบว่า คะแนนระหว่างกาทดสอบโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 91.08 (E_1) และคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภายหลังการใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT โดยรวมคิดเป็นร้อยละ 87.18 (E_2) ดังนั้นชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ 91.08/87.18 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 80/80 ตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. ดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร พบว่า ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีประสิทธิผลของนักเรียนที่เรียนโดยชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่อง การหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ดังนี้

ตารางที่ 2 ค่าผลรวมของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียน-หลังเรียน และค่าดัชนีประสิทธิผล

ผลรวมของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (ก่อนเรียน)		ผลรวมของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (หลังเรียน)		ค่าดัชนีประสิทธิผล (Effectiveness Index : E.I.)	
คะแนน	ร้อยละ	คะแนน	ร้อยละ	E.I.	ร้อยละ
383	45.06	741	87.18	0.7666	76.66

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เท่ากับ 0.7666 (E.I.) ซึ่งสูงกว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่าชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สามารถพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร ได้ร้อยละ 76.66

3. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ที่เรียนโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ พบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ ดังนี้

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบความพึงพอใจต่อวิธีการจัดการเรียนการสอนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ

คะแนน	n	$\bar{x}$	S.D.	t-test	Sig.
ชุดการสอนวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT	34	21.79	1.53	12.85**	0.000
การเรียนรู้แบบปกติ	34	15.56	2.60		

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 3 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. การเปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียน โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ พบว่า ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ ดังนี้

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้ชุดการสอนวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT กับการเรียนรู้แบบปกติ

ความพึงพอใจ	ชุดการสอนวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT		การเรียนรู้แบบปกติ		t-test	Sig
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.		
1. ด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้	4.65	0.62	4.29	0.70	2.25**	.000
2. ด้านการเรียนการสอน	4.57	0.66	4.18	0.65	2.46**	.000
3. ด้านสื่อ/นวัตกรรมการสอน	4.85	0.38	3.98	0.77	5.92**	.000
4. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ	4.76	0.48	4.18	0.67	4.41**	.000
รวมเฉลี่ย	4.71	0.53	4.16	0.70	3.36**	.000

**มีนัยสำคัญระดับทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 4 พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องการหมุนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้ชุดการสอนวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT มีความพึงพอใจโดยรวมมากกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งใจ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT มีความพึงพอใจโดยรวมมากกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 91.08/87.18 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ 80/80 ที่ตั้งไว้เนื่องจากผู้วิจัยได้สร้างชุดการสอนอย่างเป็นระบบ โดยการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างชุดการสอน วิเคราะห์จุดประสงค์ เนื้อหา หลักสูตร ซึ่งชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทรร่วมกับวิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT ประกอบด้วยส่วนประกอบของชุดการสอน จุดประสงค์การเรียนรู้ คำชี้แจงในการทำกิจกรรม เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ การปฏิบัติการ ใบความรู้ ใบงาน สื่อมัลติมีเดีย แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และแผนการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT ซึ่งได้ออกแบบชุดการสอนไว้ในรูปแบบของสื่อมัลติมีเดีย มีความสวยงามน่าสนใจ ตัวอักษรชัดเจน มีข้อความที่ทำให้เข้าใจง่าย รูปภาพประกอบ และวิดีโอประกอบการทำกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาไม่จำกัดว่าจะต้องอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น ความสอดคล้องกับงานวิจัยของปาริฉัตร ภูทอง (2558) พบว่าชุดการสอนสำหรับครูโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT เรื่องโครงสร้างและหน้าที่ของพืช มีคุณภาพอยู่ในระดับดี และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของศศิวิมล เสถียรเขต (2558) พบว่าชุดกิจกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ หน่วยการเรียนรู้เรื่องและการเคลื่อนที่สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่ใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบ 4MAT มีประสิทธิภาพ 96.29/97.22 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเรียนวิทยาศาสตร์โดยใช้วิธีการสอนแบบ 4MAT เป็นวิธีการที่ดีวิธีหนึ่งในการจัดการเรียนการสอน จึงทำให้ผลการวิจัยเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2. ดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีค่าเท่ากับ 0.7666 (E.I.) ซึ่งสูงกว่าสมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากชุดการสอน กิจกรรมการเรียนรู้ การปฏิบัติการ ใบความรู้ ใบงาน สื่อมัลติมีเดีย มีความสวยงามน่าสนใจ ตัวอักษรชัดเจน มีข้อความที่ทำให้เข้าใจง่าย รูปภาพประกอบ และวิดีโอประกอบการทำกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของภูษิต สุวรรณราช (2559) พบว่า ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาคณิตศาสตร์ เรื่องระบบสมการเชิงเส้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT มีค่าเท่ากับ 0.8004 ตามลำดับซึ่งหมายความว่านักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียน คิดเป็นร้อยละ 80.04

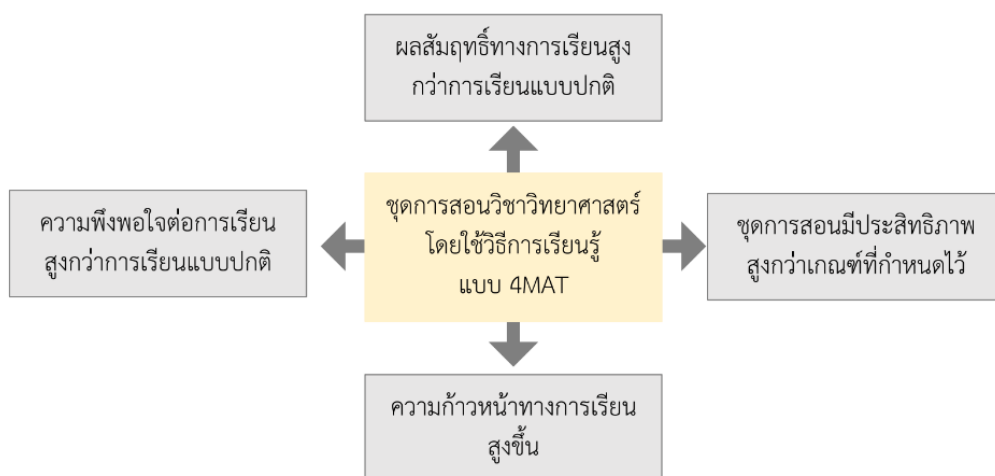
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตาม

สมมติฐานที่ตั้งไว้ เนื่องจากชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT ได้สร้างขึ้นตามลำดับขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT ซึ่งเป็นวัฏจักรการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 แบบ และมีการพัฒนาสมองทั้งซีกซ้ายและขวา โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT มี 8 ขั้นตอน ดังนี้ขั้นที่ 1 ขั้นสร้างประสบการณ์ (สมองซีกขวา) ขั้นที่ 2 ขั้นวิเคราะห์ประสบการณ์ (สมองซีกซ้าย) ขั้นที่ 3 ขั้นปรับประสบการณ์ไปสู่ความคิดรวบยอด (สมองซีกขวา) ขั้นที่ 4 ขั้นพัฒนาความคิดรวบยอด (สมองซีกขวา) ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามแนวคิดที่กำหนด (สมองซีกซ้าย) ขั้นที่ 6 ขั้นสร้างผลงานตามความถนัด/ความสนใจ (สมองซีกขวา) ขั้นที่ 7 ขั้นวิเคราะห์และนำไปใช้ (สมองซีกซ้าย) ขั้นที่ 8 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น (สมองซีกขวา) จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT เป็นการเรียนรู้ที่มีความหลากหลายตามความสามารถ หรือความสนใจของผู้เรียน ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของสุนันทา บ้านกล้วย (2556) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังได้รับการจัดการเรียนการสอนแบบ 4MAT เรื่องการวัด สูงกว่าก่อนได้รับการจัดการเรียนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT มีความพึงพอใจโดยรวมมากกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งใจ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT มีความพึงพอใจโดยรวมมากกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน อาจเนื่องจากการจัดการเรียนรู้ด้วยชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT มีรูปแบบที่นำมาใช้ในการสอนอย่างหลากหลาย เช่น มีใบความรู้ ใบงาน วิดีโอสาธิตการปฏิบัติการ การลงมือทดลองด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนแบบปกติที่มีการบรรยายเพียงอย่างเดียว และชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ที่สร้างขึ้นมา มีเนื้อหาสาระที่เข้าใจง่าย สีสันสวยงาม ช่วยดึงดูดให้นักเรียนอยากเรียน และสามารถจดจำและสร้างความเข้าใจได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT นอกจากจะทำให้ให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองแล้ว ในการทำกิจกรรมนักเรียนมีการแบ่งหน้าที่ตามความถนัดหรือความสนใจของตนเอง ยังสามารถแลกเปลี่ยนความรู้กับเพื่อน ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของนุรมาอาลี (2559) พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของภูษิต สุวรรณราช (2559) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องระบบสมการเชิงเส้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนวิชาคณิตศาสตร์เรื่องระบบสมการเชิงเส้นด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT โดยรวมอยู่ในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ได้องค์ความรู้ใหม่คือ 1) ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นโดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT มีประสิทธิภาพเท่ากับ 91.08/87.18 2) ค่าดัชนีประสิทธิผลของชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เท่ากับ 0.7666 คิดเป็นร้อยละ 76.66 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 4) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่เรียนเรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์การเรียนรู้แบบ 4MAT มีความพึงพอใจโดยรวมและรายด้านทุกด้านมากกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนจากการใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT ที่บูรณาการกับการเรียนแบบ e-Learning นักเรียนสามารถทบทวนบทเรียนได้ตลอดเวลา และมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลาย จึงส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น และมีความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนที่ใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT เป็นอย่างมาก

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการหรือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรนำวิธีการจัดการเรียนการสอนแบบ 4MAT ใช้เป็นการรูปแบบในการจัดการเรียนการสอน เพื่อตอบสนองต่อการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับทักษะในการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรมีนโยบายในโรงเรียนทำชุดการเรียนรู้ในรายวิชาต่าง ๆ สำหรับนักเรียนที่เรียนอ่อน เพื่อให้ นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT เป็นชุดการสอนที่ช่วยในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการนำชุดการสอนไปใช้ ครูผู้สอนควรจัดทำเนื้อหาจะต้องมีความชัดเจน เข้าใจง่าย ซึ่งช่วยในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระให้กับนักเรียนได้อย่างชัดเจน เพื่อให้ นักเรียนได้มีส่วนร่วมในชั้นเรียนให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งครูจะมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมไปตามขั้นตอน และเป็นทีปรีक्षाเท่านั้น

2. การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุดการสอนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องการหมุนเวียนของน้ำในมหาสมุทร โดยใช้วิธีการเรียนรู้แบบ 4MAT ควรจัดเวลาให้มีความยืดหยุ่นและเหมาะสมในแต่ละกิจกรรม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์เกษตรกรแห่งประเทศไทย
- เจียร พานิช. (2544). *4MAT การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- นุรมา อาลี. (2559). *ผลการจัดการเรียนรู้แบบ 4 MAT ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคงทนในการเรียนรู้และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์)*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปาริฉัตร ภูทอง. (2558). *การพัฒนาชุดการสอนสำหรับครูโดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบ 4MAT เรื่อง โครงสร้างและหน้าที่ของพืช สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มโรงเรียนพัฒนาทั่วจีน. (การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา)*. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ภูษิต สุวรรณราช. (2559). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง ระบบสมการเชิงเส้น ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระหว่างการจัดการเรียนรู้แบบ 4MAT และการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการเรียนการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2544). การพัฒนาการเรียนการสอน. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศศิวิมล เสถียรเขต. (2558). ผลการใช้ชุดกรรมการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ เรื่องแรงและการเคลื่อนที่ โดยใช้รูปแบบการเรียนรู้แบบ 4MAT สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน). คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ศักดิ์ชัย นิธิภูทิว และไพเราะ พุ่มม้น. (2543). วัฏจักรการเรียนรู้ 4MAT การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะ ดี เก่ง มีสุข. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี: เอสอาร์ พรินติ้ง.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2562. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก <https://bet.obec.go.th/New2020wp-content/uploads/2020/06/onet-p3m3m62562.pdf>.
- สุนันทา บ้านกล้วย. (2556). ผลของการจัดการเรียนการสอนแบบ 4MAT ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการเชื่อมโยงทางคณิตศาสตร์ เรื่อง การวัด ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. วารสารวิชาการ Veridian E-Journal, 6(3), 193-210.

กลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า

Marketing Strategies from the Perspective of Consumers Affecting Purchase Behavior and Brand Loyalty of Weaving Community Products

สิริมาส หมื่นสาย¹ ปรัชญา ชุ่มนาเสียว² และฤกษ์ณะ ดาราเรือง³
Sirimas Muensai, Prachaya Chumnaseaw and Kritsana Dararuang

Received: February 08, 2021

Revised: May 01, 2021

Accepted: May 06, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.9

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสัมพันธ์กลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคกับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ และ 2) วิเคราะห์ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มแพททอผ้าฝ้าย อำเภอปัว และชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านห้วยทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนผู้เลือกซื้อสินค้าจำนวน 400 คน วิเคราะห์หาค่าความสัมพันธ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณแบบสเต็ปไวส์ โดยการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจน ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดที่มีความสัมพันธ์ระดับสูง ได้แก่ ด้านคุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการตามลำดับ และ 2) ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาด 6 ด้าน ประกอบด้วย 2.1) คุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ 2.2) การดูแลเอาใจใส่ 2.3) ความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ 2.4) ความสะดวก 2.5) การติดต่อสื่อสาร และ 2.6) ความสะดวกสบาย สามารถอธิบายตัวแปรตามคือพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์กลยุทธ์ทางการตลาด, ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาด, กลุ่มทอผ้า

^{1,3} มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา; Chaopraya University

² มหาวิทยาลัยรามคำแหง; Ramkhamhaeng University

Corresponding author, e-mail: is.sirimas08@gmail.com, Tel 089-8863936

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the relationship of marketing strategy from the consumer's perspective and purchase behavior and brand loyalty; and 2) to analyze the factors of marketing strategy from the consumer's perspective affecting purchase behavior and brand loyalty of the of weaving community products, a case study of Phaeo Cotton Weaving Group, Pua District, and Ban Lai Thung Weaving Group, Thung Chang District, Nan Province. It was a quantitative research. Data were collected from 400 people who shopped for products. Stepwise multiple regression correlation coefficient was analyzed by connecting the relationship between variables to know the relationship clearly. The results of the research found that 1) the factors of marketing strategy with high correlation were the value that customers would receive, communication, and the success in meeting demands respectively; and 2) the six marketing strategy factors including 2.1) customer value; 2.2) care; 2.3) success in meeting the needs; 2.4) facility; 2.5) communication; and 2.6) convenience. The dependent variables, namely purchase behavior and brand loyalty, could be described as statistically significant at the 0.05 level.

Keywords: Marketing Strategy Relationship, Marketing Strategy Factors, Weaving Group

บทนำ

ในการศึกษาประสิทธิภาพการทำงานของผู้ประกอบการในการตรวจสอบบทบาททางการตลาดชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของการไม่ประสบความสำเร็จของธุรกิจคือปัญหาทางการตลาด การใช้กลยุทธ์ที่ผิด การไม่เข้าใจความต้องการของลูกค้าหรือแม้แต่การที่ไม่สามารถรักษาลูกค้าของธุรกิจไว้ได้ล้วนเป็นสาเหตุที่ทำให้ธุรกิจไม่ประสบความสำเร็จ (Rosalind & Jones, 2011; Rowley, 2010) อย่างไรก็ตาม ธุรกิจจะสามารถอยู่รอดได้ภายใต้สถานการณ์แข่งขันของธุรกิจที่รุนแรงนั้นผู้ประกอบการจะต้องมีการปรับกลยุทธ์ทางการตลาดให้มีความแตกต่างเหนือคู่แข่งและสอดคล้องกับพฤติกรรมของลูกค้าที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่เสมอเพื่อเป็นการรักษาลูกค้าเก่าและเป็นการขยายฐานลูกค้าใหม่ให้เพิ่มมากขึ้น (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2554) ในภาวะที่คู่แข่งในตลาดมีสูงมากนั้น ธุรกิจจึงต้องพัฒนา ผลิตภัณฑ์ คิดค้น สรรหาวัตถุดิบและกลวิธีใหม่ ๆ เพื่อผลิตสินค้าให้มีความแตกต่าง แต่อย่างไรก็ตาม การมีผลิตภัณฑ์ที่ดีและแตกต่างเชื่อว่าขายได้และส่งผลให้ธุรกิจประสบความสำเร็จ เพราะธุรกิจจะไม่ทราบเลยว่าผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมานั้นลูกค้ามีความต้องการหรือไม่ ซึ่งในปัจจุบันการทำธุรกิจไม่สามารถมองจากธุรกิจของตนไปสู่ลูกค้าได้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องมาในทางกลับกัน เพื่อ

ค้นหาความต้องการและความพึงพอใจของลูกค้า ทั้งนี้เพื่อจะได้ทำการผสมผสานบริการตามกระแสความนิยมของตลาด โดยใช้ส่วนประสมทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภค (7C's) ซึ่งได้แก่ คุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ (Customer Value) ต้นทุน (Cost of Customer) ความสะดวก (Convenience) การติดต่อสื่อสาร (Communication) การดูแลเอาใจใส่ (Caring) ความสบาย (Comfortable) และความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ (Complete) (เอกวิทย์ สุวรรณวงศ์, 2555) อีกทั้งจะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์จากการใช้ประโยชน์จากเส้นใยกล้วยนั้น ประชาชนรู้จัก มีช่องทางให้เข้าถึงได้แต่ส่วนใหญ่จะไม่เคยใช้ อันเนื่องมาจากยังมีช่องว่างและจุดบกพร่องอยู่ไม่ว่าจะเป็น การทำการตลาดอยู่แต่แบบเดิม ๆ เช่นการตั้งขายหน้าร้าน หน่วยงานราชการนำคณะเข้าไปศึกษาดูงาน ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์จากการใช้ประโยชน์จากเส้นใยกล้วยไม่น่าสนใจ ไม่ดึงดูดให้คนอยากทดลองใช้และสนใจซื้อ ไม่มีการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์ ละเลยความพึงพอใจของลูกค้าและการไม่กำหนดความต้องการของลูกค้าเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งไม่ใช้ช่องทางในการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ร่วมกันหลาย ๆ ช่องทางเพื่อสร้างการรับรู้และยอมรับผลิตภัณฑ์ให้แก่ลูกค้า ซึ่งส่งผลทำให้เกิดปัญหากับผลิตภัณฑ์จากการใช้ประโยชน์จากเส้นใยกล้วย คือ ผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่รู้จัก คนรู้จักผลิตภัณฑ์แต่ไม่ซื้อใช้ คนซื้อผลิตภัณฑ์ใช้แต่ไม่ซื้อซ้ำ และคนซื้อผลิตภัณฑ์ซ้ำแต่ไม่มีการบอกต่อ

จากแนวคิดการตลาดแบบดั้งเดิมที่กล่าวข้างต้นนั้น สิ่งทีกลุ่มทอผ้ายังไม่ประสบผลสำเร็จก็คือการสร้างภาคีเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารจัดการตลาด การร่วมกันจัดรายการสินค้าซึ่งกลุ่มผู้ผลิตนั้นยังต่างคนต่างทำและยังขาดความรู้เรื่องของแผนการตลาดเชิงกลยุทธ์ที่ทันสมัยเช่น การขายสินค้าออนไลน์ การใช้สื่อโฆษณาในช่องทางออนไลน์ยังยึดติดอยู่กับการออกร้านแสดงนิทรรศการ (OTOP) ด้วยเหตุผลนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาความร่วมมือของภาคีสาธารณะเพื่อสร้างแผนการตลาดเชิงกลยุทธ์ในมุมมองของผู้บริโภคจากการใช้ประโยชน์จากเส้นใยกล้วยแบบครบวงจร ความสำคัญของปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ และรวมถึงนำผลที่ได้จากการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อให้ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคของแท้จริงและช่วยสร้างความได้เปรียบให้กับธุรกิจชุมชนที่สมัครใจไว้ 2 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนกลุ่มแพททอผ้าฝ้าย อำเภอบัว จังหวัดน่าน และ 2) ชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลาย อำเภอรุ่งช้าง จังหวัดน่าน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความต้องการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ในเชิงรูปธรรม ต่อยอดธุรกิจชุมชน อีกทั้งการศึกษางานวิจัยพบว่า การจะทำให้ผลิตภัณฑ์จากการใช้ประโยชน์จากเส้นใยกล้วยเป็นที่รู้จักและลูกค้าตัดสินใจซื้อจะต้องใช้การตลาดเข้ามาช่วย ซึ่งการทำการตลาดอย่างเดียวยังคงไม่เพียงพอสำหรับธุรกิจในยุคปัจจุบันจึงต้องนำนวัตกรรมเข้ามาช่วยทำการตลาด นวัตกรรมการตลาด (Marketing Innovation) เป็นกระบวนการหนึ่งที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อทำการปรับปรุงส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix) ให้ดีขึ้นเพื่อพัฒนาและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน ในรูปแบบเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกัน ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์กลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคกับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มแพททอผ้าฝ้ายอำเภอปัว และชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลายทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มแพททอผ้าฝ้ายอำเภอปัว และชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลายทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การออกแบบการวิจัย เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research Methodology) โดยทำการศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ด้วยการศึกษเชิงสำรวจ (Survey Study)
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ประชาชนที่มาซื้อผลิตภัณฑ์ในกลุ่มทั้งสอง ได้แก่ 1) ชุมชนกลุ่มแพททอผ้าฝ้าย อำเภอปัว จังหวัดน่าน และ 2) ชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้าน หลาย อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน กลุ่มตัวอย่างชุมชนละ 200 คน รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 400 คน เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
3. การวิเคราะห์ที่ได้จากแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งคณะผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard of Deviation: SD) เพื่ออธิบายตัวแปรต่าง ๆ ที่วิจัย จำแนกเสนอเป็นตาราง สำหรับการคำนวณค่าเฉลี่ย (Mean) ของตัวแปรต่าง ๆ และใช้การวิเคราะห์สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เป็นการวิเคราะห์สถิติในการทดสอบถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งทางตรงและทางอ้อมของตัวแปรแฝง เพื่อให้ทราบถึงความสัมพันธ์ที่ชัดเจน การวิเคราะห์และพิจารณาถึงปัจจัยที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญแต่ละองค์ประกอบ (Factor) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ ปัจจัย (Exploratory Factor Analysis) และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1. ความสัมพันธ์กลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคกับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มแพททอผ้าฝ้าย อำเภอปัว และชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลายทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ประกอบด้วย ตัวแปรสำคัญในการศึกษาดังนี้

ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภค ประกอบด้วย

- 1) คุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ (X1)
- 2) ต้นทุนหรือราคา (X2)
- 3) ความสะดวก (X3)
- 4) การติดต่อสื่อสาร (X4)
- 5) การดูแลเอาใจใส่ (X5)
- 6) ความสะดวกสบาย (X6)
- 7) ความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ (X7)

ตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ประกอบด้วย

- 1) พฤติกรรมการซื้อผลิตภัณฑ์ (Y1)
- 2) ความจงรักภักดีต่อแบรนด์ผลิตภัณฑ์ (Y2)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคกับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า ทัศนศึกษากลุ่มแพททอผ้าฝ้ายอำเภอบัว และชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลายทุ่ง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดน่าน นำเสนอได้ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์กลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคกับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า

ตัวแปร	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	Y _{total}
X1	1	.756**	.765**	.788**	.759**	.789**	.705**	.818**
X2	.756**	1	.750**	.774**	.784**	.759**	.708**	.798**
X3	.765**	.750**	1	.740**	.728**	.740**	.675**	.794**
X4	.788**	.774**	.740**	1	.777**	.799**	.687**	.806**
X5	.759**	.784**	.728**	.777**	1	.782**	.701**	.802**
X6	.789**	.759**	.740**	.799**	.782**	1	.713**	.800**
X7	.705**	.708**	.675**	.687**	.701**	.713**	1	.774**
Y _{total}	.818**	.798**	.794**	.806**	.802**	.800**	.774**	1

**p<0.01

จากตารางพบว่า ความสัมพันธ์กลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคกับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า อยู่ในระดับสูง-สูงมาก โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ระหว่าง .774-.818 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ ปัจจัยกลยุทธ์การตลาด ด้านคุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ (X1) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อและ

ความจงรักภักดีต่อแบรนด์ อยู่ในระดับสูงมาก ($r=.818$) รองลงมา คือ ด้านการติดต่อสื่อสาร (X4) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ อยู่ในระดับสูงมาก ($r=.806$) ส่วนด้านความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ (X7) มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ อยู่ในระดับสูง ($r=.774$)

สรุปได้ว่าพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ของสินค้ามีความสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านของคุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ ด้านการติดต่อสื่อสาร และความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ ซึ่งตัวแปรดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ของสินค้าอยู่ในระดับสูง

2. การวิเคราะห์ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลลัพธ์กลุ่มชนกลุ่มทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มแพททอผ้าฝ้ายอำเภอปัวและชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลายทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน พบว่า ผลจากการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณแบบสเต็ปไวส์สำหรับข้อมูลในตอนนี้สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สรุปผลการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ถดถอยพหุคูณแบบสเต็ปไวส์ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภค

ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภค	Reg. Coeff		t-Value	Sig.
	B	Beta		
1 คุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ (Customer Value)	.677	.184	4.002	.000**
2 การดูแลเอาใจใส่ (Caring)	.572	.174	4.052	.000**
3 ความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ (Complete)	.642	.207	5.657	.000**
4 ความสะดวก (Convenience)	.713	.193	4.810	.000**
5 การติดต่อสื่อสาร (Communication)	.573	.166	3.681	.000**
6 ความสะดวกสบาย (Comfort)	.361	.094	2.026	.044*

Constant= -.212 R= .901, $R^2 = .812$ $R^2_{adj} = .809$ S.E.est= .794, $F=219.912^{**}$

* $p < .05$, ** $p < .01$

จากตารางพบว่า มีปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาด 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) คุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ (Customer Value) 2) การดูแลเอาใจใส่ (Caring) 3) ความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ (Complete) 4) ความสะดวก (Convenience) 5) การติดต่อสื่อสาร (Communication) และ 6) ความสะดวกสบาย (Comfort) สามารถอธิบายตัวแปรตาม คือ พฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ได้ร้อยละ 81.20 ($R^2 = .812$) อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

สรุปได้ว่าพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ของลูกค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มแพททอผ้าฝ้าย อำเภอปัว และชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลายทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคมากที่สุดได้แก่

ความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ ความสะดวก คุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ การดูแลเอาใจใส่ และการติดต่อสื่อสาร และความสะดวกสบายตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลในครั้งนี้คณะผู้วิจัยนำเสนอประเด็นสำคัญจากผลการศึกษากลยุทธ์ทางการตลาด ซึ่งมีข้อค้นพบประเด็นสำคัญนำเสนอได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์กลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคกับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลลัพธ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า กรณีศึกษากลุ่มแพททอผ้าฝ้าย อำเภอปัว และชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลายทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน พบว่า ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลลัพธ์ชุมชนกลุ่มทอผ้าพบว่า ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาด ด้านคุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ อยู่ในระดับสูงมาก รองลงมา คือ ด้านการติดต่อสื่อสารมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ อยู่ในระดับสูงมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรัชดา เขิตบุญเมือง และคณะ (2557) และอำพล นววงศ์เสถียร (2557) ได้เสนอกลุ่มตัวแปรที่สำคัญเกี่ยวข้องกับส่วนประสมการตลาด ออนไลน์ (Online Marketing Mix) ที่มีผลต่อพฤติกรรมการซื้อสินค้าซึ่งประกอบด้วย 6P's ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) การจัดจำหน่าย (Place) การส่งเสริมการตลาด (Promotion) การรักษาความเป็นส่วนตัว (Privacy) และการให้บริการส่วนบุคคล (Personalization) โดยส่วนประสมการตลาดออนไลน์ ทุกปัจจัยมีความเกี่ยวเนื่องกันและมีความสำคัญ อย่างยิ่งในการดำเนินการตลาดออนไลน์ (Online Marketing) คณะผู้วิจัยจึงไม่ทบทวนวรรณกรรม รายละเอียดเกี่ยวกับ ปัจจัยทางด้านส่วนบุคคล และปัจจัยทางด้านจิตวิทยาปัจจัยทางวัฒนธรรมและปัจจัยทางด้านสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการซื้อสินค้าในยุคการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี (Traditional Consumers)

ส่วนด้านความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ David A. Aaker (1991) การรับรู้คุณภาพยังมีความหมายว่าการที่ตราสินค้าถูกรับรู้โดยรวมทั้งหมดหรือมีความเหนือกว่าสินค้าและบริการอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์หรือคุณสมบัติของการใช้งานของสินค้านั้น ๆ และคุณภาพที่ไม่สามารถจับต้องได้แต่สามารถวัดได้เนื่องจากออกจากความรู้สึกโดยรวมที่มีต่อตราสินค้าของผู้บริโภค ซึ่งการรับรู้เรื่องคุณภาพของตราสินค้านั้นจะแตกต่างกันตามประเภทของสินค้า Leon G. Schiffman, Leslie Lazar Kanuk (2007) กล่าวว่า ความพึงพอใจที่มีความคิดอย่างสม่ำเสมอหรือการตัดสินใจซื้อสินค้าในตราสินค้าเดิมในผลิตภัณฑ์ของบริษัทใดบริษัทประกอบด้วย (1) ความภักดีด้านทัศนคติ (Attitudinal Loyalty) คือเกิดความรู้สึกที่ดีต่อตราสินค้า (2) ความภักดีด้านพฤติกรรม (Behavioral Loyalty) คือ ลูกค้าให้ความยึดมั่นในตราสินค้า และพยายามที่จะซื้อตราสินค้านั้นอย่างต่อเนื่อง Jacob Jacoby, Robert W. Chestnut (1978) กล่าวว่า ความจงรักภักดีนั้นไม่ใช่เป็นเพียงการแสดงพฤติกรรมการซื้อซ้ำและไม่ใช้การวัดในระยะสั้นเท่านั้น แต่ความ

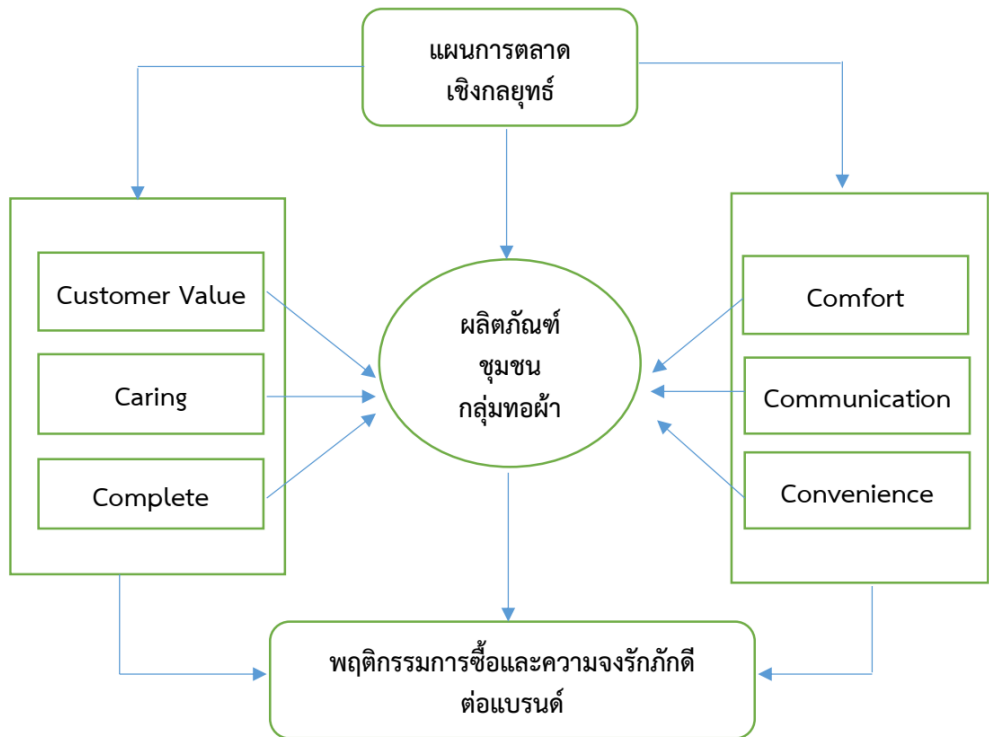
จงรักภักดียังต้องมีการวัดในมิติอื่นอีก และจะต้องวัดในระยะยาวด้วย ดังนั้นแนวคิดด้านความจงรักภักดีมีการขยายขอบเขตของความหมายออกไป โดยสามารถแบ่งเป็น 2 มิติคือ มิติด้านพฤติกรรม (Behavioral) และมิติด้านทัศนคติ (Attitudinal) สำหรับการศึกษาเรื่องความจงรักภักดีตลอด 25 ปีที่ผ่านมา มีการมุ่งเน้นเฉพาะความถี่และการซื้อซ้ำเท่านั้น สำหรับความเป็นจริงในปัจจุบันจะพบว่าโดยพื้นฐานแล้วผู้บริโภคจำนวนมากซื้อสินค้าด้วยเหตุผลหลัก คือความสะดวกสบาย หรือความบังเอิญ (Happenstance) เท่านั้น และที่สำคัญ คือ พฤติกรรมการซื้อดังกล่าวจะถูกปิดอยู่ภายใต้ความพึงพอใจในตราสินค้าที่แท้จริง นอกจากนี้ผู้บริโภคอาจจะมี ความจงรักภักดีหลายตราผสมกัน (Multi-brand Loyal) ในสินค้าชนิดเดียวกัน หรือไม่มีตราสินค้าผู้นำอยู่ในใจ จึงควรศึกษาข้อมูลโดยการแบ่ง ระดับชั้นเพื่อการเปรียบเทียบ และนำไปอนุมานเป็น ระดับความจงรักภักดี ความภักดีต่อตราสินค้า

2. การวิเคราะห์ปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาดในมุมมองของผู้บริโภคที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์ ผลลัพธ์ชุมชนกลุ่มทอผ้า กรณีศึกษา กลุ่มแพททอผ้าฝ้ายอำเภอปัว และชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านหลายทุ่ง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน พบว่ามีปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาด 6 ด้าน ประกอบด้วย 1) คุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ (Customer Value) 2) การดูแลเอาใจใส่ (Caring) 3) ความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ (Complete) 4) ความสะดวก (Convenience) 5) การติดต่อสื่อสาร (Communication) และ 6) ความสะดวกสบาย (Comfort) สามารถอธิบายตัวแปรตามคือพฤติกรรมการซื้อและความจงรักภักดีต่อแบรนด์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Richard L. Oliver (1980 อ้างใน García Gómez, B., Gutiérrez Arranz, A. and Gutiérrez Cillán, 2006) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นส่วนสำคัญที่จะก่อให้เกิดความภักดีต่อตราสินค้า โดยหากผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้า ก็จะ นำไปสู่พฤติกรรมการซื้อนั้นเอง ทัศนคติ (Attitude) คือ ความรู้สึกของผู้บริโภคที่มีความสัมพันธ์อย่างถาวรต่อวัตถุหรือประสบการณ์จากการบริโภคสินค้า ความภักดีในด้านทัศนคติของผู้บริโภคเป็นสิ่งจำเป็น เพราะการที่ผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้า ย่อมจะนำไปสู่พฤติกรรมการซื้อซ้ำ ซึ่งถือเป็นความภักดีต่อตราสินค้าอย่างแท้จริง ทัศนคติเกิดจาก 3 องค์ประกอบ คือ 1) การรับรู้ 2) ความรู้สึก และ 3) พฤติกรรม Breckler (1984 อ้างใน Jooyoung Kim, J. Morris, Joffe Swait, 2008) ได้กล่าวว่า ความแข็งแกร่งของทัศนคติ (Attitude Strength) เกิดมาจากการรับรู้และความรู้สึก ซึ่งความแข็งแกร่งของ ทัศนคติสะท้อนออกมาใน 5 ลักษณะ ได้แก่ 1) ความสุดขีด (Extremity) คือ การประเมินความชอบหรือความไม่ชอบของแต่ละคนที่มีต่อวัตถุหรือสิ่งของ 2) การเอาจริงเอาจัง (Intensity) คือ ความรู้สึกที่แข็งแกร่งของแต่ละบุคคลที่มีต่อวัตถุหรือสิ่งของ 3) ความแน่นอน (Certainty) คือ ความถูกต้องของทัศนคติในแต่ละบุคคล 4) ความสำคัญ (Importance) คือ ทัศนคติในเป็นสิ่งสำคัญส่วนบุคคล และ 5) การเกิดความรู้ (Knowledge) คือ ข้อมูลของวัตถุหรือสิ่งของที่ได้สะสมไว้ จากงานวิจัยของ Michael D. Johnson , Anders Gustafsson , Tor Wallin Andreassen , Line Lervik , Jaesung Cha (2001) ที่ศึกษาวิวัฒนาการของความตั้งใจในความภักดี พบว่า มีทัศนคติอยู่ 2 ประเภท เป็นตัวกลางทำให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง คุณค่าและความ

ตั้งใจ คือความผูกพันทางความรู้สึก (Affective Commitment) และคุณค่าตราสินค้า (Brand Equity) โดยความผูกพันทางความรู้สึกเป็นปัจจัยสร้างความสัมพันธ์ให้มีความเหนียวแน่น สำหรับคุณค่าตราสินค้านั้นเป็นปัจจัยที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น พฤติกรรมซื้อซ้ำ ความพึงพอใจในตราสินค้า การบอกต่อ และเอกลักษณ์เฉพาะของตราสินค้า เป็นต้น ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่าทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้าของผู้บริโภค จะส่งผลให้ผู้บริโภครู้สึกชอบในตราสินค้านั้น และนำไปสู่พฤติกรรมการซื้อซ้ำ ความภักดีต่อตราสินค้าในด้านพฤติกรรม พฤติกรรมความภักดีต่อตราสินค้า เป็นการพิจารณาถึงการกระทำของผู้บริโภคที่มีต่อตราสินค้า เช่น การทดลองซื้อ การซื้อซ้ำ การยอมรับหรือไม่ยอมรับในผลิตภัณฑ์ เป็นต้น García Gómez, B., Gutiérrez Arranz, A. and Gutiérrez Cillán (2006) กล่าวว่ามิติด้านพฤติกรรม (Behavioral Dimension) ของความภักดีต่อตราสินค้า คือ พฤติกรรมการซื้อซ้ำอย่างต่อเนื่อง จากผลการศึกษาบทบาทของโปรแกรมความภักดีในด้านพฤติกรรม และความรู้สึกที่มีความภักดีผู้บริโภค ที่เข้าร่วมโปรแกรมความภักดี (Loyalty Program) มีพฤติกรรมและผลกระทบของความภักดี กว่าผู้ที่ไม่เข้าร่วมโปรแกรม อย่างไรก็ตาม ผู้บริโภคที่เข้าร่วมโปรแกรมไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการซื้อ ดังนั้นกลยุทธ์ในการรักษาลูกค้าที่มีความภักดีก็คือการรักษาลูกค้าเดิมไว้ซึ่งจะเป็นตัวเสริมแรงให้ เกิดความสัมพันธ์ทางความรู้สึกระหว่างลูกค้าและผู้ค้าปลีก นอกจากนี้ผู้บริโภคที่มีความภักดีต่อตราสินค้าอยู่แล้วจะยังคงมีพฤติกรรมการซื้อซ้ำต่อไป ดังนั้นจึงควรเน้นความสัมพันธ์ทางอารมณ์เพื่อเสริมแรงทางบวกให้กับลูกค้า ซึ่งนับว่าเป็นวิธีการหนึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมซื้อซ้ำ เช่น เมื่อผู้บริโภคมีความพึงพอใจจากการซื้อสินค้านั้น ผู้บริโภคเขาก็จะซื้อตราสินค้านั้นซ้ำอีก เป็นต้น ความภักดีต่อตราสินค้าสามารถวัดได้โดยตรงจากพฤติกรรมการซื้อซ้ำ โดยการซื้อซ้ำสามารถแบ่งออกได้อีก 2 ด้าน คือ 1) ความภักดีสะท้อนกลับ (Reflective Loyalty) เป็นผลมาจากความผูกพันมีต่อตราสินค้า (Brand Commitment) หรือมีทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้า 2) พฤติกรรมการซื้อแบบเฉื่อย (Inertia) คือพฤติกรรมการซื้อซ้ำในตราสินค้าเดิมที่ปราศจากแรงจูงใจในการเลือกซื้อที่แท้จริง เช่น ไม่มีสินค้าให้เลือกหรือซื้อเพราะตราสินค้านั้นมีการลดราคา เป็นต้น Odin, Yorick & Odin, Nathalie & Valette-Florence, Pierre (2001 อ้างใน Jooyoung Kim, J. Morris, Joffre Swait, 2008) ได้เสนอว่าพฤติกรรมการซื้อแบบเฉื่อยเป็น พฤติกรรมการซื้อเพราะความเคยชินหรือพฤติกรรมการซื้อแบบเทียม (Spurious Behavior) โดยผู้บริโภคอาจเกิดความภักดีแบบเทียมเกิดขึ้น โดยการซื้อไม่มีความผูกพันกับตราสินค้า เป็นการซื้อซ้ำแตกต่างจากความภักดีอย่างแท้จริง จากงานวิจัยของ Jooyoung Kim, J. Morris, Joffre Swait (2008) พบว่า ความภักดีที่แท้จริง (True Brand Loyalty) มีสาเหตุมาจาก 5 ปัจจัยด้วยกัน คือความน่าเชื่อถือในตราสินค้า (Brand Credibility) ความรู้สึกเชื่อมั่นที่มีต่อตราสินค้า (Affective Brand Conviction) ความเชื่อมั่นในการรับรู้ที่มีต่อตราสินค้า (Cognitive Brand Conviction) ความแข็งแกร่งของทัศนคติ (Attitude Strength) และความผูกพันที่มีต่อตราสินค้า (Brand Commitment) ดังนั้น ความภักดีต่อตราสินค้าในด้านพฤติกรรม สามารถพิจารณาจากพฤติกรรมการซื้อซ้ำอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้พฤติกรรมการซื้อเป็นผลมาจากการที่ผู้บริโภคมีทัศนคติที่ดีต่อตราสินค้า

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้คือ การสร้างแผนการตลาดเชิงกลยุทธ์ การนำไปต่อยอดสร้างเครือข่ายธุรกิจวิสาหกิจชุมชน/SME การนำผลการวิจัยไปเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการสร้างเครือข่ายธุรกิจวิสาหกิจชุมชน/SME โดยทำการพัฒนาปัจจัยกลยุทธ์ทางการตลาด 6 ด้านประกอบด้วย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

1. คุณค่าที่ลูกค้าจะได้รับ (Customer Value) ซึ่งกระบวนการผลิตทั้ง 2 กลุ่มทอผ้านั้นได้สร้างผลิตภัณฑ์ขึ้นมาจากการทดลองการวิจัยและนำไปจัดทำเป็นสินค้าทำสินค้าชุมชนเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าได้ซึ่งสินค้าที่ได้รับนั้นเป็นสินค้าที่มีมูลค่าทางวิชาการและเพิ่มรายได้ได้ด้วย
2. การดูแลเอาใจใส่ (Caring) ในการผลิตและการทดลองนั้นมุ่งแปรรูปสินค้าเพื่อเป็นการเอาใจใส่ลูกค้า และทำให้ลูกค้าประทับใจสินค้า
3. ความสำเร็จในการตอบสนองความต้องการ (Complete) การผลิตสินค้าเมื่อได้รับการตอบรับจากลูกค้า ทั้งคำติชมและข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงสินค้าอย่างต่อเนื่องให้ตรงตามความต้องการของลูกค้ามากที่สุด

4. ความสะดวก (Convenience) กลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มต้องเพิ่มช่องทางการตลาดด้วยกระบวนการวิธีที่ทันสมัยและเข้าถึงกลุ่มลูกค้าทุกช่วงอายุ พัฒนาเทคนิคการขายสินค้าออนไลน์

5. การติดต่อสื่อสาร (Communication) การเพิ่มช่องทางการสื่อสารที่สามารถติดต่อได้สะดวกรวดเร็ว และมีช่องทางการติดต่อ และการจำหน่ายสินค้าที่หลากหลายช่องทางมากขึ้น

6. ความสะดวกสบาย (Comfort) มุ่งเน้นการให้บริการลูกค้าที่รวดเร็วเข้าถึงสื่อการโฆษณา การจัดจำหน่ายและช่องทางการส่งสินค้าที่สะดวก เพื่อให้ลูกค้าประทับใจในช่องทางของการติดต่อซื้อสินค้า และการชำระเงิน ซึ่งในอนาคตนี้จำเป็นต้องพัฒนาการสร้างแผนการตลาดเพื่อเพิ่มความสะดวกสบายให้กับลูกค้ามากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดน่าน และหน่วยงานภาคเอกชนในพื้นที่ ควรนำผลของการวิจัยมากำหนดแนวทางในการจัดโปรแกรมส่งเสริมการขาย เช่นการลดราคาสินค้า เพื่อให้ลูกค้าซื้อจำนวนมาก ๆ

2. สำนักงานพาณิชย์จังหวัดน่าน และหน่วยงานภาคเอกชนในพื้นที่ ควรสนับสนุนให้กลุ่มตัวอย่างทั้งในอำเภอปัว และอำเภอหลายทุ่ง นำเสนอแผนการตลาดเพื่อให้เกิดการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับพื้นที่ และเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าไปสนับสนุนผลิตภัณฑ์

3. ส่งเสริมและสนับสนุนกลุ่มตัวอย่างในการพัฒนาการสร้างแผนการตลาดเพื่อเพิ่มความสะดวกสบายให้กับลูกค้า มุ่งเน้นการพัฒนาด้านการตลาด สนับสนุนและส่งเสริมความรู้ด้านการจัดทำการตลาดออนไลน์ หลักสูตร Digital Marketing Plan เช่นการวางแผนการตลาด (Digital Marketing Planning), กำหนดกลยุทธ์ (Digital Strategy), การตั้งเป้าหมาย (Goal), การกำหนดตัวชี้วัด (KPI), การจัดการค่าใช้จ่าย Budget และ Resources และการปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการทำการตลาดแบบดิจิทัลเพราะด้วยเครื่องมือทางการตลาดที่วัดค่าได้ เพื่อให้ได้ผลที่ดีขึ้น ประหยัดและคุ้มค่าต่อการลงทุนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดน่านและจังหวัดที่มีความสนใจนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการศึกษากลุ่มตัวอย่างกลุ่มอื่น ๆ และเปรียบเทียบผลการดำเนินงานด้านการตลาดและการวางแผนทางการตลาด

2. กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดน่านประสบความสำเร็จมากยิ่งขึ้นควรศึกษาความต้องการของผู้บริโภคเกี่ยวกับรูปแบบ การออกแบบสินค้า และต้นทุนสินค้า พร้อมกับวิเคราะห์ศักยภาพของคู่แข่งทั้งในพื้นที่จังหวัดน่าน และในพื้นที่ใกล้เคียง

เอกสารอ้างอิง

- รัชดา เชิดบุญเมือง, จิรวุฒิ หลอมประโคน และวิสุทธิ์ กล้าหาญ (2557). ปัจจัยการตลาด และพฤติกรรม การซื้อสินค้าผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 5(พิเศษ), 76-88.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2554). *SME พร้อมปรับตัวสู่ธุรกิจร้านอาหารครึ่งปีหลัง*. เข้าถึงได้จาก <https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/.../article/.../SMELocalRestaurant.pdf>
- อำพล นววงศ์เสถียร. (2557). พฤติกรรมการตัดสินใจของผู้บริโภคในร้านค้าออนไลน์ในกรุงเทพมหานคร. *วารสารปัญญาวิวัฒน์*, 5(2), 134-149.
- เอกวิทย์ สุวรรณวงศ์. (2555). *แนวโน้มการใช้งานอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง*. (การศึกษาตามหลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิตการบริหารงานก่อสร้างและสาธารณูปโภค สาขาวิชาวิศวกรรมโยธาสำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- Aaker, D. A. (1991). *Managing brand equity*. San Francisco: Free Press.
- Gomez, Arranz & Cillan (2006). Brand Loyalty, Attitudinal Loyalty, Behavioral Loyalty. *Journal of Business, Economics and Communications*, 8(1), 67-73.
- Jacoby, J. and Chestnut, R. (1978). *Brand Loyalty: Measurement and Management*. New York: Wiley.
- Johnson, M. D., Anders, G., Tor W. A., Line, L. and Jaesung, C. (2001). The evolution and future of national customer satisfaction index models. *Journal of Economic Psychology*, 22(2), 217–245.
- Kim, J., Morris, J. D., & Swait, J. (2008). Antecedents of true brand loyalty. *Journal of Advertising*, 37(2), 99-117.
- Rosalind, J. and Jennifer, R. (2011). Entrepreneurial marketing in small businesses: A conceptual exploration. *International Small Business Journal*, 29(1), 25-36.
- Schiffman, Leon G. and Kanuk, Leslie L. (1994). *Consumer Behavior*. (5th ed). Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.

ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัด สถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย

Administrative Skills in 21st Century of Administrators in Faculty of Nursing
Under Private Higher Education Institution of Thailand

ภารดี ชาวนรินทร์¹ ชวนชม ชินะตังกูร² และกมลมาลย์ ไชยศิริธัญญา³

Paradee Chaonarin, Chuanchom Chinatongkul and Kamolmal Chaisirithanya

Received: February 12, 2021

Revised: May 03, 2021

Accepted: May 06, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.10

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธีมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 2) ทดสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบ และ 3) เพื่อยืนยันความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ขององค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากการระบุคุณสมบัติเพื่อให้ข้อมูลเชิงคุณภาพเลือก ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อศึกษาองค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ เป็นผู้ที่ปฏิบัติงานในคณะพยาบาลศาสตร์ สังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย 22 สถาบัน จำนวน 500 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิจากการระบุคุณสมบัติเพื่อยืนยันองค์ประกอบทักษะผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ของคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยว่า มีความความถูกต้อง ความเหมาะสม เป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ จำนวน 7 คนในการประเมินอิงผู้เชี่ยวชาญ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นสถิติพรรณนาและสถิติการวิเคราะห์องค์ประกอบเครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามแบบประเมินค่า 5 ระดับ และ แบบตรวจสอบรายการ เพื่อยืนยันองค์ประกอบ ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทยมี 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ (1) ทักษะด้านวิชาการ (2) ทักษะด้านนวัตกรรม (3) ทักษะอารมณ์และสังคม และ (4) ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล 2) ผลการทดสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบ

¹⁻³ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี; Bangkokthonburi University

Corresponding author, e-mail: paradeeoo2500@gmail.com, Tel. 086-3666001

ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทย พบว่า มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดี และ 3) ผลจากการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า องค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทยมีความความถูกต้อง เป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในระดับดีถึงดีมาก

คำสำคัญ: ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21, ผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์, สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the components of management skills in the 21st century; 2) to test the conformity of the components; and 3) to confirm the validity, appropriateness, feasibility and usefulness of the management skills components in the 21st century of the administrators of the Faculty of Nursing under Private Higher Education Institution in Thailand. It was a mixed methods research. There were 3 groups of samples used in the research as follows: 1) a group of qualified experts to provide qualitative data with a semi-structured interview; 2) a group of quantitative informants to study the components of 21st century administrative skills of the 500 Faculty of Nursing administrators working in the 22 Faculty of Nursing under Private Higher Education Institution of Thailand by using a stratified random sampling method; and 3) qualified experts to confirm the components of administrative skills in the 21st century of nursing faculty under Private Higher Education Institution in Thailand found that there were accuracy, suitability, feasibility and the usefulness of 7 people in the assessment based on experts. The statistics used to analyze the data were descriptive statistics and elemental analysis statistics. The research tool was a semi-structured interview, a 5-level evaluation questionnaire and a checklist questionnaire to confirm the components. The results of the research revealed that 1) components of management skills in the 21st century of administrators of nursing faculty under Private Higher Education Institution in Thailand consisted of 4 main components: (1) academic skills; (2) innovation skills; (3) emotional and social skills; and (4) digital technology skills; 2) the results of the conformity test of the 21st century management skills components of the administrators of the Faculty of Nursing under the Private

Higher Education Institution in Thailand found that there were consistent with the empirical data; and 3) the results of the assessment by experts revealed that the 21st century management skills components of the administrators of the Faculty of Nursing under the Private Higher Education Institutions in Thailand were valid, useful, feasible and suitable at the highest level.

Keywords: 21st Century Management Skills, Faculty of Nursing Administrators, Private Higher Education Institution

บทนำ

ยุคศตวรรษที่ 21 เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งการเปลี่ยนจากยุคอุตสาหกรรมเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้สังคมในปัจจุบันและในโลกอนาคตมีการแข่งขันสูงขึ้นก่อให้เกิดความซับซ้อนของปัญหาต่าง ๆ เป็นยุคที่ต้องใช้ความรู้ นวัตกรรมทางเทคโนโลยีมาสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน และต้องการใช้ข้อมูลสารสนเทศมาช่วยในการตัดสินใจจึงจะทำให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างราบรื่นสำเร็จตามเป้าหมายจากนโยบายและจุดเน้นในการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการปีงบประมาณ พ.ศ.2562 (บัลลังก์ โรหิตเสถียร, 2560) สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (สป.ศธ.) ได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล รวมทั้งบริบทที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษา เพื่อนำไปกำหนดเป็นนโยบายและจุดเน้นการจัดการศึกษาและได้นำเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) ด้านการเสริมสร้างศักยภาพและทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งให้คนไทยเป็นคนดี คนเก่งมีคุณภาพในทุกสาขาอาชีพให้มีความพร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 และยึดเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยได้ยึดวัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการ ศึกษาภายใต้แผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาในประเด็นสำคัญ คือ การยกระดับคุณภาพการศึกษา การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามุ่งสู่ความเป็นเลิศสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพโดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาที่เน้นทักษะในศตวรรษที่ 21 ในทุกสาขา (กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.), 2562)

ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐและความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต ผู้บริหารจึงมีภารกิจหลายด้าน แต่ในองค์กรการศึกษาเอกชน บทบาทหน้าที่และภารกิจของผู้บริหารในการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษามีความแตกต่างจากมหาวิทยาลัยของรัฐ เนื่องจากมหาวิทยาลัยของรัฐดำเนินการภายใต้กฎหมายจัดตั้งของรัฐบาล มีรัฐลงทุนให้ ทั้งในเรื่องที่ดิน อาคาร สิ่งก่อสร้างรวมถึงค่าจ้างพนักงาน ในขณะที่มหาวิทยาลัยเอกชนต้องดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัติอุดมศึกษาเอกชน การดำเนินงานด้านวิชาการอยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ต้องลงทุนด้วยตนเอง โอกาสในการคัดเลือกนักศึกษาไม่เหมือนสถานศึกษาสังกัดอุดมศึกษาของรัฐ ผู้บริหารต้องบริหารทรัพยากรที่มี

อยู่อย่างจำกัดให้คุ้มค่าคุ้มทุน เพื่อให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานส่วนกลางกำหนด จึงต้องบริหารงานโดยเฉพาะด้านงบประมาณอย่างเหมาะสมเพราะต้องคำนึงถึงการลงทุนระยะยาว ด้วยปัจจัยที่แตกต่างดังกล่าว ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาของภาคเอกชนจึงต้องคิดโจทย์ที่แตกต่างกับภาครัฐได้เพื่อให้สามารถผลิตนักศึกษาคุณภาพดีจำนวนมากภายใต้ทรัพยากรที่ลงทุนเอง เพราะการบริหารงบประมาณต้องเน้นแนวคิดต้นทุนเพื่อให้มหาวิทยาลัยอยู่รอดได้เพื่อให้สถาบันการศึกษาเอกชนอยู่รอดได้ (ณรงค์ อยู่ถนอม, 2554)

การบริหารที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสถาบันการศึกษา และตามมาตรฐานที่สภาการพยาบาลกำหนดท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และจากการปฏิรูประบบสุขภาพในสถานการณ์ปัจจุบันเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศ ด้านปัญหาความขาดแคลนพยาบาล จากการไหลออกของพยาบาลวิชาชีพไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งสะท้อนภาพการเติบโตอย่างสวนทางของความต้องการพยาบาล (วิจิตร ศรีสุพรรณ, 2555) ปัญหาที่ตามมา คือ พยาบาลไทยขาดแคลน ดังบทความจากเว็บไซต์เจาะลึกระบบสุขภาพ รายงานว่าบุคลากร พยาบาลปัจจุบันถือว่าอยู่ในภาวะขาดแคลนโดยมีผู้ได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพประมาณ 180,000 คน แต่ทำงานในระบบจริง ๆ เพียง 130,000 คน ขณะที่ความต้องการพยาบาลมีถึง 160,000 คน นั่นหมายความว่า ตลาดแรงงานยังขาดแคลนอยู่อีก 30,000 คน สภาการพยาบาลไทยคาดว่าถ้าไม่มีมาตรการรับมือในปี 2563 อัตราการขาดแคลนพยาบาลจะเพิ่มขึ้นเป็น 50,000 คน ขณะที่สถานศึกษาที่ผลิตพยาบาลเข้าสู่ระบบ แบ่งเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐ 62 แห่ง และสถาบันศึกษาเอกชน 23 แห่ง สามารถผลิตได้ปีละ 10,000 คน และในจำนวนนี้มีพยาบาลเข้าสู่ระบบเพียงร้อยละ 80 และค่อย ๆ ลาออกไปในช่วง 5 ปีแรก (ปริศนา ไชบุญ และคณะ, 2554) ในขณะเดียวกันยังพบว่า ส่วนใหญ่สถาบันการศึกษาพยาบาลมีปัญหาการลาออกของอาจารย์พยาบาลอย่างต่อเนื่อง ทำให้ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับจากการศึกษาของกมลรัตน์ เทอร์เนอร์และคณะ (2555) พบว่า อาจารย์พยาบาลมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันสมทบ ต้องการออกจากงานในระยะ 1 ปี ร้อยละ 55.64 และ ร้อยละ 65.6 ในระยะ 3 ปีข้างหน้า จากการ วิเคราะห์สถานการณ์การใช้และการกระจายกำลังคนพยาบาลวิชาชีพจากฐานข้อมูลสภาการพยาบาล พบว่า มีพยาบาลวิชาชีพอายุต่ำกว่า 60 ปีที่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพที่เป็นปัจจุบัน 118,395 คน มีเพียงร้อยละ 79.46 ที่ทำงานบริการพยาบาลร้อยละ 8.98 ทำงานสนับสนุนบริการ ร้อยละ 4.51 ประกอบอาชีพอื่น ร้อยละ 4.05 ทำงาน ด้านบริหารการพยาบาล และมีเพียงร้อยละ 3.0 ที่ทำงานเป็นอาจารย์พยาบาลซึ่งเป็นกำลังคนกลุ่มที่มีความขาดแคลนอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับความต้องการ (กฤษดา แสงวดี, 2550)

ท่ามกลางการขาดแคลนอาจารย์พยาบาล และปัจจัยที่ถาโถมทั้งความต้องการพยาบาลที่เพิ่มขึ้นจากนโยบายหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า จากการเปลี่ยนเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตามโครงสร้างประชากรของประเทศไทย การเคลื่อนย้ายแรงงานจากการเปิดประเทศเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) มีผลต่อการเกิดโรคอุบัติใหม่และอุบัติซ้ำที่มาพร้อมกับการเคลื่อนย้ายแรงงาน ทำให้สถาบันการศึกษาทางการพยาบาลสังกัดการอุดมศึกษา

เอกชนที่ขณะนี้มากกว่า 1 ใน 4 ของสถาบันที่ผลิตพยาบาลทั้งหมด เข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในการผลิตพยาบาลรวมถึงช่วยเป็นกลไกกระจายกำลังคนด้านพยาบาลในหน่วยงานของรัฐส่งผลให้สถาบันการศึกษาที่ผลิตพยาบาลต้องปรับตัวให้มีจำนวนเพิ่มทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น การเปิดโอกาสให้มีการจัดการเรียนการสอนสาขาพยาบาลศาสตรบัณฑิตในมหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมีผู้บริหารสถาบันทางการศึกษาพยาบาลเพิ่มขึ้นตามลำดับ แต่พบว่าผลการสอบขึ้นทะเบียนประกอบวิชาชีพผ่านในรอบแรกของคณะพยาบาลศาสตรมหาวิทาลัยเอกชนอยู่ในลำดับเกิน 50 ในจำนวนสถาบันทั้งสิ้น 85 สถาบัน (สภาการพยาบาล, 2561) ประกอบกับจากการสำรวจสถานการณ์ผู้นำทางการพยาบาลแห่งชาติของประเทศไทยที่สำรวจจากผู้นำทางการพยาบาลในระบบการศึกษาทั้งภาครัฐ และเอกชน (ปัญญากรณ์ ชุตังกร และสุจิตรา เหลืองอมรเลิศ, 2556) พบว่า ผู้บริหารทางการพยาบาลเข้าสู่ตำแหน่งบริหารโดยการแต่งตั้งมากที่สุดร้อยละ 64.1 และได้รับพัฒนาเพื่อเข้าสู่การปฏิบัติหน้าที่ด้านการบริหารด้วยการอบรมการบริหารจัดการระยะสั้นมากที่สุดร้อยละ 40.3 ซึ่งอาจส่งผลให้ประสบการณ์และ ทักษะในการบริหารท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงและมีข้อจำกัดดังกล่าวที่เป็นประเด็นท้าทายสำหรับผู้บริหารองค์กรทางการพยาบาลจากงานวิจัยแล้วจากการ สำรวจของสถาบันผู้นำทางการพยาบาล (The Institute for Nursing Health Care Leadership) ในผู้บริหารการพยาบาลในสถานบริการสุขภาพ และผู้บริหารสถานศึกษาทางการพยาบาลจากผู้เข้าร่วมประชุมปี ค.ศ. 2016 ยังพบว่า ประเด็นท้าทายที่สำคัญจากทัศนะของผู้นำทางการพยาบาลเกี่ยวกับการเตรียมผู้บริหารในอนาคตควรมีการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ตำแหน่งให้เป็นผู้มีประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์กว้างไกลเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรม ควรมีกระบวนการคัดเลือกที่เหมาะสม และสอดคล้องประเด็นที่ท้าทายของผู้บริหารทางการพยาบาลอีกประการหนึ่ง คือ ผู้บริหารทางการพยาบาลขาดทักษะเชิงธุรกิจ ได้แก่การบริหารจัดการบุคลากร การพัฒนาบุคลากรการวางแผนกลยุทธ์ การบริหารงบประมาณซึ่งในอดีตไม่เคยมีเนื้อหาในหลักสูตรการเรียนการสอนของพยาบาล (Carol A Wong, Greta G Cummings, Lisa Ducharme, 2007) ทำให้ผู้บริหารในสถานศึกษาทางการพยาบาลใช้เวลามากที่สุดในการบริหารเกี่ยวกับทักษะเชิงธุรกิจ และทักษะผู้บริหาร ได้แก่ ใช้เวลากับการหาอาจารย์ใหม่ การพัฒนาบุคลากรใหม่ หาแหล่งเงินทุนใหม่ การจัดสรรงบประมาณ การใช้เครื่องมือวัดผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทางการพยาบาล ซึ่งเป็นปัญหาอุปสรรคในการบริหารงานของผู้บริหารคณะพยาบาล

จากข้อมูลทีกล่าวนมาในประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ ทักษะผู้บริหารที่เกี่ยวกับประเด็นเชิงธุรกิจในยุคศตวรรษที่ 21 นโยบายทางการศึกษาในระดับอุดมศึกษา การปฏิรูประบบสุขภาพ นโยบายการเตรียมผู้บริหารทางด้านการพยาบาลเนื่องจากมีประเด็นเกี่ยวกับการขาดประสบการณ์และทักษะและที่สำคัญ เพราะทักษะการบริหารต่างจากทักษะการทำงานของปฏิบัติผู้บริหารไม่ได้เป็นผู้ลงมือปฏิบัติหรือให้บริการโดยตรง แต่งานส่วนใหญ่ คือ การประสานองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับงานอื่น ๆ ปัญหาความขาดแคลนอัตราากำลังอาจารย์พยาบาลผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลสังกัดเอกชนจึงต้องใช้ทักษะ กระบวนการที่มีความจำเพาะเพิ่มขึ้น หากผู้บริหารขาดทักษะที่เหมาะสม อาจส่งผลต่อการดำเนินงานขององค์กรเช่นการผลิตบัณฑิตทางการ

พยาบาลที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับสถาบันของรัฐ จึงสามารถกล่าวได้ว่าผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดการอุดมศึกษาจะต้องมีทักษะทางการบริหารที่มีความเฉพาะเพิ่มขึ้น และมีความรู้ในหลายด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี สังคมวิทยา จิตวิทยา การเมือง การปกครอง และภูมิศาสตร์เพื่อใช้ในการบริหาร ด้วยความสำคัญดังกล่าวในฐานะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา ทักษะการบริหาร เนื่องจากผลการทบทวนวรรณกรรม สำหรับประเทศไทยยังไม่พบการศึกษาทักษะผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สถาบันอุดมศึกษาสังกัดเอกชน โดยการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการหาข้อมูลจากผู้บริหารที่มีประสบการณ์ โดยการสัมภาษณ์ และตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบและยืนยันองค์ ประกอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิหากพบว่า มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ตามเกณฑ์ที่กำหนดก็สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนและจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาทักษะ และคุณภาพผู้บริหารให้เหมาะสมกับการบริหารสถานศึกษาด้านการพยาบาลในศตวรรษที่ 21 หรือสามารถใช้ผลการวิจัยสร้างเกณฑ์ในการคัดเลือกและประเมินผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ที่สังกัดสถาบันการศึกษาเอกชนได้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน นอกจากนี้ สถาบัน การศึกษาหรือหน่วยงานที่ข้องกับการพัฒนาผู้บริหารสามารถนำไปใช้การกำกับ ติดตาม ภารกิจ และการประเมินผล การดำเนินงานว่ามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดสถาบันการศึกษาเอกชนในประเทศไทย
2. เพื่อทดสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดสถาบันการศึกษาเอกชนในประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์
3. เพื่อยืนยันความถูกต้อง เหมาะสม เป็นไปได้ เป็นประโยชน์ขององค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดสถาบันการศึกษาเอกชนในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods) คือ วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วยขั้นตอนการดำเนินการวิจัยและระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างและการเลือกตัวอย่าง มี 3 กลุ่มดังนี้

1. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ มีเกณฑ์ในการเลือกคือ 1) เป็นผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิก หรือเคยดำรงตำแหน่งสมาชิก ในสภาการพยาบาล 2) ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีหรือเคยเป็นอธิการบดีที่มีคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดการอุดมศึกษาเอกชน 3) ผู้ดำรงตำแหน่ง คณบดี หรือเคยดำรงตำแหน่งคณบดีคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดการอุดมศึกษาเอกชน สัมภาษณ์จนกว่าจะได้ข้อมูลที่มีความอิ่มตัว

2. กลุ่มที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาองค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตรบัณฑิตสถาบันอุดมศึกษาสังกัดเอกชนในประเทศไทยจากคณะพยาบาลสังกัดการอุดมศึกษาเอกชนในประเทศไทยมีทั้งสิ้น 22 สถาบัน ใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เลือกสถาบันจากแต่ละภาคตามสัดส่วนเพื่อเป็นตัวแทน 22 สถาบัน โดยการนำรายชื่อคณะพยาบาลทุกแห่งในแต่ละพื้นที่ มาสุ่มโดยวิธีการจับฉลากแบบไม่ใส่คืน (Sampling Without Replacement) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับวิเคราะห์องค์ประกอบ (EFA) ที่เหมาะสมในระดับดีมากจำนวน 500 ตัวอย่าง (Andrew Laurence Comrey and Lee Howard Bing, 1992 และ Barbara G. Tabachnick et al., 2001)

3. กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยืนยันองค์ประกอบทักษะผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ของคณะพยาบาลศาสตรบัณฑิตใน สถาบัน อุดม ศึกษา สังกัดเอกชนในประเทศไทยว่ามีความถูกต้องเชิงทฤษฎี ความเหมาะสมกับบริบท ความเป็นไปได้และการนำไปใช้ประโยชน์ มีเกณฑ์ในการเลือก (Purposive samplings) คือ 1) ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี หรือ คณบดีมหาวิทยาลัยที่มีคณะพยาบาลศาสตรบัณฑิตการอุดมศึกษาเอกชน 2) ผู้ดำรงตำแหน่งอธิการบดี หรือคณบดีมหาวิทยาลัยคณะพยาบาลศาสตรบัณฑิตการอุดมศึกษาของรัฐ หรือ 3) ผู้แทนจากสภาการพยาบาล หรือสำนักงานการพยาบาล จำนวน 7 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structural Interview)

2. แบบสอบถามความคิดเห็น (Questionnaire) ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตรบัณฑิตในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลเป็นแบบตรวจสอบรายการ และส่วนที่สองแบบสอบถาม ความคิดเห็นทักษะผู้บริหารในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตรบัณฑิตการอุดมศึกษาในประเทศไทยตรวจสอบคุณภาพโดยการหาค่า Cronbach's Alpha ได้เท่ากับ .993

3. แบบตรวจสอบรายการ (Check list) เพื่อยืนยันองค์ประกอบทักษะผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ของคณะพยาบาลศาสตรบัณฑิตในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดเอกชนในประเทศไทยว่ามีความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

สถิติที่ใช้วิเคราะห์และทดสอบ

1. ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่างใช้ สถิติพรรณนาวิเคราะห์ ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิจารณาความเหมาะสมของตัวแปรที่จะนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบใช้การหาค่าสถิติของ Bartlett เป็นค่าสถิติทดสอบสมมติฐาน เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกับเมทริกซ์เอกลักษณ์ (Identity Matrix) โดยพิจารณาที่ค่า Bartlett's test of Sphericity และค่าความน่าจะเป็นว่ามีความสัมพันธ์เหมาะสมกันเพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบต่อไปหรือไม่ โดยพิจารณาที่การมีนัยสำคัญทางสถิติและการวิเคราะห์ หาค่าดัชนีไก

เซอร์-ไมเยอร์-อลคิน (Kaiser-Mayer-Olkin Measurers of Sampling Adequacy พิจารณาจากเกณฑ์ค่าที่มากกว่า .80 แสดงว่าดีมากถ้าน้อยกว่า .50 แสดงว่าใช้ไม่ได้ (Kim & Mucle, 1978)

3 การวิเคราะห์ห้่องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) โดยการทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์และกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยที่ใช้เป็นองค์ประกอบในการสร้างตัวบ่งชี้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อหาน้ำหนักตัวแปรย่อยในองค์ประกอบ และทำการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวิจัยที่ได้ด้วยการวิเคราะห์ห้่องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองกับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังจากนั้นตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงปรับโมเดล จนกว่าผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดตามเกณฑ์ตรวจสอบดังนี้

3.1 ค่าไคสแควร์ (Chi-square Statistics) ทดสอบ ความกลมกลืนมีค่าเป็นศูนย์ถ้าค่าไคสแควร์ (Chi-square Statistics) มีค่าเข้าใกล้ศูนย์แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.2 ค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (Goodness-of-Fit Index: GFI) เป็นอัตราส่วนของผลต่างของความกลมกลืนจากโมเดลก่อนและหลังปรับโมเดล มีค่าตั้งแต่ 0.90-1.00 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.3 ดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแล้ว (Adjusted Goodness-of-Fit Index: AGFI) คือการนำ GFI มาปรับแก้โดยคำนึงถึงขนาดของอิสระ (df) รวมทั้งจำนวนตัวแปรและขนาดกลุ่มตัวอย่าง ค่า AGFI ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.90-1.00 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3.4 ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณค่าพารามิเตอร์ (Root Mean Square Error of Approximation: RMSEA) เป็นค่าความไม่กลมกลืนของโมเดลที่สร้างกับเมทริกซ์ความแปรปรวนร่วม ซึ่งค่า RMSEA ต้องต่ำกว่า 0.05 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

สรุปผลการวิจัย

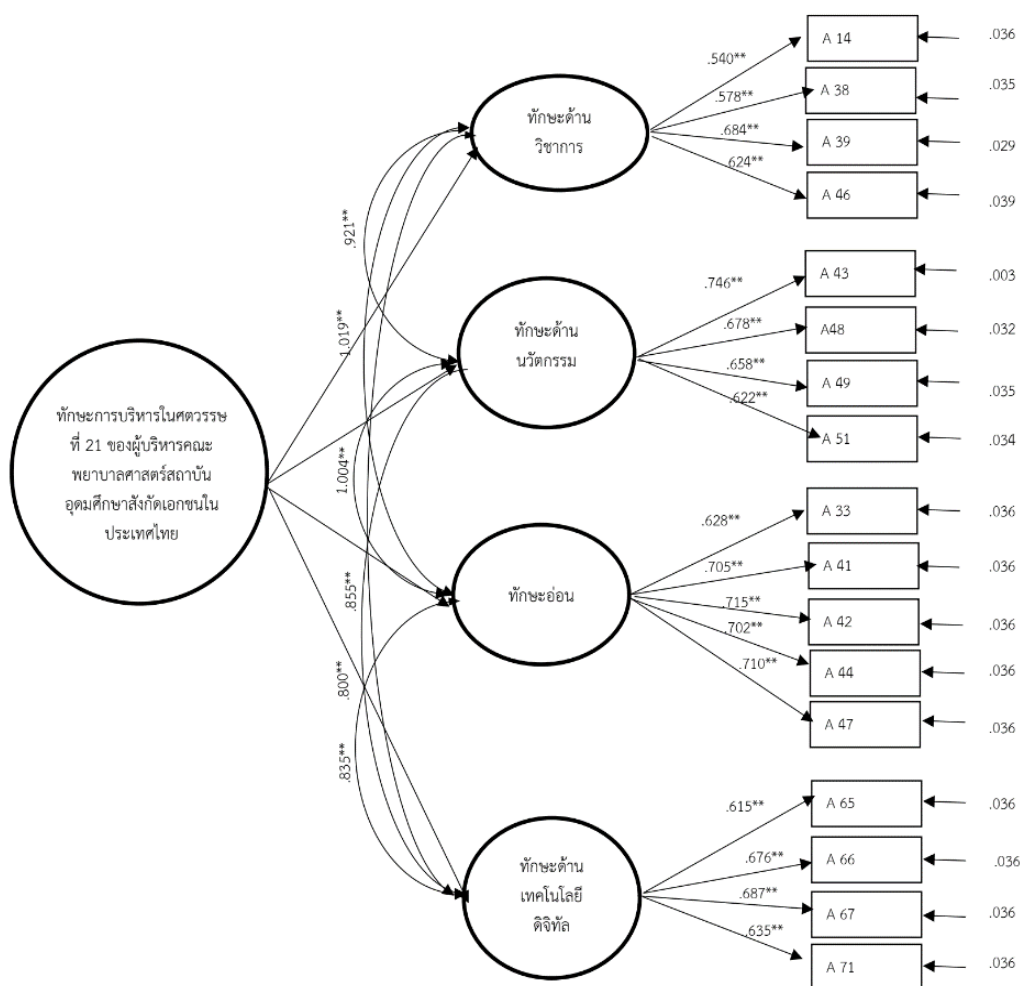
1. องค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ได้องค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ กำหนดสัญลักษณ์ในแผนภูมิดังนี้

AS: Academic Skill (ทักษะด้านวิชาการ)

IS: Innovative Skill (ทักษะด้านนวัตกรรม)

SS: Soft Skill (ทักษะทางอารมณ์ และสังคม)

TS: Technology digital Skill (ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล)

ภาพที่ 1 องค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์

องค์ประกอบกลุ่มจำเพาะแต่ละองค์ประกอบได้ดังต่อไปนี้

1) องค์ประกอบที่ 1 “ทักษะด้านวิชาการ” หรือ “Academic Skill” มีตัวแปรย่อยที่อธิบายองค์ประกอบ 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.540-0.684 และมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า ข้อที่มีค่าน้ำหนักจาก มากที่สุดไปหาน้อย คือ สามารถบริหารผลการปฏิบัติงานทุกด้านขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจ และยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีความสามารถในการเชิงวิชาการเป็นที่ยอมรับของวงการศึกษายาบาล และการสร้างความเข้มแข็งขององค์กรโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการสอบขึ้นทะเบียนใบประกอบวิชาชีพพยาบาลตามลำดับ

2) องค์ประกอบที่ 2 “ทักษะด้านนวัตกรรม” หรือ “Innovative Skill” มีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.622-0.746 และมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า ข้อที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อย คือ สร้างค่านิยมการนำนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานใหม่ มีความเชื่อมั่นตนเองพร้อมเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ และมีสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ตามลำดับ

3) องค์ประกอบที่ 3 “ทักษะด้านอารมณ์และสังคม” หรือ “Soft Skill” มีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ 5 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.628-0.715 และมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า ข้อที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อยคือสามารถติดตามผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกคนอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมีความขัดแย้งสามารถวิเคราะห์สาเหตุและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ใช้การเจรจาโดยสันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น สร้างสรรค์บรรยากาศในการทำงานร่วมกัน และสามารถแก้ปัญหาบุคลากรได้ตรงประเด็นอัตราคงอยู่และคุณภาพเพิ่มขึ้น ตามลำดับ

4) องค์ประกอบที่ 4 “ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล” หรือ “Technology Digital Skill” มีจำนวนตัวแปรที่อธิบายองค์ประกอบ 4 ตัวแปร มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบอยู่ระหว่าง 0.615- 0.687 และมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ทุกค่า ข้อที่มีค่าน้ำหนักมากที่สุดเรียงจากมากไปหาน้อย คือ สร้างบรรยากาศการทำงานสนุกสนานไม่เครียดกับงาน มีการตั้งเป้าหมายการใช้เทคโนโลยีอย่างชัดเจน มีความรู้ความสามารถ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาในการปฏิบัติงานตามลำดับ

2. ความสอดคล้ององค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลสังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พบว่าความเหมาะสมพอดีของโมเดลมีค่าสถิติไคสแควร์ เท่ากับ 291.469 ค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติ (p) เท่ากับ 0.00 ที่ df เท่ากับ 113 ซึ่งค่า p (มากหรือน้อยกว่าเกณฑ์) คือ 0.05 ค่าสถิติ ไค-สแควร์สัมพันธ์ (Relative Chi-square : /df) มีค่าเท่ากับ 2.579 (มีค่าน้อยกว่าเกณฑ์การพิจารณา คือ < 3 ซึ่งแปลความหมายได้ว่า โมเดลมีความเหมาะสมพอดีกับข้อมูลเชิงประจักษ์ เมื่อพิจารณาประกอบกับดัชนีความเหมาะสมพอดีค่าอื่น ๆ ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Fit Index : CFI) มีค่าเท่ากับ 0.924 ที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณา ซึ่งต้องมีค่ามากกว่า 0.9 ค่าดัชนีประเมินความพอดี (TLI) มีค่าเท่ากับ 0.908 ที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณา ซึ่งต้องมีค่ามากกว่า 0.9 แสดงว่าโมเดลสมมติฐานการวิจัยมีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (Root Mean Square of Approximation : RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.063 ที่ผ่านเกณฑ์การพิจารณา ซึ่งต้องมีค่าต่ำกว่า 0.05 (David Kaplan, 2000, Adamantios Diamantopoulos and Judy Siguaw, 2000, พูลพงศ์ สุขสว่าง, 2556) แสดงว่าโมเดลสมมติฐานการวิจัยมีความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ที่นัยสำคัญทางสถิติ p-value เท่ากับ 0.00 แสดงให้เห็นถึงความมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ .00 ทุกตัวแปรมีความสอดคล้องกัน และผลการตรวจสอบจากการวิจัยมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. การยืนยันองค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยเกี่ยวกับความถูกต้อง เหมาะสม ความเป็นไปได้ และการนำไปใช้ประโยชน์ โดยผู้ทรงคุณวุฒิผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ยืนยันว่า องค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ทั้ง 4 องค์ประกอบมีความถูกต้อง เหมาะสม ความเป็นไปได้ และการนำไปใช้ประโยชน์ในระดับดี ถึงดีมาก

อภิปรายผลการวิจัย

ความสอดคล้องขององค์ประกอบทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์สังกัดการอุดมศึกษาเอกชน กับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าสถิติ ไค-สแควร์สัมพันธ์ ค่าดัชนีความสอดคล้องเชิงเปรียบเทียบ ค่าดัชนีประเมินความฟิตของโมเดล (TLI) ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (RMSEA) ปรากฏแล้วว่าทุกค่าดัชนี อยู่ในเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แสดงว่าโมเดลสันนิษฐานการวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยแต่ละองค์ประกอบหลักมีตัวแปรสังเกตได้ที่มีความจำเพาะ สามารถอภิปรายผลตามทักษะแต่ละด้านทั้ง 4 ด้านได้ดังนี้

1. ทักษะด้านวิชาการ (Academic Skill) มีตัวแปรสังเกตได้ 4 ตัวแปรคือ สามารถบริหารผลการปฏิบัติงานทุกด้านขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล มีความสามารถในการเป็นที่ยอมรับของวงการศึกษาพยาบาล และทักษะการสร้าง ความเข้มแข็งขององค์กรโดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ของการสอบขึ้นทะเบียนใบประกอบวิชาชีพพยาบาล เนื่องจากวิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการดูแลชีวิตจึงต้องอาศัยความถูกต้องแม่นยำด้านวิชาการและจะต้องสามารถสร้างความน่าเชื่อถือต่อผู้รับบริการ ผู้บริหารจึงต้องมีทักษะด้านวิชาการ จึงจะสามารถสร้างความเข้มแข็งขององค์กรให้บัณฑิตสอบขึ้นทะเบียนใบประกอบวิชาชีพพยาบาลได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของชวนคิด มะเสนะ (2559) พบว่า ทักษะการบริหารแบบหวังผลสัมฤทธิ์ เป็นทักษะที่สำคัญเป็นอันดับแรก และทักษะการปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมต่างชาติ คือ เข้าใจและยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถพยากรณ์การพัฒนาผู้เรียนสู่คนไทย 4.0 ซึ่งอยู่ในยุคศตวรรษที่ 21 และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสมหวัง ว่องไวไพศาล (2558) พบว่าผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีทักษะการสื่อสาร ถ่ายทอดให้ความรู้ และทำความเข้าใจแผนยุทธศาสตร์มีส่วนร่วมในการจัดทำแผนกลยุทธ์ และสามารถในการนำแผนกลยุทธ์ไปสู่การปฏิบัติตามตัวชี้วัดและเป้าหมายได้อย่างเป็นระบบสอดคล้องกับเปลี่ยนแปลงแห่งศตวรรษที่ 21 จึงจะสามารถบริหารผลการปฏิบัติงานทุกด้านขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้น ต้องมีความเข้าใจในจุดเด่น จุดอ่อนและสังคมของตนเองและผู้อื่นจึงจะสามารถนำจุดเด่นจุดอ่อนและสังคมไปวิเคราะห์สถานการณ์เพื่อการบริหารจัดการงานบุคคลได้เหมาะสมกับพลวัตแห่งศตวรรษที่ 21 และงานวิจัย

ของแพรวดาว สนองพันธ์ (2557) พบว่า ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องมีทักษะด้านการศึกษาและการสอน ทักษะด้านความรู้ความคิด ต้องมีความรู้และทักษะในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุตามเป้าหมายและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ถือเป็นทักษะความสามารถในเชิงวิชาการให้เป็นที่ยอมรับของวงการศึกษาด้านการพยาบาลและวงการศึกษารวมกัน ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ทักษะด้านวิชาการ หรือ Academic Skill มีความสำคัญเป็นอันดับที่แรกเนื่องจากวิชาชีพพยาบาลเป็นวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของมนุษย์ องค์การวิชาชีพทางการพยาบาล ให้ความสำคัญกับความรู้ด้านวิชาการ เพราะการดูแลสุขภาพต้องมีความชัดเจน ถูกต้องเพื่อให้เกิดความปลอดภัยสูงสุดต่อผู้รับบริการ

2. ทักษะด้านนวัตกรรม (Innovative Skill) มีตัวแปรสังเกตได้ คือ การสร้างค่านิยมการนำนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานใหม่ มีความเชื่อมั่นตนเองพร้อมเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ และมีสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์เนื่องจาก นวัตกรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดูแลสุขภาพท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ผู้บริหารจึงต้องนำพาองค์กรให้สามารถสร้างและใช้นวัตกรรมที่มีการมีทักษะในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่รวมทั้งนำนวัตกรรมมาใช้พัฒนางานได้จึงเป็นทักษะที่สำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของกรรณิกา เรดมอนด์และคณะ (2559) พบว่า ทักษะความคิดสร้างสรรค์ ทักษะความคิดจินตนาการความท้าทายและความคิดริเริ่ม เป็นตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และจากผลการวิจัยของสมหวัง ว่องไวไพศาล (2558) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีควมมองโลกในแง่บวกปรับตัวได้อย่างเหมาะสมตามสถานการณ์แลสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น และสามารถมองหรือคาดคะเนสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างสร้างสรรค์ รวมถึงงานวิจัยของคณินันท์ กิจวิธ (2561) พบว่า ผู้บริหารควรมีทักษะในด้านการเป็นนักคิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ คือ มีความสามารถในการนำความคิดที่สร้างสรรค์ไปสู่การสร้างและพัฒนา นวัตกรรม อภิปรายได้ว่า ผู้บริหารคณะพยาบาล ควรมีทักษะด้านนวัตกรรมดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563-2570 ในการพัฒนาคนและสถาบันการศึกษาให้สร้างระบบผลิตและพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ส่งเสริมปัญญาประดิษฐ์ทำให้เกิดนวัตกรรมต่าง ๆ และมีนโยบายด้านการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2563) ผู้บริหารคณะพยาบาลเอกชนซึ่งสังกัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมจึงต้องมีทักษะในกระบวนการสร้างนวัตกรรมคือมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานใหม่ มีความเชื่อมั่นในตนเองพร้อมเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ มีสติปัญญาในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และต้องมีทักษะในการสร้างค่านิยมการนำนวัตกรรมมาใช้ในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาคนและสถาบันการศึกษาให้สร้างระบบผลิตและพัฒนาบุคลากรในองค์กรให้มีคุณภาพ สามารถสร้างนวัตกรรมและงานวิจัยได้ สอดคล้องทักษะด้านนวัตกรรมในงานวิจัยนี้

3. ทักษะอารมณ์และสังคม (Soft Skill) คือ ทักษะทางอารมณ์ ทางสังคมที่ส่งผลให้การบริหารจัดการในกิจกรรมต่างสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดีนั้น เช่น ทักษะการเจรจาโดยสันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น จึงจะสามารถแก้ปัญหาบุคลากรได้ตรงประเด็นอัตราคงอยู่และคุณภาพเพิ่มขึ้น เมื่อมีความขัดแย้งสามารถวิเคราะห์สาเหตุและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ สร้างสรรค์บรรยากาศในการทำงานร่วมกัน และสามารถติดตามผลการปฏิบัติงานของบุคลากรทุกคนอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของปัญญากรณ์ ชูตั้งกรและสุจิตรา เหลืองอมรเลิศ (2556) พบว่าสมรรถนะการบริหาร ที่ผู้บริหารต้องใช้คือ การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล และทีมงานเพื่อสร้างสรรค์บรรยากาศในการทำงานร่วมกันรวมทั้งการคิดและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบโดยวิเคราะห์สาเหตุและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และจากผลการวิจัยทักษะด้านภาวะผู้นำสอดคล้องกับงานวิจัยของชวนคิด มะเสนา (2559) พบว่า ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหาร มีทักษะ ด้านภาษาและการสื่อสารในการเจรจาต่าง ๆ และงานวิจัยของกรรณิกา เรตมอนต์ (2559) พบว่า ทักษะความร่วมมือมีค่า และทักษะการสื่อสาร เป็นตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และงานวิจัยของสมหวัง ว่องไวไพศาล (2558) พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีทักษะทางสังคม มีทักษะการเรียนรู้และสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีทักษะในการแก้ไขปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้งานวิจัยของสมศรี เณรจาที (2560) พบว่าผู้บริหารควรพัฒนาองค์กรโดยการทำงานแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

4. ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล (Technology Digital Skill) คือ มีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการตั้งเป้าหมายการใช้เทคโนโลยี อย่างชัดเจน สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีช่วยลดระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และทักษะสร้างบรรยากาศการทำงานสนุกสนานไม่เครียดกับงาน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 การใช้เทคโนโลยีเกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในการดูแลสุขภาพ ผู้บริหารต้องก้าวทัน ด้วยการตั้งเป้าหมายและมีความรู้ความสามารถเพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของแพรวดาว สอนงพันธ์ (2557) กรรณิกา เรตมอนต์ (2559) คณินันต์ กิจวิธิ (2561) และสมศรี เณรจาที (2560) ที่กล่าวถึงทักษะด้านเทคโนโลยีไปในแนวเดียวกันว่า เป็นองค์ประกอบทักษะที่ผู้บริหารต้องใช้ในการบริหารในศตวรรษที่ 21

องค์ความรู้ใหม่

ทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยทั้ง 4 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านวิชาการ องค์ประกอบด้านนวัตกรรม องค์ประกอบด้านภาวะผู้นำ และ องค์ประกอบด้านเทคโนโลยี มีความสัมพันธ์กันสามารถรวมกันเป็นทักษะการบริหารในศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ได้ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนสาขาพยาบาลศาสตร์ และจะเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผลที่ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สภาการพยาบาลหรือกระทรวงสาธารณสุขควรกำหนดเชิงนโยบายโดยการจัดเป็นหลักสูตรเพื่อเตรียมศักยภาพของผู้บริหารคณะพยาบาล ที่สอดคล้องกับบริบทขององค์การการศึกษาพยาบาลทั้งภาครัฐและเอกชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ในสังกัดสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยควรนำเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัย ศึกษาทักษะของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 ในองค์การการศึกษาพยาบาล ทั้งในภาครัฐและเอกชน

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ เทอร์เนอร์, ดวงเนตร ธรรมกุล, มาสรีน ศุกลปักษ์และรัชณี ศุจิจันทร์รัตน์. (2559). คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้องของอาจารย์พยาบาลเครือข่ายภาคกลาง 1 สถาบันพระบรมราชชนก. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 25(3), 184-198.
- กรรณิการ์ เรตมอนด์. (2559). *ตัวบ่งชี้ทักษะภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (ดุสิตนิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.). (2562). *นโยบายและยุทธศาสตร์การอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม พ.ศ. 2563-2570*. เข้าถึงได้จาก <https://www.mhesi.go.th/index.php/stg-policy/930-2563-2570.html>
- กฤษดา แสงดี. (2550). สถานการณ์การทำงานของพยาบาลวิชาชีพในประเทศไทยในสิ่งแวดล้อม. *วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข*, 2(1), 40-46.
- คณินนิตย์ กิจวิจิ. (2561). *การศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ชวนคิด มะเสนะ. (2559) การพัฒนาทรัพยากรบุคคลทางการศึกษาในทศวรรษหน้า. *วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 16(1), 14-28.
- ณรงค์ อยู่ถนอม. (2554). “นโยบายการบริหารงานด้านการสนับสนุนการศึกษา” *หลักการบริหารสถาบันอุดมศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- บัลลังก์ โรหิตเสถียร. (2560) *แถลงสรุปผลงานเตรียมขับเคลื่อนตามแผนยุทธศาสตร์การศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ 20 ปี*. เข้าถึงได้จาก <http://www.moe.go.th/websm>
- ปริศนา ใจบุญ และคณะ. (2554). การออกจากวิชาชีพการพยาบาล. *ศรีนครินทร์เวชสาร*, 26(3), 12-20.

- ปัญญากรณ์ ชูตั้งกร และสุจิตรา เหลืองอมรเลิศ. (2556). การสำรวจสถานการณ์ผู้นำทางการพยาบาลแห่งชาติ. *วารสารสภาการพยาบาล*, 28 (1), 5-18.
- พูลพงศ์ สุขสว่าง. (2556). *โมเดลสมการโครงสร้าง*. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- แพรวดาว สอนองฝัน. (2557). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 37(4), 42-50.
- วิจิตร ศรีสุพรรณ. (2555). ข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาการขาดแคลนพยาบาลวิชาชีพในประเทศไทย. *วารสารสภาการพยาบาล*, 27(1), 5-12.
- สภาการพยาบาล. (2553). *พระราชบัญญัติวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ พ.ศ. 2528 และแก้ไขเพิ่มเติม*. กรุงเทพฯ: ศิริยอดการพิมพ์.
- สมศรี เณรจาที. (2560). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีคุณลักษณะพึงประสงค์ในศตวรรษที่ 21. *วารสารบริหารการศึกษา มศว*, 14(27), 10-20.
- สมหวัง ว่องไวไพศาล. (2558). *การบริหารโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครในศตวรรษที่ 21*. (ดุขนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษาวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2563). *อุดมศึกษาไทยกับการพัฒนาผลงานวิจัยและนวัตกรรม*. เข้าถึงได้จาก <https://www.nxpo.or.th>
- Carol A Wong, Greta G Cummings, Lisa Ducharme. (2007). The relationship between nursing leadership and patient outcome: a systematic review. *The Journal of Nursing Management*, 21(5), 709-724.
- Comrey, AL., & Lee, HB. (1992). *A first course in factor analysis*. (2nd ed.). Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Diamantopoulos, A. and Siguaw, D. (2006). Formative Versus Reflective Indicators in Organizational Measure Development: A Comparison and Empirical Illustration. *British Journal of Management*, 17(4), 263-282.
- Kaplan, D. (2000). *Structural Equation model: foundation and extensions*. London: Sage Publication.
- Kim, J. Y. & Mueller, C. W. (1978). *Introduction to factor analysis what it is and how to do it*. United states of America: Sage Publication Inc.
- Tabachnick, B.G. and Fidell, L.S. (2001). *Using Multivariate Statistics*. (4th Edition). Boston: Allyn and Bacon.

Wong, C, Cummings, G.G. and Ducharme, L. (2007). The relationship between nursing leadership and patient outcome: a systematic review. *J Nurse Manage*, 15, 508-521.

แนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็งสู่การกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ จังหวัดอุตรดิตถ์

Guidelines for Strengthening Community Capital to Determine Success Factors at Uttaradit Province

ตรงกมล สนามเขต¹ และนิตยา กาบจันทร์²

Trongkamon Sanarmkate and Nittaya Kabjan

Received: February 12, 2021

Revised: April 29, 2021

Accepted: May 5, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.11

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของทุนชุมชน 2) พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน 3) สังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนสู่การกำหนดปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดอุตรดิตถ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้รู้ในพื้นที่ซึ่งกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มองค์กรต่าง ๆ อาสาสมัครสาธารณสุข ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 3 อำเภอ ๆ ละ 3 ตำบล ๆ ละ 3 หมู่บ้านละ 5-8 คน รวมเป็นจำนวน 195 คน โดยเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบทุนชุมชน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ทุนสถาบัน กองทุนชุมชน ทุนทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) รูปแบบการพัฒนาทุนชุมชนพบว่าการจัดการตนเองภายในชุมชนและมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น มีการตั้งเครือข่ายคณะกรรมการ เป็นผู้บริหารจัดการดูแลกิจกรรมด้านการเกษตร สังคมและวัฒนธรรม และ 3) แนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็ง พบว่าภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนมีความตระหนักถึงทุนชุมชนที่คงอยู่ เริ่มรณรงค์ปลูกฝังคุณค่าทุนชุมชนที่โดดเด่น มีการทำข้อตกลงเพื่อสร้างจิตสำนึกให้มีความร่วมมือกันและอนุรักษ์ฟื้นฟูสืบต่อให้คนรุ่นใหม่ ทั้งนี้ปัจจัยที่กำหนดความสำเร็จคือ การเสริมสร้างและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างศรัทธาและพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน และการถ่ายทอดความรู้จากการลงมือปฏิบัติสู่การนำไปใช้และการขยายผลต่อยอด

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์; Uttaradit Rajabhat University

² สถาบันพัฒนาประชาสังคม; Civil Society Development Institute

Corresponding author, e-mail: trongjai.n@gmail.com, Tel. 086-7059596

คำสำคัญ: แนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชน, ความเข้มแข็ง, ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

Abstract

The objectives of this research were: 1) to study the composition of community capital; 2) to develop a model for strengthening community capital; 3) to synthesize guidelines for strengthening community capital to determine success factors in community development in the local of Uttaradit province. The key informants who were knowledgeable were in the area where the target group was the sub-district headman, the village headman, the assistant village headman, heads of various organizations, public health volunteer, and local intellectuals in 3 districts, 3 sub-districts, 5-8 people in each village, totaling 195 people by collecting data from documents, interviews, and group discussions. The results of the research revealed that 1) the community capital components were human capital, cultural and intellectual capital, institutional capital, community capital, natural and environmental capital; 2) the community capital development model was found that there were self-management within the community and support from outside agencies. For example, there were the networks of committees to manage the agricultural, social and cultural activities, society and culture; and 3) in the aspect of guidelines for strengthening community capital, it was found that both public and private network partners were aware of the persisting community capital, starting a campaign to cultivate outstanding community capital values. An agreement was made to create awareness of cooperation and conservation for the new generation. The factors that determine success were enhancing and developing the learning process of the community, building faith and developing the potential of community leaders and the transfer of knowledge from practice to implementation and expansion.

Keywords: Guidelines for Building Community Capital, Strength, Success Factors

บทนำ

การดำเนินนโยบายพัฒนาแบบตะวันตกที่ผ่านมานำไปสู่การละเลยศักยภาพและวิถีการดำรงตนของชุมชนซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัว ทำให้ชุมชนจำนวนมากสูญเสียวิถีชีวิตและระบบความรู้ซึ่งสั่งสมมา ชุมชนถูกผนวกเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประเทศในลักษณะเป็นฐานทรัพยากรโดยไม่ให้ความสำคัญในการทำชุมชนให้มั่นคงยั่งยืน (นภาพรณ์ หะวานนท์, 2550) ความล้มเหลว

ของกระบวนการทัศน์การพัฒนาแบบทันสมัยมีผลให้มุมมองการพัฒนาชุมชนเปลี่ยนแปลง และนำไปสู่รูปแบบการพัฒนา กระแสรองที่หันมาให้ความสำคัญกับชาวบ้าน วัฒนธรรมพื้นบ้าน ภูมิปัญญา และคุณค่าแบบชาวบ้านมากขึ้น ภายใต้ความคิดที่ว่า “ชุมชนนั้นไม่ว่างเปล่า” (อมรวิรัช นาคทรพร, 2551) ทุนชุมชน ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์ความรู้ชุมชน ได้รับการกล่าวถึงอีกครั้งในฐานะเครื่องมือสำคัญสร้างความเข้มแข็งและความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อการพัฒนาที่ตรงจุด ทุนชุมชนจึงได้รับความสนใจและถูกฟื้นฟูขึ้น เพื่อเป็นอีกทางเลือกของการพัฒนาคู่ขนานไปกับการพัฒนากระแสหลัก โดยเฉพาะทุนที่เกี่ยวข้องกับความรู้และภูมิปัญญา ทุนวัฒนธรรม และทุนธรรมชาติ ซึ่งเป็นตัวกำหนดศักยภาพในการดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพของคนในชุมชน (โกวิท พวงงาม, 2553) การที่มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ได้มีการจัดทำโครงการประเมินสถานภาพองค์ความรู้ในทุก ๆ อำเภอของจังหวัดอุดรดิตถ์ ในรอบปี 2559-2560 ที่ผ่านมาจากผลการดำเนินโครงการดังกล่าว จึงส่งผลให้นักวิจัยได้ทราบถึงสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง จึงได้พัฒนาโครงการวิจัยนี้ เพื่อตอบโจทย์การแก้ปัญหาดังกล่าว และสืบต่อมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564) ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างชุมชนเข้มแข็งให้เป็นพลังร่วมทางสังคมในการสนับสนุนการพัฒนา โดยส่งเสริมการประกอบอาชีพ การส่งเสริมให้ชุมชนจัดสวัสดิการและบริการในชุมชนและการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560ก) ประกอบกับแนวทางในการขับเคลื่อนประเทศไทยให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน ในยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมในการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการทางสังคม ยังให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการพัฒนาและบริหารจัดการชุมชน และพัฒนาศักยภาพของประชาชน ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ซึ่งมีแนวทางสำคัญในการพัฒนา คือ การสร้างศักยภาพให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง โดยการสร้างองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการให้กับชุมชน เน้นการสร้างการยอมรับภายใต้การสร้างเจตคติที่ถูกต้องบนพื้นฐานการเรียนรู้ร่วมกันในสังคม ตลอดจนการเสริมสร้างให้ประชาชนมีภูมิคุ้มกันต่อผลกระทบทางสังคม โดยการเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงข่าวสาร เสริมสร้างการพัฒนาเครือข่ายที่มีศักยภาพในการพัฒนาภูมิคุ้มกันทางสังคมแก่ประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560ก)

ทั้งนี้ผู้วิจัยเล็งเห็นถึงความสำคัญของแนวทางในการสร้างเสริมทุนชุมชน อันเป็นต้นทุนหนึ่งที่สำคัญของการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ จึงนำไปสู่การตั้งคำถามหลักในการวิจัย กล่าวคือ ปฏิบัติการเสริมสร้างทุนชุมชนในพื้นที่กรณีศึกษาให้มีความเข้มแข็งควรเป็นอย่างไร โดยได้ให้ความสำคัญกับการร่วมมือกันตามบทบาทของแต่ละภาคส่วนที่เข้ามาหนุนเสริมเติมเต็มระหว่างกันของภาคีการพัฒนาในระดับพื้นที่ที่ศึกษาจังหวัดอุดรดิตถ์ และคำถามรองคือ ชุมชน มีรูปแบบและแนวทางอย่างไรในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านบวกในชุมชนได้จริง ที่นำไปสู่การพัฒนา

เสริมสร้างทุนชุมชนที่มีอยู่อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนสอดคล้องกับบริบท วิถีชีวิต และภูมิสังคมของชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของทุนชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาชุมชน
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน
3. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนสู่การกำหนดปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลากหลายมิติโดยผ่านมุมมองของผู้ให้ข้อมูลตามบริบทที่ปรากฏเป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Approach) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการวิเคราะห์โดยจะทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบมิติของทุนชุมชน รวมทั้งศึกษากระบวนการมีส่วนร่วม รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้รู้ในพื้นที่ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นกลุ่มเป้าหมายในการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประชาชนชาวบ้าน จำนวน 3 อำเภอ ๆ ละ 3 ตำบล ๆ ละ 3 หมู่บ้านละ 5-8 คน รวมเป็นจำนวน 195 คน

จากนั้นเป็นการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อสัมภาษณ์แกนนำชุมชน และประชาชนชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์และข้อมูลเชิงลึกด้านองค์ความรู้ที่เป็นทุนชุมชน เมื่อมีข้อมูลด้านทุนชุมชนแล้วจึงจัดการสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึกโดยเชิญกลุ่มเป้าหมายหลักของแต่ละชุมชนมาร่วมแลกเปลี่ยนในระดับอำเภอ เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลทุนชุมชนและให้กลุ่มเป้าหมายร่วมกันวิเคราะห์ศักยภาพของทุนชุมชนในประเด็นสำคัญ ได้แก่ จุดเด่นหรือศักยภาพของชุมชน/ความต้องการในการพัฒนา/ปัญหาหลัก-รอง /การมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างเสริมสุขภาวะและฟื้นฟูทุนชุมชน และปัจจัย/เงื่อนไขที่เอื้อให้เกิดความสำเร็จในการทำกิจกรรมหรือปัจจัยต่าง ๆ หรืออาจเป็นข้อจำกัดในการดำเนินงานในชุมชน และแนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาด้วยการนำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ของข้อมูลย่อยตามหัวข้อหลัก โดยใช้กระบวนการตีความทุนชุมชนและศักยภาพของทุนชุมชนตามความจริงที่ปรากฏพื้นที่ศึกษา นำเสนอข้อมูลที่ค้นพบด้วยการบรรยายหรือพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยกระบวนการและวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ ร่วมกับการศึกษาทบทวนวรรณกรรมจากเอกสาร และใช้เทคนิค วิธีการ เครื่องมือ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพมาดำเนินการในงานวิจัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยสามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์องค์ความรู้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาทุนชุมชน จังหวัดอุดรดิตถ์ ตามลำดับประเด็น ดังนี้

1. องค์ประกอบของทุนชุมชน พบว่า บริบทเชิงพื้นที่และการพัฒนาศักยภาพของทุนชุมชนในพื้นที่ศึกษา 3 อำเภอของจังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า สถานภาพทุนชุมชนและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ของจังหวัดอุดรดิตถ์ ซึ่งมีองค์ประกอบของทุนชุมชนที่เข้มแข็ง ดังนี้ 1) ทุนบุคคล/ทุนมนุษย์ 2) ทุนสถาบัน หรือทุนเศรษฐกิจชุมชน หมายรวมถึงระบบทุนและสวัสดิการชุมชน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ 3) ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ผลจากการวิจัยพบว่า ทุนมนุษย์ประกอบด้วยผู้นำกลุ่มชุมชนที่มีสมรรถนะในการเป็นผู้นำ มีความรอบรู้ มีสติปัญญาฉลาดเฉลียวมีไหวพริบ มีทักษะด้านการบริหารกลุ่มชุมชน จึงมีส่วนสำคัญในการผลักดันทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งของทุนสถาบันหรือกลุ่มกองทุนชุมชน นอกจากนี้ยังมีองค์กรชุมชน กองทุนชุมชน องค์กรภาคประชาชน ภาคธุรกิจเอกชนที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในชุมชน จะมีบทบาทสนับสนุนให้เกิดพลังของคนในชุมชน ที่ทำให้คนในชุมชนสังคมอยู่ร่วมกันได้ ซึ่งชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดอุดรดิตถ์รวมตัวกันลักษณะกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มสถาบันการเงินในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตามวิถีและบริบทของแต่ละท้องถิ่น กลุ่มทางด้านการเกษตร กลุ่มจักสาน กลุ่มเครื่องทอ ที่สำคัญยังมีทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ซึ่งหมายรวมถึงทุนความรู้ ความคิดและความสามารถของบรรพบุรุษในอดีตแต่ละท้องที่ วัฒนธรรมที่เกิดจากการดำรงชีวิตที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมได้อย่างดี และสืบทอดประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ให้แก่ลูกหลานเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าทุนชุมชนและทุนทางภูมิปัญญาของชาวอุดรดิตถ์เกิดจากประสบการณ์ที่สืบทอดกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทุนชุมชน โดยเฉพาะทุนทางภูมิปัญญาเกิดจากการสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนาน มีลักษณะเชื่อมโยงเกี่ยวกับเศรษฐกิจอาชีพความเป็นอยู่ วัฒนธรรมที่ผสมผสานกลมกลืนเชื่อมโยงกันระหว่างภูมิปัญญา มี 2 ลักษณะ คือ 1) ลักษณะเป็นนามธรรม เป็นปรัชญาในการดำรงชีวิต ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย 2) ลักษณะที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะดนตรี เป็นต้น การสืบทอดภูมิปัญญาเป็นได้ทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยจังหวัดอุดรดิตถ์เป็นจังหวัดที่มีภาษาพูดชนบทธรรมนิยม วัฒนธรรม ประเพณีมาจากหลายภาค ทั้งภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน รวมทั้งจากเวียงจันทน์ และหลวงพระบาง จึงมีผลทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดอุดรดิตถ์มีทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไป ภูมิปัญญาของชาวอุดรดิตถ์มีพัฒนาการที่สานต่อกันมายาวนานจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นปัจจุบัน

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ประเภททุนชุมชนโดยรวมที่คงอยู่ของชุมชนเป้าหมาย

ประเภททุนชุมชน	ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น
ทุนมนุษย์ และทุนด้านการจัดการสุขภาพภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มแกนนำเข้มแข็ง ประชาชนชุมชน โรงพยาบาล สุขภาพประจำตำบล กลุ่มออกกำลังกาย ศูนย์ดูแลสุขภาพ ผู้สูงอายุระยะยาว ชมรมผู้สูงอายุประจำหมู่บ้านหรือตำบล กลุ่ม อสม. และกลุ่ม อผส.	(✓) แกนนำสามารถถอดบทเรียนและ ประสบการณ์ความสำเร็จได้ด้วยตนเอง (✓) สามารถขยายผลหรือถ่ายทอด ประสบการณ์ความสำเร็จได้ (✓) สามารถนำความรู้ความสามารถไป ปฏิบัติการจริง
ทุนทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม ได้แก่ กลุ่มจักสาน กลุ่มย้อมสีธรรมชาติ ประเพณีทำบุญกลางบ้าน กลุ่มทำข้าวแคบ หมอเข้าทรง หมอเป่า หมอนวดน้ำมัน หุ่นกระโดด โคมแขวน ค้างยูลา กระบวยตักน้ำกะลามะพร้าว ตัดตุง กระดาษ	(✓) แกนนำเครือข่ายแหล่งเรียนรู้มี ความสัมพันธ์อันดีต่อกันและมีการ เชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกัน เช่น แหล่งเรียนรู้ชุมชนกับกลุ่มผลิตข้าว เชื่อมโยงกันในการแปรรูปผลิตข้าวปลอด สาร (✓) เกิดต้นแบบแหล่งเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับ หลักสูตรท้องถิ่น (✓) เป็นศูนย์กลางที่เครือข่ายแหล่งเรียนรู้และ ชุมชนเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้
ทุนเศรษฐกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มสตรีและ เยาวชนผู้ผลิตผ้าขึ้นตีนจก เนื่องจากบางหมู่บ้านมีสตรีและ เยาวชนที่ว่างงานกันมาก ประกอบกับในชุมชนมีอุปกรณ์ใน การทอผ้าเหลืออยู่และเห็นว่าควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงเกิดการรวมกลุ่มของสตรีและเยาวชนในหมู่บ้านขึ้นเพื่อทำ ผ้าขึ้นตีนจกทั้งนี้เพื่อเป็นการถ่ายทอดวิธีการทำผ้าขึ้นตีนจก ให้กับเยาวชน พร้อมทั้งเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับสตรีและ เยาวชนที่ว่างงาน	
ระบบทุนชุมชนและสวัสดิการชุมชน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนออมทรัพย์สังจะ กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน	

2. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาชุมชนโดยผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยนี้ พบว่า มีการพัฒนารูปแบบทุนชุมชนแต่ละประเภท ดังนี้

1) ทุนมนุษย์หรือทุนบุคคล มีแกนนำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชนท้องถิ่น โดยแกนหลักที่นำทำคือ กลุ่มผู้นำที่เป็นทางการ คือ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ประธานกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ซึ่งเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อนชุมชนและให้การสนับสนุนทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจนเป็นที่ยอมรับและเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความไว้วางใจของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีหลักการทำงานคือ การเข้าถึงและเป็นที่พึ่งของชุมชนอย่างเข้าใจ และสื่อสารให้ประชาชนรับรู้ข่าวสาร เน้นสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในแนวนราบ อีกทั้งเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในเรื่องการบริหารงานชุมชน และเป็นผู้นำในการประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่กลุ่มแกนนำที่ไม่เป็นทางการ อาทิ ประชาชนชาวบ้าน ข้าราชการเกษียณ ถือเป็นทุนมนุษย์ที่มี

คุณค่าและเป็นที่พึ่งของคนในชุมชน คุณลักษณะของแกนนำกลุ่มนี้คือ มีความสามารถในการพึ่งตนเองมาตลอด ไม่รอความช่วยเหลือจากหน่วยงานหรือคนภายนอก ชอบเรียนรู้ทดลองสิ่งใหม่จากการค้นพบปัญหาของตนเองด้วยการลองผิดลองถูก จนตกผลึกจากการเรียนรู้และลงมือทำด้วยตนเอง พร้อมถ่ายทอดสิ่งที่ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกับผู้อื่น

2) ทุณวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ชุมชนเรียนรู้ในจังหวัดอุดรดิตถ์ มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่หลากหลายตามเทศกาลและบริบทแต่ละชุมชน และมีครูภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลายประเด็น

3) ทุณสถาบัน ประกอบด้วยสถาบันครอบครัว สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และสถาบันการศึกษา

นอกจากนี้แต่ละชุมชนมีแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการลงมือทำและหน่วยงานภายนอกเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ ที่ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาทุนชุมชน และนำทุนในชุมชนไปให้เกิดประโยชน์ โดยรูปแบบเดิมนั้นมีการจัดการด้วยตนเองในลักษณะต่างคนต่างทำ ในขณะที่นำข้อมูลจากผลการวิจัยมาวิเคราะห์แล้วพบว่า รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน สามารถบูรณาการทั้ง 3 ทุนด้วยการจัดการให้เกิดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต่าง ๆ ไปพร้อมกัน และยังมีรูปแบบการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการแผนชุมชนซึ่งถือเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ดีสำหรับชุมชนที่เข้มแข็ง เพราะฝึกวิถีคิดของชุมชนที่กำลังล้มเหลวให้คิดย้อนไปถึงอดีตเพื่อนำไปใช้ในปัจจุบัน นำวัฒนธรรม ภูมิปัญญาการเรียนรู้จากข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนมาเป็นฐานคิด อย่างไรก็ตามจะเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาศักยภาพของทุนเหล่านี้จะมีผลต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพิ่มขึ้น อีกทั้งการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประชาสัมพันธ์และการใช้สื่อทุกรูปแบบที่จะสร้างคุณค่าให้กับสังคมไทยในทางบวก เพราะสื่อเป็นองค์ประกอบที่ทรงพลังมากในสังคมปัจจุบันโดยถือเป็นส่วนหนึ่งในการส่งเสริมและสนับสนุนสร้างประโยชน์ให้กับการพัฒนาทุนทางสังคมและทุนชุมชน รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านการประสานงานจะหนุนเสริมให้การพัฒนาทุนชุมชนเกิดขึ้นได้ตามที่ต้องการได้

3. การสังเคราะห์แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนสู่การกำหนดปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดอุดรดิตถ์ พบว่า แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งทุนชุมชน ได้แก่

1) การพัฒนาทุนชุมชนที่มีอยู่ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นแนวทางที่ชุมชนสามารถนำมาใช้เพื่อพัฒนาบุคคลของชุมชนได้โดยเชื่อว่าเมื่อคนในชุมชนมีสติปัญญา มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ ชุมชนย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์และองค์ประกอบอื่นของทุนชุมชนเกิดการพัฒนาได้ด้วย ทั้งนี้ความรู้ที่จะใช้ในการพัฒนาชุมชนจะเกิดได้ เมื่อคนในชุมชนมีกิจกรรมส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน วิธีการเสริมสร้างการเรียนรู้มีด้วยกันหลากหลายรูปแบบตามบริบทของชุมชน อาทิ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน

การเรียนรู้จากเวทีแลกเปลี่ยน การเรียนรู้จากการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น

2) การสร้างศรัทธาและพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน บุคคลถือเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ เกิดขึ้นได้จากบุคคล ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความรักต่อชุมชนและตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาชุมชนการสร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิดจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญอันจะทำให้ทุนชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นได้

3) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการสานพลังเครือข่ายให้เข้มแข็ง เป็นแนวทางที่ชุมชนนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างพลังในการพัฒนาชุมชน การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายต้องเกิดจากความตระหนักและความต้องการสร้างความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล กลุ่มหรือชุมชนอื่น เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันทรัพยากรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และแก้ไขปัญหาาร่วมกัน รวมถึงการสร้างเครือข่ายภายนอกชุมชน อาทิ การระดมและประสานการใช้ทรัพยากร การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

4) การถ่ายทอดความรู้จากการลงมือปฏิบัติสู่การนำใช้และการขยายผลต่อยอดสู่การบริหารจัดการชุมชน เป็นแนวทางที่เป็นกระบวนการ มีความหมายครอบคลุมถึงการกำหนดแนวความคิด การวางแผนอย่างเป็นระบบ การปฏิบัติงานอย่างมีศาสตร์และศิลป์ การบริหารจัดการชุมชนเป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน อาทิ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้นำชุมชนและชาวบ้าน การถ่ายทอด แลกเปลี่ยนและกระจายข้อมูลความรู้ภายในชุมชนอย่างสม่ำเสมอ การจัดโครงสร้างบริหารชุมชน การมอบหมายงานให้เหมาะกับบุคคล เป็นต้น

ทั้งนี้แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ชุมชนสามารถเลือกดำเนินแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนตามความต้องการและความจำเป็นของชุมชน การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจกันทุกภาคส่วนในทุกขั้นตอนของการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ทุนชุมชนมีพลังมากขึ้น ชุมชนจึงใช้การเรียนรู้เป็นแกนกลางในการพัฒนาและมีการส่งเสริมการเรียนรู้และคุณธรรมและเป็นชุมชนเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนจำเป็นต้องมีเครือข่ายที่เข้มแข็งที่ช่วยสนับสนุนและแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกันเพื่อเป็นเสริมศักยภาพชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการค้นหาคำตอบประกอบของทุนชุมชนและพัฒนารูปแบบแนวทางเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็งสู่การกำหนดปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ผลการวิจัยแสดงองค์ประกอบของทุนชุมชน ปัจจัยที่ช่วยหนุนเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาทุนชุมชน และแนวทางการพัฒนาทุนชุมชนให้เข้มแข็ง จากผลการวิจัยดังกล่าว สามารถอภิปรายได้ดังต่อไปนี้

1. องค์ประกอบของทุนชุมชน ประกอบด้วย 1) ทุนมนุษย์ มีผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชน มีความพร้อมเรียนรู้เสียสละ สามัคคีช่วยเหลือกัน 2) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อศรัทธา กฎจารีต และภูมิปัญญาที่หลากหลาย 3) ทุนสถาบัน คือทุนสถาบันครอบครัว สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจ 4) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งอาหารอุดมสมบูรณ์ด้วยดินและแร่ธาตุเหมาะแก่การเพาะปลูก 5) ทุนเศรษฐกิจและกองทุนชุมชน มีการรวมกลุ่มอาชีพ กองทุนสวัสดิการชุมชนรูปแบบต่าง ๆ และ 6) ทุนทางเครือข่ายที่ดำรงอยู่ในชุมชน ได้แก่ เครือข่ายพี่น้อง เครือข่ายหน่วยงานรัฐและเอกชน ซึ่งผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์คล้ายคลึงกับองค์ประกอบของทุนทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในสังคมโดยทั่วไป ดังที่ชนันภรณ์ อารีกุล (2556) พบว่า มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ บุคคล สถาบัน ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและกองทุนของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับวรวิทย์ โธมรัตน์ (2548) กล่าวถึงองค์ประกอบของทุนทางสังคมมองได้เป็นเชิงบูรณาการหรือเชิงผลลัพธ์ โดยทุนทางสังคมที่พบ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ศาสนธรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม กองทุนสาธารณะ ทรัพยากรธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม โดยเฉพาะความสัมพันธ์ในแนวราบที่เอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งนี้ พบว่า การมองทุนทางสังคมในเชิงบูรณาการหรือเชิงผลลัพธ์ ถือว่ามีประโยชน์ เพราะการศึกษาทุนทางสังคมต้องทำให้ทราบว่าทุนทางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างไร อย่างไรก็ตามองค์ประกอบของทุนทางสังคมเป็นทุนที่ไม่หยุดนิ่ง ในแต่ละชุมชนจะมีทุนทางสังคมที่แตกต่างกันทั้งองค์ประกอบของทุนและกระบวนการของทุน อย่างไรก็ตามสิ่งสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมกลับอยู่ที่กระบวนการของทุน ซึ่งเป็นการแสดงพลังของการรวมตัวกันในทุกระดับตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว เครือญาติ สถาบัน กลุ่ม องค์กร ชุมชนและเครือข่าย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับพระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และรัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม (2561) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคม เป็นปัจจัยหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจและยอมรับมากขึ้นในปัจจุบันว่ามีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาที่ยั่งยืนและคุณภาพชีวิตของประชาชนทำให้คนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข การพัฒนาและใช้ทุนทางสังคมจึงน่าจะเป็นทางออกให้กับ การแก้ไขปัญหาของสังคมไทย หากมีการจัดการทุนทางสังคมและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ย่อมมีส่วนช่วยให้คุณภาพชีวิตของประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทุนสถาบัน และทุนทรัพยากรธรรมชาติ มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชาต่าง ๆ ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดหลักสำหรับการวางยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การจัดทำแผนปฏิรูปประเทศไทย การน้อมนำศาสตร์พระราชาไปประยุกต์ใช้จนประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะเรื่องการระเบิดจากข้างใน และการรวมกลุ่มสร้างพลังในชุมชนของตน เรียกว่า พลังประชารัฐ ในปัจจุบันมีการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน การปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยึดหลักความพอเพียง

ความพอประมาณในการประกอบอาชีพ สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของวันชัย สุขตาม (2556) พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมเป็นแนวคิดที่สามารถผลักดันให้ทุนมนุษย์ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ทุนทางสังคมถือเป็นทุนสำคัญที่เสริมสร้างวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในสังคมและสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองของประเทศมาช้านาน โดยเฉพาะการแก้ปัญหาและฟื้นฟูให้คนไทยและสังคมไทยกลับมาดำรงสถานะเดิมได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐธิดา เย็นบำรุง (2558) พบว่า เมืองยะลามีการพัฒนาขับเคลื่อนเมืองอย่างต่อเนื่อง แม้อยู่ท่ามกลางสถานการณ์ความไม่สงบโดยมีปัจจัยการพัฒนาเมืองหลากหลาย แต่ “ทุน” อย่างหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในการพัฒนาเมืองยะลา คือ “ทุนทางสังคม” เป็นทุนในลักษณะที่เป็นนามธรรม จับต้องไม่ได้และไม่สามารถมองเห็นด้วยตาเปล่า แต่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น และสิ่งที่อยู่ในทุนนี้กลับก่อให้เกิดพลังบางอย่างที่ยึดคนให้เป็นหนึ่งเดียวกันมากขึ้น และกลายเป็นจุดแข็งของการพัฒนาเมือง กล่าวคือ ทุนทางสังคมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชุมชนมาเพราะวิถีการดำเนินชีวิตหรือวัฒนธรรมของคนในสังคมนั้นนั้นต้องใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อความศรัทธาหรือภูมิปัญญาไทยสอดแทรกกับเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชน จะช่วยให้การทำงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนนั้น ประกอบด้วย กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และการกำหนดปัจจัยความสำเร็จที่เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนและหนุนเสริมให้เกิดความเข้มแข็งของทุนชุมชนแต่ละแห่ง โดยกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของทุนชุมชนที่ใช้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งนั้น คือ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจและศรัทธาในเรื่องเดียวกัน การมีส่วนร่วมกันในกลุ่มชุมชน เป็นวิธีการสำคัญยิ่งที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน ทั้งนี้เมื่อการมีส่วนร่วมผนวกกับความไว้วางใจ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจ 5 ขั้นตอนที่ดำเนินการเป็นวงจร ได้แก่ การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจในการศึกษาปัญหา ในการวางแผน ในการปฏิบัติ ในการรับผลประโยชน์ และในการประเมินผล ซึ่งขั้นตอนดังกล่าวสอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมของปารีชาติ วลัยเสถียร (2543) ได้กล่าวโดยสรุปว่า ขั้นตอนแรกของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ควรเป็นขั้นตอนของการศึกษาชุมชน การค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อศึกษาและเรียนรู้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับประชาชน โดยในการศึกษาปัญหาของชุมชนสามารถใช้ทั้งวิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากขั้นตอนการมีส่วนร่วมแล้ว ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของชนันภรณ์ อารีกุล (2556) พบว่า ความไว้วางใจซึ่งกันและกันถือเป็นหัวใจสำคัญของการมีส่วนร่วม ดังนั้นซึ่งได้กำหนดแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนสังคม นอกจากนี้การมีส่วนร่วมอย่างไว้วางใจ ซึ่งถือเป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมหรือทุนชุมชนให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น ต้องมีแนวทางเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนด้วย ทั้งนี้แนวทางเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็ง ได้แก่ การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การสร้างความตระหนักรู้ให้เกิดในกลุ่มแกนนำและสมาชิกชุมชน การบริหารจัดการทุนที่มีในชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพ และการเชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนให้เข้มแข็ง ทั้งนี้

แนวทางดังกล่าวไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนุชาติ พวงสำลี (2542) ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่า ความรู้ถือเป็นหัวใจของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งได้เพราะเป็นการยกระดับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน แก้ปัญหา การตัดสินใจเลือก และการสรุปบทเรียน นอกจากนี้ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการมีความรู้ที่ถ้านุชนขาดปัญญา การสร้างสรรค์และพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมก็จะไม่ได้ผล ดังนั้นกระบวนการเสริมสร้างความรู้ให้กับชุมชน จึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคนและสังคม

องค์ความรู้ใหม่

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนสู่การกำหนดปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดอุดรดิตถ์ เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผลการวิจัยแล้วพบว่า แนวทางการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็งสู่การกำหนดปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดอุดรดิตถ์ ประกอบด้วย

1) กระบวนการจัดการทุนชุมชนด้วยชุมชน ได้แก่ กระบวนการมีส่วนร่วม เช่น โครงสร้างการบริหารจัดการของกลุ่มภูมิปัญญาของชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงการแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกทุกคนสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้และกระตุ้นให้เกิดความรักความสามัคคีในการทำกิจกรรมของชุมชน กระบวนการสร้างผู้นำ กระบวนการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูล ที่สามารถชี้แจง เปิดเผยข้อมูลข่าวสารได้ และกระบวนการกลุ่ม เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนเพื่อร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน

2) กระบวนการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชน จะพบว่าชุมชนเรียนรู้กรณีศึกษาทุกแห่งไม่ได้เรียนรู้ภายในชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่ยังเรียนรู้จากชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จในการพัฒนา โดยเริ่มจากการวางแผนเพื่อศึกษาดูงานในพื้นที่ที่ประสบผลสำเร็จโดยใช้ข้อมูลจากกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนเป็นเครื่องมือ และนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาปรับใช้ในชุมชนจนเกิดโครงการพัฒนาหลายด้านที่เกิดการร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

อย่างไรก็ตามยังพบว่าปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นนั้น ได้แก่

1) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญประการหนึ่งในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน อันเป็นประโยชน์ต่อเนื่องไปถึงการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การศึกษา และ เป็นต้น

2) การสร้างศรัทธาและพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน ด้วยการชวนมองปัญหาร่วมกันและระดมความคิดเห็นของกลุ่มคนที่มีศรัทธาและมีภูมิรู้ในประเด็นต่าง ๆ มารวมกลุ่มกันด้วยการใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้ตามความเหมาะสม รวมทั้งการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่ม

เพื่อพัฒนาต่อยอดอาชีพ โดยเน้นการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และพัฒนา ด้วยการส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้าถึงการศึกษาในทุกระดับทั้งในระบบและนอกระบบ นอกจากนี้ยังมีการค้นหาแกนนำชุมชน และพัฒนาศักยภาพแกนนำให้สามารถบริหารจัดการทุนชุมชนด้วยการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกชุมชนผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งมีการยกย่องปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้และมีประสบการณ์ให้เป็นบุคคลสำคัญของชุมชน และนำความรู้มีอยู่มาถ่ายทอดองค์ความรู้แลกเปลี่ยนแก่สมาชิกชุมชน

3) การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยแกนนำชุมชนยึดหลักการทำงานแบบเข้าถึง เข้าใจ และสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเริ่มคิดที่จะพัฒนาชุมชน และสร้างการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนพัฒนาชุมชนทั้งบ้าน วัด โรงเรียน ชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

ภาพที่ 1 โมเดลรูปแบบแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชน

ตั้งแต่การร่วมค้นหาสาเหตุ ร่วมวางแผนดำเนินการ ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ โดยใช้เวทีประชาคมเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็นของประชาชน และค้นหาแกนนำชุมชนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชนในลักษณะการเป็นจิตอาสา เป็นนักปฏิบัติการชุมชน หรือเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน โดยการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและขับเคลื่อนชุมชนให้เป็นชุมชนเข้มแข็ง

ซึ่งแต่ละชุมชนจัดขึ้นเดือนละ 1 ครั้งตามข้อตกลงระหว่างแกนนำชุมชนและสมาชิกชุมชน 4) การถ่ายทอดความรู้จากการลงมือปฏิบัติสู่การนำใช้และการขยายผลต่อยอด เมื่อคนในชุมชนเกิดทักษะความรู้ใหม่จากการลองผิดลองถูกจนตกผลึก จึงนำทักษะความรู้อันเป็นทุนชุมชนที่สั่งสมมานั้นเปิดพื้นที่พูดคุยแลกเปลี่ยนกันผ่านเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีการติดตามประเมินผลโดยการถอดบทเรียนเพื่อสะท้อนผลและนำมาปรับปรุงให้เป็นแนวปฏิบัติที่ดีของชุมชน และนำไปขยายผลต่อยอดสู่กิจกรรมอื่น ๆ ในรูปของการรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในชุมชนและคนนอกชุมชน การรื้อฟื้นสิ่งที่ดีซึ่งกำลังจะหล่นหายไปกลับไปใช้ประโยชน์ เช่น การผลิตที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ การปลูกพืชผสมผสาน การฟื้นฟูเกษตรแบบดั้งเดิมเกษตรอินทรีย์ ซึ่งถือเป็นระบบเกษตรที่ผลิตอาหารด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม การผลิตปุ๋ยชีวภาพ เน้นการบำรุงดินหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี การมีระบบบริหารจัดการชุมชนที่ดีเพื่อนำไปสู่การขับเคลื่อนทุนชุมชนให้สอดคล้องตามบริบท

ปัจจัยและเงื่อนไขในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างทุนชุมชนเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน พบว่าปัจจัยที่ส่งผลการดำเนินงานเสริมสร้างและพัฒนาทุนชุมชนในจังหวัดอุดรดิตถ์ ประกอบด้วย พลังศรัทธาของผู้นำ ความเข้มแข็งของชุมชนนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มีการสร้างองค์ความรู้ใหม่และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทักษะที่ดีต่อชุมชน การประสานงาน การบริหารจัดการ การสนับสนุนจากภายนอก ที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของชุมชนแล้ว ยังมีปัจจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนให้การดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ ได้แก่

1) ปัจจัยภายใน มีองค์ประกอบที่สำคัญที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น ทักษะดีเชิงบวกของผู้นำชุมชน พลังศรัทธาของคนในชุมชน การใช้ประโยชน์และบริหารจัดการทุนชุมชนสู่การเป็นชุมชนพึ่งพาตนเองได้ การทำงานเป็นทีม การสร้างกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ได้แก่ แกนนำชุมชน คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพัฒนาชุมชน

2) ปัจจัยภายนอก หมายถึง หน่วยงานที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับชุมชน อาจจะเป็นหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานเอกชน การเชื่อมต่อเครือข่ายทางสังคม เปลี่ยนแปลง เป็นต้น ทั้งนี้มีเงื่อนไขความสำเร็จของการนำใช้รูปแบบการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้แก่ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หลักการมีส่วนร่วม หลักการทำงานไม่พึ่งพิงหน่วยงานภายนอก แกนนำมีความพร้อม และความตั้งใจที่จะพึ่งตนเองก่อนรับการสนับสนุนทางสังคม

กล่าวโดยสรุปถึงแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนชุมชนสู่การกำหนดปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจังหวัดอุดรดิตถ์ ประกอบด้วย การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างศรัทธาและพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชน การเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม การส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพการบริหารทุนสถาบันหรือกองทุนชุมชนต่าง ๆ อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และการส่งเสริมพัฒนาทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามพบว่า

การเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญมากและข้อมูลจากทั้งคณะนักวิจัยและจากการเก็บข้อมูลชุมชนนำมาสู่การสร้างความตระหนักและนำมาซึ่งการกำหนดประเด็นสำคัญที่จะทำร่วมกันจนเกิดการรวมตัวกันทำงานร่วมกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินการ จนเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ไปให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สร้างพลังและเกิดการเป็นเจ้าของและตระหนักในการดำเนินการต่อด้วยการยึดหลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้ในกระบวนการเรียนรู้สู่การเสริมสร้างทุนชุมชนแบบมีส่วนร่วมเน้นการเสริมสร้างความสามารถให้กับแกนนำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยเอื้ออำนวยการกระบวนการเติบโตของชุมชนบนฐานการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้แบ่งข้อเสนอแนะของการวิจัยเป็น 2 ประการหลัก ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ในระดับนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่นและท้องที่ควรจัดทำแผนจัดการความรู้และทุนชุมชน เพื่อให้มีการจัดการองค์ความรู้และทุนสำคัญประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน
2. ควรจัดทำแผนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่คนรุ่นใหม่ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์องค์ความรู้ที่มีคุณค่าให้แก่คนรุ่นใหม่
3. ควรมีการจัดทำแผนการนำทุนทางสังคมออกมาปรับใช้ในการพัฒนาชุมชนอย่างมีระบบแบบแผน รวมถึงการจัดกิจกรรมการพัฒนาและสร้างผู้นำด้านภูมิปัญญาแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยทั้ง 3 แผนดังกล่าวควรให้เกิดเป็นข้อตกลงร่วมกันระหว่างชุมชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
4. แกนนำชุมชนท้องถิ่น ควรมีการรวมพลังกันเพื่อผลักดันให้การพัฒนาทุนชุมชนเข้มแข็งเป็นประเด็นหลักที่นำไปสู่ขับเคลื่อนและบันทึกไว้เป็นวาระหลักในแผนชุมชน และหน่วยงานและองค์กรเครือข่ายอื่น ๆ ที่มีบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร องค์กรภาคประชาชน เป็นต้น สามารถนำข้อค้นพบที่ได้มาใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย โครงการและแนวทางในการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาเป็นไปอย่างมีระบบและสอดคล้องกับบริบททุนชุมชนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างทุนชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเฉพาะการนำบทเรียนที่เกิดจากการสังเคราะห์องค์ความรู้รูปแบบการเสริมสร้างทุนชุมชนแบบมีส่วนร่วมทั้งจากคนในชุมชนและเครือข่ายภายนอกมาปรับใช้ตามบริบทที่ต้องการพัฒนาให้เป็นชุมชนต้นแบบ สามารถนำข้อค้นพบที่ได้มาเป็นแนวทางในการศึกษาทุนชุมชน เพื่อนำทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาปรับใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และนำรูปแบบแนวทางการเสริมสร้าง

ความเข้มแข็งทุนชุมชน มาใช้เป็นแกนกลางในการพัฒนาชุมชนและเพื่อให้ทุนชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ทั้งนี้ชุมชนควรนำรูปแบบดังกล่าวมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชุมชน และผู้นำชุมชนที่ต้องการพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลเรียนรู้ สามารถนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบของการเป็นผู้นำชุมชนที่ดีมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำชุมชนที่ดี มีคุณสมบัติอันนำไปสู่การทำงานพัฒนาชุมชนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยได้รับความอนุเคราะห์จากแกนนำชุมชนในพื้นที่เป้าหมายจากทั้ง 3 อำเภอในจังหวัดอุดรธานีที่ได้ให้ข้อมูลและคำแนะนำที่จำเป็นต่อคณะผู้วิจัยด้วยความเมตตาและเอื้อเฟื้ออยู่เสมอ นอกจากนี้คณะผู้วิจัยขอขอบคุณแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้จากทุนงบประมาณแผ่นดิน กองทุนวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ 2563 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณทุกท่านด้วยความจริงใจ

เอกสารอ้างอิง

- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ชนันภรณ์ อารีกุล. (2556). *การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมเพื่อ
การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน). คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐธิดา เย็นบำรุง. (2558). *ทุนทางสังคมกับการพัฒนาเมืองยะลา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษามหานคร
และเมือง มหาวิทยาลัยรังสิตร่วมกับมูลนิธิส่งเสริมปัญญาสาธารณะภายใต้แผนงาน
นโยบายสาธารณะเพื่ออนาคตของเมือง.
- นภาพร ทะวานนท์, เพ็ญศิริ จิระเดชากุล และจิรวดี ปัทโธสง. (2550). *ทฤษฎีฐานรากในเรื่อง
ความเข้มแข็งของชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. (พิมพ์
ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: อูษาการพิมพ์.
- พระปลัดประพจน์ อยู่สำราญ และรัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2561). *การพัฒนารูปแบบ
การจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน*. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*,
10(2), 187-199.
- วันชัย สุขตาม. (2556). *การพัฒนาทุนมนุษย์วิถีพุทธในยุคโลกาภิวัตน์: รูปแบบและแนวปฏิบัติ*.
วารสารมหาจุฬาริชาการ, 2(2), 521-522.
- วรวิทย์ โรมรันพันธ์ (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็น
สุข.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560ก). *ร่างยุทธศาสตร์ระยะ
20 ปี*. เข้าถึงได้จาก www.nesdb.go.th

- อนุชาติ พวงสำลี อารณ จันทรสมวงศ์ และพีรพัฒน์ โกศลศักดิ์สกุล. (2542). บทสังเคราะห์ความเคลื่อนไหวของภาคีอันหลากหลายในขบวนการประชาสังคมไทย ใน *ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อมรวิรัช นาคทรพรพ. (2551). *การศึกษาในวิถีชุมชน: การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน*. กรุงเทพฯ: ซีโน พับปิชิ่ง จำกัด.

**การศึกษาอิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อความสัมพันธ์
ระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน
คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน**

A Study of the Cross-level of Administrator s' Visionary Leadership on the
Relationship between Followership and Organizational Climate Perception
of the Instructors in Faculties of Nursing of Private Higher Educational
Institutions

ประทีป ปัญญา¹ พรเทพ เมืองแมน² และสุขุม มูลเมือง³
Prateep Panya, Pornthep Muangman and Sukhum Moonmuang

Received: March 23, 2021

Revised: May 07, 2021

Accepted: May 10, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.12

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ อิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กร ของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชนและ 2) ศึกษาอิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กร ของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน ประชากร คือ อาจารย์และผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ สังกัดสถาบันอุดมศึกษาเอกชน โดยกำหนดจำนวนตัวอย่างในการวิเคราะห์พหุระดับโดยใช้โปรแกรม Optimal Design ได้กลุ่มตัวอย่างผู้บริหารสถาบันและอาจารย์ จำนวน 20 สถาบัน มีผู้บริหารเป็นตัวแทนจำนวน 95 ตัวอย่าง อาจารย์ จำนวน 605 ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ ผู้บริหารสถาบันและอาจารย์ ผลการวิจัย พบว่า 1) โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับอิทธิพลข้ามระดับสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และโมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับภาวะผู้ตามและการรับรู้

¹⁻³ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี; Bangkokthonburi University

Corresponding author, e-mail: p.panya06@gmail.com, Tel. 095-9010043

บรรยากาตองค์กรของอาจารย์ของอาจารย์ผู้สอนมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยภาวะผู้ตาม เท่ากับ $\chi^2 = 3.864$, $df = 2$, $p\text{-value} = 0.145$, $RMSEA = 0.039$, $CFI = 0.996$, $TLI = 0.978$, $SRMR$ ของ Within = 0.001 และ ของ Between = 0.064 และการรับรู้บรรยากาตองค์กรของอาจารย์เท่ากับ $\chi^2 = 2.773$, $df = 2$, $p\text{-value} = 0.06$, $RMSEA = 0.054$, $CFI = 0.996$, $TLI = 0.978$, $SRMR$ ของ Within = 0.001 และของ Between = 0.014 2) อิทธิพลคงที่ โดยภาพรวมเฉลี่ยทุกสถาบัน ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ไม่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาตองค์กรของอาจารย์ผู้สอน เมื่อพิจารณาอิทธิพลคู่พบว่า แต่ละสถาบันมีอิทธิพลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารไม่มีอิทธิพลกับต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาตองค์กร

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์, ภาวะผู้ตาม, การรับรู้บรรยากาตองค์กร, อิทธิพลข้ามระดับ

Abstract

The objectives of this research were 1) to develop a multi-level structural equation model and cross-Level influence of administrators' visionary leadership, there was a relationship to the followership and the perception of the organizational climate of instructors of Faculty of Nursing, private higher educational institutions; and 2) to study the cross-level influence of administrators' visionary leadership, there was a relationship to the followership and the perception of the organizational climate of instructors teachers of Faculty of Nursing, private educational institutions. The population was and administrators of Faculty of Nursing under the private institutions of higher education by determining the number of samples for multi-level analysis using Optimal Design program. The sample was determined by multi-level analysis by using Optimal Design program. There were institute administrators and lecturers from 20 private educational institutions. There were 95 representative administrators and 605 instructors being as samples. The research tool was a questionnaire consisting of 2 issues, namely the institute administrators and instructors. The results of the research were as follows: 1) cross-Influence multilevel structural equation model was in harmony with the empirical data and the multifunctional equation model of the followers and the instructors' perception of organizational climate were consistent with the empirical data. The followers were equal to $\chi^2 = 3.864$, $df = 2$, $p\text{-value} = 0.145$, $RMSEA = 0.039$, $CFI = 0.996$, $TLI = 0.978$, $SRMR$ of Within = 0.001 and Between = 0.064 and lecturers' perception of organizational climate was equal to $\chi^2 = 2.773$, $df = 2$, $p\text{-value} = 0.06$, $RMSEA = 0.054$,

CFI = 0.996, TLI = 0.978, SRMR of Within = 0.001 and Between = 0.014; 2) constant influence, overall, was average across all institutions, administrators' visionary leadership was no influence on follower and perception of organizational climate of instructors. When considering the random influence, it was found that the influence of each institution was statistically different at .01; and 3) the administrators' visionary leadership had no direct influence on the relationship between followers and perceived organizational climate.

Keywords: Visionary Leadership, Follower, Perception of Organizational Climate, Cross-level Influence

บทนำ

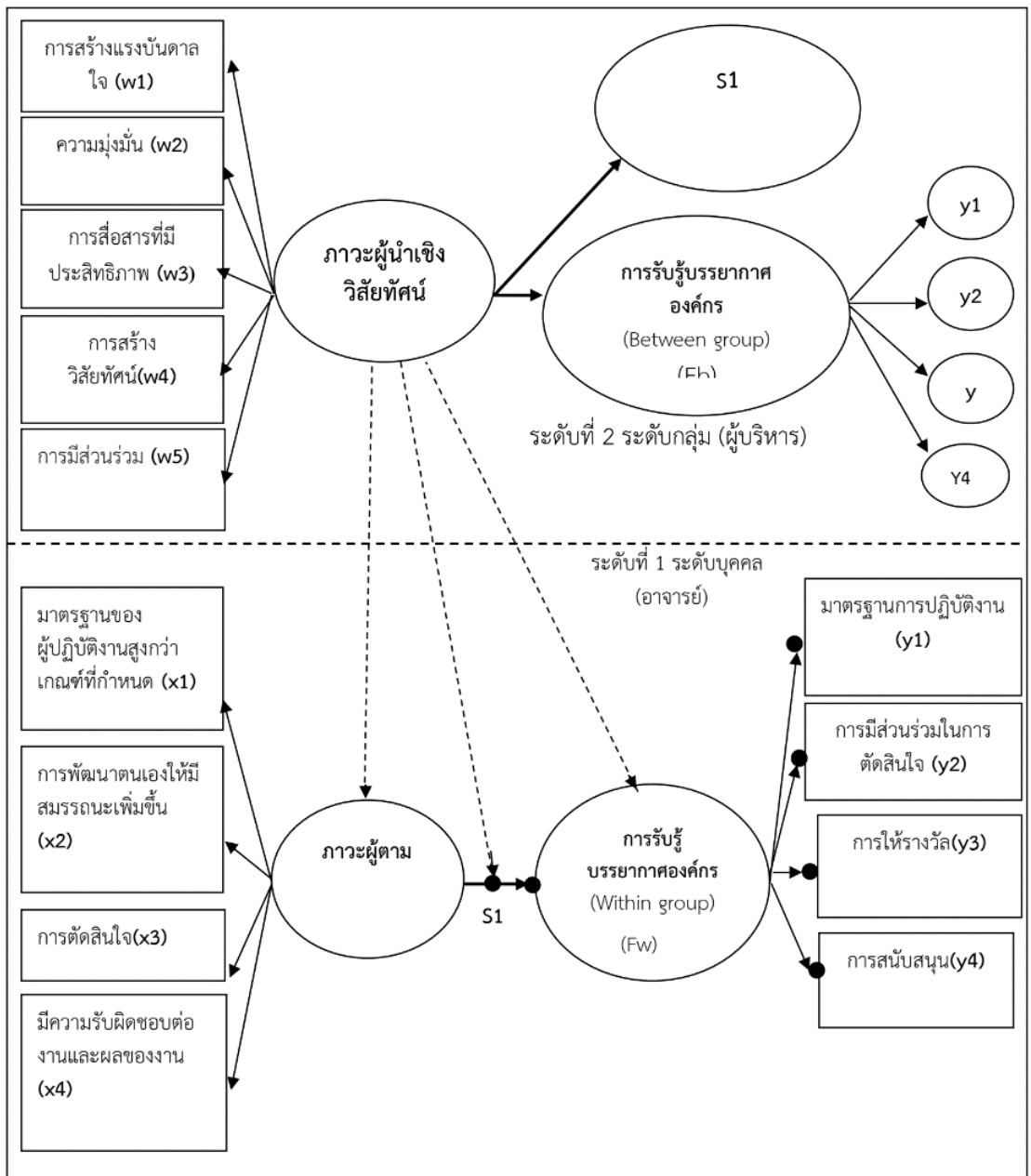
จากผลการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการใหม่ ๆ ของโลก ทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงและเคลื่อนไหวตลอดเวลา โดยเฉพาะสังคมที่เน้นคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของบัณฑิต การศึกษาระดับอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างมาก เพราะต้องดำเนินการให้คณาจารย์และบุคลากรอื่นมีความรู้เท่าทันความก้าวหน้าทางวิชาการในโลก พัฒนาการเรียนการสอน ให้ทันสมัย สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางวิชาการ และส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการในระดับชาติ และระดับนานาชาติ (แผนการศึกษาแห่งชาติ 2560-2579) (กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ด้วยเหตุนี้สถาบันอุดมศึกษาไทยจึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการบริหารงานมีการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน ที่ตอบสนองการแก้ไขปัญหาวิกฤติและชี้้นำการพัฒนาอย่างยั่งยืนของชาติและท้องถิ่น ดังนั้นการบริหารการศึกษาจึงจำเป็นต้องใช้บุคลากรมืออาชีพ (บุญชม ศรีสะอาดและสุริทอง ศรีสะอาด, 2552) ซึ่งสามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จบรรลุเป้าหมายตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็วและมีการแข่งขันที่รุนแรง องค์กรต่าง ๆ จะต้องปรับตัวให้ทันกับสถานการณ์ที่ดำเนินไป การขับเคลื่อนองค์กรต้องอาศัยการมีผู้นำที่ดีและเก่ง มีความรู้ มีความสามารถ มีวิสัยทัศน์ในการกำหนดทิศทางขององค์กร เพื่อให้ทีมงานผู้ตามเป็นผู้ที่เดินอยู่ในทิศทางที่ผู้นำกำหนด (นิกฤษฎา ล้นเหลือ, 2554)

สถาบันการศึกษาพยาบาลเอกชน เป็นองค์การทางการศึกษา ระดับอุดมศึกษาขึ้นตรงต่อสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา โดยมีสภาการพยาบาล เป็นองค์กรวิชาชีพ กำกับมาตรฐานคุณภาพซึ่งเป็นสถาบันมีหน้าที่ผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านสุขภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศ ถึงแม้ว่าการผลิตพยาบาลของภาคเอกชนจะยังไม่มากพอแต่สามารถช่วยภาครัฐได้ระดับหนึ่ง ปัญหาความขาดแคลนพยาบาล ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการไหลออกของพยาบาลวิชาชีพไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งสะท้อนภาพการเติบโตอย่างสวนทางของความต้องการพยาบาล

(วิจิตร ศรีสุพรรณ, 2555) ในขณะเดียวกันยังพบว่าส่วนใหญ่สถาบันการศึกษาพยาบาล มีปัญหาการลาออกของอาจารย์พยาบาลอย่างต่อเนื่อง ทำให้ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับการศึกษาของกมลรัตน์ เทอร์เนอร์และคณะ (2555) พบว่า อาจารย์พยาบาลมหาวิทยาลัยมหิดล และสถาบันสมทบ ต้องการออกจากการงานในระยะ 1 ปีข้างหน้าร้อยละ 55.64 และร้อยละ 65.6 ในระยะ 3 ปีข้างหน้าจากสถานการณ์ที่กล่าวมา ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีปัจจัยอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องว่าทำไมอาจารย์พยาบาลจึงมีการลาออกอย่างต่อเนื่อง จึงได้ศึกษางานวิจัยต่าง ๆ พบว่า งานวิจัยที่ผ่านมามีผู้สนใจศึกษาภาวะผู้นำหลายประเภทซึ่งผลการวิจัยส่วนใหญ่พบว่าภาวะผู้นำดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับภาวะผู้ตาม หรือการรับรู้บรรยากาศองค์กรในเชิงบวก นอกจากนี้การทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ข้ามระดับของภาวะผู้นำต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กร ยังพบว่าบางครั้งก็มีความสัมพันธ์กันในระดับมาก บางครั้งก็น้อย อาจเป็นไปได้ว่าน่าจะมีกลไกบางอย่างควบคุมอยู่ซึ่งผู้วิจัยต้องการที่จะหาคำตอบและสิ่งที่สงสัย ก็คือภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ นอกจากนี้ยังมีผลงานวิจัยของสุภาวดี นพจุจินดา (2554) ที่ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข พบว่าองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ซึ่งผู้นำเชิงวิสัยทัศน์เป็นภาวะที่มีความเหมาะสมกับบริบทสังคมยุคปัจจุบันและในอนาคต สอดคล้องกับแนวคิดของ Burt Nanus (1992) กล่าวว่าผู้นำเชิงวิสัยทัศน์เป็นผู้กำหนดทิศทาง และเป้าหมายองค์การไปสู่อนาคต มีความสามารถในการจูงใจให้บุคลากรเห็นพ้องต้องกันในการมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ และโน้มนำให้เกิดผลสู่เป้าหมายที่ดีในอนาคตได้ นอกจากนี้ภาวะผู้นำแล้วภาวะผู้ตามก็มีความสำคัญต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กร ภาวะผู้ตาม เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ เพราะต่างเป็นบทบาทพื้นฐานของบุคคลที่สลับสับเปลี่ยนกันตามสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การก็คือ “การรับรู้บรรยากาศองค์กร” องค์กรที่มีบรรยากาศที่ดีจะทำให้ผู้ปฏิบัติงาน เกิดแรงจูงใจในการทำงาน รวมทั้งทำให้มีความรัก ความสามัคคี มีขวัญกำลังใจที่ดี ปฏิบัติงานด้วยความยินดีและเต็มใจ มีความคิดริเริ่มในการทำงาน สามารถลดความขัดแย้งระหว่างผู้ปฏิบัติงานในองค์การได้ (ชลีพร เพ็ชรศรี, 2557) จากปัญหาและเหตุผลต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้บริหารคณะพยาบาลศาสตร์ จึงจำเป็นต้องหาแนวทางบริหารที่สามารถสร้างความพึงพอใจในการทำงานเพื่อการตัดสินใจคงอยู่ในองค์กร หรือดำรงตนเป็นอาจารย์พยาบาลในระยะยาว การรับรู้บรรยากาศองค์กรที่ดีจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การปฏิบัติงานดำเนินไปอย่างราบรื่นมีความสุข

ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาศึกษาอิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน โดยศึกษาในรูปแบบการวิเคราะห์ 2 ระดับ คือ ระดับที่ 1 หรือระดับบุคคล (Within Group) คือ ประชากรอาจารย์ในคณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชนและระดับที่ 2 หรือระดับกลุ่ม (Between Group) ในประชากรผู้บริหารในคณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน และใน 2 ระดับได้ทำการ

วิเคราะห์ในคราวเดียวกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดความคลาดเคลื่อนประเภทที่ 1 สูงเกินจริง (Inflate type1error) ซึ่งเชื่อว่าวิธีการนี้จะสามารถแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องอิทธิพลได้ดี ซึ่งผลการวิจัยที่ได้จะสามารถช่วยเพิ่มหลักฐานเชิงประจักษ์ และสามารถนำผลวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรเพื่อรักษาอัตราการคงอยู่ของอาจารย์

ภาพที่ 1 โมเดลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างพหุระดับ (Multilevel Structural Equation Models: MSEM)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ อิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กร ของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน
2. เพื่อศึกษาอิทธิพลข้ามระดับ (Cross-Level Effect) ของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กร ของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง “การศึกษาอิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน” โดยใช้โมเดลสมการโครงสร้างที่มีตัวแปรแฝงพหุระดับวิเคราะห์ โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ (Multilevel Structural Equation Model: MSEM) เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัย ซึ่งรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยมีดังนี้

กลุ่มตัวอย่างและการเลือกตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร และอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน เพื่อให้ได้จำนวนตัวอย่างของแต่ละประชากรมีจำนวนที่เหมาะสม ผู้วิจัยได้กำหนดจำนวนตัวอย่างจากการคำนวณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป Optimal Design (สุขุมมูลเมือง, 2558) ผลการคำนวณพบว่าเมื่อกำหนดจำนวนตัวอย่างระดับกลุ่มจำนวน 20 กลุ่ม และระดับบุคคล คือ จำนวนสถาบันละ 33 คน ได้ค่าอำนาจการทดสอบ มากกว่า 0.80 ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่เหมาะสม รวมตัวอย่างทั้งสิ้น 660 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ ฉบับสำหรับผู้บริหาร สถาบัน และอาจารย์

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความ

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการจัดกระทำข้อมูล เพื่อหาค่าสถิติต่าง ๆ ดังนี้ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่างที่ทำการศึกษา 2) การวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ทำการศึกษา ด้วยการตรวจสอบลักษณะการแจกแจงข้อมูลแบบปกติ 3) การวิเคราะห์เมตริกซ์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 4) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยทดสอบความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและกำหนดน้ำหนักตัวแปรย่อยที่ใช้ ในการสร้างตัวบ่งชี้กับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังจากนั้น ได้ทำการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวิจัยข้อมูลเชิงประจักษ์ ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดใช้ค่าสถิติที่จะเป็นเกณฑ์ตรวจสอบ (Ronald H. Heck and Scott L. Thomas, 2015, Kevin E. Kelloway, 2015, สุขุมมูลเมือง, 2558) พบว่า ค่าสถิติที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดล

ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่พัฒนาขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้แก่ ค่าไคสแควร์ ค่า CFI ค่า TLI และค่า RMSEA 5) การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ภายในชั้น (Intraclass Correlation Coefficient [ICC]) (Ronald H. Heck and Scott L. Thomas, 2015) และ 6) การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ และตรวจสอบความสอดคล้องของตัวแบบ (Goodness-of fit Measures) โดยใช้โปรแกรม Mplus

สรุปผลการวิจัย

1. ผู้บริหารเป็นหญิงร้อยละ 96.8 เป็นชายร้อยละ 3.2 ช่วงอายุที่มากที่สุดคือ 51-60 ปี ร้อยละ 36.8 ร้อยละ 53.7 เป็นหัวหน้ากลุ่มวิชา ร้อยละ 36.8 เป็นรองคณบดี และร้อยละ 9.5 เป็นคณบดี มีประสบการณ์ตำแหน่งทางการบริหารต่ำกว่า 5 ปี มากที่สุดร้อยละ 32.6 ส่วนอาจารย์ เป็นหญิงร้อยละ 95.2 เป็นชายร้อยละ 4.8 ช่วงอายุมากที่สุดคือ 41-50 ปี มีร้อยละ 27.3 ร้อยละ 41.2 มีประสบการณ์ตำแหน่งอาจารย์ 5-10 ปี

2. การพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับอิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน พบว่า

2.1 การประเมินโมเดล การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบคุณภาพการวัดของโมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ อิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน ผลการประเมินโมเดลมีความสอดคล้องของโมเดลการวิจัยข้อมูลเชิงประจักษ์โดยใช้ค่าสถิติที่จะเป็นเกณฑ์ตรวจสอบ โดยการวิจัยนี้ใช้โปรแกรม Mplus พบว่า ไคสแควร์ (Chi-square Statistics) เท่ากับ 5.545 ค่า df เท่ากับ 2 ค่า p-value เท่ากับ 0.062 ค่า CFI เท่ากับ 0.996 ค่าดัชนี TLI เท่ากับ 0.978 ค่า RMSEA เท่ากับ 0.054 ค่า SRMR w เท่ากับ 0.001 ค่า SRMR b เท่ากับ 0.014 และค่า /df เท่ากับ 2.12 ทุกค่าเป็นไปตามเกณฑ์ ดังนั้นโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดี

2.2 ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามของอาจารย์ มีค่าประมาณ -0.148 และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.828$) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ไม่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

2.3 ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ มีค่าประมาณ 0.054 และไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.719$) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

2.4 ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ มีค่าประมาณ 0.028 และไม่นัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.177$) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ไม่มีความสัมพันธ์ต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

2.5 ค่าเฉลี่ยอิทธิพลภาวะผู้ตามต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน มีค่าประมาณ 0.234 และนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.024$) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้ตามมีอิทธิพลต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

3. การอิทธิพลข้ามระดับ (Cross-Level Effect) ของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีความสัมพันธ์ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กร ของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน พบว่า

3.1 อิทธิพลคงที่ (Fix Effects) พบว่า

1) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ต่อภาวะผู้ตามของอาจารย์ มีค่าประมาณ 0.054 และไม่นัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.719$) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ไม่มีอิทธิพลคงที่ต่อภาวะผู้ตามของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

2) ภาวะผู้ตามต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ มีค่าประมาณ 0.028 และไม่นัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.177$) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ไม่มีอิทธิพลคงที่ต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

3) ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ มีค่าประมาณ -0.148 และไม่นัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.828$) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ไม่มีอิทธิพลคงที่ต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

4) ค่าเฉลี่ยอิทธิพลภาวะผู้ตามต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กร ของอาจารย์ผู้สอน มีค่าประมาณ 0.234 และนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ($p = 0.024$) แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้ตามมีอิทธิพลต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน

3.2 อิทธิพลสุ่ม (Random Effects) พบว่า เมื่อพิจารณาจากการทดสอบ พบว่าภาวะผู้ตาม มีค่าประมาณ 0.110 และนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.000$) แสดงให้เห็นว่า อาจารย์มีภาวะผู้ตาม แตกต่างกันในแต่ละสถาบัน และอิทธิพลสุ่มของการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ มีค่าประมาณ 0.127 และนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.000$) แสดงให้เห็นว่า อาจารย์แต่ละคนมีการรับรู้บรรยากาศองค์กรของแต่ละสถาบัน ไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาอภิปรายผล ดังนี้

1. การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับอิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน พบว่า

ตัวแปรระดับบุคคล (อาจารย์) ตัวแปรแฝง คือภาวะผู้ตามมีอิทธิพลทางบวกต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กร ของอาจารย์ผู้สอน ซึ่งพบว่าอาจารย์แต่ละคนมีการรับรู้บรรยากาศองค์กรของแต่ละสถาบัน ไม่แตกต่างกัน ประกอบด้วย มาตรฐานการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ระบบการให้รางวัล และการสนับสนุน ที่พบเช่นนั้นสืบเนื่องมาจากการรับรู้บรรยากาศองค์กร เป็นความรู้สึกของอาจารย์ที่แสดงตนเป็นหนึ่งเดียวกับสถาบัน มีวัฒนธรรมองค์กรและมีความนิยมที่กลมกลืนกับเพื่อนร่วมงาน เต็มใจที่จะอุทิศกำลังกาย และกำลังใจ และความรู้สึกของอาจารย์ที่แสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบัน ซึ่งสอดคล้องงานวิจัยของอภิพงศ์ โชติรัตน์ (2557) และสิมาภา จันทร์หอมกุล (2553) พบว่า การรับรู้บรรยากาศในองค์การที่ส่งผลต่อความผูกพันในการทำงานของพนักงานอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านการสนับสนุน ส่วนด้านการให้รางวัล ด้านการมีส่วนร่วม อยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่าด้านมาตรฐานงานการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของฉวีวรรณ เอี่ยมพญา (2559) ที่ว่ามาตรฐานงานการปฏิบัติงาน ซึ่งเน้นการทำงานตามเป้าหมายขององค์การ อยู่ในระดับมากสอดคล้องกับ Keith Davis (1981) ที่ให้ความเห็นว่าบรรยากาศองค์การจะช่วยให้เกิดอิทธิพล มีผลต่อการจูงใจใน การปฏิบัติงาน และความพึงพอใจให้กับบุคคลในองค์การ ดังนั้นการสร้างบรรยากาศองค์กรที่ดีจะช่วยให้อาจารย์รักและผูกพันในองค์กรได้

ภาวะผู้ตามของอาจารย์ผู้สอนแต่ละสถาบัน ทั้งนี้อาจารย์แต่ละคนมีภาวะผู้ตามแตกต่างกัน ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ตัวแปร มาตรฐานของผู้ปฏิบัติงานสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด (x1) การปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ของอาจารย์ เกี่ยวกับมาตรฐานในการปฏิบัติงาน มีการกำหนดเป้าหมายในการปฏิบัติงาน และมาตรฐานการทำงานขององค์การอย่างชัดเจน เพื่อให้ได้ผลงานสูงกว่า/เหนือกว่าเกณฑ์เป้าหมายที่กำหนดไว้ สอดคล้องกับ Anand Nair (2006) โดยมีการประเมินผลการทำงาน เพื่อการพัฒนาและให้รางวัลโดยอาจารย์มีความเข้าใจในกระบวนการประเมินผลเป็นอย่างดี สอดคล้องกับแนวคิดของ Pelin Kanten and Funda Er Ülker (2013) เป็นการวัดความรู้สึกของพนักงานในการปรับปรุงพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้น และวัดระดับความพึงพอใจในงานเมื่อปฏิบัติงานได้ดี โดยมาตรฐานได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนในการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

องค์ประกอบที่ 2 การพัฒนาตนเองให้มีสมรรถนะเพิ่มขึ้น (x2) โดยการศึกษาหาความรู้ การเรียนรู้ทักษะ และเจตคติ/ลักษณะนิสัยหรือบุคลิกภาพต่าง ๆ ที่ช่วยให้สามารถเผชิญและแก้ไข สถานการณ์หรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้จริง ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความสามารถในตัวบุคคลที่เป็นปัจจัยส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการทำงาน สอดคล้องกับ Lyle M. Spencer and Signe M. Spencer (1993) ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ จะเป็นตัวผลักดันหรือมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล (Causal Relationship) ให้บุคคลสามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและ/หรือสูงกว่าเกณฑ์อ้างอิง (Criterion-Reference) หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

องค์ประกอบที่ 3 การตัดสินใจ (x3) ซึ่งอาจารย์แต่ละคนมีการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับกระบวนการคิดวิเคราะห์ หลักการและเหตุผล ในการเลือกทางเลือกปฏิบัติการตัดสินใจซึ่งมักเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ยุ่งยากสลับซับซ้อน และมีวิธีการแก้ปัญหาให้วินิจัย มากกว่าหนึ่งทางเสมอ ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ในลักษณะที่แตกต่างกัน สอดคล้องกับประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2554) กล่าวว่า การทำงานไม่ว่าระดับใด ต้องมีการตัดสินใจ ลักษณะการตัดสินใจขึ้นอยู่กับ การคิด วิเคราะห์ และยังขึ้นอยู่กับความครบถ้วนของข้อมูลข่าวสาร เพียงแต่การตัดสินใจมีความยากง่ายต่างกัน

องค์ประกอบที่ 4 มีความรับผิดชอบต่องานและผลของงาน (x4) คือพฤติกรรม การแสดงออกของอาจารย์แต่ละคน ที่แสดงออกถึงความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ด้วยความผูกพันและละเอียดรอบคอบ ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ เอาใจใส่ในการทำงาน โดยจะต้องทำงานบรรลุผลสำเร็จ ไม่หลีกเลี่ยงภาระดังกล่าว ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค มองหาวิธีการที่จะพัฒนางานให้ดีขึ้นอยู่เสมอเป็นแบบอย่างในเรื่องที่รับผิดชอบ มีความพยายามสู่ความเป็นเลิศขององค์การ มีการควบคุมตัวเองสามารถจัดการกับอารมณ์ ความรู้สึกเช่น ความเกลียดชัง ความโลภ สามารถยอมรับผลในการกระทำของตน และผลจากการปฏิบัติงานนั้นไม่ว่าจะมีผลออกมาในลักษณะใดสามารถตรวจสอบได้ สอดคล้องกับเนตรพัฒนา ยาวีราช (2556) ที่กล่าวว่า ความรับผิดชอบต่องานและผลของงาน เป็นความรับผิดชอบต่อความสำเร็จ ความผิดพลาด ความล้มเหลวของงานที่ทำ หากงานประสบความสำเร็จไม่มีปัญหาก็จะทำให้ผู้นำได้รับผลงานเป็นที่น่าพอใจ ได้รับการชมเชยและการยอมรับ ถึงหากงานประสบปัญหา มีอุปสรรค หรือได้รับความล้มเหลว ผู้นำก็ต้องใช้ความพยายามในการแก้ไขปัญหา หาทางออก พิจารณาแก้ไขข้อบกพร่อง อุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้งานสำเร็จ

ตัวแปรระดับสถาบัน ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ 1) การสร้างแรงบันดาลใจ (w1) 2) ความมุ่งมั่น (w2) 3) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (w3) 4) การสร้างวิสัยทัศน์ (w4) และ 5) การมีส่วนร่วม (w5) โดยที่องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันมากที่สุด คือ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ (w3) กับการสร้างวิสัยทัศน์ (w4) และแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ และทำหน้าที่วัดภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร หรือตัวแปรได้จริง ดังนี้ คือ

องค์ประกอบที่ 1 การสร้างแรงบันดาลใจ เนื่องจากผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร มีหน้าที่นำองค์กรให้ไปสู่เป้าหมาย ดังนั้นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ต้องสร้างแรงบันดาลใจให้สมาชิกในองค์กร ทำให้พวกเขาสามารถมองเห็นภาพในอนาคตของการเจริญก้าวหน้าขององค์กรและเป็นหุ้นส่วนและสร้างการแบ่งปันความรู้สึกของสมาชิกในองค์กร โดยการปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเข้าใจ ความรู้สึกและอารมณ์ ซึ่งส่งผลต่อการปฏิบัติงาน อันเป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงความกระตือรือร้น ความรับผิดชอบ ทักษะที่ดี มีความตั้งใจ ความมั่นใจในการทำงาน มีความพึงพอใจ มีความสุขสนุกกับการทำงาน เกิดกำลังใจที่จะปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ ตามความต้องการและบรรลุมิติวัตถุประสงค์ขององค์กรร่วมกัน สอดคล้องกับแนวคิดของคิซกู โยเฮลา (2556) คือ การสร้างพลังอำนาจในตนเองชนิดหนึ่งที่ใช้ในการขับเคลื่อนความคิดและการกระทำใด ๆ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้ ไม่ว่าสิ่งไหนที่คนกระทำนั้นจะยากสักเพียงใด ตนก็พร้อมที่จะฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหลายสู่ความสำเร็จที่ต้องการให้จงได้ แม้จะต้องเสียสละบางสิ่งของตนเองไปบ้าง ก็พร้อมที่จะเสียสละได้เสมอ ถ้าจะช่วยนำมาซึ่งผลสำเร็จที่ต้องการนั้น ซึ่งผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ควรนำการสร้างแรงบันดาลใจมาใช้กับบุคลากรในองค์กร

องค์ประกอบที่ 2 ความมุ่งมั่น นั่นคือภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ต้องมีความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงานเป็นความไม่ย่อท้อ และเป็นความรู้สึกเชิงบวกที่เกิดจากการประเมินการทำงานและองค์กร ทั้งด้านอารมณ์ และด้านกระบวนการคิด ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่ “ความตั้งใจ” ในการทำงาน ความมุ่งมั่นทุ่มเทดังกล่าวนี้จึงเป็นลักษณะทางจิตที่พร้อมกระทำเป็นพฤติกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของ Drea Zigarmi et al (2011) อ้างในกุลธิดา กรมเวช (2558) ความตั้งใจในการดำรงสมาชิกภาพกับองค์กร ซึ่งเป็นความปรารถนาที่จะเป็นสมาชิกขององค์กรและต้องการเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ มีใจรักและมุ่งมั่นกระทำสิ่งที่กระทำอยู่ ความตั้งใจในการพยายามไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีความเข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอยในการทำงานที่ได้รับมอบหมายเพื่อบรรลุความสำเร็จ

องค์ประกอบที่ 3 การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ นั่นคือภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ควรมีทักษะติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในองค์กร เพื่อให้สมาชิกในองค์กรหนึ่งได้เข้าใจความหมายและสามารถเข้าใจฝ่ายอื่นได้ ซึ่งถ้าพิจารณาในทางการบริหารองค์กรอาจจะกล่าวให้ชัดเจนขึ้นได้ว่า การติดต่อสื่อสาร คือ การกระจายหรือสื่อความหมายเกี่ยวกับนโยบาย และคำสั่งลงไปยังเบื้องล่าง พร้อมกับรับข้อเสนอแนะความเห็นและความรู้สึกต่าง ๆ กลับมา นอกจากนี้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพภายในองค์กร สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทัศนคติและพฤติกรรมกับพนักงานทั้งในระดับบุคคลและระดับองค์กรได้ (David A. Buchanan and Andrzej Huczynski, 2013)

องค์ประกอบที่ 4 การสร้างวิสัยทัศน์ นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสำหรับภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ในการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของสมาชิกในองค์กร ในการมองภาพองค์กรในอนาคต (Hedley Beare, Brian J. et.al, 1987) การที่ผู้บริหารสถาบันการศึกษาสามารถสร้างภาพในอนาคตของสถาบันการศึกษาได้อย่างชัดเจน ว่าประสิทธิผลที่ดีที่สุด

ของสถาบันการศึกษาที่ต้องการอย่างแท้จริงคืออะไร ทั้งนี้โดยอาศัยทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการสังเคราะห์ข้อมูลของสถาบันการศึกษา แนวทางการพัฒนาองค์กรและการจัดการ เพื่อให้ภาพอนาคตที่นำมาทำให้กระจ่างว่าทำไมบุคคลต้องสร้างขึ้นในอนาคต ซึ่งสิ่งที่สร้างขึ้นนั้น สามารถกระตุ้นให้บุคคลมุ่งมั่นและดำเนินการไปสู่ในทิศทางการเปลี่ยนแปลงและทิศทางที่ถูกต้อง ซึ่งสามารถช่วยให้เกิดการประสานการปฏิบัติในความแตกต่างระหว่างบุคคล แม้ว่าจะมีบุคคลจำนวนมากก็สามารถดำเนินการไปด้วยดีและรวดเร็ว

องค์ประกอบที่ 5 การมีส่วนร่วม ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารต้องเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร โดยให้เสรีภาพแก่พนักงานมีส่วนร่วมในการกำหนดเส้นทางที่ดีที่สุด (Scott Jeffrey, 2016) ต้องมีความเข้าใจและความต้องการของสมาชิกในทีม มีความยืดหยุ่น มีความคิดที่เปิดกว้างและกระตุ้นให้สมาชิกมีความกระตือรือร้นที่จะได้รับข้อมูลใหม่ ๆ และสามารถวิเคราะห์มุมมองได้หลายมุม ความคิดที่เปิดกว้างนี้ช่วยให้ผู้นำสามารถนำทางสถานการณ์ที่ยากลำบากผ่านพ้นไปได้ด้วยความมั่นใจ การเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการหน่วยงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (Madelyn Jessica Stoner-Zemel, 2014)

2. การยืนยันโมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับอิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน ยังมีการตรวจสอบความเหมาะสมขององค์ประกอบทั้งระดับอาจารย์ และระดับสถาบัน พบว่าองค์ประกอบระดับสถาบัน (ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร) มีปฏิสัมพันธ์ข้ามระดับระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน จากสหสัมพันธ์ภายในชั้นของรูปแบบโครงสร้างพหุระดับความแปรปรวนระหว่างกลุ่มมีค่อนข้างสูง หรือประมาณร้อยละ 30 ของความแปรปรวนทั้งหมด หรือในแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกัน อันเนื่องจากสภาพแวดล้อมและบริบทของสถาบันการศึกษาเอกชนแต่ละสถาบันแตกต่างกัน (สุชุม มูลเมือง และคณะ, 2561) โดยมีจุดมุ่งหมายของการวิเคราะห์พหุระดับเพื่อประมาณค่าส่วนประกอบความแปรปรวนของตัวแปรแต่ละตัวว่าความแปรปรวนในแต่ละระดับวิธีวิทยาที่ใช้ในการวิเคราะห์คือการวิเคราะห์ส่วนประกอบความแปรปรวน การวิเคราะห์พหุระดับเพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรต้นที่มีต่อตัวแปรตามในแต่ละระดับ วิธีวิทยาที่ใช้ คือ การวิเคราะห์การถดถอยแยกแต่ละระดับเป็นระดับกลุ่ม และระดับบุคคล และการวิเคราะห์พหุระดับเพื่อศึกษาอิทธิพลของตัวแปรต้นที่มีต่อตัวแปรตามในระดับหน่วยวัดที่เล็กที่สุด และศึกษาว่าอิทธิพลจากความแตกต่างแต่ละระดับมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตามอย่างไร ตามแนวคิดของนงลักษณ์ วิรัชชัย (2535) อย่างไรก็ตามผลการศึกษาล้วนใหญ่ พบว่า ตัวแปรต้นภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ในภาพรวมไม่มีอิทธิพลต่อตัวแปรตามการรับรู้บรรยากาศองค์กร เนื่องจากอาจารย์จากสถาบันการศึกษาเอกชนแต่ละแห่งมีการรับรู้บรรยากาศองค์กรของแต่ละสถาบัน ไม่แตกต่างกัน

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ การศึกษาอิทธิพลข้ามระดับของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารต่อความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน โดยการวิจัยนี้ใช้การวิเคราะห์แบบพหุระดับเพื่อให้ได้ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับธรรมชาติของคณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชนมากที่สุด โดยนำความแตกต่างของกลุ่ม (Contextual Effect) มาวิเคราะห์ด้วยเพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ที่เป็นจริงและสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารสถาบันการศึกษาเอกชนได้ องค์ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยเพื่อการวิจัยต่อเนื่อง หรือพัฒนาให้สมบูรณ์ต่อไป สรุปได้ว่าภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ในภาพรวมไม่มีผลต่อภาวะผู้ตามและการรับรู้บรรยากาศองค์กรของอาจารย์ผู้สอน คณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันการศึกษาเอกชน และอาจารย์แต่ละคนมีการรับรู้บรรยากาศองค์กรของแต่ละสถาบัน ไม่แตกต่างกัน ในส่วนตัวแปรระดับอาจารย์ (ระดับบุคคล) พบว่าอาจารย์มีภาวะผู้ตามแตกต่างกัน และในแต่ละสถาบันภาวะผู้ตามของอาจารย์ที่มีอิทธิพลทางบวกต่อการรับรู้บรรยากาศองค์กร เนื่องจากอยู่ในระดับเดียวกัน (Within)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การค้นพบจากการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารในการกำหนดเชิงนโยบาย เพื่อสนับสนุนยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล การพัฒนาวิสัยทัศน์ ในการจัดทำและดำเนินนโยบายที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมและพัฒนาอาจารย์ การยกย่องเชิดชู สร้างทัศนคติที่ดีเพื่อให้อาจารย์เกิดความพึงพอใจในการทำงาน ส่งผลต่อพฤติกรรมการทำงานที่ดี ก่อให้เกิดขวัญ กำลังใจ ในองค์กร เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดแรงจูงใจในการทำงาน ลดอัตราการลาออกจากงานของอาจารย์

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ในการทำวิจัยที่ Model รูปแบบการวิจัย เป็น 2 ระดับ ควรนำความแตกต่างของกลุ่ม (Contextual Effect) มาวิเคราะห์ด้วย จะทำให้ผลการวิจัยสอดคล้องกับบริบท โดยใช้โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับ เป็นการทดสอบ

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ เทอร์เนอร์และคณะ. (2555). คุณภาพชีวิตการทำงานและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ของอาจารย์พยาบาลเครือข่ายภาคกลาง 1 สถาบันพระบรมราชชนก. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*, 25(3), 184-198.
- กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

- กุลธิดา กรมเวช .(2558). ความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงานของพนักงาน: ปัจจัยที่เกี่ยวข้องและการพัฒนา. *วารสารการพัฒนาศาสตร์มนุษยและองค์การ*, 7(2), 87-103.
- ณวิวรรณ เอี่ยมพญา .(2559). *บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของครูในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชูลีพร เพ็ชรศรี. (2557). *คุณลักษณะของผู้ตามและบรรยากาศองค์การที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงาน กรณีศึกษา กลุ่มธุรกิจเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป). มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี: คณะบริหารธุรกิจ.
- ดุขฎิ โยเหลา. (2556). *การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างความรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเด็กและเยาวชน: จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย*. กรุงเทพฯ: หจก.ทิพย์วิสุทธ์.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2535). การวิเคราะห์ประมาณค่าส่วนประกอบความแปรปรวน (Analysis of Variance Component Estimation). *ข่าวการวิจัย*, 15(4), 9-14.
- นิกัญชลาลันเหลือ. (2554). *โมเดลสมการโครงสร้างภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2556). *การจัดการสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: ทริปปี้ล กรุ๊ป.
- บุญชม ศรีสะอาด และสุริทอง ศรีสะอาด. (2552). *การวิจัยเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2554). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- วิจิตร ศรีสุพรรณ. (2555). การเตรียมความพร้อมของวิชาชีพการพยาบาลเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน. *วารสารสภาการพยาบาล*, 27(3), 1-10.
- สิมาภา จันท์หอมกุล. (2553). *ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้บรรยากาศองค์การความผูกพันในงานและความพึงพอใจในชีวิตของบุคลากร สังกัดกรมสารบรรณทหารบก*. (งานวิจัยส่วนบุคคลศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรมและองค์การ). คณะศิลปศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุขุม มูลเมือง และคณะ. (2561). *เอกสารประกอบการสอนสถิติขั้นสูงเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์และทางการศึกษา การวิเคราะห์พหุระดับ การประยุกต์ใช้โปรแกรม Mplus*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.
- สุขุม มูลเมือง. (2558). *โมเดลสมการโครงสร้าง: การประยุกต์ใช้โปรแกรม AMOS และ Mplus*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี.

- สุภาวดี นพจุจินดา.(2553). องค์ประกอบภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 1(2), 14-27.
- อภิพงศ์ โชติรัตน์. (2557). *การรับรู้บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อความผูกพันในการทำงานของพนักงานย่านอโศก กรุงเทพมหานคร. (การค้นคว้าอิสระบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.*
- Beare, H. et. al. (1987). *Creating an Excellent School: Some New Management Techniques*. London: Rutledge.
- Davis, K. (1981). *Human Behavior at Work: Organizational Behavior*. (6th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Heck, R. H., & Thomas, S. L. (2015). *Quantitative methodology series. An introduction to multilevel modeling techniques: MLM and SEM approaches using Mplus*. (3rd Edition). New York: Routledge.
- Huczynski, A., & Buchanan, D. A. (2013). *Organizational behavior*. (8th edition). Harlow: Pearson.
- Jeffrey, S. (2016). *10 Attributes of Visionary Leadership*. Retrieved from <https://www.scottjeffrey.com/visionary-leadership>
- Kanten, P. and Ülker, F. (2013). The Effect of Organizational Climate on Counterproductive Behaviors: An Empirical Study on the Employees of Manufacturing Enterprises. *The Macrotheme Review*, 2(4), 144-160.
- Kelloway, E. K. (2015). *Using mplus for structural equation modeling; A researcher's guide*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Madelyn Jessica Stoner-Zemel. (2014). *Visionary leadership, management, and high performing work units: an analysis of workers ' perceptions*. (Doctoral Dissertations, Degree Program in Education). Graduate School: University of Massachusetts Amherst.
- Nair, A. (2006). Meta-Analysis of the Relationship between Quality Management Practices and Firm Performance-Implications for Quality Management Theory Development. *Journal of Operations Management*, 24(6), 948-975.
- Nanus, B. (1992). *The Leader's edge: The seven keys to leadership in a turbulent world*. Chicago, IL: Contemporary Books.
- Spencer, L. M., & Spencer, S. M. (1993). *Competence at Work: Model for Superior Performance*. New York: Wiley & Sons.

Zigarmi, D., Houson, D., Witt, D., & Diehl, J. (2011). A Preliminary Field Test of an Employee Work Passion Model. *Human Resource Development Quarterly*, 22(2), 195-221.

การศึกษาการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา พ.ศ. 2546

The Study of the Fair Treatment to Witnesses According to Witness
Protection Act, B.E. 2546

พนิดา สมบูรณ์¹ และตะวัน เดชภิริตนมงคล²

Punnida Somboon and Tawan Detpiratmongkol

Received: February 06, 2021

Revised: May 16, 2021

Accepted: May 21, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.13

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 2) ศึกษาการปฏิบัติทางกฎหมายและเปรียบเทียบการปฏิบัติทางกฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามความตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศและกฎหมายไทย และ 3) เสนอแนวทางการจัดทำมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานให้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบวิจัยเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า 1) แนวคิดการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดมาตรการการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน 2) อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กำหนดให้รัฐภาคีใช้มาตรการที่มีความเหมาะสมเพื่อคุ้มครองพยานในคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งสอดคล้องกับสหรัฐอเมริกาที่มีกฎหมายรองรับการคุ้มครองพยานไว้ชัดเจนโดยกำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อัยการสูงสุดเป็นผู้มีอำนาจออกกระเปียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติต่อพยาน ทั้งการใช้มาตรการในการจัดย้ายที่อยู่ และจัดให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองเมื่อเห็นว่าพยานและครอบครัวอาจได้รับอันตราย ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ไม่มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยตรง แต่อาศัยกฎหมายตำรวจกำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อพยานเป็นการเฉพาะ ขณะที่ประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน 3) เสนอให้ออกกระเปียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา พ.ศ.

¹⁻² มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช; Sukhothai Thammathirat Open University

Corresponding author, e-mail: punnida_toto@hotmail.com, Tel. 089-7616669

คำสำคัญ: การปฏิบัติที่เหมาะสม, การคุ้มครอง, พยานในคดีอาญา

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the concept of witness protection under Witness Protection in Criminal Case Act B.E. 2546; 2) to study the legal practice and comparison of the legal practice, protection of witness in criminal cases under international agreements, international law and Thai law; and 3) to propose guidelines for establishing a central standard on the proper treatment to witnesses to agencies whose mission was to protect witnesses. It could be applied in the same direction. This was a qualitative research, a document research. The results of the research revealed that 1) the concept of witness protection under the Witness Protection in Criminal Cases Act B.E. 2546 was an important basis for determining proper treatment measures to witnesses; 2) United Nations Convention Against Transnational Organized Crime (2000) required states parties to take appropriate measures to effectively protect witnesses in criminal cases being consistent with the United States having well-defined witness protection laws belonging to criminal procedural law. The attorney-general should have the power to issue regulations relating to the treatment of witnesses, both the use of measures in relocation and providing officers for protection when it appeared that witnesses and their families may be harmed. Though, the Federal Republic of Germany had no specific law directly related to witness protection, but relying on the police law, officers must treat witnesses in particular as Thailand had no clear legal provisions and guidelines; 3) proposed the issuance of the Ministry of Justice Regulation on Proper Treatment of Witnesses in Criminal Cases B.E.

Keywords: Proper Treatment, Protection, Witnesses in Criminal Cases

บทนำ

พยานบุคคลในคดีอาญานับว่าเป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญยิ่งในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อพิสูจน์ความจริงในคดี เนื่องจากเป็นพยานที่สามารถยืนยันความผิดของผู้กระทำความผิดได้มากที่สุด โดยเฉพาะประจักษ์พยานซึ่งเป็นพยานที่รู้เห็นเหตุการณ์ และเป็นพยานที่น่าเชื่อถือมากที่สุด แต่การดำเนินคดีอาญาส่วนใหญ่พยานบุคคลมักไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากเกรงกลัวต่ออิทธิพลที่จะมีต่อความปลอดภัย เช่น การถูกข่มขู่ คุกคาม เป็นต้น จึงเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐต้อง

กำหนดมาตรการในการคุ้มครองความปลอดภัยพยานในคดีอาญาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถูกเพิกถอนไป มาตรา 244 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาให้ได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ ดังนั้น เพื่อให้การคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่บุคคลที่เข้ามาเป็นพยานในคดีอาญาสอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถูกเพิกถอนไป จึงได้ตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น โดยเจตนารมณ์ของกฎหมายประสงค์ให้มีการบูรณาการการทำงานร่วมกันกับหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ซึ่งแต่ละหน่วยงานต้องไปออกกฎ ระเบียบภายในหน่วยงานตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน เพื่อรองรับการดำเนินการคุ้มครองพยานตามกฎหมายฉบับนี้

เมื่อพิจารณากฎหมายของสหรัฐอเมริกาและสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีพบว่า สหรัฐอเมริกามีความชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในชั้นพนักงานสืบสวนสอบสวน ซึ่งมีการจัดทำ คำแนะนำทั่วไปสำหรับทนายความ ผู้เสียหายและการเป็นพยานในปี ค.ศ. 2005 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อเหยื่อและพยาน ตั้งแต่ชั้นสืบสวนสอบสวนไปจนถึงชั้นการบังคับคดีตามคำพิพากษา โดยกำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ต่อพยานไว้ชัดเจน ส่วนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานโดยตรง จึงอาศัยบทบัญญัติในกฎหมายตำรวจที่ได้กำหนดหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่ดำเนินการคุ้มครองพยานไว้ และอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ได้กำหนดให้รัฐภาคีใช้มาตรการที่มีความเหมาะสมเพื่อคุ้มครองพยานในคดีอาญาอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แต่ก็มีกฎหมายคุ้มครองเฉพาะตัวบุคคลผู้มาเป็นพยานเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้โดยตรง มีเพียงบทบัญญัติตามความในมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดไว้ว่า ให้เป็นบทบาทของสำนักงานคุ้มครองพยานที่จะต้องมีส่วนงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสม จะเห็นได้ว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ของประเทศไทยมุ่งเน้นเฉพาะการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ของพยานเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจน จึงแตกต่างไปจากกฎหมายของสหรัฐอเมริกาที่มีการจัดทำ คำแนะนำทั่วไปสำหรับทนายความ ผู้เสียหายและการเป็นพยานในปี ค.ศ. 2005 ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อเหยื่อและพยาน และกฎหมายระหว่างประเทศยังกำหนดให้รัฐภาคีจะต้องบัญญัติกฎหมายภายในของตนให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 และใช้มาตรการคุ้มครองพยานที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ปัจจุบันในการปฏิบัติต่อพยานนั้น ประเทศไทยใช้แนวทางตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ในการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาทั้งก่อนและหลังพยานเข้าสู่โครงการ

คุ้มครองพยานโดยกำหนดเรื่องการให้เกียรติแก่พยาน การใช้วาจาสุภาพ และปฏิบัติต่อพยานอย่างมี
 อหิยาตย์ไมตรี การไม่เลือกปฏิบัติต่อพยานโดยไม่เป็นธรรม การคำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีใน
 ท้องถิ่นและการคำนึงถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ (วีระพงษ์ บุญโณ
 ภาส และคณะ, 2551) แต่อย่างไรก็ตาม ระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงาน
 คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ไม่ได้กำหนดถึงการปฏิบัติต่อพยานเป็นอย่างไร สาระสำคัญ
 ไม่ปรากฏชัดเจน

ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมและ
 พยานบุคคลได้รับการรับรองและคุ้มครองตามบทบัญญัติของกฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาถึง
 การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ตาม
 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ที่ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และนำข้อมูลที่ได้
 จากการศึกษาที่กำหนดเป็นแนวทางหรือใช้เป็นมาตรฐานกลางให้กับหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับ
 การคุ้มครองพยานเพื่อให้พยานเกิดความเชื่อมั่น ถ้าเข้ามาให้ความร่วมมือกับภาครัฐในฐานะพยาน
 ในคดีอาญา โดยพยานจะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมจากเจ้าหน้าที่ชุดคุ้มครองความปลอดภัย ซึ่งจะ
 ส่งผลให้พยานมีทัศนคติที่ดีต่อการเป็นพยาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพิสูจน์ความจริงในคดี

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดการคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติทางกฎหมายและเปรียบเทียบการปฏิบัติทางกฎหมาย การคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามความตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมาย ไทย
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดทำมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน ให้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบวิจัยเอกสารจากประมวลกฎหมาย
 หนังสือกฎหมาย วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ บทความ วารสารทางวิชาการ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์
 โดยทำการรวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสม
 ต่อพยาน ตามต่างประเทศและกฎหมายไทย

สรุปผลการวิจัย

1. แนวคิดการคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พบว่า แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน มีจุดมุ่งหมายสุดท้าย คือ การหาหรือการทำให้ข้อเท็จจริงแห่งคดีปรากฏขึ้นมาโดยใช้วิธีการค้นหาความจริงจากพยาน เพื่อสร้างประสิทธิภาพ ให้แก่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และเพื่อนำความเป็นธรรมกลับคืนสู่สังคม เนื่องจากการ

กระทำความผิดอาญามักจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อเหยื่ออาชญากรรมโดยตรง และยังส่งผลกระทบต่อสังคมโดยอ้อม รัฐผู้มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม จึงต้องปราบปรามอาชญากรรมทั้งหลาย และนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ รัฐจึงต้องมีพยานสำคัญที่รับรู้ เห็น ได้ยิน ได้ทราบเหตุการณ์ หรือข้อเท็จจริงมาโดยตรง และได้มาให้การหรือให้ถ้อยคำในข้อเท็จจริงต่อพนักงานสอบสวนหรือศาลในการดำเนินคดีอาญาเพื่อทำให้ข้อเท็จจริงแห่งคดีปรากฏ ในอดีตที่ผ่านมาของประเทศไทย พยานที่มาให้การหรือเบิกความต่อศาลยังไม่ได้รับความสนใจจากรัฐเท่าที่ควรในการให้ความคุ้มครองพยาน ทั้งที่พยานมีความสำคัญในการพิสูจน์ความจริง การดำเนินคดีอาญาส่วนใหญ่ พยานบุคคลมักไม่ให้ความร่วมมือกับเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมเนื่องจากเกรงกลัวต่ออิทธิพลที่จะมีต่อความปลอดภัยหรือกลัวว่าจะถูกผู้กระทำความผิดย้อนกลับมาทำร้าย พยานบุคคลจำนวนไม่น้อยจึงพยายามหาทางหลีกเลี่ยงการเป็นพยาน ไม่ประสงค์จะเข้ามาให้การหรือเป็นพยานในคดีอาญาอันส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรม จากปัญหาในทางปฏิบัติที่ว่าจะมีมาตรการอย่างไรเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของพยานและบุคคลใกล้ชิดเพื่อให้พยานไม่เกิดความเกรงกลัวอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการให้การปรักราจำเลยในคดี ซึ่งก่อนหน้านี้จะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ฉบับนี้ พบว่าประเทศไทยไม่มีกฎหมายหรือมาตรการใด ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญา และไม่มีข้อกำหนดหรือหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติไว้เพื่อสนับสนุนภารกิจด้านนี้ รัฐจึงได้ให้ความสำคัญกับพยานในคดีอาญา โดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถูกเพิกถอนไป มาตรา 244 บัญญัติให้การรับรองสิทธิของพยานบุคคลให้ได้รับคุ้มครองใน 3 กรณี ได้แก่ 1) การคุ้มครองความปลอดภัย 2) การปฏิบัติที่เหมาะสม และ 3) การให้ค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายแก่พยาน โดยเน้นเรื่องความปลอดภัยของพยาน จึงเป็นผลผลักดันให้เกิดพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น พระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานเป็นหน่วยงานในสังกัดกระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ การปฏิบัติที่เหมาะสม รวมทั้งการประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ปัจจุบันสำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกรมสอบสวนคดีพิเศษ เป็นหน่วยงานหลักที่ดำเนินงานภายใต้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยตามการร้องขอจากพยานที่ถูกข่มขู่คุกคาม โดยหน่วยงานดังกล่าวได้แบ่งส่วนความรับผิดชอบจากลักษณะของคดีเป็นสำคัญ กล่าวคือ สำนักงานคุ้มครองพยานและสำนักงานตำรวจแห่งชาติจะเป็นผู้รับผิดชอบคดีอาญาทั่วไป สำหรับพยานคดีพิเศษ กรมสอบสวนคดีพิเศษจะเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานในคดีพิเศษ ขณะที่หน่วยงานอื่นที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน จะรับผิดชอบในความปลอดภัยแก่พยานที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานเท่านั้น การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการสร้างมาตรฐานการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาให้มีความสอดคล้องกัน แต่กลับไม่มีหน่วยงานใดกำหนดแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน หรือไม่มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานในการที่จะนำมาปฏิบัติต่อพยาน ซึ่งในระเบียบต่าง ๆ ของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน

ออกมาเพื่อบังคับใช้นั้น จะมีสาระในส่วนที่เกี่ยวกับพยานที่มีสิทธิขอรับการคุ้มครองความปลอดภัย ผู้มีอำนาจสั่งการคุ้มครองความปลอดภัย ระยะเวลาในการให้ความคุ้มครอง การจัดกำลังเจ้าหน้าที่ การยกเลิก และเหตุแห่งการยกเลิกการคุ้มครอง โดยหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ต่างออก กฎ ระเบียบ ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน ในการปฏิบัติต่อพยานจะเป็นไปในลักษณะของการใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาว่า จะปฏิบัติอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ที่เหมาะสม ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้มาตรฐานการปฏิบัติต่อพยานของเจ้าหน้าที่ชุดคุ้มครองความปลอดภัยแตกต่างกันไป

2. การปฏิบัติทางกฎหมายและเปรียบเทียบการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามความตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย พบว่า อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 กำหนดให้รัฐภาคีแต่ละรัฐให้ความสำคัญกับพยานบุคคล โดยให้มีการใช้มาตรการในการคุ้มครองพยานเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อต้าน ป้องกันองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ จึงประสงค์ให้รัฐภาคีบัญญัติกฎหมายหรือกำหนดมาตรการต่าง ๆ ทางบริหารในการคุ้มครองพยานตามวิถีทางของประเทศตน ส่วนสหรัฐอเมริกาจะมีความชัดเจนเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา โดยได้จัดทำคำแนะนำทั่วไปสำหรับทนายความ ผู้เสียหายและการเป็นพยานในปี ค.ศ. 2005 เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ต่อเหยื่อและพยาน โดยกำหนดวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมของเจ้าหน้าที่ต่อพยาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ต้องแจ้งต่อนายจ้างของพยานทราบถึงความจำเป็นในการต้องขาดงานในช่วงที่พยานต้องมาให้ปากคำทั้งในชั้นพนักงานสอบสวน และชั้นศาล รวมถึงเจ้าหน้าที่ของพยาน หากการมาให้ปากคำหรือรูปคดีส่งผลให้พยานต้องชำระหนี้ล่าช้า จัดให้มีการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่พยาน ในเวลาที่พยานต้องมาให้ปากคำ จัดให้มีการรักษาความปลอดภัยให้แก่พยานในขณะเดินทางมาให้ปากคำ จัดที่พักของพยานแยกต่างหากจากฝ่ายโจทก์ รายงานสถานะหรือความคืบหน้าของคดีให้พยานทราบอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการดูแลสภาพจิตใจและความรู้สึกของพยาน และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีไม่มีกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานโดยตรงในการคุ้มครองพยาน จึงอาศัยบทบัญญัติในกฎหมายตำรวจ ที่ได้กำหนดหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานต้องปฏิบัติต่อพยาน เช่น ดูแลสภาพจิตใจของพยานและให้คำแนะนำในทางด้านพฤติกรรม จัดให้มีพนักงานตำรวจคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในระยะเวลาที่ยาวนาน โดยจัดตำรวจติดตามทั้งแบบเปิดเผยและแบบเป็นการลับ จัดหาชื่อ ที่อยู่ เอกสารเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานใหม่ อาชีพใหม่ โดยจะอยู่ภายในหรือนอกประเทศก็ได้ และให้ความช่วยเหลือในด้านเงินทุนเลี้ยงชีพเป็นการชั่วคราว จนกว่าจะมีอาชีพใหม่และสามารถเลี้ยงตนเองได้ สำหรับประเทศไทย ไม่มีบทบัญญัติกฎหมาย และไม่มีแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจน แต่มีการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ของการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพยานไว้ในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ในการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาทั้งก่อนและหลังพยานเข้าสู่โครงการคุ้มครองพยาน โดยหน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน ได้แก่ สำนักงานคุ้มครองพยาน กรมคุ้มครองสิทธิและ

เสรีภาพ สำนักงานตำรวจแห่งชาติกระทรวงกลาโหม กรมการปกครอง กรมราชทัณฑ์ กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ซึ่งกำหนดหลักการในเรื่องของการให้เกียรติแก่พยาน ให้ความสุภาพ และปฏิบัติต่อพยานโดยมีอัยการเป็นศูนย์กลาง ไม่เลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ กระบวนการคุ้มครองพยานดังที่ศึกษาเปรียบเทียบข้างต้น ล้วนมีที่มาแห่งจุดเริ่มต้นกระบวนการยุติธรรมจากแนวคิดหลักตรวจสอบค้นหาความจริงในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งเน้นย้ำในการรวบรวมพยานหลักฐานของพนักงานสอบสวนเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่มีความน่าเชื่อถือ จะต้องมีการดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำ อันจะส่งผลต่อรูปคดีเป็นตัวบ่งชี้ว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังจะเห็นได้จากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และกฎหมายของสหรัฐอเมริกา ต่างกำหนดวิธีคุ้มครองพยานไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยต้องปฏิบัติต่อพยานในลักษณะการจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยให้แก่พยานขณะเดินทางมาให้ปากคำ การจัดตำรวจติดตามทั้งแบบเปิดเผยและแบบเป็นการลับ การรายงานสถานะหรือความคืบหน้าของคดีให้พยานทราบอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการดูแลสภาพจิตใจและความรู้สึกของพยาน จัดหาซื้อ ที่อยู่ เอกสารเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานใหม่ อาชีพใหม่ ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนเลี้ยงชีพจนกว่าพยานจะสามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้

3. แนวทางการจัดทำมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานให้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พบว่าเพื่อให้พยานมีความเชื่อมั่นในการเข้ามาเป็นพยานเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการมาเป็นพยาน และยินดีที่จะให้ความร่วมมือในการมาเป็นพยานในคดีอาญา ถึงแม้ว่ารูปแบบการปฏิบัติต่อพยานของต่างประเทศและประเทศไทยมีวิธีการที่หลากหลายแตกต่างกันแต่มีเป้าหมายเดียวกันคือความปลอดภัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล ที่การคุ้มครองพยานบุคคลจำต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองพยานคือ การมีอยู่ของพยานบุคคลและการทำให้คำพยานนั้นมีคุณค่าต่อการพิจารณาคดี ประเทศไทยถึงแม้ว่าจะมีพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 บัญญัติให้การคุ้มครองพยานไว้ แต่ไม่มีการกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจน แต่มีการกำหนดรายละเอียดต่าง ๆ ของการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพยานไว้ในระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ซึ่งยังไม่ชัดเจนในการนำมาใช้เพื่อการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน ทำให้การปฏิบัติต่อพยานแต่ละราย แตกต่างกันไปตามแต่ละหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน โดยแต่ละหน่วยงานต่างปฏิบัติหน้าที่ตามความเข้าใจของตน ทำให้การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง ผลคือ พยานในคดีอาญาไม่ได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม ด้วยเหตุนี้จึงมีความจำเป็นต้องกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในระเบียบอย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานมีประสิทธิภาพ เป็นมาตรฐานสากลต่อไป ผู้วิจัยจึงเสนอให้ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา พ.ศ. โดยกำหนดบททั่วไปว่าด้วยหลัก

พื้นฐานในการปฏิบัติต่อพยาน การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในกระบวนการยื่นคำร้องขอคุ้มครองความปลอดภัย และกระบวนการที่อยู่ระหว่างการคุ้มครองความปลอดภัย การติดตามและประเมินผลการดำเนินการคุ้มครองพยาน

อภิปรายผลการวิจัย

1. แนวคิดการคุ้มครองพยาน ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 พบว่า การดำเนินคดีอาญานั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “หลักการตรวจสอบความจริง” ซึ่งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นตำรวจ อัยการ หรือศาล มีหน้าที่ตรวจสอบความจริงให้ปรากฏจึงต้องอาศัยความร่วมมือกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในการตรวจสอบค้นหาความจริงแท้ของเรื่องนั้น เพราะการดำเนินคดีอาญา เป็นการดำเนินคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง หากเกิดความผิดพลาดในกระบวนการใดหรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง ย่อมส่งผลกระทบต่อความน่าเชื่อถือของกระบวนการยุติธรรม การเริ่มต้นคดีอาญาของกระบวนการยุติธรรมจะเริ่มต้นด้วยฝ่ายตำรวจซึ่งเป็นต้นทางแห่งกระบวนการยุติธรรม โดยพนักงานสอบสวนจะรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เท่าที่สามารถทำได้ (คณิต ณ นคร, 2560) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131, 138 กำหนดไว้ ถือว่าเป็นการสอดคล้องกับหลักในการดำเนินคดีอาญาเป็นการตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของผู้ต้องหา และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ต้องหาในการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา กฎหมายแบ่งการตรวจสอบความจริงออกเป็นสองขั้นตอน คือ การตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงาน กับ การตรวจสอบความจริงชั้นศาล ซึ่งการตรวจสอบความจริงชั้นเจ้าพนักงานนั้น จะดำเนินการตรวจสอบความจริงในเรื่องที่เกิดขึ้นหรืออ้างหรือเชื่อได้ว่าเกิดขึ้น โดยพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ (ธานี วรภัทร์, 2558) ซึ่งการตรวจสอบความจริงในขั้นนี้เป็นเนื้อหาสาระที่สำคัญของการสอบสวนพยานหลักฐานที่ต้องรวบรวมนั้น เป็นได้ทั้งพยานหลักฐานที่เป็นผลร้ายหรือเป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาหรือเป็นประโยชน์แก่ผู้ต้องหา เมื่อพิจารณาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 138 ในทางปฏิบัติเจ้าหน้าที่ตำรวจจะไม่ทำการสอบสวนหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวผู้กระทำความผิดมักจะมีข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดเท่านั้น จึงทำให้เกิดปัญหาว่า เหตุใดพนักงานสอบสวนไม่แสวงหาพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาเพื่อเป็นการบรรเทาโทษ หรือเพื่อเป็นองค์ประกอบในการพิจารณาของพนักงานอัยการที่จะต้องมียานาจพิจารณาสั่งฟ้องคดีหรือไม่ฟ้องคดี พนักงานสอบสวนต้องดำเนินการด้วยเพราะว่าข้อเท็จจริงในส่วนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ หรือจะเป็นประโยชน์ในการที่พนักงานอัยการจะได้แถลงต่อศาลเพื่อประกอบการใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษของศาล อีกทั้ง พนักงานอัยการอาจจะแถลงเพื่อประโยชน์แก่จำเลยได้ เพราะพนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีในการค้นหาความจริงเพื่อประโยชน์ของผู้ถูกกล่าวหาและเป็นการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาด้วย ถือได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาอันยังเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาให้เขาเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามที่พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการได้ดำเนินคดีมาตั้งแต่ต้น (คณิต ณ นคร, 2558) ซึ่งเป็น

กระบวนการหนึ่งของแนวคิดหลักตรวจสอบค้นหาความจริงที่มุ่งเน้นให้บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้านหน้าปฏิบัติต่อผู้ต้องหา พยาน ตามกระบวนการที่โปร่งใส และเป็นไปด้วยความกระตือรือร้น (Active) เพื่อให้มาซึ่งพยานหลักฐานที่มีความถูกต้องน่าเชื่อถือที่สุด ซึ่งการคุ้มครองพยานย่อมเป็นหนึ่งในกระบวนการดังกล่าวเช่นกัน

2. การปฏิบัติทางกฎหมายและการเปรียบเทียบการปฏิบัติทางกฎหมายการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามความตกลงระหว่างประเทศ กฎหมายต่างประเทศ และกฎหมายไทย พบว่า แนวทางการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาตามอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ให้ความสำคัญกับพยานบุคคลซึ่งมีความสำคัญในการพิสูจน์ตัวผู้กระทำความผิดที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ดังนั้น จึงมีผลผูกพันอันเป็นพันธกรณีที่รัฐภาคีจะต้องปฏิบัติตาม ต้องตรากฎหมายให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ดังกล่าว และเมื่อนำหลักดังกล่าวมาใช้พิจารณาเทียบเคียง พบว่า สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลของ Thomas Hobbes ซึ่งกล่าวถึงความต้องการความปลอดภัยว่า เป็นความต้องการของมนุษย์ ที่ทุกคนต้องการจะปกป้องและรักษาชีวิตของตนเอง เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดปลอดภัยในสังคม (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2548) โดย John Locke มองว่า มนุษย์มีเสรีภาพที่จะดำเนินชีวิตของตนเอง แต่มนุษย์จะต้องไม่ทำอันตรายต่อชีวิต เสรีภาพของผู้อื่น (ธนภพ น้อยหมื่นไวย, 2562) และ Abraham Maslow กล่าวว่า มนุษย์ต้องการที่จะรักษาชีวิตของตน ทรัพย์สินให้มีความมั่นคงปลอดภัย โดยนักจิตวิทยายอมรับกันว่า คำให้การพยานบุคคลมักมีความไม่ครบถ้วนสมบูรณ์และไม่ถูกต้องเกิดขึ้นเสมอ ๆ แม้ทั้งที่พยานบุคคลผู้ให้ถ้อยคำนั้นจะมีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะให้ความจริง บางครั้งถึงกับมีการกล่าวกันว่าไม่มีคำให้การของบุคคลใดที่ถูกต้องสมบูรณ์ แม้พยานจะรับรู้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องและจดจำได้อย่างแม่นยำ ก็อาจมีปัจจัยที่มีผลกระทบทำให้พยานถ่ายทอดหรือเบิกความในข้อเท็จจริงไม่ตรงความจริงที่ตนรู้เห็นมา (เข็มชัย ชุติวงศ์, 2543) แนวทางปฏิบัติต่อพยานของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี และสหรัฐอเมริกา ต่างกำหนดวิธีคุ้มครองพยานไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน โดยต้องปฏิบัติต่อพยานในลักษณะการจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยให้แก่พยานขณะเดินทางมาให้ปากคำ การจัดตำรวจติดตามทั้งแบบเปิดเผยและแบบเป็นการลับ การรายงานสถานะหรือความคับหน้าของคดีให้พยานทราบอย่างต่อเนื่อง จัดให้มีการดูแลสภาพจิตใจและความรู้สึกของพยาน จัดหาชื่อ ที่อยู่ เอกสารเกี่ยวกับรูปพรรณสัณฐานใหม่ อาชีพใหม่ ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนเลี้ยงชีพจนกว่าพยานจะสามารถช่วยเหลือตนเองและครอบครัวได้ ซึ่งประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยพยานที่จะได้รับความคุ้มครองในคดีอาญา คือ ผู้ที่เป็นพยานเอง ผู้ที่เป็นสามีหรือภรรยาของพยาน บุพการีหรือ ผู้สืบสันดานของพยาน และผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน มาตรการคุ้มครองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ และดำเนินการจ่ายค่าเลี้ยงชีพที่สมควรให้แก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะของพยาน การเปลี่ยนชื่อนามสกุล การดำเนินการเพื่อให้พยานมีอาชีพหรือได้รับการศึกษาอบรม รวมถึงการดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น ทั้งนี้ ต้องมีการร้องขอ และ

ต้องได้รับความยินยอมให้มีการคุ้มครองพยานด้วย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศิริระ รัตตานกุล (2549) พบว่า การกำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของไทยกับกฎหมายสหรัฐอเมริกา ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดมาตรการทั่วไปในการไม่เปิดเผยหรือจำกัดการเปิดเผยข้อสนเทศเกี่ยวกับรูปพรรณ และที่อยู่หรือการกำหนดมาตรการพิเศษในการย้ายไปอยู่ที่อื่น ได้มีการกำหนดมาตรการคุ้มครองคล้ายหรือเหมือนกันกับที่อนุสัญญาดังกล่าว โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของไทยยังได้เน้นการจัดให้พยานอยู่ในที่ปลอดภัย ซึ่งก็คล้ายหรือเหมือนกันกับกฎหมายสหรัฐอเมริกาซึ่งได้เน้นการให้ความคุ้มครองแก่สุขภาพความปลอดภัย และสวัสดิภาพด้วยเช่นกัน สำหรับการกำหนดมาตรการพิเศษในการย้ายไปอยู่ที่อื่น ทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของไทยกับกฎหมายสหรัฐอเมริกาก็ได้มีการกำหนดมาตรการคุ้มครองคล้ายหรือเหมือนกันกับที่อนุสัญญากำหนด แต่การกำหนดมาตรการพิเศษอื่น ๆ ทั้งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานของไทยกับกฎหมายสหรัฐอเมริกาได้กำหนดขอบเขตในการให้ความคุ้มครองได้กว้างกว่าตามที่อนุสัญญาดังกล่าวกำหนด เช่น กฎหมายทั้งสองได้กำหนดในเรื่องการจ่ายค่าเลี้ยงชีพ การเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียน การจัดหาอาชีพ หรือการให้การศึกษา หรืออื่น ๆ การให้เจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัย การดำเนินการวิธีอื่นในการช่วยเหลือ การช่วยเหลือในการเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ เป็นต้น

3. แนวทางการจัดทำมาตรฐานกลางเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานให้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน สามารถนำไปใช้ปฏิบัติเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พบว่าถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีการบังคับใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 แต่จากการศึกษาพบว่า การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานยังไม่มีหน่วยงานใดกำหนดแนวทางหรือระเบียบเพื่อใช้เป็นมาตรฐานกลางในการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้ ซึ่งหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานอาจจะปฏิบัติต่อพยานแตกต่างกันไป ทำให้เกิดปัญหาความไม่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน ดังนี้

1) หน่วยงานที่มีภารกิจในการคุ้มครองพยาน ต่างออก กฎ ระเบียบของหน่วยงานที่กำหนดแนวทางในการปฏิบัติต่อพยานไว้ แต่ก็เป็นการกำหนดเพียงแนวทางกว้าง ๆ ไม่เป็นเอกภาพ และไม่มีกำหนดถึงแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจนเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นอกจากนี้ก็ยังไม่มีการกำหนดกระบวนการและวิธีการในการปฏิบัติต่อพยานในการใช้มาตรการคุ้มครองในแต่ละมาตรการไว้ชัดเจน ทำให้การดำเนินการคุ้มครองพยานของแต่ละหน่วยงานเป็นไปอย่างคนละทิศทาง

2) ไม่มีการกำหนดกฎหมาย ระเบียบ และแนวทางอื่น ๆ ที่จะแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อเสริมประสิทธิภาพของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งหากพิจารณาถึงมาตรการคุ้มครองพยานของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีจะพบว่า มีมาตรการทางกฎหมายและมาตรการทางบริหารหลายประการที่นำมาใช้เสริมระบบการคุ้มครองพยาน อาทิเช่น การกำหนดให้พนักงานอัยการผู้ทำหน้าที่สอบปากคำพยานสามารถมาเบิกความต่อศาลในฐานะพยานบอกเล่าแทนการนำพยานมาเบิกความต่อศาลด้วยตนเอง การสืบพยานลับหลังจำเลย หรือ

การใช้โทรศัพท์วงจรปิด หรือการประชุมทางจอภาพแทนการสืบพยานในห้องพิจารณาคดีตามปกติ เป็นต้น โดยมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้บางมาตรการประเทศไทยได้นำมาใช้ในกระบวนการพิจารณาของเด็กและเยาวชนซึ่งมีกฎระเบียบรองรับให้ดำเนินการได้ แต่ในกระบวนการพิจารณาคดีอื่น ๆ โดยทั่วไปยังไม่มีกฎหมายที่จะให้อำนาจไว้ นอกจากระเบียบปฏิบัติบางลักษณะที่สอดคล้องกับการคุ้มครองพยาน เช่น การจัดห้องขึ้นผู้ต้องหา ที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมต่างก็ได้ดำเนินการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ข้อคำนึงถึงอีกประการหนึ่งก็คือ ระเบียบปฏิบัติที่จะนำมารองรับมาตรการคุ้มครองพยาน ในกรณีที่พยานเป็นข้าราชการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งมีความแตกต่างไปจากพยานบุคคลทั่ว ๆ ไป โดยกระทรวงยุติธรรมได้กำหนดระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2550 ในข้อ 14 ซึ่งกำหนดให้ในการดำเนินการต่าง ๆ ของสำนักงานคุ้มครองพยานและหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน พนักงานเจ้าหน้าที่พึงให้เกียรติแก่พยาน ให้ความสุภาพ ปฏิบัติต่อพยานอย่างมีอัธยาศัยไมตรี ไม่เลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรม คำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ อีกทั้ง ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามคำสั่งแต่งตั้งชุดคุ้มครองปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบ ระวัง และเคร่งครัด โดยให้พึงตระหนักว่า พยานเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งในการพิสูจน์ความจริงในทางอรรถคดีก็ตาม ระเบียบดังกล่าวได้กำหนดถึงแนวทางการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาเอาไว้ แต่เป็นเพียงแนวทางกว้าง ๆ ไม่ได้ระบุถึงวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้อย่างชัดเจนไว้อย่างไร เพียงใดจึงจะถือว่าเป็นการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน โดยแนวทางปฏิบัติที่เป็นอยู่ในขณะนี้ คือ เจ้าหน้าที่รัฐในแต่ละหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมราชทัณฑ์ กรมการปกครอง กระทรวงกลาโหม กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จะปฏิบัติหน้าที่และภารกิจตามระเบียบของหน่วยงานตนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน โดยการปฏิบัติต่อพยานจะเป็นไปในลักษณะของการใช้ดุลพินิจของพนักงานเจ้าหน้าที่ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้มาตรฐานการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญาแตกต่างกันออกไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของราเมศ พรหมเย็น (2552) พบว่า การปฏิบัติงานด้านคุ้มครองพยานในชั้นพนักงานสืบสวนมีปัญหาเกิดขึ้นหลายประการ ได้แก่ ปัญหาการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา ซึ่งพบว่า มีพยานหลายรายไม่ยินยอมที่จะได้รับความคุ้มครองโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเนื่องจากขาดความมั่นใจในความปลอดภัยที่ได้รับ และพบว่า พนักงานสอบสวนไม่อาจคงไว้ซึ่งความยุติธรรมได้เนื่องจากถูกแทรกแซง ปัญหาการขาดแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในชั้นพนักงานสืบสวนสอบสวน ทำให้การปฏิบัติต่อพยานแต่ละรายมีความแตกต่างกันตามดุลพินิจของเจ้าหน้าที่

องค์ความรู้ใหม่

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้กำหนดความคุ้มครองความปลอดภัยของพยานไว้ว่า พยานที่จะได้รับความคุ้มครองในคดีอาญา คือ ผู้ที่เป็นพยานเอง ผู้ที่เป็น

สามีหรือภรรยาของพยาน บุพการีหรือ ผู้สืบสันดานของพยาน และผู้ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยาน มาตราการคุ้มครองแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ มาตราการทั่วไปและมาตราการพิเศษ แต่พระราชบัญญัติฉบับนี้มุ่งหมายคุ้มครองเฉพาะตัวบุคคลผู้มาเป็นพยานเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานไว้โดยตรง มีเพียงบทบัญญัติตามความในมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดไว้ว่า ให้มีการจัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นในกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานตามมาตราการทั่วไป มาตราการพิเศษ การปฏิบัติที่เหมาะสม รวมทั้งการประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน หน่วยงานที่มีภารกิจคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้แก่ สำนักงานคุ้มครองพยาน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมการปกครอง กรมราชทัณฑ์กรมสอบสวนคดีพิเศษ กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยการปฏิบัติภารกิจการคุ้มครองพยานของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานอาศัยอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานโดยตรง อาทิ กรมราชทัณฑ์จะรับผิดชอบให้ความคุ้มครองความปลอดภัยพยานที่เป็นผู้ต้องขังที่อยู่ในการควบคุมของกรมราชทัณฑ์ กระทรวงกลาโหมจะรับผิดชอบให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานเฉพาะพยานในคดีอาญาที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารหรือบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหาร กรมการปกครองจะรับผิดชอบให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยานเฉพาะในคดีอาญาที่มีพนักงานฝ่ายปกครองเข้าร่วมเป็นพนักงานสอบสวน สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดรับผิดชอบให้การคุ้มครองความปลอดภัยเฉพาะพยานในคดียาเสพติด สำหรับพยานที่ไม่ประสงค์ขอรับการคุ้มครองจากหน่วยงานดังกล่าว หรือกรณีที่หน่วยงานดังกล่าวข้างต้นไม่สามารถดำเนินการให้ความคุ้มครองความปลอดภัยได้ อันเนื่องจากกรอบภารกิจหน้าที่หรือระเบียบของหน่วยงานไม่ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ให้สามารถดำเนินการได้ ในกรณีนี้สำนักงานคุ้มครองพยานจะเป็นหน่วยงานที่จะเข้าดำเนินการให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน จากที่กล่าวมาข้างต้น กระทรวงยุติธรรมได้ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติงานคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2550 ขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานการคุ้มครองพยานของหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน ซึ่งระเบียบดังกล่าวได้กำหนดเรื่องการคุ้มครองพยาน วิธีการคุ้มครองตามมาตราการทั่วไปและมาตราการพิเศษ การปฏิบัติที่เหมาะสม การสิ้นสุดการให้ความคุ้มครอง โดยในหมวด 3 การปฏิบัติที่เหมาะสมกับพยาน ข้อ 14 ได้กำหนดไว้ว่า “การดำเนินการต่าง ๆ ของสำนักงานคุ้มครองพยาน และหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานพึงให้เกียรติแก่พยาน ใช้อำนาจสุภาพ ปฏิบัติต่อพยานอย่างมีอัธยาศัยไมตรี ไม่เลือกปฏิบัติ โดยไม่เป็นธรรม คำนึงถึงวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานเป็นสำคัญ” เท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดถึงแนวทางหรือวิธีการปฏิบัติต่อพยานเป็นอย่างไร ไม่ปรากฏสาระสำคัญที่ชัดเจน ซึ่งหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานต่างออกระเบียบเพื่อบังคับใช้ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน กรณีจึงอาจ

เกิดปัญหาในทางปฏิบัติขึ้นได้ เช่น การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ต่อพยานที่เป็นเด็ก สตรี ผู้สูงอายุ หรือ พยานในคดีที่มีลักษณะความรุนแรงแห่งคดีแตกต่างกัน ดังนั้น เพื่อให้การปฏิบัติต่อพยานตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญาของสำนักงานคุ้มครองพยานและหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานเป็นไปอย่างเหมาะสมเป็นมาตรฐานเดียวกัน ก่อให้เกิดประโยชน์แก่กระบวนการยุติธรรม และบุคคลซึ่งเป็นพยานในคดีอาญาได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ถูกเพิกถอนไป และพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ผู้วิจัยจึงเสนอให้ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญา พ.ศ. ขึ้น โดยมีเนื้อหาและรายละเอียด ดังนี้ หมวด 1 บททั่วไป เป็นการปฏิบัติต่อพยาน โดยเจ้าหน้าที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรอบคอบ รัดกุม และเคร่งครัด โดยตระหนักว่าพยานบุคคลมีความสำคัญยิ่งในการพิสูจน์ความจริงในอรรถคดี/ต้องแจ้งให้พยานทราบถึงสิทธิและหน้าที่ วิธีการเงื่อนไขต่าง ๆ ในการปฏิบัติคุ้มครองพยาน/ฟังปฏิบัติต่อพยานด้วยความสุภาพ โดยคำนึงถึงเชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม/อำนวยความสะดวกแก่พยานเพื่อให้เข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย หมวด 2 หลักพื้นฐานในการปฏิบัติต่อพยาน เป็นการกำหนดการปฏิบัติงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ที่ฟังปฏิบัติต่อพยาน โดยตระหนักในหน้าที่ เคารพสิทธิและเสรีภาพของพยาน/ยกย่องและให้เกียรติพยาน รวมถึงละเว้นการกระทำต่าง ๆ เช่นการพูดให้พยานรู้สึกท้อแท้ใจ ชักจูงหรือโน้มน้าวใจพยาน เพื่อให้การหรือไม่ให้การใด ๆ หมวด 3 การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในกระบวนการยื่นคำร้องขอคุ้มครองความปลอดภัย เป็นการกำหนดการปฏิบัติต่อพยานในกรณีต่าง ๆ โดยให้มีห้องรับรองพยานและสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร/ให้ความช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกในการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หมวด 4 การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานระหว่างอยู่ในกระบวนการคุ้มครองความปลอดภัย โดยการจัดหาสถานที่ปลอดภัย คำนึงถึงหลักความเชื่อทางศาสนาที่พยานนับถือ หรือจัดหาให้เหมาะสมและสะดวกต่อการปฏิบัติตามหลักศาสนานั้น ๆ ในกรณีที่พยานเป็นหญิง จัดหาสถานที่ปลอดภัยให้เหมาะสม และจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่เป็นหญิงด้วย เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเป็นอย่างอื่น/ในกรณีที่พยานเป็นเด็ก ฟังจัดหาสถานที่ปลอดภัยหรืออาจจัดกิจกรรมนันทนาการให้เหมาะสมกับวัยและสภาพของเด็กแต่ละคน/ในกรณีที่พยานซึ่งเป็นคนพิการ ฟังจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นสำหรับคนพิการหรือการช่วยเหลือให้เข้าถึงสิทธิในการดูแลคนพิการหรือการฟื้นฟูสมรรถภาพ ตลอดจนการส่งเสริมให้สามารถประกอบอาชีพได้ตามสมควร/ในกรณีพยานมีความจำเป็นต้องติดต่อญาติหรือบุคคลอื่น จัดให้มีการติดต่อได้ตามความเหมาะสมและความจำเป็นแล้วแต่กรณี/เจ้าหน้าที่อาจแจ้งให้พนักงานสอบสวนยื่นคำร้องขอต่อพนักงานอัยการในการขอสืบพยานล่วงหน้า หรือสืบพยานก่อนฟ้อง หรือนำมาตรการอื่นทางกฎหมายมาใช้บังคับเพื่อสนับสนุนมาตรการคุ้มครองพยานให้มีประสิทธิภาพ หมวด 5 การติดตามและประเมินผลการดำเนินการคุ้มครองพยาน เป็นการติดตามและประเมินผลการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาทั้งระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการคุ้มครองความปลอดภัย โดยเจ้าหน้าที่พึงสังเกตพฤติกรรมและประเมินสุขภาพจิตเบื้องต้น โดยบันทึกผลการประเมินและรายงานให้ผู้บังคับบัญชา

ทราบอย่างต่อเนื่อง/ภายหลังสิ้นสุดการคุ้มครองความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ควรติดตามสอบถามถึง การดำเนินชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของพยาน หากพบว่าพยานต้องการความช่วยเหลือให้ สำนักงานคุ้มครองพยานประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การช่วยเหลือพยานต่อไป หรือกรณี พบว่าพยานยังมีพฤติการณ์ความไม่ปลอดภัย สำนักงานคุ้มครองพยานอาจพิจารณาให้พยานกลับ เข้ารับการคุ้มครองความปลอดภัยได้อีก และสำนักงานคุ้มครองพยานพึงติดตามและประเมินผลการ คุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาทั้งระหว่างและภายหลังสิ้นสุดการคุ้มครองความ ปลอดภัย เพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดทำแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน โดยหน่วยงานที่มีภารกิจ เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานร่วมกันกำหนดรูปแบบการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน และประสาน การปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546
2. ควรจัดให้มีคู่มือการปฏิบัติงานที่เป็นหลักสูตรกลางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อ พยาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานที่มี ภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานให้เป็นไปในทิศทางหรือมาตรฐานเดียวกัน
3. ควรจัดให้มีการศึกษาระบบการติดตามและประเมินผล หรือช่วยเหลือดูแล พยานภายหลังการสิ้นสุดการคุ้มครองพยาน หรือกรณีพบว่าพยานยังมีพฤติการณ์ความไม่ปลอดภัย อาจพิจารณาให้พยานกลับเข้ารับการคุ้มครองความปลอดภัยได้อีก เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในระบบ การคุ้มครองพยาน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ออกระเบียบกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานใน คดีอาญา พ.ศ. และให้มีผลบังคับใช้แก่หน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยาน
2. จัดให้มีการฝึกอบรมหลักสูตรการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยาน เพื่อสร้าง มาตรฐานและพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานปฏิบัติงานได้อย่างมี ประสิทธิภาพ
3. ให้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินการคุ้มครองพยาน เป็นการติดตาม และประเมินผลการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญาทั้งระหว่างและภายหลังสิ้นสุด การคุ้มครองความปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์. (2548). *แนวความคิดว่าด้วยรัฐ (ตอนที่ 1)*. เข้าถึงได้จาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=295>
- เข็มชัย ชุติวงศ์. (2543). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ.
- คณิต ณ นคร. (2558). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

- คณิต ณ นคร. (2560). *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธนภพ น้อยหมื่นไวย. (2562). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญาระหว่างพิจารณาคดีต่อศาล*. (สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). คณะนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ธานี วรภัทร์. (2558). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาตามแนวคิดของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ราเมศ พรหมเย็น. (2552). *ปัญหาการปฏิบัติต่อพยานในคดีอาญา ศึกษากรณี: การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในชั้นพนักงานสืบสวนสอบสวน*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). คณะนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- วีระพงษ์ บุญญะภาส และคณะ. (2551). *แนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานในคดีอาญาในระหว่างที่พยานอยู่ในการคุ้มครองความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญาพ.ศ. 2546*. (รายงานการวิจัย). คณะนิติศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริระ รัตตานุกุล. (2549). *การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). คณะนิติศาสตร์: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ปัญหาการตีความเกี่ยวกับเหตุจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

Problems of Interpretation on Limitation of the Rights and Liberties under the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 (2017)

ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล¹

Tanaroj Lortanapaissan

Received: April 16, 2021

Revised: May 22, 2021

Accepted: June 03, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.14

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ การตีความรัฐธรรมนูญ สิทธิและเสรีภาพ 2) ศึกษาหลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย และ 3) ศึกษาปัญหาที่เกิดจากการตีความเหตุจำกัดสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร รวบรวมข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาหลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพทางกฎหมายรัฐธรรมนูญแล้วนำมาวิเคราะห์การตีความจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญไทยโดยนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา ผลการวิจัย พบว่า 1) เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ คือ การแสดงออกถึงเจตจำนงปวงชนในการปกครองตนเองโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนจากการใช้อำนาจของรัฐและผู้อื่น การตีความเหตุจำกัดสิทธิเสรีภาพจึงต้องให้สอดคล้องกับเจตจำนงปวงชน 2) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมีเจตนารมณ์ในการรับรองสิทธิเสรีภาพโดยขยายสิทธิเสรีภาพให้กว้างมากขึ้น การตีความของศาลรัฐธรรมนูญไทยในการจำกัดสิทธิเสรีภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะสามประการคือความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนและสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น และ 3) การตีความเหตุจำกัดสิทธิเสรีภาพของศาลรัฐธรรมนูญไทยใช้วิธีการตีความหลายวิธีโดยผลการตีความส่วนใหญ่สอดคล้องกับหลักสากลและเป็นไปตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ แต่มีปัญหาสำคัญ คือ ขาดการอธิบายถึงความชอบธรรมในการใช้วิธีการตีความนั้น และขาดการให้เหตุผลทางกฎหมายที่ครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญในการจำกัดสิทธิเสรีภาพ

¹ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น; Law at Faculty of Law, Western University

Corresponding author, e-mail: tallmanandtallman@gmail.com, Tel.081-8437249

คำสำคัญ: การตีความ, สิทธิเสรีภาพ, รัฐธรรมนูญ

Abstract

The objectives of this research were 1) to study constitutional theory, interpretation constitution, rights and liberties; 2) to study the principles of limitation of rights and liberties in the Constitution of the Kingdom of Thailand; and 3) to study the problems arising from the interpretation of the reasons for limiting rights and liberties in the Thai Constitution. It was a documentary research. Data were collected by analyzing the principles of limitation of rights and liberties based on constitutional law and then analyzed the interpretation of limitation of constitutional rights and liberties of the Thai Constitutional Court by presenting in a descriptive form. The results of the research found that 1) the purpose of the constitution was the expression of people's will in self-government with the aim of protecting their rights and liberties from exercising the power of the state and others. The interpretation of the reason for the limitation of rights and liberties must be consistent with the will of the people; 2) the Constitution of the Kingdom of Thailand had the intent to certify rights and liberties by expanding the rights and liberties more widely. The Thai Constitutional Court's interpretation of the limitation of rights and liberties aimed to protect three public interests, namely the security of the state, public order and good morals and the rights and liberties of others; and 3) the interpretation of reasons for limiting rights and liberties of the Thai Constitutional Court used a variety of interpretation methods, most of which were consistent with international principles and in accordance with the intent of the Constitution. But there was a major problem that was a lack of explanation for the legitimacy of the method of interpretation and lack of a complete legal justification under the constitution to limit rights and liberties.

Keywords: Interpretation, Rights and Liberties, Constitution

บทนำ

ความเป็นมาในการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทยที่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา นั้นมักมีการขยายขอบเขตสิทธิเสรีภาพที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่จะขยายการให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอย่างกว้างขวางขึ้นเรื่อย ๆ ตามบริบทของสภาพสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ในขณะที่สังคมมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการตีความและการใช้สิทธิและเสรีภาพ

ตามรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะการวิจารณ์ว่าสิทธิและเสรีภาพตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างแท้จริงหรือที่ควรจะเป็น (คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2549) ภายหลังรัฐประหารในประเทศไทยเมื่อพุทธศักราช 2557 มีประกาศยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ต่อมา มีการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ตามขั้นตอนจนผ่านการออกเสียงประชามติเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 ได้บัญญัติว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำเช่นนั้นได้และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น” ซึ่งเป็นการกำหนดรับรองสิทธิและเสรีภาพในอนาคตนอกเหนือจากที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ซึ่งต่างจากรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆพร้อมกับจำกัดขอบเขตการใช้สิทธิเสรีภาพนั้นภายใต้เงื่อนไข 3 ประการดังกล่าว

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวนำไปสู่ปัญหาการตีความเงื่อนไขการจำกัดสิทธิเสรีภาพ เช่นการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐควรมีขอบเขตเพียงไรเพราะหากตีความว่าการชุมนุมสาธารณะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐอาจกระทบสิทธิในการชุมนุมสาธารณะที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ เห็นได้จากความเห็นทางวิชาการในเวทีสาธารณะโดยเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2561 ที่รัฐสภา สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) สถาบันพระปกเกล้า สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) จัดเวทีสัมมนาเรื่อง “การใช้เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญกับการใช้อำนาจอธิรัฐ” ปรากฏในหนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ วันที่ 15 พฤษภาคม 2561 โดยศาสตราจารย์ ดร. บรรเจิด สิงคะเนติ เห็นว่า “ความมั่นคงของรัฐกับความมั่นคงของรัฐบาลต้องแยกออกจากกันให้ดี ซึ่งส่วนตัวคิดว่ารัฐธรรมนูญฉบับเดิมบัญญัติไว้ชัดว่าการจะใช้สิทธิเสรีภาพของประชาชนจะกระทำไม่ได้ก็ต่อเมื่อเป็นการใช้ในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญเช่นไทยเป็นรัฐเดี่ยวปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ถ้าใครใช้สิทธิเสรีภาพเป็นปฏิปักษ์กับสิ่งเหล่านี้จะกระทำไม่ได้เป็นต้น ผิดกับรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 ที่บัญญัติเรื่องการกระทบต่อความมั่นคงของรัฐทำให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการตีความทันที การจะแก้ปัญหากลุ่มผู้มีอำนาจทางการเมืองต้องแก้ไขความขัดแย้งทางการเมืองตราบเท่าที่ความขัดแย้งทางการเมืองยังดำรงอยู่การแสดงออกทางการเมืองย่อมเป็นเงาตามตัว” ทำให้การพิจารณาให้เห็นขอบเขตการจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวจึงมีความสำคัญโดยทั่วไปการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะกระทำได้ดีก็ต่อเมื่อเป็นการใช้ในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่เป็นไปตามเงื่อนไขหรือเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ

เนื่องจากบทบัญญัติในเรื่องสิทธิเสรีภาพนับว่าเป็นส่วนที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก และเป็นองค์ประกอบหนึ่งของรัฐธรรมนูญที่ดีตามแนวคิด “รัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism)” คือ รัฐธรรมนูญจะต้องรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การเปลี่ยนแปลงในขอบเขต

หรือเงื่อนไขในสิทธิเสรีภาพเห็นชัดจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 เปลี่ยนแปลงวิธีการรับรองสิทธิเสรีภาพใหม่โดยบทบัญญัติในลักษณะเป็น “บททั่วไป” และใน มาตรา 25 ได้ขยายการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพให้รวมไปถึงการกระทำใด ๆ ที่ไม่ได้ห้ามหรือจำกัด ไว้ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่นด้วยจึงจำเป็นต้องศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีสิทธิเสรีภาพ และ ค้นหาหลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรูปแบบสากลที่สังคมไทยต้องการเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงอย่าง เหมาะสมให้บรรลุเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่เน้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนในทางปฏิบัติ ให้เป็นจริง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการตีความรัฐธรรมนูญในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ
2. เพื่อศึกษาหลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาปัญหาการตีความเหตุจำกัดสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการวิเคราะห์ เอกสาร (Data Analysis) ตามลำดับดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูล (Data Compilation) โดยค้นคว้าเอกสารจากตัวบท กฎหมาย ตำรา หนังสือ รายงาน วารสารของไทยและต่างประเทศ บทความที่เกี่ยวข้องรวมถึงข้อมูล สารสนเทศ (Internet) เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีสิทธิเสรีภาพ การจำกัดสิทธิเสรีภาพ การตีความ รัฐธรรมนูญฯ เพื่อนำข้อมูลมาสรุปเพื่อใช้ในการอ้างอิงและเรียบเรียง

2. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมทั้งข้อมูล ปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิทั้งในส่วน of แนวคิด ทฤษฎี หลักกฎหมายมาวิเคราะห์การจำกัดสิทธิ เสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทยโดยอาศัยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) การตีความการ จำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญไทยว่าสอดคล้องหรือเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีที่รวบรวมข้อมูลเพียงใดนำเสนอการวิจัยในรูปแบบการพรรณนา (Descriptive Research)

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็นสามประเด็นหลัก คือ ทฤษฎีเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและสิทธิเสรีภาพ และหลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของประเทศไทย และสภาพปัญหาที่เกิดจากการ ตีความเหตุจำกัดสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทย ผลการวิจัย พบว่า

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการตีความรัฐธรรมนูญในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ พบว่า รัฐธรรมนูญ คือ ข้อตกลงร่วมกันของสังคมและเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญคือการแสดงออกถึงเจตจำนง ปวงชนในการปกครองตนเองโดยการตรากฎหมายจากกระบวนการทางการเมืองที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนจากการใช้อำนาจของรัฐและผู้อื่น เจตนารมณ์ในการจำกัดสิทธิและ เสรีภาพในรัฐธรรมนูญ คือ เพื่อคุ้มครองสังคมและคุ้มครองเสรีภาพของผู้อื่น การตีความรัฐธรรมนูญ

เป็นการค้นหาความหมาย (Meaning) และนัยสำคัญ (Significance) ซึ่งอยู่เบื้องหลังของถ้อยคำที่เป็นเจตนารมณ์ปวงชนโดยนักวิชาการเห็นว่าการตีความรัฐธรรมนูญมีวิธีการตีความได้หลายวิธี เช่น วิลเลียม แคพลินเห็นว่าแหล่งที่มาของการตีความรัฐธรรมนูญมีสี่แหล่ง (William A. Kaplin, 1990) คือ เนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ (Constitutional Text) ประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญเริ่มแรก (Original Constitutional History) โครงสร้างรัฐธรรมนูญ (Structure of the Constitution) และคุณค่าทางรัฐธรรมนูญ ส่วน Philip Bobbitt (1991) เห็นว่ามีวิธีการตีความ 6 แบบ คือ 1) วิธีตีความโดยยึดประวัติศาสตร์ (Historical) ขึ้นกับเจตนารมณ์ของผู้ร่างและผู้ให้สัตยาบันในรัฐธรรมนูญ 2) วิธีตีความโดยยึดเนื้อหา (Textual) โดยพิจารณาที่ความหมายของถ้อยคำในรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียว 3) วิธีตีความเชิงโครงสร้าง (Structural) โดยพิจารณาที่ความสัมพันธ์ของสถาบันต่าง ๆ ในรัฐธรรมนูญ 4) วิธีตีความเชิงเกี่ยวกับหลักการ (Doctrinal) ที่จะใช้กฎเกณฑ์ไปสู่บรรทัดฐานใหม่ 5) วิธีตีความเชิงจริยธรรม (Ethical) โดยพิจารณาข้อสรุปเชิงศีลธรรมของสังคมต่อรัฐธรรมนูญ 6) วิธีตีความโดยพิจารณารายละเอียดที่รอบคอบ (Prudential) โดยพิจารณาถึงผลได้ผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น แต่ละวิธีการตีความสามารถใช้เพื่อสร้างแนวคิด อุดมการณ์ และกำหนดข้อสรุปทางการเมืองโดยการตีความการจำกัดสิทธิเสรีภาพภายใต้เงื่อนไขตามรัฐธรรมนูญต้องให้เป็นไปตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนเป็นหลัก ส่วน Brandon J. Murrill (2020) เห็นว่ามี 8 วิธีการตีความรัฐธรรมนูญโดยเพิ่มจากวิธีการตีความของ Philip Bobbitt อีก 2 วิธี คือ วิธีตีความโดยยึดทางปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ที่ศาลจะให้น้ำหนักหรือสมดุลสำหรับแก้ปัญหาในทางปฏิบัติที่เป็นไปได้ และวิธีตีความโดยยึดที่ความหมายเจตนารมณ์ดั้งเดิมเริ่มแรก (Originalism) โดยจะพิจารณาที่ความหมายของรัฐธรรมนูญ (Meaning of the Constitution) ตามความเข้าใจของปวงชนในเวลาที่ยกตั้งรัฐธรรมนูญนั้น (Founding) โดยวิธีการตีความทั้งหมดเพื่อวัตถุประสงค์ในการเข้าถึงเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญที่เป็นเจตนารมณ์ปวงชน

2. หลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของประเทศไทยจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมีการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจนในเจตนารมณ์สิทธิเสรีภาพจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งสามฉบับ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ใช้วิธีกำหนดสิทธิเสรีภาพในทางเนื้อหาต่างไปจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยรับรองสิทธิเสรีภาพโดยตรงในลักษณะน้อยลงแต่ไปกำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐแทนและที่สำคัญได้รับรองสิทธิเสรีภาพในลักษณะแบบเปิดเป็นบททั่วไปโดยไม่กำหนดรูปแบบในอนาคตส่งผลต่อขอบเขตสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ขึ้นกับดุลยพินิจในการควบคุมสิทธิเสรีภาพของรัฐผ่านการวางบรรทัดฐานโดยองค์กรตุลาการที่อาจตีความขอบเขตของสิทธิเสรีภาพดังกล่าวในลักษณะแคบหรือกว้างก็ได้โดยอ้างถึงความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนและสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ขอบเขตหรือเงื่อนไขการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้ง 3 ฉบับ คือ ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันตามลำดับในการการกำหนดขอบเขตสิทธิเสรีภาพโดยขอบเขตหรือเงื่อนไขจำกัดสิทธิ

เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของไทยทั้งสามฉบับมี 3 รูปแบบคือ 1) ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยเงื่อนไขของสิทธิเสรีภาพนั้น 2) ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพจากกฎหมายตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และ 3) ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพทั่วไปที่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 มี 3 ประการ คือ การใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น โดยเจตนารมณ์การจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะที่สำคัญสามประการ คือ ความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น การตีความของศาลรัฐธรรมนูญของไทยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อไปให้ถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการปกป้องประโยชน์สาธารณะทั้งสามประการอย่างมีสมดุลให้สมกับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ

3. ปัญหาที่เกิดจากการตีความเหตุจำกัดสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทย พบว่ามีมูลเหตุจาก 2 ประการคือ ส่วนแรกของปัญหามาจากการเปลี่ยนแปลงเจตนารมณ์บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายและเป็นหนึ่งในองค์ประกอบสำคัญที่ใช้เป็นวัตถุในการตีความหรือค้นหาเจตนารมณ์ของสังคมในเรื่องที่ถูกกำหนดเป็นลายลักษณ์อักษร การเปลี่ยนแปลงในเหตุจำกัดสิทธิเสรีภาพที่มีความแตกต่างกันไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแต่ละฉบับ เจตนารมณ์ในเรื่องดังกล่าวย่อมมีความแตกต่างกันทำให้องค์กรที่มีหน้าที่ทางกฎหมายในการตีความต้องค้นหาเจตนารมณ์ของบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญนั้นเพื่อไปให้ถึงเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง ส่วนที่สองคือวิธีการค้นหาเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญโดยการตีความซึ่งศาลรัฐธรรมนูญไทยใช้วิธีการตีความหลายวิธีและมีการให้เหตุผลในการตีความที่แตกต่างกันโดยผลการตีความส่วนใหญ่สอดคล้องกับหลักสากลและเป็นไปตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ การตีความเหตุจำกัดสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ศาลรัฐธรรมนูญตีความโดยวิธียึดเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ แต่การตีความจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ท่ามกลางบริบทสภาพแวดล้อมในสังคมโดยเฉพาะความวุ่นวายทางการเมืองภายหลังการบังคับใช้รัฐธรรมนูญพบว่าศาลรัฐธรรมนูญใช้วิธีการตีความยึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญโดยอธิบายข้อกฎหมายเรื่องเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญมากกว่าการตีความโดยใช้วิธียึดเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ขณะที่การตีความจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ศาลรัฐธรรมนูญตีความหลายวิธีโดยยึดวิธีตีความเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญผสมกับวิธีตีความโดยยึดคุณค่า แต่ปัญหาสำคัญของการตีความคือ การอธิบายถึงความชอบธรรมในการใช้วิธีการตีความนั้นเพราะการเลือกวิธีการตีความให้ผลลัพธ์ทางกฎหมายที่ต่างกันและปัญหาการอธิบายในการให้เหตุผลทางกฎหมายที่ไม่ครบถ้วนโดยเฉพาะขาดการอธิบายในการให้เหตุผลทางข้อกฎหมายโดยมักจะยกข้อกฎหมายขึ้นอ้างและชี้ขาดโดยไม่แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญเพื่อนำไปสู่การตรวจสอบว่าตีความรัฐธรรมนูญสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้การพิจารณาเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน การจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทย และการตีความการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทย ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นสำคัญที่ค้นพบมีรายละเอียดดังนี้

1. เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ คือ การแสดงออกถึงเจตจำนงปวงชนในการปกครองตนเอง โดยการตรากฎหมายจากกระบวนการทางการเมืองที่มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนจากการใช้อำนาจของรัฐและผู้อื่นซึ่งพบในรัฐธรรมนูญของไทยตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพเป็นสำคัญโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งสามฉบับ คือ ฉบับพุทธศักราช 2540, ฉบับพุทธศักราช 2550, ฉบับพุทธศักราช 2560 มีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพและการจำกัดสิทธิเสรีภาพสอดคล้องกับหลักการสากลทั่วไปที่แนวคิดเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญที่มีต้นกำเนิดจากสำนักกฎหมายธรรมชาติที่มีปรัชญาว่าสิทธิทั้งหลายเกิดขึ้นตามธรรมชาติพร้อม ๆ กับมนุษย์เป็นเหตุผลของตัวมันเองที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ทำให้มนุษย์สามารถใช้เหตุผลนี้เรียนรู้ศึกษาธรรมชาติและใช้กระบวนการเดียวกันในการศึกษาตัวเองและสังคมของมนุษย์ (อุดม รัฐอมฤตและคณะ, 2544) จะเห็นได้จากคำปรารภในรัฐธรรมนูญที่กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำรัฐธรรมนูญเช่นการมีสภาร่างรัฐธรรมนูญที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนในกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หรือการออกเสียงประชามติของประชาชนซึ่งเป็นเสมือนการให้สัตยาบันของปวงชนต่อรัฐธรรมนูญ ในกระบวนการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยทุกรัฐจึงได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ และพัฒนามาสู่ปัจจุบันที่กำหนดวางหลักของสิทธิ (Right) เสรีภาพ (Liberty) และเงื่อนไข (Condition) โดยหลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนอยู่ในรูปแบบของรัฐธรรมนูญ (Constitution) ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐโดยการที่ประชาชนต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตยเพราะประเทศจะมีสิทธิและเสรีภาพเป็นสำคัญซึ่งรัฐธรรมนูญของไทยก็มีลักษณะเช่นนี้ สิทธิที่รัฐธรรมนูญรับรองเรียกว่า “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” เป็นการให้หลักประกันในเชิงสถาบันทำให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกชนต่อรัฐหรือต่อองค์กรต่าง ๆ ทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร หรือองค์กรตุลาการจะต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ โดยสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของไทยก็ยึดหลักการข้างต้นโดยบัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพัน รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาลรวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญและหน่วยงานของรัฐ ทั้งในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวงเพื่อให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลได้อย่างสมบูรณ์ในทางปฏิบัติ

2. หลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทยได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีสัญญาประชาคมที่เห็นว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพและทุกคนย่อมมีสิทธิและเสรีภาพ

อย่างเท่าเทียมกันจึงไม่มีใครมีอำนาจบังคับซึ่งกันและกันได้ ดังนั้นถ้าไม่มีการลดหรือจำกัดเสรีภาพของแต่ละคนลงมาแล้วย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งในสังคมได้ เสรีภาพที่ไม่มีขอบเขตจำกัดย่อมจะเกิดมีภาวะอนาธิปไตยได้ (Anarchy) จึงนำไปสู่การจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญซึ่งหยุด แสง อุทัย (2513) จำแนกเป็น 3 ระบบ ได้แก่ 1) ระบบที่รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้เด็ดขาดไม่ยอมให้ออกกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพ 2) ระบบที่รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้อย่างกลาง ให้ฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพแต่ละประเภทที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ได้เฉพาะบางกรณีเท่านั้น 3) ระบบที่รับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ภายใต้บังคับในบทบัญญัติแห่งกฎหมายเป็นการให้อำนาจฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้ตามสมควร โดยรัฐธรรมนูญของไทยใช้หลักการรับรองสิทธิเสรีภาพทั้งสามระบบเห็นได้จากรัฐธรรมนูญของไทยทั้งสามฉบับมีการแบ่งการจำกัดสิทธิเสรีภาพออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่ 1 ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพทั่วไปในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 มี 3 หลักการ คือ 1) หลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อความมั่นคงของรัฐเน้นความมีอยู่ของรัฐและความมั่นคงของรัฐซึ่งวิโรจ นาคชาตรี (2550) เห็นว่าความมั่นคงของรัฐกับความมั่นคงของชาติเป็นความหมายเดียวกันหมายถึงการดำรงอยู่ของประเทศอย่างสงบปลอดภัยจากอันตรายทั้งภายในและภายนอกประเทศ แต่ความหมายของ “ความมั่นคงแห่งชาติ” อาจมีการเปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัยทั้งความหมายและองค์ประกอบรวมถึงการให้ความสำคัญ 2) หลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เจตนารมณ์ของสังคมในเรื่องความสงบเรียบร้อยคือประโยชน์สาธารณะในเรื่องความปลอดภัยสาธารณะ (Public Safety) ที่อาจตรงข้ามกับความมั่นคงสาธารณะ (Public Security) ได้ ส่วนศีลธรรมอันดีของประชาชนเป็นธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของสังคมที่ประชาชนถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสงบสุขของสังคม (พิชัยศักดิ์ หรรยางกูร และณัฐนันท์ อัครเลิศศักดิ์, 2563) แต่ปัญหาหนึ่งของการตีความในหลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คือ ความหลากหลายของทฤษฎีศีลธรรมอันดีของประชาชนปัญหาคือจะใช้ทฤษฎีศีลธรรม (Moral Theory) ไตมาอธิบายข้อเท็จจริงหรือแนวคิด หรือนโยบายว่าถูกหรือผิดและทฤษฎีศีลธรรมยังมีลักษณะเป็นพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม และ 3) หลักการจำกัดสิทธิเสรีภาพเพื่อมิให้ละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่น หลักการดังกล่าวมาจากหลักความเสมอภาคในสิทธิเสรีภาพ คือ การเคารพในสิทธิส่วนบุคคลหรือชื่อเสียงของบุคคลอื่นที่จะไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่นเพราะบุคคลทุกคนมีความเสมอภาคกันในการใช้สิทธิเสรีภาพของตนภายใต้กฎหมาย เสรีภาพที่รัฐธรรมนูญบัญญัติและรับรองนั้นล้วนเป็นไปเพื่อปกป้องและคุ้มครองปัจเจกบุคคลแต่ละคน โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจะบัญญัติในเรื่องสิทธิในความเสมอภาค เช่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27

รูปแบบที่ 2 ข้อจำกัดสิทธิเสรีภาพโดยเงื่อนไขของสิทธิเสรีภาพนั้นซึ่งมีลักษณะคล้ายกันในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เช่นเสรีภาพบริบูรณ์ในการนับถือศาสนาที่ต่อเมื่อการนับถือ

ศาสนาเช่นนั้นไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

รูปแบบที่ 3 ข้อยกเว้นสิทธิเสรีภาพจากกฎหมายตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด โดยรัฐธรรมนูญกำหนดเงื่อนไขการตรากฎหมายที่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพที่เพิ่มมากขึ้นที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2560 เพิ่มหลักนิติธรรมเข้ามาตามมาตรา 26 การจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องตราเป็นกฎหมายและต้องตรากฎหมายตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ กรณีที่รัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติเงื่อนไขไว้การจำกัดสิทธิเสรีภาพต้องตราเป็นกฎหมายและกฎหมายนั้นประกอบด้วย 5 เงื่อนไข คือ 1) ต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม 2) ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ 3) จะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลไม่ได้ 4) ต้องระบุมเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย และ 5) กฎหมายต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

ดังนั้นเจตนารมณ์ในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญไทยคือเพื่อความคุ้มครองสังคมและคุ้มครองเสรีภาพของผู้อื่นและเพื่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากการละเมิดของรัฐ แม้ว่ารัฐสามารถตรากฎหมายมาจำกัดการใช้สิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้สอดคล้องกับแนวคิดของบัณฑิต จันทรโรจนกิจ (2551) แต่รัฐจะต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองประชาชนด้วยซึ่งสอดคล้องกับข้อยกเว้นสิทธิเสรีภาพทั่วไปในรัฐธรรมนูญของไทยที่มีเจตนารมณ์รักษาความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนและไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น

3. ปัญหาของการตีความเหตุจำกัดสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทย เมื่อการรับรองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญและการจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของไทยสอดคล้องกับหลักการสากลนำมาสู่การพิจารณาในขั้นสุดท้ายในการมีผลบังคับใช้คือการตีความเหตุจำกัดสิทธิและเสรีภาพในรัฐธรรมนูญขององค์กรตุลาการเพื่อเจตนารมณ์คุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือไม่เจตนารมณ์การจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของไทยเพื่อปกป้องประโยชน์สาธารณะที่สำคัญสามประการ คือ ความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ซึ่งการให้เหตุผลทางกฎหมายองค์กรตุลาการต้องอธิบายในข้อเท็จจริงว่าเข้ากับข้อยกเว้นในการจำกัดสิทธิเสรีภาพอย่างไร โดยการตีความของศาลรัฐธรรมนูญมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อให้ถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในการปกป้องประโยชน์สาธารณะทั้งสามประการสอดคล้องกับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ ผลการวิจัย พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการตีความกรณีการจำกัดสิทธิเสรีภาพจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ศาลรัฐธรรมนูญตีความโดยวิธียึดเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญโดยอธิบายถึงตัวบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเป็นหลัก ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ศาลรัฐธรรมนูญใช้วิธีการตีความยึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญโดยกล่าวถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัติรัฐธรรมนูญเป็นสำคัญ แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ศาลรัฐธรรมนูญกลับตีความหลายวิธีโดยยึดวิธีตีความเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญผสมกับวิธีตีความโดยยึดคุณค่าซึ่งการเปลี่ยนแปลงวิธีการตีความควร

คาดหวังไว้ว่าจะให้ผลที่ดีกว่าเดิม คือ เข้าถึงเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญที่แท้จริงในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนที่ควรจะนำไปสู่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนได้ดีกว่าหรือเหมาะสมกว่า โดยการแสดงให้เห็นว่าเจตนารมณ์ที่แท้จริงของเรื่องนั้นคืออะไรซึ่งการตีความการจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญของไทยมีรายละเอียดดังนี้

การตีความจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในเรื่องขอบเขตการจำกัดสิทธิเสรีภาพมาตรา 28 มีขอบเขตสำคัญ 4 ประการคือ 1) ไม่ละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 2) ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น 3) ไม่เป็นปฏิกิริยาต่อรัฐธรรมนูญ 4) ไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนซึ่งการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และเป็นปฏิกิริยาต่อรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องความมั่นคงของรัฐ ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่นคือความเสมอภาคในสิทธิเสรีภาพ จากการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 พบการตีความขอบเขตจำกัดสิทธิเสรีภาพของศาลรัฐธรรมนูญ 3 เรื่อง คือเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาคและการตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพซึ่งจัดเป็นประเด็นความมั่นคงของรัฐและการไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่น โดยไม่มีประเด็นเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนโดยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์การตีความขององค์กรตุลาการใช้วิธีตีความที่ต่างกัน ศาลรัฐธรรมนูญตีความโดยวิธียึดเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2543 แต่ไม่ได้อธิบายความหมายของบทบัญญัติ กลับสรุปข้อกฎหมายว่าในบทบัญญัติไม่พบว่าข้อความใดที่เป็นการละเมิด ลิดรอน หรือจะกระทบ กระเทือนต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ต่างจากศาลปกครองสูงสุดได้วินิจฉัยกรณีละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยใช้หลักพิจารณาว่าเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลเยี่ยงวัตถุโดยศาลปกครองตีความแบบยึดเจตนารมณ์เดิมของผู้ร่างรัฐธรรมนูญและผลการตีความสอดคล้องกับหลักการของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สากล ในเรื่องความเสมอภาคหรือการไม่ละเมิดในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นศาลรัฐธรรมนูญตีความโดยวิธียึดตัวบทและเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 21/2546 กรณีการใช้ชื่อสกุลของหญิงมีสามีที่ชี้เจตนารมณ์กฎหมายที่ต่างกันแม้ใช้ถ้อยคำเดียวกัน การใช้เกณฑ์เพศ สถานะภพมากำหนดให้แตกต่างกันในการเลือกใช้นามสกุลระหว่างชายและหญิงจึงไม่เสมอภาคเป็นการเลือกปฏิบัติซึ่งตีความได้สอดคล้องกับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ มีเพียงเรื่องเงื่อนไขการตรากฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพที่ศาลรัฐธรรมนูญตีความโดยยึดเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในคำวินิจฉัยที่ 16/2545 ที่ให้เหตุผลถึงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 26 (10) คำว่า “มีกาย...ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการตุลาการ” และในคำวินิจฉัยที่ 44/2545 ที่ให้เหตุผลถึงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2521 มาตรา 33 (11) มีคำว่า “มีกาย...ไม่เหมาะสมที่จะเป็นข้าราชการอัยการ” โดยทั้งสองคำวินิจฉัยให้เหตุผลทางกฎหมายว่าบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวเป็นไปตามความจำเป็นและเหมาะสมโดยไม่ให้เหตุผลทางกฎหมายที่ชัดเจนว่าเจตนารมณ์การตรากฎหมายจำกัดสิทธิเช่นนั้นสอดคล้องกับเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญในเรื่องความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีอย่างไร ซึ่งไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนเป็นสำคัญเพราะรัฐธรรมนูญเป็นจุดดัดของกฎหมาย สังคมและการเมือง ในทาง

กฎหมายคือความยุติธรรมในการก่อตั้งระบบกฎหมายและสิทธิพลเมือง ในทางสังคมหรือวัฒนธรรม คือผลสะท้อนและอิทธิพลในการร่วมแบ่งปันในคุณค่าและหลักการ ส่วนในทางการเมืองหรืออำนาจ คือแผนที่แห่งอำนาจของสถาบันในการปกครอง การตีความรัฐธรรมนูญในนิติกฎหมายจึงต้องไปให้ถึงสภาพธรรมชาติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวตามแนวคิดของลัทธ (Donald S. Lutz, 2006) แต่การตีความกรณีจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ถึงเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญที่เป็นสภาพธรรมชาติของรัฐธรรมนูญและไม่สอดคล้องกับแนวคิดของบวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2544) ที่เห็นว่าการตีความรัฐธรรมนูญเพื่อค้นหาเจตนารมณ์สิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญต้องให้สอดคล้องกับแนวคิดในกฎหมายมหาชนที่รัฐธรรมนูญถือเป็นสัญญาประชาคมที่ปวงชนใช้รัฐธรรมนูญก่อตั้งระบอบการเมืองและองค์กรทางการเมืองให้ทำหน้าที่แทนปวงชนตามปรัชญาการเมืองว่าด้วยสัญญาประชาคมที่ปวงชนเป็นผู้ก่อตั้งรัฐธรรมนูญและองค์กรทางการเมืองโดยการตีความของศาลรัฐธรรมนูญไทยยังไม่แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงนี้

การตีความจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีเจตนารมณ์ต้องการปรับปรุงบทบัญญัติรัฐธรรมนูญให้ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยมีการจำแนกสิทธิเป็นประเภทต่าง ๆ อย่างชัดเจนในเรื่องขอบเขตการจำกัดสิทธิเสรีภาพมาตรา 28 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีขอบเขตสำคัญ 4 ประการเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่ท่ามกลางบริบทสภาพแวดล้อมในสังคมโดยเฉพาะความวุ่นวายทางการเมืองภายหลังการบังคับใช้รัฐธรรมนูญ พบว่าศาลรัฐธรรมนูญใช้วิธีการตีความเปลี่ยนไปจากเดิมอย่างชัดเจนโดยการตีความของศาลรัฐธรรมนูญใช้วิธียึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญโดยให้ความสำคัญในการอธิบายข้อกฎหมายในเรื่องเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญมากกว่าบทบัญญัติรัฐธรรมนูญที่ปรากฏตลอดระยะเวลาบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เช่น คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 25/2554 ในการวินิจฉัยมาตรา 65 วรรคสาม ว่า “...รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีเจตนารมณ์ที่จะเสริมสร้างพรรคการเมืองให้เป็นองค์กรทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญที่มีความเข้มแข็ง เป็นรากฐานที่มั่นคงของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย...” แม้ศาลรัฐธรรมนูญจะพยายามอธิบายให้ไปถึงเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแต่การตีความของศาลรัฐธรรมนูญกลับไม่อธิบายข้อกฎหมายให้ครบถ้วนในการตีความเพื่อนำไปสู่ความชัดเจนในการอธิบายเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ การตีความจำกัดสิทธิเสรีภาพกรณีเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญศาลรัฐธรรมนูญใช้วิธียึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญโดยอธิบายข้อกฎหมายเรื่องเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญเป็นหลักโดยเฉพาะกรณีใช้เสรีภาพแสดงออกทางทางการเมืองที่ไม่ได้ใช้ความรุนแรงและกระทำโดยปราศจากอาวุธและไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่นจะไม่ถือการกระทำเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ การกล่าวถึงเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 18-22/2555 การใช้สิทธิเสรีภาพที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่า “...การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญมาตรา 291 มีเจตนารมณ์เพื่อต้องการให้มีวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญขึ้นเป็นราย

มาตราเพื่อปฏิรูปการเมืองและปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองขึ้นใหม่ให้มีเสถียรภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและเป็นอำนาจที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ให้ไว้...” และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 15-18/2556 เรื่องสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญและสิทธิแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญที่ศาลขยายอำนาจลงดุลทางประชาธิปไตยขององค์การตุลาการโดยอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือ ศาลกล่าวถึงเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญจากคำปรารภรัฐธรรมนูญไปสู่เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญว่า “...ในคำปรารภของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศซึ่งเป็นเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ... ย่อมแสดงให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่า เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้มีความมุ่งหมายที่จะให้องค์กรหรือสถาบันการเมืองได้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องชอบธรรม มีความเป็นอิสระและซื่อสัตย์สุจริต ...” แม้ศาลรัฐธรรมนูญจะให้เหตุผลในทางกฎหมายในเรื่องการตรวจสอบเชิงกระบวนการที่รัฐธรรมนูญกำหนด และวางหลักว่าการกระทำที่เป็นการทำลายสาระสำคัญของระบบสองสภาที่รัฐธรรมนูญบัญญัติเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐที่พึงที่เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญยิ่งกว่าบทบัญญัติลายลักษณ์อักษรโดยอาศัยการตีความซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้ถือเป็นบรรทัดฐานทางคำวินิจฉัยโดยปรากฏต่อมาอีกในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2557 ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยวางหลักการว่า การใช้สิทธิเสรีภาพทางการเมืองที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพผู้อื่นไม่ถือเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพกรณีศีลธรรมอันดีของประชาชนศาลรัฐธรรมนูญ ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 30/2555 ได้ตีความโดยวิธียึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญ (Historical Approach) โดยอธิบายเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญว่ามีเจตนารมณ์เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนที่นำไปสู่การจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551 มาตรา 26 (7) และมาตรา 29 ให้อำนาจหน่วยงานของรัฐพิจารณาเนื้อหาภาพยนตร์ก่อนที่จะนำออกสู่สาธารณะ แต่ไม่ได้ให้ความหมายของความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนคงให้เหตุผลทางกฎหมายเพียงว่ากฎหมายที่จำกัดสิทธิและเสรีภาพเหล่านั้นมีเจตนาเพื่อรักษาศีลธรรมอันดีเท่านั้นจึงไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพกรณีกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐที่ศาลปกครองสูงสุดตีความใช้วิธียึดเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญว่าพระราชบัญญัติ กฎอัยการศึก และพระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรและพระราชบัญญัติการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองแต่อยู่ในเขตอำนาจศาลทั่วไปคือศาลยุติธรรม แต่ศาลรัฐธรรมนูญได้ตีความโดยวิธียึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญและวิธียึดเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 10-11/2553 แต่ยังคงมีปัญหาในการอธิบายเหตุผลทางกฎหมายเนื่องจากการให้เหตุผลของศาลรัฐธรรมนูญเพียงยกเนื้อหาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายมากล่าวถึงเท่านั้นโดยวินิจฉัยว่ามีความจำเป็นโดยมิได้พิจารณาถึงเนื้อหาตามบทบัญญัติของพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉินว่าไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยอย่างไร มิได้ให้เหตุผลในทางเปรียบเทียบข้อเท็จจริงกับข้อกฎหมายโดยมิได้เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายกับหลักการหรือสาระสำคัญของหลักพอสมควรแก่เหตุ หรือหลักการคุ้มครอง

สารัตถะแห่งสิทธิและเสรีภาพว่ามาตรการดังกล่าวเหมาะสมกับผลที่รัฐจะได้รับจากการใช้มาตรการเหล่านั้น การตีความเหตุจำกัดสิทธิเสรีภาพดังกล่าวไม่สอดคล้องกับการตีความกฎหมายรัฐธรรมนูญของประเทศทางตะวันตกที่ยึดสิ่งที่เรียกกันว่าแนวคิดทางศีลธรรมในรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะแนวคิดศีลธรรมเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (The Moral Concept of Public Order) การจำกัดเสรีภาพในรัฐธรรมนูญก็เพื่อความสงบเรียบร้อยเท่านั้น (Gregory Kalscheur, 2006) ศาลควรตีความจำกัดสิทธิเสรีภาพในรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์สาธารณะภายใต้ระบบกฎหมายที่จำกัดสิทธิและรับรองสิทธิพลเมืองเป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย (Denise Meyerson, 2007) โดยต้องพิจารณาสมดุลสิทธิกับประโยชน์สาธารณะศาลต้องพิจารณา 3 ประการ (Alexander T. Aleinikoff, 1987) 1) ต้องมีการจำแนกออกมาระหว่างสิทธิกับประโยชน์สาธารณะ 2) แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแต่ละสิ่ง และ 3) มีการเปรียบเทียบกันในประโยชน์ที่ต้องค้นหาของแต่ละฝ่ายซึ่งศาลรัฐธรรมนูญไทยยังไม่อาจแสดงให้เห็นถึงสมดุลการจำกัดสิทธิเสรีภาพกับประโยชน์สาธารณะที่รัฐธรรมนูญบัญญัติภายใต้หลักการดังกล่าว

การตีความจำกัดสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่มีเจตนารมณ์รองรับสิทธิเสรีภาพเป็นหลัก การจำกัดสิทธิเสรีภาพเป็นข้อยกเว้นแต่การใช้สิทธิเสรีภาพดังกล่าวต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์เพื่อคุ้มครองส่วนรวม (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2560) ดังนั้นการรับรองสิทธิและเสรีภาพจึงเป็นไปในลักษณะกว้างขวางต่างจากเดิมโดยสิ้นเชิง การตีความของศาลรัฐธรรมนูญมีการอธิบายเพิ่มมากขึ้นในเหตุผลข้อกฎหมายโดยในหลายคำวินิจฉัยและเริ่มแสดงให้เห็นถึงนิติวิธีในกฎหมายมหาชน คือ การชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์สาธารณะกับการจำกัดสิทธิเสรีภาพ เช่น คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 1/2557 ที่แม้วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ที่ยังคงเป็นหลักการเดียวกันกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 ในตีความการจำกัดสิทธิและเสรีภาพกรณีหลักนิติธรรมและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศาลรัฐธรรมนูญตีความหลายวิธีโดยยึดวิธีตีความเนื้อหาบทบัญญัติรัฐธรรมนูญผสมกับวิธีตีความโดยยึดคุณค่า (Values Approach) แต่เป็นคุณค่าทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional Values) และวิธียึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญโดยเฉพาะการวางบรรทัดฐานของความหมายและองค์ประกอบนิติธรรม ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญวางบรรทัดฐานขยายความในองค์ประกอบนิติธรรมสอดคล้องกับหลักการสากล คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 2/2562 ได้วางหลักความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณีเพื่อควบคุม ตรวจสอบ หรือจำกัดการใช้อำนาจรัฐในการตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิหรือสภาพของประชาชนต้องมีความเหมาะสม มีความจำเป็นและได้สัดส่วนหรือมีความสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์ส่วนรวมที่จะได้รับกับสิทธิหรือเสรีภาพที่ประชาชนจะต้องสูญเสียไปอันเนื่องมาจากกฎหมายนั้น การจำกัดสิทธิและเสรีภาพกรณีความเสมอภาคศาลรัฐธรรมนูญตีความโดยยึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญโดยอธิบายเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญว่าการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามหลักความได้สัดส่วนเท่าที่จำเป็นและสมดุลระหว่างประโยชน์สาธารณะกับสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นการอธิบายว่าเหตุใดตีความรัฐธรรมนูญเช่นนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของ Robert C. Post (1990) ที่ว่าในทางกฎหมายแล้วฝ่าย

ตุลาการจำเป็นต้องใช้และสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับการตีความรัฐธรรมนูญขึ้นมาเพื่ออธิบายและนำไปสู่การตรวจสอบการตีความรัฐธรรมนูญได้ แม้การตีความในระบบกฎหมายที่แตกต่างกันอาจมีวิธีตีความเนื้อหาที่แตกต่างกันไม่มีสิ่งใดผิดไม่มีวิธีใดที่ถูกต้องในการค้นหาความหมายของเนื้อหาจึงไม่สามารถหาความหมายของภาษาด้วยที่มาในทางกฎหมายอย่างเดียว และไม่มีแนวคิดของผู้ใดที่จะคงอยู่ได้ตลอดกาลเพราะวิถีทางที่ถูกต้องในการตีความเนื้อหานั้นขึ้นกับสภาวะแวดล้อม (Circumstance) ขึ้นกับเหตุผลของผู้ตีความเป็นสิ่งแรก การตีความรัฐธรรมนูญจึงไม่ใช่จะคำนึงถึงแต่รัฐธรรมนูญแต่ต้องคำนึงถึงว่าปวงชนจะมีจุดยืนที่จะเชื่อมโยงไปสู่รัฐธรรมนูญได้อย่างไรที่ศาลต้องแสดงถึงเจตนารมณ์ปวงชนในรัฐธรรมนูญให้ได้ การอธิบายของศาลรัฐธรรมนูญไทยพยายามไปให้ถึงถึงเจตจำนงปวงชนในการตรารัฐธรรมนูญขึ้นมา การจำกัดสิทธิเสรีภาพกรณีการเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 3/2562 ศาลรัฐธรรมนูญได้ตีความโดยวิธียึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญและเป็นคำวินิจฉัยแรกที่อธิบายความหมายการล้มล้างหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญและวางบรรทัดฐานว่าการใช้สิทธิและเสรีภาพในการชุมนุมตามรัฐธรรมนูญเพื่อแสดงออกซึ่งความคิดเห็นทางการเมืองไม่ใช่การกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญหรือการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การจำกัดสิทธิและเสรีภาพกรณีกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของราชอาณาจักรรัฐธรรมนูญได้ตีความโดยวิธียึดประวัติศาสตร์รัฐธรรมนูญในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง การกำหนดเป็นเงื่อนไขการรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในการรวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญที่ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และเป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปตามรัฐธรรมนูญ รวมทั้งไม่เป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเป็นไปตามแนวคิดของราชในการอธิบายในข้อกฎหมายให้ชัดเจนถึงการเลือกตีความเช่นนั้นที่การเลือกหลักการหรือให้น้ำหนักในสิ่งหนึ่งเหนือกว่าควรจะปรากฏในการให้เหตุผลทางกฎหมายเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความชอบธรรมของการตีความขององค์กรตุลาการโดยจะต้องอธิบายถึงเหตุผลที่เลือกวิธีการตีความเช่นนั้นและให้เหตุผลถึงทางเลือกในทางปฏิบัติที่ต่างออกไปที่เรียกกันว่า เหตุผลระดับที่สอง (The Second-order Reasons) อันเป็นเหตุผลเฉพาะที่สามารถแยกออกมาให้เห็นได้และเป็นเหตุผลที่ว่าควรจะทำอย่างไรในสมดุลของเหตุผลนั้น (Joseph Raz, 1975)

องค์ความรู้ใหม่

1. ในการวินิจฉัยข้อเท็จจริงประเด็นเดียวกัน องค์กรตุลาการสามารถมีดุลยพินิจในการเปลี่ยนแปลงวิธีการตีความรัฐธรรมนูญได้เพื่อให้เข้าถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่เป็นเจตจำนงปวงชนมากที่สุดได้
2. การเปลี่ยนแปลงรัฐธรรมนูญอาจเป็นการเปลี่ยนแปลงในเจตนารมณ์ปวงชนแม้ว่าจะใช้ถ้อยคำในการบัญญัติกฎหมายเดียวกันก็ตาม องค์การที่มีหน้าที่ตีความกฎหมายต้องพิจารณาสภาพข้อเท็จจริงในขณะจัดทำรัฐธรรมนูญขึ้นมา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญควรมีนโยบายสนับสนุนให้มีการศึกษาสภาพปัญหาของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องต่อไป
2. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญควรมีนโยบายส่งเสริมประชาชนให้มีการแสดงความคิดเห็น หรือวิจารณ์ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเพื่อช่วยสะท้อนในเจตนารมณ์ของประชาชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. องค์การตุลาการควรอธิบายเหตุผลในการใช้วิธีการตีความรัฐธรรมนูญเช่นนั้นเพื่อเพิ่มความชอบธรรมในผลการตีความและยังเป็นการตรวจสอบการทำหน้าที่ในทางตุลาการด้วย
2. องค์การตุลาการที่ดีความในมติกฎหมายควรให้เหตุผลทางกฎหมายให้ครบถ้วน และแสดงให้เห็นความเชื่อมโยงจากเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญไปสู่เจตนารมณ์ปวงชน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2549). *แนวทางการแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชนชาวไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2544). *เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บัณฑิต จันทรโรจนกิจ. (2551). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย: ความเป็นมาและสาระสำคัญ*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- พิชัยศักดิ์ หรยางกูร และณัฐนันท์ อัสวเลิศศักดิ์. (2563). *หน่วยที่ 2 หลักความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.stou.ac.th/slwxex.40701-2.pdf>
- วิโรจ นาคชาตรี. (2550). *ปรัชญาว่าด้วยความมั่นคงของชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- หยุด แสงอุทัย. (2513). *แนวคำถามคำตอบรัฐธรรมนูญทั่วไปและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย*. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.
- อุดม รัฐอมฤต นพนิธิ สุริยะ และบรรเจิด สิงคะเนติ. (2544). *การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- Aleinikoff, T. A. (1987). Constitutional law in the age of balancing. *The Yale law journal*, 96(5), 943-1005.

- Bobbitt, P. (1991). *The modalities of constitutional argument: Constitutional Interpretation in Modern constitutional theory a reader*. (4th edition). Minnesota: West group.
- Kalscheur, G. (2006). Moral Limits on Morals Legislation: Lessons for U.S. Constitutional Law from the Declaration on Religious Freedom. *Southern California Interdisciplinary Law Journal*, 16(Fall), 1-48.
- Kaplin, William A. (1990). The Process of Constitutional Interpretation: A Synthesis of the Present and a Guide to the Future, *Rutgers law review*, 42, 983-1021.
- Lutz, D. (2006). *Principles of Constitutional Design*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Murrill, B.J. (2018). *Modes of Constitutional Interpretation*. New York: Congressional Research Service.
- Myerson, D. (2007). Why courts should not balance rights against the public interest. *Melbourne University Law Review*, 31, 873-902.
- Post, Robert C. (1990). Theories of constitutional interpretation. *Representations Special Issue: Law and the Order of Culture*, 30(Spring), 13-41.
- Raz, J. (1975). *Practical Reason and Norms*. Oxford: Clarendon Press.

ความรู้ความเข้าใจและทัศนคติของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ต่อการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์

Knowledge and Attitude of Central World Staff on Basic Fire Training 40%

สุทธิชัย สายเย็น¹ และชัชชนันท์ ลีระเต็มพงษ์²

Sutthichai Saiyen and Chatchanun Leeratermpong

Received: July 10, 2020

Revised: May 25, 2021

Accepted: June 03, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.15

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ความรู้ความเข้าใจความสามารถในการนำไปใช้งาน 2) ทัศนคติต่อการฝึกดับเพลิง และ 3) ลักษณะส่วนบุคคลที่มีต่อทัศนคติของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ต่อการฝึกดับเพลิง วิธีดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารและที่ปรึกษาด้านการป้องกันและระงับอัคคีภัย บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน) จำนวน 10 ท่าน ข้อมูลที่ได้นำมาพัฒนาเป็นเครื่องมือในการวิจัย และวิธีวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ที่เกี่ยวข้องในการฝึกซ้อมดับเพลิง จำนวน 402 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ความแปรปรวน การวิเคราะห์การจำแนกหมู่ และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1) ความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำไปใช้ในการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น ของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง 2) ทัศนคติในการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้นของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ พบว่า ภาพรวมพนักงานมีทัศนคติในการฝึกซ้อมดับเพลิง ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ เป็นการเตรียมความพร้อมของพนักงาน เมื่อเวลาเมื่ออัคคีภัยเกิดขึ้นในศูนย์การค้า การฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น มีความจำเป็นสำหรับพนักงานทุกคนของศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คิดว่าแผนการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้นฯ ที่จัดขึ้นเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณและไม่มีประโยชน์ และ 3) ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ

¹ บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน): Central Pattana Public Company Limited

² โรงเรียนนายร้อยตำรวจ: Royal Police Cadet Academy

สถานภาพการสมรส ระยะเวลาที่ทำงานในศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ แผนกที่ปฏิบัติงานในศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ และประสบการณ์ในการซ้อมดับเพลิงมีผลต่อความรู้ความเข้าใจของพนักงานฯ พบว่า ทุกปัจจัยมีผลต่อความรู้ความเข้าใจและความสามารถนำไปใช้งานได้จริง และปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อทัศนคติของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ในการฝึกซ้อมดับเพลิง พบว่าทุกปัจจัยมีผลต่อทัศนคติที่สามารถนำไปใช้งานได้จริง

คำสำคัญ: การฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น, ความรู้ความเข้าใจ, ทัศนคติ

Abstract

The objectives of this research were: 1) cognition, ability to apply; 2) attitudes towards fire-fighting training; and 3) personal characteristics towards the attitudes of employees of Central World Shopping Center on fire-fighting training. This was a mixed methods research by in-depth interviews with executives and consultants on fire prevention and suppression of Central Pattana Public Company Limited, totaling 10 persons. The data was developed as a research tool. The quantitative research used questionnaires by distributing to 402 employees of Central World Shopping as a tool to collect data. The statistics used in the data analysis were percentage, mean, standard deviation, analysis of variance, analysis of multiple classifications. Qualitative data analysis was conducted by using content analysis methods. The results of the research showed that 1) cognition, and ability to apply in basic fire fighting training of the employees of Central World Shopping Center, overall, was at a moderate level; 2) attitudes in basic fire fighting training of Central World Shopping Center staff found that in overall, staff had the attitudes of the fire fighting training was at the agree level. The item with the highest mean was to prepare employees when there was a fire in the shopping center, there was a necessity for all employees of the Central World Shopping Center for basic fire fighting training. Least average was the basic fire fighting training plan organized as a waste of budget and useless; and 3) on the side of personal factors such as gender, age, marital status, length of work in the Central World Shopping Center, departments in the Central World Shopping Center, and experience in fire fighting training affecting employees' cognition and understanding. It was found that every factor affected cognition and ability to use it in practice and personal factors affecting attitudes of employees of Central World Shopping Center in fire-fighting training. It was found that all factors affected attitudes that can be used in practice.

Keywords: Basic Fire Fighting Training, Cognition, Attitude

บทนำ

อัคคีภัยเป็นภัยที่มีความร้ายแรงที่สุดประการหนึ่งของมนุษยชาติที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมือง หากเกิดอัคคีภัยขึ้นแล้วจะทำให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงแก่ผู้ประสบภัย ทำลายชีวิตและทรัพย์สิน สร้างความสูญเสียแก่องค์การธุรกิจการค้า เศรษฐกิจ สังคมและประเทศชาติ ผลกระทบที่เกิดขึ้นนั้นมีทั้งทางตรงและทางอ้อม อัคคีภัยทำให้เกิดการบาดเจ็บและสูญเสียชีวิต จากความร้อน แรงระเบิด คว้นพิษและก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจ ภาพลักษณ์ของประเทศชาติ และมีส่วนทำลายธุรกิจทั้งที่มองเห็นและมองไม่เห็น เช่น หากเกิดอัคคีภัย ศูนย์การค้า ที่พักอาศัยเกิดความสูญเสียต่อเนื่องอันเนื่องมาจากไม่สามารถผลิตหรือขายสินค้าได้ ลูกค้าไม่สามารถเข้ามาใช้บริการ ไรท์ที่พักอาศัย สูญเสียเครดิตในการลงทุน สูญเสียบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ต้องเพิ่มภาระเงินทุนในทุก ๆ ด้าน เสียค่าใช้จ่าย เสียข้อมูลที่สำคัญ เพลิงไหม้ส่วนใหญ่เกิดจากความประมาทเลินเล่อ ขาดความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและระงับอัคคีภัย แหล่งสะสมความร้อนจนก่อให้เกิดอัคคีภัย เช่น ทรลเวิลด์เกิดเหตุเพลิงไหม้ ครั้งล่าสุดเมื่อ วันที่ 10 เมษายน 2562 ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ได้มีการบริหารจัดการ ตรวจสอบพื้นที่ ตรวจสอบระบบประจำอาคาร ระบบป้องกันอัคคีภัยและระงับอัคคีภัยของอาคาร มีการซักซ้อมแผน การบริหารจัดการ วิธีเผชิญเหตุอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารจัดการระบบป้องกันและระงับอัคคีภัยของอาคาร มีความต่อเนื่องในการซักซ้อมแผน มากกว่ามาตรฐานตามที่กฎกระทรวงฉบับที่ 33 กำหนดไว้ โดยเฉพาะ ระบบแจ้งเตือนระบบป้องกันและระงับอัคคีภัยในอาคาร มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพื่อลดความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น

ตารางที่ 1 สถิติการเกิดเพลิงไหม้ ผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตจากเหตุเพลิงไหม้อาคารพื้นที่กรุงเทพฯ

ปี พ.ศ.	รวมจำนวนทั้งสิ้น/ ครั้ง	ผู้บาดเจ็บ	เสียชีวิต
2560	369	77	19
2561	292	93	15
2562	88	77	1

ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ มีแผนป้องกันและระงับอัคคีภัย เจ้าหน้าที่พร้อมอุปกรณ์มีขีดความสามารถเข้าถึงพื้นที่เกิดเหตุได้ทันทีภายในระยะเวลาไม่เกิน 5 นาที ซึ่งในต่างประเทศก็มีการกำหนดมาตรฐานให้พนักงานดับเพลิงเข้าไปในพื้นที่เกิดเหตุภายใน 5 นาที เช่นเดียวกัน แต่สำหรับความแตกต่างเรื่องกายภาพของพื้นที่ สามารถขยายเวลาเข้าถึงที่เหตุภายใน 8-10 นาที (ชุมพล บุญประยูร, 2555) หากเกิดเพลิงไหม้ในอาคารคว้นไฟและความร้อนจะกระจายตัวไปตามพื้นที่ต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว อาคารมีขนาดเล็กมักจะมีอุปสรรคในการเข้าถึงพื้นที่เกิดเหตุ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์เป็นอาคารที่มีความพร้อม 1) อาคารส่วนต่าง ๆ มีการติดตั้งอุปกรณ์ความปลอดภัยจากเหตุเพลิง

ไหม้ มีคำแนะนำการดูแลความปลอดภัยจากเหตุเพลิงไหม้และการหนีไฟ 2) มีการตรวจสอบทางหนีไฟ ประตูหนีไฟไม่มีการปิดล็อกหรือมีสิ่งกีดขวาง และ 3) มีการส่งเสริมเรียนรู้และฝึกอบรมและทดลองปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง

ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์เกิดเหตุการณ์เพลิงไหม้ที่ผ่านมา 1) วันที่ 19 พฤษภาคม 2553 มีการชุมนุมทางการเมืองบริเวณสี่แยกราชประสงค์นำไปสู่การทำลายทรัพย์สินและจุดไฟเผา มีการขว้างระเบิดขวดเข้าไปภายในห้างสรรพสินค้า จนทำให้เพลิงไหม้ครั้งใหญ่ มีผู้บาดเจ็บ 8 คน เป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์การค้า และมีผู้เสียชีวิตภายในพื้นที่ 1 ราย 2) วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2554 เพลิงไหม้บริเวณชั้น 11 ห้างสรรพสินค้าเซนต์ทิดกับศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ อยู่ระหว่างก่อสร้างและปรับปรุงความปลอดภัยจากเหตุเพลิงไหม้ เมื่อปี 2553 ใช้เวลาควบคุมเพลิง 15 นาที ไม่มีผู้บาดเจ็บ 3) วันที่ 19 สิงหาคม 2560 เพลิงไหม้ในศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ต้นเพลิงมาจากร้านอาหารฮั่วเซ่งฮง ชั้น 6 เพลิงลุกลามไหม้ปล่องระบายควัน ลุกลามไปยังฝ้าเพดานร้านควบคุมสถานการณ์ได้ไม่มีผู้บาดเจ็บ 4) วันที่ 10 เมษายน 2562 เพลิงไหม้ ชั้น 8 อาคารศูนย์การค้า ใช้เวลากว่า 1 ชั่วโมงดับเพลิงและควบคุมเพลิงไว้ได้ มีผู้เสียชีวิต 2 ราย บาดเจ็บ 15 ราย อพยพลูกค้าพนักงานกว่า 30,00 คน อัคคีภัยที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้ง สามารถป้องกันมิให้เกิดขึ้นได้ หากมีมาตรการในการป้องกันก่อนเกิดเหตุการณ์ การให้ความรู้ ความเข้าใจ การฝึกดับเพลิงขั้นต้นและการฝึกซ้อมอพยพหนีไฟ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และเป็นการปฏิบัติตามกฎหมาย การป้องกันและระงับอัคคีภัยในสถานประกอบการ เพื่อความปลอดภัยในการทำงานของลูกจ้าง มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันสถานการณ์ กำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมและพัฒนาในการป้องกันและระงับอัคคีภัยหลายระดับ พนักงานทุกระดับและทุกฝ่ายงานต้องผ่านหลักสูตรการฝึกอบรมและพัฒนาการดับเพลิงขั้นต้น เพื่อให้ผู้ฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการดับเพลิงร้อยละสี่สิบของพนักงานทั้งหมด สามารถดับเพลิงขั้นต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา บริษัทจำกัด (มหาชน), 2562)

การฝึกซ้อมการป้องกันและระงับอัคคีภัยเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและความสามารถนำไปใช้ได้ การประเมินผลต้องมีรายละเอียดที่ครอบคลุมในทุก ๆ ด้าน การฝึกซ้อมต้องเป็นไปตามขั้นตอนวิธีปฏิบัติตามที่กำหนดไว้ โดยให้ความสำคัญ 3 ด้าน คือ บุคลากร อุปกรณ์เครื่องมือ และการบริหารจัดการแผนปฏิบัติในการเผชิญเหตุ การบริหารความปลอดภัย การอบรมและฝึกซ้อมการป้องกันและระงับอัคคีภัยของศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ มุ่งเน้นสู่การปฏิบัติและความใส่ใจอย่างจริงจังในการป้องกันและระงับอัคคีภัย พนักงานของศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ ต้องมีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำไปใช้ได้หากมีเหตุเพลิงไหม้เกิดขึ้น มีความตระหนักในความปลอดภัย การแก้ไขปัญหา มีความใส่ใจและตระหนักถึงความสำคัญของการอบรม การฝึกซ้อมที่ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล นำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุง สร้างสิ่งจูงใจ ผู้เข้ารับการฝึกซ้อมเห็นความสำคัญของปัญหา นำไปพัฒนาแผนการซ้อมเพื่อนำไปกำหนดเป็นแผนที่ใช้ในการป้องกันและระงับอัคคีภัยในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจ และความสามารถในการนำไปใช้ของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ต่อการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์
2. เพื่อศึกษาทัศนคติของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ต่อการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์
3. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจ ความสามารถในการนำไปใช้ของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ต่อการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Methodology) โดยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ที่ปรึกษาและผู้ปฏิบัติงานด้านการป้องกันและระงับอัคคีภัย จำนวน 10 ท่าน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง

ขั้นตอนที่ 2 ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลตัวอย่างที่เป็นพนักงานของศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ จำนวน 402 คน หลังจากเก็บข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ และความถูกต้องของแบบสอบถาม จากนั้นจึงนำแบบสอบถามมาลงรหัส (Coding) ตามวิธีการวิจัยทางสถิติและดำเนินการประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย

1) หาค่าความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรของโรบินสันและแฮมเบิลตัน (Ronald K. Hambleton and Richard J. Rovinelli)

2) หาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach) (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2549)

3) ค่าร้อยละ (Percentage) (บุญชม ศรีสะอาด, 2556)

4) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Arithmetic Mean) ใช้สำหรับวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม สำหรับข้อมูลที่จัดกลุ่มเป็นชั้นคะแนน (Group Data)

5) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ใช้ในการวิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งใช้คู่กับค่าเฉลี่ย เพื่อแสดงลักษณะการกระจายของคะแนนในแต่ละครั้ง ซึ่งคำนวณได้จากสูตร

6) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (Correlation Analysis) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม โดยใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

7) การวิเคราะห์การจำแนกหมู่ (Multiple Classification Analysis) เพื่ออธิบายว่าปัจจัยใดบ้างที่สัมพันธ์หรือ ส่งอิทธิพลต่อตัวแปรตาม โดยใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำไปใช้ในการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้นของพนักงานศูนย์การค้าฯ ภาพรวมทั้งหมดอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$) = 2.96 ทั้งความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ย 2.88 และ 3.04 ตามลำดับ ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการป้องกัน การสกัดแหล่งกำเนิดของการติดไฟหรือต้นเพลิงที่เกิดไฟไหม้เพื่อไม่ให้ลุกลามไปติดในที่อื่น ๆ ได้เป็นอย่างดีและถูกต้องตามหลักการป้องกันอัคคีภัย รองลงมาคือ มีความเชี่ยวชาญ หรือความชำนาญในเส้นทางของการหนีไฟหรือตำแหน่งที่ตั้งของจุดแจ้งสัญญาณเพลิงไหม้และอุปกรณ์ดับเพลิงของศูนย์การค้าฯ ในสาขาที่พนักงานทำงานอยู่เป็นอย่างดี ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ กระบวนการ ขั้นตอนและวิธีการดับเพลิงขั้นต้นและถูกต้องตามหลักการป้องกันอัคคีภัยในด้านความสามารถในการนำไปใช้ มีความสามารถในการนำไปใช้ทุกข้อในระดับปานกลาง แต่ไม่สามารถอธิบายอธิบายให้ผู้อื่นฟังและยกตัวอย่างได้ ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือมีความกล้าหาญหรือความสามารถในการที่จะเผชิญกับอัคคีภัยหรือเหตุเพลิงไหม้ที่เกิดขึ้น สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกซ้อมดับเพลิงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง รองลงมาคือมีความมั่นใจว่าสามารถนำความรู้ที่ได้จากการฝึกซ้อมดับเพลิงไปใช้ในการป้องกันอัคคีภัยหรือเหตุเพลิงไหม้ที่เกิดขึ้นตามสถานที่ต่าง ๆ นอกศูนย์การค้า ฯ

2. ทักษะคติในการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้นของพนักงานฯ พบว่า ภาพรวมพนักงานมีทักษะคติในการฝึกซ้อมดับเพลิง ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย ($\bar{X}$) = 3.53 ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือเป็นการเตรียมความพร้อมของพนักงานเมื่อเวลาเมื่ออัคคีภัยเกิดขึ้นในศูนย์การค้า รองลงมาคือ การฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น มีความจำเป็นสำหรับพนักงานทุกคนของศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือคิดว่าแผนการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้นที่ทางศูนย์การค้า ฯ จัดขึ้นเป็นการสิ้นเปลืองงบประมาณและไม่มีประโยชน์

3. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระยะเวลาที่ทำงานในศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ แผนกที่ปฏิบัติงานในศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ และประสบการณ์ในการซ้อมดับเพลิงมีผลต่อความรู้ความเข้าใจของพนักงานฯ พบว่า ทุกปัจจัยมีผลต่อความรู้ความเข้าใจและความสามารถนำไปใช้งานได้จริง และปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อทัศนคติของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ในการฝึกซ้อมดับเพลิง พบว่า ทุกปัจจัยมีผลต่อทัศนคติที่สามารถนำไปใช้งานได้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ผู้เข้ารับการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซนต์ มีความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำไปใช้ อยู่ในระดับมีความรู้ปานกลางแต่ไม่สามารถอธิบายให้ผู้อื่นฟังและยกตัวอย่างได้ มีความสอดคล้องกับการวิจัยของสมโภช ทองขุ่ม (2558) และธงชัย ดิยั้ง (2560) พบว่า มีความรู้ความเข้าใจของผู้เข้าอบรมดับเพลิงขั้นต้นระดับปานกลาง เมื่อแยกระดับความรู้

ความเข้าใจของผู้เข้าอบรมดับเพลิงขั้นต้น เป็นรายด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ตามลำดับด้านการป้องกัน ด้านการปฏิบัติตัวเมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้ ด้านอัคคีภัยและด้านอุปกรณ์ ตามลำดับ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของธงชัย สันติวงษ์ (2553) ในด้านปัจจัยในการบริหารจัดการที่จะทำให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต้องมีการบูรณาการร่วมกันระหว่าง คน (Man) ทรัพยากรบุคคล ถือได้ว่า เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะก่อผลสำเร็จให้กับ การดำเนินงาน ได้มากที่สุด เครื่องจักร (Machine) คือ อุปกรณ์ที่จัดหาและซื้อมาเพื่อใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิด ประโยชน์สูงสุดและคุ้มค่า เงินทุน (Money) เป็นปัจจัยที่ทำให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรเพื่อ อำนาจให้กิจกรรมขององค์กร วัสดุอุปกรณ์ (Material) ถือเป็นปัจจัยที่มีปริมาณและมูลค่าสูงไม่ แตกต่างไปจากปัจจัยอื่น ๆ ต้องมีการจัดหาใช้ในการดำเนินการ ความรู้ความเข้าใจและ ความสามารถในการนำไปใช้ของพนักงาน การจัดการอย่างเข้มข้นในการฝึกอบรมตามเป้าหมาย ความรู้ความเข้าใจและความสามารถมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาองค์กร

2. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพการสมรส ระยะเวลาที่ทำงานอยู่ใน ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ แผนกที่ปฏิบัติงานในศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์และประสบการณ์ในการรับ การฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์ มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม คือ ทักษะของพนักงาน ต่อการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์ สอดคล้องกับธนศักดิ์ หมัดลั้ง (2560) พบว่า ระดับ ความพึงพอใจของข้าราชการสถานดับเพลิงสุทิสาร ใน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ลักษณะของงานและความ รับผิดชอบ 2) การยอมรับนับถือ 3) สัมพันธภาพกับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน 4) ความสำเร็จในการทำงานและความก้าวหน้า 5) สภาพการทำงานและรายได้ และ 6) นโยบายและ วิธีบังคับบัญชา

3. ปัจจัยส่วนบุคคลที่มีต่อทัศนคติของพนักงาน ต่อการฝึกดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์ ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติ ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระยะเวลาที่ทำงานใน ศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ แผนกที่ทำงาน ประสบการณ์เคยหรือไม่เคยรับการฝึกอบรมดับเพลิง เป็น ลักษณะสำคัญและสถิติที่วัดได้ของประชากรและช่วยในการกำหนดเป้าหมาย ขณะที่ลักษณะด้าน จิตวิทยาและสังคมวัฒนธรรมช่วยอธิบายถึงความคิดและความรู้สึกของผู้เข้าอบรม ข้อมูลด้าน บุคลากรสามารถเข้าถึงได้และมีประสิทธิผลต่อการกำหนดเป้าหมายคนที่มีความแตกต่างกันมีลักษณะ ทางจิตวิทยาต่างกัน ปัจจัยความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้น เพศหญิงและเพศชายมีความแตกต่างกัน อย่างมากในเรื่องทัศนคติ ด้านการปฏิบัติตัวเมื่อเกิดเหตุเพลิงไหม้ ด้านอัคคีภัยและด้านอุปกรณ์ ระดับสมรรถนะบุคลากร 5 ด้าน คือ 1) มุ่งผลสัมฤทธิ์ 2) ให้บริการที่ดี 3) ส่งเสริมความเชี่ยวชาญใน งานอาชีพ 4) จริยธรรม และ 5) ความร่วมแรงร่วมใจ มีสมรรถนะในระดับมากที่สุดคือจริยธรรม รองลงมาคือให้บริการที่ดี ร่วมแรงร่วมใจ มุ่งผลสัมฤทธิ์ และส่งเสริมความเชี่ยวชาญในงานอาชีพ การ บริหารจัดการอัคคีภัยในกรุงเทพมหานคร 1) ความสำคัญและกระบวนการทำงานของเครือข่ายใน นโยบายและการบริหารจัดการอัคคีภัยในกรุงเทพมหานคร 2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาอุปสรรคหรือ เป็นประโยชน์ต่อเครือข่ายในการบริหารจัดการอัคคีภัยในกรุงเทพมหานคร และ 3) นำเสนอผล การศึกษาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและแผนส่งเสริมและสนับสนุนการ

ปฏิบัติงาน การบริหารจัดการอัคคีภัยใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวภายในเครือข่ายเพื่อให้การประสานงานมีความสะดวกราบรื่นมากขึ้น มีความรู้เรื่องขั้นตอนในการสั่งการในภาวะฉุกเฉินได้เป็นอย่างดี ปัจจัยที่เป็นประโยชน์ในการป้องกันและระงับอัคคีภัยมากที่สุด คือ การให้ความรู้กับประชาชนในเรื่องการป้องกันและระงับอัคคีภัย การสอนให้ประชาชนมีความรู้เบื้องต้นในการระงับเพลิง ตรวจจับเหตุเพลิงไหม้ การป้องกันอัคคีภัยที่ดีที่สุดคือการไม่ให้อัคคีภัยเกิดขึ้น ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการป้องกันและระงับอัคคีภัยด้านโครงสร้างทางกายภาพของแต่ละพื้นที่ การประสานงาน การสั่งการ บุคลากรในการบริหารจัดการอัคคีภัย กฎหมายและระเบียบข้อบังคับในการบริหารจัดการอัคคีภัย วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณในการบริหารจัดการอัคคีภัย วัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมที่แตกต่างกันในเรื่องความคิดและพฤติกรรม พนักงานอายุน้อยมีความคิดอิสระเสรียึดติดอุดมการณ์และมองโลกในมุมมองของตน พนักงานอายุมากมีความคิดอนุรักษ์นิยมยึดถือการปฏิบัติอย่างระมัดระวังมองโลกในแง่ร้ายผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ต่างกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีความผูกพันต่อองค์กร มีความเชื่อมั่นและยอมรับเป้าหมายและค่านิยมขององค์กร เต็มใจปฏิบัติงานเพื่อองค์กร

องค์ความรู้ใหม่

ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการนำไปใช้งานต่อการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์ พบว่า พนักงานมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการป้องกันหรือการสกัดแหล่งกำเนิดของการติดไฟหรือต้นเพลิงที่เกิดไฟไหม้เพื่อไม่ให้ลุกลามไปติดในที่อื่น ๆ ได้เป็นอย่างดีและถูกต้องตามหลักการป้องกันอัคคีภัย มีความเชี่ยวชาญในเส้นทางของการหนีไฟ หรือตำแหน่งที่ตั้งของจุดแจ้งสัญญาณเพลิงไหม้และอุปกรณ์ดับเพลิงต่าง ๆ ของศูนย์การค้าเป็นอย่างดี สามารถที่ประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้รับจากการฝึกซ้อมดับเพลิง 40 เปอร์เซ็นต์ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ตนเองและเพื่อนบ้านได้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอแนะผลจากการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การสร้างความตระหนักในความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติของพนักงานศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ต่อการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์ มีความสำคัญเป็นอย่างมากซึ่งต้องกำหนดนโยบายอย่างชัดเจนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
2. การบริหารจัดการและการฝึกซ้อมที่เหมาะสมให้กับพนักงานของศูนย์การค้าเซ็นทรัลเวิลด์ต่อการฝึกซ้อมดับเพลิงขั้นต้น 40 เปอร์เซ็นต์ มีผลต่อการการป้องกันอัคคีภัยในองค์กร

เอกสารอ้างอิง

ชุมพล บุญประยูร. (2555). *การบริหารจัดการอัคคีภัยกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร.

- ธงชัย ดียิ่ง. (2560). *ความรู้ความเข้าใจของผู้เข้าอบรมดับเพลิงขั้นต้นของบุคลากรโรงเรียนสุเหร่าลาดบัวขาว กรุงเทพมหานคร. (การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). คณะรัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.*
- ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์. (2553). *พฤติกรรมบุคคลในองค์การ. กรุงเทพฯ: ประชุมช่าง.*
- ธนะศักดิ์ หมดลั้ง. (2560). *ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการสถานีดับเพลิงสุทธิสาร กองปฏิบัติการดับเพลิง 3 สำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร. (การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). คณะรัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.*
- บริษัท เซ็นทรัลพัฒนา บริษัทจำกัด (มหาชน). *รายงานประจำปี 2562. (อัดสำเนา).*
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย เล่ม 1. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.*
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2549). *วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.*
- สมโภชน์ ทองขุ่ม. (2558). *ความรู้ความเข้าใจการป้องกันและระงับอัคคีภัย: กรณีศึกษา โรงแรมปริ้นซ์พาเลซ. (การค้นคว้าอิสระรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). คณะรัฐประศาสนศาสตร์: มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต.*

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

The Development of Learning Management to Promote Creative writing Abilities
Using SCPC Strategy in Conjunction with Scratch program to Create Animation for
Grade 6 Students

ชนนี มั่นตะสูตร¹ และอ้อมรจิต แป้นศรี²

Chonnane Muntasut and Omthajit Pansri

Received: April 23, 2021

Revised: June 03, 2021

Accepted: June 05, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.16

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยกลวิธี SCPC 2) เปรียบเทียบทักษะด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยกลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เป็นการวิจัยเชิงทดลองใช้การทดสอบนักเรียนก่อนเรียนโดยใช้แบบทดสอบความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ก่อนเรียน และดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นจำนวน 8 แผนการจัดการเรียนรู้ รวม 16 ชั่วโมง จากนั้นทดสอบนักเรียนหลังเรียน ด้วยแบบทดสอบชุดเดิม แล้วตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์การประเมินการเขียนเชิงสร้างสรรค์ จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ รวมไปถึงแบบวัดความพึงพอใจไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการในการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation ที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 0.96 2) ความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation หลังการทดลองมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยกลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้าง

¹⁻² มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: chonnaneem62@nu.ac.th, Tel. 088-2252490

การ์ตูน Animation มีระดับความพึงพอใจมากที่สุดต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.88 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.21

คำสำคัญ: การเขียนเชิงสร้างสรรค์, กลวิธี SCPC, โปรแกรม Scratch

Abstract

The objectives of this research were to 1) develop learning management using the SCPC tactics; 2) to compare the creative writing skills of Prathomsuksa 6 Students before and after school; and 3) to study the students' satisfaction towards the SCPC learning tactics in conjunction with Scratch Program to create animation cartoons to enhance creative writing abilities. This was an experimental research to test students before studying by using a pre-learning creative writing ability test and teaching according to the learning management plans created for 8 learning management plans for a total of 16 hours, and then testing students after studying with the original test and then graded according to the creative writing assessment criteria. The researcher then took the information obtained including the satisfaction measurement form to analyze the data by statistical methods. The results of the research were as follows: 1) the process of developing creative writing skills by using the SCPC tactics together with Scratch program to create animation cartoons with a consistency index of 0.96; 2) the creative writing abilities of of Prathomsuksa 6 Students who received learning activities using SCPC tactics together with Scratch program to create animation cartoons. After the experiment, the mean was significantly higher than before the experiment at the .05 level; and 3) the students' satisfaction towards learning the SCPC method together with the Scratch program in creating animated cartoons was the highest level of satisfaction towards the learning management process with a mean score of 4.88 and a standard deviation of 0.21.

Keywords: Creative Writing, SCPC Tactics, Scratch Program

บทนำ

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรม อันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย (กรมวิชาการ, 2546) ภาษาไทยจึงเป็นทักษะที่ต้องฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ เพื่อการใช้ภาษาในการสื่อสาร การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพื่อนำไปใช้ในชีวิตรจริง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ดังนั้น ผู้เรียนจึงต้องได้รับการเรียนรู้ที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพ และจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูต้องฝึกฝนทักษะพื้นฐานทาง

ภาษาไทยทั้ง 4 ด้าน อันได้แก่ ทักษะการฟัง ทักษะการพูด ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน ให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษา และใน 4 ทักษะนี้ ทักษะการเขียนนับได้ว่าเป็นทักษะที่มีวิธีการสลับซับซ้อนมากกว่าทักษะด้านอื่น ๆ จำเป็นที่ครูผู้สอนภาษาไทยต้องปลูกฝังให้กับผู้เรียน เพราะการเขียนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของชีวิต ดังที่สุทธีวรรณ อินทะกนก (2559) กล่าวว่า การเขียน คือ การถ่ายทอดความคิด ความรู้ จินตนาการ อารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์ออกมาเป็นเรื่องราว โดยอาศัยตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการสื่อความหมายจากผู้เขียนไปยังผู้อ่าน เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนได้รับอิทธิพลในเรื่องราวเหล่านั้น ดังนั้นการจะทำให้การเขียนสื่อสารออกมาอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากผู้เขียนจะถ่ายทอดสารให้ผู้อ่านเข้าใจแล้ว ยังต้องมีความแปลกใหม่อย่างมีคุณค่า หรือที่เรียกว่า การเขียนเชิงสร้างสรรค์

การเขียนสร้างสรรค์เป็นการเขียนที่เกิดจากความคิดริเริ่ม ไม่ลอกเลียนแบบ มีความแปลกใหม่ มีจินตนาการ ซึ่งสอดคล้องกับความงามทางภาษา สร้างสรรค์สติปัญญา ประเทืองอารมณ์ ผสมผสานกับการเสนอความคิดและถ้อยคำสำนวนอันประกอบด้วยศิลปะ มีความสร้างสรรค์ทั้งรูปแบบ เนื้อหาสาระ กลวิธี ตลอดจนการใช้ถ้อยคำสำนวนต่าง ๆ (สมพร มั่นตะสูตร, 2525) การเขียนเชิงสร้างสรรค์เป็นการเขียนที่มีความพิเศษ มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของผู้เขียน มีสำนวนการประพันธ์ที่ไม่ซ้ำใคร ตลอดจนเป็นการนำเสนอความคิดที่แปลกใหม่และมีคุณค่าต่อผู้อ่านและสังคม โดยเฉพาะในด้านการจัดการเรียนการสอน เนื่องจากการเขียนเชิงสร้างสรรค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารความรู้ ความคิด ประสบการณ์ และจินตนาการของผู้เขียน อีกทั้งยังช่วยให้ครูได้รู้ความคิดของนักเรียนได้เป็นอย่างดี เพราะแสดงถึงพัฒนาการทางความคิดของนักเรียน แม้ว่างานเขียนนั้นยังไม่สมบูรณ์หรือมีรายละเอียดน้อยก็ตาม เนื่องจากรูปแบบและวิธีการเขียนของนักเรียนไม่ได้ลอกเลียนจากเรื่องใด ๆ จึงเป็นการเสริมสร้างพลังความคิดของนักเรียนได้เป็นอย่างดี การแสดงออกในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ช่วยให้นักเรียนผ่อนคลายและเกิดความเพลิดเพลินในจิตใจ รวมถึงช่วยให้ครูเข้าใจประสบการณ์และความแตกต่างของนักเรียนแต่ละคน (อนุรักษ ไชยอึ้ง, 2555) แต่ในทางปฏิบัติพบว่า การสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ยังประสบปัญหาอยู่มาก เมื่อศึกษารายละเอียดแล้วพบว่า ทักษะการเขียน เป็นทักษะที่นักเรียนมีคะแนนต่ำเป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่เกิดจากสาเหตุสองประการ ประการแรก เกิดจากตัวครูที่ยังคงจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยยึดตัวเองเป็นสำคัญ ใช้สื่อการเรียนการสอนน้อยมาก รวมทั้งการวัดประเมินผลที่เน้นในด้านความรู้ความจำ ขาดความรู้ความเข้าใจในการนำรูปแบบการเรียนการสอนหรือเทคนิคใหม่ๆ มาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ ประการที่สอง เกิดจากตัวนักเรียน พบว่า นักเรียนเบื่อหน่ายไม่อยากเรียน ไม่เห็นความสำคัญ และไม่สนใจทักษะการเขียน เพราะมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อวิชาภาษาไทย รวมทั้งขาดความตระหนักในความสำคัญของการอ่านการเขียนภาษาไทย จงกล วจนะเสถียร ได้กล่าวถึงการเสริมสร้างหรือพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในตัวเด็กว่า “องค์ประกอบที่จะพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในตัวนักเรียนนั้นอยู่ที่เทคนิค และวิธีการสอนของครู ซึ่งวิธีการสอนเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ก็มีเพียงบางวิธีเท่านั้น ดังนั้นขึ้นอยู่กับครูที่จะเลือกใช้เทคนิคและวิธีสอนที่กระตุ้นส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของเด็กให้งอกงามขึ้น”

จากเหตุผลดังกล่าว สรุปได้ว่าการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนอันนำไปสู่การพัฒนาทักษะในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ครูผู้สอนจึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาเทคนิค วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนที่แก้ปัญหาการเขียนตามบริบทของนักเรียนและสถานศึกษา ครูไม่ควรมุ่งสอนเฉพาะรูปแบบหรือประเภทของงานเขียน รวมไปถึงการใช้ภาษาเพียงเท่านั้น แต่ควรสอนให้นักเรียนมีทักษะในการถ่ายทอดความคิดด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยเห็นควรว่าต้องกระตุ้นด้วยกลวิธี SCPC เพื่อให้ นักเรียนมีความคิด ขยายความคิด จัดระเบียบความคิด และเรียบเรียงความให้นักเรียนมีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ผู้วิจัยพบว่าแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้กลวิธี SCPC (Suggest, Choose, Plan และ Compose: SCPC) เป็นแนวทางที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การเขียนเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลวิธี SCPC เป็นกลวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่พัฒนาขึ้นเมื่อ ค.ศ. 2011 โดย Katherine Davis Wiesendanger, et al (2011) อาจารย์มหาวิทยาลัยลองวูดประเทศสหรัฐอเมริกา กลวิธี SCPC ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ขั้นกำหนดตัวละครและฉาก (Suggest) เป็นขั้นตอนที่นักเรียนตั้งเป้าหมาย วางแผนการเขียนโดยเสนอตัวละครและสร้างฉากของเรื่องจากประสบการณ์เดิมของนักเรียนพร้อมทั้งให้เหตุผลประกอบในการเลือก 2) ขั้นคัดเลือกตัวละครและฉาก (Choose) เป็นขั้นตอนที่นักเรียนวางแผนในการเขียน พิจารณาเลือกตัวละครและฉากที่จะปรากฏในเนื้อเรื่องจากตัวละครและฉากที่นักเรียนกำหนดไว้ในขั้นแรก 3) ขั้นวางแผนโครงเรื่อง (Plan) เป็นขั้นตอนที่นักเรียนใช้ความคิดวางแผนโครงเรื่องเพื่อพัฒนาเป็นเนื้อเรื่องจากขั้นตอนที่ผ่านมา ประกอบด้วย การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง และกำกับตรวจสอบโครงเรื่องให้สัมพันธ์กับเนื้อหา ตัวละคร และฉากที่เลือกไว้ 4) การสร้างงานเขียน (Compose) เป็นขั้นตอนที่ใช้โครงเรื่องเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนางานเขียน ผู้เรียนจะต้องคัดเลือก และประเมินเนื้อหาในแต่ละส่วนเพื่อนำเนื้อหามาประกอบกันเป็นเรื่องที่สมบูรณ์ ซึ่งจะต้องสัมพันธ์กับโครงเรื่องที่ตั้งไว้ นักเรียนจะต้องกำกับตรวจสอบแก้ไขการใช้ภาษาและความถูกต้องของเนื้อเรื่องทั้งหมด ประกอบกับปัจจุบันนี้เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ทำให้มีความล้ำสมัยและความโดดเด่นของเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในประเทศไทยมากขึ้น ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงต้องมีการเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ในหลักสูตรการเรียนการสอนและปรับปรุงให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี (กระทรวงศึกษาธิการ 2542) ดังนั้นครูผู้สอนจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนเข้าศึกษาโดยการบูรณาการองค์ความรู้และพัฒนาให้ทันสมัยอยู่เสมอ การเรียนการสอนจึงต้องมีจุดสนใจ ส่งเสริมให้นักเรียนมีการใช้อุปกรณ์อย่างเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ให้มากขึ้น เพื่อให้ นักเรียนมีทักษะการเรียนรู้ควบคู่การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ อย่างเหมาะสมกับวัยและการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา

โปรแกรม Scratch เป็นตัวกลางหรือช่องทางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะ และความคิดสร้างสรรค์จากแหล่งความรู้ไปสู่ผู้เรียนกระบวนการ เป็นการนำเอาเครื่องมือ อุปกรณ์ อย่างเช่น คอมพิวเตอร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการสอน

โปรแกรม Scratch ถูกพัฒนาขึ้นโดยสถาบัน The Massachusetts Institute of Technology (MIT) ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้แล้วออกแบบผลงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น เกม นิทาน การ์ตูนแอนิเมชัน ฯลฯ ได้อย่างสร้างสรรค์ เป็นโปรแกรมที่ได้รับการเผยแพร่และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในต่างประเทศด้วยความง่ายของโปรแกรมภาษา และเน้นการเขียนโปรแกรมผ่านสื่อหลากหลายชนิด ทำให้เด็ก ๆ สนุกสนานและสนใจกับการเรียนรู้ได้อย่างยาวนาน อีกทั้งยังส่งเสริมความสามารถในการคิด เป็นกระบวนการคิดที่เป็นระบบ และคิดอย่างสร้างสรรค์ จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์ด้วยกลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation เป็นวิธีการที่ช่วยพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เพราะเป็นวิธีการที่ให้นักเรียนได้พัฒนางานเขียนของตนเองจากจินตนาการ และประสบการณ์จากการเขียนโปรแกรม อีกทั้งเป็นกลวิธีที่อธิบายแนวคิด การจัดระบบความคิดได้จากการสร้างการ์ตูน Animation ผ่านโปรแกรม Scratch ทำให้นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ และการวางแผนการเขียนดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้มากยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดเจตคติที่ดีและมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงนำกลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเขียนเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งการเขียนเชิงสร้างสรรค์เป็นการเขียนที่นักเรียนต้องใช้ความคิด จินตนาการของตนเองในการเขียน และหากนักเรียนได้รับการฝึกฝนการเขียนประเภทนี้อย่างเป็นระบบ สม่าเสมอ ย่อมทำให้เกิดการตระหนักรู้ในกระบวนการคิดของตนเองเกี่ยวกับงานเขียน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ ความสามารถไปใช้ในการเขียนเชิงสร้างสรรค์และสรรค์สร้างงานเขียนประเภทอื่นได้ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ด้วยกลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้ด้วยกลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. การศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร บทความและงานวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีเอสซีพีซี โปรแกรม Scratch และการเขียนเชิงสร้างสรรค์

1.2 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (2551) สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวมถึงศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรายวิชาการเขียน ที่กล่าวถึงการเขียนเชิงสร้างสรรค์ จากคำอธิบายรายวิชา วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนดเพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้และการประเมินผลการเรียนรู้

1.3 ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยเกี่ยวกับหลักและวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบทดสอบความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ และแบบวัดความพึงพอใจของนักเรียน

2. การกำหนดประชากร และการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

2.1 ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 2 จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 184 โรงเรียน ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปี การศึกษา 2563 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ

2.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองชุมแสง อำเภอลำลูกเกดบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ปี การศึกษา 2563 จำนวน 10 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยผู้วิจัยเป็นครูประจำชั้น

3. เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 2 ประเภท ซึ่งการดำเนินการสร้างเครื่องมือแต่ละประเภทมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยเครื่องมือ 2 ฉบับ คือ

3.1.1 เอกสารประกอบการสอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ภายในเล่มประกอบด้วยแบบทดสอบก่อนเรียน แบบบันทึกกิจกรรมการเรียนรู้ แบบฝึกหัด แบบทดสอบหลังเรียน ซึ่งแบบทดสอบก่อนและหลังเรียนนี้เป็นแบบทดสอบความสามารถแบบอัตนัยที่ใช้ประเมินความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ (การเขียนตามจินตนาการ) และเกณฑ์การตรวจให้คะแนนความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์

3.1.2 แบบวัดความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนของครู เรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ประกอบด้วยเครื่องมือ 1 ฉบับ ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 รวมทั้งสิ้น 8 แผน 16 ชั่วโมง

4. การดำเนินการทดลองและการเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากขั้นตอนการสร้าง ตรวจสอบและแก้ไขเครื่องมือเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

4.1 ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยแบบเชิงทดลอง (Experimental Research) ซึ่งเป็นการศึกษากลุ่มทดลองเพียงกลุ่มเดียว ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยการทดสอบก่อนเรียน และหลังเรียน เพื่อศึกษาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ และพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน

4.2 ผู้วิจัยทดสอบนักเรียนก่อนการทดลอง โดยให้ทำแบบทดสอบความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ก่อนเรียน (Pre-test) จำนวน 1 ข้อ ใช้เวลาในการสอบ 45 นาที เพื่อวัดความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ (การเขียนตามจินตนาการ) จากนั้นผู้วิจัยนำแบบทดสอบมาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์การประเมินการเขียนเชิงสร้างสรรค์

4.3 ผู้วิจัยเป็นผู้สอนนักเรียนกลุ่มทดลองด้วยตนเองตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นจำนวน 8 แผนการจัดการเรียนรู้ รวมเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด 16 ชั่วโมง ใช้เวลาสอน 4 ชั่วโมง/สัปดาห์ รวมระยะเวลาที่ใช้ทั้งหมด คือ 4 สัปดาห์

4.4 ผู้วิจัยทดสอบนักเรียนหลังเรียน เมื่อผู้วิจัยสอนครบตามกำหนด (Post-test) ด้วยแบบทดสอบความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 1 ข้อ ใช้เวลา 45 นาที (ชุดเดียวกับแบบทดสอบก่อนเรียน)

4.5 ผู้วิจัยตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์การประเมินการเขียนเชิงสร้างสรรค์

4.6 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบทดสอบความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ก่อนเรียน และหลังเรียน รวมถึงแบบวัดความพึงพอใจที่มีต่อการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

บทความวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการทดลอง ตามขั้นตอนดังนี้

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการวิเคราะห์ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ของแผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.96 และแบบวัดความพึงพอใจที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.98

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

5.2.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ

1) วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของคะแนนจากการประเมินสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง การเขียนเชิงสร้างสรรค์

2) เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ก่อนเรียนและหลังเรียนของกลุ่มทดลองโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test Independent) นำเสนอข้อมูลโดยใช้ตารางประกอบคำบรรยาย

3) วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนรู้ วิชาภาษาไทย เรื่อง การเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า

5.2.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลที่ได้จากแบบบันทึกภาคสนาม โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อประเมินสภาพที่เกิดขึ้นว่าครูจัดการเรียนรู้ดีหรือไม่ และเพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาข้อบกพร่องต่าง ๆ ให้ดีขึ้น โดยเสนอผลที่ได้ในรูปแบบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

1. กระบวนการในการพัฒนาทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งได้รับการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้อง เท่ากับ 0.96 แสดงให้เห็นว่าเครื่องมือมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการเขียนเชิงสร้างสรรค์

2. ความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation หลังการทดลอง พบว่า คะแนนเฉลี่ยของการทดสอบหลังเรียน (Post-test) มีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียน (Pre-test) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนด้วยกลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่านักเรียนมีระดับความพึงพอใจมากที่สุดต่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยมีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.88 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.21

อภิปรายผลการวิจัย

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้ด้วยกลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation มีคะแนนความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัย จากผลการทดลองแสดงให้เห็นว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยออกแบบมานี้เป็นสิ่งที่ช่วยทำให้ความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนสูงขึ้น และสาเหตุที่ทำให้ความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นไปตามสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้นั้นมีรายละเอียดดังนี้

1.1 กลวิธี SCPC เป็นกลวิธีที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนางานเขียนของตนเองจากจินตนาการ และประสบการณ์ตั้งแต่ในขั้นตอนแรก คือ ขั้นกำหนดตัวละครและฉาก (S : Suggest) ซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่นักเรียนใช้ทั้งความรู้ และประสบการณ์เดิมของตนเองในการกำหนด ตัวละคร และฉากขึ้นมา จากนั้นมาถึงขั้นตอนที่สอง ขั้นคัดเลือกตัวละครและฉาก (C : Choose) นักเรียนต้องคัดเลือกตัวละครหลัก ตัวละครเสริม และฉากต่าง ๆ ที่จะปรากฏอยู่ในเรื่องของตนเอง โดยทำการคัดเลือกจากตัวละครที่กำหนดไว้ในขั้นตอนแรก จากนั้นนำไปสู่ขั้นตอนที่สามคือขั้นวางแผนโครงเรื่อง (P : Plan) นักเรียนจะกำหนดสถานการณ์ภายในเรื่องเป็นโครงร่างว่ามีเหตุการณ์ใดบ้างที่เป็นเหตุการณ์สำคัญ และผลของการกระทำของตัวละครจะพาไปสู่ปมเรื่องอย่างไร หรือสถานการณ์จะคลี่คลายอย่างไร และขั้นตอนสุดท้ายคือขั้นของการสร้างงานเขียน (C : Compose) นักเรียนสร้างงานเขียนจากโครงเรื่องที่กำหนดอย่างมีเป้าหมาย และใส่รายละเอียดของเรื่องจนเป็นงานเขียนที่สมบูรณ์

1.2 จากการสังเกตการสอนพบว่า ในขั้นตอนดังกล่าวของกลวิธี SCPC เป็นขั้นตอนการเขียนที่นักเรียนสามารถเลือกตัวละคร ฉาก และวางแผนโครงเรื่องได้อย่างอิสระ ไม่มีการจำกัดความคิดและจินตนาการของนักเรียน จากผลการศึกษาพบว่านักเรียนบางคนเลือกตัวละครที่อยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น ตนเอง เพื่อน ครอบครัว ครู หรือตัวละครที่เป็นมนุษย์ในจินตนาการ และบุคคลตัวอย่าง เช่น ดารา นักแสดง นักฟุตบอล เป็นต้น หรือบางกลุ่มจะใช้ตัวละครที่มีพลังเหนือธรรมชาติ สัตว์ และมนุษย์ต่างดาว และเลือกฉากที่เคยเห็น เช่น โรงเรียน ทะเล ภูเขา หรือเป็นฉากในจินตนาการ เช่น หอเวทมนต์ อวกาศ ทะเลทราย เป็นต้น จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การที่นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์และจินตนาการในการเขียนอย่างอิสระ โดยมีครูเป็นผู้สังเกตและคอย

ให้ความช่วยเหลือหรือปรึกษาเมื่อนักเรียนพบปัญหา ส่งผลให้นักเรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจงกล วจนะเสถียร (2559) พบว่า การที่นักเรียนได้รับการฝึกฝนด้วยการกระตุ้นทางความคิด ทำให้เกิดความคิดที่แปลกใหม่ นอกกรอบ อีกทั้งการให้อิสระทางความคิดทำให้นักเรียนกล้าแสดงออกทางความคิด ส่งผลให้นักเรียนสามารถเขียนเรื่องจากจินตนาการออกมาได้ดี และมีความมั่นใจในการเขียน

1.3 โปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation จากการศึกษา ผู้วิจัยได้สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้เรื่องของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ให้มีความแตกต่างจากการเขียนทั่วไป โดยนำโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation มาเป็นสื่อกระตุ้นในการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนานและมีจินตนาการในการเขียนมากขึ้น โดยผู้วิจัยได้วางแผนการจัดการเรียนรู้โดยนำโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation มาใช้ผสมผสานในขั้นตอนของกลวิธี SCPC ขั้นของการกำหนดตัวละครและฉาก (S: Suggest) การคัดเลือกตัวละครและฉาก (C: Choose) และการวางโครงเรื่อง (P: Plan) เพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ในการเขียนของผู้เรียนอย่างมีลำดับขั้นตอน เป็นการบูรณาการเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21 ผสานกับวิชาการเขียนที่นักเรียนค่อนข้างเบื่อหน่าย ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสดแสดงออกทางความคิดในการสร้างชิ้นงานได้อย่างอิสระ สอดคล้องกับทฤษฎีคอนสตรัคชันนิซึม (Constructionism) สอดคล้องกับแนวคิดของ เดิมศักดิ์ คณวิช (2549) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการสร้างพลังความรู้ในตนเอง หากนักเรียนมีโอกาสได้สร้างความคิดและนำความคิดของตนเองไปสร้างสรรค์ชิ้นงานโดยอาศัยสื่อเทคโนโลยีที่เหมาะสม จะทำให้ความคิดนั้นเป็นรูปธรรมมากขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของจงกล เดชสุวรรณ (2560) พบว่า การเขียนโปรแกรม Scratch โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความคล่องแคล่วในการคิด มีความคิดริเริ่มยืดหยุ่น และละเอียดลออมากขึ้นในระดับดี และยังสอดคล้องกับผลการวิจัยด้านความคิดสร้างสรรค์ของของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยโปรแกรม Scratch ว่ามีความยืดหยุ่นทางความคิดและมีผลการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. ความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีพัฒนาการด้านความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์หลังการทดลองสูงขึ้นจากก่อนการทดลอง ในด้านการจินตนาการ ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่สูงขึ้น โดยนักเรียนสามารถนำเสนอเนื้อหาการเขียนจากจินตนาการถ่ายทอดออกมาได้อย่างได้สมจริง มีเรื่องราว และเนื้อหาที่เป็นเอกภาพ ให้ข้อคิดและคติสอนใจ สามารถนำไปปรับใช้ได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งจากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า กิจกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดจินตนาการ สอดคล้องกับแนวคิดของ อัจฉรา ชุมภู (2557) ที่กล่าวว่าครูเป็นผู้สร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และให้อิสระในการแสดงความคิดเห็น ใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้เรียนสามารถส่งเสริมประสบการณ์ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์ ทำให้นักเรียน

สามารถสร้างงานเขียนจากประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวและจินตนาการของนักเรียนออกมาได้ดี สอดคล้องกับงานวิจัยของถวัลย์ มาศจรัส (2545, อ้างถึงในอนุรักษ์ ไชยั้ง, 2555) และมานพ ถนอมศรี (2548, อ้างถึงในอนุรักษ์ ไชยั้ง, 2555) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า ประสบการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของการเขียน และเป็นวัตถุดิบที่สำคัญอย่างยิ่งของการเขียน

3. ความพึงพอใจของนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation จากการศึกษาพบว่านักเรียนมีความความพึงพอใจต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในระดับมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ 4.88 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 0.21 ซึ่งองค์ประกอบที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักเรียนมาจากการที่ครูใช้วิธีการสอนและใช้สื่ออย่างหลากหลาย โดยมีการนำสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ อีกทั้งยังให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่นักเรียนตลอดระยะเวลาในการทำกิจกรรม ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจและพัฒนาทักษะตามเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ ได้พัฒนาความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ของตนเอง มีความสุข และสนุกสนานในการทำกิจกรรม สอดคล้องกับแนวคิดของจงกล วาณะเสถียร (2559) ที่กล่าวว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นขั้นตอนสามารถทำให้นักเรียนเกิดทักษะด้านการสังเกตและเปรียบเทียบสิ่งต่าง ๆ จนทำให้เกิดจินตนาการ มีความกล้าคิดกล้าแสดงออก และสามารถพัฒนาด้านการเขียนได้อย่างสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation โดยมีคะแนนเฉลี่ยของการทดสอบหลังเรียน (Post-test) สูงกว่าก่อนเรียน (Pre-test) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่ากลวิธี SCPC และโปรแกรม Scratch มีส่วนช่วยในการพัฒนาทักษะและกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนได้อย่างชัดเจน เนื่องจากขั้นตอนของกลวิธี SCPC เป็นขั้นตอนที่ช่วยเรื่องของการจัดระบบความคิด การคิดอย่างเป็นขั้นตอน ประกอบกับโปรแกรม Scratch เป็นโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ช่วยส่งเสริมทักษะด้านการคิดเชิงสร้างสรรค์ และเป็นเทคโนโลยีในการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ใ้ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ เมื่อนำกลวิธี SCPC และ Scratch มาใช้ร่วมกันจึงส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะและมีผลสัมฤทธิ์ในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ที่สูงขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สถานศึกษาควรกำหนดนโยบายการศึกษาพัฒนาด้านทักษะการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนโดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation กับการ

เขียนประเภทอื่น ๆ เช่น การเขียนเรื่องสั้น การเขียนบทร้อยกรอง หรือการเขียนบันเทิงคดีประเภทอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ครูควรประเมินความรู้ และประสบการณ์เดิมของนักเรียนในด้านการเขียน หากนักเรียนมีระดับความรู้ที่แตกต่างกัน ครูควรปรับพื้นฐานความรู้ของนักเรียนก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อเป็นการเตรียมพร้อมให้กับผู้เรียน และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติของนักเรียนและรายวิชา

2. ผู้สอนควรเตรียมผู้เรียนให้มีพื้นฐานการเรียนรู้วิชาคอมพิวเตอร์บางส่วน เพื่อการเรียนรู้ในตัวโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation อย่างเป็นลำดับขั้นตอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ และสื่อการเรียนรู้

3. ครูควรให้ความสำคัญกับขั้นตอนการเขียนเชิงสร้างสรรค์แต่ละขั้นตอนของกลวิธี SCPC เพื่อเป็นการสร้างความสนใจของนักเรียน และจงใจให้นักเรียนเห็นถึงความสำคัญของการเขียนเชิงสร้างสรรค์ ลดความเบื่อหน่ายในการเรียนรายวิชาการเขียนที่นักเรียนส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องยาก ให้เป็นเรื่องง่าย เรื่องใกล้ตัว จนเกิดความสนุกสนาน คอยให้คำแนะนำ ชี้แนะแนวทางในแต่ละขั้นตอนในการเขียน

4. ครูควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสม โดยการจัดเนื้อหาที่มีความความซับซ้อนจากง่ายไปยากตามลำดับ พร้อมกับให้ความสำคัญของการระบุคุณค่าในงานเขียนของนักเรียนเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน

5. ครูนำกิจกรรมการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation ไปปรับใช้กับนักเรียนระดับชั้นอื่น ๆ และสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ สังคมศึกษา และศิลปะ เป็นต้น

6. ครูผู้สอนควรมีการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนโดยใช้กลวิธี SCPC ร่วมกับโปรแกรม Scratch ในการสร้างการ์ตูน Animation กับกิจกรรมการเรียนในรูปแบบอื่น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2546). *คู่มือหลักสูตรการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542*. กรุงเทพฯ: บริษัทสยามสปอร์ต ซินดิเคท จำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

- จกมล เดชสุวรรณ. (2560). *การพัฒนาบทเรียนอิเล็กทรอนิกส์วิชา การเขียนโปรแกรม Scratch สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา.* (รายงานการวิจัย). กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์): โรงเรียนท่าศาลาประสิทธิ์ศึกษา.
- จกมล วณะเสถียร. (2559). *การพัฒนาความสามารถในการเขียนเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบซินเนคติกส์.* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย). คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เต็มศักดิ์ คทวนิช. (2549). *จิตวิทยาทั่วไป.* กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ถวัลย์ มาศจรัส. (2545). *คู่มือการเขียนและจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: ธารอักษร.
- มานพ ถนอมศรี. (2546). *การเขียนหนังสือ สารคดี บันเทิงคดี สำหรับเด็กและเยาวชน.* กรุงเทพฯ: สิปประภา.
- สมพร มั่นตะสูตร. (2525). *การเขียนสร้างสรรค์.* กรุงเทพฯ: มารมีการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุทธิวรรณ อินทะกนก. (2559). *การเขียนเชิงสร้างสรรค์.* อุตรธานี: พิมพ์ลักษณ์.
- อนรรักษ์ ไชยฮัง. (2555). *ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้กลวิธีเอสซีพีซีและแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีต่อ ความสามารถในการเขียนร้อยแก้วเชิงสร้างสรรค์และเมตาคognition ในการเขียนภาษาไทย ของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 4.* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย). คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัจฉรา ชุมภู. (2557). *การพัฒนาความสามารถทางการเขียนภาษาไทยเชิงสร้างสรรค์โดยใช้แบบฝึกคิดและเขียน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอนุบาลเถิน (ท่านางอุปถัมภ์).* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาไทย). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Davis, K. W., Perry, R. J. and Braun, G. (2011). Suggest-Choose-Plan-Compose: A Strategy to Help Students Learn to Write. *The Reading Teacher*, 64(6), 451-455.

การสร้างแบบฝึกทักษะ การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกดของนักเรียนชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านมุเซอ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาตาก เขต 1

Construction of Skill Exercise on Reading and Writing Final Consonant
Sounds of Prathomsuksa 2 students at Ban Muser School under
the Office of Tak Primary Education Service Area 1

ปาไลดา อิติตา¹

Palida Eaitita

Received: April 21, 2021

Revised: June 04, 2021

Accepted: June 05, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.17

บทคัดย่อ

บทความวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างและหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ และ 2) เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนโดยใช้แบบฝึกทักษะ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านมุเซอ อำเภอเมือง จังหวัดตาก ปีการศึกษา 2563 ห้อง 1 จำนวน 20 คน เลือกแบบเจาะจง ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ จำนวน 2 สัปดาห์ รวม 10 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย แบบฝึกทักษะ แบบทดสอบวัดความสามารถในการอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) และการทดสอบค่าที ที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและการเขียนตามมาตราตัวสะกดของนักเรียน จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพ 93.34/89 สูงกว่าเกณฑ์ 75/75 และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตรตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

¹ มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: palidae62@nu.ac.th Tel. 082-2067005

คำสำคัญ: แบบฝึกทักษะมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา, การอ่านและการเขียนสะกดคำ, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Abstract

The objectives of this research were 1) to create and determine the effectiveness of the skill exercises; and 2) to compare the learning achievement before and after using the skills exercises. It was an experimental research. The sample consisted of 20 Prathomsuksa 2 students, Ban Muser School, Muang District, Tak Province, academic year 2020 from Room 1 selected by purposive sampling. It took 2 weeks to manage the learning with a total of 10 hours. The research tools were the learning management plan for learning Thai subject groups, the skill practice form, the reading and writing ability test, writing final consonant sounds. The statistics used to analyze the data were mean, standard deviation, analysis of process efficiency (E_1) and resultant efficiency (E_2) and independent T-test. The results of the research found that 1) the efficiency of the skill exercises on reading and writing according to the students' final consonant sounds of 8 sections of Prathomsuksa 2 students had efficiency of 93.34/89 higher than the criteria of 75/75; and 2) the learning achievement before and after learning about reading and writing according to final consonant sounds of 8 sections of Prathomsuksa 2 students were significantly higher than before learning at the 0.05 level.

Keywords: 8 Sections of Skill Exercises of Final Consonant Sounds, Reading and Spelling, Learning Achievement

บทนำ

ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญที่สุดและเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และสร้างเสริมบุคลิกภาพของของชนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำให้สามารถประกอบกิจกรรม การงานและการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างสันติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้ข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพ ให้มีความมั่นคงทางสังคม และเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อที่แสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรมประเพณี ชีวิตทัศน์ โลกทัศน์ และสุนทรียภาพโดยบันทึกไว้ในวรรณคดีและวรรณกรรมอันล้ำค่า ภาษาไทยจึงเป็นสมบัติ

ของชาติที่ควรแก่การเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) เป็นไปตามพระราชดำริสพระราชบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 ที่ทรงมีพระราชดำรัสว่า “เราโชคดีที่มีภาษาของตนเองมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาไว้” (คณาจารย์สมานมิตร, 2547) ภาษาไทยจึงเป็นเครื่องมือในการศึกษาและแสวงหาความรู้ในสรรพวิทยาการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือประกอบอาชีพทุกสาขา และกระทรวงศึกษาธิการก็จัดภาษาไทยให้เป็นวิชาสำคัญในทุกระดับการศึกษา

จากหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยได้กำหนดสาระการเรียนรู้เป็น 5 สาระ ประกอบด้วย สาระที่ 1 การอ่าน สาระที่ 2 การเขียน สาระที่ 3 การฟัง การดูและการพูด สาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา และสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม ซึ่งสาระที่ 4 คือหลักการใช้ภาษาเป็นสาระหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญที่จะสามารถส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้ไปถึงคุณภาพของผู้เรียนของกลุ่มสาระที่กำหนดไว้ เพราะหลักภาษาเป็นสาระการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ซึ่งผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้เกิดความแตกฉานเพื่อที่จะสามารถนำไปเป็นพื้นฐานของสาระอื่น ๆ และในมาตรฐาน ท 4.1 กำหนดว่าให้เข้าใจธรรมชาติของภาษา และหลักภาษาไทย การเปลี่ยนแปลงของภาษาและพลังของภาษา ภูมิปัญญาทางภาษา และรักษาภาษาไทยไว้เป็นสมบัติของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) การเรียนหลักภาษาไทยเป็นการศึกษาถึงระเบียบแบบแผนของภาษาทางด้านเสียงพยัญชนะ เสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ การเขียนตัวอักษรไทย การเขียนคำไทย การสร้างคำ การอ่านคำไทย คำไทยที่มาจากภาษาอื่น คำราชาศัพท์ คำและหน้าที่ของคำ การเรียงคำเป็นวลีและประโยคซึ่งเป็นเนื้อหาที่ต้องอาศัยความเข้าใจที่นักเรียนต้องเรียนรู้ ๆ อาจทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้ อันเป็นผลสู่ความไม่เข้าใจระบบตามหลักภาษาไทย

โรงเรียนบ้านมุเซอ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 จัดการศึกษาระดับประถมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยทำหน้าที่สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย กล่าวคือ นักเรียนมีปัญหาด้านการอ่านและการเขียนภาษาไทย คือ อ่านคำยากไม่คล่อง เขียนคำยากไม่ถูกต้อง มาจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายของโรงเรียนบ้านมุเซอ ที่ตั้งเป้าไว้ร้อยละ 75 จากการวิเคราะห์พบว่านักเรียนขาดทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทย เนื่องจากในหนังสือเรียนไม่มีแบบฝึกทักษะมีกิจกรรมหลากหลายน่าสนใจ นักเรียนขาดการฝึกฝนในด้านการอ่านและเขียนที่ต่อเนื่องทำให้ไม่สามารถอ่านและเขียนคำยากได้อย่างถูกต้อง ปัญหาที่น่าเป็นห่วงอีกประการหนึ่ง คือมีนักเรียนบางคนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ เมื่อเรียนในระดับที่สูงขึ้นไม่สามารถเรียนรู้ได้ทันผู้อื่นได้ ทำให้เด็กเกิดความไม่มั่นใจ และอับอายเพื่อน ๆ ไม่กล้ามาเรียนหนังสือ และนำไปสู่ปัญหาการออกกลางคันในที่สุด ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่การบริหารระดับต่าง ๆ ต้องหาวิธีแก้ไขปัญหาร่วมกัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดกลยุทธ์สำคัญเร่งรัดพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้กับนักเรียนด้านการอ่านคล่องเขียนคล่อง โดยการฝึกทักษะการอ่านและการเขียนต้องอาศัยการฝึกย้ำทำ ทบทวนบ่อย ๆ ผู้เรียนจึงจะจดจำได้ ฟัง

เข้าใจ พุดอ่าน และเขียนได้อย่างถูกต้องคล่องแคล่ว และวิธีที่จะฝึกทักษะทางภาษาให้ได้ผลดีวิธีหนึ่ง คือ การฝึกทักษะด้วยแบบฝึกทักษะซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมบัติ พลอยศรี (2554) ที่ยืนยันผล การศึกษาในรูปแบบเดียวกันว่า การพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการอ่าน และการเขียนประสมคำใน แม่ ก กา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 81.82/84.28 มีระดับความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงต้องการแก้ปัญหาการใช้ภาษาไทย ด้านการอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านมุขอ สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 เพื่อให้ได้ข้อมูลปัญหาด้านการใช้ภาษาไทยและแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านการใช้ภาษาไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อสร้างและหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและการเขียนตามมาตราตัวสะกดของนักเรียน จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนโดยใช้แบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและการเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนบ้านมุขอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 จำนวน 2 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งสิ้น 39 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนบ้านมุขอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตากเขต 1 ห้อง 1 จำนวน 20 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ฝึกปฏิบัติด้านการอ่านและการเขียน จำนวน 8 แผน
2. แบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อใช้ฝึกปฏิบัติด้านการอ่านและการเขียน จำนวน 8 เล่ม
3. แบบทดสอบทดสอบความสามารถการอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด โดยใช้แบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นแบบทดสอบการอ่านคำ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ชุด (ชุดที่ 1 แบบทดสอบการอ่านคำ จำนวน 40 ข้อ ตอนที่ 2 แบบการอ่านเรื่องสั้น ๆ จำนวน 40 คำ)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ภายในระยะเวลา 2 สัปดาห์ ระหว่างวันที่ 2-16 กุมภาพันธ์ 2564 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โดยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) ของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถการอ่านและเขียนสะกดคำตามมาตราตัวสะกด ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 40 คำ โดยใช้คำศัพท์มาตราละ 5 คำ ทดสอบก่อนที่จะทำการทดลอง เพื่อศึกษาความรู้เดิมของนักเรียน แล้วเก็บข้อมูลการทดสอบไว้เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลขั้นต่อไป

2. ผู้วิจัยดำเนินการทดลองโดยการจัดกระบวนการเรียนการสอนอ่านและเขียนสะกดคำตามมาตราตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 เล่ม สัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละ 1 ชั่วโมง รวมเวลาเรียน 8 ชั่วโมง (ทั้งนี้เวลาเรียนไม่รวมทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน 2 ชั่วโมง) ตั้งแต่วันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2564 ถึงวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2564

3. ระหว่างการทดลอง ผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องตามสภาพจริงของความสามารถในการอ่านและเขียนสะกดคำตามมาตราตัวสะกด ของนักเรียนในระหว่างเรียน โดยใช้วิธีในการเก็บข้อมูล ได้แก่ การทดสอบ การสังเกตพฤติกรรมในชั้นเรียน การทำใบงาน ทั้งนี้เพื่อนำผลไปศึกษาพัฒนาความสามารถการอ่านและเขียนสะกดคำตามมาตราตัวสะกด

4. ผู้วิจัยดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post-test) โดยใช้แบบทดสอบวัดความสามารถการอ่านคำตามมาตราตัวสะกด ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 40 คำ โดยใช้คำศัพท์มาตราละ 5 คำ ชุดเดิม และได้ทำการสับเปลี่ยนตำแหน่งของคำตามมาตราตัวสะกดในแบบทดสอบเรียบร้อยแล้ว และนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบความสามารถการอ่านสะกดคำตามมาตราตัวสะกด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อนเรียนและหลังเรียน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2563 โรงเรียนบ้านมูเซอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 จำนวน 8 แผน มีวิธีการสร้างดังนี้

1.1 ศึกษารายละเอียดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย และหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนบ้านมูเซอ กลุ่มสาระการ

เรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สารที่ 1 มาตรฐาน ท 1.1 ป. 2/1 และสารที่ 4 มาตรฐาน ท 4.1 ป. 2/2

1.2 ศึกษาทฤษฎี รูปแบบการเรียนการสอนอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา วิธีการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ จากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.3 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การสอนการอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา จำนวน 8 ชั่วโมง กำหนดขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นสอน ขั้นสรุป การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

1.4 เสนอแผนการจัดการเรียนรู้ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเกี่ยวกับขั้นตอน กระบวนการจัดการเรียนรู้ การใช้ภาษา และเนื้อหา และนำมาปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำ

1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การสอนการอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ที่แก้ไขแล้วเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน คือ ผู้เชี่ยวชาญด้านการสอน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดประเมินผล จำนวน 2 คน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ตามแบบประเมินของลิเคิร์ท (Likert) กำหนดค่าเฉลี่ยที่ยอมรับได้ คือมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป ผลปรากฏว่า ผลการพิจารณาและสรุปการแปลความหมายของแผนการจัดการเรียนรู้ คะแนนประเมินความเหมาะสมแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 8 แผน อยู่ในระดับมากที่สุด

1.6 นำแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การสอนการอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองจัดการเรียนรู้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ห้อง 1 มีจำนวน 19 คน ซึ่งไม่ใช่ นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

1.7 นำแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การสอนการอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ไปทดลองใช้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ห้อง 1 จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ผลปรากฏว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการทดสอบระหว่างเรียนของนักเรียน มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 93.34

2. แบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตราของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 เล่ม โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ชุด (ชุดที่ 1 แบบทดสอบการอ่านคำ จำนวน 40 ข้อ ตอนที่ 2 แบบการอ่านเรื่องสั้น ๆ จำนวน 40 คำ) คือ เล่มที่ 1 มาตราตัวสะกดแม่ กก เล่มที่ 2 มาตราตัวสะกดแม่ กต เล่มที่ 3 มาตราตัวสะกดแม่ กบ เล่มที่ 4 มาตราตัวสะกดแม่ กน เล่มที่ 5 มาตราตัวสะกดแม่ กง เล่มที่ 6 มาตราตัวสะกดแม่ กม เล่มที่ 7 มาตราตัวสะกดแม่ เกย เล่มที่ 8 มาตราตัวสะกดแม่ เกอว โดยมีวิธีการสร้างดังนี้

2.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

2.2 ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านมุขเออ สารการเรียนรู้ภาษาไทย และคู่มือครู บัญชีคำศัพท์พื้นฐานระดับช่วงชั้นที่ 1 ซึ่งสอดคล้องกับความสามารถในการอ่านของนักเรียนในสาระที่ การอ่าน และสาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

2.3 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบฝึกทักษะการอ่านและเขียนคำพื้นฐานภาษาไทย ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

2.4 ดำเนินการสร้างแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตราของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 เล่ม ได้แก่ เล่มที่ 1 มาตราตัวสะกดแม่ก เล่มที่ 2 มาตราตัวสะกดแม่กต เล่มที่ 3 มาตราตัวสะกดแม่กบ เล่มที่ 4 มาตราตัวสะกดแม่กน เล่มที่ 5 มาตราตัวสะกดแม่กง เล่มที่ 6 มาตราตัวสะกดแม่กม เล่มที่ 7 มาตราตัวสะกดแม่เกย และเล่มที่ 8 มาตราตัวสะกดแม่เกอว โดยมีองค์ประกอบของแบบฝึกทักษะ 5 ด้าน ได้แก่ 1) จุดประสงค์ 2) เนื้อหา 3) รูปแบบ 4) การใช้ภาษา และ 5) การวัดและประเมินผล

2.5 นำแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 เล่ม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของแบบฝึกทักษะ ความถูกต้องของภาษา ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม

2.6 การตรวจสอบคุณภาพกิจกรรมการจัดการเรียนรู้และเนื้อหาของแบบฝึกทักษะ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบลงความเห็นว่างิจกรรมการจัดการเรียนรู้และเนื้อหาของแบบฝึกทักษะแต่ละข้อนั้น เหมาะสมหรือไม่ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนเป็นแบบ Rating Scale

2.7 นำผลการให้คะแนนของผู้เชี่ยวชาญมาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) นำค่าเฉลี่ยที่ได้มาเทียบเกณฑ์ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของแบบฝึกทักษะ โดยพิจารณาระดับความเหมาะสมในภาพรวมของผู้เชี่ยวชาญที่มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไปและหาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานน้อยกว่า 1.00 จึงจะถือว่าเป็นแบบฝึกทักษะ ที่มีความเหมาะสม

2.8 ผลคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน นำมาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พบว่า แบบฝึกทักษะ จำนวน 8 เล่ม มีค่าความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

2.9 นำแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 เล่ม ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองจัดการเรียนรู้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ห้อง 1 มีจำนวน 19 คน ซึ่งไม่ใช่ นักเรียนกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข

2.10 นำแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 8 เล่ม ไปทดลองใช้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ห้อง 1 จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ประสิทธิภาพของแผนการจัดการเรียนรู้ร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการทดสอบหลังเรียนของนักเรียน มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 89.00

3. แบบทดสอบทดสอบความสามารถการอ่าน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นการอ่านคำ อ่านออกเสียงคำ เป็นการวัดความสามารถในการอ่านคำ มีจำนวน 40 คำ ใช้เวลา 10 นาที โดยใช้คำศัพท์มาตรฐาน 5 คำ มีขั้นตอนการสร้างดังนี้

3.1 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

3.2 ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนบ้านมูเซอ สาระการเรียนรู้ภาษาไทย และ คู่มือครู บัญชีคำศัพท์พื้นฐานระดับช่วงชั้นที่ 1 ซึ่งสอดคล้องกับความสามารถในการอ่านของนักเรียน ในสาระที่ การอ่าน และสาระที่ 4 หลักการใช้ภาษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2

3.3 ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักเกณฑ์และวิธีการสร้างแบบทดสอบความสามารถ การอ่านแบบอิงเกณฑ์ของ (บุญชม ศรีสะอาด, 2553)

3.4 กำหนดเนื้อหาและกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระ

3.5 สร้างแบบทดสอบความสามารถการอ่าน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ชุด

ชุดที่ 1 เป็นการอ่านคำ, อ่านออกเสียงคำ เป็นการวัดความสามารถในการ อ่านคำ มีจำนวน 50 คำ ใช้เวลา 10 นาที โดยใช้คำศัพท์มาตรฐาน 5 คำ

ชุดที่ 2 การอ่านเรื่องสั้น ๆ เป็นการวัดความสามารถในการอ่าน มีจำนวน 50 คำ ใช้เวลา 10 นาที (โดยนักเรียนอ่านถูกต้องได้ 1 คะแนน อ่านผิดได้ 0 คะแนน)

3.6 นำแบบทดสอบความสามารถการอ่านที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงของเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และประเมินความ สอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญชุดเดิม

3.7 โดยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของสมนึก ภัททิยธนี (2551) โดยพิจารณา ว่าข้อสอบนั้นสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้

3.8 นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง ข้อสอบกับจุดประสงค์การเรียนรู้ โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พิจารณาข้อสอบที่มีความ ตรงเชิงเนื้อหา คือ ข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป พบว่า ชุดที่ 1 และชุดที่ 2 ซึ่งมีความสอดคล้องและผู้วิจัยได้คัดเลือกไว้ จำนวน 40 คำ

3.9 นำแบบทดสอบความสามารถการอ่าน โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 2 ชุด ชุดที่ 1 เป็นการอ่านคำ, อ่านออกเสียงคำ เป็นการวัดความสามารถในการอ่านคำ มีจำนวน 50 คำ ใช้เวลา 10 นาที โดยใช้คำศัพท์มาตรฐาน 5 คำ ซึ่งมีความสอดคล้องและผู้วิจัยได้คัดเลือกไว้ จำนวน 40 คำ และชุดที่ 2 การอ่านเรื่องสั้น ๆ เป็นการวัดความสามารถในการอ่าน มีจำนวน 50 คำ ใช้เวลา 10 นาที (โดยนักเรียนอ่านถูกต้องได้ 1 คะแนน, อ่านผิดได้ 0 คะแนน) ซึ่งมีความสอดคล้องและผู้วิจัยได้ คัดเลือกไว้ จำนวน 40 คำ ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านมูเซอ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1 ห้องเรียน มีทั้งหมด 19 คน ซึ่งเป็นนักเรียนกลุ่มเดียวกับกลุ่มที่เรียนด้วยแผนการจัดการ

เรียนรู้และแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา โดยผู้วิจัยดำเนินการทดสอบก่อนการเรียนรู้และหลังการเรียนรู้

3.10 นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบมาวิเคราะห์หาความยากง่าย (P) ของข้อสอบเป็นรายข้อ และค่าอำนาจจำแนก (r) ของข้อสอบ โดยใช้สูตรของบุญชม ศรีสะอาด (2553) คัดเลือกข้อสอบที่มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.20-0.80 และมีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.20 ขึ้นไป พบว่าสรุปภาพรวม คะแนนรวม เท่ากับ 2322, ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 0.93, ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.11, C.V. (%) เท่ากับ 12.34

3.11 นำแบบทดสอบความสามารถการอ่าน มาหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีของคูเดอร์-ริชาร์ดสัน (Kuder-Richardson) โดยใช้สูตร KR-20 (บุญชม ศรีสะอาด, 2553) ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านหมูเซอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 จำนวน 1 ห้องเรียน มีทั้งหมด 19 คน และมีค่าตั้งแต่ 0.62 ขึ้นไป พบว่า ค่าความเชื่อมั่น KR-20 Reliability ของข้อสอบชุดที่ 1 และชุดที่ 2 จำนวน 40 ข้อ เท่ากับ 0.9337

3.12 นำแบบทดสอบความสามารถการอ่านดังกล่าวไปใช้เป็นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

สรุปผลการวิจัย

บทความนี้ได้แบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. การสร้างและหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 พบว่า

ตารางที่ 1 ผลการสร้างและหาประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ

เล่มที่	คะแนนระหว่างเรียน	คะแนนรวม	เฉลี่ย	E1	E2
1	มาตราตัวสะกดแม่ กก	745	37.25		
2	มาตราตัวสะกดแม่ กค	741	37.05		
3	มาตราตัวสะกดแม่ กบ	756	37.80		
4	มาตราตัวสะกดแม่ กน	766	38.30		
5	มาตราตัวสะกดแม่ กง	762	38.10		
6	มาตราตัวสะกดแม่ กม	759	37.95		
7	มาตราตัวสะกดแม่ เกย	727	36.35		
8	มาตราตัวสะกดแม่ เกอว	718	35.90		
รวม		5974	298.70		
คะแนนทดสอบหลังเรียน		712	35.60		
				93.34	89.00
รวมเฉลี่ย E1 / E2 = 93.34 / 89.00					

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 และผลการทดสอบหลังเรียน ของนักเรียน มีประสิทธิภาพ 93.34/89.00 ซึ่งมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์ 75/75

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อน และหลังเรียนโดยใช้แบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา พบว่า

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังเรียน โดยใช้แบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา

การทดสอบ	N	คะแนน	คะแนน	$\bar{X}$	S.D.	t	p
		เต็ม	รวม				
ก่อนเรียน	20	40	345	17.25	3.92	23.16	0.00
หลังเรียน	20	40	712	35.60	0.94		

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 2 พบว่า ค่าเฉลี่ยคะแนนความสามารถในการอ่านและเขียนตามตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เท่ากับ 17.25 หลังจัดการเรียนรู้โดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เท่ากับ 35.60 และเมื่อเปรียบเทียบความสามารถในการอ่านและเขียนตามตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ พบว่า ความสามารถในการอ่านและเขียนตามตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการสร้างแบบฝึกทักษะ การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านมูเซอ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ผู้วิจัยได้นำประเด็นที่ค้นพบมาอภิปราย ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 เท่ากับ 93.34/89.00 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเนื่องมาจากการสร้างแบบฝึกทักษะ การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 นั้น ได้มีการศึกษาวิธีการสร้างแบบฝึกทักษะ การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกด จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วจึง

นำมาประยุกต์สร้างแบบฝึกทักษะเพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียน โดยยึดหลักการสำคัญในการจัดทำแบบฝึกทักษะ คือ ต้องมีจุดมุ่งหมาย เนื้อหาเรียงตามลำดับความยากง่าย มีหลากหลายรูปแบบ ใช้เวลาสั้นเพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย ผ่านการตรวจแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน และได้ปรับปรุงแก้ไขบทเรียนตามคำแนะนำก่อนนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง จึงทำให้แบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีลักษณะเด่นเฉพาะ และแตกต่างจากหนังสือเรียนแบบเรียน มีจุดประสงค์ในการสร้างอย่างชัดเจน เน้นเฉพาะเรื่องที่ต้องการฝึก โดยแต่ละแบบฝึกเมื่อศึกษาเนื้อหาเสร็จ แล้วจึงทำแบบฝึกทักษะ ซึ่งในหนังสือเรียนแบบเรียนจะมีแบบฝึกแต่ละเนื้อหาน้อยมาก ทำให้นักเรียนที่เรียนอ่อนไม่สามารถพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาได้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสร้างแบบฝึกทักษะของสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2550) ได้กล่าวว่าแบบฝึกเสริมทักษะที่ดีต้องกำหนดจุดประสงค์ในการสร้างแบบฝึกเสริมทักษะให้ชัดเจน เพื่อตอบคำถามว่า สร้างแบบฝึกเพื่ออะไร ต้องการให้นักเรียนเป็นอย่างไร และสอดคล้องกับกุศยา แสงเดช (2545) พบว่า การสร้างแบบฝึกทักษะจะต้องมีจุดมุ่งหมายว่าจะฝึกทักษะใด แล้วต้องจัดเนื้อหาให้ตรงจุดมุ่งหมายที่วางไว้ นักเรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองได้ เพราะแบบฝึกทักษะในแต่ละเล่มจะมีใบความรู้ ตัวอย่าง และแบบฝึกทักษะให้นักเรียนได้ฝึกทำโดยเรียงลำดับเนื้อหาจากง่ายไปหายาก มีภาพประกอบที่สวยงามสอดคล้องกับเนื้อหา ทำให้นักเรียนสนใจอยากทำแบบฝึกทักษะมากขึ้น ตามที่ถวัลย์ มาตจรัสและคณะ (2550) ได้กล่าวว่า การทำแบบฝึกเสริมทักษะ ถ้ามีรูปภาพประกอบด้วยแล้ว ยิ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาและเพลิดเพลิน และสอดคล้องกับงานวิจัยของเนาวรัตน์ ชื่นมณี (2540) พบว่า มีประสิทธิภาพมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เท่ากับ 85.96/81.00 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 0.01

การสร้างแบบฝึกทักษะ การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกดในครั้งนี้ได้นำไปใช้ร่วมกับแผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาภาษาไทย เรื่อง การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ที่สร้างขึ้น ซึ่งแผนการจัดการเรียนรู้นั้นได้นำรูปแบบการเรียนรู้การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มาใช้ในการออกแบบกิจกรรม มีการวางแผน การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน จัดลำดับเนื้อหาและขั้นตอนการฝึกความสามารถ เรียงลำดับขั้นตอนจากง่ายไปหายาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของกิตติคุณ รัตนเดชกำจาย (2542) พบว่า การสอนโดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะกับสอนโดยวิธีปกติ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เท่ากับ 92.29/80.17 สูงกว่าเกณฑ์ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของขวัญทอง จันทฤทธิ์ (2542) ที่ยืนยันผลการศึกษาในรูปแบบเดียวกันว่า การพัฒนาแบบฝึกทักษะที่มีประสิทธิภาพ เรื่อง การสะกดคำและแจกลูกของหนังสือเรียนภาษาไทยเล่มที่ 1 ปกติ มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เท่ากับ 83.60/80.50 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งนักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตรตัวสะกดร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและเขียนตามมาตรตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะด้านการอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกด ร่วมกับแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกด จำนวน 8 มาตรา นั้นมีความสมบูรณ์ เหมาะสมที่จะนำไปใช้กับนักเรียน โดยเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล ไม่ง่ายเกินไปสำหรับนักเรียนที่เรียนดี และไม่ยากเกินไปสำหรับนักเรียนที่เรียนอ่อน นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ค่อย ๆ ศึกษาไปเรื่อย ๆ ตามความสามารถในแบบฝึกทักษะ นักเรียนสามารถฝึกอ่านซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ทำให้เกิดความชำนาญสามารถขยายความรู้เพิ่มเติมได้ เพราะภาษาไทยเป็นวิชาที่ต้องมีการฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ ทักษะการเรียนรู้จึงเพิ่มพูนขึ้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอารี พันธุ์ณี (2544) ได้กล่าวว่า การมีโอกาสได้กระทำซ้ำในพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งจะทำให้พฤติกรรมนั้น ๆ สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้นักเรียนทำแบบฝึกเสร็จแล้วสามารถตรวจคำตอบจากเฉลย ทำให้นักเรียนได้ทราบผลว่าตนเองทำแบบฝึกทักษะนั้นถูกหรือผิดอย่างไร และสอดคล้องกับงานวิจัยของประวีณา เอ็นดู (2547) ได้กล่าวว่า การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การอ่านและการเขียนสะกดคำ โดยใช้แบบฝึกทักษะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านน้อย จังหวัดนครราชสีมา มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 เท่ากับ 86.11/83.33 และสอดคล้องกับงานวิจัยของนิรชา แดงกองโค (2551) ที่ยืนยันผลการศึกษาในรูปแบบเดียวกันว่า รายงานการพัฒนาชุดแบบฝึกทักษะการอ่าน การเขียนสะกดคำ สระเสียงสั้น สระเสียงยาว พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

องค์ความรู้ใหม่

ในการวิจัยการสร้างแบบฝึกทักษะ เรื่อง การอ่านและการเขียนมาตราตัวสะกดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านมุขอ สงัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1 ผู้อ่านสามารถนำความรู้ที่ได้ในครั้งนี้ไปต่อยอดองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. ได้ตระหนักถึงการใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนได้ถูกต้องตามหลักไวยากรณ์
2. ได้นวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของสื่อที่ทันสมัย
3. เป็นพื้นฐานของการใช้ภาษาที่ถูกต้องในชีวิตประจำวัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด้านผู้บริหารระดับโรงเรียน

ผู้บริหารจึงควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้าง และพัฒนาแบบฝึกทักษะอย่างต่อเนื่อง ควรจัดทำในทุกระดับชั้น เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพทางการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ด้านครูผู้สอน

1. ในการพัฒนาแบบฝึกควรเลือกเนื้อหา และคำศัพท์ให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน ไม่ยากหรือง่ายเกินไป

2. ควรมีการเสริมแรง เช่น การกล่าวชมเชย การให้รางวัลในบางครั้ง และให้นักเรียนได้บันทึกผลคะแนนการทำแบบทดสอบ แบบฝึกหัดในแบบฝึกทักษะ ดูพัฒนาการความก้าวหน้าของตนเอง ก็เป็นการเสริมแรงอย่างหนึ่งที่ทำให้นักเรียนอยากพัฒนาตนเองให้ได้คะแนนดีขึ้น

3. ครูผู้สอนควรมีการจัดอบรมเพื่อเผยแพร่ความรู้ในการสร้างเทคนิควิธีสอนการจัดการเรียนรู้ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา มีความยืดหยุ่นเรื่องเวลาที่ใช้ในการจัดการสอนได้บ้างตามความเหมาะสม เนื่องจากมีขั้นตอนและกิจกรรมที่หลากหลาย

ด้านเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียนที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษา ควรให้ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แบบฝึกทักษะ สนับสนุนให้ครูผู้สอนมีความรู้เรื่องการจัดทำแบบฝึกโดยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูทุกระดับชั้น เพราะแบบฝึกใช้ได้กับทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และเป็นสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ครูผู้สอน สามารถนำกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้แบบฝึกทักษะไปปรับใช้ได้ใน การจัดการเรียนรู้ โดยการจัดสภาพแวดล้อมบรรยากาศการเรียนรู้ให้น่าอยู่ น่าเรียน มีความหลากหลาย น่าสนใจ มีสีสัน มีรูปภาพ ที่เหมาะสมกับวัย และความต้องการของผู้เรียน เพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้เด็กเกิดความกระตือรือร้น สนุกสนาน อยากรู้ อยากเห็น และมีความสุขในการเรียน

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.

กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กิตติคุณ รัตนเดชกำจาย. (2542) *ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่องมาตราตัวสะกด ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่สอนโดยใช้แบบฝึกเสริมทักษะกับสอนโดยวิธีปกติ*.

(วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- กุศยา แสงเดช. (2545). แบบฝึกคู่มือพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. ระดับประถมศึกษา. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์แม็ค จำกัด.
- ขวัญทอง จันทฤทธิ์. (2542). การพัฒนาแบบฝึกทักษะการสะกดคำและแจกลูกชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- คณาจารย์สมานมิตร. (2547). หลักการสอนภาษาไทยสำหรับเยาวชน. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ถวัลย์ มาศจรัส และคณะ. (2550). แบบฝึกหัด แบบฝึกทักษะเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ผู้เรียนและ การจัดทำผลงานทางวิชาการของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ธารอักษร.
- นिरชา แดงกองโค. (2551). การพัฒนาชุดฝึกทักษะการอ่าน การเขียนสะกดคำ สระเสียงสั้น สระ เสียงยาว. (การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- เนาวรัตน์ ชื่นมณี. (2540). การพัฒนาแบบฝึกการเขียนสะกดคำยาก เรื่อง เป็ดหาย สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. (วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสารคาม.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประวีณา เอ็นดู. (2547). การพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง การอ่านและการเขียน สะกดคำ โดยใช้แบบฝึกทักษะ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. (การศึกษาค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต) มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยสารคาม.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2551). การวัดผลการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กทม: ประสานการพิมพ์.
- สมบัติ พลอยศรี. (2554). การพัฒนาแบบฝึกเสริมทักษะการอ่านและเขียนคำผสมในแม่ ก.กา. สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2550). 19 วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- อารี พันธุ์มณี. (2546). จิตวิทยาสร้างสรรค์การสอน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไผ่ไหม เอ็ดดูเคท.

การพัฒนาและการตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานของ พนักงานใหม่

Development and Validation of Work Personality Scale of New Employees

จิตติกาญจน์ ศุภรางกูร¹ และวิรัชญา วัฒนโธ²

Thitikarn Suparangkoon and Vitanya Vanno

Received: April 25, 2021

Revised: June 03, 2021

Accepted: June 05, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.18

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานของพนักงานใหม่ ผู้วิจัยพัฒนามาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานของพนักงานด้วยการสร้างข้อคำถาม 28 ข้อจากนิยามของบุคลิกภาพในการทำงานตามโมเดลการปรับตัวในการทำงานของ David B. Hershenson ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ อัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน แรงจูงใจในการทำงาน และจริยธรรมในการทำงาน ผลการวิจัย พบว่า ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ของข้อคำถาม 28 ข้อด้วยการวิเคราะห์ค่าดัชนี IOC พบว่าข้อคำถามผ่านเกณฑ์ค่าดัชนี IOC จำนวน 28 ข้อ (ค่า IOC ระหว่าง .80 ถึง 1) ผลการวิเคราะห์ค่า CITC พบว่า ข้อคำถามองค์ประกอบอัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน ผ่านการคัดเลือก 5 ข้อจาก 8 ข้อ (ค่า CITC ระหว่าง .470-.683) ข้อคำถามองค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงาน ผ่านการคัดเลือก 7 ข้อจาก 9 ข้อ (ค่า CITC ระหว่าง .759 - .847) และข้อคำถามองค์ประกอบจริยธรรมในการทำงานผ่านการคัดเลือก 6 ข้อจาก 11 ข้อ (ค่า CITC ระหว่าง .40 - .60) ผลการวิเคราะห์ความเที่ยง พบว่า องค์ประกอบอัตมโนทัศน์ในการทำงาน แรงจูงใจในการทำงาน และจริยธรรมในการทำงาน มีค่าแอลฟาเท่ากับ .83, .94 และ .80 ตามลำดับ และพบว่า โมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงานสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = .09$, $df = 1$, $p = .76816$) มีค่า RMSEA เท่ากับ .000 ค่า CFI เท่ากับ 1.00 ค่า GFI เท่ากับ 1.00 และค่า SRMR เท่ากับ .025

คำสำคัญ: การวัดทางจิตวิทยา, เครื่องมือ, บุคลิกภาพ, การทำงาน, พนักงานใหม่

¹⁻² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Srinakharinwirot University

Corresponding author, thitikarn.pat@g.swu.ac.th, Tel. 061-4694154

Abstract

The purposes of this research were to develop and examine the quality of the new employee personality scale. The researcher developed the employee personality scale by constructing 28 questions from the David B. Hershenson's definition of working personality according to work adjustment model which consisted of three components: self-concept as working persons, job motivation, and work ethics. The results of the research found that in the aspect of the results of the content validity examination by 5 experts of 28 questions using IOC index analysis, it was found that 28 questions passed the IOC index criteria (IOC values between .80 to 1). The results of the CITC analysis revealed that the question elements of self-concept as a working person passed 5 out of 8 selections (CITC values between .470 - .683). For motivation component questions, 7 of the 9 items were selected (CITC values between .759 - .847) and 6 of the 11 work ethics component questions were selected (CITC values between .40-.60). The validity analysis results were found that the conceptual component of job motivation and work ethics had alpha values of .83, .94 and .80, respectively, and the working personality measurement model was consistent with the empirical data ($\chi^2 = .09$, $df = 1$, $p = .76816$). RMSEA was .000, CFI was 1.00, GFI was 1.00, and SRMR was .025.

Keywords: Psychological Measurement, Tools, Personality, Work, New Employee

บทนำ

บุคลิกภาพในการทำงาน (Work Personality) เป็นอัตมโนทัศน์แห่งตนของบุคคลในฐานะคนทำงาน เป็นกระบวนการสร้างแรงจูงใจของบุคคล เป็นความต้องการและการให้คุณค่าของคนที่เกี่ยวข้องกับงานและเป็นความสามารถในการแสดงออกหรือปรับตัวเองให้เข้ากับบทบาทอาชีพ (Career Role) บุคลิกภาพในการทำงานเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในขั้นแรกสุดตามโมเดลการปรับตัวในการทำงานของ David B. Hershenson (1996) ซึ่งพัฒนาขึ้นในช่วงก่อนวัยเรียนภายใต้อิทธิพลจากครอบครัว และถูกพัฒนาต่อเนื่องเมื่อเข้าสู่วัยเรียน ซึ่งเป็นขั้นความขยันหมั่นเพียรและความรู้สึกดีในทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน (Erik Homburger Erikson) โดยการเล่น (Play) เป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพในการทำงานเมื่ออธิบายตามกระบวนการการพัฒนาทางอาชีพตลอดช่วงชีวิต (Life-stage Vocational Development System) ของ Hershenson (Lisa D. Smith, 2005) เนื่องจากการเล่นจะนำมาซึ่งการถูกตอบสนองและตอบกลับ (Feedback) จากผู้ดูแล บุคคลจะเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม ซึ่งเป็นหนึ่งในกระบวนการหล่อหลอมพฤติกรรมการทำงานที่เหมาะสมเมื่อบุคคลเข้าสู่การเป็นคนทำงาน

การศึกษาล่าสุดของ David R. Strauser et al (2020) ยังพบว่าบุคลิกภาพในการทำงานมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางอาชีพ (Career Development) และการจ้างงาน (Employment) ด้วยบุคลิกภาพในการทำงานตามโมเดลการปรับตัวในการทำงานของ David B. Hershenson แบ่งเป็น 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) อัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน (Self-concept as Worker) ซึ่งเป็นความรู้สึกถึงตัวตนของผู้ปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติงาน 2) แรงจูงใจในการทำงาน (Work Motivation) ซึ่งเป็นความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามและรักษาความพยายามที่มีต่อเป้าหมายองค์กร และ 3) จริยธรรมในการทำงาน (Work Ethic) ซึ่งเป็นบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่ให้คุณค่าต่อการทำสิ่งที่ถูกต้องในสังคม และความเชื่อว่างานเป็นสิ่งที่มีความหมายใน ซึ่งทำให้บุคคลเคารพชื่นชมและเต็มใจที่จะร่วมทำงานหนัก

สำหรับการวัดบุคลิกภาพในการทำงาน David R. Strauser and Jeanmarie Keim (2002) ได้พัฒนามาตรวัดโมเดลบุคลิกภาพในการทำงานเชิงพัฒนาการ (Developmental Model of Work Personality Scale : DWPS) ซึ่งนำไปใช้ศึกษากับเด็กวัยเรียนว่าบุคลิกภาพในการทำงานก่อตัวขึ้นในระหว่างที่อยู่ในวัยเรียนอย่างไร มาตรวัดนี้เป็นการบูรณาการทฤษฎีจิตสังคมของอีริกสัน ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกตของแบนดูรา (Albert Bandura) และการศึกษาด้านบุคลิกภาพในการทำงานของเนฟ (Kristin D. Neff) มาตรวัดนี้ถูกนำไปใช้กับกระบวนการฟื้นฟูทางอาชีพเพื่อเพิ่มพูนและเสริมสร้างพฤติกรรมการทำงาน โดยเน้นถึงการเผชิญหน้ากับงานและสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลในช่วงระหว่างวัยเรียนที่จะหล่อหลอมและพัฒนบุคลิกภาพในการทำงานขึ้น ประกอบด้วยข้อคำถาม 27 ข้อ โดยเป็นมาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่ไม่เหมือนฉันเลยถึงเหมือนฉันที่สุด มาตรวัดนี้ได้รับการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ให้คำปรึกษาที่มีคุณวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทด้านการให้คำปรึกษาและมีประสบการณ์ในการให้คำปรึกษามาแล้ว 3 ปีจำนวน 3 คน และพบว่ามาตรวัดชุดนี้มีค่าความเที่ยงเท่ากับ .91

ทั้งนี้ผู้วิจัยพบเพียงงานวิจัยของ David R. Strauser and Jeanmarie Keim ที่พัฒนามาตรวัดเพื่อวัดบุคลิกภาพในการทำงานและมีความใกล้เคียงกับปัญหาการวิจัยมากที่สุด แต่มาตรวัดที่พัฒนาขึ้นนี้ถูกนำไปวัดบุคคลที่ยังอยู่ในวัยเรียนเพื่อการศึกษาพัฒนาการของบุคลิกภาพในการทำงาน มิใช่เพื่อการวัดบุคลิกภาพในการทำงานปัจจุบัน จึงไม่สามารถใช้มาตรวัดนี้เพื่อวัดบุคลิกภาพในการทำงานกับกลุ่มพนักงานที่เป็นวัยทำงานและปฏิบัติงานอยู่ได้ การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนามาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานสำหรับนำไปใช้กับบุคคลที่อยู่ในวัยทำงาน โดยพัฒนาขึ้นจากนิยามของบุคลิกภาพในการทำงานตามโมเดลการปรับตัวในการทำงานของ David B. Hershenson ซึ่งแบ่งบุคลิกภาพในการทำงานเป็น 3 องค์ประกอบ คือ อัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน แรงจูงใจในการทำงาน และจริยธรรมในการทำงานตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นเพื่อให้ได้มาตรวัดที่มีเนื้อหาเหมาะสมและเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในวัยทำงาน และเป็นกลุ่มพนักงานใหม่กลุ่มชายรักชายที่มีอายุงานไม่เกิน 1 ปีแล้วดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานที่พัฒนาขึ้นเพื่อให้ได้มาตรวัดที่มีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในการวิจัยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานของพนักงานใหม่

วิธีการดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพในการทำงานเพื่อกำหนดนิยามและองค์ประกอบของบุคลิกภาพในการทำงาน ซึ่งผู้วิจัยกำหนดนิยามและองค์ประกอบของบุคลิกภาพในการทำงานตามโมเดลการปรับตัวในการทำงานของ David B. Hersenson (1996)

2. การสร้างข้อคำถามตามนิยามและองค์ประกอบของบุคลิกภาพในการทำงาน และการกำหนดรูปแบบของมาตรวัด ผู้วิจัยพิจารณานิยามขององค์ประกอบบุคลิกภาพในการทำงาน ได้แก่ องค์ประกอบอัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน และองค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงาน แล้วสร้างข้อคำถามตามนิยามจำนวน 8 ข้อ และ 9 ข้อตามลำดับ ส่วนองค์ประกอบจริยธรรมในการทำงาน ผู้วิจัยปรับปรุงข้อคำถามบางส่วนของมาตรวัด Australian Work Ethic Scale ให้สอดคล้องกับบริบทของพนักงานใหม่ และสร้างข้อคำถามเพิ่มเติมได้ข้อคำถาม 11 ข้อ มาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานจึงประกอบด้วยข้อคำถามทั้งหมด 28 ข้อ โดยรูปแบบของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานจะเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ตั้งแต่จริงที่สุดถึงไม่จริงเลย โดยผู้ที่ได้คะแนนจากมาตรวัดมากแสดงว่ามีบุคลิกภาพในการทำงานดีกว่าหรือเหมาะสมกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากมาตรวัดน้อย

3. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยนำมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานที่พัฒนาขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คนตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถาม (Content Validity) ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านระเบียบวิธีวิจัย 2 คน ด้านสถิติและการวิจัย 1 คน ด้านจิตวิทยา 1 คน และด้านบริหารทรัพยากรมนุษย์ 1 คน

4. การตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามรายข้อ ผู้วิจัยปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ และนำข้อคำถามที่ผ่านการคัดเลือกไปทดลองใช้กับตัวอย่างวิจัย 126 คนเพื่อตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานเป็นรายข้อ

5. การตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดทั้งฉบับ ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดทั้งฉบับจากข้อคำถามที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกคุณภาพของข้อคำถามรายข้อประกอบด้วย การตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) และความตรง (Validity)

6. การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างไม่ต่ำกว่า 100 คน และอัตราส่วนระหว่างหน่วยตัวอย่างวิจัยและจำนวนพารามิเตอร์หรือตัวแปรเท่ากับ 20:1 ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้ มีองค์ประกอบของบุคลิกภาพในการทำงานเท่ากับ 3 องค์ประกอบ จึงเท่ากับ 60

คน แต่ต้องไม่ต่ำกว่า 100 คน (สุภมาศ อังศุโชติ และคณะ, 2554) เลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นพนักงานใหม่กลุ่มชายรักชายที่มีอายุงานไม่เกิน 1 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ลักษณะงาน

ส่วนที่ 2 มาตรการวัดบุคลิกภาพในการทำงาน ประกอบด้วยข้อคำถาม 28 ข้อ แบ่งเป็น องค์ประกอบอัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน 8 ข้อ องค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงาน 9 ข้อ และองค์ประกอบจริยธรรมในการทำงาน 11 ข้อ ตัวอย่างข้อคำถาม เช่น “ฉันรู้ว่าฉันสามารถทำงานกับคนเก่งหรือคนที่มีความสามารถได้เป็นอย่างดี” (องค์ประกอบอัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน) “ฉันมีพลังในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย” (องค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงาน) และ “การทำงานหนักจะทำให้ฉันๆหนึ่งสามารถก้าวข้ามอุปสรรคส่วนใหญ่ในชีวิตและช่วยให้ฉันพบแนวทางของตัวเองในโลกใบนี้ได้” (องค์ประกอบจริยธรรมในการทำงาน) มาตรการเป็นมาตรประมาณค่า 5 ระดับ ตั้งแต่จริงที่สุด (5) ไปจนถึง ไม่จริงเลย (1)

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการใช้แบบสอบถามออนไลน์ และส่งให้กับกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Google Form ได้แบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 126 ชุด แล้วจึงตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ก่อนนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของข้อคำถาม โดยนำผลประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คนมาคำนวณค่าดัชนี IOC โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถาม คือ ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ .5 ขึ้นไป (ประสพชัย พสุนนท์, 2558)

2. ผู้วิจัยตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามรายข้อด้วยการวิเคราะห์ค่า CITC โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกข้อคำถาม คือ ข้อคำถามที่มีค่า CITC ตั้งแต่ .40 ขึ้นไป (Riadh Ladhari, 2010)

3. ผู้วิจัยตรวจสอบความเที่ยง (Reliability) ของมาตรวัดจำแนกตามองค์ประกอบย่อยของบุคลิกภาพในการทำงานด้วยการวิเคราะห์ความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ตั้งแต่ .70 ขึ้นไป (สุภมาศ อังศุโชติ และคณะ, 2554)

4. ผู้วิจัยตรวจสอบความตรง (Validity) ของมาตรวัดด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลการวัดกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาจากค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญ ($>.01$) ค่าไคสแควร์สัมพัทธ์ มีค่าน้อยกว่า 3 ค่า RMSEA มีค่าน้อยกว่า .05 ค่า CFI มีค่ามากกว่า 0.95 ค่า GFI มีค่ามากกว่า 0.90 ค่า RMSEA และค่า SRMR มีค่าน้อยกว่า .05 ซึ่งแสดงว่าแบบวัดสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นอย่างดี (รุ่งโรจน์ สงสระบุญ, 2561)

จริยธรรมการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ SWUEC-G-437/2563

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยเป็นผลการพัฒนามาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงาน และผลการทดลองใช้และตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดในการทำงาน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ พนักงานใหม่กลุ่มชายรักชายที่มีอายุงานไม่เกิน 1 ปี จำนวน 126 คน ซึ่งตัวอย่างวิจัยมีอายุ 25-35 ปีมากที่สุด (ร้อยละ 44.4) วุฒิมัธยมศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด (ร้อยละ 55.6) ส่วนใหญ่ทำงานระดับชำนาญการ/เชี่ยวชาญเฉพาะทาง/Supervisor (ร้อยละ 73.8) และทำงานด้านบริการมากที่สุด (ร้อยละ 25.4) ดังนี้

1. ผลการพัฒนามาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงาน พบว่า การสร้างข้อคำถามตามนิยามขององค์ประกอบบุคลิกภาพในการทำงานได้ข้อคำถามองค์ประกอบอัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน 8 ข้อ องค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงาน 9 ข้อ และองค์ประกอบจริยธรรมในการทำงาน 11 ข้อ รวมเป็นข้อคำถามทั้งหมด 28 ข้อ ผลการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของข้อคำถามด้วยการวิเคราะห์ค่าดัชนี IOC พบว่า ข้อคำถามองค์ประกอบอัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 8 ข้อจาก 8 ข้อ โดยมีค่า IOC อยู่ระหว่าง .60 ถึง 1 องค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงานผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 9 ข้อจาก 9 ข้อ โดยมีค่า IOC เท่ากับ 1 ทุกข้อ และองค์ประกอบจริยธรรมในการทำงาน ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจำนวน 11 ข้อจาก 11 ข้อ โดยมีค่า IOC อยู่ระหว่าง .80 ถึง 1 แสดงว่ามาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาทุกข้อ

2. ผลการทดลองใช้และตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงาน พบว่า

2.1 ผลการตรวจสอบคุณภาพของข้อคำถามรายข้อ

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวมของมาตรวัดที่ไม่มีข้อคำถามข้อนั้น (Corrected Item-Total Correlation: CITC) พบว่า ข้อคำถามองค์ประกอบอัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก 5 ข้อจาก 8 ข้อ โดยมีค่า CITC อยู่ระหว่าง .470 ถึง .683 ข้อคำถามองค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงาน ผ่านเกณฑ์การคัดเลือก 7 ข้อจาก 9 ข้อ โดยมีค่า CITC อยู่ระหว่าง .759 ถึง .847 และข้อคำถามองค์ประกอบจริยธรรมในการทำงานผ่านเกณฑ์การคัดเลือก 6 ข้อจาก 11 ข้อ โดยมีค่า CITC อยู่ระหว่าง .400 ถึง .600 มาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานจึงมีข้อคำถามเหลือ 18 ข้อ

2.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพของมาตรวัดทั้งฉบับ

2.2.1 ความเที่ยงของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงาน

ผลการตรวจสอบความเที่ยงของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงาน พบว่า องค์ประกอบอัตมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน องค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงานและ

องค์ประกอบจริยธรรมในการทำงานมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคเท่ากับ .83 .94 และ .80 ตามลำดับ ส่วนค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานทั้งฉบับมีค่าเท่ากับ .88 สรุปว่ามาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานทั้งฉบับและองค์ประกอบ 3 องค์ประกอบมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยงแอลฟามากกว่า .70 ถือเป็นเครื่องมือวิจัยที่เชื่อถือได้ (สุภมาศ อังศุโชติ และคณะ, 2554)

2.2.2 ความตรงของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงาน

ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงของมาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน ซึ่งประกอบด้วยโมเดลการวัด 4 โมเดล ได้แก่ โมเดลการวัดอ้อมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน โมเดลการวัดแรงจูงใจในการทำงาน โมเดลการวัดจริยธรรมในการทำงาน และโมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงาน ดังนี้

1) โมเดลการวัดอ้อมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน

ผู้วิจัยตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบตามโมเดลการวัดอ้อมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน พบว่า ค่า Bartlett's Test of Sphericity เท่ากับ 248.804 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่า KMO มีค่าเท่ากับ .820 ซึ่งมีความเหมาะสมในการนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก (สุภมาศ อังศุโชติ และคณะ, 2554)

ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่ามีความสอดคล้องระหว่างโมเดลการวัดกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ทุกค่า พิจารณาจากค่าไคสแควร์ (Chi-square) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 3.58 และค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .42704 ที่องศาอิสระเท่ากับ 4 (df=4) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่ายอมรับว่าโมเดลการวัดอ้อมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .99 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .95 และค่าดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของเศษ (RMR) มีค่าเท่ากับ .016 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบในรูปคะแนนมาตรฐาน มีค่าเป็นบวก โดยมีขนาดตั้งแต่ .42 ถึง .66 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้อคำถามที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ฉันชอบเวลาที่ตัวเองได้ทำงานในหน้าที่ความรับผิดชอบ (SEL6) ($B = .66$)

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงานด้านอ้อมโนทัศน์แห่งตนในฐานะคนทำงาน

องค์ประกอบตัวแปรการวัด	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	R ²
	b (SE)	β		
SEL1	.073	.52	7.10	.39
SEL3	.056	.42	7.49	.44
SEL6	.068	.66	9.60	.63

องค์ประกอบตัวแปรการวัด	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	R ²
	b (SE)	β		
SEL7	.079	.65	8.33	.50
SEL8	.073	.63	8.66	.54

Chi-square = 3.58 df = 4 p-value = .42704 RMSEA = .000 CFI = 1.00 GFI = .99 RMR = .014

2) โมเดลการวัดแรงจูงใจในการทำงาน

ผู้วิจัยตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบตามโมเดลการวัดแรงจูงใจในการทำงาน พบว่า ค่า Bartlett's Test of Sphericity เท่ากับ 762.438 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่า KMO มีค่าเท่ากับ .897 ซึ่งมีความเหมาะสมในการนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก

ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า มีความสอดคล้องระหว่างโมเดลการวัดแรงจูงใจในการทำงานกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ทุกค่า พิจารณาจากค่าไคส์แควร์ (Chi-square) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 15.04 และค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .18085 ที่องศาอิสระเท่ากับ 11 (df=11) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่ายอมรับว่าโมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงานด้านแรงจูงใจในการทำงาน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .97 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .92 และค่าดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของเศษ (RMR) มีค่าเท่ากับ .022 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบในรูปคะแนนมาตรฐาน มีค่าเป็นบวก โดยมีขนาดตั้งแต่ .59 ถึง .71 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้อคำถามที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ฉันทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจอย่างเต็มที่ (MO12) ($\beta = .71$) และแม้ว่างานของฉันจะประสบปัญหาอุปสรรค (MO15) ($\beta = .71$)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงานด้านแรงจูงใจในการทำงาน

องค์ประกอบตัวแปรการวัด	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	R ²
	b (SE)	β		
MO9	.067	.65	9.74	.55
MO10	.053	.68	12.77	.81
MO11	.052	.59	11.31	.68
MO12	.052	.71	13.59	.88
MO13	.061	.65	10.56	.62
MO14	.063	.69	10.93	.65

องค์ประกอบตัวแปรการวัด	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	R ²
	b (SE)	β		
MO15	.055	.71	13.00	.83

Chi-square = 15.04 df = 11 p-value = .18085 RMSEA = .054 CFI = 1.00 GFI = .97 RMR = .022

3) โมเดลการวัดจริยธรรมในการทำงาน

ผู้วิจัยตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบตามโมเดลการวัดจริยธรรมในการทำงาน พบว่า ค่า Barlett's Test of Sphericity เท่ากับ .552 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่า KMO มีค่าเท่ากับ .552 ซึ่งมีความเหมาะสมในการนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบน้อย

ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันพบว่ามีความสอดคล้องระหว่างโมเดลการวัดกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ทุกค่า พิจารณาจากค่าไคส์แควร์ (Chi-square) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 5.82 และค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .44358 ที่องศาอิสระเท่ากับ 6 (df=6) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 หมายความว่ายอมรับว่าโมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงานด้านจริยธรรมในการทำงาน มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .98 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .95 และค่าดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของเศษ (RMR) มีค่าเท่ากับ .022 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบในรูปคะแนนมาตรฐาน มีค่าเป็นบวก โดยมีขนาดตั้งแต่ .56 ถึง .85 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ข้อคำถามที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ ฉันทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความตั้งใจอย่างเต็มที่ (ET22) ($\beta = .85$)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงานด้านจริยธรรมในการทำงาน

องค์ประกอบตัวแปรการวัด	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	R ²
	b (SE)	β		
ET19	.066	.81	12.27	.82
ET22	.078	.85	9.77	.53
ET23	.072	.56	7.77	.61
ET25	.069	.66	9.56	.56
ET26	.062	.79	12.74	.85
ET27	.058	.67	11.55	.79

Chi-square = 5.82 df = 6 p-value = .44358 RMSEA = .000 CFI = 1.00 GFI = .98 RMR = .022

4) โมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงาน

ผู้วิจัยตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลที่จะนำมาใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบตามโมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงาน พบว่า ค่า Bartlett's Test of Sphericity เท่ากับ 1719.41 มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่า KMO มีค่าเท่ากับ .89 ซึ่งมีความเหมาะสมในการนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบดีมาก

ผู้วิจัยวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่า มีความสอดคล้องระหว่างโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดยรวมอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ทุกค่า พิจารณาจากค่าไคส์แควร์ (Chi-square) ซึ่งมีค่าเท่ากับ .99 และค่าความน่าจะเป็นเท่ากับ .31910 ที่องศาอิสระเท่ากับ 1 (df=1) มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยค่าดัชนีวัดระดับความกลมกลืน (GFI) มีค่าเท่ากับ .99 ค่าดัชนีวัดความกลมกลืนที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) เท่ากับ .97 และค่าดัชนีรากที่สองเฉลี่ยของเศษ (RMR) มีค่าเท่ากับ .052 และเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบในรูปคะแนนมาตรฐาน มีค่าเป็นบวก โดยมีขนาดตั้งแต่ .30 ถึง 45 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 องค์ประกอบที่มีน้ำหนักองค์ประกอบมากที่สุด คือ แรงจูงใจในการทำงาน (MO) ($\beta = .62$)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันของโมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงาน

องค์ประกอบตัวแปรการวัด	น้ำหนักองค์ประกอบ		t	R ²
	b (SE)	β		
SEL	.057	.52	9.03	.67
MO	.062	.62	9.90	.81
ETH	.059	.34	5.73	.56

Chi-square = .09 df = 1 p-value = .76816 RMSEA = .000 CFI = 1.00 GFI = 1.00 RMR = .025

อภิปรายผลการวิจัย

มาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานของการวิจัยครั้งนี้ มีค่าความเที่ยงของมาตรวัดอยู่ในระดับที่ดีมาก คือ .88 (สุภมาศ อังศุโชติ และคณะ, 2554) โดยน่าจะมีสาเหตุมาจากการคัดเลือกข้อคำถามตามเกณฑ์การหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Corrected Total Item Correlation: CITC) ที่อยู่ในระดับสูงคือ .40 ขึ้นไป (Riadh Ladhari, 2010) จึงผลต่อความเที่ยงของมาตรวัดในแต่ละองค์ประกอบที่มีระดับสูงไปด้วย เนื่องจากความเที่ยงของมาตรวัดจะมีพื้นฐานจากความสัมพันธ์ของข้อคำถามในมาตรวัด โดยองค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงานมีค่าความเที่ยงสัมประสิทธิ์แอลฟาสูงที่สุดที่ .94 อันน่าจะมีสาเหตุมาจากการหาค่าอำนาจจำแนกรายข้ออยู่ในเกณฑ์ที่สูงกว่า ค่าอำนาจจำแนกรายข้อในองค์ประกอบอื่น ๆ คือ อยู่ระหว่าง .759 ถึง .847 ในขณะที่ค่าอำนาจจำแนกรายข้อในองค์ประกอบอื่น ๆ อยู่ระหว่าง .400 ถึง .600 เท่านั้น ต่อมาจากการตรวจสอบความตรงพบว่า โมเดลการวัดบุคลิกภาพในการทำงานนี้มีความสอดคล้อง และกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์โดย

การทดสอบยืนยันเชิงองค์ประกอบในระดับดีมาก (สุภมาส อังศุโชติ และคณะ, 2554) ซึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากการกำหนดนิยามความหมายของแต่ละองค์ประกอบไว้อย่างชัดเจน ตามโมเดลทฤษฎีที่ถูกนำไปเป็นพื้นฐานทางการศึกษาอย่างแพร่หลาย และผู้วิจัยก็ได้สร้างข้อคำถามนั้นตามนิยามอย่างครอบคลุมและผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ด้านที่มีความเชี่ยวชาญสอดคล้องกับการวัดบุคลิกภาพในการทำงานและการนำมาตรวัดไปใช้ทำให้มาตรวัดมีความตรงสูง เหมาะสมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการวัดบุคลิกภาพในการทำงานต่อไป

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้มาตรวัดบุคลิกภาพในการทำงานที่ได้รับพัฒนาขึ้นเพื่อวัดบุคลิกภาพในการทำงานของคนที่กำลังปฏิบัติหน้าที่อยู่ในตำแหน่งงานปัจจุบัน และได้องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับบุคลิกภาพในการทำงานตามโมเดลการปรับตัวในการทำงานของ Hershenson ที่มี 3 องค์ประกอบ โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันแสดงให้เห็นว่า องค์ประกอบแรงจูงใจในการทำงานมีความสำคัญมากที่สุด เนื่องจากพบค่าเบต้าที่อยู่ในระดับสูงสุด จาก 3 องค์ประกอบที่มี

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยเสนอแนะให้มีการพิจารณาองค์ประกอบของบุคลิกในการทำงานเพิ่มขึ้นในอนาคต โดยการวิจัยในครั้งนี้กำหนดองค์ประกอบของบุคลิกภาพในการทำงานตามแนวคิดของ Hershenson ซึ่งเป็นการศึกษาต่างประเทศ ในอนาคตนักวิจัยอาจพิจารณาบริบทการทำงานของคนไทยที่อยู่ในประเทศไทย รวมทั้งบุคลิกภาพในการทำงานที่มีความเหมาะสมสำหรับพนักงานใหม่ แล้วพิจารณาเพิ่มองค์ประกอบที่จะสะท้อนถึงบุคลิกภาพในการทำงานของพนักงานใหม่คนไทยเพิ่มเติม โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บุคลิกภาพในการทำงานเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่พนักงานพึงได้รับการเอาใจใส่และพัฒนา เนื่องจากจะส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในงาน ความทุ่มเทในการทำงานของพนักงานซึ่งจะขับเคลื่อนองค์กรต่อไป องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลิกภาพในการทำงานของพนักงาน โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับด้านบริหารทรัพยากรในมนุษย์ขององค์กรนำมาตรวัดที่ได้รับการตรวจสอบคุณภาพไปใช้เพื่อประเมินบุคลิกภาพในการทำงานปัจจุบันของพนักงานและวางแผนการพัฒนาบุคลิกภาพในการทำงานที่เหมาะสมต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีการระบุเจาะจงเป็นกลุ่มพนักงานใหม่ที่เป็นชายรักชาย ซึ่งได้รับการปฏิบัติแตกต่างจากกลุ่มพนักงานที่มีรสนิยมและเพศสภาพเป็นชายและหญิง ทำให้พนักงานกลุ่มนี้มีการรับรู้บรรยากาศในที่ทำงานแตกต่างจากพนักงานที่มีรสนิยมและเพศสภาพเป็นชายและหญิง จึงอาจเป็นข้อควรระวังในการนำแบบวัดไปใช้ประการหนึ่ง

เอกสารอ้างอิง

- ประสพชัย พสุนนท์. (2558). ความเที่ยงตรงของแบบสอบถามสำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 10(มกราคม-ธันวาคม), 375-396.
- รุ่งโรจน์ สงสระบุญ. (2561). แบบจำลองสมการโครงสร้างเพื่อการทำนาย. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 38(1), 185-205.
- สุภมาส อังคุโชติ และคณะ. (2554). สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์: เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL. กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- Hershenson, D. B. (1996). Work adjustment: A neglected area in career counseling. *Journal of Counseling & Development*, 74(5), 442-446.
- Ladhari, R. (2010). *Developing e-service quality scales: A literature review. Journal of Retailing and Consumer Services*, 17(6), 464-477.
- Smith, L. D. (2005). *A clarification and examination of aspects of Hershenson's theory of work adjustment with college students*. Memphis: The University of Memphis.
- Strauser, D. R. et al, C. (2020). Work Personality, Core Self-evaluation and Perceived Career Barriers in Young Adult Central Nervous System Cancer Survivors. *J Occup Rehabil*, 31(1), 119-128.
- Strauser, D. R., and Keim, J. (2002). Developmental Work Personality Scale: An Initial Analysis. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 45(2), 105-113.

การพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย โดยใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

The Development of Reading Skills of Basic Thai Words using Cartoon Lessons in Conjunction with STAD Cooperative Learning for Prathomsuksa 4 Students

จุฑามาศ ศรีใจ¹ และอ้อมธจิต แป้นศรี²

Juthamas Srijai and Omthajit Pansri

Received: April 28, 2021

Revised: June 05, 2021

Accepted: June 07, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.19

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิภาพของบทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD 2) เปรียบเทียบทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD และ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบ One-Group Pretest-posttest Design กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านเปา อำเภอนาโยง จังหวัดน่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1 จำนวน 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) บทเรียนการตูน 2) แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย 3) แบบทดสอบทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย 4) แบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์หาค่าประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2) และการทดสอบค่าที ที่ไม่เป็นอิสระต่อกัน ผลการวิจัย พบว่า 1) ประสิทธิภาพของบทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ 89.33/92.38 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 2) ทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

¹⁻² มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

Corresponding author, e-mail: juthamas_fah23@hotmail.com, Tel. 088-2362480

ระดับ .05 3) ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการใช้บทเรียนการ์ตูนรวมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มีค่าเฉลี่ย 4.64 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.50 มีค่าความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: ทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย, บทเรียนการ์ตูน, การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the effectiveness of cartoon lessons in conjunction with STAD cooperative learning; 2) to compare reading skills of basic Thai words for Prathomsuksa 4 students using cartoon lessons in conjunction with STAD cooperative learning; and 3) to study the satisfaction of Prathomsuksa 4 students with the use of cartoon lessons in conjunction with STAD cooperative learning. This study was one-group pretest-posttest design experimental research. 15 Prathomsuksa 4 students of Ban Pao School, Na Noi District, Nan Province, under the Nan Educational Service Area Office 1 were obtained by purposive sampling. The research instruments consisted of 1) cartoon lessons; 2) a learning management plan for Thai learning subject groups; 3) a test of basic Thai word reading skills; and 4) a satisfaction questionnaire. The statistics used to analyze the data were mean, standard deviation, analysis of process efficiency (E_1) and resultant efficiency (E_2) and T-Test independent. The results showed that 1) on the side of the effectiveness of cartoon lessons in conjunction with STAD cooperative learning to improve reading skills of basic Thai words for Prathomsuksa 4 students, the efficiency was 89.33/92.38 higher than the criterion of 80/80; 2) the reading skills of basic Thai words of Prathomsuksa 4 students after learning management were higher than before at the statistical significant .05; and 3) the satisfaction of Prathomsuksa 4 students towards using cartoon lessons and STAD cooperative learning was the most level, 4.64 mean, 0.50 standard deviation.

Keywords: Reading Skills of Basic Thai Words, Cartoon Lessons, STAD Cooperative Learning

บทนำ

การอ่านมีความสำคัญต่อมนุษย์ โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่มีหนังสือให้เลือกอ่านได้มากมาย การอ่านช่วยให้เราสามารถหาความรู้ ความบันเทิง สร้างเสริมประสบการณ์ ที่เป็นประโยชน์

แก่ชีวิต ทั้งการศึกษา อาชีพการงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม (นพพล จันทรพิบูล, 2542) นอกจากนั้นการอ่านยังมีความสำคัญในหลักสูตรตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา เพราะกิจกรรมที่จัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียนและนอกห้องเรียนต้องอาศัยทักษะการอ่านเป็นส่วนใหญ่จึงจำเป็นที่ครู ผู้ปกครอง ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องควรเห็นความสำคัญของการอ่าน และเอาใจใส่ในเรื่องการอ่านของบุตรหลานตนเองอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการอ่านของนักเรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานสำหรับการอ่านในระดับสูงต่อไป และการอ่านก็ยังเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ใช้ในการแสวงหาความรู้ด้านอื่น ๆ ในการฝึกทักษะการอ่านนั้น มีหลายวิธีขึ้นอยู่กับว่าเราจะจัดลำดับขั้นตอนแต่ละขั้นตอนอย่างไร อาจจะมีวิธีหนึ่งที่ดีกว่าวิธีอื่น ๆ คือดีที่สุด แต่ก็อาจจะเป็นไปได้ ที่บางวิธีนั้นเหมาะสมกับบางคน แต่ไม่เหมาะสมกับทุก ๆ คน ทั้งนี้เพราะผู้เรียน มีความแตกต่างกันทั้งในด้านความถนัด สติปัญญา ความชอบ และความโน้มเอียงที่จะรับวิธีแบบใด การอ่านมักพบปัญหาอยู่เสมอ คือนักเรียนขาดความมั่นใจในเรื่องที่อ่านจับใจความของเรื่องไม่ได้ ตีความไม่เป็น และครูระดับประถมศึกษาใช้เวลาส่วนใหญ่ในการสอนอ่าน มากกว่าการเรียนการสอนด้านอื่น ๆ แต่ก็ยังไม่ได้ผลที่น่าพอใจ ปัญหาเกิดจากวิธีการสอน กิจกรรมการสอน แบบเรียน วัสดุเกี่ยวกับการอ่านยังไม่เหมาะสม ปัญหาและอุปสรรคหลาย ๆ ด้าน นำมาพิจารณาแก้ไข เพื่อให้เด็กสามารถเรียนภาษาได้ดีขึ้น เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ ส่วนหนึ่งจะมีปัญหาในด้าน การอ่านทำให้มีความลำบากในการรับรู้ การแยกแยะ การจำตัวอักษร มีความสับสนระหว่าง ตัวอักษร ทำให้ยากต่อการเรียนรู้ (จริลักษณ์ จิรวินุลย์, 2546) ซึ่งปัญหาในการเรียนรู้ด้านการอ่านนี้ พบมากที่สุด และเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในวัยประถมศึกษา (คันสนีย์ ฉัตรคุปต์, 2544) ยังมีงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศจำนวนมาก ระบุว่าครึ่งหนึ่งของเด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้จะมีปัญหาในด้านการอ่าน (ผดุง อารยะวิญญู, 2550) ซึ่งปัญหาในการเรียนรู้ ดังที่กล่าวมามีผลต่อการเรียนรู้ในด้านการอ่านเป็นอย่างมาก

สภาพการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยที่ผ่านมายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ดังจะเห็นได้จากผลการประเมินตามนโยบายการอ่านออกเขียนได้ 100 % ปีการศึกษา 2561-2562 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 โรงเรียนบ้านเปา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา น่าน เขต 1 พบว่า ด้านการอ่านมีคะแนนเฉลี่ยร้อยละ 42.45, 43.63 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนบ้านเปา ปีการศึกษา 2561-2562 พบว่า นักเรียนมีคะแนนเฉลี่ยด้านการอ่าน ไม่ผ่าน เกณฑ์ร้อยละ 60 ตามนโยบายที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 1 จากข้อมูลนี้ ทำให้ผู้วิจัยต้องหาแนวทางในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนให้มีระดับสูงขึ้น ในการ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียน บ้านเปา และผลการสัมภาษณ์การสอนของครูในโรงเรียน พบว่า ปัญหาการอ่านของนักเรียน โรงเรียนบ้านเปายังไม่ได้ตรงตามมาตรฐานที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่านเขต1 ตั้งเป้าหมายไว้ เนื่องจากสภาพบริบทและการสอนภาษาไทย ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ครูผู้สอนเน้นการสอนแบบบรรยายในหนังสือ และทำแบบฝึกหัดท้ายบท ไม่มีกิจกรรมที่นำสนใจหรือ ไร่ความสนใจเด็กนักเรียนเท่าที่ควร ขาดสื่อการสอนที่เหมาะสมและทันสมัยในการเรียน

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ครูผู้สอนควรจะต้องปรับการเรียนเปลี่ยนการสอน เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ด้านการอ่านให้สูงขึ้น เลือกวธีการสอนอย่างไรที่จะสามารถทำให้นักเรียนที่มีความสามารถทางการรับรู้ที่แตกต่างกัน ให้มีความเข้าใจเนื้อหาที่ที่ศึกษาได้ถูกต้องตรงกัน แต่จากการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมา ครูผู้สอนจำนวนมาก เลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีกิจกรรมให้นักเรียนได้ทำ มากกว่าเน้นการสอนแบบบรรยายโดยใช้หนังสือเรียนประกอบในการเรียนการสอน ขาดสื่อการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาของบทเรียนที่จะเป็นสิ่งที่กระตุ้นและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน ที่จะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้เนื้อหาภาษาไทยจากง่ายไปสู่เนื้อหาที่ยากขึ้นในรูปแบบที่เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น การตูนเป็นสื่อประเภทหนึ่งที่เหมาะสมกับนักเรียนในระดับประถมศึกษา นอกจากจะเป็นสื่อเพื่อความบันเทิงแล้ว การตูนมีคุณสมบัติช่วยดึงดูดความสนใจของเด็ก ความสะดุดตาของภาพ ทำให้เด็กเกิดความกระตือรือร้น และไม่เบื่อหน่าย การตูนช่วยกระตุ้นให้เด็กสนใจ ในสิ่งที่เรียน ช่วยให้เด็กได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ได้รับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม การตูนสำหรับเด็กได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก จากการสำรวจการอ่านของเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีอายุ ระหว่าง 8-12 ปี พบว่า เด็กในวัยนี้สนใจการตูนมากถึงร้อยละ 90 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) และผลการสำรวจหนังสือที่เด็กชอบอ่านมากที่สุด ในระดับประถมศึกษา คือ หนังสือการ์ตูน ร้อยละ 96.48 (สุนันทา ฝนนิมิต, 2542) ดังนั้น การตูนจึงเป็นสื่อการสอนอีกประการหนึ่งที่ควรนำมาใช้ในระดับประถมศึกษา เนื่องจากเป็นสิ่งที่เด็กสนใจอยู่แล้วจึงนำการตูนมาสร้างเป็นบทเรียนการตูน

บทเรียนการตูนเป็นสื่อการสอนรูปแบบหนึ่งที่มีการจัดระบบการนำเสนอเนื้อหาและกิจกรรมเสริมการเรียนรู้เป็นอย่างดี ที่สามารถให้ผู้เรียนสามารถอ่านและเรียนรู้เนื้อหาสาระในเล่มได้ตามความสนใจ และความแตกต่างของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ฝึกทักษะแบบฝึกสามารถหาความรู้ความเข้าใจด้วยตนเอง จากเฉลยที่อยู่ท้ายเล่ม จากงานวิจัยในหลายเรื่องที่นำบทเรียนการตูนมาใช้ประกอบการเรียนการสอน แล้วสามารถทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทางภาษาไทยสูงขึ้น (บุษบา ชูคำ, 2550) ทั้งนี้บทเรียนการตูนที่สร้างขึ้นได้นำการตูนมาสร้างเป็นเรื่องราวเพื่อให้เด็กนักเรียนได้อ่านออกเสียง มีกิจกรรมและสื่อมาสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ โดยเน้นให้นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรม ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้น สนุกสนาน และทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของบุษบา ญาณสมเด็จ (2549) การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD (Student Teams-Achievement Division) ซึ่งเทคนิคนี้จะส่งเสริมความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม นักเรียนที่เรียนเก่งจะพยายามช่วยเหลือเพื่อนที่เรียนอ่อนในกลุ่ม เพื่อนช่วยเพื่อนทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น (ทิตนา แคมมณี, 2545) การนำเทคนิค STAD มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยนั้น เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับครู เพราะจะช่วยทำให้ครูเข้าใจและตระหนักในการสอน เปิดโอกาสให้ครูหยุดคิดและถามคำถามตนเองเกี่ยวกับสิ่งที่ปฏิบัติหรือทำอยู่ว่ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับความเชื่อ และความคาดหวังหรือทิศทาง ในอนาคตของตนอย่างไร แตกต่างจากที่ตนเริ่มสอนมาน้อยเพียงไร และนำมาปรับใช้กับสิ่งที่ตนสอนได้อย่างไร (นภเนตร ธรรมบวร, 2544)

จากความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจการใช้บทเรียนการตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น และเป็นแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้อ่านภาษาไทยให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของบทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้บทเรียนการตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการใช้บทเรียนการตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษาศึกษา คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาน่าน เขต 1 จำนวน 191 โรงเรียน
2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านเปา อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาน่าน เขต 1 จำนวน 15 คน เลือกโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย Simple Random Sampling

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. บทเรียนการตูน จำนวน 2 เล่ม
2. แผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยจำนวน 10 แผน 14 ชั่วโมง
3. แบบทดสอบวัดทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย จำนวน 35 ข้อ
4. แบบสอบถามความพึงพอใจในการใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 20 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แบบแผนการวิจัยแบบ One-Group Pretest-posttest Design

ตารางที่ 1 แบบแผนการทดลอง One-Group Pretest-Posttest Design

ทดสอบก่อนเรียน	ดำเนินการทดลอง	ทดสอบหลังเรียน
T ₁	X	T ₂

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบแผนการทดลอง

X	แทน	การทำการทดลอง
T ₁	แทน	ทดสอบก่อนเรียน
T ₂	แทน	ทดสอบหลังเรียน

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ขอความร่วมมือกับโรงเรียนบ้านเปา อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ที่ผู้วิจัยใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการทดลองสอนด้วยตนเอง โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการคูณ ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

2. ชี้แจงให้กลุ่มตัวอย่างทราบถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการคูณ ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติได้ถูกต้อง

3. ทดสอบก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยทดสอบการอ่านคำพื้นฐานนักเรียนเป็นรายบุคคล โดยนักเรียนมาทดสอบการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยกับผู้วิจัย จำนวน 35 คำ โดยนักเรียนอ่านคำถูกได้ 1 คะแนน อ่านคำผิดได้ 0 คะแนน แล้วบันทึกคะแนนทดสอบก่อนเรียน

4. ดำเนินการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการคูณ ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้เวลาในการสอน 14 ชั่วโมง

4.1 ดำเนินการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการคูณ ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้เวลาในการสอน 14 ชั่วโมง

ตารางที่ 2 แผนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้บทเรียนการคูณ ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ลำดับ	แผนการจัดการเรียนรู้	ชั่วโมง
1	รู้ไว้ได้ประโยชน์ (โรงเรียนใหม่ของเตี๋)	1
2	เรียนรู้ไว้การใช้บทเรียนการคูณ (โรงเรียนใหม่ของเตี๋)	1
3	อ่านออกเสียงบทเรียนการคูณ (โรงเรียนใหม่ของเตี๋)	1
4	การอ่านคำพื้นฐานเรียนรู้กลุ่มย่อย (โรงเรียนใหม่ของเตี๋)	2
5	แข่งขันเล่นเกมพร้อมยอมรับยกย่อง (โรงเรียนใหม่ของเตี๋)	2
6	เรียนรู้ไว้การใช้บทเรียนการคูณ (โรงเรียนหรรษา)	1
7	อ่านออกเสียงบทเรียนการคูณ (โรงเรียนหรรษา)	1
8	การอ่านคำพื้นฐานเรียนรู้กลุ่มย่อย (โรงเรียนหรรษา)	2
9	แข่งขันเล่นเกม (โรงเรียนหรรษา)	2
10	ยอมรับยกย่อง (โรงเรียนหรรษา)	1

4.2 เมื่อดำเนินการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการ์ตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทำแบบทดสอบท้ายบทเรียนการ์ตูน 2 เล่ม คือ โรงเรียนใหม่ของเตี๊ยะ และโรงเรียนหรรษา เพื่อคำนวณหา E_1

5. เมื่อดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการ์ตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ครบแล้ว ทำการทดสอบการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย จำนวน 35 ข้อ รายบุคคล (ข้อสอบชุดเดียวกับการทดสอบก่อนเรียน) เพื่อคำนวณหา E_2

6. นำแบบสอบถามความพึงพอใจในการเรียนโดยใช้บทเรียนการ์ตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ใช้เวลา 20 นาที

7. รวบรวมคะแนนที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐาน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย

1.1 ความเที่ยงตรงตามเนื้อหาของแบบทดสอบ การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยใช้สูตรดัชนีความสอดคล้อง (IOC) พิจารณาข้อสอบที่มีความตรงเชิงเนื้อหา คือ ข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

1.2 การหาความยากของข้อสอบแต่ละข้อ และหาค่าอำนาจจำแนกของข้อสอบเป็นรายข้อ โดยการหาค่าความยากง่าย (p) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบเป็นรายข้อ คัดเลือกข้อสอบที่มีความยากง่าย (p) ระหว่าง 0.2-0.8 และมีค่าอำนาจจำแนก (r) ระหว่าง 0.20-1 ขึ้นไป

1.3 หาค่าความเชื่อมั่น ของแบบทดสอบแต่ละฉบับ โดยใช้สูตร KR-20 ของคูเดอร์และริชาร์ดสัน (Kuder and Richardson)

2. สถิติพื้นฐาน

2.1 วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E_1) และประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E_2)

2.2 ค่าสถิติ t-test Dependent

2.3 ค่าร้อยละ (Percentage: %)

2.4 วิเคราะห์หาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

สรุปผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพของบทเรียนการ์ตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 จากการศึกษพบว่า ประสิทธิภาพของบทเรียนการ์ตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบ

ร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ 89.33/92.38 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80

2. การเปรียบเทียบทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้บทเรียนการตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD จากการศึกษาพบว่า ทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับบทเรียนการตูนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อเพิ่มทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการหาประสิทธิภาพของบทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ประสิทธิภาพของบทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพ 89.33/92.38 สูงกว่าเกณฑ์ 80/80 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ อาจเนื่องมาจากการสร้างบทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นั้นผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสร้างบทเรียนการตูน ศึกษาขั้นตอนการสร้างบทเรียนการตูนประกอบการเรียนการสอน ให้ละเอียดและครอบคลุมเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอน และสร้างความสนใจของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวิมลรัตน์ สุนทรโรจน์ (2545) ที่สรุปถึงประโยชน์ของบทเรียนการตูนต่อการเรียนการสอนว่า การตูนช่วยกระตุ้นให้เรียน การตูนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องสร้างความสนใจในห้องเรียนได้เป็นอย่างดี ใช้เป็นจุดเริ่มต้นของการอภิปรายให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการเรียน โดยทำให้มีอารมณ์ขัน เรียนได้สนุกสนาน นักเรียนมีส่วนร่วมในบทเรียนทำให้การเรียนได้ผลเพิ่มขึ้น อีกทั้งผู้วิจัยคำนึงถึงหลักการสร้างบทเรียนการตูน ผ่านการตรวจแก้ไขจากอาจารย์ที่ปรึกษา ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน และได้ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำก่อนนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง จึงทำให้บทเรียนการตูนตอบสนองต่อการจัดการเรียนการสอน และตอบสนองต่อความสามารถของผู้เรียน และทำให้เข้าใจบทเรียนได้เร็วยิ่งขึ้น จึงส่งผลให้ผู้เรียนมีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ที่สูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของปิยธิดา สังฆะโณ (2550) กล่าวว่า การตูนสามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนอย่างมาก โดยเฉพาะการตูนสามารถทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้เร็วยิ่งขึ้น เพราะการตูนช่วยสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว ช่วยทำให้บทเรียนน่าสนใจและ

ผู้เรียนเรียนด้วยความไม่เบื่อหน่าย เกิดความรู้สึกสนุกสนาน มีชีวิตชีวา ซึ่งใช้ได้กับการเรียนการสอน ทุกกลุ่มวิชา ทุกกลุ่มประสบการณ์ ส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนสูงขึ้น

2. ผลการเปรียบเทียบทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้บทเรียนการ์ตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD พบว่า ทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับบทเรียนการ์ตูน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการ์ตูน เรื่องการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาวิธีการสร้างและดูตัวอย่างที่ดี ศึกษารูปแบบการสร้างบทเรียนการ์ตูน การวิเคราะห์มาตรฐานและตัวชี้วัดการเรียนรู้ จัดกระบวนการกิจกรรม การเรียนรู้ตามขั้นตอน และมีวิธีการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 อย่างชัดเจนและคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดกับการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด โดยนำการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน และได้ประยุกต์แนวความคิดของบุษบา ชูคำ (2550) โดยการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้กิจกรรมขณะเรียน ใบงานปฏิบัติหลังเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียน ผ่อนคลายความเครียด ทำให้เกิดความรู้สึกสนุกสนานในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบกับนักเรียนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน นักเรียนเก่งช่วยอธิบาย ช่วยอ่านให้นักเรียนอ่อนเข้าใจ ซึ่งสามารถส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะการอ่านและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น การจัดการเรียนการสอนด้วยบทเรียนการ์ตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เป็นการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากบทเรียน และเป็นการจัดสมาชิกกลุ่มละ 4-5 คน แบบคละความสามารถโดยมีนักเรียน เก่ง กลาง อ่อน คละกันในกลุ่มคอยช่วยเหลือสมาชิกในกลุ่มให้ผู้เรียนมีพัฒนาการเรียนรู้เข้าใจในเรื่องวิชานั้น ๆ มากขึ้น ทุกคนจึงมีหน้าที่ร่วมกันทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการเรียน และเป้าหมายของกลุ่มให้ดีขึ้น โดยครูมีรางวัลเป็นการเสริมแรงด้วยการกล่าวคำชมเชยและมอบโล่รางวัลแก่นักเรียนทั้งทีมและรายบุคคล เมื่อสามารถทำคะแนนได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ (2545) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ไว้ว่าเป็นการเรียนรู้แบบร่วมมืออีกรูปแบบหนึ่งที่แบ่งผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันออกเป็นกลุ่มเพื่อทำงานร่วมกันกลุ่มละ 4-5 คน โดยกำหนดให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้เนื้อหาสาระที่ผู้สอนจัดเตรียมไว้แล้วทำการทดลองความรู้คะแนนที่ได้จากการทดสอบสมาชิกแต่ละคนนำเอามาบวกเป็นคะแนนรวมของทีม ผู้สอนใช้เทคนิคการเสริมแรงโดยการให้คำชมเชย ดังนั้นสมาชิกทุกคนต้องช่วยเหลือกันเพื่อความสำเร็จของกลุ่ม และส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อีกทั้งยังส่งผลให้การเรียนมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอรอุมา ไชโยธา (2547) ที่ได้พัฒนาชุดการเรียนคณิตศาสตร์ด้วยตนเองแบบสืบสวนสอบสวนที่ใช้การ์ตูนประกอบเรื่องระบบจำนวนเต็ม ผลการวิจัยพบว่า คะแนนของการทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และยัง

สอดคล้องกับงานวิจัยของบุษบา ชูคำ (2550) ที่ได้ศึกษาผลของการใช้บทเรียนการตูนคณิตศาสตร์แบบ E-Book เรื่องโจทย์ปัญหาสมการเชิงเส้นตัวแปรเดียว ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ข้างต้น สามารถช่วยพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทยของนักเรียน และช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนให้สูงขึ้น

3. ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีต่อการใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องมาจากการพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย โดยใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้ผู้เรียนมีสุขภาพจิตดีขึ้น มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น เพราะสมาชิกทุกคนในกลุ่มรู้สึกว่าคุณค่าตนเองมีความสำคัญต่อกลุ่ม ความเชื่อมั่นในตัวเองก็จะถูกกระตุ้นให้มีมากขึ้น รวมไปถึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์ และความสามัคคีระหว่างผู้เรียนในกลุ่ม รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตลอดจนมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับ รวมไปถึงการจัดการเรียนการสอนที่มีสื่อและนวัตกรรมมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งบทเรียนการตูน มีภาพการตูนเป็นตัวดำเนินเรื่อง เพื่อเป็นเรื่องราวติดต่อกัน กระตุ้นความสนใจในการเรียนของนักเรียน ผ่อนคลายความเครียด ทำให้เกิดการเรียนที่สนุกสนาน ในการจัดการเรียนการสอนยังทำให้นักเรียนสามารถอ่านได้ง่ายขึ้น รวมไปถึงผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้เร็วยิ่งขึ้น เพราะการตูนช่วยสื่อความหมายให้เกิดความเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว ทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และสื่อประกอบการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย เหมาะสำหรับการส่งเสริมและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้านการอ่านของผู้เรียนให้ดีขึ้นได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของหนึ่งฤทัย ชูแก้ว (2556) พบว่า ระดับความพึงพอใจในการเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 1 หลังได้รับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้บทเรียนการตูนร่วมกับเทคนิคการเรียนรู้ STAD มีความพึงพอใจภาพรวมอยู่ในระดับมาก จึงสรุปได้ว่าบทเรียนการตูนและการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ช่วยกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมการเรียนร่วมกัน มีกิจกรรมที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล อีกทั้งยังส่งเสริมพัฒนาการทางด้านต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย โดยใช้บทเรียนการตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 สามารถสรุปความรู้และต่อยอดเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. ได้เทคนิค วิธีการสอน กระบวนการใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนซึ่งจะช่วย

ให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น อีกทั้งผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

2. เกิดนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบของสื่อการสอนที่ทันสมัยและประหยัดเวลา เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในเนื้อหากลุ่มสาระอื่น ๆ ได้

3. แนวทางการกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิคการสอนใหม่ ควบคู่ไปกับการใช้นวัตกรรมหรือสื่อการสอนที่ทันสมัย โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 เตรียมตัวผู้สอน เป็นการเตรียมตัวในการอ่าน ฟังหรือดูเนื้อหาที่อยู่ในสื่อที่จะใช้ว่ามีเนื้อหาถูกต้อง ครบถ้วน และตรงกับที่ต้องการหรือไม่ ถ้าสื่อนั้นมีเนื้อหาไม่ครบ ผู้สอนจะเพิ่มโดยวิธีใดในจุดไหนบ้าง จะมีวิธีใช้สื่ออย่างไร ขั้นตอนเหล่านี้ผู้สอนต้องเตรียมตัวโดยเขียนลงในแผนการสอนเพื่อการใช้สื่อได้ถูกต้อง

3.2 เตรียมจัดสภาพแวดล้อม โดยการจัดเตรียมวัสดุ เครื่องมือ และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ให้พร้อม ตลอดจนต้องเตรียมสถานที่หรือห้องเรียนให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสมด้วย

3.3 เตรียมพร้อมผู้เรียน เป็นการเตรียมผู้เรียนโดยมีการแนะนำหรือให้ความคิดรวบยอดว่าเนื้อหาในสื่อเป็นอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนเตรียมในการฟัง ดู หรืออ่านเนื้อหาจากสื่อให้เข้าใจได้ดีและสามารถจับประเด็นสำคัญของเนื้อหาได้

3.4 การใช้สื่อ ผู้สอนต้องใช้สื่อให้เหมาะกับขั้นตอนที่เตรียมไว้ เพื่อดำเนินการสอนได้อย่างราบรื่น และต้องควบคุมการเสนอสื่อให้ถูกต้อง

3.5 การประเมินติดตามผล หลังจากมีการเสนอสื่อแล้ว ควรมีการประเมินและติดตามผลโดยการให้ผู้เรียนตอบคำถาม อภิปราย หรือเขียนรายงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ด้านผู้บริหารระดับโรงเรียน

ในการวิจัยการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ โดยใช้บทเรียนการ์ตูนร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านคำพื้นฐานภาษาไทย การอ่านออกเขียนได้ของนักเรียนและการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น ดังนั้น ผู้บริหารจึงควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้าง สนับสนุน ทั้งทางด้านสื่อและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เอื้อต่อนักเรียนและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน ควรจัดทำในทุกระดับชั้นและทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพทางการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่สูงขึ้นและการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ด้านครูผู้สอน

1. การพัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียนระดับประถมศึกษา ควรเลือกคำศัพท์ให้เหมาะสมกับวัยและระดับชั้นของผู้เรียน ไม่ยากหรือง่ายเกินไป สามารถเลือกคำพื้นฐานภาษาไทยมาใช้ในการอ่านของนักเรียนให้ตรงกับมาตรฐานและตัวชี้วัดภาษาไทย

2. การใช้เทคนิคการสอนใหม่ ที่นักเรียนอาจไม่คุ้นเคย คุณครูควรมีความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอน และมีการเตรียมตัวให้ดีกว่าที่จะจัดกิจกรรมให้กับนักเรียน ครูควรอ่านและอธิบายคำสั่งให้นักเรียนเข้าใจก่อนในระยะแรก เมื่อนักเรียนปรับตัวได้แล้ว จึงจะค่อยๆ ให้นักเรียนศึกษาด้วยตนเอง ครูเป็นผู้คอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิด

ด้านเขตพื้นที่การศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรให้ความสำคัญในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้นวัตกรรม/สื่อ ร่วมกับเทคนิคการสอนของคุณครู และสนับสนุนให้ครูผู้สอนมีความรู้เรื่องการจัดทำสร้างสื่อ/นวัตกรรมใหม่ รวมไปถึงเทคนิคการสอนต่าง ๆ ให้กับคุณครูทุกระดับชั้น ทุกกลุ่มสาระมีการเข้ามานิเทศติดตาม กำกับดูแล โรงเรียนอย่างใกล้ชิด รวมไปถึงคอยสนับสนุนโครงการดี ๆ ให้เกิดกับโรงเรียนมากที่สุด เพื่อพัฒนาทั้งนักเรียน คุณครู บุคลากรทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ ดังนี้

1. การใช้บทเรียนการ์ตูน ครูผู้สอนควรมีความเข้าใจในหลักการและเข้าใจการใช้บทเรียนการ์ตูน ร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD โดยมีขั้นตอนของการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1. การนำเสนอบทเรียน ขั้นที่ 2 การเรียนกลุ่มย่อย ขั้นที่ 3 การเล่นเกมแข่งขันตอบปัญหา ขั้นที่ 4 การยกย่องและยอมรับ ครูผู้สอนควรให้คำแนะนำและคอยช่วยเหลือในกรณีที่นักเรียนมีปัญหาด้านการอ่านทันที

2. เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาในการศึกษาค้นคว้าจากการใช้เทคนิคการสอนรูปแบบที่แปลกใหม่ไปจากการสอนปกติ ครูควรอธิบายและทำความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหา จุดประสงค์ของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ก่อนการเรียนการสอน และคำแนะนำของการใช้บทเรียนการ์ตูน

3. ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกลุ่ม ครูต้องคอยกำกับดูแล ให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะ ใช้วิธีการเสริมแรง และกล่าวให้กำลังใจนักเรียนกลุ่มที่ได้คะแนนน้อยเพื่อเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการพัฒนาตนเอง

4. การจัดกิจกรรมทุกครั้ง ควรยืดหยุ่นเวลาตามความเหมาะสม เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกทักษะจริง ๆ

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. (พิมพ์ครั้งที่3). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุม สหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

- จรีลักษณ์ จิรวินบูลย์. (2546). *คู่มือครูและผู้ปกครองสำหรับเด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้-การอ่าน*. กรุงเทพฯ: องค์การการค้าของคุรุสภา.
- ทิตินา แคมมณี. (2547). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภดล จันทรพิณ. (2542). *การใช้ภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- นภเนตร ธรรมบวร. (2544). *การพัฒนากระบวนการคิดในเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษบา ชูคำ. (2550). *ผลของการใช้บทเรียนการคูณคณิตศาสตร์แบบ E-Book เรื่องโจทย์ปัญหาสมการเชิงเส้น ตัวแปรเดียวที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจในวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- บุษบา ญาณสมเด็จ. (2549). *เปรียบเทียบผลการปรึกษาเชิงจิตวิทยาแบบกลุ่มและการสอนซ่อมเสริมที่มีต่อเจตคติในการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหอพระ จังหวัดเชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปิยธิดา สังฆะโน. (2550). *การพัฒนาบทเรียนสำเร็จรูปการคูณ เรื่อง จำนวน สุภาพิต และคำพ้องเพยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมหาวชิราวุธ จ.สงขลา*. (สารนิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผดุง อารยะวิญญู. (2550). *การวิจัยเพื่อพัฒนาโรงเรียนต้นแบบในการจัดการเรียนรวมระหว่างเด็กปกติกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วิมลรัตน์ สุนทรโรจน์. (2545). *เอกสารประกอบการเรียนการสอนวิชาพัฒนาการเรียนการสอน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาสารคาม: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์. (2544). *ความบกพร่องในการเรียนรู้หรือแอลดี: ปัญหาการเรียนรู้ที่แก้ไขได้*. กรุงเทพฯ: องค์การการค้าคุรุสภา.
- สุนันทา ฝันนิมิตร. (2543). *ผลของการใช้หนังสือการ์ตูนภาพยกระดับประกอบการอ่านบทร้อยกรองภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. (2545). *21 วิธีจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

- หนึ่งฤทัย ชูแก้ว. (2556). ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้บทเรียนการคูณร่วมกับเทคนิค STAD เรื่อง คู่อันดับกราฟ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์และความพึงพอใจของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อรอุมา ไชโยธา. (2547). การพัฒนาชุดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ด้วยตนเองแบบสืบสวนสอบสวนที่ใช้ การคูณประกอบ เรื่อง ระบบจำนวนเต็ม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. (สารนิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิ โรฒ.

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของพนักงานในสำนักงาน ยุคปกติใหม่

A Study of Success Indicators of Off-Site Operations of Employees in the
New Normal Offices

ศศิธร วชิรปัญญาพงศ์¹

Sasitorn Wachirapanyapong

Received: September 05, 2021

Revised: October 27, 2021

Accepted: November 08, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.20

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงานยุคปกติใหม่ ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ กำหนดขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 20 เท่า จากตัวแปรสังเกตได้ เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามออนไลน์ ที่ผ่านกระบวนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ เพื่อให้ได้เครื่องมือคุณภาพ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง .985 และค่าความตรง .984 เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานทั้งภาครัฐและเอกชน ได้รับคำตอบกลับคืนมา จำนวน 240 ตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสมการโครงสร้างเชิงเส้น ผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงานยุคปกติใหม่ ประกอบด้วย 1) ทิศทางปัญญา ได้แก่ ทักษะมนุษย์และทุนองค์การ 2) ปัจจัยในการทำงานระยะไกล ได้แก่ ทรัพยากรที่สนับสนุนและนโยบายองค์การ และ 3) เป้าหมายความสำเร็จ ได้แก่ ความสำเร็จเชิงปริมาณ ความสำเร็จเชิงคุณภาพ ความสำเร็จด้านเวลา และ ความสำเร็จด้านต้นทุนค่าใช้จ่าย มีความสอดคล้องกับบรรณกรรมและข้อมูลเชิงประจักษ์โดยมีค่า $p\text{-value} = 0.043$, $GFI = 0.98$, $CFI = 0.98$, $NFI = 0.99$, $IFI = 1.00$, $RMSEA = 0.056$, $SRMR = 0.013$ แสดงว่ามีความสอดคล้องกับบรรณกรรมและข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ: ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ, การปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง, ยุคปกติใหม่

¹ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี; Thepsatri Rajabhat University

Corresponding author, e-mail: sasitorn.w@lawasri.tru.ac.th, Tel. 098-8964515

Abstract

This research article aimed to study the success indicators of off-site operations of employees in the new normal offices with simple random sampling by selecting accidental sampling. The sample size used in the research was set to 20 times from the observed variables. The tool used was an online questionnaire through the process of creating and checking the quality of the tools to get quality tools, the reliability coefficient .985 and the straightness .984. Data were collected from the sample group who worked in both government and private offices. A total of 240 samples were received. Data were analyzed by linear structural equations. The results showed that the success indicators of off-site operations of employees in the new normal offices consisted of 1) intellectual capital was human capital and organizational capital; 2) long-distance working factors were supporting resources and organizational policies; and 3) success goals were quantitative success, qualitative success, time success and cost success that were consistent with literature and empirical data with $p\text{-value} = 0.043$, $GFI = 0.98$, $CFI = 0.98$, $NFI = 0.99$, $IFI = 1.00$, $RMSEA = 0.056$, $SRMR = 0.013$. It showed that there was consistent with literature and empirical data.

Keywords: Success Indicators, Off-site Operations, New Normal

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบัน พ.ศ.2563-2564 เกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งมีความรุนแรงแพร่กระจายไปทั่วโลกและทวีความรุนแรงอย่างต่อเนื่อง ต่อมากระทรวงสาธารณสุขได้ประกาศว่าโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด 19 (Coronavirus Disease 2019 (COVID-19) เป็นโรคติดต่ออันตราย และได้กำหนดมาตรการด้านสาธารณสุข เพื่อลดอัตราความเสี่ยงในการสัมผัสเชื้อด้วยการเว้นระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) เพื่อลดโอกาสได้รับเชื้อ ส่งผลให้การดำรงชีวิตประจำวัน ชีวิตการทำงาน ชีวิตการเรียนรู้ และชีวิตในสังคมเกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตที่ผิดไปจากวิถีเดิม วิถีชีวิตรูปแบบนี้ไม่ได้ทำให้ผู้คนในสังคมมีความห่างกัน แต่เป็นเพียงการเว้นระยะห่างทางกายภาพ (Physical Distancing) (พรเทพ ศิริวนารังสรรค์, 2563) แต่สถานการณ์เหล่านี้ไม่สามารถทำให้สังคมหยุดชะงัก การดำเนินกิจกรรมทางสังคมยังสามารถขับเคลื่อนต่อไป ด้วยการพึ่งระบบอิเล็กทรอนิกส์ผ่านอินเทอร์เน็ตให้มากขึ้น จากที่ได้กล่าวนี้ จึงเกิดคำใหม่ที่ใช้เรียกสถานการณ์นี้ว่า ยุคปกติใหม่ (New Normal)

การปฏิบัติงานในภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนยังจำเป็นต้องขับเคลื่อนต่อไป เพื่อดำรงเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ที่นอกเหนือจากสาธารณสุข ดังนั้น จึงมีการปรับเปลี่ยนการ

ปฏิบัติงานให้มีความยืดหยุ่น ไม่จำเป็นต้องประจำอยู่ที่สำนักงาน สถานประกอบการ หรือร้านค้า อาจทำงานจากที่บ้านหรือที่อื่นใดนอกที่ตั้งที่ทำงานก็สามารถทำได้ โดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของหน่วยงานภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ ภายใต้กรอบแนวคิด “ปฏิบัติงานได้ทุกสถานที่ ทุกเวลา” จึงได้นิยามการปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของส่วนราชการ ว่าหมายถึง การปฏิบัติงานของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ นอกสถานที่ทำงานตามปกติ เช่น ในพื้นที่ที่ส่วนราชการจัดไว้เป็นสถานที่ทำงานร่วม (Co-working Space) และมีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างส่วนราชการให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ต่างสังกัด สามารถไปปฏิบัติราชการได้ หรือสำนักงานย่อยของส่วนราชการเอง หรือสถานที่พักอาศัยของข้าราชการและเจ้าหน้าที่ หรือสถานที่อื่นใดที่ส่วนราชการเห็นว่าเหมาะสม ซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติราชการแบบยืดหยุ่นที่เหมาะสมกับลักษณะงานและโครงสร้างของส่วนราชการ โดยพิจารณารายละเอียดที่ครอบคลุมประเด็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2563) ดังนี้ 1) ลักษณะงานพิจารณาจากภารกิจ ประเภทของงาน วิธีการปฏิบัติงาน หรือพิจารณาจากลักษณะของหน่วยงาน การจัดโครงสร้าง องค์กรหรือกลุ่มงานภายในส่วนราชการ แล้วกำหนดลักษณะของงานที่ให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่สามารถปฏิบัติราชการนอกสถานที่ทำงานได้ 2) ระยะเวลา รูปแบบวันเวลา และสถานที่ปฏิบัติงาน 3) ช่วงระยะเวลาของการกำหนดให้ปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง 4) แนวทางกำกับติดตามงาน 5) ระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงความปลอดภัยของระบบและข้อมูลของทางราชการ และ 6) การประเมินผลการปฏิบัติราชการและการเลื่อนเงินเดือน ซึ่งหน่วยงานภาคเอกชนก็ใช้แนวทางดังกล่าวในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง เพื่อคงประสิทธิภาพของการบริหารงานเช่นเดิมต่อไป

นอกจากนี้ ประเด็นสำคัญประการหนึ่งของการบริหารงานในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนนั้น ล้วนมุ่งหวังให้เกิดผลสำเร็จจากการทำงานและจากการมอบหมายงาน เพื่อให้ได้ผลงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่องค์กรต่าง ๆ ได้กำหนดไว้ แม้ว่าสภาพการณ์ปัจจุบันจะทำให้เกิดแนวทางการปฏิบัติงานและบริหารงานวิถีใหม่ในยุคปกติใหม่ (New Normal) แต่ความต้องการให้การบริหารองค์กรบรรลุเป้าหมายยังคงเป็นเช่นเดิม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางในการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในงานดังกล่าว วิธีหนึ่งคือการกำหนดหลักเกณฑ์หรือตัวชี้วัด ที่สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือ ในการวัดความสำเร็จในการทำงานนอกที่ตั้งที่เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันได้

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงศึกษาตัวชี้วัดระดับองค์กร (Organization Indicators) ที่เหมาะสมในการวัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานระยะไกลนอกที่ตั้ง เพื่อให้องค์การทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถนำไปใช้เป็นตัวชี้วัด ที่ใช้ในการวัดผลการปฏิบัติงาน รวมถึงใช้ในการกำหนดกรอบการปฏิบัติงานและกำหนดนโยบายที่สนับสนุนการปฏิบัติงาน โดยอาจไปสู่การสร้างตัวชี้วัดในระดับหน่วยงานหรือระดับบุคคลต่อไป หากมีตัวชี้วัดระดับองค์กรที่มีประสิทธิภาพ สามารถใช้วัดได้อย่างชัดเจน จะส่งผลต่อการวางระบบงานที่เกิดประสิทธิภาพการทำงานทุกระดับ ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์กรต่อไป

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน ยุคปกติใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้ ดำเนินการในช่วงเดือนมกราคม ถึงพฤษภาคม 2564 โดยใช้การวิจัยแบบวิธีผสมผสานวิธี (Mixed Methods) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เนื่องจากเป็นกลุ่มงานที่มีลักษณะงานที่สามารถปฏิบัติงานผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้โดยไม่ต้องทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติโมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้น (Structural Equation Model: SEM) จึงกำหนดขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย 20 เท่า (Joseph F. Hair ed al., 2010) ของตัวแปรสังเกตได้จำนวน 8 ตัวแปร ได้จำนวน 160 ตัวอย่าง รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ แต่จากการใช้แบบสอบถามออนไลน์ไปยังกลุ่มตัวอย่าง ได้รับคำตอบกลับมา 240 ตัวอย่าง คิดเป็น 30 เท่า ของตัวแปรสังเกตได้

ตัวแปรในการวิจัย ประกอบด้วยตัวแปรอิสระ (Independent Variables) 2 ตัวแปร ได้แก่ 1) ทุนทางปัญญา (Leif Edvinsson and Michael S. Malone, 1997) วัดได้จากตัวแปรเชิงประจักษ์ 2 ตัวแปร ได้แก่ ทุนมนุษย์และทุนองค์การ 2) ปัจจัยในการทำงานระยะไกล (T. Alexandra Beauregard et al, 2019) วัดได้จากตัวแปรเชิงประจักษ์ 2 ตัวแปร ได้แก่ ทรัพยากรที่สนับสนุนและนโยบายองค์การ และ ตัวแปรตาม (Dependent Variables) 1 ตัวแปร คือ เป้าหมายความสำเร็จ (Elmore Peterson, Edward Grosvenor Plowman, 1989) วัดได้จากตัวแปรเชิงประจักษ์ 4 ตัวแปร ได้แก่ ความสำเร็จเชิงปริมาณ ความสำเร็จเชิงคุณภาพ ความสำเร็จด้านเวลา และความสำเร็จด้านต้นทุนค่าใช้จ่าย

กรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษาตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงานยุคปกติใหม่ ผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานและการทำงานในระยะไกลหรือนอกที่ตั้ง โดยผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรอิสระ จาก 2 แนวคิด ประกอบด้วย 1) ทุนทางปัญญา (Leif Edvinsson and Michael S. Malone, 1997) ได้แก่ ทุนมนุษย์และทุนองค์การ 2) ปัจจัยในการทำงานระยะไกล (Alexandra Beauregard et al, 2019) ได้แก่ ทรัพยากรที่สนับสนุน และ นโยบายองค์การ ส่วนตัวแปรตามนั้น นำแนวคิดประสิทธิภาพของงาน (Efficiency) ของปีเตอร์เซนและโพลแมน (Elmore Peterson, Edward Grosvenor Plowman, 1989) เป็นตัวแปรตามในด้านเป้าหมายความสำเร็จของงาน ประกอบด้วย คุณภาพของงาน ปริมาณงาน เวลาที่ใช้ในงาน และค่าใช้จ่าย เป็นการวัดความสำเร็จที่ได้จากการทำงาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ทูทางปัญญา

ทูทางปัญญาเป็นทุนที่มีบทบาทที่สำคัญในการจัดการธุรกิจ ในการสร้างคุณค่าองค์กรและสร้างความได้เปรียบอย่างยั่งยืนให้แก่ธุรกิจ โดยมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลต่อคุณค่าของทูทางปัญญา (Cheng-Jen Huang and Chun Ju Liu, 2005) การวิจัยครั้งนี้ศึกษาใน 2 องค์ประกอบ คือ ทุนมนุษย์ (Human Capital) และ ทุนขององค์กร (Structure Capital) ดังนี้ 1) ทุนมนุษย์ เป็นคุณสมบัติของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร เช่น ความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ทักษะ ประสิทธิภาพ ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และความสามารถในการแก้ไขปัญหา เป็นสิ่งที่อยู่ติดกับตัวพนักงาน (Renato Sydlera, Stefan Haefligerb and Robert Pruksac, 2014) รวมถึงความรับผิดชอบ แรงจูงใจ และความจงรักภักดีของพนักงาน (Bernard Marr, Giovanni Schiuma and Andy Neely, 2004) เป็นสิ่งที่องค์กรสามารถเพิ่มขีดความสามารถของพนักงานในการทำงาน ที่ช่วยสนับสนุนประสิทธิภาพทางปัญญา ต่อผลการดำเนินงานโดยรวมขององค์กร (Leif Edvinsson and Michael S. Malone, 1997) 2) ทุนองค์กร เป็นโครงสร้างพื้นฐานขององค์กร ประกอบด้วย ทรัพย์สินทางกายภาพขององค์กร และสิ่งที่แปลงจากความรู้ที่เป็นผลลัพธ์หรือผลิตภัณฑ์ เช่น เอกสาร ฐานข้อมูล คู่มืออธิบาย ขั้นตอนการทำงาน รวมถึงทรัพย์สินทางปัญญาขององค์กร เช่น สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ ความลับทางการค้า เครื่องหมายการค้า เป็นต้น (Aino Kianto, Pia Hurmelinna-Laukkanen and Paavo Ritala, 2010) โดยทุนองค์กรส่งผลต่อมูลค่าและกำไรแก่องค์กร (Ming-Chin Chen, Shu-Ju Cheng and Yuhchang Hwang, 2005)

2. ปัจจัยในการทำงานระยะไกล

ในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งควรมีปัจจัยสนับสนุน การปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง ทั้งทางด้านเทคโนโลยี ที่พร้อมต่อการใช้งาน ง่ายต่อเข้าถึงระบบ โดยเทคโนโลยีและระบบการบริหารจัดการแบบยืดหยุ่น รวมทั้งโครงสร้างพื้นฐานที่มีความพร้อม ส่งผลต่อความสำเร็จในการทำงานระยะไกล (Alexandra Beauregard et al, 2019) เพื่อเชื่อมต่อการปฏิบัติงานระหว่างในที่ตั้งกับนอกที่ตั้งให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามพันธกิจที่รับผิดชอบองค์กรจึงต้องมีการจัดระบบการสนับสนุนใน 2 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) ทรัพยากรที่สนับสนุน (Resource Facilitating Conditions) การปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง เป็นเครื่องมืออุปกรณ์ที่อาจมีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากการทำงานในสถานที่ทำงาน ทรัพยากรในการทำงานที่เพียงพอหรือเหมาะสมต่อการปฏิบัติงานทางไกลหรือนอกที่ตั้ง จึงส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงาน องค์กรจึงต้องลงทุนอุปกรณ์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้ที่ปฏิบัติงานนอกที่ตั้งมีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (Neal Ward and Ghassem Shabha, 2001) รวมถึงสนับสนุนการเชื่อมต่ออุปกรณ์ เทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยต่อการใช้งาน (Technology Facilitating Conditions) และมีโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เพื่อเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการควบคุมการทำงานระยะไกลได้เป็นอย่างดี (Alan Felstead, Nick Jewson and Sally Walters, 2003) 2) นโยบายองค์กร (Corporate Policy) เป็นปัจจัยส่งเสริมที่มีผลต่อพฤติกรรมและประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารระดับสูงต้องมียุทธศาสตร์ที่เด่นชัด ปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน พัฒนาทักษะพนักงานในการใช้ระบบการทำงานทางไกล และให้พนักงานมั่นใจว่าการ

ประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งในและนอกที่ตั้งไม่แตกต่างกัน (Nick van der Meulen, Peter van Baalen and Eric van Heck, 2014) เช่น กำหนดระบบการวัดผลการปฏิบัติงาน ที่เป็นระบบการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์จากการทำงาน พนักงานไม่ต้องกังวลว่าจะถูกวัดผลการปฏิบัติงานอย่างไม่เป็นธรรม มีผลการวิจัยที่ยืนยันว่า ระบบการวัดผลที่เหมาะสมกับการทำงานทางไกลคือระบบการวัดผลที่เน้นที่ผลงาน (Management by Result Oriented) (Viviane Illegems, Alain Verbeke and Rosette S'Jegers, 2001)

3. เป้าหมายความสำเร็จ

ประสิทธิภาพขององค์กร คือ ผลการดำเนินงานตามภารกิจขององค์กร ตามวัตถุประสงค์ โดยใช้ทรัพยากรและปัจจัยในการบริหารอย่างคุ้มค่า ประหยัด เวลา ทรัพยากรและกำลังแรงงาน โดยปีเตอร์เซน และโพล์แมน (Elmore Petersen and E. Grosvenor Plowman, 1989) ได้สรุปองค์ประกอบของประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดประสิทธิภาพของงาน ไว้ 4 ข้อ ได้แก่ 1) คุณภาพของงาน (Quality) หมายถึง ผลงานจะต้องมีคุณภาพตามที่กำหนด ถูกต้องเป็นไปตามมาตรฐาน ผลการทำงานจะต้องได้ประโยชน์ที่คุ้มค่า เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและเกิดความพึงพอใจต่อลูกค้าหรือผู้ที่มารับบริการ 2) ปริมาณงาน (Quantity) หมายถึง จำนวนผลงานตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ โดยกำหนดปริมาณงานที่เหมาะสมตามลักษณะงาน สอดคล้องกับแผนงานหรือเป้าหมายที่วางไว้ รวมถึงการบริหารเวลาเพื่อให้ได้ปริมาณงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีปริมาณงานที่สมดุลกับกำลังแรงงานที่ใช้ 3) เวลาที่ใช้ในงาน (Time) หมายถึง ช่วงเวลาที่กำหนดในการดำเนินงานจะต้องกำหนดอย่างเหมาะสมตามลักษณะของงาน ความยากง่ายของงาน โดยอาจมีการพัฒนาเทคนิคการทำงานให้มีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ใช้เวลาในการปฏิบัติงานน้อย ส่งมอบงานตรงตามกำหนด รวดเร็วและได้ผลงานที่ถูกต้อง 4) ค่าใช้จ่าย (Cost) หมายถึง ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานทุกส่วน ต้องมีความเหมาะสมกับงาน โดยประสิทธิภาพในด้านค่าใช้จ่ายหรือต้นทุน คือใช้ทรัพยากรด้าน บุคคล วัสดุ เทคโนโลยี และการเงิน ที่มีอยู่อย่างประหยัดและคุ้มค่าที่สุด ด้วยการวางแผนงานก่อนเริ่มปฏิบัติงานเพื่อลดความสูญเสียที่ไม่จำเป็น อันเป็นการลดต้นทุนของการดำเนินการ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นผลลัพธ์จากการดำเนินงานที่มีลักษณะเป็นตัวชี้วัดได้ตามคุณลักษณะของตัวชี้วัดที่ดีตามหลัก SMART Objective ของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน ได้แก่ ความเฉพาะเจาะจง (Specific: S) สามารถนำไปวัดผลการปฏิบัติงานได้จริง (Measurable: M) สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ (Attainable/Achievable: A) มีความสมจริงเป็นจริงได้ (Realistic: R) และสามารถชี้วัดผลการปฏิบัติงานได้ภายในเวลาที่กำหนด (Time Bound: T)

กล่าวโดยสรุปว่า การศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาตัวชี้วัดความสำเร็จในการทำงานนอกที่ตั้งในครั้งนี้ ศึกษาจากตัวแปรที่ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) ด้วยทุนทางปัญญา ปัจจัยกระบวนการ (Process) ด้วยปัจจัยการทำงานระยะไกล และผลลัพธ์ที่ต้องการ (Output) คือ เป้าหมายความสำเร็จ

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ด้วยการสร้างแบบสอบถามออนไลน์ ดำเนินการใน 2 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 แบบสอบถามฉบับร่าง ด้วยการศึกษาค้นคว้าเอกสารและสรุปเป็นประเด็นสำคัญ ต่อจากนั้น นำไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินผลการปฏิบัติงานในองค์กร จำนวน 5 คน เพื่อนำมาสรุปเป็นตัวแปรและใช้ในการสร้างแบบสอบถาม แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง ข้อตัวชี้วัดกับวัตถุประสงค์ (Item Objective Congruence index: IOC) โดยได้ค่า IOC เท่ากับ .984 โดยมีการปรับปรุงข้อคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียง กลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน 30 คน เพื่อวิเคราะห์ค่าอำนาจจำแนก ระหว่างกลุ่มที่มีคะแนนแต่ละตัวแปร มากกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 75 เป็นกลุ่มสูง และกลุ่มที่มีคะแนนแต่ละตัวแปรน้อยกว่าเปอร์เซ็นต์ ไทล์ที่ 25 เป็นกลุ่มต่ำ ทดสอบค่าทีแบบเป็นอิสระจากกัน (Independent Sample t-test) ที่มี ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 ขึ้นไป เพื่อคัดเลือกข้อคำถาม แล้วหาค่าอำนาจจำแนก โดยใช้วิธีการ หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ระหว่างคะแนนรวมของแบบวัด (Corrected Item-Total Correlation: CITC) เพื่อวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนจากข้อคำถามกับคะแนน รวมของตัวชี้วัดจำแนกรายข้อ โดยแต่ละข้อมีค่าตั้งแต่ .60 ขึ้นไป แล้วจึงคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่า ความสัมพันธ์เป็นบวก แล้วนำผลที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกจากผลจากการทดลอง มาวิเคราะห์หาค่า สัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha Coefficient) เพื่อหาความสอดคล้อง ภายในของตัวชี้วัด (Internal Consistency) โดยได้ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค .985 จึง ได้ข้อคำถามในแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ จำนวน 43 ข้อ เพื่อใช้ในการวิจัยตัวชี้วัดความสำเร็จในการ ปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน ในยุคปกติใหม่

การเก็บรวบรวมข้อมูล รวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental sampling) ด้วยการใช้แบบสอบถามที่ผ่านกระบวนการคุณภาพดังกล่าว สร้างเป็นแบบสอบถาม ออนไลน์ใน Google Form โดยสร้างลิงค์ <https://forms.gle/vNMjBgrrFTcreK5p9> ส่งให้กับกลุ่ม ตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานในสำนักงานทั้งภาครัฐและเอกชน ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไปยังหน่วยงาน ต่าง ๆ โดยขอความอนุเคราะห์ให้ตอบแบบสอบถาม หรือส่งต่อแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่าง ทำ ให้ได้รับคำตอบกลับคืนมา จำนวน 240 คน แล้วจึงตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ก่อน นำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อทำการทดสอบตัวชี้วัดที่พัฒนาจาก ทฤษฎีปัญหา ปัจจัยในการ ทำงานระยะไกล และเป้าหมายความสำเร็จ มีความเหมาะสมที่จะเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการ ปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน ในยุคปกติใหม่ หรือไม่ งานวิจัยนี้เลือกใช้เทคนิค โมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้น (Structural Equation Model: SEM) เพื่อตรวจสอบว่าโมเดล ที่ สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมมีความถูกต้อง มากน้อยเพียงใด เมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลเชิง ประจักษ์ โดยใช้การพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างด้วยวิธีการแบบสองขั้นตอน (Two step

Approach to Modeling) (James C. Anderson and David W. Gerbing, 1988) มีผลการวิเคราะห์ใน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรก ตรวจสอบโมเดลการวัด (Measurement model) เป็นการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ด้วยการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ (กัลยา วานิชบัญชา, 2557) ขั้นตอนที่สอง วิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้น (Structural Equation Model: SEM) พิจารณาความสอดคล้องของโมเดลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยดูจากค่าดัชนีความสอดคล้องของโมเดล

สรุปผลการวิจัย

1. ค่าเฉลี่ยตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงานยุคปกติใหม่ เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยรวมมากไปหาน้อย สรุปได้ดังนี้

1.1 ตัวชี้วัดทุนทางปัญญา อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = .662) ประกอบด้วยปัจจัย 2 ด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ ทุนมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของงานของพนักงาน (แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์) และทุนองค์การ โดยให้ความสำคัญกับระบบสารสนเทศที่มีความพร้อมสนับสนุนข้อมูลให้พนักงานอย่างถูกต้องและรวดเร็ว

1.2 ตัวชี้วัดด้านเป้าหมายความสำเร็จ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = .819) ประกอบด้วยความสำเร็จ 4 ด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ เชิงคุณภาพโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาเทคนิคการทำงานให้มีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น เชิงเวลาโดยให้ความสำคัญกับการวางแผนบริหารเวลาเพื่อให้ได้ปริมาณงานตามเป้าหมายที่มีการกำหนดไว้ ด้านต้นทุนค่าใช้จ่ายโดยให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่าที่สุด และเชิงปริมาณงาน โดยให้ความสำคัญกับผลงานเสร็จตามกำหนดเมื่อเทียบกับความยากง่ายของงาน

1.3 ตัวชี้วัดปัจจัยในการทำงานระยะไกล อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.05$, S.D. = .827) ประกอบด้วยปัจจัย 2 ด้าน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย คือ นโยบายองค์การโดยให้ความสำคัญกับการสนับสนุนที่เด่นชัดของผู้บริหารระดับสูง และ ทรัพยากรที่สนับสนุนโดยให้ความสำคัญกับมีเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยต่อการใช้งาน พนักงานสามารถเข้าถึงได้ง่าย

2. ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลที่พัฒนาขึ้นกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ด้วยเทคนิคโมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้น (Structural Equation Model: SEM) มีผลการพัฒนาโมเดลสมการโครงสร้างด้วยวิธีการแบบสองขั้นตอน โดยมีผลการวิเคราะห์ทั้ง 2 ขั้นตอน คือ ตรวจสอบโมเดลการวัด และวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างตามลำดับ ดังนี้

2.1 ขั้นตอนที่แรก ตรวจสอบโมเดลการวัด (Measurement Model) การตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลก่อนนำไปวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ด้วยการทดสอบการสัมพันธ์ของตัวแปรสังเกตได้ ด้วยเมทริกซ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment: PE) โดยมีผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูล คือ โมเดลที่สร้างมีผลความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 ความสัมพันธ์แบบมีทิศทางเดียวกัน (ค่าความสัมพันธ์เป็นบวก) และมีค่าความสัมพันธ์ไม่เกิน 0.80 ค่าสัมบูรณ์ ทำให้ไม่เกิดสถานะ Multicollinearity นั่นคือ ตัวแปรอิสระไม่มี

ความสัมพันธ์กันเองก่อน หากมีความสัมพันธ์กันเองก่อนแล้ว ส่งผลให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการทดสอบโมเดล ผลการวิเคราะห์ทั้งหมดแสดงว่าโมเดลที่สร้างนี้ มีความเหมาะสมเพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้น (Structural Equation Model: SEM) ต่อไป ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูล

ตัวแปร	TA1	TA2	TB1	TB2	TC1	TC2	TC3	TC4
TA1	1							
TA2	.776**	1						
TB1	.719**	.876**	1					
TB2	.751**	.846**	.872**	1				
TC1	.687**	.758**	.760**	.788**	1			
TC2	.633**	.675**	.701**	.709**	.848**	1		
TC3	.623**	.676**	.717**	.726**	.864**	.903**	1	
TC4	.588**	.651**	.687**	.684**	.809**	.869**	.878**	1
Mean	4.28	4.11	4.02	4.08	4.14	4.10	4.11	4.06
S.D.	.625	.779	.861	.849	.857	.856	.860	.879

** Correlation is Significant at the 0.01, Bartlett's Test of Sphericity = 2348.735,

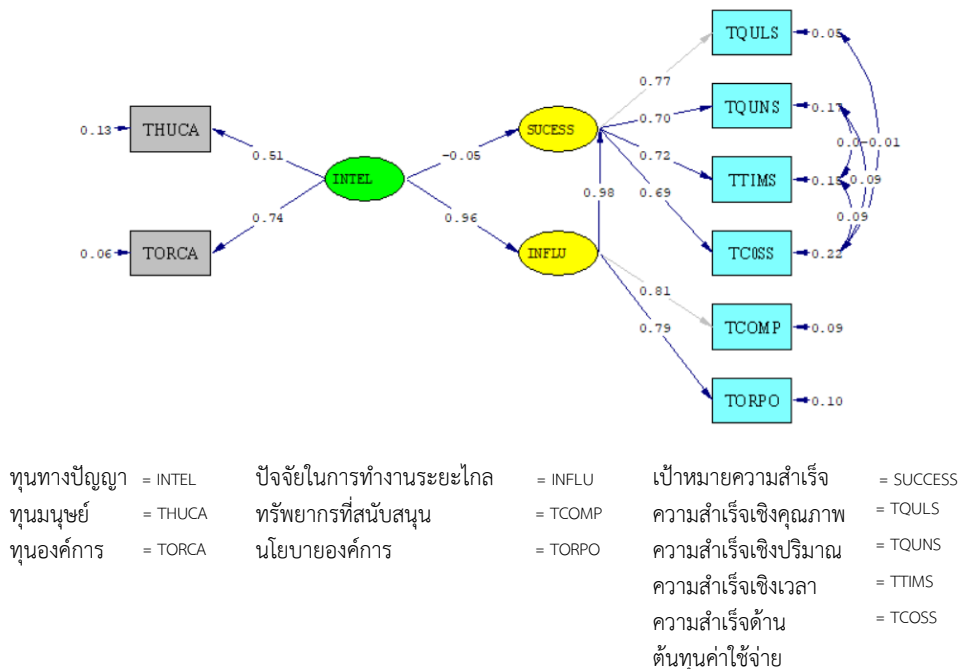
df = 28, p-value. = .000**, Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .927

**p<.01	ทุนมนุษย์	= TA1	ความสำเร็จเชิงคุณภาพ	= TC1
	ทุนองค์การ	= TA2	ความสำเร็จเชิงปริมาณ	= TC2
	ทรัพยากรที่สนับสนุน	= TB1	ความสำเร็จเชิงเวลา	= TC3
	นโยบายองค์การ	= TB2	ความสำเร็จด้านต้นทุนค่าใช้จ่าย	= TC4

2.2 ขั้นตอนที่สอง การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้น (Structural Equation Model: SEM) ด้วยเกณฑ์ที่ใช้ในการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล โดยอาศัยโปรแกรม LISREL ครึ่งนี้ ผลการตรวจสอบแสดงถึงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ได้แก่ ทุนทางปัญญา ปัจจัยในการทำงานระยะไกล และเป้าหมายความสำเร็จ ที่ได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ปรากฏว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยพิจารณาตามเกณฑ์ของแฮร์ (Joseph F. Hair, et.al., 2010) โดยได้ผลการพิจารณาดัชนีความสอดคล้องของโมเดลที่พัฒนาขึ้น มีค่า p-value = 0.043, GFI = 0.98, CFI = 0.98, NFI = 0.99, IFI = 1.00, RMSEA = 0.056, SRMR = 0.013 ซึ่งมีความสอดคล้องกับวรรณกรรมและข้อมูลเชิงประจักษ์ ผ่านตามเกณฑ์ที่กำหนด อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าแม้ว่าค่า p-value มีค่าน้อยกว่า .05 เล็กน้อย แต่สามารถพิจารณาความสอดคล้องของโมเดลต่อมาได้จากค่าความสอดคล้องอื่น ๆ คือ GFI, CFI, NFI, IFI และ SRMR ที่ผ่านตามเกณฑ์ (James Peugh and David F. Feldon, 2020; Muhammad Anwar and Syed Zulfiqar Ali Shah, 2020) รวมถึง ค่า RMSEA ที่มีค่าเกิน .05 มาเล็กน้อย แต่ไม่เกิน .08 เท่ากับว่าโมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิง

ประจักษ์ในระดับพอใช้ เช่นกัน (Adamantios Diamantopoulos and Judy A Siguaw, 2000; Schumacker, Randall E. and Lomax, Richard G., 2010)

3. การวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน ยุคปกติใหม่ พบว่า ทูทางปัญญา ปัจจัยในการทำงานระยะไกล และ เป้าหมายความสำเร็จ มีความกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ได้ผลการทดสอบดังเส้นทางความสัมพันธ์ของโมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้นที่พัฒนาขึ้น ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 เส้นทางความสัมพันธ์ของโมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้นที่พัฒนาขึ้น

จากภาพที่ 2 เห็นได้ว่าเส้นทางความสัมพันธ์ของโมเดลสมการโครงสร้างเชิงเส้นที่พัฒนาขึ้นจากตัวแปรทั้ง 3 ตัวแปร นั้นในแต่ละตัวแปรมีตัวแปรสังเกตได้เป็นองค์ประกอบที่ดีสามารถใช้เป็นตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน ยุคปกติใหม่ได้ โดยจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านทุนทางปัญญา ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ทุนมนุษย์ (THUCA) และทุนองค์กร (TORCA) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ดีของทุนทางปัญญา (INTEL) โดยมีค่า Factor Loading และ R^2 เท่ากับ 0.81 ($R^2 = 0.88$) และ 0.79 ($R^2 = 0.86$) ตามลำดับ

ด้านปัจจัยในการทำงานระยะไกล ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ทรัพยากรที่สนับสนุน (TCOMP) และนโยบายองค์กร (TORPO) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ดีของปัจจัยในการทำงานระยะไกล (INFLU) โดยมีค่า Factor Loading และ R^2 เท่ากับ 0.81 ($R^2 = 0.88$) และ 0.79 ($R^2 = 0.86$) ตามลำดับ

ด้านเป้าหมายความสำเร็จ ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ ความสำเร็จเชิงปริมาณ (TQUNS) ความสำเร็จเชิงคุณภาพ (TQULS) ความสำเร็จด้านเวลา (TTIMS) ความสำเร็จด้านต้นทุนค่าใช้จ่าย (TCOSS) ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ดีของความสำเร็จในการทำงานระยะไกล (SUCCESS) โดยมีค่า Factor Loading และ R^2 เท่ากับ 0.77 ($R^2 = 0.94$), 0.70 ($R^2 = 0.77$), 0.72 ($R^2 = 0.80$), 0.69 ($R^2 = 0.72$) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อศึกษาตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานระยะไกลนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน ยุคปกติใหม่ ผลการวิจัย พบว่า ตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน ยุคปกติใหม่ ประกอบด้วย ทูทางปัญญา ปัจจัยในการทำงานระยะไกล และเป้าหมายความสำเร็จ ซึ่งต่างมีอิทธิพลต่อกันเป็นลำดับ จึงสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ทูทางปัญญาส่งผลต่อปัจจัยในการทำงานระยะไกล

ทูทางปัญญา มีความสำคัญในด้านการสนับสนุนการทำงานให้ประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์นวัตกรรมสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน โดยทูทางปัญญาเป็นผลรวมของทุนมนุษย์และทุนโครงสร้าง ซึ่งรวมถึงประสบการณ์ที่นำมาประยุกต์ใช้ เทคโนโลยีขององค์กร ความสัมพันธ์กับลูกค้าและทักษะเชิงวิชาชีพ ช่วยให้องค์กรเกิดความได้เปรียบในการแข่งขัน (Leif Edvinsson and Michael S. Malone, 1997) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเซินเซงและฮวาง (Ming-Chin Chen, Shu-Ju Cheng and Yuhchang Hwang, 2005) ที่พบว่า ทูทางปัญญาเป็นตัวชี้วัดถึงประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจขององค์กร เป็นสัญลักษณ์ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาของประเทศ ดังนั้น การค้นหาแนวทางความสำเร็จในการทำงานระยะไกลนั้น สามารถนำองค์ประกอบของทูทางปัญญาเป็นเครื่องมือในการวัดและประเมินผลเพื่อนำไปสู่การพัฒนาต่อไป

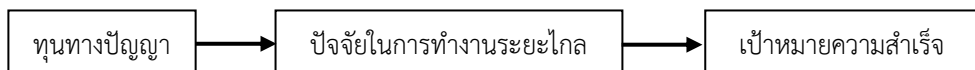
ปัจจัยในการทำงานระยะไกล ส่งผลต่อ เป้าหมายความสำเร็จ

ปัจจัยในการทำงานระยะไกล ส่งผลต่อเป้าหมายความสำเร็จ ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพองค์กร ในการใช้ตัวกลางในการสื่อสารเชื่อมโยงระหว่างผู้ปฏิบัติงานนอกที่ตั้งกับองค์กร ได้แก่ ทรัพยากรที่สนับสนุน ได้แก่ เทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของริโว อูบูโด (Marcella Riwo-Abudho, Lily W. Njanja, Isaac Ochieng, 2013) พบว่า การมีนวัตกรรมและวิทยาการที่ทันสมัย การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลที่มีเสถียรภาพ รวดเร็วและทันเหตุการณ์ ก่อให้เกิดการปฏิบัติงานที่รวดเร็ว ถูกต้อง สามารถเชื่อมต่อข้อมูลระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยเพิ่มพูนสมรรถนะขององค์กรเชิงแข่งขัน นอกจากนั้นนโยบายองค์กรเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการทำงานระยะไกล (Alexandra Beauregard et al 2019) โดยตัวชี้วัดเป้าหมายความสำเร็จในการทำงานระยะไกล ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ ความสำเร็จเชิงปริมาณ ความสำเร็จเชิงคุณภาพ ความสำเร็จด้านเวลา และความสำเร็จด้านต้นทุนค่าใช้จ่าย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา

ของบริติชแอร์เวย์ (British Airways, 2008 อ้างถึงในเสาวลักษณ์ แจ่มจำรูณ, นิตากร สมสุข, 2559) พบว่า ความถูกต้อง รวดเร็ว ตรงต่อเวลา ความสามารถในการปฏิบัติงานอันเนื่องจากการจัดการที่ชัดเจน การมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถรวมกับการมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย ภายใต้การดำเนินงานที่ประหยัดต้นทุน การบริหารการเงินที่เหมาะสมคุ้มค่าลดการสูญเสียโดยไม่จำเป็น จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพของการบริหารองค์การ

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของพนักงานในสำนักงานยุคปกติใหม่ตามโมเดลที่ได้พัฒนาขึ้น เมื่อพิจารณาอิทธิพลรวมของโมเดล พบว่า ทูทางปัญญา (INTEL) มีอิทธิพลทางตรงต่อปัจจัยในการทำงานระยะไกล โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางอิทธิพลเท่ากับ 0.96 ($t=17.85$) ในขณะเดียวกัน ปัจจัยในการทำงานระยะไกล (INFLU) ก็มีอิทธิพลทางตรงต่อเป้าหมายความสำเร็จ (SUCCESS) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เส้นทางอิทธิพลเท่ากับ 0.98 ($t=2.66$) อย่างมีนัยสำคัญ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 โมเดลตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของพนักงานในสำนักงานยุคปกติใหม่

ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานที่มีการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง สามารถใช้ตัวชี้วัดที่ได้จากผลการวิจัยนี้ เป็นกรอบในการวัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน โดยเฉพาะองค์ประกอบ ทุนทางปัญญาและปัจจัยในการทำงานระยะไกล เพื่อประเมินสภาพปัจจุบันในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งในองค์การ ที่นำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงการสนับสนุนการทำงานนอกที่ตั้งให้มีประสิทธิภาพต่อไป ขณะเดียวกัน องค์ประกอบเป้าหมายความสำเร็จ สามารถนำไปใช้ประเมินประสิทธิภาพการทำงานนอกที่ตั้งของกลุ่มพนักงานในสำนักงาน ดังองค์ประกอบดัชนีและตัวชี้วัด ต่อไปนี้

1. ดัชนีด้านทุนทางปัญญา เป็นปัจจัยสนับสนุนการทำงานให้ประสบความสำเร็จ องค์การควรทำการประเมินเพื่อวัดความพร้อมระหว่างพนักงานและองค์การ และนำไปสู่การส่งเสริมต่อไป ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ทุนมนุษย์ และทุนองค์การ ประกอบด้วยตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ทุนมนุษย์	ทุนองค์การ
1. ความรับผิดชอบต่อความสำเร็จของงานของพนักงาน (แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์)	1. ระบบสารสนเทศที่มีความพร้อมสนับสนุนข้อมูลให้พนักงานอย่างถูกต้องและรวดเร็ว
2. ความพร้อมในการรับส่งข้อมูล หรือติดต่อข่าวสารได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ตลอดเวลาทำงานปกติ	2. มีฐานข้อมูลที่มีความพร้อมสนับสนุนข้อมูลให้พนักงานอย่างถูกต้องและรวดเร็ว
3. ทักษะคติที่เป็นบวกของพนักงาน	3. ระเบียบ วิธีปฏิบัติขององค์การ ที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง

2. ดัชนีปัจจัยในการทำงานระยะไกล เป็นปัจจัยสนับสนุนเพื่อเชื่อมต่อการปฏิบัติงานระหว่างในที่ตั้งกับนอกที่ตั้ง ให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามพันธกิจที่รับผิดชอบ องค์การจึงควรจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้งาน ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด คือ ทรัพยากรที่สนับสนุน และนโยบายองค์การ ประกอบด้วยตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

ทรัพยากรที่สนับสนุน	นโยบายองค์การ
1. มีเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยต่อการใช้งาน พนักงานสามารถเข้าถึงได้ง่าย และ การฝึกทักษะให้พนักงานมี ทักษะการทำงานที่เหมาะสมกับรูปแบบการทำงานทางไกล	1. การสนับสนุนที่เด่นชัดของผู้บริหารระดับสูง
2. หน่วยงานสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำงานนอกที่ตั้ง ที่เพียงพอ และเหมาะสม	2. องค์การมีความเชื่อใจต่อพนักงาน
3. บรรยากาศในการทำงานนอกสถานที่ เอื้อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ	3. นโยบายที่ชัดเจนในการส่งเสริมให้พนักงานใช้ระบบการทำงานทางไกล วัฒนธรรมการทำงานที่ยืดหยุ่น เหมาะสมกับการทำงานนอกที่ตั้ง

3. ดัชนีเป้าหมายความสำเร็จ เป็นผลการดำเนินงานตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย โดยใช้ทรัพยากรและปัจจัยในการดำเนินงานอย่างคุ้มค่า ได้ผลงานตามวัตถุประสงค์ โดยประหยัด ทั้งเวลา ทรัพยากรและกำลังแรงงาน ให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด คือ คุณภาพของงาน คุณภาพของงาน เวลาที่ใช้ในงาน และประสิทธิภาพในด้านค่าใช้จ่ายหรือต้นทุน ประกอบด้วยตัวชี้วัดย่อย ดังนี้

คุณภาพของงาน	คุณภาพของงาน	เวลาที่ใช้ในงาน	ประสิทธิภาพในด้านค่าใช้จ่ายหรือต้นทุน
1. การพัฒนาเทคนิคการทำงานให้มีความสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น	1. ผลงานเสร็จตามกำหนดเมื่อเทียบกับความยากง่ายของงาน	1. การวางแผนบริหารเวลาเพื่อให้ได้ปริมาณงานตามเป้าหมายที่กำหนดไว้	1. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่าที่สุด
2. คุณภาพของผลงานได้รับความพึงพอใจและยอมรับของลูกค้าหรือผู้ที่มารับบริการ	2. ผลงานที่ปฏิบัติได้นั้นจะต้องมีปริมาณงานที่เหมาะสมตาม	2. การกำหนดเวลาใช้ในการดำเนินงานเหมาะสมตามลักษณะของงาน	2. การวางแผนก่อนเริ่มงานเพื่อขจัดความซ้ำซ้อนในการลดต้นทุนของการผลิต
3. ผลการทำงานที่ถูกต้องครบถ้วน สมบูรณ์ ได้มาตรฐาน มีคุณภาพสูง	เหมาะสมตามแผนงานที่ได้กำหนด	3. ผลการทำงานที่รวดเร็ว ส่งมอบงานตรงตามเวลา	3. ต้นทุนที่ใช้ในการดำเนินงาน มีความเหมาะสมกับผลงานที่ได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรมีนโยบาย เพื่อการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง ดังนี้

1. ผู้บริหารควรทบทวนนโยบายการบริหารให้สอดคล้องกับการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง ตามหลักการ 4M's ประกอบด้วย นโยบายด้านคน นโยบายการบริหาร นโยบายด้านการสนับสนุน เครื่องมืออุปกรณ์ และนโยบายด้านงบประมาณ ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง
2. การบริหารงานและการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง ต้องพร้อมต่อการปรับปรุงและพัฒนาอย่างทันทั่วทั้งที่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางสังคมและการทำงานอยู่เสมอ
3. มีกระบวนการ Paradigm Shift ของผู้บริหารและพนักงานในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง
4. กำหนดนโยบายการบริหารงานบุคคล ที่สอดคล้องกับการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจ ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานในและนอกที่ตั้งที่เท่าเทียมกัน และนโยบายด้าน Work-life Balance เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ก่อนที่จะนำตัวชี้วัดความสำเร็จในการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งของพนักงานในสำนักงานยุคปกติใหม่ ไปใช้ประโยชน์นั้น เพื่อให้การนำผลวิจัยไปใช้เกิดผลต่อการพัฒนาองค์การ หน่วยงานควรเตรียมการวางระบบตามหลัก PDCA ดังนี้

1. วางระบบการบริหารและการปฏิบัติงานนอกที่ตั้ง (Management)
2. สนับสนุนอุปกรณ์ที่สามารถใช้เชื่อมต่อการปฏิบัติงานนอกที่ตั้งระหว่างพนักงานและองค์การ อย่างเป็นระบบ (Material)
3. วางแผนเตรียมความพร้อมแก่บุคคล (Man) ได้แก่ การสร้างแรงจูงใจ การวางระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เหมาะสม การให้ความรู้ในระบบงานและการใช้อุปกรณ์ที่เกี่ยวข้อง และกำหนดเป้าหมายการทำงานที่มาจากการมีส่วนร่วม ทั้งด้านความสำเร็จเชิงปริมาณ ความสำเร็จเชิงคุณภาพ ความสำเร็จด้านเวลา และความสำเร็จด้านต้นทุนค่าใช้จ่าย
4. บริหารงบประมาณ (Money) เพื่อสนับสนุนระบบและอุปกรณ์เพื่อการดังกล่าว ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากการลดค่าใช้จ่ายจากการเปลี่ยนการทำงานแบบยุคปกติใหม่ (New Normal) ในการปฏิบัติงานในสำนักงาน

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วานิชปัญษา. (2557). *การวิเคราะห์สถิติ/สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรเทพ ศิริวนารังสรรค์. (2563). *Physical Distancing กับ Social Distancing เหมือนหรือต่างกันอย่างไร*. เข้าถึงได้จาก <https://covid19.thaipbs.or.th/faq/?post=23345>

- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2563). *แนวทางการให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของส่วนราชการ กรณีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2563*. เข้าถึงได้จาก <https://www.ocsc.go.th/blog/2020/03>
- เสาวลักษณ์ แจ่มจำรูญ และนิศากร สมสุข. (2559). ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติการบินของสายการบินนกแอร์. *EAU HERITAGE JOURNAL Science and Technology*, 10(2), 160-174.
- Alan Felstead, Nick Jewson and Sally Walters. (2003). Managerial Control of Employees Working at Home. *British Journal of Industrial Relations*, 41(2), 241-264.
- Anderson, J. C. and Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411-423.
- Anwar, M., Zaman Khan, S., and Ali Shah, S.Z. (2020). A Study of the Relationship Between Innovation and Performance Among NPOs in Pakistan. *Journal of Social Service Research*, 46(1), 26-40.
- Beauregard, T.A., Basile, K.A., and Canonico, E. (2019). *Telework: Outcomes and facilitators for employees*. In R. N. Landers (Ed.), *The Cambridge handbook of technology and employee behavior*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Chen, M. C., Cheng, S. J. and Hwang, Y. (2005). An empirical investigation of the relationship between intellectual capital and firms' market value and financial performance. *Journal of Intellectual Capital*, 6(2), 159-176.
- Diamantopoulos, A. and Siguaw, J. A., (2000). *Introduction to LISREL: A guide for the uninitiated*. London: SAGE Publications, Inc.
- Edvinsson, L., and Malone, M. S. (1997). *Intellectual capital: Realizing your company's true value by finding its hidden brainpower*. New York: Harper Collins.
- Hair, J. F. ed al. (2010). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective*. (7thed.). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Huang, C.J. and Liu, C.J. (2005). Exploration for the Relationship between Innovation IT and Performance. *Journal of Intellectual Capital*, 6(2), 237-252.
- Illegems, V., Verbeke, A., and S'Jegers, R. (2001). The organizational context of teleworking implementation. *Technological forecasting and social change*, 68(3), 275-291.

- Kianto, A., Hurmelinna-Laukkanen, P., and Ritala, P. (2010). Intellectual capital in Service and product oriented companies. *Journal of Intellectual Capital*, 11(3), 305-325.
- Marr, B., Schiuma, G., and Neely, A. (2004). The dynamics of value creation: Mapping your intellectual performance drivers. *Journal of Intellectual Capital*, 5(2), 312-325.
- Peterson, E. and Plowman, E.G. (1989). *Business Organization and Management*. Homewood, Illinois: Richard D. Irwin.
- Peugh, J., and Feldon, D. F. (2020). "How Well Does Your Structural Equation Model Fit Your Data?": Is Marcoulides and Yuan's Equivalence Test the Answer?. *CBE-Life Sciences Education*, 19(es5), 1-8.
- Riwo-Abudho, Njanja and Ochieng. (2013). *Key success factors in airlines overcoming the challenges*. New York: Kabarak University.
- Schumacker, R. E. and Lomax, R. G., (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling*. (3rd ed.). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Sydler, R., Haefliger, S., and Pruksa, R. (2014). Measuring intellectual capital with financial figures: Can we predict firm profitability?. *European Management Journal*, 32(2), 244-259.
- Van der Meulen, N., van Baalen, P., and van Heck, E. (2014). No place like home: The effect of telework gains on knowledge worker productivity. *Academy of Management Proceedings*. NY: Academy of Management.
- Ward, N. and Shabha, G. (2001). Teleworking: an assessment of socio-psychological factors. *Facilities*, 19(1/2), 61-71.

การประยุกต์ใช้หลักสัมปธานเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ

The Application of Sammappadhana for National Cultural Conservation

พระครูพิจิตรวรเวท (มานัส มารยาท)¹ และพระมหาสุเมธ สมานิตโต²

Phrakhruphichitworawet (Manas Junthasrilo) and Phramahasumek Samahito

Received: December 30, 2020

Revised: April 02, 2021

Accepted: May 06, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.21

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวคิดในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา ผลการศึกษา พบว่า ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติควรดำเนินการแนวตามหลักสัมปธานซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้เป็นกรอบดำเนินการ ฉะนั้น ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยควรดำเนินการใน 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ขั้นตอนการสำรวจค้นหาวัฒนธรรมในแต่ละชุมชนหรือพื้นที่ มี 4 ประเภท ประกอบด้วย วัฒนธรรมประเภทใช้ถ้อยคำ วัฒนธรรมประเภทประเพณีพื้นบ้าน วัฒนธรรมประเภทวัฒนธรรมวัตถุ และวัฒนธรรมประเภทศิลปะพื้นบ้าน และ 2) ขั้นตอนการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดำเนินการใน 4 ลักษณะ ประกอบด้วย การป้องกันไม่ให้อายุหาย (สังวรปธาน) การปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) การพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนापธาน) และการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปธาน)

คำสำคัญ: วัฒนธรรมไทย, การอนุรักษ์วัฒนธรรม, สัมปธาน 4

Abstract

This academic article aimed to present the concept of conserving Thai culture by using Buddhist Dhamma principles. The results of the study found that in the conservation of national culture, the guidelines should be implemented in accordance with Sammappadhana which is a Dhamma principle in Buddhism as a framework. Therefore, the conservation of Thai culture should be carried out in 2 steps: 1) in the stage of exploring cultures in each community or area, there were 4

¹⁻² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: maryathmanas33@gmail.com, Tel. 089-5656448

types consisting of phrasal culture, culture of folk traditions, material culture and folk art culture; and 2) in the cultural preservation stage, it should be carried out in 4 ways: the effort to prevent (Sangvarapadhana), the effort to abandon (Pahanapadhana), the effort to develop (Bhavanapadhana) and the effort to maintain (Anurakkhanapadhana).

Keywords: Thai Culture, Cultural Conservation, Sammappadhana 4

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 43 บัญญัติให้บุคคลและชุมชนมีสิทธิในการอนุรักษ์ พื้นฟู หรือส่งเสริมภูมิปัญญา ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี อันดีงามทั้งของท้องถิ่นและของชาติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) แสดงให้เห็นถึงความต้องการที่จะให้บุคคลและชุมชนเข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ พื้นฟูและสืบทอดต้นทุนทางสังคมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีที่ดีงามให้คงอยู่คู่กับความเป็นชาติไทยตลอดไป และหากไปศึกษายุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) ยิ่งทำให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับอนุรักษ์ทุนทางสังคมดังกล่าว โดยเฉพาะในประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่ได้กำหนดพื้นฐานแนวคิดการพัฒนาไว้ 3 ประการ คือ ต่อยอดอดีต ปรับปัจจุบันและสร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต โดยพื้นฐานแนวคิดการต่อยอดอดีต ได้วางแนวทางให้มองกลับไปที่เราเคยทำทางเศรษฐกิจ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และจุดเด่นทางทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย นำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561) อันหมายถึงการใช้ต้นทุนทางสังคมที่ดีงามของชาติเป็นพื้นฐานในการสร้างความสามารถในการแข่งขันนั่นเอง นักวิชาการด้านวัฒนธรรมหลายท่าน ได้วางหลักการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ให้คงอยู่ ว่าต้องให้ความสำคัญของการค้นคว้าวิจัยควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล การปลุกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญา การฟื้นฟูภูมิปัญญาที่กำลังสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญยิ่งขึ้น การพัฒนาอย่างสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัย การถ่ายทอดให้คนในสังคมได้รับรู้ เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสาน การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และการเสริมสร้างปราชญ์ท้องถิ่นส่งเสริมและสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (สัญญา อินสิน, 2555)

อย่างไรก็ตาม ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา พบว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสสอนหลักธรรมให้แก่พุทธศาสนิกชนไว้อย่างมากมาย โดยพบว่า สัมมปปธาน 4 เป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมโดยสัมมปปธาน 4 หรือเรียกอย่างง่ายหนึ่งว่า ปธาน 4 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่แสดงถึงความเพียร ความพยายามใน 4 ประการ

คือ เพียรระวังหรือการป้องกันไม่ให้สูญหาย เพียรละหรือการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม เพียรเจริญหรือการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย และเพียรรักษาหรือการรักษาให้คงอยู่ซึ่งเป็นแนวคิดในการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยโดยใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนา ทั้งนี้ นอกจากจะได้กรอบแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยแล้ว ยังจะเป็นการเผยแพร่หลักธรรมของพระพุทธเจ้าให้ดำรงอยู่สืบต่อไปด้วย

ความหมายของวัฒนธรรม

วัฒนธรรม โดยทั่วไปหมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ วิธีการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่ผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย และ ความเหมาะสม แต่ถ้าเป็นในวิชาหน้าที่พลเมืองจะแปลว่าสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญของงาม และสืบต่อกันมา ในด้านภาษาศาสตร์ “วัฒนธรรม” เป็นคำที่ได้มาจากการรวมคำ 2 คำเข้าด้วยกัน ได้แก่ วัฒนธรรม หรือ วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญของงาม รุ่งเรือง และธรรมะ หรือ ธรรม หมายถึง กฎ ระเบียบ หรือข้อปฏิบัติ (อมรรตน์ เทพกำปนาท, 2564)

ฉะนั้น เมื่อพูดถึงวัฒนธรรมตามความหมายนี้จึงหมายถึง ความเป็นระเบียบ การมีวินัย เช่น เมื่อกล่าวถึงบุคคลหนึ่งว่าเป็นคนมีวัฒนธรรม ก็มักจะหมายความว่า เป็นที่มีระเบียบวินัย เป็นต้นในด้านสังคมศาสตร์ วัฒนธรรมมีความหมายกว้างขวางมาก กล่าวคือ วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิต (Way of Life) ของมนุษย์ในสังคม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุก ๆ อย่าง รวมทั้งบรรดาผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ตลอดจนความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และความรู้ต่าง ๆ เป็นต้น

ลักษณะพื้นฐานของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคม ที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ เป็นกฎระเบียบหรือมาตรฐานที่คนในสังคมยอมรับ จนเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคม มีลักษณะอันเป็นพื้นฐานทางวัฒนธรรม 6 ประการ คือ 1) วัฒนธรรม เป็นความคิดร่วมและค่านิยมทางสังคม ซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมคน ในวัฒนธรรมเดียวกันจะสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของพฤติกรรมผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องต้องกันกับผู้อื่น 2) วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ทีละเล็กทีละน้อย จากการเกิดและเติบโตในสังคมแห่งนี้ เปรียบเสมือนมรดกทางสังคม ได้รับถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม 3) วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ระบบสัญลักษณ์ช่วยให้มนุษย์สามารถเก็บรวบรวมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติอย่างเป็นระบบและสามารถถ่ายทอดความรู้ไปยังคนรุ่นหลังต่อไป 4) วัฒนธรรมเป็นองค์ความรู้และภูมิปัญญา ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมีหน้าที่สนองตอบความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ วางกฎเกณฑ์ให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผน เพื่อให้สังคมทำงานได้อย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ผู้มนุษย์สามารถปรับตัวเข้า

กับสภาพแวดล้อม เป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยี เพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์ 5) วัฒนธรรมเป็นกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว เมื่อมนุษย์ในสังคมพยายามกำหนดนิยามความหมาย กระบวนการกำหนดความหมายก็ย่อมกลายเป็นการสร้างแนวความคิด มนุษย์ได้สร้างสถาบันหรือองค์การขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่รองรับการตีความทุกด้าน และการตีความย่อมมีการเปลี่ยนแปลงหรือการตีความใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบและเนื้อหาของสถาบันสังคมตามไปด้วย และ 6) วัฒนธรรมเป็นสิ่งไม่หยุดนิ่ง แต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีสาเหตุหลายประการอย่างใดก็ตามการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมอย่างรวดเร็วฉับพลันจะนำมาซึ่งผลเสียมากกว่าผลดี (ปวีณกร คลังช่อง, 2556)

ความสำคัญของวัฒนธรรม

ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีระเบียบ มีข้อบังคับ มีกฎหมาย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดหน้าที่ บทบาทและพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ช่วยควบคุมและสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยให้แก่สังคม เป็นเครื่องผูกมัดกำลังเข้าด้วยกันของมนุษย์ นอกจากนั้น วัฒนธรรมยังก่อให้เกิดการสร้างหรือพัฒนาสิ่งของเครื่องใช้เพื่อความสะดวกต่อการดำรงชีพ ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า วัฒนธรรมประกอบด้วย 2 ส่วนคือ 1) ส่วนที่มองเห็นได้แก่ รูปแบบการแสดงออกของพฤติกรรม ปทัสถาน บทบาท รวมทั้งวัตถุหรือเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต และ 2) ส่วนที่มองไม่เห็นได้แก่ ความคิด ความเชื่อ เจตคติ ค่านิยม และความรู้สึกต่าง ๆ

ลักษณะของวัฒนธรรมไทย

วัฒนธรรมไทยมาจากแหล่งที่มาที่ต่างกันและเกิดการหล่อหลอมกันขึ้น จนเป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ มีลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย (กระทรวงวัฒนธรรม, 2562) ดังนี้

1. เป็นวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรม คนไทยมีความเกี่ยวข้องกับน้ำ ผู้คนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ดังนั้นวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตส่วนใหญ่จึงมักเกี่ยวกับน้ำและการเกษตร เช่น ประเพณีการทำขวัญข้าว หรือประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปตามชนบท เป็นต้น

2. เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือการกุศล คนไทยนิยมทำบุญในงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลและเพื่ออุทิศบุญกุศลให้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นจึงสังเกตเห็นได้ว่างานพิธีมงคลหรืออวมงคลไทย มักจะมีการทำบุญเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานพิธีเหล่านั้นด้วย

3. เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือเครือญาติ สังคมไทยมีความสัมพันธ์กันโดยยึดหลักอาวุโส คนที่มีอายุน้อยกว่าจะให้ความเคารพผู้ที่อายุมากกว่าหรืออาวุโสกว่า เพราะถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่สูงด้วยประสบการณ์ พบเห็นเรื่องราวในชีวิตมาก่อนผู้ที่มีอายุน้อย การเข้าหาและพูดคุยกับท่านเหล่านั้นจะทำให้ได้รับประสบการณ์ที่ดีแล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตได้ ดังสุภาษิตของไทยประโยคหนึ่งว่า “เดินตามหลังผู้ใหญ่ สุนัขไม่กัด”

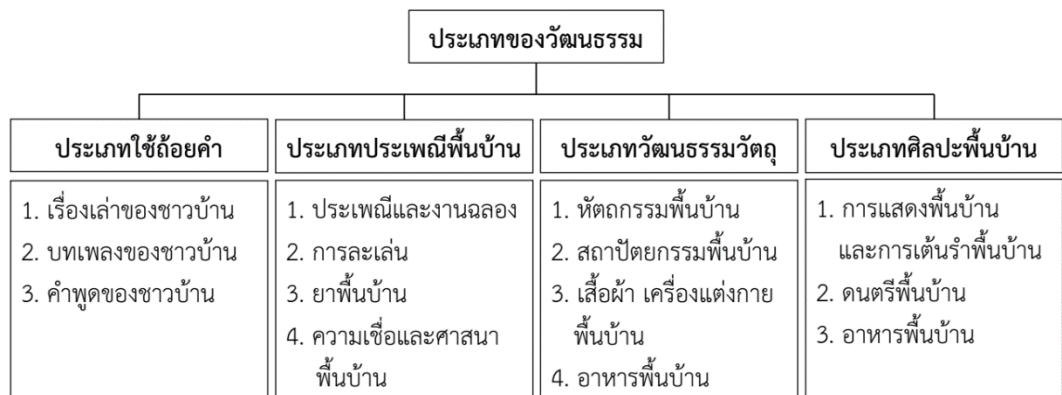
4. เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือพิธีกรรม มีขั้นตอนในการประกอบพิธีตามความเชื่อและมุ่งหวังความมีหน้ามีตาในการจัดงาน เช่น การแต่งงาน โดยส่วนใหญ่ในสังคมไทยจะมีพิธีกรรมมากมาย ตั้งแต่การแห่ขันหมากมาสู่ขอ การรดน้ำสังข์ช่วยพรคู่บ่าวสาวและจัดงานเลี้ยงฉลองสมรส โดยเชิญญาติพี่น้องเพื่อนฝูงของเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาร่วมเป็นเกียรติในงาน เป็นต้น

5. เป็นวัฒนธรรมที่นิยมความสนุกสนาน กิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมไทยส่วนใหญ่จะมีการสอดแทรกความสนุกสนานไว้ด้วยเสมอ มีการร้อง รำ ทำเพลง จนเกิดเป็นเพลงฉ่อย เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการละเล่นเพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยหลังเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว

6. เป็นวัฒนธรรมที่มีการผสมผสาน วัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รับการผสมผสานมาจากการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมของสังคมอื่น เช่น ศาสนาพราหมณ์เป็นที่มาของประเพณีต่าง ๆ ซึ่งได้รับการปฏิบัติสืบทอดในสังคม เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ การตั้งศาลพระภูมิ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมตะวันตกที่กำลังเข้ามามีอิทธิพลมากในสังคมไทย เช่น ด้านเทคโนโลยี การแต่งกายและอาหาร เป็นต้น

ประเภทของวัฒนธรรม

ในงานเขียนเรื่อง การสร้างภาพลักษณ์ “หมู่บ้านวัฒนธรรม” จากคติชนบนเวทีการท่องเที่ยวที่บ้านหนองขาว ได้มีการใช้คำคำหนึ่งว่า “คติชน” ที่มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Folklore ที่หมายถึง วิถีชีวิต งานเขียนชิ้นนี้ได้จำแนกคติชนไว้ตามที่ริชาร์ด ดอร์สัน (Richard Dorson) จำแนกไว้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าสามารถนำกรอบแนวคิดนี้มาใช้เป็นหลักการจำแนกวัฒนธรรมได้ โดยมีการจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1) ประเภทใช้ถ้อยคำ ประกอบด้วย เรื่องเล่าของชาวบ้าน บทเพลงของชาวบ้านและคำพูดของชาวบ้าน 2) ประเภทประเพณีพื้นบ้าน ประกอบด้วย ประเพณีและงานฉลอง การละเล่น ความเชื่อและศาสนาพื้นบ้าน 3) ประเภทวัฒนธรรมวัตถุ ประกอบด้วย หัตถกรรมพื้นบ้าน สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน เสื้อผ้า-เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน 4) ประเภทศิลปะพื้นบ้าน ประกอบด้วย การแสดงพื้นบ้านและการเต้นรำพื้นบ้าน ดนตรีพื้นบ้าน (ปรมินท์ จารูวร, 2560)

ภาพที่ 1 การแบ่งประเภทของวัฒนธรรม

แนวคิดการอนุรักษ์

การอนุรักษ์ เป็นการรักษาให้คงสภาพเดิม (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เป็นการรักษาและเสริมทวี รักษาสิ่งที่เกิดมีขึ้นแล้วและทำสิ่งที่เกิดมีขึ้นแล้วนั้นให้องค์กรมเพิ่มทวีขึ้นไปจนไปพลุลย์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) รวมถึงการดูแล รักษา เพื่อให้คงคุณค่าไว้ซึ่งจากค่านิยามดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การเก็บ การสงวน การบำรุงรักษาสิ่งที่มีคุณค่าและมีความสำคัญไม่ให้สูญสลายไปตามอายุขัยของสิ่งนั้น หรือถูกทำลายโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์อย่างมีประสิทธิภาพคงประโยชน์นานที่สุดสูญเสียน้อยที่สุด หรือพยายามทำให้มีคงสภาพเดิม และมีความสอดคล้องกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของสภาวะการณสังคมในชุมชนปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการศึกษาให้เห็นวิวัฒนาการความรุ่งโรจน์ของศิลปวัฒนธรรมไว้ ซึ่งกรมศิลปากรได้ออกระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน พ.ศ. 2528 จำแนกการอนุรักษ์ไว้ว่ามี 3 ประเภท ประกอบด้วย 1) การสงวนรักษา หมายถึง การดูแล รักษาไว้ตามสภาพของเดิมเท่าที่เป็นอยู่ และป้องกันมิให้เสียหายต่อไป 2) การปฏิสังขรณ์ หมายถึง การทำให้กลับคืนสู่สภาพอย่างที่เคยเป็นมา และ 3) การบูรณะ หมายถึง การซ่อมแซม และปรับปรุงให้มีรูปทรงลักษณะกลมกลืนเหมือนของเดิมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ต้องแสดงความแตกต่างของสิ่งที่มีอยู่เดิม และสิ่งที่ทำขึ้นใหม่

การอนุรักษ์วัฒนธรรมในปัจจุบันมีปัญหาซึ่งเกิดจากหลากหลายปัจจัย เช่น ความขัดแย้งกันเรื่องของการพัฒนากับการอนุรักษ์ที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทำให้เกิดความไม่เหมาะสมต่อศาสนา การทำลายโบราณสถาน และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และบางครั้งก็เกิดขึ้นโดยเจตนา (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554) นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาและอุปสรรคด้านการดูแลรักษาและป้องกันโบราณสถานนั้น ปัญหาที่สำคัญคือ ปัญหาที่เกิดจากมนุษย์เป็นอันดับหนึ่ง เพราะมนุษย์เป็นตัวการในการทำลายโบราณสถานโดยตรง เช่น การบุกรุกพื้นที่ของโบราณสถานเพื่อสร้างที่อยู่อาศัย การโจรกรรมวัตถุโบราณจากโบราณสถานมีการขุดเจาะ และทำลายเป็นต้น ปัญหารองลงมา คือ ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติที่ไม่สามารถยับยั้งได้ (พระครูวัชรสุวรรณาทร (ลูกซุบ ธมมโชโต), 2547) ขณะเดียวกันมีนักวิชาการได้เสนอการจัดระบบพิพิธภัณฑสถานเคหสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยเสนอให้วางยุทธศาสตร์การจัดการพิพิธภัณฑสถานและเคหสถานอย่างน้อย 2 ประการ คือ ยุทธศาสตร์พัฒนาทรัพยากรและบริการด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและยุทธศาสตร์การจัดแบบบูรณาการระบบการจัดการพิพิธภัณฑสถานและศาสนา (ณัฐพงษ์ ถือดำ และคณะ, 2550)

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม

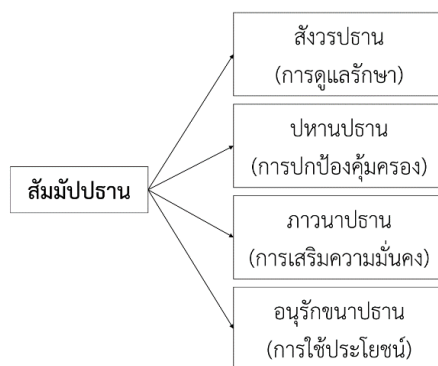
หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนที่มีเหตุผลมีลักษณะที่มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันในหลักนั้น ๆ โดยผู้เขียนได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า หลักสัมมปปธาน 4 เป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยสัมมปปธาน 4 หรือเรียกอย่างอย่างหนึ่งว่า ปธาน 4 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่แสดงถึงความเพียร ความ

พยายามใน 4 ประการ คือ เพียรระวังหรือการป้องกันไม่ให้สูญหาย เพียรละหรือการปรับปรุงแก้ไข ให้เหมาะสม เพียรเจริญหรือการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย และเพียรรักษาหรือการรักษาให้คงอยู่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559) โดยเป็นความเพียรที่ต่อเนื่องไม่ลดละ ความเพียรที่ทำไปอย่างครั้ง ๆ กลาง ๆ ทำแล้วหยุดทำไม่เรียกว่า สัมมปปธาน ความเพียรที่ทำอย่างต่อเนื่องเท่านั้นจึงเรียกว่า สัมมปปธาน (พระคันธสารากวีวงศ์, (2549)

นอกจากนี้ในหมวดธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติแทบทุกหมวดจะพบความเพียรแทรกอยู่ด้วย ในข้อใดข้อหนึ่ง การเน้นความสำคัญของธรรมข้อนี้ อาจพิจารณาได้จากพุทธพจน์ เช่น “ธรรมนี้ เป็นของสำหรับผู้ปรารถนาความเพียร มีใช้สำหรับคนเกียจคร้าน” (อง.อฏฐก. (ไทย) 23/120/237) ภิคุทั้งหลายบุคคลรู้ชัดถึง คุณธรรม 2 ประการ คือ 1) ความเป็นผู้ไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย 2) ความเป็นผู้ไม่ยอมถอยหลังในการบำเพ็ญเพียร เพราะฉะนั้นแล เธอทั้งหลายพึงศึกษาดังนี้ว่า เราจักตั้งความเพียรอันไม่ถอยหลัง ถึงจะเหลือแต่หนัง เอ็น และกระดูก เนื้อและเลือดในสรีระจะแห้งเหือดไปก็ตามที ถ้ายังไม่บรรลุผลที่บุคคลควรบรรลุถึงด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษแล้วที่จะหยุดยั้งความเพียรเสีย เป็นอันไม่มี เธอทั้งหลายพึงศึกษาดังนี้” (อง.ทุก. (ไทย) 20/251/64)

องค์ประกอบสัมมปปธาน

สัมมปปธานเป็นองค์ธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดญาณ เป็นเรื่องของความเพียร 4 หรือ สัมมาวายามะ ได้แก่ ความพยายามในทางที่ชอบ ซึ่งเป็นการปฏิบัติในขั้นของจิตใจ การมุ่งมั่นทำความชอบ เป็นความเพียรชอบที่ควรประกอบให้มีในตน (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส), 2550) มี 4 ประการ คือ

ภาพที่ 3 องค์ประกอบของสัมมปปธาน

1) สังวรปธาน มาจากคำว่า “สังวระ” แปลว่า สำรวม ระวัง และคำว่า “ปธาน” แปลว่า เพียรพากเพียร ตั้งใจ ดังนั้นคำว่า สังวรปธาน จึงหมายถึงเพียรระวัง หมายถึงเพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น คือ เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น (Sasvara-padhāna: the effort

to prevent; effort to avoid) คือการสำรวมระวังเมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส ภายใต้อุฏกตองโพลฐัพพะ ใจได้รู้ธรรมอารมณ์ไม่ให้บาปธรรมหรืออกุศลธรรมเกิดขึ้นภายในจิตใจ สังวรปธาน เป็นธรรมเครื่องกำจัดความเกียจคร้าน สนับสนุนกำลังกาย ใจให้เข้มแข็งอดทน โดยเน้นการมีเพียรระวังไม่ให้บาปเกิดขึ้นภายในจิต ในขั้นของการปฏิบัติขั้นนั้น ทรงสอนให้ปลูกฝังความพอใจในการที่จะสำรวมระวัง เพื่อไม่ให้บาปเกิดขึ้นภายในจิต ได้แก่ การสำรวจอินทรีย์ทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เวลาเห็นรูปฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้นรสถูกต้องโพลฐัพพะ รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจ แต่การปฏิบัติจะต้องอาศัยความพยายาม บรรเทาความเพียร คือ การกระทำที่ติดต่อกันสืบเนื่องกันไปสามารถสำรวจได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใดก็ประกอบจิตไว้ คือ รักษาคุณภาพจิตไว้ในฐานะนั้น ๆ แล้วก็พยายามสำรวมระวังต่อไปซึ่งสังวรปธานนี้ เป็นหลักการป้องกัน คือ การสำรวม ระวังระวัง ปิดกัน ขวางกัน กีดกัน ปิดป้อง ห้ามไม่ให้ความชั่ว ความเสื่อมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

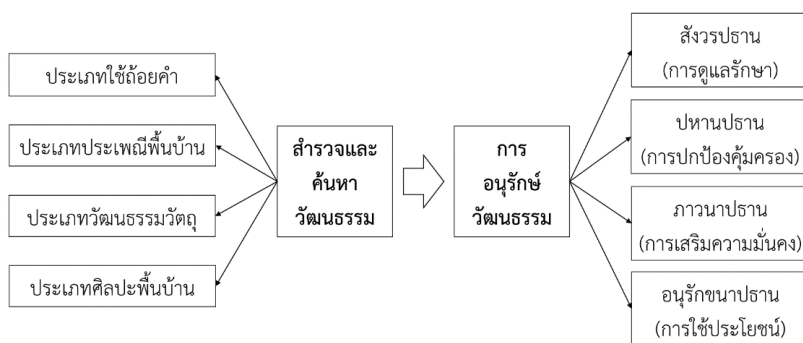
2) ปหานปธาน เพียรละหรือเพียรกำจัด คือ เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว (Pahāna-padhāna: the effort to abandon; effort to overcome) หมายถึง เพียรละกามวิตก พยาบาทวิตกวิหิงสชาติก และอกุศลธรรมอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดสิ้นไปเสียพยายามทำฉันทะ คือ ความพอใจให้เกิด พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตตั้งมั่น เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่เกิดขึ้นแล้วปหานปธานนี้เป็นหลักในการปราบปราม คือ การลด ละ เลิก จำกัด ขำให้ตาย ประหาร ทำให้หมดไป หลีกไปให้พ้นซึ่งปัญหา ความชั่ว ความเสื่อมที่ล่วงละเมิดเกิดขึ้นแล้ว อย่างที่พระพุทธองค์สอนไว้ว่า “ให้รักษาความดีไว้ เหมือนเกลือรักษาความเค็มฉะนั้น”

3) ภวานาปธาน (เพียรเจริญ หรือเพียรก่อให้เกิด คือ เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดมีขึ้น - Bhāvanā-padhāna: the effort to develop) หมายถึง เพียรสร้าง หรือเพียรเจริญ ในกุศลธรรมหรือความดี เช่น กุศลกรรมบถ 10 ความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง และโพชฌงค์ 7 มี สติ ธรรมวิจย วิริยะ ปิติ ปัสสทธิ สมาธิ อุเบกขา ให้เกิดขึ้นเพียรทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น หมายถึง การทำฉันทะให้เกิดพยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิตตั้งมั่น เพื่อทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้นภวานาปธานนี้เป็นหลักการพัฒนา คือ การทำให้มี ทำให้เกิด ความดีที่เคยไม่มีทำให้มี ความดีที่เคยไม่เป็น ทำให้เป็น ความดีที่เคยไม่เกิด ทำให้เกิด เมื่อสามารถทำความดีได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใดก็ตาม ก็พยายามรักษาคุณภาพจิตไว้สม่ำเสมอ

4) อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษา คือ เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่น และให้เจริญยิ่งขึ้นไปจนไปพลูลย์ - Anurakkhāna-padhāna: the effort to maintain) หมายถึง เพียรรักษาและส่งเสริม ในกุศลธรรมหรือความดีที่เกิดขึ้นแล้วในจิตใจ คอยถนอมสมาธิที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่น และกระทำในความดีให้เจริญองงามไปพลูลย์ยิ่งขึ้นไป เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นมิให้เสื่อมและเจริญยิ่งขึ้นไปพลูลย์ หมายถึง การทำฉันทะให้เกิด พยายาม บรรเทาความเพียร ประคองจิต ตั้งมั่น เพื่อความตั้งมั่นเพื่อความไม่หลงลืมเพื่อความไปพลูลย์ เพื่อความเจริญ เพื่อให้บริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วอนุรักษนาปธานนี้เป็นหลักการอนุรักษ์ คือ การตามดูแลรักษา การทำนุบำรุงการส่งเสริม และสนับสนุน ซึ่งความดี สิ่งที่ดีที่เกิดขึ้นที่มีที่เป็นแล้ว ให้เจริญรุ่งเรืองเติบโตก้าวหน้ายิ่งขึ้น

แนวทางการใช้หลักสัมมปปธานเพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

ผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์ความหมายของคำว่าวัฒนธรรม การอนุรักษ์ และหลักพุทธธรรมเรื่องสัมมปปธาน 4 เห็นความเชื่อมโยงของหลักการและแนวคิดของทั้ง 3 เรื่อง จึงขอเสนอแนวคิดในการใช้หลักสัมมปปธาน 4 เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย ว่าต้องมีการดำเนินการใน 4 องค์ประกอบ ประกอบด้วย 1) ด้านการดูแลรักษา เพื่อการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษ์นาปธาน) 2) ด้านการปกป้องคุ้มครอง เพื่อการป้องกันไม่ให้สูญหาย (สังวรปธาน) 3) ด้านการเสริมความมั่นคง เพื่อการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) และ 4) ด้านการใช้ประโยชน์ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม (ปหานปธาน)

ภาพที่ 4 กรอบแนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมตามหลักสัมมปปธาน 4

จากภาพที่ 4 อธิบายได้ว่า ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมตามหลักสัมมปปธาน 4 นั้น มีขั้นตอนอย่างน้อย 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1) ขั้นตอนการสำรวจค้นหาวัฒนธรรม ซึ่งในแต่ละชุมชนหรือพื้นที่ ต่างมีวัฒนธรรมอยู่มากมาย ทั้งวัฒนธรรมประเภทใช้ถ้อยคำ ที่อาจเป็นเรื่องเล่าของชาวบ้าน บทเพลงของชาวบ้าน รวมทั้งคำพูดของชาวบ้าน วัฒนธรรมประเภทประเพณีพื้นบ้าน ที่อาจเป็นประเพณีและงานฉลอง การละเล่น ความเชื่อและศาสนาพื้นบ้าน วัฒนธรรมประเภทวัฒนธรรมวัตถุ ที่อาจเป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน สถาปัตยกรรมพื้นบ้าน และเสื้อผ้า-เครื่องแต่งกายพื้นบ้าน และวัฒนธรรมประเภทศิลปะพื้นบ้าน ที่อาจเป็นการแสดงพื้นบ้านและการเต้นรำพื้นบ้าน รวมทั้งดนตรีพื้นบ้าน

2) ขั้นตอนการอนุรักษ์วัฒนธรรม สามารถดำเนินการใน 4 ลักษณะ ประกอบด้วย

2.1) ด้านการป้องกันไม่ให้สูญหาย (สังวรปธาน) คือ การจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ โดยการนำข้อมูล รวมทั้งอุปสรรค และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการอนุรักษ์วัฒนธรรมมาเข้าสู่กระบวนการในการวางแผน เพื่อกำหนดแนวทาง กระบวนการป้องกันปัจจัยที่ส่งผลร้ายต่ออนุรักษ์วัฒนธรรมนั้น คือ กลุ่มปัจจัยนำ (Predisposing Factors) กลุ่มปัจจัยเอื้อ (Enabling Factors) และกลุ่มปัจจัยเสริม (Reinforcing Factors)

2.2) ด้านการปรับปรุงแก้ไข (ปทานปธาน) คือ การนำข้อมูลพื้นฐานต่าง ๆ เช่น อุปสรรค และปัญหาที่เกิดขึ้นในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่มาวิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) จุดด้อย (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค (Threats) เพื่อค้นหาสาเหตุต่าง ๆ เช่น ขาดการสืบทอด ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดความผูกพันสังคม ชุมชน ไม่ช่วยร่วมสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ปล่อยให้ค่อยๆหายไปตามกาลเวลา แล้วนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับเข้าสู่กระบวนการในการวางแผนเพื่อค้นหาวิธีการแก้ไขปัญหานั้นให้ตรงกับสาเหตุนั้น ๆ ซึ่งต้องมีการการวางแผน (Plan) ที่ครอบคลุมทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ในรูปแบบกลยุทธ์/แผนกิจกรรมต่าง ๆ โดยในขั้นตอนการรับแรงดำเนินการเพื่อตัดวงจรของปัจจัยต่าง ๆ อันเป็นสาเหตุที่ทำให้วัฒนธรรมนั้น ๆ เริ่มสูญหายซึ่งต้องกำหนดขั้นตอน กระบวนการ วิธีปฏิบัติ กรอบระยะเวลา ดำเนินการอย่างชัดเจน

2.3) ด้านการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนาปธาน) เป็นการขบคิดค้นหา ไตร่ตรอง เพื่อให้ได้กระบวนการใหม่ นวัตกรรมใหม่โดยการประยุกต์ หรือบูรณาการกับศาสตร์ในสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาการอนุรักษ์วัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิภาพอย่างสูงสุดโดยทั้งวัดและชุมชนต้องร่วมกันในการติดตาม ตรวจสอบ เพื่อให้ได้ผลการดำเนินการอุปสรรค หรือปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อคิดค้นหาขั้นตอน กระบวนการ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี รวมทั้งวิธีการบริหารจัดการใหม่ ๆ เพื่อนำมาบูรณาการให้เกิดการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4) ด้านการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปธาน) การดำเนินการในขั้นนี้เป็นการรักษากระบวนการในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่นำไปดำเนินการแล้วประสบผลสำเร็จ รักษามาตรฐาน มาตรการรวมถึงแนวทางการดำเนินการต่าง ๆ เช่น กลไกทำงาน บทบาทหน้าที่ ลำดับขั้นตอนวิธีการต่าง ๆ ให้เป็นมาตรฐาน กำหนดระยะเวลา อุปกรณ์ที่จำเป็น รวมถึงความต่อเนื่องของการดำเนินการ เป็นต้น

บทสรุป

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีวัฒนธรรมที่ดงามเป็นทุนทางสังคม ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และแผนยุทธศาสตร์ชาติ ได้ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไว้ ด้วยแนวคิดการพัฒนา 3 ประการ คือ ต่อยอดอดีต ปรับปัจจุบันและสร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต วัฒนธรรมสามารถจำแนกได้หลายประเภท ทั้งประเภทใช้ถ้อยคำ ประเภทประเพณี พิธีกรรม ประเภทวัฒนธรรมวัตถุ และประเภทศิลปะพื้นบ้าน โดยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ผ่านมาที่หลากหลายนานัปการ เกิดความขัดแย้งกันเรื่องของการพัฒนาการอนุรักษ์ที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้เกิดความไม่เหมาะสมต่อศาสนา การทำลายโบราณสถาน และหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ทั้งโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ และบางครั้งก็เกิดขึ้นโดยเจตนา ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากมนุษย์เป็นอันดับหนึ่ง

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนที่มีเหตุผล และมีหลักธรรมมากมายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการในศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะหลักสัมมปปธาน 4 เป็นหลักธรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่แสดงถึงความเพียร 4 ประการ คือ เพียรระวังหรือการป้องกันไม่ให้สูญหาย เพียรละหรือการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม เพียรเจริญหรือการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย และเพียรรักษาหรือการรักษาให้คงอยู่ ฉะนั้น เมื่อนำองค์ประกอบของหลักสัมมปปธานมาประยุกต์ใช้กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย จึงจำแนกการอนุรักษ์วัฒนธรรมตามหลักสัมมปปธาน 4 ได้เป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นตอนการสำรวจค้นหาวัฒนธรรม และขั้นตอนการอนุรักษ์วัฒนธรรม โดยสามารถดำเนินการใน 4 ลักษณะ ประกอบด้วย การป้องกันไม่ให้สูญหาย (สังวรปธาน) การปรับปรุงแก้ไข (ปหานปธาน) การพัฒนาให้มีความสอดคล้องกับยุคสมัย (ภาวนापธาน) และการรักษาให้คงอยู่ (อนุรักษนาปธาน)

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *ลักษณะวัฒนธรรมไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://wiki.m-culture.go.th/wikipedia/index.php/ลักษณะวัฒนธรรมไทย>.
- ณัฐพงษ์ ถือดำ และคณะ. (2550). *การจัดระบบพิพิธภัณฑ์สถาน เคหสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ปรมินท์ จารวร. (2560). *การสร้างภาพลักษณ์หมู่บ้านวัฒนธรรมจากคติชนบนเวทีการท่องเที่ยวที่ บ้านหนองขาว ในประเด็นสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: หจก. ภาพพิมพ์ จำกัด.
- ปวีณ์กร คลังช่อง. (2556). *วัฒนธรรมวิจัยของครูในจังหวัดปัตตานี*. (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พระครูวัชรสุวรรณาท (ลูกซูป ธมฺมโชโต). (2547). *การประยุกต์ใช้อธิปไตยธรรมเพื่อส่งเสริมกลยุทธการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค 15*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระคันธสารากวีวงศ์. (2549). *โพธิยปักขียธรรม*. กรุงเทพฯ: บริษัท บุญศิริการพิมพ์ จำกัด.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 28). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธิม.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580. (2561, 13 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก, หน้า 20.

- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก, หน้า 12.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). *การทำนุบำรุงศาสนสถานและโบราณสถาน: อำนาจและวิธีการ*. (รายงานการวิจัย). ศูนย์พุทธศาสนศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2550). *นวโกวาท (ฉบับประชาชน)*. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สัญญา อินสิน. (2555). *วัฒนธรรมไทยและประเพณีไทย*. เข้าถึงได้จาก <https://sites.google.com/site/sinchai2125/d13-1>
- อมรรัตน์ เทพกำปนาท. (2564). *ความหมาย แนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวกับ “วัฒนธรรม”*. เข้าถึงได้จาก <http://www.culture.go.th/study/2548/5/16.html> 08/06/2008.

โคกหนองนาโมเดลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์

Khok Nong Na Model and Buddhist Sustainable Development

พระอธิการพรนารายณ์ กิตติคุโณ (ปานบุตร)¹

Phra Athikara Pornnarai Kittikuno (Panboot)

Received: November 28, 2020

Revised: January 23, 2021

Accepted: February 1, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.22

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์ตามแนวคิดโคกหนองนาโมเดล พบว่า โคกหนองนาโมเดล เป็นทฤษฎีที่เป็นไปเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนตามเงื่อนไขสากลและบริบทของไทยได้จริงหรือไม่ โดยนำหลักการพัฒนามนุษย์ซึ่งเป็นแนวทางทางพระพุทธศาสนา มาวิเคราะห์ตรวจสอบร่วม และเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบูรณาการร่วมกับทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงอย่างครอบคลุมทุกประเด็นปัญหา โคกหนองนาโมเดลซึ่งเป็นโครงการที่เกิดจากการนำศาสตร์แห่งพระราชทาน ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงมาต่อยอดเพื่อแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำทำการเกษตรและมีที่ดินที่มีปริมาณจำกัดให้เกิดการครอบคลุมแก้ปัญหาทุกด้าน ทำให้เกิดความเป็นอยู่ที่สมดุล มีกิน มีใช้ มีจำหน่าย หมุนเวียนตลอดปี ซึ่งเมื่อวิเคราะห์แล้วพบว่า เป็นทฤษฎีที่ตอบโจทย์การพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของการทำการเกษตรได้ และเมื่อนำหลักการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการร่วมจะสามารถแก้ไขปัญหาได้ครอบคลุมยั่งยืนยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: โคกหนองนาโมเดล, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, การพัฒนาที่ยั่งยืนเชิงพุทธ, การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This academic article aimed to study the Buddhist sustainable development according to the Khok Nong Na Model concept. Was it a theory for sustainable development in accordance with international conditions and Thai context? by applying The principles of human development which was a Buddhist

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุโขทัย; Sukhothai Provincial Office of Buddhism

Corresponding author, e-mail: pornnarai16@gmail.com, Tel. 088-1656109

guideline were applied to analyze and to be used as a guideline for integration in conjunction with the theory of sufficiency economy covering all issues Khok Nong Na Model, which was a project of the King's philosophy. The theory of sufficiency economy had been extended to solve the problem of the lack of water for agriculture and the limited amount of land in order to cover all problems distributing to a balance living, having food, use, availability, rotation throughout the year. From analyzing, it was found that it is a theory that answers the question of sustainable development in the context of agriculture and when the principles of human development according to Buddhism were integrated together, problems could be solved more comprehensively and sustainably.

Keywords: Khok Nong Na Model, Sufficiency Economy Philosophy, Sustainable Buddhist Development, Sustainable Development

บทนำ

จากปัญหาจากการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน ทั้งโดยธรรมชาติปรับเปลี่ยนเองหรือโดยผลกระทบจากการทำลายของมนุษย์ก็ตาม รวมถึงภัยพิบัติที่เกิดขึ้น อาทิ ภัยแล้ง ภัยน้ำท่วม ภัยคุณภาพดิน เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไปของธรรมชาตินี้ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และผลิตผลทางการเกษตรของประชาชน จนกลายเป็นปัญหาความไม่มั่นคงในฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคเกษตรกรรม และเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กระทบไปทุกระบบทุกอาชีพ ซึ่งเป็นผลสะท้อนต่อความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ปัจจุบันหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญอย่างมาก จึงได้มีการระดมความรู้ ความคิดตลอดจนแนวทางวิธีการเพื่อการปรับตัวแก้ปัญหา โดยการแก้ไขปัญหานั้นควรต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ ที่มีมติว่า หลักการพัฒนาประเทศที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ยึดหลัก “ปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง” “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ที่ต่อเนื่องจาก 2 แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 และยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการ เจริญเติบโตจากการเพิ่มผลผลิต การผลิตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม (ราชกิจจานุเบกษา, 2559) เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศ ซึ่งประชากรส่วนใหญ่กว่า 90 เปอร์เซ็นต์เป็นชาวพุทธ พระพุทธศาสนาจึงมีความสำคัญยิ่งที่ควรนำปรับประยุกต์ตลอดจนบูรณาการใช้เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตด้วย ซึ่งจะเห็นได้จากแผนการพัฒนาแห่งชาติที่ยั่งยืนได้ยื่อนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 นำมาเป็นหลักคิดและเป็นแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งปัจจุบันจะเห็นได้จากโครงการที่ถูกพัฒนาต่อยอดจากโครงการพระราชดำริเพื่อให้เกิดการแก้ไข

ตามสภาวะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นต้น เช่น โครงการ โคกหนองนาโมเดล เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อเป็นการตอบโจทย์ว่าการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาต่อยอดเป็นโครงการใหม่ขึ้นมา กล่าวคือ โครงการโคกหนองนาโมเดล จะเป็นโครงการที่ยั่งยืนต่อไปได้จริงหรือไม่ ผู้วิจัยจึงได้ยกหลักการปฏิบัติและแนวคิดของโครงการโคกหนองนาโมเดลมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเชิงพุทธซึ่งเป็นแนวทางแห่งมัชฌิมาปฏิปทา แล้วพิจารณาความเป็นไปเพื่อความยั่งยืนได้จริงหรือไม่

โคกหนองนาโมเดล

โคกหนองนาโมเดลเป็นโครงการต่อยอดจากโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริขององค์ในหลวงรัชกาลที่ 9 ซึ่งเป็นการผสมผสานนวัตกรรมเกษตรอินทรีย์เพื่อแก้ปัญหาเรื่องที่มีปริมาณที่ทำกินที่มีจำนวนจำกัด และ แก้ไขปัญหาเรื่องระบบน้ำที่ยั่งยืน โดยมีความหมาย คือ แนวทางทำเกษตรอินทรีย์และการสร้างชีวิตที่ยั่งยืนเป็นระบบการจัดการพื้นที่ดินให้พอเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นการผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่ เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้น ๆ โคก-หนอง-นา โมเดล เป็นระบบที่ทำให้ธรรมชาติจัดการตัวมันเองโดยมีมนุษย์เป็นส่วนส่งเสริมให้สำเร็จเร็วขึ้นอย่างเป็นระบบ (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสุโขทัย, 2563)

โคก หนอง นา โมเดล เป็นต้นแบบที่สถาบันเศรษฐกิจพอเพียงและมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติได้นำพระราชดำรัส ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 โดยการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้บริหารจัดการน้ำและพื้นที่การเกษตร ผสมผสานกับภูมิปัญญาพื้นบ้านได้อย่างสอดคล้องกันโดยแบ่งพื้นที่ เป็นสัดส่วน 30 : 30 : 30 : 10 คือ 30 % สำหรับแหล่งน้ำ โดยการขุดบ่อทำหนองและคลองไส้ไก่ 30 % สำหรับทำนา ปลุกข้าว 30 % สำหรับทำโคกหรือป่า ปลุกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ก็คือปลูกไม้ใช้สอย ไม้กินได้และไม้เศรษฐกิจ เพื่อให้ได้ประโยชน์ คือ มีกิน คือ มีผัก มีอาหารไว้กิน มีอยู่ คือ สามารถตัดไม้ไปสร้างบ้าน ทำที่อยู่ได้ มีใช้ คือ มีไว้ใช้สอยในครัวเรือน ใช้เป็นยาและสมุนไพร ใช้เป็นฟืน เป็นเครื่องมือใช้สอยในบ้าน มีความสมบูรณ์ และความร่มเย็น 10 % สำหรับที่อยู่อาศัย และเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่ ปลา วัว และควาย เป็นต้น ทุกอย่างทั้งหมดนี้อยู่รวมกันบูรณาการเป็นวรรณะเกษตร ทางมูลนิธิฯ ได้อธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจแนวคิดนี้อย่างง่ายๆ โดยเรียกว่า “โคก หนอง นา” (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2560)

กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน (2560) ได้อธิบายหลักการของ โคก หนอง นา โมเดล ว่า มีหลักการหรือกรอบแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยการเก็บกักน้ำไว้ใช้อย่างเพียงพอ ซึ่งการออกแบบพื้นที่จะให้ความสำคัญต่อการเก็บน้ำ 3 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) เก็บน้ำไว้ในหนอง การขุดหนองจะต้องขุดให้คดโค้ง และมีระดับตื้นลึก แตกต่างกันไปในแต่ละจุด ซึ่งก่อนขุดต้องมีการคำนวณปริมาตรน้ำที่สามารถ เก็บโตในหนองเพื่อให้พอใช้งาน และ ควรมีการระบายน้ำเพื่อ

ความชุ่มชื้นและเกิดประโยชน์ทั่วพื้นที่ด้วยคลองไส้ไก่ 2) เก็บน้ำไว้บนโคก ทำได้โดยการปลูกป่าและเก็บในระบบรากของต้นไม้ ที่ปลูกไว้ 5 ระดับ ได้แก่ ไม้ระดับสูง ไม้ชั้นกลาง ไม้ชั้นเตี้ย ไม้เรียดิน และ ไม้หัวใต้ดิน ไม้แต่ละระดับควรจะมีอย่างน้อยไม่น้อยกว่า 21 ชนิด เพื่อสร้าง ความหลากหลายของระบบราก เมื่อฝนตกลงมาระบบรากจะช่วยอุ้มน้ำไว้ในดิน โดยให้ยึดแนวทางปลูกป่า 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง ตามโครงการพระราชดำรินในหลวงรัชการที่ 9 ซึ่งได้ทรงพระราชทานแก่ผู้ร่วมสัมมนาในการวางแผนใช้ดิน ณ โรงแรมริมคำ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ วันที่ 7 มกราคม 2523 3) เก็บไว้ในนา ยกคันนาให้สูงและกว้าง สามารถเก็บน้ำไว้ในช่วง ฝนทิ้งช่วง นอกจากนี้เรายังสามารถปลูกพืชผักไว้บนคันนาได้อีกด้วย

ภาพที่ 1 สวนแพ่งดิน

การพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) มีหลากหลายความหมายตามบริบทของเป้าหมายการพัฒนาของแต่ละประเทศ อาทิ คณะกรรมาธิการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (World Commission on Environment and Development, 1987) หรือเรียกอีกชื่อว่า คณะกรรมาธิการบรันต์แลนด์ (Brundtland Commission) ได้ให้ความหมายว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนในรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง” โดยทั้งนี้ต้องทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น มีระบบสังคมเป็นธรรม มีระบบเศรษฐกิจที่มั่นคง ไม่ต้องพึ่งพาจากภายนอก มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ประชากรรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่า โดยเฉพาะการใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิต อีกนัยหนึ่งเช่น องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือองค์การยูเนสโก (United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization: UNESCO) (1998) ได้ให้ความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึง การพัฒนาที่สนองความต้องการของคนรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม

ยอมรับความต้องการของตนเอง” โดยได้ขยายความกว้าง ๆ ทางด้านวิทยาศาสตร์ทางธรรมชาติและเศรษฐศาสตร์รวมถึงวัฒนธรรมที่เป็นรากฐานความเป็นมนุษย์

ดังนั้นจากคำนิยามดังกล่าวมาจึงพอสรุปได้ว่า ความหมายทั่ว ๆ ไปของการพัฒนาที่ยั่งยืนหมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบัน โดยไม่ทำให้คนในรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมลดความสามารถของเขาที่จะตอบสนองความต้องการของตนเอง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในด้านความหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2541) ได้แสดงทัศนะว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธต้องมี การพัฒนาแยกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วน 1 คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา ส่วนที่ 2 คือ การพัฒนาวัตถุและพัฒนาสภาพแวดล้อม เรียกว่า วัณณา หรือพัฒนา โดยทางพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นการพัฒนาระบบการดำเนินชีวิตทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา เพื่อให้เกิดปัจจัยหลักในการประสานและบูรณาการระบบความสัมพันธ์แบบองค์รวมเพื่อให้เกิดประโยชน์และความสุขร่วมกันระหว่าง บุคคล สังคม และสภาพแวดล้อมอันหมายถึง ธรรมชาติให้ดำรงอยู่ได้ด้วยดีอย่างเกื้อกูล ต่อเนื่องสม่ำเสมอเรื่อยไป และนอกจากนี้ท่านยังได้แสดงทัศนะที่มีนัยสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธว่า องค์ประกอบฝ่ายมนุษย์มีความสำคัญยิ่ง การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องให้ความสำคัญที่สุดกับเรื่องการพัฒนาคนเป็นแกนกลาง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2539) จึงต้องมีการพัฒนามนุษย์โดยถือเอาการพัฒนาคนโดยถือเอามนุษย์ที่มีการพัฒนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ซึ่งระบบการพัฒนามนุษย์ประกอบด้วย 3 ด้านของการดำรงชีวิตของมนุษย์คือ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ซึ่งมีความสัมพันธ์อาศัยกัน และส่งผลต่อกัน เป็นปัจจัยแก่กันในระบบการพัฒนา จึงต้องพัฒนาเต็มทั้งคนและด้วยเหตุที่มนุษย์มีปัจจัยที่มีเจตจำนง หรือเป็นปัจจัยตัวกระทำในขณะที่ตัวมนุษย์เองมีความหมายสองส่วน คือ ในฐานะบุคคลที่เป็นส่วนร่วมในสังคม และในฐานะชีวิตที่เป็นสถานะอันมีในธรรมชาติ คือ ธรรมชาติส่วนหนึ่ง การแก้ปัญหาด้วยบูรณาการก็คือการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้โลกมนุษย์ กับโลกธรรมชาติไปดีด้วยกันและดียิ่งขึ้นด้วยกันอย่างกลมกลืนและเกื้อกูลกัน ดังนั้น การพัฒนาที่ยั่งยืน จึงหมายถึง การพัฒนาคน ครบทั้งพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา และให้คนที่พัฒนาเต็มระบบเป็นแกนกลาง หรือปัจจัยตัวกระทำ นำการพัฒนาคน และคนที่พัฒนาแล้วนั้น ไปประสานปรับเปลี่ยนบูรณาการในระบบสัมพันธ์องค์รวมใหญ่ของการพัฒนา คือ ทั้ง มนุษย์ สังคม ธรรมชาติและเทคโนโลยี (ดลพัฒน์ ยศธร, 2547)

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธจะรวมศูนย์กลางแห่งปัญหาเริ่มจากบุคคลก่อน กล่าวคือ พัฒนาจากตัวบุคคลหรือมนุษย์ก่อน โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นการพัฒนา แล้วจึงนำไปสู่การพัฒนา สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงเศรษฐกิจและเทคโนโลยีด้วย

วิเคราะห์ความยั่งยืนของทฤษฎีโคกหนองนาโมเดลแนวพุทธ

เงื่อนไข

1) ความยั่งยืน ซึ่งหมายถึงการพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันอย่างเหมาะสมและไม่ส่งผลต่อคนรุ่นหลัง ทั้งด้าน เศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อม

2) ทฤษฎีที่สามารถนำมาปรับใช้ต้องตอบโจทย์ตามเงื่อนไขจึงจะเป็นความยั่งยืน

3) ปัญหาความไม่ยั่งยืนของเกษตรกรที่ประสบ คือ ภัยแล้งขาดน้ำทำการเกษตรที่ดินทำกินน้อย คุณภาพดินต่ำ รายได้น้อยเป็นหนี้

ทฤษฎีโคกหนองนา

1) ยืนอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน

2) แก้ปัญหาน้ำขาดแคลนด้วยการขุดหนองให้ลึกหน้ากว้างน้อยแก้ปัญหาน้ำระเหยเร็ว สามารถกักเก็บและเพียงพอใช้ทำการเกษตรเชิงผสม ตลอดจนทำนาได้ตลอดทั้งปี และมีความคล่องใส่ไปทั่วพื้นที่ทำให้เกิดความชุ่มชื้นของดินอีกด้วย

3) แก้ปัญหาคุณภาพดินที่เสื่อมโทรมด้วยการปลูกพืชประเภทคลุมดินและพืชที่เติบโตเร็วดิน พืชมีหัว เช่น ถั่ว ผัก ถั่ว และอื่น ๆ กว่า 21 ชนิด

4) มีการปลูกป่า 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง ทั้งด้านร่มเงา เอาไว้ใช้สอย และขายเป็นรายได้เพิ่ม

แนวทางพระพุทธศาสนา

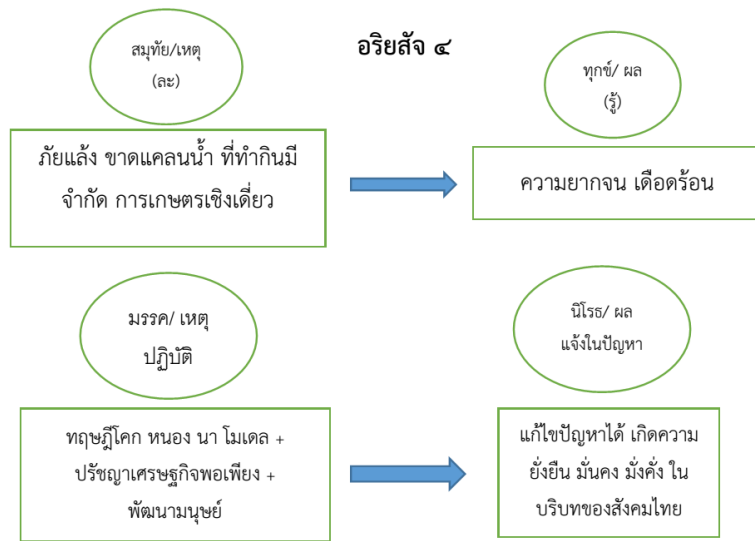
1) มุ่งให้มีการพัฒนาที่มนุษย์ก่อน คือ

ก. พัฒนาศีล ให้เป็นผู้ไม่เบียดเบียนไม่ทำลายทั้ง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เรียกว่า กายภาวนา

ข. พัฒนาจิตใจ คือ ให้เป็นผู้มีคุณธรรมประจำใจ รู้จักผิดชอบชั่วดีมีความรับผิดชอบต่อสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรมอันดีงาม เรียกว่า จิตภาวนา และ

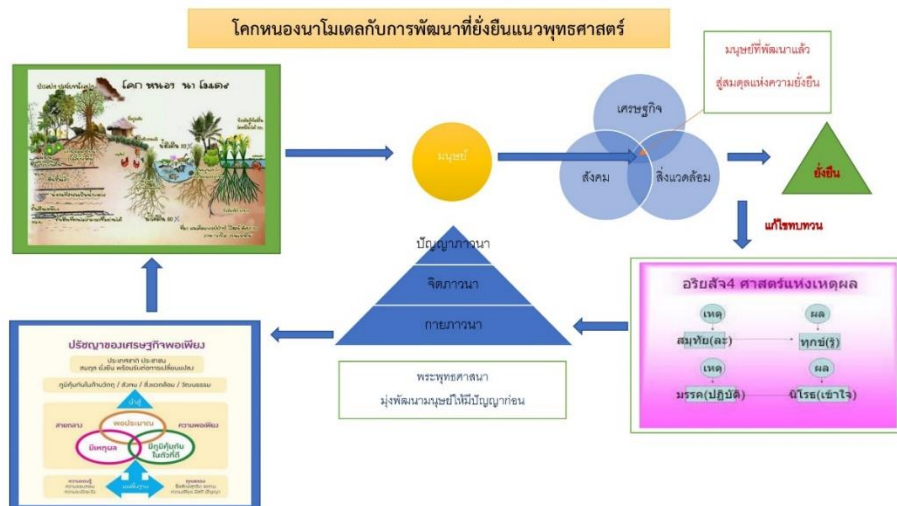
ค. พัฒนาปัญญา คือ ให้มีความรู้ รอบรู้ที่ถูกต้อง จนเกิดเป็นสัมมาทิฐิขึ้น เรียกว่า ปัญญาภาวนา

ด้วยเงื่อนไขแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ต้องใส่ใจทุก ๆ ด้านทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แล้วนำมาพิจารณาหาเหตุแห่งปัญหาด้วยหลักทางพุทธศาสนาแล้วคือ ใช้วิธีสัง 4 จนพบเหตุ แล้วแก้ที่เหตุด้วยมรรควิธี จึงพ้นทุกข์ภัยได้ ดังนี้

ภาพที่ 2 อริยสัจ 4 กับการวิเคราะห์เหตุผล (วิเคราะห์โดยพระอธิการพรนารายณ์ ปานบุตร)

ดังนั้นด้วยหลักการและเงื่อนไข โคกหนองนาโมเดล ที่เป็นทฤษฎีที่ยืนอยู่บนพื้นฐานแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ มีความพอเพียง มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน จึงตรงกับเงื่อนไขของการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวพุทธศาสนาและตอบโจทย์ความยั่งยืนในระดับสากลด้วย ดังสามารถแสดงกระบวนการตามผังความคิดนี้

ภาพที่ 3 กรอบแนวคิดโคกหนองนาโมเดลกับการพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์ (วิเคราะห์โดยพระอธิการพรนารายณ์ ปานบุตร)

บทสรุป

การพัฒนาที่ยั่งยืนในแต่ละบริบทอาจมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์แห่งการพัฒนา ในบทความนี้ผู้เขียนได้นำ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ รัชกาลที่ 9 ซึ่งได้ต่อยอดความรู้แก้ไขปัญหาปากท้องความเป็นอยู่ของเกษตรกรไทยที่ประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำทำการเกษตรตลอดปี และมีที่ดินทำกินจำกัด จึงได้ถูกพิจารณาแก้ไขบนหลักการและเหตุผลที่เป็นไปเพื่อความยั่งยืน ส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลแก้ไขปัญหาได้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านน้ำ ด้านดิน ด้านผลผลิต จนทำให้ชีวิตความเป็นอยู่เกิดความสมดุล พอเพียงกินอยู่ และสู่การจำหน่ายที่สร้างรายได้ให้เกษตรกรตลอดปี เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนวัฒนธรรม ประเพณี จึงมีความสมดุลและยั่งยืนในบริบทแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนของไทยวิถีพุทธซึ่งเริ่มจากการพัฒนาที่มนุษย์ก่อน

เอกสารอ้างอิง

- กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน. (2560). *โคกหนองนาโมเดล*. เข้าถึงได้จาก https://www.opsmoac.go.th/km-km_article-files-401591791792
- ดลพัฒน์ ยศธร. (2547). *การนำเสนอรูปแบบการศึกษาเพื่อพัฒนาที่ยั่งยืนแนวพุทธศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา). คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564). (2559, 30 ธันวาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่มที่ 133 ตอนที่ 115 ก, หน้า 1-15.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2539). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2541). *การศึกษาเครื่องมือพัฒนาที่ยังต้องพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองสุโขทัย. (2563). *โคก-หนอง-นา โมเดล คืออะไร*. เข้าถึงได้จาก <https://district.cdd.go.th/muang-sukhothai>
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2560). *การบริหารจัดการน้ำด้วย โคก หนองนาโมเดล*. เข้าถึงได้จาก <https://www.nectec.or.th/news/news-pr-ews/khoknongna.html>
- Unesco. (1998). *Educating for a Sustainable Future*. Thailand: Asia-Pacific Centre of Educational Innovation for Development.
- World Commission on Environment and Development. (1987). *Our common future*. Great Britain: Oxford University Press.

พุทธจริยาการสอนสังคมศึกษาเพื่ออนุเคราะห์โลกอย่างบูรณาการ

Buddha' Conduct of Social Studies Teaching to Support the World in an Integrated Way

พระมหากัลยวรรธน กิตติธโร (มีชัย)¹

Phramaha Kanyawat Kittitharo (Meechai)

Received: March 07, 2021

Revised: April 17, 2021

Accepted: April 25, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.23

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสอน การเผยแผ่ หรือการสื่อสารคำสอนของพระพุทธศาสนาไปยังพุทธศาสนิกชนชาวโลกเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลกและเพื่อประโยชน์เกื้อกูล พบว่า พุทธจริยาการสอนสังคมศึกษาเพื่ออนุเคราะห์โลกอย่างบูรณาการของพระพุทธองค์ นับว่าเป็นรากฐานที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับเวไนยสัตว์บนโลกใบนี้ เป็นการเสียสละและการสร้างสรรค์พัฒนาให้เกิดความเจริญทางมนธรรม และแก้ปัญหาต่าง ๆ ในสังคมอย่างสันติวิธี เป็นสิ่งประเสริฐและสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งถือว่ามีความจำเป็นต้องมีจุดเริ่มต้นจากการประกาศพระศาสนา ถ้าหากบุคคลในสังคมมีรากฐานแห่งมนธรรมที่ดี ก็เป็นกระบวนการที่ทำให้คนได้พัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ได้ตลอดชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานการพัฒนาชีวิต ตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพ และขีดความสามารถด้านอื่น ๆ ที่จะดำรงชีพ และประกอบสัมมาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลง และเป็นพลังสร้างสรรค์พัฒนาจิตใจได้อย่างยั่งยืนแบบวิถีการบูรณาการ คำว่า การสอนสังคมศึกษาก็คือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน เพื่อพัฒนาให้มีความรับผิดชอบในสังคมประชาธิปไตย โดยเน้นมรดกทางวัฒนธรรม เนื้อหาและวิธีการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอด อบรมในเรื่องสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เพื่อนำไปประยุกต์แนวคิด ค่านิยม และทักษะต่าง ๆ ในการแก้ปัญหา วิเคราะห์ และพฤติกรรมทางสังคม โดยอาศัยหลักสูตรวิชาสังคม ส่วนคำว่า “บูรณาการ” หมายความว่า การประสานเนื้อหา หลักการ

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธโสธร; Mahachulalongkornrajavidyalaya

University, Buddhist Sangha College Buddhasothon

Corresponding author, e-mail: Kalyawat1994@hotmail.com, Tel. 080-6095417

กิจกรรม การฝึก ฯลฯ เข้าเป็นหน่วยเดียวกัน เช่น การสอนภาษาแบบบูรณาการ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ด้านทักษะต่าง ๆ ทั้งฟัง พูด อ่าน เขียน ผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในวิชาเดียวกัน

คำสำคัญ: พุทธจริยา, การสอนสังคมศึกษา, บูรณาการ

Abstract

This academic article aimed to study the teaching, propagation or communication of Buddhist teachings to the Buddhists of the world for the benefit and happiness of the masses for helping the world and for the benefit of the people, it was found that Buddha' conduct of social studies teaching to help the world in an integrated manner way of the Buddha was a very important foundation for all of the living human inhabitants of the earth. It was a sacrifice and creativity to develop the prosperity of conscience and solve problems in society peacefully. It was noble and important for human development to have quality in all aspects, namely economic, politics and society, which was necessary to start from the proclamation of religion. If a person in a society had a foundation of good conscience, It was a process that allowed people to develop themselves in various fields throughout their Lives. It started from laying the foundation for life development from birth, developing potential and other capacities to live, having a happy livelihood, being aware of changes and being a creative force for sustainable mental development through an integrated approach. The term "social studies teaching" was the study of human relationships to develop responsibility in a democratic society with emphasis on cultural heritage. The content and methods of human transmission in training on social, economic and political issues of the past, present and future in order to apply concepts, values and skills in problem solving, and social behavior analysis by means of using social courses, the word "integration" means the integration of content, principles, activities, training, etc. into one unit, such as integrated language teaching. This allowed students to acquire knowledge in various skills, including listening, speaking, reading, and writing as one unity in the same subject.

Keywords: Buddha' conduct, Teaching Social Studies, Integration

บทนำ

พุทธจริยาการสอนสังคมศึกษาเพื่ออนุเคราะห์โลกอย่างบูรณาการ ได้แก่ หน้าที่ หรือ พุทธกิจประจำวันขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่รู้จักกันในหมู่พระสาวกที่ว่า กิจวัตร

ประจำวัน 5 ประการ คือ 1) เข้าบิณฑบาตโปรดสัตว์ 2) บ่ายทรงประกาศธรรม 3) คำแสดงธรรมแก่พระสาวก 4) ดึกทรงแก้ปัญหาเทวดา และ 5) ใกล้สว่างมาทรงตรวจตราดูสัตว์โลกหรือเรียกอีกอย่างตามหัวข้อธรรม คือ พุทธจริยา 3 ประการ ได้แก่ 1) พุทธัตถจริยา หมายถึง พระกรุณาที่ทรงบำเพ็ญอนุเคราะห์บูรณาการแก่เวไนยสัตว์ ในฐานะพระพุทธรเจ้า 2) ญัตตถจริยา หมายถึง พระกรุณาที่ทรงบำเพ็ญแก่พระประยูรญาติของพระพุทธรองค์ 3) โลกัตถจริยา หมายถึง พระกรุณาที่ทรงบำเพ็ญอย่างบูรณาการให้เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกตลอด 45 พรรษา (สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, 2557)

พุทธจริยาเพื่อการสอนสังคมศึกษา

ที่มาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์แรก ตราบาจนถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน และเหล่าหน่อเนื้อพุทธางกูร พระบรมโพธิสัตว์ ผู้ทรงพระคุณเมตตาอันประเสริฐต่อสรรพสัตว์ทั้งปวง ให้พ้นจากภัยวิภวสงสาร แต่ก่อนมานานนับ จะหาที่สุดมิได้ เหล่าสรรพสัตว์น้อยใหญ่หลงเวียนว่ายอยู่ในทะเลทุกข์แห่งวิภวสงสาร เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด ไม่มีที่สิ้นสุดหลงอยู่ในทะเลแห่งความทุกข์ แต่ไม่รู้ตัวตนเองอยู่ท่ามกลางทะเลทุกข์ที่ไร้ฝั่ง ครั้งนั้น ได้ปรากฏมหาบุรุษผู้เปี่ยมไปด้วยเมตตาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลายได้ดำริว่า ภพภูมิทั้งหลายที่หมู่สัตว์ได้เวียนว่ายตายเกิดครั้งแล้วครั้งเล่า ไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ วนเวียนอยู่ในทุกข์ ไปเกิดในสุคติภูมิก็ยินดีมีความสุข ไปเกิดในทุคติภูมิก็เป็นทุกข์หนักแสนสาหัสตัวเราเองก็ไม่ต่างไปจากผู้อื่น อย่างกระนั้นเลย เรามาหาหนทางที่จะออกจากสังสารวัฏนี้เถิด จากนั้นมหาบุรุษก็ได้อธิษฐาน มั่นที่จะหาหนทางออกจากสังสารวัฏให้จงได้

ในช่วงนี้ท่านก็เพียรศึกษาหาความรู้ เพียรถามครูอาจารย์ท่านต่าง ๆ ครั้งไปเกิดไปจุติ ณ ภพภูมิอันเป็นสุคติภูมิ ก็เพียรถามยังท่านผู้เป็นใหญ่ในภพภูมินั้นว่ามีหนทางใด ในการที่จะออกจากสังสารวัฏนี้ได้ นับเป็นเวลานานแสนนาน ที่มหาบุรุษได้ท่องเที่ยวไปในภพภูมิต่าง ๆ เพื่อค้นหาสัจธรรม อันจะนำพาเรือชนสรรพสัตว์ให้พ้นจากวิภวสงสารในที่สุด ท่านมหาบุรุษก็ได้ทราบด้วยตนเองว่า ยังไม่มีผู้ใดสามารถหยั่งรู้ได้ว่าธรรมใดเป็นธรรมอันพิสุทธ์ เป็นธรรมอันทำให้อาสวะกิเลสสิ้นลงหลุดพ้นจากการเกิดแก่เจ็บตาย แต่ในดวงจิตอันเปี่ยมไปด้วยเมตตาอันหาที่สุดไม่ได้ต่อมวลสรรพสัตว์ ท่านมีความมั่นคงอย่างแรงกล้าที่จะค้นหาสัจธรรมนั้นด้วยตัวของท่านเอง ณ จุดนี้เอง ที่เป็นจุดเริ่มต้นแห่งการบังเกิดพระมหาโพธิสัตว์พระองค์แรกขึ้นในมหาสังสารวัฏแห่งนี้ ในวินาทีที่พระองค์ทรงตั้งสัจจาธิฐานด้วย ย้าพระทัยที่เปี่ยมไปด้วยพระเมตตาต่อสัตว์โลก (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ในการที่พระองค์จะทรงเริ่มต้นบำเพ็ญบารมีเพื่อปรารถนาสัมมาสัมโพธิญาณ เพื่อเรือชนสรรพสัตว์ทั้งหลาย ณ วินาทีนั้น พสุธาที่บังเกิดสันสะท้านสะเทือนลั่นไปทั้งจักรวาลน้อยใหญ่ ทวยเทพเทวาทั้งหลายต่างก็รับรู้ด้วยความเป็นทิพย์ว่า เป็นเหตุจากแรงอำนาจแห่งสัจจาธิฐานของพระมหาโพธิสัตว์เทพพรหมผู้ทรงความเป็นสัมมาทิฐิ ต่างก็เฝ้าทูลหาสุภาธิการกับอุดมการณ์อันตั้งมั่นนี้ ครั้งจากพระชาตินั้นแล้ว พระมหาโพธิสัตว์เจ้า ผู้เป็นปฐมวงศ์ ก็ทรงบำเพ็ญบารมีอยู่ในห้วงแห่งวัฏฏะ จนพระบารมีทั้ง 30 ทัศของพระองค์เต็มบริบูรณ์ พระมหาโพธิสัตว์เจ้าท่านทรงบำเพ็ญบารมีมาอย่างเหน็ดเหนื่อยยาวนานแสนเข็ญยิ่งนัก เนื่องจากยังไม่เคยมีท่านผู้ใดได้ทำ

ได้บำเพ็ญให้ดูกันเป็นตัวอย่างแม้แต่ท่านเดียว เหตุนี้พระองค์ท่านจึงต้องใช้ระยะเวลาในการบำเพ็ญบารมียาวนานกว่าพระพุทธเจ้าพระองค์ใด

ครั้นเมื่อพระมหาโพธิสัตว์ ท่านได้มาจุติยังพระชาติสุดท้าย พระองค์ก็ทรงบรรลุถึงซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์ทรงพบวิโมกข์ธรรม ธรรมอันเป็นเครื่องหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ครั้นนั่นเอง มวลเหล่าทวยเทพมนุษย์และสัตว์ ล้วนแล้วแต่ยินดีปรีดา อิ่มเอมใจในธรรมอันประดุจน้ำอมฤตหลังขโลมดวงจิตของเหล่าสรรพสัตว์น้อยใหญ่ให้ชุ่มเย็นด้วยธรรมปิติ หมู่สัตว์มากมายจำนวนนับไม่ถ้วน ได้ฟังธรรมและบรรลุธรรมอันเป็นอริยะภูมิวิสัย นับแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ผลในเวลาอันสั้น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549) เมื่อพระองค์ทรงหยั่งพระญาณเห็นเหตุการณ์แล้ว ท่านก็ทรงหยั่งกำลังใจของสัตว์ทั้งปวงว่า มีจิตดวงใด จะทรงอารมณ์ใจ ทรงบารมีพอที่จะสร้างบำเพ็ญบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลได้หรือไม่ ครั้นทรงหยั่งรู้ว่ามี ก็ทรงบันลือสีหนาทและประกาศก้องไปทั่วจักรวาลทุกภพภูมิว่า “การบำเพ็ญบารมีเพื่อการปรารถนาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นเอกองค์เนื้อนาบุญแก่หมู่สัตว์ทั้งปวง หากผู้ใดมีใจอาทรในทุกข์ของหมู่สัตว์ทั้งหลายยินยอมแบกทุกข์ทั้งมวลของหมู่สัตว์นั้นไว้เต็มทั้งสองบ่า้วยข้ามมหานทีเดือด อันหาฝั่งมิได้ มีอันตรายล้วนรายรอบในมหานทีนั้น ผู้ใดมีใจเปี่ยมไปด้วยเมตตาต่อสรรพสัตว์ด้วยกำลังใจปานนี้ ก็พึงได้ได้อิच्छฐานจิตเพื่อตั้งต้นการบำเพ็ญบารมีเพื่อการปรารถนาสัมมาสัมโพธิญาณเกิด” พุทธประเพณีที่จะไม่มีการประกาศพระพุทธศาสนาทับเขตกาลเขตสมัยกัน พุทธประเพณีที่พุทธภูมิจะต้องเอื้อเพื่อในธรรมในความดี ในการบำเพ็ญบารมีต่อกัน นอกเหนือจากที่ทรงกำหนดแบบแผน แนวทางในการสร้างบารมี เพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า

พุทธจริยาเพื่อการอนุเคราะห์โลกอย่างบูรณาการ

คำว่า “บูรณาการ” เป็นศัพท์บัญญัติทางการศึกษา เดิมใช้คำว่า “บูรณาการรวมหน่วย” เป็นคำบัญญัติให้ตรงกับคำว่า “Integration” ในภาษาอังกฤษ หมายความว่า การรวมหน่วยที่แยก ๆ กันเข้าเป็นหน่วยเดียวกัน ปัจจุบันใช้เพียงคำว่า “บูรณาการ” หมายความว่า การประสานเนื้อหาหลักการ กิจกรรม การฝึก ฯลฯ เข้าเป็นหน่วยเดียวกัน เช่น การสอนภาษาแบบบูรณาการ ทำให้นักเรียนได้รับความรู้ด้านทักษะต่าง ๆ ทั้งฟัง พูด อ่าน เขียน ผสมผสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในวิชาเดียวกัน ไม่แยกออกจากกันเป็นหลายวิชาดังแต่ก่อน ประเด็นที่น่าสนใจคือ “พระพุทธศาสนายังเป็นศาสนาแห่งการบูรณาการที่มีคำสอนครอบคลุมทั้งกฎธรรมชาติด้านรูปธรรม และนามธรรม กฎทุกกฎรวมกันอยู่ภายใต้กฎธรรมนิยาม” และจากตัวแปรดังกล่าวนี้ จึงทำให้ปรัชญาการศึกษาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาพระพุทธศาสนาแบบบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ช่วยทำให้คนเรามีดวงตา 2 ข้างบริบูรณ์ ดวงตาข้างหนึ่ง คือ พระพุทธศาสนา ดวงตาอีกข้าง คือ ศาสตร์สมัยใหม่ ใครที่ไม่รู้ทั้งพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เปรียบได้กับคนตาบอด (อันธจักษุ) ใครที่รู้แต่ศาสตร์สมัยใหม่อย่างเดียว จัดเป็นคนตาเดียว (เอกจักษุ) ส่วนใครที่รู้ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ จัดเป็น

คนสองตา (ทวิจักขุ) นั่นคือมีความรู้แบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ บูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ จึงต้องมีการปรับองค์ความรู้ทั้งสองสายให้เชื่อมโยงเข้าหากัน

จากแนวทางดังกล่าว วิธีการในการบูรณาการพระพุทธศาสนากับวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่ว่า วิธีการศึกษาแบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงทำได้ 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 พุทธวิทยา (Buddhology) หมายถึง การปรับศาสตร์เข้าหาพระพุทธศาสนา คือ ใช้พระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้ง และนำศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายเสริมพระพุทธศาสนา วิธีนี้ใช้องค์ความรู้ในศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายสนับสนุนพระพุทธศาสนาให้ดูทันสมัย และมีเหตุผลเป็นที่ยอมรับได้ง่ายขึ้น

วิธีที่ 2 ธรรมวิทยา (Dhammology) หมายถึง การปรับพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์ คือ ใช้ศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้ง และนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมเข้าไปในเนื้อหาของศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งนี้ เพราะศาสตร์สมัยใหม่มุ่งแสวงหาความจริงโดยไม่สนใจเรื่องศีลธรรม การนำหลักศีลธรรมในพระพุทธศาสนาเพิ่มเติมให้กับศาสตร์เหล่านั้น ย่อมจะช่วยให้เกิดองค์รวมที่สมบูรณ์

ท่านได้ขยายความคำว่า “ประยุกต์” หมายถึง ปรับใช้ประโยชน์ ดังนั้น วิธีบูรณาการแบบนี้จึงเป็นการศึกษาแบบธรรมประยุกต์ ซึ่งหมายถึงการปรับใช้ธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยศาสตร์สมัยใหม่เป็นสะพาน วิธีการนอกจากจะทำให้ธรรมอภิลิโก คือ ไม่ล้ำสมัย เพราะสามารถปรับเข้ากับวิถีแห่งชีวิตของทุกคนทุกยุคทุกสมัย แล้วยังจะเป็นการช่วยนำศีลธรรมกลับมาสู่โลกนี้อีกด้วย “ธรรมประยุกต์จะเกิดให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิต เนื่องจากธรรมเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของชีวิต ธรรมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัวแต่อย่างใด ผู้ที่นำธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตอย่างสม่ำเสมอ ย่อมเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา ประโยชน์นั้นแหละจะทำให้รักษาพระพุทธศาสนาอยู่คู่กับสังคมตลอดไป พระพุทธศาสนาจะอยู่รอดในสังคมใด ก็ต้องปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงในสังคมนั้น ในทำนองเดียวกัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะอยู่รอดในสังคมโลกด้วยการปรับตัวให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกด้วยการสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ความเป็นเลิศนี้จะเกิดไม่ได้ ถ้าไม่มีการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ การดำเนินการในลักษณะนี้ย่อมถือว่าสอดคล้องกับปรัชญามหาวิทยาลัยที่ว่า จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

วิธีการบูรณาการแบบพุทธวิทยา (Buddhology) ซึ่งเริ่มต้นจากการกำหนดหรือแสวงหาประเด็น (Issues) และปัญหา (Problems) ทางวิชาการ หรืองานวิจัยที่มีการถกเถียง หรือแสวงหาทางออกที่ควรจะเป็นต่อประเด็นต่าง ๆ ที่มนุษย์ ชุมชน หรือสังคมสนใจ หลังจากนั้น จึงนำพระพุทธศาสนามาเป็นฐานในการอธิบาย ขั้นตอนต่อไปจึงเข้าสู่กระบวนการของการนำวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายเสริม โดยมีเจตนารมณ์เพื่ออธิบายสนับสนุนให้พระพุทธศาสนาทันสมัย มีเหตุผล และสอดคล้องกับวิถีความเป็นไปของชีวิตและสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการเช่นนี้ มิได้เจตนาที่จะก่อให้เกิดสัทธิธรรมปฏิบัติ หรือทำให้พระพุทธศาสนาสูญเสียจุดยืนของตัวเอง

วิธีการบูรณาการแบบธรรมวิทยา (Dhammology) วิธีการนี้มีจุดเริ่มต้นเช่นเดียวกับวิธีการของการบูรณาการจะเริ่มต้นจากการกำหนดหรือแสวงหาประเด็น (Issues) และปัญหา (Problems) ทางวิชาการ หรืองานวิจัยที่มีการถกเถียง หรือแสวงหาทางออกที่ควรจะเป็นต่อประเด็นต่าง ๆ ที่มนุษย์ ชุมชน หรือสังคมสนใจ ขั้นตอนต่อไป คือ การนำวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่มาเป็นตัวตั้ง แต่จุดเด่นในวิธีการที่ 2 คือ การนำหลักธรรมะในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏในพระวินัย พระสูตร และพระอภิธรรมมาเป็นฐานในการประยุกต์ใช้ ติความ อธิบาย วิเคราะห์ บูรณาการ และสังเคราะห์ออกเป็นชุดอธิบาย ชุดความคิด หรือชุดความรู้ต่าง ๆ

ในกาลครั้งนั้น มีมากมายหลายท่านที่ได้ตั้งความปรารถนาให้ถึงซึ่งสัมมาสัมโพธิญาณ รวมทั้งก็มีอีกมากที่ได้อธิษฐาน พุทธภูมิพิเศษ อาทิ การปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าองค์สุดท้ายบ้าง การเป็นพระพุทธเจ้าผู้ทรงมีอายุพระพุทธศาสนายาวนานยาวนานที่สุดบ้าง การเป็นพระพุทธเจ้าผู้ทรงมีพระสาวกสามารถรื้อถอนสรรพสัตว์เข้าสู่พระนิพพานได้มากที่สุดบ้าง แต่ก็มีบางท่าน ที่บำเพ็ญบารมีช่วยส่งเสริมให้พุทธภูมิได้เข้าถึงการสร้างบารมี จนบรรลุเป็นพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด เป็นเหมือนพี่เลี้ยงที่คอยช่วยชี้แนะผลักดันผู้อื่นให้บรรลุเป็นพระพุทธเจ้าโดยเร็ว ส่วนตัวเองจะบรรลุเมื่อไรก็ช่างขอให้ได้ช่วยพุทธภูมิท่านอื่นในช่วงกลางบ้าง ช่วงก่อนบ้าง อนันตยุค จึงได้มาเกิดใช้หนี้ที่ได้อธิษฐานอยู่นี้ที่เราได้หยิบยกมาให้ท่านฟังนี้ ก็เป็นเรื่องราวอันยาวนานที่พระท่านเล่าสืบต่อให้ฟังอย่างค่อนข้างละเอียด เพื่อให้พุทธภูมิทั้งหลายได้เห็นภาพรวมของงานที่สมเด็จองค์ปฐมท่านได้ทรงวางรากฐานเอาไว้อย่างมั่นคงหนาแน่นและยาวนานจนสุดแห่งทุกซ์ ดังนี้ (พระราชนิพนธ์, 2557)

1. พุทธตถจริยา ทรงทำหน้าที่ของพระพุทธเจ้า เช่น ทรงวางสิกขาบทเป็นพุทธอาณัติ สำหรับควบคุมความประพฤติของผู้ที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา ทรงแนะนำให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหน้าที่ของตน ทรงวางพระองค์ต่อผู้ที่เข้ามาบวชและแสดงตนเป็นอุบาสกอุบาสิกา ในฐานะของบิดากับบุตร ผู้ปกครองกัลยาณมิตร ศาสดาผู้เอ็นดูเป็นต้น ตามสมควรแก่บุคคลและโอกาสนั้น ๆ จนสามารถประดิษฐานเป็นรูปสถาบันศาสนาสืบต่อกันมาได้

2. ญัตตตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่พระญาติ เช่น ทรงมีพระพุทธานุญาตพิเศษ ให้พระญาติของพระองค์ที่เป็นเดียรฉัตร (นักบวชนอกพระพุทธศาสนา) มาก่อน ให้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้ โดยไม่ต้องอยู่ติตถียปริวาสก่อน (ติตถียปริวาส คือ วิธียุกรรมสำหรับเดียรฉัตรที่ขอบวชในพระพุทธศาสนา จะต้องประพฤติปริวาส (การอยู่ชดใช้หรืออยู่กรรม) ก่อน 4 เดือน หรือจนกว่าพระสงฆ์พอใจจึงจะอุปสมบทได้) หรือการที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรดพระญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์ ทรงแนะนำให้พระญาติซึ่งกำลังจะทำสงครามกัน ได้เข้าใจในเหตุผล สามารถปรองดองกันได้ ญัตตตถจริยา เป็นคำเรียกพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าที่ทรงปฏิบัติหน้าที่สังเคราะห์ญาติในฐานะที่เป็นญาติ กล่าวคือทรงสงเคราะห์พระบิดา พระมารดา ตลอดถึงพระประยูรญาติ พระบรมวงศานุวงศ์ ให้ได้เข้าถึงพระรัตนตรัย เข้าถึงธรรม จึงถึงให้บวชในพระศาสนาและบรรลุมรรคผลนิพพาน เป็นต้นว่า เสด็จไปโปรดพระบิดาและพระประยูรญาติที่กรุงกบิลพัสดุ์หลังจากตรัสรู้ได้ไม่นาน เสด็จไปโปรดพระมารดาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เสด็จไปห้ามพระญาติสองฝั่งมิให้รบพุ่งกันเพราะ

เหตุแย่งน้ำทำนา ประทานอุปสมบทให้แก่พระนันทะ พระนางรูปนันทา ซึ่งเป็นพระอนุชาและพระภคินีต่างมารดา ทรงแนะนำสั่งสอนจนได้เป็นพระอรหันต์ทั้งสองพระองค์

3. โลกัตถจริยา หมายถึง การบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้าแก่ชาวโลกภายหลังจากตรัสรู้และเสวยวิมุตติสุข (ความสุขอันจากความหลุดพ้นจากกิเลสแล้ว) ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่โลก ในฐานะที่พระองค์เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมโลก ความสำเร็จในจริยาข้อนี้ทรงอาศัยพุทธกิจประจำวัน 5 ประการคือ

พุทธกิจประการที่ 1 เวลาเช้าเสด็จออกบิณฑบาต เพื่อเป็นการโปรดสัตว์โลก
ผู้ต้องการบุญ

พุทธกิจประการที่ 2 ในเวลาเย็นทรงแสดงธรรมแก่คนผู้สนใจในการฟังธรรม

พุทธกิจประการที่ 3 ในเวลาค่ำทรงประทานพระโอวาทให้กรรมฐานแก่ภิกษุ
ทั้งหลาย

พุทธกิจประการที่ 4 ในเวลาเที่ยงคืน ทรงแสดงธรรม และตอบปัญหาแก่
เทวดาทั้งหลาย

พุทธกิจประการที่ 5 ในเวลาใกล้รุ่ง ทรงตรวดดูสัตว์โลกที่อาจจะรู้ธรรมซึ่ง
พระองค์ทรงแสดง แล้วได้รับผลตามสมควรแก่อุปนิสัยบารมีของคนเหล่านั้น

พุทธกิจประการที่ 5 นี้เอง เป็นจุดเด่นในการทำงานของพระพุทธเจ้าจนทำให้ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาบางคนมีความรู้สึกที่ว่าทำไมคนแต่ก่อนสำเร็จกันง่ายเหลือเกิน ถ้าศึกษารายละเอียดแล้วจะพบว่าไม่มีคำว่าย่ายเลย เพราะนอกจากจะอาศัยวาสนาบารมีของคนเหล่านั้นเป็นฐานอย่างสำคัญแล้ว การแสดงธรรมของพระองค์นั้นเป็นระบบการทำงานที่มีการศึกษาข้อมูล การประเมินผล การสรุปผลในการแสดงธรรมทุกคราวพุทธกิจประการที่ 5 นี้เอง คือ บุรณการที่เป็นจุดเด่นในการทำงานของพระพุทธเจ้า จนทำให้ผู้ศึกษาพระพุทธศาสนาบางคนมีความรู้สึกที่ว่า “ทำไมคนแต่ก่อนสำเร็จมรรคผลกันง่ายเหลือเกิน” ถ้าศึกษารายละเอียดแล้วจะพบว่า ไม่มีคำว่าย่ายเลย เพราะนอกจากจะอาศัยวาสนาบารมีของคนเหล่านั้นเป็นฐานอย่างสำคัญแล้ว การแสดงธรรมของพระองค์นั้นเป็นระบบการทำงานที่มีการศึกษาข้อมูลการประเมินผล การสรุปผลในการแสดงธรรมทุกคราว (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2535)

หลังจากที่บุคคลนั้น ๆ ปรากฏในข่ายพระญาณของพระพุทธเจ้า คือ ทรงรู้ว่าเขาเป็นใคร มีอุปนิสัยบารมีอย่างไร แสดงธรรมอะไรจึงได้ผล หลังจากแสดงธรรมแล้วผลจะออกมาเป็นอย่างไร ดังนั้น การแสดงธรรมทุกครั้งของพระพุทธองค์จึงบังเกิดผลเป็นอัศจรรย์ เพราะจะทรงแสดงเฉพาะแก่ผู้เป็นพุทธเวไนยคือ สามารถแนะนำให้รู้ได้เป็นหลัก

อุดมการณ์งานยิ่งใหญ่ของสัพพัญญบุคคล

อุดมการณ์ของพุทธบุคคล (สัพพัญญ) หมายถึง การสร้างบารมีเพื่อที่จะเป็นพระพุทธเจ้าได้นั้น จะต้องอาศัยกำลังใจอันมหาศาล และใช้ระยะเวลาในการสร้างบารมีที่ยาวนานมาก จนกว่าจะ

ได้มาตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง มีเป้าหมายอันจะนำพาหรือชนสรรพสัตว์ให้พ้นจาก วัฏสงสาร พระพุทธเจ้าจึงแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ตามพระบารมีที่ได้สั่งสมอบรมมา คือ

1. พระปัญญาธิกคุณ คือ พระพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีประเภทมีพระปัญญาแก่กล้า มีปัญญาบารมีมาก คือ ธิเบตมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก็จะมีพุทธบริษัท 4 อยู่จำนวนหนึ่งที่จะพาเข้านิพพาน ใช้ระยะเวลาในการสร้างบารมี 20 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป เริ่มตั้งแต่ทรงดำริในพระทัยว่า จะเป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลา 7 อสงไขย เมื่อสั่งสมกุศลธรรมแล้ว เปล่งวาจาว่าอยากเป็นพระพุทธเจ้า ใช้เวลาอีก 9 อสงไขย แล้วหลังจากได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้าใช้เวลาอีก 4 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป รวมแล้วใช้เวลาสร้างบารมีทั้งหมด 20 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป

2. พระสัทธาธิกพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าที่ทรงสร้างบารมีประเภทมีศรัทธาแก่กล้า คือ มีศรัทธามาก ยึดเวลาไปอีกอยู่ในระดับกลาง ยังไม่รับเข้านิพพาน จะขอรวบรวมพุทธบริษัท 4 ให้ได้มาก ๆ แล้วจะได้พาเข้านิพพานทีละมาก ๆ ใช้ระยะเวลาในการสร้างบารมี 40 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป เริ่มตั้งแต่ทรงดำริในพระทัยว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลา 14 อสงไขยเมื่อสั่งสมกุศลธรรมแล้วเปล่งวาจาว่า อยากเป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลาอีก 18 อสงไขย และหลังจากได้รับพุทธพยากรณ์ครั้งแรกว่าจะได้เป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ ในอนาคตกาลภายภาคเบื้องหน้าใช้เวลาอีก 8 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป รวมแล้วใช้เวลาสร้างบารมีทั้งหมด 40 อสงไขยกับอีกแสนมหากัป

3. พระวิริยาธิกพุทธเจ้า คือ พระพุทธเจ้าที่พระองค์ทรงสร้างบารมีประเภทมีความเพียรแก่กล้า เรียกว่าปรารถนาจะนำพาพุทธบริษัท 4 เข้านิพพานไปให้ได้มาก ๆ จะใช้เวลานานแค่ไหนก็ยอม เหมือนอย่างพระศรีอริยเมตไตรย ใช้เวลาในการสร้างบารมี 80 อสงไขยกับอีกแสนมหากัปอีกหนึ่งเท่าของประเภทสัทธาธิกพุทธเจ้า เริ่มตั้งแต่ทรงดำริในพระทัยว่าอยากจะเป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลา 28 อสงไขย เมื่อสั่งสมกุศลธรรมแล้วเปล่งวาจาว่าอยากเป็นพระพุทธเจ้าอีก 36 อสงไขย และหลังจากได้รับพยากรณ์ครั้งแรกว่า จะได้เป็นพระพุทธเจ้าใช้เวลาอีก 16 อสงไขยแสนมหากัป รวมแล้ว 80 อสงไขยอีกแสนมหากัป (นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ, 2562)

พระพุทธเจ้าทั้งสามประเภทนั้น จะต้องใช้เวลาในการสร้างบารมีที่ยาวนานมาก อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 20 อสงไขยกับอีกแสนมหากัปจนกระทั่งในพระชาติสุดท้ายของพระองค์ จึงได้รับพระนามว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ต้องมีบารมีเต็มเปี่ยม ถึงจะเป็นผู้นำในการหลุดพ้นจากภพนี้ไปได้ ดังนั้นกว่าจะมาเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแต่เดิมพระองค์ก็เป็นปุถุชนธรรมดาเหมือนอย่างพวกเรา แต่ความคิดนั้นไม่เหมือนกับความคิดของพระองค์ใหญ่กว่า และยิ่งใหญ่คนทั่วไปคิดแค่นี้ใหญ่ แต่ด้วยพุทธวิสัยของพระองค์คิดใหญ่ยิ่งขึ้นไปเรื่อย ๆ

สรุปได้ว่า ตลอดเวลา 45 พรรษา พระพุทธองค์ได้บำเพ็ญพุทธจริยา เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้า 3 ประการคือ โลกัตถจริยา พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่โลก ญัตตถจริยา พระพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่พระญาติตามฐานะ และพุทธจริยา พระพุทธจริยาที่ทรงบำเพ็ญประโยชน์ตามหน้าที่ของพระพุทธเจ้าการศึกษาหรือสิกขา เป็นสาระสำคัญของการสอนในทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านโดยสอดคล้องกับองค์ประกอบและการ

ดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่มี 3 ด้าน คือ พฤติกรรมจิตใจและปัญญา มีสาระสำคัญ คือ ศิล สมาธิ ปัญญา

พุทธจริยาในการสอนสังคมศึกษาเพื่ออนุเคราะห์อย่างบูรณาการ

พุทธจริยาในการสอนสังคมศึกษาเพื่ออนุเคราะห์อย่างบูรณาการหมายถึงการนำเอาหลักของพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้ามาบูรณาการเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลกและเวไนยสัตว์ พุทธจริยากับการสอนสังคมศึกษามีความสัมพันธ์กันคือ โลกเป็นพลังแห่งความกรุณาปรานีที่หล่อหลอมออกมาเพื่อชาวโลก พุทธจริยาของพระพุทธเจ้าประกอบไปด้วย ความเมตตา กรุณา เสียสละ ต้องการช่วยเหลือให้สรรพสัตว์พ้นจากความทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ พระองค์ทรงตัดสินพระทัยเผยแผ่ธรรมด้วยพระมหากรุณาเพื่ออนุเคราะห์สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ ดังพระพุทธวจนะว่า

“ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นพ้นจากบ่วง (โลภะ) ทั้งปวง ทั้งเป็นของทิพย์ ทั้งเป็นของมนุษย์ แม้พวกเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งเป็นของทิพย์ ทั้งเป็นของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในดวงตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมไปเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนาานิคมเพื่อแสดงธรรม”

พระพุทธเจ้าทรงเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น เมื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ทรงตัดสินพระทัยเผยแผ่พระธรรมด้วยพระมหากรุณา เพื่ออนุเคราะห์สรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์ แม้ว่าจะทรงรู้สึกว่า เป็นการยากลำบากเพียงใดก็ตาม ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา เพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ ทรงมีจิตที่ประกอบไปด้วยความเมตตา และกรุณาและปรารถนาจะช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความบริสุทธิ์ใจ และเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน พระพุทธจริยาอันเกิดจากการตั้งปณิธาน หรือการตั้งความปรารถนาที่เป็นพระพุทธเจ้าเพื่อช่วยเหลือสรรพสัตว์ให้พ้นจากความทุกข์และสังสารวัฏ ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ยังทรงเป็นพระโพธิสัตว์ โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากการพิจารณาเห็นความทุกข์ของสรรพสัตว์และโทษภัยของกิเลสและสังสารวัฏ “เราตรัสรู้แล้ว จะให้ผู้อื่นตรัสรู้ด้วย เราพ้นแล้วจะให้ผู้อื่นพ้นด้วย เราข้ามได้แล้ว จะให้ผู้อื่นข้ามได้ด้วย”

พระพุทธเจ้าทรงลงมือช่วยเหลือ หรือสงเคราะห์สรรพสัตว์ด้วยพระองค์เอง ทรงสอนให้พระสาวก หรือพุทธบริษัทมีจิตใจที่มีความเมตตา กรุณา เสียสละ ละคลายความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เพื่อกระทำประโยชน์หรือช่วยเหลือผู้อื่นอย่างไร้เงื่อนไข ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา หรือเผยแผ่พระธรรม เพื่อเป็นการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยการให้ธรรมทาน พระพุทธเจ้าทรงให้ความสงเคราะห์ หรือช่วยเหลือให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือประสบความสุขทั้งใน

ระดับ “โลกียะสุข” และ “โลกุตตรสุข” คือความเป็นพระอริยบุคคลอันเป็นอุดมคติสูงสุดในพระพุทธศาสนา

บทสรุป

พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์แห่งการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายสูงสุดคือความดับทุกข์ คำสอนที่พระพุทธองค์ตรัสสอนเป็นไปเพื่อความสงบเย็น เป็นไปเพื่อความไม่มีเวร เป็นไปเพื่อความสุขของผู้ปฏิบัติและบุคคลที่อยู่รอบข้างตลอดจนสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว หลักคำสอนเหล่านี้หากได้นำมาศึกษาวิเคราะห์ อธิบาย ตีความ จัดทำเป็นหลักวิชาการมาบูรณาการให้เข้ากับยุคสมัยจะสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนามนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่งการบูรณาการหลักพุทธจริยากับการสอนสังคมศึกษาเข้าด้วยกันจึงเป็นการนำสิ่งที่เป็ศาสตร์ที่มีคำสอนสืบทอดมายาวนานกว่า 2500 ปีมาใช้กับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการนำไปใช้อย่างเหมาะสม ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ พัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และพัฒนาสังคมให้มีความสุข

พระพุทธเจ้าทรงลงมือช่วยเหลือ หรือ สงเคราะห์สรรพสัตว์ด้วยพระองค์เอง ทรงสอนให้พระสาวก หรือพุทธบริษัทมีจิตใจที่มีความเมตตา กรุณา เสียสละ ละคลายความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน เพื่อกระทำประโยชน์หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยวิธีบูรณาการอย่างไว้ใจเอนไข ทรงส่งพระสาวกออกไปประกาศพระศาสนา หรือเผยแผ่พระธรรม เพื่อเป็นการช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยการให้ธรรมทาน พระพุทธเจ้าทรงให้ความสงเคราะห์ หรือช่วยเหลือให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือประสบความสำเร็จทั้งในระดับ “โลกียะสุข” และ “โลกุตตรสุข” อย่างบูรณาการต่อเวไนยสัตว์ทุกกลุ่มชน คือความเป็นพระอริยบุคคลอันเป็นอุดมคติสูงสุดในพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้ใหม่

พระพุทธศาสนายังเป็นศาสนาแห่งการบูรณาการที่มีคำสอนครอบคลุมทั้งกฎธรรมชาติ ฝายรูปธรรม และนามธรรม กฎทุกกฎรวมกันอยู่ภายใต้กฎธรรมนิยาม การบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ช่วยให้คนเรามีดวงตา 2 ข้างบริบูรณ์ ดวงตาข้างหนึ่งคือพระพุทธศาสนา ดวงตาอีกข้างคือศาสตร์สมัยใหม่ ใครที่ไม่รู้ทั้งพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่เปรียบได้กับคนตาบอด (อันธจักษุ) ใครที่รู้แต่ศาสตร์สมัยใหม่อย่างเดียว จัดเป็นคนตาเดียว (เอกจักษุ) ส่วนใครที่รู้ทั้งพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ จัดเป็นคนสองตา (ทวิจักษุ) นั่นคือมีความรู้แบบบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ บูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงต้องมีการปรับองค์ความรู้ทั้งสองสายให้เชื่อมโยงเข้าหากัน ความเป็นเลิศทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนา ความเป็นเลิศนี้จะเกิดไม่ได้ ถ้าไม่มีการบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ การดำเนินการในลักษณะนี้ย่อมถือว่าสอดคล้องกับปรัชญามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณที่ว่า จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม”

เอกสารอ้างอิง

- นิเวศน์ วงศ์สุวรรณ. (2562). *พุทธวิถีกับการสอนสังคมศึกษา*. คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2535). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิถีการบริหาร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชรัตนมุนี (บุญเทียม ญาณินฺโท). (2557). *พุทธวิถีการบริหารอย่างบูรณาการ*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. (2557). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การค้นหา ควบคุม และป้องกันการทุจริตในตำแหน่งหน้าที่

Finding, Controlling and Preventing Corruption in the Position

สุฎีกา รักประสูติ¹

Sutika Rukprasoot

Received: March 17, 2021

Revised: April 23, 2021

Accepted: April 28, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.24

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ตรวจสอบการทุจริต ตระหนักถึงการค้นหาการทุจริตได้รวดเร็วเพื่อลดมูลค่าความสูญเสียที่จะเกิดขึ้น ผู้เขียนรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการทุจริต วิธีการค้นหา ควบคุม และป้องกันการทุจริต ตลอดจนลักษณะของบุคคลที่มีส่วนร่วมในการทุจริต และวิธีการปกปิดข้อมูลจากการทุจริต ผลการศึกษา พบว่า จากการทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่าจำนวนรายการทุจริตที่เกิดจากการยกยอกทรัพย์สินขององค์กรเกิดขึ้นมากที่สุด แต่พบความสูญเสียเฉลี่ยน้อยที่สุด ซึ่งตรงกันข้ามกับการทุจริตในงบการเงินซึ่งพบว่ามีจำนวนรายการทุจริตน้อยที่สุดแต่มูลค่าความเสียหายเฉลี่ยที่เกิดขึ้นสูงที่สุด และพบว่าการยกยอกสินทรัพย์ส่วนใหญ่ใช้วิธีการเรียกเก็บเงิน และถ้าหากผู้ร่วมกระทำผิดตั้งแต่ 3 คน จะก่อให้เกิดความเสียหายมากขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าบุคลากรที่อยู่ในตำแหน่งระดับสูงจะมีความสามารถในการทำลายบริษัทได้รวดเร็วและมากกว่าบุคลากรระดับล่าง และวิธีการที่ผู้ทุจริตใช้ในการปกปิดข้อมูลมากที่สุดคือวิธีการสร้างเอกสารหลักฐานเท็จ สำหรับวิธีการค้นหา ควบคุม และป้องกันการทุจริตพบว่า ผู้บริหารที่จัดให้มีสภาพแวดล้อมการควบคุมภายในที่ดีและจัดให้มีการแจ้งข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลลับ จะทำให้ค้นหาการทุจริตได้รวดเร็ว นอกจากนี้ยังพบว่าการสร้างจรรยาบรรณในองค์กรจะช่วยลดโอกาสที่จะเกิดการทุจริต ตลอดจนเสนอกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัยในอนาคต

คำสำคัญ: การค้นหาการทุจริต, การควบคุมการทุจริต, การทุจริตในตำแหน่งหน้าที่, การป้องกันการทุจริต

¹ วิทยาลัยบริหารธุรกิจนวัตกรรมและการบัญชี มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, College of Business innovative and Accountancy for Dhurakij Pundit University

Corresponding author, e-mail: Sutika.ruk@dpu.ac.th, Tel. 089-1670884

Abstract

This academic article was intended for corruption investigators to realize finding corruption quickly to minimize potential losses. The author gathered information about corruption methods, how to detect, control and prevent corruption as well as the characteristics of the persons involved in corruption and how to conceal information from corruption. The results of the study found that from the relevant literature reviews, the number of fraudulent transactions was caused by the embezzlement of corporate property the most, but the lowest average loss. This was in contrast to financial statements fraud, which was found that it had the least number of fraudulent transactions but the highest average damage value, and most asset misappropriations using a billing method. If the co-offenders from 3 people would cause more damage. It was also found that high-ranking personnel had the ability to destroy companies faster and more than lower-level personnel. Creation of false evidence was the method of fraudsters to conceal information the most. For the methods of finding, controlling and preventing corruption, it was found that the executive who provided a good internal control environment and the disclosure of information from confidential information providers would make it possible to find corruption quickly. It was also found that creating a code of conduct in an organization would reduce the likelihood of corruption as well as propose a conceptual framework for future research.

Keywords: Finding Corruption, Controlling Corruption, Corruption in the Position, Preventing Corruption

บทนำ

สมาคมต่อต้านการทุจริตสากล (Association of Certificated Fraud Examiners: ACFE) รายงานข้อมูลเกี่ยวกับการทุจริตในตำแหน่งหน้าที่ (Occupational Fraud) โดยรวบรวมจากการทุจริตขององค์กรในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ในปี ค.ศ.2020 จำนวน 125 ประเทศ พบว่า มีการทุจริตในตำแหน่งหน้าที่จำนวน 2,504 ราย มูลค่าความเสียหายมากกว่า 3.6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ความสูญเสียเฉลี่ย 1,509,000 ดอลลาร์สหรัฐต่อราย ซึ่งการทุจริตในตำแหน่งหน้าที่ดังกล่าวอาจเกิดจากความไม่มีประสิทธิภาพหรือความล้มเหลวขององค์กรในการออกแบบระบบการควบคุมภายในและจุดอ่อนการกำกับดูแลกิจการขององค์กรนั้น ๆ การทุจริตสร้างผลกระทบต่อองค์กรทั่วโลก ทั้งในองค์กรขนาดเล็ก องค์กรข้ามชาติขนาดใหญ่ องค์กรที่ไม่มุ่งหวังกำไร องค์กรภาครัฐ เอกชน และธุรกิจทุกประเภท ผู้ทุจริตมีทั้งพนักงานและผู้บริหารระดับสูง อย่างไรก็ตามแม้ว่าการ

ทุจริตมีมากขึ้นในปัจจุบัน แต่ถ้าหากมีการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพก็เชื่อได้ว่าการทุจริตจะลดลง บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ลดมูลค่าความสูญเสียที่เกิดจากการทุจริต ให้ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับการทุจริตและการตรวจสอบการทุจริต ซึ่งรายละเอียดในเรื่อง ความหมายการทุจริต ในตำแหน่งหน้าที่และประเภทของการทุจริต โอกาสที่จะก่อให้เกิดการทุจริต วิธีการค้นหา ควบคุม และป้องกันการทุจริต ตลอดจน บทสรุปนำเสนอกรอบแนวคิดในการทำวิจัยในอนาคต ตามลำดับ ซึ่งความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวจะช่วยให้ผู้บริหารเห็นความสำคัญและกำหนดนโยบายเพื่อยับยั้งการทุจริต หรือถ้าหากมีการทุจริตเกิดขึ้นช่วยตรวจพบการทุจริตได้รวดเร็วขึ้นและส่งผลให้ลดมูลค่าความเสียหายขององค์กร

การทุจริตในตำแหน่งหน้าที่

การทุจริตในตำแหน่งหน้าที่ (Occupational Fraud) หมายถึง การที่บุคคลใดใช้อำนาจในหน้าที่งาน ของตนก่อให้เกิดลาภอันมิควรได้หรือการใช้ทรัพยากรบุคคลหรือทรัพย์สินขององค์กร โดยผิดวัตถุประสงค์ (Dawn Marie Schwartz, 2019) การทุจริตประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ 1) ข้อมูลเป็นเท็จอย่างมีสาระสำคัญ 2) รู้ว่าข้อมูลนั้นเป็นเท็จ 3) เชื่อมั่นว่าจะมีผู้หลงผิดใช้ข้อมูลนั้น และ 4) ผู้ใช้ข้อมูลได้รับความเสียหายอันเกิดขึ้นจากการใช้ข้อมูลอันเป็นเท็จดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าการทุจริต คือการกระทำโดยเจตนาที่จะหลอกลวงผู้อื่นเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว สมาคมต่อต้านการทุจริตสากล (Association of Certified Examiners, 2020) จำแนกการทุจริตในหน้าที่ ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การคอร์รัปชัน (Corruption) คือ การทุจริตโดยใช้อำนาจหน้าที่งานแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ เช่น การรับเงินหรือผลประโยชน์อื่นใดจากบริษัทที่มาประมูลงาน หรือจากบริษัทจำหน่ายสินค้า หรือมีความขัดแย้งของผลประโยชน์ เป็นต้น
2. การยักยอกทรัพย์สิน (Asset Misappropriation) การยักยอกทรัพย์สินขององค์กรหรือหน่วยงาน เป็นการยักยอกเงินสด และทรัพย์สินอื่น ๆ การทุจริตประเภทนี้จะเป็นการขโมย หรือนำทรัพย์สินของบริษัทไปใช้ในทางที่ผิด
3. การทุจริตในงบการเงิน (Financial Statement Fraud) คือ การปลอมแปลงหรือการเปลี่ยนแปลงข้อมูลในงบการเงิน การละเว้นการบันทึกบัญชีหรือความตั้งใจในการนำเสนองบการเงินผิดพลาด

จากการตรวจสอบการทุจริต (Association of Certified Examiners, 2020) ทั้ง 3 ประเภท พบว่า จำนวนรายการทุจริตที่เกิดจากการยักยอกทรัพย์สินขององค์กรเกิดขึ้นมากที่สุดคือ จำนวนร้อยละ 86 ของรายการทุจริตที่ทั้งหมด แต่พบความสูญเสียเฉลี่ยน้อยที่สุดที่ 100,000 ดอลลาร์ ซึ่งตรงกันข้ามกับการทุจริตในงบการเงินซึ่งพบว่า เกิดขึ้นเพียงร้อยละ 10 ของรายการทุจริตที่ทั้งหมด แต่มูลค่าความเสียหายเฉลี่ยที่เกิดขึ้นสูงที่สุด 954,000 ดอลลาร์สหรัฐ ในขณะที่การทุจริตที่เกิดจากการคอร์รัปชัน เป็นกลุ่มที่อยู่อันดับกลาง ไม่ว่าจะเป็นจำนวนรายการทุจริตประมาณร้อยละ 43 ของรายการทุจริตที่ทั้งหมด และมูลค่าความเสียหาย 200,000 ดอลลาร์สหรัฐ ยังพบว่า

การทุจริตจำนวน 1 ใน 3 ของการทุจริตทั้งหมด ผู้ทุจริตทำการทุจริตมากกว่า 1 ประเภท ได้แก่ ผู้ทุจริตจะทุจริตทั้งการยกยอกสินทรัพย์และคอร์รัปชันประมาณ ร้อยละ 26 และผู้ทุจริตจะยกยอกสินทรัพย์และทุจริตในงบการเงินประมาณร้อยละ 3 ผู้ทุจริตจะคอร์รัปชันและทุจริตในงบการเงินประมาณร้อยละ 1 และมีจำนวนร้อยละ 5 ที่ผู้ทุจริตกระทำการทุจริตร่วมกันทั้ง 3 ประเภท จากการตรวจสอบการทุจริตในการยกยอกสินทรัพย์ พบว่าการทุจริตส่วนใหญ่ 3 ลำดับแรกเกิดจาก การทุจริตจากการเรียกเก็บเงิน (Billing) จำนวน 430 รายการ หรือประมาณ ร้อยละ 20 ของรายการทุจริตทั้งหมด มูลค่าความเสียหายโดยเฉลี่ยต่อรายการประมาณ 100,000 ดอลลาร์สหรัฐ รองลงมา คือการทุจริตที่เกิดในสินทรัพย์อื่นที่ไม่ใช่เงินสด (Noncash) มีจำนวน 395 รายการ หรือประมาณ ร้อยละ 18 ของรายการทุจริตทั้งหมด มูลค่าความเสียหายโดยเฉลี่ยต่อรายการประมาณ 78,000 ดอลลาร์สหรัฐ และลำดับที่ 3 คือ การเบิกคืนค่าใช้จ่าย (Expense Reimbursements) มีจำนวน 310 รายการ หรือประมาณร้อยละ 14 ของรายการทุจริตทั้งหมด มูลค่าความเสียหายโดยเฉลี่ยต่อรายการประมาณ 33,000 ดอลลาร์สหรัฐ สำหรับการทุจริตในงบการเงินซึ่งเกิดจำนวนรายการน้อยที่สุดแต่ก่อให้เกิดความสูญเสียมูลค่าสูงที่สุด คือ ประมาณ 39,800 ดอลลาร์สหรัฐต่อเดือน รองลงมา คือ การคอร์รัปชัน ความสูญเสีย 11,100 ดอลลาร์สหรัฐต่อเดือน นอกจากนี้ยังพบว่า ความสูญเสียอย่างรวดเร็วจากการทุจริตขึ้นอยู่กับผู้ร่วมกระทำการทุจริตและระดับอำนาจหน้าที่ของผู้ร่วมกระทำ ความผิด กล่าวคือการทุจริตที่มีผู้ร่วมกระทำความผิดตั้งแต่ 3 คน จะก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างรวดเร็วกว่าการกระทำความผิดระหว่าง 1-2 คน ในขณะที่มูลค่าความสูญเสียจะมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับผู้ร่วมกระทำการทุจริต ซึ่งพบว่าการกระทำความผิดจากเจ้าของกิจการหรือผู้บริหารระดับสูงจะก่อให้เกิดความสูญเสียมากกว่า เป็น 3 เท่าของการกระทำความผิดที่เกิดจากพนักงาน จะเห็นว่าบุคลากรที่อยู่ในตำแหน่งระดับสูงจะมีความสามารถในการทำลายบริษัทได้รวดเร็วและมากกว่าบุคลากรระดับล่าง

นอกจากนี้ จากการตรวจสอบวิธีการที่ผู้ทุจริตใช้ในการปกปิดข้อมูล (Concealment) พบว่า วิธีที่ใช้มากที่สุด ใช้วิธีการสร้างเอกสารหลักฐานเท็จประมาณร้อยละ 40 รองลงมาใช้วิธีการเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเอกสารประมาณร้อยละ 36 ลำดับ 3 ใช้วิธีแก้ไขเอกสารหรือแฟ้มข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ประมาณร้อยละ 27 และลำดับที่ 4 การสร้างเอกสารหรือแฟ้มข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นเท็จประมาณร้อยละ 26 ในขณะที่ ไม่มีความพยายามใด ๆ ในการปกปิดข้อมูลประมาณร้อยละ 12 จากความเข้าใจในวิธีการต่าง ๆ ที่ผู้ทุจริตใช้ในการปกปิดข้อมูลจะช่วยให้องค์กรค้นหาและป้องกันการทุจริตที่มีลักษณะคล้ายกันที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จะเห็นว่า จำนวนรายการยกยอกสินทรัพย์สินขององค์กรเกิดขึ้นมากที่สุด ในขณะที่การทุจริตในงบการเงินแม้จะมีรายการเกิดขึ้นน้อยที่สุดแต่มูลค่าความเสียหายเฉลี่ยที่เกิดขึ้นสูงที่สุด และพบว่าการยกยอกสินทรัพย์ส่วนใหญ่เกิดจากการเรียกเก็บเงิน และวิธีการปกปิดข้อมูลส่วนใหญ่เกิดจากการสร้างหลักฐานเท็จ นอกจากนี้จำนวนผู้ร่วมมือทุจริตตั้งแต่ 3 คนส่งผลให้เกิดความสูญเสียได้อย่างรวดเร็ว จากลำดับที่ก่อให้เกิดความสูญเสียดังกล่าว องค์กรจึงควรให้ความสำคัญในการกำหนด

เครื่องมือหรือกลไกต่าง ๆ เพื่อป้องกันและค้นหาการทุจริตประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ได้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากการค้นหาได้อย่างรวดเร็วจะช่วยลดมูลค่าความสูญเสียได้ อย่างไรก็ตาม การทุจริตอาจเกิดขึ้นแม้ว่าจะมีระบบการควบคุมภายใน เนื่องจากมีความร่วมมือกันทุจริต ดังนั้นการควบคุมภายในแม้จะออกแบบไว้อย่างดี อาจจะไม่สามารถป้องกันการทุจริตได้

โอกาสที่จะก่อให้เกิดการทุจริต

ในปัจจุบันการทุจริตที่เพิ่มมากขึ้นและส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อองค์กร แม้จะมีระบบการควบคุมภายในอย่างดีแล้วก็ตาม การทุจริตอาจเกิดขึ้นเมื่อมีปัจจัย 3 ประการเกิดขึ้น ซึ่งเรียกว่าสามเหลี่ยมแห่งการทุจริต (Fraud Triangle) ซึ่งปัจจัย 3 ประการที่ก่อให้เกิดการทุจริต ได้แก่ 1) สิ่งกระตุ้น หรือความกดดัน (Pressure) บางประการจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้มนุษย์กระทำการทุจริต 2) โอกาสเอื้ออำนวย (Opportunity) เนื่องจากการทุจริตกระทำได้เมื่อมีโอกาสที่เอื้ออำนวย และ 3) ความมีเหตุผล (Rationalization) ผู้ที่ทำการทุจริตจะมีทัศนคติและการใช้เหตุผลที่เข้าข้างตนเองที่กระทำการทุจริต อย่างไรก็ตามการปิดโอกาสที่เอื้ออำนวยโดยการจัดให้มีระบบการควบคุมภายในที่เหมาะสมจะลดความเสี่ยงที่อาจเกิดการทุจริตได้ ตรวจสอบลักษณะส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลก่อให้เกิดการทุจริตในหน้าที่ โดยตรวจสอบลักษณะของความมีเหตุผล (Rationalization) ของสามเหลี่ยมการทุจริตในบริบทของความหุนหันพลันแล่น (Trait-Impulsivity) ผลการศึกษาพบว่าเมื่อโอกาสเอื้ออำนวยและแรงกดดันสูง คนที่มีความหุนหันพลันแล่นมากกว่าจะตัดสินใจทุจริตมากกว่าคนที่ไม่มีมีความความหุนหันพลันแล่น (Alyssa Sui Jing Ong, 2018)

นอกจากนี้ Joon Bae Suh (2019) ได้ศึกษาลักษณะของการของการทุจริตและกลยุทธ์เพื่อใช้ในการต่อต้านการทุจริตที่มีประสิทธิภาพของสถาบันการเงินกลุ่มธนาคารของประเทศเกาหลีพบว่า ตำแหน่งและส่วนงาน มีบทบาทสำคัญที่ก่อให้เกิดการทุจริต ผู้ที่ทุจริตจะมีตำแหน่งระดับสูงจะเกี่ยวข้องกับการทุจริตที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรได้มากกว่า นอกจากนี้ ธนาคารชุมชนมีความตระหนักในปัญหาและประสิทธิภาพของการควบคุมน้อยกว่าธนาคารพาณิชย์อย่างมีนัยสำคัญและพบว่าเมื่อลดโอกาสที่เอื้ออำนวยในการทุจริตซึ่งพนักงานรับรู้ว่าการปรับปรุงวัฒนธรรมองค์กรเพื่อต่อต้านการทุจริต (Improved Ethical Culture) ทำให้การทุจริตน้อยลงอย่างมีนัยสำคัญสอดคล้องกับ Alexander Schuchter and Levi, Michael Levi (2016) พบว่า แม้เงื่อนไขเกี่ยวกับโอกาสจะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญแต่ยังไม่เพียงพอในการกระตุ้นให้เกิดการกระทำผิด และให้ความสำคัญกับการพิจารณาเงื่อนไขเกี่ยวกับแรงกดดันมากกว่าเงื่อนไขเหตุผลที่เข้าข้างตนเองเนื่องจากก่อนการทุจริต กลุ่มผู้ทุจริตดังกล่าวจะมีสำนึกหรือความคิดที่จะหยุดการทุจริตแต่ความคิดดังกล่าวเป็นเสียงเตือนยับยั้งจากภายใน (Fraud inhibiting Inner Voice) เท่านั้น และจะเบาบางเรื่อย ๆ จนกระทั่งเกิดการทุจริต ผู้กระทำการทุจริตให้ข้อมูลว่าองค์ประกอบของสามเหลี่ยมทุจริตควรจะรวมสำนึก (Inner Voice) ซึ่งมีความสำคัญและเกิดจากวัฒนธรรมองค์กรของ ซึ่งจะช่วยป้องกันการทุจริตได้

อาจกล่าวได้ว่า สามเหลี่ยมแห่งการทุจริต ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการ พบว่าแม้จะโอกาสสูงมากก็ยังไม่มากพอที่จะก่อการทุจริตได้ แต่ถ้ามีเงื่อนไขด้านแรงกดดัน หรือแรงจูงใจสูง อาจจะทำการทุจริตได้ แต่ถ้าหากบุคคลมีความรู้สึกยับยั้งชั่งใจมากกว่า มีทัศนคติที่ดี การมีจิตสำนึกที่ดีดังกล่าวเกิดจากการสร้างวัฒนธรรมที่ดีในองค์กร ดังนั้นผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมที่ดีขององค์กรเนื่องจากกลไกในการต่อต้านการทุจริตคือ การสร้างวัฒนธรรมที่ดีในองค์กร

การค้นหาการทุจริต

การค้นหาการทุจริตเป็นแนวคิดที่สำคัญในการตรวจสอบการทุจริต เนื่องจากในการค้นหาการทุจริตให้รวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้เป็นแนวทางที่จะลดผลกระทบจากการทุจริตได้อย่างมีนัยสำคัญ และยังมีความสำคัญในการช่วยป้องกันการทุจริตเนื่องจากเมื่อพบการทุจริตองค์กรจะปรับปรุงขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำงานเพื่อป้องกันการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นซ้ำในอนาคต นอกจากนี้การค้นหาการทุจริตที่รวดเร็วจะทำให้พนักงานรับรู้ว่าการทุจริตจะได้รับการค้นพบซึ่งจะช่วยยับยั้งการทุจริต ดังนั้นผู้ตรวจสอบจึงต้องมีวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้การการค้นหาการทุจริตได้อย่างรวดเร็ว แม้ว่าการวิธีการค้นหาการทุจริตขององค์กรต่าง ๆ จะมีความซับซ้อนมากขึ้นในปัจจุบัน จากการรายงาน (Association of Certified Examiners, 2020) พบว่า วิธีการค้นหาการทุจริตที่พบมากที่สุดเกิดจากการแจ้งข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลลับ (Tips) รองลงมาคือ จากการตรวจสอบภายใน และจากการตรวจทานจากฝ่ายบริหารตามลำดับ ซึ่งการเปิดเผยข้อมูลจากผู้แจ้งข้อมูลลับมาจากพนักงาน และกลุ่มคนภายนอกซึ่งประกอบด้วย ลูกค้า ผู้ขายสินค้าให้แก่กิจการ และคู่แข่งทางการค้า และพบว่าในการค้นหาการทุจริตองค์กรที่มีการทุจริตถ้าหากมีสายด่วน (Hotline) จะมีความสูญเสียน้อยกว่าองค์กรที่ไม่มีสายด่วน ซึ่งมีสัดส่วนที่สูงกว่าประมาณ 2 เท่า และองค์กรที่มีสายด่วนจะตรวจพบการทุจริตได้รวดเร็ว เฉลี่ย 12 เดือน ในขณะที่องค์กรที่ไม่มีสายด่วนใช้เวลา 18 เดือนในการค้นหาการทุจริต เนื่องจากประสิทธิภาพของการสื่อสารข้อมูลเช่น สายด่วน (Hotline) และกลไกการรายงานจะช่วยให้การค้นหาการทุจริตเร็วขึ้น ลดความสูญเสีย องค์กรจึงควรมีการการอบรมให้พนักงานมีความตระหนักเกี่ยวกับการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงการเปิดเผยข้อมูลจากผู้แจ้งข้อมูลลับผ่านกลไกการรายงานต่าง ๆ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงผู้สอบในระหว่างตรวจสอบอาจจะมีโอกาสน้อยลงในการค้นหาความผิดพลาดอย่างมีสาระสำคัญ เนื่องจาก ผู้ตรวจสอบที่มาแทนอาจจะมีระดับความสงสัยเยี่ยงผู้ประกอบวิชาชีพน้อยกว่าคนเดิมเมื่อเปรียบเทียบกับผู้สอบที่ทำงานตั้งแต่เริ่มต้นจนจบอย่างสมบูรณ์ และพบว่าข้อคำถามปลายเปิด (Open-ended Questions) อาจเพิ่มโอกาสให้มีการรายงานเกี่ยวกับการทุจริตมากขึ้น และความมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของผู้ตรวจสอบจะส่งผลต่อการได้รับหลักฐานการตรวจสอบที่เพียงพอ (Megan Jones, 2018)

อาจกล่าวได้ว่า การได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลลับเป็นช่องทางสำคัญที่สุดในการค้นหาการทุจริตที่รวดเร็วที่สุดและลดการสูญเสียได้มากกว่า ดังนั้นผู้บริหารองค์กรควรให้มีการศึกษากระบวนการและประเมินข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลลับอย่างละเอียด เพื่อให้ผู้ตรวจสอบการทุจริตนำมาฝึกฝนเป็นลำดับแรก และกลไกของการรายงานต่าง ๆ ที่ออกแบบไว้ควรมีการสื่อสารข้อมูลไม่ควรจะมุ่งเน้นที่พนักงานภายในองค์กรเท่านั้น แต่ควรให้คำนึงถึงกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งอยู่ภายนอกองค์กร นอกจากนี้คุณสมบัติที่ดีของผู้ตรวจสอบ คือ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี การสร้างความเป็นมิตร ในการระหว่างการสอบถามจะลดความกังวลของผู้ให้สัมภาษณ์ ทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเต็มใจมากขึ้นในการพูดถึงความเสี่ยงการทุจริต ซึ่งจะช่วยให้ผู้ตรวจสอบมีโอกาสมากขึ้นในการค้นหาการทุจริต

การควบคุมการทุจริต

องค์กรต่าง ๆ ได้รับความเสียหายจากการทุจริตด้วยมูลค่าสูงมาก ในบางองค์กรอาจได้รับผลกระทบสูงจนต้องปิดตัวลง ผู้บริหารจึงต้องส่งเสริมสภาพแวดล้อมขององค์กรเพื่อลดการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้น โดยพิจารณาปัจจัยจากสภาพแวดล้อมของการควบคุม เช่น การแบ่งแยกหน้าที่ การดูแลรักษาทรัพย์สิน การจัดทำเอกสาร กำหนดวันหยุดในการทำงาน การผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนหน้าที่ และการตรวจสอบภายใน นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องพิจารณาแรงกดดัน (Pressures) ในประเด็นต่าง ๆ (Accounting Tool, 2020) ดังนี้

1. ระดับความไม่พึงพอใจ (Level of Dissatisfaction) ถ้าหากพนักงานไม่พึงพอใจกับบริษัท อาจจะมีส่วนร่วมในการทุจริตมากขึ้น ตัวอย่างสถานการณ์ที่อาจสร้างความไม่พึงพอใจ เช่น การปลดพนักงานอย่างกะทันหัน การลดผลประโยชน์พนักงาน หรือโบนัส หรือการลดตำแหน่งงาน
2. ความคาดหวัง (Expectations) เมื่อมีแรงกดดันจากนักลงทุนเกี่ยวกับการรายงานทางการเงิน หรือจากผู้บริหารเกี่ยวกับการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือเพื่อให้บแสดงฐานะการเงินดูมีคุณภาพในการหาแหล่งเงินทุนจากการกู้ยืมเงิน ความคาดหวังดังกล่าวสร้างแรงกดดันก่อให้เกิดความเสี่ยงในการทุจริตในทางการเงิน
3. การค้ำประกัน (Guarantees) หรือการรับประกัน เมื่อเจ้าของกิจการ หรือสมาชิกของฝ่ายบริหารได้มีการรับประกันในการกู้ยืมเงินขององค์กร อาจมีความกดดันสูงในการรายงานทางการเงินให้ผลลัพธ์เป็นไปตามเงื่อนไขการกู้ยืมเงิน เพื่อหลีกเลี่ยงการเรียกการค้ำประกัน

การตรวจสอบเกี่ยวกับการสร้างสภาพแวดล้อมภายในองค์กรให้มีการควบคุมภายในที่ดี และการตรวจสอบแรงกดดันที่อาจจะมีขึ้น เป็นการควบคุมการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นในองค์กรได้ การจัดการกับการทุจริตเป็นสิ่งท้าทายผู้บริหาร ซึ่งองค์กรต่าง ๆ ต้องเผชิญการมีวิธีการควบคุมที่เหมาะสม มีแผนการตอบสนองความเสี่ยงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อป้องกันการทุจริต (ธนิยพันธ์ วิริยโกศล และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธุ์, 2019) ในการตรวจสอบภายใน ผู้ตรวจสอบจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับการควบคุมภายในขององค์กรและเมื่อต้องการให้ความเชื่อมั่นซึ่งเป็นภารกิจสำคัญจะต้องเข้าใจ

จุดอ่อนของการควบคุมที่อาจก่อให้เกิดการทุจริต นอกจากนี้ Okoye Aigienohuwa and Emmanuel Uniamikogbo (2018) ยังพบว่า ประสิทธิภาพของการบัญชีสืบสวน (Forensic Accounting) เป็นเครื่องมือในการกำกับดูแลองค์กร ในการลดการทุจริตและปรับปรุงระบบการควบคุมภายในขององค์กรธุรกิจกลุ่มธนาคาร สอดคล้องกับ Adeusi, Amos Sunday (2019) พบว่าการบัญชีสืบสวนมีผลกระทบเชิงลบอย่างมีนัยสำคัญกับจำนวนรายการของการทุจริต จำนวนของพนักงานที่เกี่ยวข้องกับการทุจริต ตลอดจนมูลค่าความสูญเสียที่เกิดจากการทุจริต นอกจากนี้ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับระบบการควบคุมภายในของธุรกิจขนาดเล็กมีแนวทางการควบคุมภายในมากกว่าแนวทางของ COSO และเป็นแนวทางในการควบคุมภายในที่มีแนวทางการปฏิบัติที่ดี เช่น มีการอบรมเผยแพร่ความรู้ในการต่อต้านการทุจริต การจัดทำประมวลจริยบรรณ การประเมินความเสี่ยง การว่าจ้างและกระบวนการพัฒนาพนักงาน กระบวนการอนุมัติและการให้อำนาจในการอนุมัติในระดับต่าง ๆ การแบ่งแยกหน้าที่ ข้อมูลและการสื่อสาร และการติดตามผล (Kent Lachney, 2018)

อาจกล่าวได้ว่าถ้าหากมีแรงกดดันต่างเกิดขึ้นในองค์กร และถ้าหากองค์กรมีจุดอ่อนของการควบคุมภายในมีโอกาสที่จะเกิดการทุจริตในตำแหน่งหน้าที่สูงมาก ดังนั้นผู้บริหารนอกจากจะต้องตรวจสอบแรงกดดันต่าง ๆ ในองค์กรแล้ว ยังต้องให้มีการตรวจสอบระบบการควบคุมภายในขององค์กรเพื่อรับรู้เกี่ยวกับจุดแข็งและจุดอ่อนของระบบการควบคุมภายใน เพื่อให้การค้นหากการทุจริตเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว ตลอดจนจัดให้มีการบัญชีสืบสวนเพื่อลดการทุจริตและปรับปรุงระบบการควบคุมภายในองค์กร

การป้องกันการทุจริต

งานวิจัยของ Connie O'Brien (2015) ตรวจสอบประสิทธิภาพของแบบทดสอบก่อนการจ้างงานเพื่อใช้ในการพยากรณ์ การทุจริตที่อาจเกิดขึ้น พบว่า ลักษณะส่วนบุคคล ความซื่อสัตย์ และพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานของสังคม (Deviant Behaviors) มีความสัมพันธ์กับการทุจริต งานวิจัยนี้เสนอแนะให้ผู้บริหารใช้แบบทดสอบก่อนการจ้างงาน เพื่อส่งเสริมให้มีการป้องกันการทุจริตและลดพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากบรรทัดฐานของสังคมที่มีอยู่ภายในองค์กร นอกจากนี้ การป้องกันการทุจริตโดยการจัดการความเสี่ยงเป็นสิ่งที่จะต้องควรกระทำ ซึ่งสมาคมผู้ตรวจสอบภายในสากล (The Institute of Internal Auditing: IIA) เสนอแนวทางหน่วยงานกำกับดูแลและผู้บริหารระดับสูงช่วยเพื่อให้แต่ละฝ่ายมีบทบาทที่ชัดเจนในการจัดการความเสี่ยง ด้วยการตอบคำถาม 5 ข้อ คือ (The Institute of Internal Auditing, 2019)

1. องค์กรจัดให้มีแผนการตอบสนองความเสี่ยงที่เป็นนโยบายหลักและกำหนดวิธีการตรวจสอบต่าง ๆ หรือไม่
2. มีการกำหนดผู้ดำเนินการตรวจสอบภายในองค์กรหรือไม่
3. มีการกำหนดหน้าที่ให้มีการตรวจสอบภายใน โดยการระบุความเสี่ยงการทุจริตที่อาจเกิดขึ้น มีการควบคุมการตรวจสอบดังกล่าวหรือไม่

4. เมื่อมีการทุจริตเกิดขึ้น มีการตรวจสอบภายในเพื่อพิจารณาความล้มเหลวจากการควบคุมเกิดขึ้นได้อย่างไร

5. มีการกำหนดให้การตรวจสอบภายในทำหน้าที่ที่ตรวจสอบการทุจริตด้วยหรือไม่ ถ้ามี ผู้ตรวจสอบมีทักษะที่เหมาะสมในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวหรือไม่

นอกจากนี้ Mary Gibson (2018) พบว่า มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างการค้นหาการทุจริต (Fraud Detection) และเทคนิคต่าง ๆ ในการป้องกันการทุจริต (Prevention Techniques) ซึ่งการป้องกันการทุจริตโดยใช้เทคนิคต่างร่วมกัน ได้แก่ การประเมินความเสี่ยง การทุจริต ระดับความเสี่ยงจากสามเหลี่ยมการทุจริต ประมวลจรรยาบรรณ การอบรมเกี่ยวกับการประเมินการทุจริต นโยบายรับข้อร้องเรียนจากพนักงาน แนวทางในการควบคุมการทุจริต นโยบายในการควบคุมการทุจริต และการตรวจสอบการควบคุมภายใน จะเห็นว่า การป้องกันการทุจริตนอกจากมีแบบทดสอบก่อนการจ้างงานเพื่อตรวจสอบพฤติกรรมบุคคลว่ามีความแตกต่างไปจากบรรทัดฐานทางสังคมแล้ว ผู้บริหารองค์กรยังจะต้องจัดให้มีการตรวจสอบภายใน กำหนดตัวบุคคลหน้าที่ และคุณลักษณะที่เหมาะสมในการตรวจสอบภายใน นอกจากนี้ยังต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ ร่วมกันในการป้องกันการทุจริต ดังนั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรมีความรู้เกี่ยวกับเทคนิคต่าง ๆ ในการป้องกันและควบคุมเพื่อให้องค์กรลดการทุจริตได้

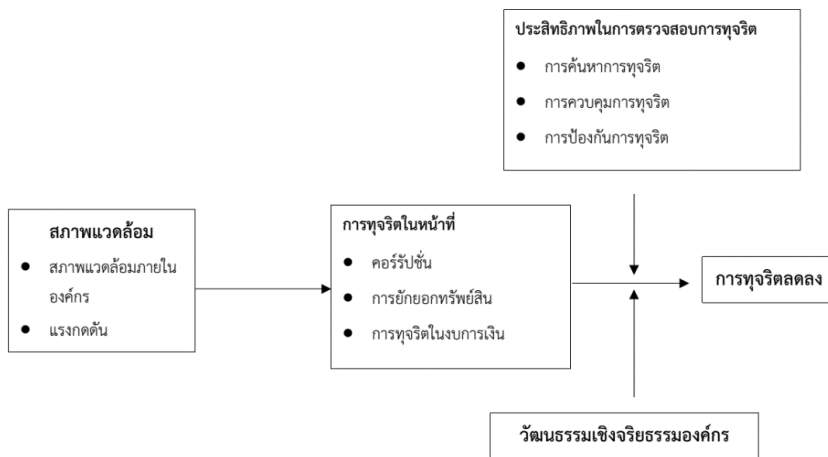
บทสรุป

จากสภาพแวดล้อมของการควบคุมภายในองค์กร แรงกดดันต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กรอาจก่อให้เกิดการทุจริตในตำแหน่งหน้าที่ และการทุจริตจะยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการค้นพบการทุจริตอย่างรวดเร็ว นอกจากจะลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแล้วยังลดการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้น เนื่องจากผู้ทุจริตจะเชื่อว่าการทุจริตดังกล่าวจะถูกค้นพบจากการค้นหาควบคุมและป้องกันการทุจริต ซึ่งการค้นหา ควบคุมและป้องกันการทุจริตจึงต้องมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบัน การค้นหาการทุจริตจะได้ข้อมูลจากผู้แจ้งข้อมูลลับมากที่สุด ดังนั้นองค์กรจึงควรพัฒนาการสื่อสารข้อมูลทั้งภายในและภายนอกกิจการให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้มีการรายงานการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็ว สำหรับการควบคุมการทุจริต พบว่า ผู้บริหารควรจะต้องตรวจสอบแรงกดดันต่าง ๆ ที่อาจจะก่อให้เกิดการทุจริต นอกจากนี้ควรจัดให้มีการตรวจสอบภายในเพื่อประเมินจุดอ่อนของระบบการควบคุมภายใน ตลอดจนจัดให้มีบัญชีสืบสวนเพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับปรุงระบบการควบคุมภายใน ในขณะที่การป้องกันการทุจริต นอกจากจะมีการทดสอบก่อนการจ้างงานแล้ว ควรจัดให้มีการตรวจสอบภายในที่มีบทบาทชัดเจน ในการจัดการความเสี่ยงที่อาจจะก่อให้เกิดการทุจริต และควรมีการป้องกันการทุจริตโดยใช้เทคนิคต่าง ๆ ร่วมกัน และพบว่ากลสำคัญในการลดการทุจริตคือ จรรยาบรรณ ซึ่งถ้าหากองค์กรส่งเสริมให้มีการอบรมพัฒนารายการบรรณในการต่อต้านการทุจริต อบรมเกี่ยวกับการประเมินการทุจริต มีนโยบายในการรับข้อร้องเรียนจากพนักงานจะลดโอกาสในการทุจริต จากวิธีการการค้นหา ควบคุมและป้องกันการทุจริตดังกล่าว ก่อให้การตรวจสอบเพื่อค้นหาการทุจริตที่มีประสิทธิภาพช่วยลดการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้นใน

อนาคต แม้จะมีการทุจริตเกิดขึ้นแต่ถ้าหากองค์กรมีการตรวจสอบการทุจริตที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดการทุจริตได้

องค์ความรู้ใหม่

ผลการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยขอสรุปองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการทุจริตและการตรวจสอบ

บทความวิชาการนี้เพื่อบรรเทาการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้น หรือถ้าหากมีขึ้นก็จะพบได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งให้แนวทางแก่ผู้บริหารในองค์กร นอกจากจะต้องมีการประเมินองค์กรเพื่อลดแรงกดดันและสิ่งจูงใจที่จะก่อให้เกิดการทุจริต มีการตรวจสอบภายในเพื่อประเมินจุดอ่อนในการควบคุมภายในแล้ว ควรสร้างวัฒนธรรมเชิงจริยธรรมในองค์กรให้ได้อย่างเคร่งครัด เนื่องจากวัฒนธรรมเชิงจริยธรรมเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการสร้างทัศนคติที่ดีของบุคคล และจากหลักฐานเชิงประจักษ์อาจกล่าวได้ว่า แม้จะมีโอกาสและแรงกดดันแต่ถ้ามีทัศนคติที่ดีจะลดการทุจริตได้ นอกจากนี้สภาพแวดล้อมการควบคุม วิธีการกำหนดแนวทางที่เน้นความซื่อสัตย์ พฤติกรรมจริยธรรม จ้างพนักงานที่มีความสามารถและคุณสมบัติกำหนดอำนาจตามหน้าที่และความรับผิดชอบให้เหมาะสมเพื่อลดการทุจริต จากการทบทวนวรรณกรรม ให้เห็นกรอบแนวคิดการทุจริตและการตรวจสอบ ซึ่งสามารถลดลงได้นอกจากจะเกิดจากการตรวจสอบที่มีคุณภาพแล้ว ยังจำเป็นต้องมีการส่งเสริมวัฒนธรรมเชิงจริยธรรมในองค์กรเพื่อลดการทุจริตที่อาจจะเกิดขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ธนิยนันท์ วิริยโกศล และกนกศักดิ์ สุขวัฒนาสินธิ์. (2019). ปัจจัยที่ส่งผลต่อกิจกรรมควบคุมความเสี่ยงด้านการทุจริตของผู้บริหารตรวจสอบภายในบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย. *วารสารร่วมพฤษภา มหาววิทยาลัยเกริก*, 37(2), 7-17.

- Accounting Tool. (2020). *Common Fraud risk factor*. Retrieved from <https://www.accountingtools.com/articles/what-are-common-Fraud-risk-factors.html>
- Aigienohuwa, O. O., Okoye, E. I., & Uniamikogbo, E. (2018). Forensic accounting and fraud mitigation in the Nigerian banking industry. *Accounting and Taxation Review*, 1(1), 177-195.
- Association of Certified Examiners. (2020). *Report to the Nations (2020) Global Study on Occupational Fraud and Abuse*. Retrieved from <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2020/>
- Gibson, M. (2018). *An Analysis of Fraud Prevention and Detection in Not-for-Profit Organizations in the State of South Carolina*. (Dissertation of Doctor of Business Administration). School of Business: Liberty University.
- Jones, M. (2018). *Audit Quality: Detection of Material Misstatement*. (Dissertation of Doctor of Philosophy in Accounting). College of Business and Economics: West Virginia University.
- Lachney, K. (2018). An Exploration of Internal Controls and Their Impact on Employee Fraud in Small Businesses. *Journal of Forensic and Investigative Accounting*, 12(1), 21-44.
- O'Brien, C. (2015). *Behavioral Characteristics of White-Collar Crime and the Pre-Employment Hiring Process*. (Dissertation of Executive Doctorate in Business). Robinson College of Business: Georgia State University.
- Ong, A. S. J. (2018). *Perpetrators vs. Auditors: Factors that Influence the Occurrence of Fraud and Audit Interventions*. (Dissertation of Doctor of Philosophy in Accounting). College of Business and Economics: West Virginia University.
- Schuchter, A., & Levi, M. (2016). The Fraud triangle revisited. *Security Journal*, 29(2), 107-121.
- Schwartz, D. M. (2019). *Financial Predictors of Fraud in Nonprofit Organizations*. (Dissertation of Doctor of Business Administration). School of Business: Liberty University.
- Suh, J. B. (2019). Financial Industry Security: Managing Occupational Fraud Risk in South Korean Banking Institutions. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 3(56), 79-88.
- Sunday, A. (2019). Forensic Audit and Fraud Detection and Prevention in the Nigerian Banking Sector. *Accounting & Taxation Review*, 3(3), 121-139.

The Institute of Internal Auditing. (2019). *Fraud and Internal Audit*. Retrieved from <https://na.theiia.org/about-ia/PublicDocuments/Fraud-and-Internal-Audit.pdf>

เครือข่ายการค้ายาเสพติดกับการคงอยู่ในประเทศไทย

Drug Trafficking Network and Persistence in Thailand

สุระศักดิ์ ฉายขุนทด¹ สมยศ ปัญญามาก² พลกฤต สงวนศักดิ์³ และพร้อมพล สัมพันธ์โน⁴Surasak Chaykhunthod, Somyot Panyamak, Phonkrit Sanguansak and
Promphol Samphanthano

Received: November 11, 2020

Revised: January 5, 2021

Accepted: January 10, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.25

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ผู้อ่านได้ทราบ และเข้าใจถึงปัญหา ยาเสพติด โดยมีขอบเขตของเนื้อหาเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์การค้ายาเสพติด และเครือข่ายการค้ายาเสพติด ผลการศึกษา พบว่า ยาเสพติดเป็นวัตถุมีพิษชนิดหนึ่งที่เป็นสาร หรือยาที่ได้จากพืช หรือส่วนของพืช ที่เป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ หรือจากการสังเคราะห์สารเคมี แล้วให้ผลผลิตเป็น ยาเสพติดให้โทษ เมื่อผู้ใดเสพเข้าสู่ร่างกายด้วยการรับประทาน ดม สูบ หรือและฉีดเข้า ๆ เป็น เวลานาน ๆ ติดต่อกัน จะก่อให้เกิดอาการพิษเรื้อรัง ตกเป็นทาสอยู่ใต้อาณาจักรของสิ่งที่เสพยาเข้าไปต้อง เพิ่มปริมาณการเสพยามากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อขาดยาหรือหยุดเสพยาจะปรากฏอาการถอนยามีอาการ ผิดปกติร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม และเป็นต้นเหตุแห่งอาชญากรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนใน สังคม การค้ายาเสพติดมีการแผ่ขยายออกไปเป็นวงกว้าง โดยมีลักษณะของเครือข่ายการค้ายาเสพติด ที่เป็นกลุ่มของบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งความสัมพันธ์ทั้งหมดของกลุ่มบุคคลเหล่านั้น เป็นความสัมพันธ์ ในทุก ๆ ด้าน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันในกลุ่ม และมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่าง ๆ จึงเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการหรือเครือข่ายการค้ายาเสพติด ประกอบด้วย เครือข่ายการค้ายาเสพติด เครือข่ายการค้ายาเสพติดระหว่างประเทศ เครือข่ายการค้ายาเสพติดพื้นที่ชายแดน (ภาคเหนือ) เครือข่ายการค้าส่งยาเสพติดในพื้นที่ และเครือข่ายการค้ายาเสพติดในเรือนจำ

คำสำคัญ: การค้า, การคงอยู่, เครือข่าย, ยาเสพติด

¹ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 5; Nakhonratchasima Primary Educational Service Area Office 5

^{2,4} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย; Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³ สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน; Learning Institute For Everyone.

Corresponding author, e-mail: somyot_pan@hotmail.co.th, Tel. 089-9989987

Abstract

The purposes of this academic article were intended for readers to know and understand the drug problems with the scope of the content to understand the phenomenon of drug trafficking and drug trafficking networks. The results of the study revealed that drugs is a toxic substance that is a substance or drugs derived from plants or part of the plant that is a natural product or from chemical synthesis then produces as a narcotic. When someone takes a narcotic by eating, sniffing, smoking or and injecting repeatedly for a long time, it will cause chronic poisoning symptoms, enslave under the power of the drug, have to increase the amount of use more and more. When the drug is absent or stop taking drugs, drug withdrawal symptoms will appear, physical and mental disorders are deteriorating and is the cause of crimes that cause trouble in society. Drug trafficking is spreading widely with the characteristics of drug trafficking networks that is a group of people that all the relationships of those groups are the relationships in every way. Responsibilities are divided among groups. Behaviors that cause various relationships are known as the process or drug trafficking networks including drug trafficking network, international drug trafficking network and drug trafficking network in the border area (Northern region), drug wholesale network in the area and drug trafficking networks in prisons.

Keywords: Trade, Persistence, Network, Drugs

บทนำ

จากสถานการณ์ยาเสพติดซึ่งเป็นภัยคุกคามสำคัญที่ก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อมวลมนุษยชาติทั่วโลกมาเป็นเวลายาวนานนั้น ปัญหายาเสพติดจัดเป็นปัญหาที่ทุกประเทศกำหนดให้เป็นวาระเร่งด่วนที่ต้องมีการแก้ไขอย่างจริงจัง เพราะนอกจากจะต้องสูญเสียทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เป็นจำนวนมากในการแก้ไขปัญหาแล้ว ยาเสพติดยังเป็นสาเหตุที่จะนำไปสู่ปัญหาสังคมอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ทั้งปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ซ่องโจร และการพนัน ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม กระบวนการค้ายาเสพติดจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่มีการดำเนินการที่ยากต่อการเข้าถึงในการปราบปราม เพราะมีผลประโยชน์ที่มหาศาล จึงมีผู้ที่จะเข้ามาสู่กระบวนการการค้ายาเสพติดเป็นจำนวนมาก ในแต่ละประเทศเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในเรื่องความรุนแรงของปัญหายาเสพติดประเทศไทยได้มีความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ในด้านของการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยแนวทางความร่วมมือในการแก้ไขปัญหายาเสพติดให้บรรลุผลนั้น ทุกประเทศในกลุ่มต้องมองปัญหาร่วมกันโดยแลกเปลี่ยนความรู้ทางวิชาการ และมีการอบรม

ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดร่วมกันตามกรอบยุทธศาสตร์ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ปี 2558 ซึ่งในอนาคตปัญหายาเสพติดยังคงมีแนวโน้มรุนแรงอยู่ และนับวันจะทวีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ประชาชนได้คาดหวังให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเร่งรัดในการควบคุม ป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อจะได้มีความรู้สึกรับประกันความปลอดภัยในการดำรงชีวิต การดำเนินการป้องกัน และแก้ไขปัญหายาเสพติดของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่ง (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2563)

สถานการณ์ปัญหายาเสพติดจากนอกประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามแนวชายแดนที่มีเขตติดต่อกับประเทศ พม่า ลาว กัมพูชาและยังรวมไปถึงประเทศจีน และเวียดนามที่มีเส้นทางสาย R3A และเส้นทางสาย R3B เชื่อมติดต่อกัน ได้ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของยาเสพติดในประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และยังคงมียาเสพติดจำนวนมากเตรียมส่งเข้ามาในประเทศไทยได้ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าจะมีการเจรจาหยุดยั้งของรัฐบาลประเทศเพื่อนบ้านกับชนกลุ่มน้อยตามแนวชายแดนไทยแล้วก็ตาม ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ ประกอบด้วย กองทัพสหรัฐว่า UWSA (United Wa State Army) เขตปกครองพิเศษที่ 2 กลุ่มเมืองลา (เขตปกครองพิเศษที่ 4) NDAA (National Democratic Alliance Army) กลุ่ม SSA/S ของ พลโท เจ้ายอดศึก กลุ่มกะเหรี่ยงคริสต์ KNU เหลือเพียงกลุ่ม KIA คะฉิ่นอิสระ ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีรายได้จากการผลิตยาเสพติด โดยนำเงินที่ได้ไปซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ทางทหารมาเก็บสะสมไว้ และตลาดการค้ายาเสพติดที่สำคัญของกระบวนการค้ายาเสพติดเหล่านี้ ก็คือประเทศไทย

สถานการณ์ยาเสพติดในประเทศ และการลักลอบนำเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะปัญหาการลักลอบนำยาเสพติดเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดไปสู่ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทย และทำให้สถานการณ์ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยมีความรุนแรง การลักลอบนำยาเสพติดเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน ไม่ว่าจะเป็น เฮโรอีน ยาบ้า ไอซ์ หรือยาเสพติดประเภทอื่น ๆ ส่วนใหญ่จะถูกนำเข้ามาทางภาคเหนือตอนบนของไทย การลักลอบนำเข้ายาเสพติดเข้าประเทศไทย ยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่องและมีปริมาณมาก โดยพื้นที่การลักลอบลำเลียงที่สำคัญยังคงเป็นพื้นที่ชายแดนภาคเหนือ โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดเชียงรายและจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งผลิต และพื้นที่พักยาที่สำคัญในพื้นที่ของชนกลุ่มน้อยในประเทศเพื่อนบ้าน สำหรับผลการดำเนินการปราบปรามยาเสพติด ซึ่งเป็นผลงานการจับกุมคดียาเสพติดทั่วประเทศ ปี 2562 มีจำนวน 182,781 คดี ผู้ต้องหา 189,841 คน และเป็นคดีที่ไม่ทราบผู้กระทำความผิด จำนวน 2,278 คดี จำแนกเป็น คดียาบ้า 138,150 คดี ของกลางประมาณ 396,567,340.06 เม็ด ไอซ์ 23,688 คดี ของกลาง 17,504.72 กิโลกรัม เฮโรอีน 1,005 คดี ของกลาง 723.45 กิโลกรัม โคเคน 55 คดี ของกลาง 41.91 กิโลกรัม กัญชาแห้ง 6,926 คดี ของกลาง 27,560.21 กิโลกรัม พืชกระท่อม 12,819 คดี ของกลาง 92,929.94 กิโลกรัม คีตาามีน 682 คดี ของกลาง 1,106.03 กิโลกรัม และเอ็กซ์ตาซี 213 คดี ของกลาง 265,699.36 เม็ด เมื่อเปรียบเทียบสถิติผลการจับกุมคดียาเสพติดในภาพรวม ปี 2561 และปี

2562 พบว่า ยาเสพติดที่สำคัญ เช่น ยาบ้า ไอซ์ เฮโรอีน โคเคน กัญชาแห้ง และคีตามีน มีการจับกุมและตรวจยึดปริมาณของกลางลดลง เมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา พืชกระท่อม และเอ็กซ์ตาซีอย่างไรก็ตามแม้การจับกุมจำนวนคดีลดลง แต่ปริมาณของกลางที่ถูกจับกุมและตรวจยึดกลับเพิ่มขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2562)

ปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้ปัญหาการลักลอบนำเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทางภาคเหนือของไทยยังคงมีความรุนแรง และมีแนวโน้มสูงขึ้นมีหลายประการทั้งปัจจัยทางด้านสถานที่ตั้งของโรงงาน หรือแหล่งผลิตยาเสพติดของประเทศเพื่อนบ้าน ภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวย การรู้จักมักคุ้น หรือความเป็นเครือญาติกันระหว่างประชาชนทั้งของประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นแหล่งผลิตยาเสพติด และประชาชนตามชายแดนของประเทศไทยซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเอื้อต่อการลักลอบนำเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทางภาคเหนือของไทย โดยภูมิประเทศเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ยากแก่การควบคุมและจับกุมเพราะชายแดนที่มีระยะทางยาวหลายพันกิโลเมตร อีกทั้งกำลังที่วางไว้ตามแนวชายแดนมีจำนวนจำกัด จึงทำให้มีช่องทางในการลักลอบนำเข้ายาเสพติดเข้ามาได้ รวมถึงลักษณะภูมิประเทศในภาคเหนือมีช่องทางเป็นป่าเขา สามารถลักลอบนำเข้ายาเสพติดได้โดยง่าย (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2553) ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเอื้อต่อการลักลอบนำเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทางภาคเหนือตอนบนของไทยทั้งสิ้น ปัญหายาเสพติดที่ลักลอบนำเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาทางภาคเหนือตอนบนของไทย มีการปรับเปลี่ยนการดำเนินกิจกรรมในลักษณะที่เป็นเครือข่ายโยงใยกับคนหลายกลุ่มหลายพื้นที่ที่ซับซ้อน มีการนำเทคโนโลยีขั้นสูงเข้ามาใช้ในการดำเนินกิจกรรม ทำให้เกิดความยุ่งยากต่อการสกัดกั้นและปราบปรามจับกุม ถึงแม้ว่ารัฐบาลได้ตระหนักถึงความรุนแรงของสถานการณ์ และให้ความสำคัญกับการต่อต้านการลักลอบนำเข้ายาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้าน เข้ามาทางภาคเหนือตอนบนของไทยมีส่วนสำคัญทำให้ปัญหายาเสพติดในประเทศไทยมีความรุนแรงดังจะเห็นได้จากรัฐบาลทุกยุคสมัยได้ประกาศปัญหายาเสพติดเป็นวาระเร่งด่วนแห่งชาติ และยังมีการประกาศกฎหมายเพิ่มโทษในการดำเนินคดีในการกระทำความผิด ตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกดำเนินคดีในข้อหา มีไว้ในความครอบครอง, มีไว้ในความครอบครองและจำหน่าย, มีไว้เพื่อเสพ, ยุยงส่งเสริมให้ผู้อื่นเสพ เป็นต้น

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น การศึกษาถึงเครือข่ายการค้ายาเสพติด เป็นเรื่องที่น่าสนใจ โดยเป็นการศึกษาที่ทำให้ได้องค์ความรู้ที่สำคัญต่อการทำความเข้าใจปัญหายาเสพติด และสามารถนำผลการศึกษานี้ไปใช้เป็นข้อเสนอแนะ แนวทางในการวางนโยบายทางสังคมแก่องค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดได้ต่อไป

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด

1. ความหมายของยาเสพติด ได้มีผู้ให้ความหมายและคำจำกัดความของยาเสพติดไว้ดังนี้

1.1 องค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามไว้ว่ายาเสพติด คือ ยาหรือสารเคมีซึ่งบุคคลเสพเข้าสู่ร่างกายโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง (กิน สูบ ฉีด ตม ฯลฯ) ติดต่อกันชั่วระยะเวลาหนึ่งแล้ว ทำให้มีผลต่อร่างกาย จิตใจของผู้ใช้ เกิดสภาพเป็นพิษเรื้อรัง ประกอบด้วยลักษณะพิเศษ 4 ประการ คือ มีความปรารถนาหรือความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะต้องเสพยา นั้นต่อไปอีกมีความโน้มเอียงที่จะต้องเพิ่มปริมาณของยาที่เสพให้สูงขึ้นทุกขณะถ้าถึงเวลาไม่ได้เสพยา จะทำให้ผู้เสพเกิดอาการอยากยา หรือขาดยาที่เสพนั่นจะทำให้ลายสุขภาพของผู้เสพทั้งทางร่างกายและจิตใจ

1.2 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2465 บัญญัติว่า ยาเสพติดให้โทษ หมายถึง “ยาต่าง ๆ ตามบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ หรือซึ่งประกาศตามพระราชบัญญัติและยาซึ่งรัฐมนตรี (สาธารณสุข) เห็นว่าอาจทำให้เสพติดแล้วให้โทษแก่ผู้บริโภค” เช่น กัญชาตามกฎหมายว่าด้วยกัญชา ฝิ่น ตามกฎหมายว่าด้วยฝิ่น, พืชกระท่อมตามกฎหมายว่าด้วยพืชกระท่อม, วัตถุออกฤทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ตามที่รัฐมนตรีกำหนดให้เป็นยาเสพติดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

1.3 พระราชบัญญัติของกระทรวงสาธารณสุข ยาเสพติด หมายถึง ยาต่าง ๆ ที่ประกาศใช้ราชกิจจานุเบกษา ตามบัญชีรายชื่อยาซึ่งเห็นว่าเป็นยาเสพติดให้โทษแก่ผู้เสพหรือผู้บริโภค แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ (สุพัฒน์ อธิเวชเจริญชัย, 2543)

1) ยากดประสาท (Depressant) ทำให้ประสาทมึนชา สมอ จิตใจ อารมณ์เฉื่อยชา และหย่อนคล้อยลง เช่น ฝิ่น มอร์ฟีน สุรา บาบิตูเรท ยานอนหลับ ยากล่อมประสาท

2) ยาหลอนประสาท (Hallucinogen) ทำให้เกิดประสาทหลอน เห็นภาพผิดไปจากปกติ รสสัมผัสเปลี่ยนแปลง ประสาททั้งห้าของร่างกายแปรปรวน มีกริยาผิดไปจากความเป็นจริงทั้งหมด เช่น L.S.D., D.M.T. กัญชา T.H.C. และ S.T.P.

3) ยากระตุ้นระบบประสาท สมอ (Stimulant) ออกฤทธิ์กระตุ้นเร่งเร้าประสาททำให้ตื่นตัวและกระวนกระวาย ประสาทสมองไวต่ออยู่เสมอ เช่น โคคาอีน แอมเฟตตามีน กระท่อม

1.4 พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 กำหนดความหมายของคำว่ายาเสพติดให้โทษไว้ดังนี้ คือ สารเคมีหรือวัตถุชนิดใด ๆ ซึ่งเมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าจะโดยวิธีรับประทาน ตม สูบ ฉีด หรือด้วยวิธีการใด ๆ แล้วทำให้เกิดผลต่อร่างกายและจิตใจในลักษณะสำคัญ เช่น ผู้ที่เสพยา ต้องเพิ่มขนาดการเสพมากขึ้นเป็นลำดับจะเกิดอาการถอนยาเมื่อหยุดใช้ ยาหรือขาดยา เกิดความต้องการเสพทั้งทางร่างกายและจิตใจอย่างรุนแรง จะมีสุขภาพร่างกายที่ทรุดโทรมลง

1.5 องค์การอนามัยโลกได้ให้คำนิยามไว้ว่า “ยาเสพติด” หมายถึง ยา หรือสารเคมีที่เสพเข้าสู่ร่างกายแล้วทำให้เกิดพิษเรื้อรังแก่ผู้เสพ ทำให้ร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม มีอาการผิดปกติหรือทรมานเมื่อขาดยา สารบางอย่างที่เป็นยาเสพติดอาจไม่ทำให้เกิดอาการขาดยา ทางร่างกายแต่เป็นการเสพติดทางจิตใจได้ เช่น บุหรี่ เหล้า กัญชา ซึ่งหากไม่ได้เสพจะมีอาการหงุดหงิด โมโหฉุนเฉียว กระวนกระวาย อารมณ์ไม่แจ่มใส จิตใจขุ่นข้อง (โสภะ ซิลมันน์, 2537)

1.6 สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ ได้ให้คำนิยามของยาเสพติดให้โทษว่าหมายถึง ยาหรือสารเคมีใดก็ตาม เมื่อบุคคลเสพหรือรับเข้าสู่ร่างกาย โดยการฉีด สูบ กิน หรือดม หรือวิธีอื่นติดต่อกันเป็นเวลานาน หรือช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้วจะก่อให้เกิดเป็นพิษเรื้อรัง ซึ่งจะทำให้เกิดความเสื่อมโทรมขึ้นแก่บุคคลผู้เสพและสังคมด้วย ทั้งจะต้องทำให้ผู้เสพแสดงออกซึ่งลักษณะต่าง ๆ กัน คือ มีความต้องการที่จะเสพยาชนิดนั้น ๆ ต่อเนื่องไป มีความต้องการปริมาณของยามากขึ้น และมีภาวะเป็นการติดยาและอยากยาทั้งทางร่างกายและจิตใจ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2557)

1.7 จรัส สุวรรณเวลา (2527) ให้ความหมายของยาเสพติดไว้ว่า หมายถึง สารหรือยาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในร่างกายหรือจิตใจของผู้ที่ได้รับเข้าไปสู่ร่างกาย เป็นผลทำให้ผู้นั้นอยากได้รับหรือจำเป็นต้องได้รับสารนั้นอยู่เป็นอาจิม

ดังนั้น ความหมายและคำจำกัดความของยาเสพติด ในบทความนี้ คำว่ายาเสพติด จึงหมายถึง วัตถุที่มีพิษชนิดหนึ่งที่เป็นสารหรือยาที่ได้จากพืชหรือ ส่วนของพืชที่เป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ หรือจากการสังเคราะห์สารเคมี แล้วให้ผลผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษ เมื่อผู้ใดเสพเข้าสู่ร่างกาย ด้วยการรับประทาน ดม สูบ หรือและฉีดเข้า ๆ เป็นเวลานาน ๆ ติดต่อกัน จะก่อให้เกิดอาการพิษเรื้อรัง ตกเป็นทาสอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่เสพเข้าไปต้องเพิ่มปริมาณการเสพมากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อขาดยาหรือหยุดเสพจะปรากฏอาการถอนยามีอาการผิปกติร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม และเป็นต้นเหตุแห่งอาชญากรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนในสังคม

2. การค้ายาเสพติด

ปัจจุบันปัญหายาเสพติดได้แผ่ขยายวงกว้างไปทั่วทุกหนแห่ง แพร่กระจายอย่างรวดเร็ว เหมือนกับการเกิดโรคระบาด มีการคิดค้นตัวยาลักษณะแปลกใหม่ออกมาขาย ก่อให้เกิดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคม ครอบครัว ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายในระดับต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเป็นกฎหมายระหว่างประเทศในระดับนานาชาติ ระดับภูมิภาค และระดับชาติแล้วก็ตาม ซึ่งกฎหมายแต่ละฉบับได้มุ่งเน้นเพื่อหยุดยั้งการแพร่ระบาดของยาเสพติด การวางนโยบายด้านยาเสพติดเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะให้เห็นว่ารัฐจะนำพากระบวนการยุติธรรมด้านคดียาเสพติดของประเทศไปในทิศทางใด เพราะยาเสพติดได้กลายเป็นธุรกิจที่ทำกำไรได้ดีมากตั้งแต่ยุค ค.ศ. 1960 การขยายตัวของอาชญากรรมข้ามชาติส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการก่อตัวของการค้ายาเสพติดในภูมิภาคต่าง ๆ กฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับยาเสพติดในปัจจุบัน ได้แก่ อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961 อนุสัญญาว่าด้วยวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ค.ศ. 1971 อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ค.ศ. 1988 มีลักษณะสำคัญบางประเด็นดังต่อไปนี้

อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท รับเอาโดยที่ประชุมเต็มคณะครั้งที่ 6 เมื่อวันที่ 19 ธันวาคม ค.ศ. 1988 ซึ่ง

ในภาคีแห่งอนุสัญญานี้ ตามข้อ 1 บทนิยาม เว้นแต่จะได้ระบุไว้อย่างชัดเจนเป็นอย่างอื่น หรือตามบริบทแล้วจำเป็นต้องใช้คำนิยามเป็นอย่างอื่น ให้ใช้คำนิยามที่กำหนดต่อไปนี้ตลอดอนุสัญญานี้

(ข) “การส่งมอบยาเสพติดภายใต้การควบคุม” หมายถึง วิธีการปล่อยให้สินค้ายาเสพติดหรือวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทที่ผิดกฎหมายหรือต้องสงสัยว่าเป็นสิ่งดังกล่าว ตามรายชื่อในบัญชี I และบัญชี II ที่ผนวกไว้กับอนุสัญญานี้ หรือสิ่งที่บรรจุไว้แทน ออกจาก ผ่าน หรือเข้าไปในดินแดนของประเทศหนึ่งหรือหลายประเทศโดยการรับรู้และอยู่ในสายตาของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจ ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะทราบถึงตัวบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดที่บัญญัติไว้ตามข้อ 3 วรรค 1 ของอนุสัญญานี้

(จ) “การลักลอบค้า” หมายถึง การกระทำความผิดตามที่บัญญัติไว้ในข้อ 3 วรรค 1 และวรรค 2 ของอนุสัญญานี้

(ด) “ทรัพย์สิน” หมายถึง ทรัพย์สินทุกชนิดไม่ว่าจะมีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างเป็นสังหาริมทรัพย์หรืออสังหาริมทรัพย์ มีตัวตนหรือไม่มีตัวตน และเอกสารทางกฎหมายหรือตราสารที่เป็นหลักฐานแสดงการมีกรรมสิทธิ์หรือมีผลประโยชน์ในทรัพย์สินนั้น

ต่อมาในระดับภูมิภาค ยังได้มีการออกกฎหมายหรือมีข้อตกลงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำข้อตกลงอนุสัญญา หรือทำMOU มารองรับ เพื่อหยุดยั้งการแพร่ระบาดของยาเสพติดหลายฉบับ อันประกอบไปด้วยกฎหมายยาเสพติดประเทศญี่ปุ่น กฎหมายว่าด้วยสารเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ (The Narcotics and Psychotropics Control Law) บัญญัติขึ้นในปี พ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953) เพื่อควบคุมยาเสพติดวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท ประเทศญี่ปุ่นมีกฎหมายแยกจากกันในการควบคุมยาเสพติดอยู่ 5 ฉบับ (Japan’s 5 Drug-related Laws) โดยมีเจตนารมณ์ของกฎหมาย มุ่งควบคุมการนำเข้า ส่งออก การผลิต ยาเสพติดและวัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท โดยมีมาตรการเชิงป้องกันอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน การให้การบำบัดรักษาผู้ติดยาและส่งเสริมงานสวัสดิการสำหรับบุคคลดังกล่าว นโยบายปราบปรามจับกุม อย่างเด็ดขาดควบคู่กับนโยบายป้องกันบำบัดรักษาแบบบังคับและให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชน ประกอบด้วย

- 1) Narcotics and Psychotropics Control Law
- 2) Cannabis Control Law
- 3) Opium Law
- 4) Stimulants Control Law
- 5) Narcotics Special Law

กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดของประเทศสิงคโปร์ มีกฎหมายการใช้ยาในทางที่ผิด พ.ศ. 2518 ได้ควบคุมยาบางชนิดและกำหนดโทษของการเสพ กฎหมายการใช้ยาในทางที่ผิดยังให้อำนาจผู้อำนวยการสำนักงานยาเสพติดกลางในการสั่งให้บุคคลใดก็ตามที่พบว่าเป็นผู้ติดยาเสพติด (หรือตรวจพบร่องรอยของการใช้ยาที่ควบคุมในปัสสาวะ) เข้ารับการบำบัดรักษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพภาคบังคับในสถาน พยาบาลที่ได้รับความเห็นชอบแล้ว

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดในประเทศไทยนั้น มาตรการการบังคับใช้กฎหมายจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะควบคุมหรือลดการแพร่ระบาดของยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นมาตรการหลักในการปราบปรามยาเสพติดให้โทษ ที่ผ่านมามีประเทศไทยมีกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อควบคุมและปราบปรามยาเสพติดที่สำคัญจำนวน 5 ฉบับ ประกอบด้วย

- 1) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519
- 2) พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522
- 3) พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534
- 4) พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518
- 5) พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533

ดังนั้น จากแนวคิดข้างต้นอันประกอบไปด้วย กฎหมายระหว่างประเทศในระดับนานาชาติ กฎหมายระดับภูมิภาคในภาคพื้นเอเชีย และกฎหมายระดับชาติ ซึ่งเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้ายาเสพติด จึงสรุปได้ว่า การค้ายาเสพติด คือ การขาย จ่าย แจก แลกเปลี่ยน หรือนำ หรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักร นำ หรือส่งออกนอกราชอาณาจักร ซึ่งกฎหมายได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นการกระทำการค้ายาเสพติดที่ผิดกฎหมาย

3. เครือข่ายการค้ายาเสพติด

องค์ประกอบของเครือข่ายการค้ายาเสพติด มีองค์ประกอบสำคัญอย่างน้อย 7 อย่างด้วยกัน คือ 1) มีการรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน 2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน 3) มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย 5) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน 6) การเกื้อหนุนพึ่งพากัน และ 7) มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน ส่วนกระบวนการค้ายาเสพติดหรือเครือข่ายการค้ายาเสพติดนั้น นิติรัฐ พัสกรพินิจ (2552) ได้แบ่งเครือข่ายการค้ายาเสพติดในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

3.1 เครือข่ายการค้ายาเสพติด

1) เครือข่ายการผลิตที่เป็นชาวต่างชาติจะผลิตเฮโรอีนและยาบ้าส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายเดียวกัน มีมากในรัฐฉานตะวันออกของพม่า ซึ่งเป็นเขตปกครองพิเศษ (โกก้าง) และรวบรวมถึงพื้นที่ป่าเขาบางแห่ง ซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของกลุ่มไทยใหญ่และกลุ่มจีนฮ่ออิสระ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ติดชายแดนจีน และบางส่วนติดกับชายแดนไทย เป็นกลุ่มที่ผลิตเฮโรอีนและยาบ้าลำเลียงผ่านประเทศไทย และจีนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า ยังมีกลุ่มไทยใหญ่และจีนฮ่ออิสระซึ่งซื้อหัวเชื้อยาบ้ามาจากโรงงาน ไกล่ชายแดนจีน แล้วนำมาเข้าโรงงานอัดเม็ดยาบ้าส่งเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย

2) เครือข่ายผู้ผลิตชาวไทย เป็นกลุ่มที่ซื้อหัวเชื้อยาบ้าจากรัฐฉาน นำเข้ามาผสมกับคาเฟอีน และอัดเม็ดในบ้านเช่าในพื้นที่ภาคกลางของไทย เพื่อนำออกจำหน่ายเป็นรายย่อยสามารถสร้างผลกำไรได้มาก

3.2 เครือข่ายการค้ายาเสพติดพื้นที่ชายแดน (ภาคเหนือ) เป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นนายหน้าติดต่อค้ายาเสพติดระหว่างลูกค้าในพื้นที่ตอนในกับโรงงานผลิตนอกประเทศ บุคคลเหล่านี้สามารถส่งยาเสพติดจากสต็อกหรือสั่งให้มีการผลิตล่วงหน้าโดยไม่จำเป็นต้องจ่ายเงินล่วงหน้าเต็มจำนวน ทั้งนี้อาศัยสายสัมพันธ์ เครดิต ความไว้วางใจ เชื่อใจ ของกลุ่มผู้ผลิต หรือเจ้าของยาเสพติดนอกประเทศ โดยเครือข่ายเหล่านี้มีกลุ่มผู้รับจ้างลำเลียงจากนอกประเทศ บุคคลที่รับจ้างเก็บรักษายาเสพติดบริเวณชายแดน กลุ่มจัดการบรรจุชุกซ่อนในยานพาหนะ เพื่อลำเลียงไปส่งลูกค้าที่เป็นลูกมือสำคัญ

3.3 เครือข่ายการค้าส่งยาเสพติดในพื้นที่ เมื่อการค้ายาบ้าแพร่ขยายจากชุมชนเมืองไปถึงหมู่บ้านในชนบท พบว่า เครือข่ายการค้าส่งเกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ผู้ค้ายาบ้าที่มีเงินทุนสูงมากสามารถขยายเครือข่ายหาลูกค้าได้เพิ่มมากขึ้น จนกลายเป็นเครือข่ายใหญ่ บางคนใช้ผลกำไรจากการค้ายาบ้าเป็นทุนในการหาเสียงและพรรคพวกเพื่อเข้ามาเป็นนักการเมืองในระดับท้องถิ่น รวมทั้งใช้กำไรที่ได้เป็นทุนในการคบหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักการเมืองในระดับสูง

3.4 เครือข่ายการค้ายาเสพติดระหว่างประเทศ ได้แก่

1) เครือข่ายในจีเรีย เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่มีผู้ร่วมงานและผู้รับจ้างจำนวนมากอยู่ในประเทศ อยู่ในระหว่างเส้นทาง และประเทศปลายทางทำหน้าที่ติดต่อซื้อขายยาเสพติดจัดการขนส่งลำเลียงยาเสพติด โดยใช้ผู้ลำเลียงหลายคน และจัดการจำหน่ายในประเทศปลายทางจนถึงระดับแพร่ระบาดในพื้นที่ จึงสามารถสร้างผลกำไรจำนวนมากมหาศาล ให้บุคคลระดับบนและนายทุนแต่ละเครือข่ายได้ เครือข่ายในจีเรียเคลื่อนไหวในประเทศไทย โดยการจัดหาเฮโรอีนจากไทยไปจำหน่ายในออสเตรเลียและอเมริกา ในขณะเดียวกันก็จัดหาโคเคนจากประเทศในทวีปอเมริกาใต้เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยด้วย หลายปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ไทยสามารถจับกุมกลุ่มนายทุนและกลุ่มผู้รับจ้างลำเลียงได้หลายรายแต่เครือข่ายเหล่านี้ ก็ยังคงเคลื่อนไหวอยู่

2) เครือข่ายชาวจีน เป็นเครือข่ายการค้ายาเสพติดที่อาศัยความเป็นเชื้อสายชาวจีนที่อยู่ในประเทศต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมโยงและสร้างความไว้วางใจ ทำให้การค้ายาเสพติดเป็นไปอย่างราบรื่น กลุ่มชาวจีนแผ่นดินใหญ่ จีนฮ่องกง จีนไทย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการค้าเฮโรอีนจากพม่าผ่านจีนแผ่นดินใหญ่ ไทย พม่า ลาว ไปสู่ตลาดในประเทศออสเตรเลีย แคนาดา และอเมริกา ในขณะที่จีน มาเลเซีย สิงคโปร์ ส่วนใหญ่ค้าเฮโรอีนจากไทยผ่านมาเลเซียไปสู่ตลาดในออสเตรเลียและเนเธอร์แลนด์ ขณะเดียวกันก็อาศัยเครือข่ายในเนเธอร์แลนด์จัดหาเฮโรอีนหรือเอ็กซ์ตาซี แล้วลำเลียงเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยและมาเลเซีย

3.5 เครือข่ายการค้ายาเสพติดในเรือนจำ ได้แก่ ผู้กระทำความผิดรายสำคัญที่ถูกจับกุมดำเนินคดี และถูกควบคุมตัวในเรือนจำทั้งที่ถูกควบคุมระหว่างการพิจารณาคดี และที่เป็นนักโทษเด็ดขาด พบว่า ผู้กระทำความผิดยาเสพติดที่เป็นรายสำคัญเหล่านี้ ยังไม่หยุดยั้งพฤติกรรมค้ายาเสพติด มีการร่วมมือกับนักโทษที่ถูกควบคุมภายในเรือนจำ ทำการติดต่อสั่งซื้อขยายยาเสพติดกับผู้ค้ายาเสพติดภายนอกเรือนจำ โดยวิธีการลักลอบติดต่อทั้งจากผู้มาเยี่ยมนักโทษ จากการใช้โทรศัพท์มือถือติดต่อสั่งซื้อขยาย นัดแนะ ส่งมอบยาเสพติด ทั้ง ๆ ที่โทรศัพท์มือถือเป็นสิ่งของ

ต้องห้ามในเรือนจำ และเรือนจำมีมาตรการป้องกันตรวจค้นอย่างเข้มงวด แต่ก็ยังมีการลักลอบส่ง-ใช้โทรศัพท์มือถือส่งข้อความยาเสพติดกันในเรือนจำ

4. ประเด็นทางด้านการซื้อขายการผลิตยาเสพติด ประกอบด้วย

4.1 เครือข่ายการผลิตที่เป็นชาวต่างชาติที่ผลิตเฮโรอีน และยาบ้าส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายเดียวกัน มีมากในรัฐฉานตะวันออกของพม่า ซึ่งเป็นเขตปกครองพิเศษ (โกก้าง) และรวบรวมถึงพื้นที่ป่าเขาบางแห่ง ซึ่งอยู่ใต้อิทธิพลของกลุ่มไทยใหญ่และกลุ่มจีนฮ่ออิสระ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ติดชายแดนจีน และบางส่วนติดกับชายแดนไทยเป็นกลุ่มที่ผลิตเฮโรอีนและยาบ้าลำเลียงผ่านประเทศไทยและจีนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า ยังมีกลุ่มไทยใหญ่และจีนฮ่ออิสระที่ซื้อหัวเชื้อยาบ้ามาจากโรงงาน ไกล่ชายแดนจีนเพื่อนำมาเข้าโรงงานอัดเม็ดยาบ้า และส่งเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย

4.2 เครือข่ายผู้ผลิตชาวไทย เป็นกลุ่มที่ซื้อหัวเชื้อยาบ้าจากรัฐฉานนำเข้ามาผสมกับคาเฟอีน และอัดเม็ดในบ้านเช่าในพื้นที่ภาคกลางของไทย เพื่อนำออกจำหน่ายเป็นรายย่อยสามารถสร้างผลกำไรได้มาก

4.3 เครือข่ายการค้าพื้นที่ชายแดน (ภาคเหนือ) เป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่เป็นนายหน้าติดต่อค้าเฮโรอีนและยาบ้าระหว่างลูกค้าในพื้นที่ตอนในกับโรงงานผลิตนอกประเทศ บุคคลเหล่านี้สามารถส่ง ยาเสพติดจากสต็อก หรือสั่งให้มีการผลิตล่วงหน้า โดยไม่จำเป็นต้องจ่ายเงินล่วงหน้าเต็มจำนวน อาศัยสายสัมพันธ์ เครดิต ความไว้วางใจ ของกลุ่มผู้ผลิต หรือเจ้าของยาเสพติดนอกประเทศ โดยเครือข่ายเหล่านี้มีกลุ่มผู้รับจ้างลำเลียงจากนอกประเทศ บุคคลที่รับจ้างเก็บรักษา ยาเสพติดบริเวณชายแดน กลุ่มจัดการบรรจุซุกซ่อนในยานพาหนะ เพื่อลำเลียงไปส่งลูกค้าที่เป็นลูกมือสำคัญ

4.4 เครือข่ายการค้าส่งในพื้นที่เมื่อการค้ายาบ้าแพร่ขยายจากชุมชนเมืองไปถึงหมู่บ้านในชนบท พบว่า เครือข่ายการค้าส่งเกิดขึ้นในทุกพื้นที่ ผู้ค้ายาบ้าที่มีเงินทุนสูงสามารถขยายเครือข่ายหาลูกค้าได้เพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นเครือข่ายใหญ่ บางคนใช้ผลกำไรจากการค้ายาบ้าเป็นทุนในการหาเสียงและพรรคพวกเพื่อเข้ามาเป็นนักการเมืองในระดับท้องถิ่น รวมทั้งใช้กำไรเป็นทุนในการคบหาเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักการเมืองในระดับที่สูงกว่า

5. เครือข่ายการค้าระหว่างประเทศ

5.1 เครือข่ายไนจีเรีย เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่มีผู้ร่วมงานและผู้รับจ้างจำนวนมากอยู่ในประเทศ อยู่ในระหว่างเส้นทาง และประเทศปลายทางทำหน้าที่ติดต่อซื้อขายยาเสพติด จัดการขนส่งลำเลียงยาเสพติด โดยใช้ผู้ลำเลียงหลายคน และจัดการจำหน่ายในประเทศปลายทางจนถึงระดับแพร่ระบาดในพื้นที่ จึงสามารถสร้างผลกำไรจำนวนมากมหาศาลให้บุคคลระดับบนและนายทุนแต่ละเครือข่ายได้ เครือข่ายไนจีเรียเคลื่อนไหวในประเทศไทยโดยการจัดหาเฮโรอีนจากไทยไปจำหน่ายในออสเตรเลียและอเมริกา ในขณะเดียวกันก็จัดหาโคเคนจากประเทศในทวีปอเมริกาใต้เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยด้วย หลายปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ไทยสามารถจับกุมกลุ่มนายทุนและกลุ่มผู้รับจ้างลำเลียงได้หลายรายแต่เครือข่ายเหล่านี้ ก็ยังคงเคลื่อนไหวอยู่

5.2 เครือข่ายชาวจีน เป็นเครือข่ายการค้ายาเสพติดที่อาศัยความเป็นเชื้อสายชาวจีนที่อยู่ในประเทศต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมโยงและสร้างความไว้วางใจ ทำให้การค้ายาเสพติดเป็นไปอย่างราบรื่น กลุ่มชาวจีนแผ่นดินใหญ่ จีนฮ่องกง จีนไทย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการค้าเฮโรอีนจากพม่าผ่านจีนแผ่นดินใหญ่ ไทย พม่า ลาว ไปสู่ตลาดในประเทศออสเตรเลีย แคนาดา และอเมริกา ในขณะที่จีนมาเลเซีย จีนสิงคโปร์ ส่วนใหญ่ค้าเฮโรอีนจากไทยผ่านมาเลเซียไปสู่ตลาดในออสเตรเลีย และเนเธอร์แลนด์ ขณะเดียวกันก็อาศัยเครือข่ายในเนเธอร์แลนด์จัดหายาฮี หรือเอ็กซ์ตาซี แล้วลำเลียงเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยและมาเลเซีย

5.3 เครือข่ายการค้ายาเสพติดในเรือนจำ ได้แก่ ผู้กระทำความผิดรายสำคัญที่ถูกจับกุมดำเนินคดี และถูกควบคุมตัวในเรือนจำทั้งที่ถูกควบคุมระหว่างการพิจารณาคดี และที่เป็นนักโทษเด็ดขาด พบว่า ผู้กระทำความผิดยาเสพติดที่เป็นรายสำคัญเหล่านี้ ยังไม่หยุดยั้งพฤติกรรมค้ายาเสพติด มีการร่วมมือกับนักโทษที่ถูกควบคุมภายในเรือนจำ ทำการติดต่อสั่งซื้อซื้อขายยาเสพติดกับผู้ค้ายาเสพติดภายนอกเรือนจำ โดยวิธีการลักลอบติดต่อทั้งจากผู้มาเยี่ยมนักโทษ จากการใช้โทรศัพท์มือถือติดต่อสั่งซื้อซื้อขาย นัดแนะ ส่งมอบยาเสพติด ทั้ง ๆ ที่โทรศัพท์มือถือเป็นสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ และเรือนจำมีมาตรการป้องกัน ตรวจสอบอย่างเข้มงวด แต่ก็ยังมีการลักลอบส่งและใช้โทรศัพท์มือถือสั่งซื้อ-ขายยาเสพติดกันภายในเรือนจำ

จากการศึกษา และวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย ได้นิยามและสรุปคำว่า เครือข่าย หมายถึง กลุ่มของบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ทั้งหมดของกลุ่มบุคคลนั้น ที่อยู่ในกลุ่มนั้นเป็นความสัมพันธ์ทุก ๆ ด้าน โดยที่มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันในกลุ่ม และมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น มีการรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การเกื้อหนุนพึ่งพาอาศัยกันและมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน การนำแนวคิดหรือประเด็นจากแนวคิดที่เกี่ยวกับเครือข่าย เพื่ออธิบายกระบวนการค้ายาเสพติด อธิบายกระบวนการค้ายาเสพติด และด้านเครือข่ายยาเสพติด จึงเป็นการอธิบายถึงความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล โดยมีการติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนผล ประโยชน์ซึ่งกันและกันนั่นเอง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครือข่ายการค้ายาเสพติด

การุณย์ บัวเผื่อน (2545) ได้ศึกษาวิจัย “เครือข่ายยาบ้านสังคมไทยศึกษาจากประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติด” พบว่า เครือข่ายยาบ้านสังคมไทยเป็นเครือข่ายขององค์กรอาชญากรรมที่มีความเข้มแข็งและมีวิธีการดำเนินการที่ซับซ้อนอย่างมาก วัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อศึกษาถึงระบบ รูปแบบ วิธีการดำเนินการ และการเชื่อมโยงเครือข่ายที่ทำหน้าที่ในการลักลอบผลิต ลักลอบนำเข้าและลักลอบจำหน่ายยาบ้าในสังคมไทย โดยศึกษาจากประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายยาบ้านสังคมไทย เป็นเครือข่ายขององค์กรอาชญากรรมที่มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจนในองค์กร การจัดระบบ และวิธีการดำเนินการของเครือข่ายการผลิต เครือข่ายการ

นำเข้า ลำเลียง และเครือข่ายการจำหน่าย จึงมีรูปแบบที่ชัดเจน มีลักษณะของเครือข่ายเหมือนราก ที่มีรากฝอยแตกออกมาและปลายรากฝอยเป็นเครือข่ายย่อยที่มีลักษณะเป็นใยแมงมุม มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล มีการตัดตอนทั้งแนวดิ่งและแนวนอน โดยมีการตัดตอนทุกชั้นตอน ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของบุคคลที่เป็นนายทุนหรือหุ้นส่วนของเครือข่าย และผู้ที่ทำหน้าที่ตัดตอนจะเป็นนายหน้าหรือผู้ประสานงานหรือตัวแทนของเครือข่าย ทุกคนในเครือข่ายจะได้รับผลประโยชน์จากการทำหน้าที่ทั้งสิ้น การจัดรูปแบบของเครือข่ายยาบ้านสังคมไทยมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมที่มองด้วยตาเปล่าไม่เห็น ต้องอาศัยการสืบสวนอย่างเป็นระบบ จึงจะทราบว่าผู้ใดทำหน้าที่อะไร ทุกคนมีตัวตายตัวแทนคล้ายมีชีวิต พร้อมทั้งจะเข้าทำหน้าที่แทนตนเอง ทุกคนพร้อมที่จะเสี่ยงเพื่อผลประโยชน์ทั้งสิ้น โดยผลประโยชน์ที่ได้รับจะเป็นจำนวนเงินที่สูงมาก เครือข่ายยาบ้านสังคมไทยจึงเป็นเสมือนเครือข่ายที่มีชีวิต มีการเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยมีเป้าหมายในการเคลื่อนย้ายยาบ้าจากแหล่งผลิตไปยังผู้เสพโดยปลอดภัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้เงินซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนในเครือข่ายต้องการ

จำริญ สุภาคำ (2559) ได้ศึกษาวิจัย “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดยาบ้าของผู้ค้า ที่เป็นนักโทษเด็ดขาดในเรือนจำพื้นที่เขต 5 ในประเทศไทย” โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาความแตกต่างภูมิหลังของผู้ค้าซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาดในเรือนจำ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดประเภทยาบ้า และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ายาบ้าต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า 1) ผู้ค้าซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาดในเรือนจำรายย่อย และรายใหญ่ มีภูมิหลังแตกต่างกัน 2) ในภาพรวม ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์การกระทำความผิดฯ มี 2 ตัวแปร ได้แก่ ก) ปัจจัยสาเหตุส่วนบุคคล และ ข) ปัจจัยการใช้ชีวิตทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างเครือข่าย ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์ผู้ค้ารายย่อย คือ นักโทษเด็ดขาดที่ถูกจำคุกในเรือนจำน้อยกว่า 10 ปี มี 3 ปัจจัย ได้แก่ ก) ปัจจัยสาเหตุส่วนบุคคล ข) ปัจจัยด้านโอกาสเข้าถึงยาเสพติด และ ค) ปัจจัยการใช้ชีวิตทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายโดย ตัวแปรที่สามารถพยากรณ์การกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ายาเสพติดรายใหญ่ คือ นักโทษเด็ดขาดที่ถูกจำคุกในเรือนจำมากกว่า 10 ปี มี 1 ตัวแปร ได้แก่ ปัจจัยการใช้ชีวิตทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างเครือข่าย 3) แนวทางการป้องกันปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ายาบ้า ควรประกอบด้วย ด้านปัจจัยสาเหตุส่วนบุคคล คือ การจัดอบรมเยาวชน การสอดส่องดูแลภายในหมู่บ้านชุมชน ส่งเสริมอาชีพ ทั้งนี้ปัจจัยด้านโอกาสเข้าถึงยาเสพติด คือ ไม่ควรให้มีแหล่งอบายมุข การประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมภาคีรัฐควรติดตามตรวจสอบพฤติกรรมบุคคลที่เกี่ยวข้องยาเสพติด การสกัดกั้นเส้นทางการลำเลียง ส่วนปัจจัยการใช้ชีวิตทางสังคมที่เอื้อต่อการสร้างเครือข่าย ได้แก่ การปราบปรามผู้ค้าอย่างจริงจัง การลงโทษโดยเฉียบขาดและรวดเร็วมีกฎหมายเอื้อต่อการตรวจค้น จับกุม การให้การลดโทษแก่ผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ผู้ที่มีการกระทำความผิดซ้ำ ต้องรับโทษเพิ่มขึ้น

บทสรุป

การศึกษาเครือข่ายการค้ายาเสพติดเป็นการอธิบายถึงคำว่ายาเสพติด ซึ่งเป็นวัตถุมีพิษชนิดหนึ่งที่เป็นสาร หรือยาที่ได้จากพืช หรือส่วนของพืช ที่เป็นผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ หรือจากการสังเคราะห์สารเคมี แล้วให้ผลผลิตเป็นยาเสพติดให้โทษ เมื่อผู้ใดเสพเข้าสู่ร่างกาย ด้วยการรับประทาน ดม สูบ หรือและฉีดเข้า ๆ เป็นเวลานาน ๆ ติดต่อกัน จะก่อให้เกิดอาการพิษเรื้อรัง ตกเป็นทาสอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่เสพยาเข้าไปต้องเพิ่มปริมาณการเสพยามากขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อขาดยาหรือหยุดเสพยาจะปรากฏอาการถอนยามีอาการผิปกติร่างกายและจิตใจเสื่อมโทรม และเป็นต้นเหตุแห่งอาชญากรรมที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนในสังคม ยาเสพติดจึงได้กลายเป็นธุรกิจที่ทำกำไรได้ดีมาตั้งแต่ยุค ค.ศ.1960 จึงทำให้เกิดการค้ายาเสพติดแผ่ขยายออกไปเป็นวงกว้าง โดยมีลักษณะของเครือข่ายการค้ายาเสพติด ที่เป็นกลุ่มของบุคคลกลุ่มหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ทั้งหมดของกลุ่มบุคคลนั้น เป็นความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้าน มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบกันในกลุ่ม และมีพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น มีการรับรู้มุมมองที่เหมือนกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน การเกื้อหนุนพึ่งพากันและมีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน เครือข่ายการค้ายาเสพติดจึงประกอบด้วย เครือข่ายการค้ายาเสพติด เครือข่ายการค้ายาเสพติดระหว่างประเทศ เครือข่ายการค้ายาเสพติดพื้นที่ชายแดน (ภาคเหนือ) เครือข่ายการค้าส่งยาเสพติดในพื้นที่ และเครือข่ายการค้ายาเสพติดในเรือนจำ

เอกสารอ้างอิง

- การุณย์ บัวเผื่อน. (2545). เครือข่ายยาบ้าในสังคมไทย: ศึกษาจากประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติด. *วารสารรัฐศาสตร์*, 44(3), 77-110.
- จรัส สุวรรณมาลา. (2538). *การบริหารงานคลังสาธารณะ*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จำเริญ สุภาคำ. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำความผิดเกี่ยวกับคดียาเสพติดยาบ้าของผู้ค้า ที่เป็นนักโทษเด็ดขาดในเรือนจำพื้นที่เขต 5 ในประเทศไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี*, 5(1), 1-10.
- นิติรัฐ พัสกรพินิจจังหวัด. (2552). *การบังคับใช้กฎหมายยาเสพติด ศึกษาในกรณีการปราบปรามผู้กระทำความผิดยาเสพติดรายสำคัญ*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์).คณะนิติศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2553). *ความรู้และแนวทางการป้องกันและปราบปรามแก้ไขปัญหายาเสพติด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2557). *แผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ปี 2558*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2562). *ความรู้และแนวทางการป้องกันและปราบปรามแก้ไขปัญหายาเสพติด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2563). *ความรู้และแนวทางการป้องกันและปราบปรามแก้ไขปัญหายาเสพติด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.

สุพัฒน์ ธีรเวชเจริญชัย. (2543). *ยาและสิ่งเสพติดให้โทษ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

โสภา ชปิลมันน์. (2543). *อาชญากรรม : ปัญหาที่ควรแก้ไขในสังคมปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

บทวิจารณ์หนังสือ ตามทางพุทธกิจ

Following the Buddha's Daily Routine

พระทวีศักดิ์ ตปสโล (เฉลิม สิริโรจน์)¹

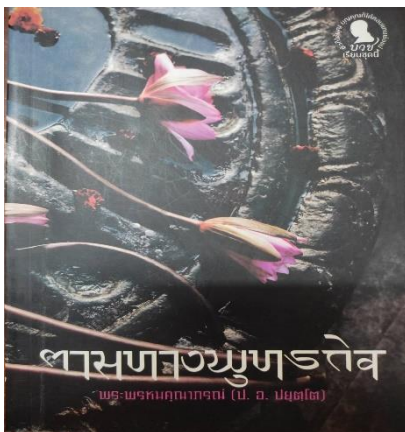
PhraTaweesak Tapaselo (Chalem Sirirojn)

Received: September 01, 2021

Revised: October 01, 2021

Accepted: October 22, 2021

DOI: 10.14456/jra.2022.26

ผู้เขียน: พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)

จำนวนหน้า: 195 หน้า

ปีที่พิมพ์: 2556

ครั้งที่พิมพ์: 8

สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์ผลิธัมมา

บทคัดย่อ

บทวิจารณ์หนังสือ “ตามทางพุทธกิจ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์พุทธศาสนา 2) ศึกษาการสอดแทรกธรรมกถาที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้แสดง ณ พุทธสังเวชนียสถาน ในหนังสือเล่มนี้เมื่อครั้งท่านได้เดินทางจาริกนมัสการสังเวชนียสถานในที่ประเทศอินเดียซึ่งได้แบ่งเนื้อหาของหนังสือออกเป็น 8 ตอนด้วยกัน ได้แก่ 1) ได้ร่วมพิธีตรัสรู้ 2) บรมยถาเขาคิชฌกูฏ 3) ปฐมเทศนาที่สาณาสถ ธรรมกถาว่าด้วยปฐมเทศนา 4) กุสินารา ที่ปรินิพพาน 5) รูปกายดับสูญ ธรรมกายไม่สิ้น 6) หัวใจพระพุทธศาสนา 7) บทเรียนจากอดีต 8) อินเดียแดนเทวดาอีกทั้งยังให้ข้อคิดธรรมะที่สำคัญในการนำมาปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันอีกมากมาย เพื่อช่วย

¹ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดสุโขทัย; Sukhothai Provincial Office of Buddhism
Corresponding author, e-mail: TAPASEL88988@gmail.com, Tel. 082-3788988

ให้ผู้สนใจศาสนาเข้าใจหลักธรรมของศาสนาที่พระศาสดา คือ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสมณโคดมได้แสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ของสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย เริ่มจากพุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ จนถึงสถานที่สำคัญต่าง ๆ ในประเทศอินเดีย ทำให้เราได้ทราบความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดียและการสวดเทวกรรมกลาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) นำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

คำสำคัญ: ตามทาง, พุทธกิจ, พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

Abstract

The objectives of the book review “Following the Buddha’s Daily Routine” were 1) to study the historical significance of Buddhism; 2) to study the insertion of Dhamma talks of Phra Phromkunaphorn (P.A. Payutto) performed at the Holy Places of Buddhism while he traveled on a pilgrimage to the Holy Places of Buddhism in India. The contents of the book were divided into 8 sections, namely 1) under the Enlightened Bodhi Tree, 2) on the top of Khao Khitchakut, 3) Dhamma talks on the First Sermon at Saranat, 4) Kusinara, the place of Nibbana, 5) extinction of the body, inexhaustible Dhammakaya, 6) the Heart of Buddhism, 7) lessons from the past, and 8) India, the land of angels and also giving many important Dhamma thoughts to apply in daily life to help those who were interested in religion in order to understand the teachings of the Lord Buddha performed in various places of the Holy Places of Buddhism in India. It started from Bodhgaya, the place of enlightenment, to various important places in India. It made us know the historical significance of Buddhism in India and the insertion of Phra Phromkunaphorn's Dhamma talks (P.A. Payutto) that can be applied in daily life.

Keywords: Following One’s Path, the Buddha’s Daily Routine,
Phra Phromkunaphorn (P.A. Payutto)

บทนำ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) เป็นพระนักวิชาการนักคิดนักเขียนผลงานทางพระพุทธศาสนาสมัยใหม่ มีผลงานทางวิชาการพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมาก ผลงานของท่านที่เป็นที่รู้จัก เช่น พุทธธรรม เป็นต้น ตำราทางวิชาการของท่าน คือ หลักพุทธธรรม ได้รับการยกย่องจากทั้งในและต่างประเทศเป็นอย่างมาก ได้รับรางวัลและดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากหลายสถาบันทั้งในและนอกประเทศ เป็นคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพ จากองค์การยูเนสโก (UNESCO Prize for Peace Education) หนังสือนอกจากนี้ยังได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิต

กิตติมศักดิ์มากกว่า 15 สถาบัน เป็นพระภิกษุสงฆ์ไทยที่ได้รับการยกย่องให้ได้รับดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์มากที่สุดในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. 2559 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ปัจจุบันพระพรหมคุณาภรณ์ดำรงตำแหน่งเป็นศาสตราจารย์พิเศษ ประจำมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และจำพรรษาอยู่ที่วัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม จากประวัติของท่านผู้วิจารณ์ขอนำเสนองานของท่านในหนังสือเล่มนี้เรื่อง ตามทางพุทธกิจ ซึ่งกล่าวถึงความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและการสอดแทรกธรรมกถาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ว่ามีจุดเด่นจุดด้อยอย่างไรเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาต่อไป

เนื้อหา

ตอนที่ 1 ไตรัมโพธิ์ตรัสรู้

กล่าวถึงจุดเริ่มต้นจากการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ณ ภายใต้พระศรีมหาโพธิ์ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าพระองค์ได้อุบัติขึ้น คือ อุบัติจากความเป็นสิทธัตถราชกุมาร หรือเป็นมนุษย์ธรรมดา เป็นปุถุชน กลายเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น

พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนหลักธรรมที่เป็นหัวใจ เป็นหลักกลางหรือเป็นข้อสรุปของพระพุทธศาสนาที่เราเรียกว่า หัวใจของพระพุทธศาสนา 3 ประการ คือ

1. สัพพปาปสอรณิ การไม่กระทำความชั่วทั้งปวง
2. กุสสสุปปสมปทา การบำเพ็ญกุศลคือความดีให้ถึงพร้อม
3. สจิตตปริโยทปนํ การทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใส

ในสามประการนี้ บางอย่างก็เป็นข้อปฏิบัติทั่ว ๆ ไปภายนอก และเป็นเรื่องที่อาศัยการดูแลความเป็นไปในระยะเวลายาวนาน แต่ข้อสำคัญที่เป็นแก่นก็คือจิตใจของเรา จิตใจของเราที่ว่าก็ต้องมีความเข้มแข็งเบิกบานผ่องใส นี่เป็นศูนย์กลางของชีวิต จิตใจเข้มแข็งเบิกบานแจ่มใสแล้ว จะแสดงออกมาทางกาย วาจา ออกมาในชีวิตความประพฤติ การดำเนินชีวิตทั้งหมด ความเปลี่ยนแปลงของสังขารนี้ ก็เป็นไปตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า คือหลักที่เรียกว่าไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ทุกขัง ความที่คงทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ และอนัตตา ความมิใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น ในการมา ณ สถานที่แห่งนี้นั้น เราสามารถเจริญไตรสิกขาได้ครบบริบูรณ์ ด้วยการดำเนินตามปฏิบัติที่เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า ในส่วนของการเจริญจิตต-ภาวนา การเจริญจิตใจให้ก้าวหน้าไปในคุณธรรม มีสมาธิ เป็นต้น และในปัญญาภาวนา การเจริญปัญญา คือความรู้เข้าใจความจริง

ตอนที่ 2 บณอดเขาคิชฌกูฏ

กล่าวถึง กายของพระพุทธเจ้ามี 2 อย่างคือ รูปกาย กับธรรมกาย นี่เป็นคำสอนที่แสดงไว้ในเถรวาท คือ นิกายที่เรานับถือกันอยู่ ส่วนทางมหายานท่านแบ่งกายเป็น 3 มีธรรมกาย

สัมโภคกาย และนิรมานกายในที่นี้จะกล่าวถึงคำสอนฝ่ายนิกายเถรวาทที่แสดงเรื่องรูปกาย และธรรมกาย รูปกาย คือ คือ ขันธ์ 5 ดิน, น้ำ, ไฟ, ลม ประชุมรวมเข้าด้วยกัน เป็นต้น

ธรรมกาย ก็คือ กายที่เป็นธรรม คำว่า “กาย” นั้นแปลว่าประชุม หรือกองก็ได้ เวลาเราพูดถึงรูปกาย รูปกายก็คือประชุมแห่งรูป ได้แก่ ธาตุ 4 ประชุมกันเข้า ปรากฏให้เราเห็นได้ สัมผัสถูกต้องได้ส่วน ธรรมกาย ก็หมายถึงประชุมแห่งธรรม หรือกองแห่งธรรม พระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วพระองค์มีรูปกาย แต่รูปกายอย่างเดียวก็นั้นเพียงเจ้าชายสิทธัตถะ ต่อเมื่อพระองค์มีพระธรรมกายเกิดขึ้นจากการตรัสรู้ จึงได้เป็นพระพุทธเจ้า

ธรรมกายนั้นคืออะไร เช่น ที่ได้เติบโตขึ้นในพระนางปชาบดีโคตมีก็คือ ประชุมแห่งธรรมะ ซึ่งท่านอธิบายว่า ได้แก่ โลกุตตรธรรม 9 ซึ่งจะบรรลุได้ด้วยโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ หรือหมายถึงความรู้ในอริยสัจ 4 ผู้ใดได้เจริญโพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ก็ย่อมได้ตรัสรู้ริยสัจ 4 และนั่นก็คือทำให้ธรรมกายเกิดขึ้นในตน ได้ทำให้ธรรมกายเจริญเพิ่มพูนงอกงามขึ้นจนบริบูรณ์

ตอนที่ 3 ปฐมเทศนาที่สารนาถ

ได้กล่าวถึง สถานที่ที่ พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมโปรด ปัญจวัคคีย์ ทั้ง 5 คือ อัญญาโกณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ที่เราเรียกว่า “ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร” เมื่อวันเพ็ญกลางเดือน 8 ก่อน พ.ศ.1 ไป 45 ปี ณ สถานที่แห่งนี้ในสมัยพุทธกาลเรียกว่า ปาอิสิปตนมฤคทายวัน ปัจจุบันเรียกว่า เมืองสารนาถกล่าวโดยย่อว่ามีอะไรเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกบ้าง 1) สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมครั้งแรก 2) พระอรหันตสาวกเกิดขึ้นครั้งแรกที่สถานที่แห่งนี้ 3) พระสงฆ์ซึ่งเป็นหนึ่งในไตรสรณาคมน์ก็ได้เกิดขึ้นครั้งแรก ณ สถานที่แห่งนี้ 4) ณ สถานที่แห่งนี้ พระพุทธองค์ทรงได้สาวกซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด 60 รูป เป็นรุ่นแรก 5) ณ สถานที่แห่งนี้ ถือได้ว่าพระพุทธเจ้าได้ประทับจำพรรษา เป็นพรรษาแรก หรือปีแรก คือหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้อนัตตสมัสมาสัมโพธิญาณแล้ว ก็ได้อยู่จำกาลฝน ณ สถานที่แห่งนี้ แม้ในพระวินัยจะไม่ได้บ่งชี้ว่าพระองค์อยู่จำพรรษาที่นี่ แต่ในฤดูฝนปีนั้นพระองค์ประทับอยู่ที่นี้

นอกจากนี้ยังมีเหตุการณ์ครั้งแรกเกิดขึ้นในพรรษานั้นอีก คือ พระยสหรือยสะ ซึ่งเป็นบุตรของนางสุชาดา ได้เดินออกมาจากปราสาท ซึ่งไม่ไกลจากที่นี่ อยู่ทางขวามือของเรา ใกล้เมืองพาราณสี ห่างเพียง 4-5 กม. เดียวนี้ก็ยังอยู่บิณฑา มารดาและภรรยาของพระยสก็ได้มาฟังธรรมด้วย เพราะฉะนั้น อุบาสกคนแรกผู้ถึงรัตนะสามก็เกิดขึ้นที่นี่ อุบาสิกาคนแรกผู้ถึงรัตนะสามก็เกิดขึ้นที่ป่าอิสิทปพระยสยังมีสหายที่รักใคร่กันมาก คือ กิมพิละ สุพาหุ ปุณณชิ และควัมปติ สหายทั้ง 4 นี้ก็ได้มาฟังธรรมและก็ได้มาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาด้วย องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทานเอฬิกขุอุปสัมปทา คือพระพุทธเจ้าทรงบวชให้เอง 4 คนนี้แล้วยังไม่พอ ยังมีสหายอีก 50 คนเดินตามสหายทั้ง 4 มาฟังธรรมด้วย พระพุทธองค์ก็ได้ทรงแสดงธรรมเรื่องอนุปพิภกาและอริยสัจธรรมในธรรมจักกัปปวัตตนสูตรพระพุทธองค์ทรงส่งพระธรรมทูตชุดแรกออกจากที่นี่ ดังที่ตรัสว่า “จรรณิกขเว ... ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น ไปเพื่อประกาศสัจธรรมอันไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด” ได้แก่ ปัญจวัคคีย์ 5 สหายพระยส 54

พระยาสีก 1 รวมเป็น 60 เมื่อรวมทั้งพระพุทธรองค์ด้วยเป็น 61 เพราะฉะนั้นสถานที่แห่งนี้มีความสำคัญยิ่ง

พระธรรมเทศนาที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงครั้งแรกเรียกว่า ปฐมเทศนา ตามอาการที่ว่าได้แสดงเป็นครั้งแรก แต่ตัวหลักธรรมที่แสดงนั้นมีชื่อเรียกเป็นพระสูตรโดยเฉพาะ เรียกว่าธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยการยังธรรมจักรให้เป็นไป มาจากคำว่า ธัมม+จักก กับ ปวัตตน ปวัตตน แปลว่า การทำให้เป็นไป หรือแปลว่าหมุน ธัมมจักก ก็แปลว่า วงล้อแห่งธรรม ยังวงล้อแห่งธรรมให้เป็นไป ก็คือ หมุนวงล้อธรรมจะกล่าวถึงเนื้อหาที่เป็นตัวธรรมจักร คือเนื้อหาของพระสูตรนี้ก่อน

ทรงชี้ให้เห็นว่า สัจธรรม ได้แก่ อริยสัจ 4 ประการ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แล้วพระองค์ก็ชี้ให้เห็นว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค แต่ละอย่างนั้นมีความหมายเป็นอย่างไร ให้เห็นถึงทุกข์ที่เป็นตัวปัญหา คือปัญหาชีวิตของมนุษย์ หรือปัญหาของมนุษย์ทั้งหมด มนุษย์ที่เกิดมามีดิ้นรนกระทำการต่าง ๆ นั้น ก็เพื่อแก้ปัญหา เพื่อให้พ้นไปจากทุกข์ เพื่อประสบความสุข นี่เป็นจุดเริ่มต้นการตรัสเรื่องธัมมจักกัปปวัตตนสูตร

ตอนที่ 4 กุสินาราที่ปรินิพพาน

เหตุการณ์โดยสรุปเริ่มมาตั้งแต่พระพุทธเจ้าจำพรรษาที่เมืองเวสาลี มีเหตุการณ์เกี่ยวกับการที่ได้ทรงปลงพระชนมายุสังขาร คือ ประกาศความตกลงพระทัยที่จะปรินิพพานที่ป่าवाल-เจตีย์ ในวันเพ็ญเดือน 3 ซึ่งก็ไปประจวบกับวันที่เราเรียกว่า มาฆบูชา ด้วย คือตรงกับวันที่ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในตอนต้นพุทธกาล แต่ตอนนี้เป็นปลายพุทธกาล ก่อนปรินิพพาน 3 เดือน จากนั้นก็เสด็จมาจนกระทั่งถึงที่นี่ แล้วได้เสด็จดับขันธปรินิพพานภายใต้ร่มไม้สาละ หรือในเมืองไทยเรามักจะแปลกันว่า ไม้รังคู่ที่ สาละโนทยาน ก็คือสวนป่าไม้สาละซึ่งเป็นพระราชอุทยานของกษัตริย์แคว้นมัลละ พระพุทธรองค์ได้เสด็จดับขันธปรินิพพานในวันเพ็ญเดือน 6 หรือวันวิสาขบูชา ซึ่งมีเราจัดเข้าเป็นเหตุการณ์หนึ่งในบรรดาเหตุการณ์สำคัญ 3 อย่างในวันที่เรียกว่า วิสาขบูชา นี่เป็นการกล่าวโดยสรุป

มีเรื่องราวที่ควรจะยกมาเน้นเป็นพิเศษ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าด้านพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ มีเหตุการณ์หลายตอนในระยะสุดท้ายเมื่อจวนเจียนจะปรินิพพาน กล่าวเฉพาะวันปรินิพพาน ก็มีเหตุการณ์หลายอย่างที่แสดงให้เห็นถึงพระทัยของพระพุทธเจ้าซึ่งประกอบด้วยความกรุณาอันยิ่งใหญ่ต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย มุ่งแต่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่คำนึงถึงความเหน็ดเหนื่อยยากลำบากของพระองค์เอง เช่นว่า

เมื่อเสด็จมาถึงถิ่นของนายจุนทะ นายจุนทะก็มารับพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ที่ตามเสด็จให้ไปฉันภัตตาหารที่บ้านของเขา เขาได้ถวายอาหารที่เรียกว่า สุกรมัทวะ พระพุทธเจ้าทรงทราบว่าอาหารนั้นย่อยยาก จะเป็นโทษแก่ร่างกาย แต่พระองค์ทรงทราบว่าพระองค์ก็จะปรินิพพานอยู่แล้ว นายจุนทะก็มีความปรารถนาดี พระองค์มีพระประสงค์จะฉลองศรัทธาถวายอาหารที่เขาถวายแก่พระพุทธเจ้านั้นเป็นอาหารครั้งสำคัญใน 2 วาระที่มีผล

อานิสงส์ยิ่งใหญ่ที่สุด โอกาสครั้งสำคัญนั้นก็คือโอกาสที่จะตรัสรู้ครั้งหนึ่ง และโอกาสที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานครั้งหนึ่งอาหารที่ถวายเมื่อตอนจะตรัสรู้ ก็คือ อาหารที่นางสุชาดาถวาย

หลังจากนั้นก็เสด็จพุทธดำเนินต่อมาจนกระทั่งถึงป่าไม้สาละ ทั้ง ๆ มีทุกขเวทนาอย่างนั้นแล้ว ได้ประทับบรรทมที่เรียกว่า อนุฐานไสยา แปลว่าการนอนที่จะไม่ลุกขึ้นอีก คือการนอนครั้งสุดท้ายในชีวิต ตอนนั้นก็มิบริพาชกคนหนึ่ง ชื่อนายสุภัททะจะขอถามปัญหากับพระพุทธเจ้าก็ตรัสอนุญาตให้สุภัททบริพาชกเข้าไปทูลถามปัญหา นี่ก็แสดงว่าพระองค์ไม่ได้ทรงห่วงใยพระวรกายของพระองค์เอง ทรงคำนึงถึงแต่ประโยชน์ที่จะได้กับผู้อื่น สุภัททะก็ได้มีโอกาสเข้าไปทูลถามปัญหากับพระพุทธเจ้า แล้วพระพุทธเจ้าก็ทรงตอบอธิบายชี้แจงให้สุภัททบริพาชกสิ้นความสงสัย

ปรากฏว่าสุภัททบริพาชกนี้ได้เข้าถึงธรรมะ แล้วก็ได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนาเป็นพระสาวกที่เห็นพระพุทธเจ้าเป็นองค์สุดท้าย เรียกว่าเป็น “ปัจฉิมสักขีสาวก” และเป็นพระอรหันต์ด้วย เรียกกันว่า “สุภัททะเป็นปัจฉิมสักขีสาวก”

ในที่สุด เมื่อไม่มีพระสงฆ์องค์ใดถามปัญหา พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสปัจฉิมวาจา หรือพระวาจาครั้งสุดท้ายของพระพุทธเจ้า อย่างที่เราจากกันมาแล้วว่า “วยธมมา สงฺขารอปปมาเทนสมปาเทถ”

แปลว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท” แต่ก่อนหน้าที่จะตรัสปัจฉิมวาจา นี้ ก็มีพุทธพจน์ที่สำคัญด้วย พระองค์จึงตรัสให้หลักไว้ เพื่อให้สาวกทั้งหลายมีเครื่องยึดเหนี่ยว มีแนวทางที่ให้เกิดความมั่นใจ ไม่เกิดความเลงสงสัยโดยตรัสว่า

“มมจฺเจยน...” ในเวลาที่เราล่องลับไปแล้ว ธรรมและวินัยใดที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นแหละจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย

สรุปว่าจะต้องคำนึงถึงพุทธปัจฉิมวาจาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เป็นครั้งสุดท้ายว่า ให้บำเพ็ญประโยชน์ตน ประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ก็จะมี ความเจริญก้าวหน้าอกงามในพระธรรมคำสอนของพระองค์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป แล้วก็จะได้ประสบอานิสงส์คือ ความสุข ความเจริญทั้งส่วนตนและส่วนรวมโดยทั่วกัน

ตอนที่ 5 รูปกายดับสูญ ธรรมกายไม่สิ้น

สืบเนื่องจากสถานที่ปรินิพพานนั้น ก็เพราะว่าเป็นสถานที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ คือเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว หลังจากนั้นบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายพระ และฝ่ายคฤหัสถ์ ก็ได้เตรียมการเกี่ยวกับการถวายพระเพลิงพุทธสรีระ

ฝ่ายพระนั้น ในสถานที่ปรินิพพาน ตามประวัติที่ว่า พระอนรุทธเถระเป็นประธาน และมีพระผู้ใหญ่อื่น เช่น พระอานนทเถระ เป็นต้น ในฝ่ายคฤหัสถ์นั้นก็ได้แก่ กษัตริย์มัลละทั้งหลาย ผู้เป็นเจ้าเมือง เจ้าแคว้นดินแดนแห่งนั้นตอนนั้นเป็นเวลาทีที่ปรินิพพานได้ 7 วันแล้วโดยกษัตริย์มัลละที่เป็นประมุข 4พระองค์ได้เป็นผู้จุดเพลิงถวายพุทธสรีระ แต่ว่าจุดไม่ติด จึงได้ถามพระอนรุทธเถระว่าเป็นด้วยเหตุใด พระอนรุทธก็ได้กล่าวว่า เทวดาทั้งหลายต้องการที่จะรื้อพระมหาโกศสเประซึ่งเป็นพระเถระที่เป็นผู้ใหญ่ที่สุด ไม่ได้อยู่ในที่ประชุมด้วย ผู้ดำเนินการเกี่ยวกับการถวายพระเพลิงก็ต้องรื้อ

มีข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่ง ก็คือพระพุทธเจ้าปรินิพพานในสาละโนทยาน หรือป่าไม้สาละ ภายใตร่มไม้ ขอให้นึกหวนย้อนไปดูประวัติในตอนต้นพุทธกาล คือพระพุทธเจ้าประสูติ ก็ประสูติที่ ภายใตร่มไม้สาละ เช่นเดียวกัน ก็เป็นอันว่า พระพุทธเจ้าประสูติภายใตร่มไม้สาละ จะเป็นต้นรัง หรือไม้ก่แล้วแต่ เป็นเรื่องของนักปราชญ์ยังไม่ยุติเด็ดขาดว่าไม้อะไรแน่ แต่คงยุติแล้วว่า ไม้สาละนั้น ไม่ใช่ไม้รัง เมืองไทยเราแปลกันว่าไม้รัง ตอนหลังว่าไม่ใช่ ก็เลยต้องเรียกว่าไม้สาละนั่นแหละ

ทีนี้ พระพุทธเจ้าก็ประสูติภายใตร่มไม้สาละ เมื่อปรินิพพานก็ปรินิพพานภายใตร่มไม้สาละ นี่ก็เป็นข้อสังเกตอย่างหนึ่ง จะถือว่าเป็นอัศจรรย์ก็ได้ จะถือว่าเป็นเรื่องของพระพุทธเจ้าที่ทรง มีพระชนมชีพเกี่ยวข้องกับธรรมชาติก็ได้

เมื่อตรัสรู้ก็ตรัสรู้ภายใตร่มไม้เหมือนกัน แต่เป็นร่มไม้อีกอย่างหนึ่ง คือไม้ไผ่สัถยะ เพราะเหตุที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใตร่มไม้นั้น ร่มไม้นั้นก็เลยได้ชื่อพิเศษว่า “ต้นโพธิ์” เพราะคำว่า โพธิ์ นั้นแปลว่า “ตรัสรู้” พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ก็ภายใตร่มไม้ทั้งสิ้น อยู่ท่ามกลาง ธรรมชาติ ก็เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของพระองค์ให้ระลึกอยู่เสมอถึงธรรมชาติของชีวิต และชีวิต ที่เป็นธรรมชาติ ตลอดจนว่า ชีวิตนี้ไม่ควรให้ห่างเหินเกินไปจากธรรมชาติ และชีวิตที่ติงามนั้น ธรรมชาติจะช่วยเกื้อกูลให้มีความสุขได้

ทีนี้ ข้อที่เป็นแง่คิดทางธรรมะ ก็คือความเป็นสังเวชนียสถาน ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า สถานที่เหล่านี้เป็นที่ตั้งของความสังเวชการที่เหตุการณ์ในพุทธประวัติ หรือสถานที่เกี่ยวข้องกับ พระองค์มากกระตุ้นเตือนพวกเราให้เกิดความคิดอย่างนี้ แล้วเร่งชวนขยายประกอบกรรมดีงาม เร่ง ปฏิบัติธรรมนี้แหละ อันนี้เรียกว่าสังเวช เรียกว่ากระตุ้นให้เกิดความคิด ทำให้ได้คิดได้สำนึก เรียกว่า สังเวช

สถานที่ถวายพระเพลิงพุทธสรีระนี้ ก็เป็นเครื่องหมายให้เห็นชัดว่า พระรูปกายของ พระพุทธเจ้านั้นได้สิ้นสุดลงแล้วธรรมกาย นั้น ได้แก่ โลกุตตรธรรมซึ่งจะเข้าถึงได้ด้วย โพธิปักขิย ธรรม 37 ประการ มีสติปัฏฐาน 4 เป็นต้น ตลอดจนกระทั่งอริยมรรคมีองค์ 8 ประการ และความรู้ใน อริยสัจ 4 ประการ เป็นธรรมกายนี้แหละคือองค์ธรรมที่เรียกว่า โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ท่าน แสดงว่าเป็นเครื่องเข้าถึงธรรมกาย เมื่อเราได้เจริญองค์ธรรมข้อไหนก็ตามเป็นจุดตั้งต้น ก็จะเป็น เครื่องช่วยในการที่จะทำธรรมกายให้เจริญงอกงามขึ้นในตัวเรา

ตอนที่ 6 หัวใจพระพุทธศาสนา

พระองค์ก็เสด็จมาประดิษฐานพระพุทธศาสนาในเมืองราชคฤห์ที่เป็นเมืองหลวงของ แคว้นมคธ พระองค์ได้ตรัสเทศนาสำคัญ ๆ ระยะเวลาของพุทธกาลที่นี้ เรื่องราวที่เป็นเหตุการณ์ ใหญ่ ๆ ของพุทธศาสนาก็เกิดขึ้นที่เมืองราชคฤห์นี้ แม้แต่เหตุการณ์ที่เรียกว่า จาตุรงคสันนิบาต คือ การประชุมมีองค์ 4 ประการ ที่เราประกอบพิธีบูชาเรียกว่า มาฆบูชาพระพุทธเจ้าทรงพิจารณาเห็นว่า เป็นโอกาสอันสมควร ก็เลยได้ทรงแสดงธรรมที่เราถือกันว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เรียกว่า โอวาทปาฏิโมกข์

โอวาทปาฏิโมกข์ ก็แปลว่าโอวาท หรือคำกล่าวสอนที่เป็นหลักเป็นประธาน อย่างที่ เรียกว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เป็นหลักสำคัญให้ยึดถือปฏิบัติกันปาฏิโมกข์ สิ่งที่เป็นหลักเป็น

ประธานนั้นมี 2 อย่าง ๆ หนึ่งเรียก โอวาทปาฏิโมกข์ อย่างที่เรารู้จักในวันมาฆบูชา และอย่างอื่น 2 ท่านเรียก อาณาปาฏิโมกข์

โอวาทปาฏิโมกข์ ก็แปลว่า ปาฏิโมกข์ที่เป็นโอวาท ปาฏิโมกข์ที่เป็นโอวาทก็คือว่า สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานในด้านคำกล่าวสอน หรือคำสอนที่เป็นหลักเป็นประธาน

ส่วนอีกอย่างหนึ่งที่เราเรียกว่า อาณาปาฏิโมกข์ ก็แปลว่า สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานด้านอำนาจ อาณา แปลว่า อำนาจ สิ่งที่เป็นหลักเป็นประธานในอำนาจ ก็คือวินัย ได้แก่ ระเบียบวินัยที่เป็นหลักเป็นประธานสำหรับพระสงฆ์ได้ยึดถือปฏิบัติ

ขอย้อนกลับไปเรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ หรือคำสอนที่เป็นหลักเป็นประธาน ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงในวันมาฆบูชา ขอให้ความรู้เกี่ยวกับการประชุมที่นั่นสักหน่อยหนึ่ง คือเรื่อง “จาตุรงค-สันนิบาต” นั่นก็เกี่ยวเนื่องกับโอวาทปาฏิโมกข์ หมายความว่า มีจาตุรงคสันนิบาตแล้ว จึงมีโอวาทปาฏิโมกข์ จาตุรงคสันนิบาต ก็คือการประชุมที่ประกอบด้วยองค์ 4 ประการ เมื่อมีการประชุมที่พร้อมด้วยองค์ 4 ประการแล้ว พระพุทธเจ้าจึงทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ส่วนประกอบ 4 ประการนั้น มีดังนี้

ข้อหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลายที่มาประชุมกันนั้น รวมทั้งหมด 1,250 องค์ ล้วนเป็นเอหิภิกขุ คือ เป็นผู้บวชด้วยการอุปสมบทที่เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา

ข้อที่สอง พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น แล้วก็เป็นผู้ที่ได้อภิญญา 6 ด้วย

ข้อที่สาม พระภิกษุทั้ง 1,250 รูปนั้นมาประชุมกันโดยมิได้นัดหมาย

ข้อที่สี่ วันนั้นเป็นวันมาฆปุรณมี คือ วันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำกลางเดือน 3

พระพุทธเจ้าได้ตรัสเป็นข้อความเพียงสั้น ๆ เราจึงเรียกกันว่าเป็นหัวใจพระพุทธศาสนา หรือหัวใจคำสอนของพระพุทธเจ้า คำว่าหัวใจนั้น ปกติใช้กับสิ่งที่แก่นแก่นเป็นสาระสำคัญจริง ๆ คือเป็นข้อความสั้น ๆ ทั้งหมด 3 คาถากึ่ง คือมี 3 คาถากับอีกครึ่งคาถา

สมณะนั้น หลักสำคัญอยู่ที่การฝึกจิต สำหรับชาวบ้านอาจจะยุ่งเกี่ยวกับเรื่องทางกายมาก เช่น วุ่นวายในการประกอบอาชีพ มีภาระในเรื่องสังคม ในเรื่องครอบครัว เป็นต้น แต่พระภิกษุสงฆ์นั้นได้สละเว้นวางจากสิ่งเหล่านั้นมาแล้ว เมื่อสละมาแล้ว ก็มุ่งเน้นการบำเพ็ญเพียรทางด้านจิตใจ พัฒนาจิตใจของตนเองเพื่อให้ก้าวหน้าในธรรมเมื่อบำเพ็ญเพียรในทางอริจิต พัฒนาจิตของตนดีแล้ว ก็จะเป็นบาทฐานให้มีความเจริญทางปัญญา ได้เจริญสมณะและวิปัสสนาแล้ว ก็จะเข้าถึงจุดหมายที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ในคาถาที่ 1 ที่บอกว่า “นิพพาน ปรมาทนิต พุทธา พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวนิพพานว่าเป็นธรรมสูงสุด หรือบรมธรรม”

สำหรับคฤหัสถ์นั้นเริ่มด้วยอามิสบูชาเป็นพื้นฐาน แล้วก็นำเข้าสู่วินัยปฏิบัติบูชา สำหรับพระสงฆ์นั้นก็เน้นที่ปฏิบัติบูชา นำหน้าประชาชนให้ก้าวหน้าในปฏิบัติบูชายิ่ง ๆ ขึ้นไป

ตอนที่ 7 บทเรียนจากอดีต (ทวนสรุปการเดินทาง)

เริ่มแรก คณะเดินทางโดยเครื่องบิน บริษัทการบินไทย ไปลงที่เมืองกัลกัตตาอยู่ทางขวามือสุดนั้นเป็นจุดเริ่มต้น เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ ตอนแรกแวะที่วัดเบงกอลก่อน เป็นวัดของพระ

ชาวเบงกอล แต่ว่าอยู่ในอินเดีย ไม่ได้ค้างคืน ไปขึ้นรถไฟเดินทางต่อไปในวันนั้นเอง สู่เมืองคยา แล้ว ก็ขึ้นรถยนต์ต่อไปพักที่วัดไทยพุทธคยา ชมสถานที่ตรัสรู้ ค้างคืนที่วัดไทยพุทธคยาในคืนวันที่ 24 อีก หนึ่งคืนแล้ววันที่ 25 ก็เดินทางไปเมือง ราชคฤห์ แวะเยือนเวฬุวัน และเขาคิชฌกูฏ เป็นต้น แล้ว เดินทางต่อไปยังเมือง นาลันทา ค้างคืนที่นาลันทานั้น 1 คืน ชมศาลาทามหาวิหาร วัดใหญ่ที่ถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยแรกของโลก มีท่านมหายอด เป็นผู้เข้าชม ต่อจากนั้นก็เดินทางกลับมาที่วัดไทย พุทธคยาอีกครั้ง นอนค้างที่วัดไทยพุทธคยาคืนวันที่ 26 จากนั้น วันที่ 27 หลังจากชมแม่น้ำเนรีย ชราตรวงวัดมหันต์ของฮินดูแล้ว ก็เดินทางไปยังเมืองพาราณสี (วารานาสี) หรือเบนาเรส (Benares) ไปพักที่วัดไทยสารนาถ ซึ่งพระครูประกาศศมาธิคุณไปสร้างไว้ แต่ตอนนี้ท่านมรณภาพแล้ว มี พระภิกษุชาวอินเดียเป็นผู้รักษาการอยู่ ที่วัดนี้ได้ค้างคืนถึง 3 คืน คือ คืนวันที่ 27, 28 กุมภาพันธ์ และวันที่ 1 มีนาคมเช้าวันที่ 28 ไปชมเจาชันทีสตูป และสถานที่แสดงปฐมเทศนาที่สารนาถ หรือป่า อสิปตมฤคทายวัน ตอนบ่าย ชมพิพิธภัณฑสถานแล้วเดินชมสวนกว้างและวัดเซน ที่อยู่บริเวณเดียวกัน

รุ่งขึ้นวันที่ 1 มีนาคม เข้าไปลองแม่น้ำคงคา ตรงท่าที่คนมาล้างบาปและเผาศพกันมาก ตอนสายไปแวะเยี่ยมวัดธิเบต กลับมาฉันทเพลที่วัด ตอนบ่ายไปเฝ้ามหาราชาแห่งเมืองพาราณสีที่ รามานคร และไปที่มหาวิทยาลัยพาราณสี (Banaras Hindu University) พบกับพระภิกษุนักศึกษา ไทยแล้ว ก็ไปเยี่ยมโพรเฟสเซอร์รามัน อาจารย์คนหนึ่งของมหาวิทยาลัยด้วยวันรุ่งขึ้น เดินทางไปยัง เมืองกาเซีย หรือที่เราเรียกตามศัพท์พุทธศาสนาว่า เมืองกุสินารา โดยผ่านเมืองโครักขปุระ หรือ โค รักขปุระ หรือโครักขบุรี ไปเมืองกุสินารา นอนค้างที่นั่น 1 คืน คือคืนวันที่ 2 มีนาคม ไปนมัสการ สถานที่ปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีสถูปปรินิพพาน มีวิหารพระอนุฐานไสยา คือพระพุทธปาง ปรินิพพาน วันรุ่งขึ้นก็ไปที่มกุฏพันธเจดีย์ สถานที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้า

วันที่ 3 มีนาคม คณะเดินทางต่อไปยังเมืองสาวัตถี ตามศัพท์สันสกฤตเขาเรียก ศราวาสติ เราเรียกสาวัตถี ในแผนที่เขียนตามแบบสันสกฤตเป็น ศราวาสติ ไปนอนค้างที่วัดไทย ของท่านอาจารย์ ประเสริฐ หรือที่ชาวไทยในอินเดียเรียกว่า ฤๅษีเสริฐ ได้ไปชมพระเชตวันมหาวิหาร วัดสำคัญที่ พระพุทธเจ้าประทับอยู่นานที่สุดถึง 19 พรรษา

ในที่ใกล้ ๆ นั้น ก็จะเป็นเขตแดนระหว่างอินเดียกับเนปาล มีสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งชื่อว่า ลุมพินี อันเป็นสถานที่ประสูติ แต่คณะไม่ได้เดินทางไป เพราะการเดินทางโดยรถยนต์เข้าไปจาก เขตอินเดียลำบาก เราไม่ได้เดินทางโดยเครื่องบิน ซึ่งต้องไปลงที่กัทมันฑู แล้วไปที่ลุมพินีอีกต่อหนึ่ง เป็นอันว่าคณะตัดรายการที่ลุมพินี คือสถานที่ประสูติไปเสีย

ต่อจากสาวัตถี ก็เดินทางไปค้างที่เมืองลักเนา คราวนี้มาข้างล่าง เมืองลักเนาเป็นเมือง ผ่านไปพักแรมเท่านั้นเอง เป็นคืนวันที่ 4 มีนาคม ค้าง 1 คืน แล้วเดินทางไป ผ่านเมืองกานปุระที่ อยู่ข้างล่าง แล้วขึ้นเลยผ่านไปเฉย ๆ ไปยังเมืองอัครา ชมป้อมเมืองอัครา (Agra Fort) วันรุ่งขึ้น จึง ไปชมทัชมาฮาล ซึ่งอยู่ที่เมืองอัครานี้ นี่เป็นวันที่ 5 มีนาคม

ต่อจากนั้น วันรุ่งขึ้นก็เดินทางไป เมืองชัยปุระ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ไปชม ปราสาทแอมเบอร์ แต่เขาปิด เพราะตอนนั้นเป็นเทศกาลโฮลีที่ชาวอินเดียพากันเล่นสนุกสนาน ซึ่งไม่

เหมาะสำหรับผู้เดินทาง ได้ค้างแรมที่นั่น 1 คืน คงเป็นคืนวันที่ 6 มีนาคม ต่อจากนั้นก็เดินทางไปยังเดลี เมืองหลวงของประเทศอินเดีย ค้างแรมที่นั่น 1 คืน ไปพักเฉย ๆ เป็นคืนวันที่ 7 มีนาคม

ต่อจากเมืองเดลีเป็นเส้นทางที่ขีดยกด้วยหมึกสีน้ำเงิน หมายความว่าเดินทางโดยเครื่องบิน เริ่มด้วยไปเมืองออร์ธาคาบาดข้างล่าง แต่เครื่องบินแวะที่เมืองอุทัยปุระด้วย อาตมภาพก็เลยขีดยกไว้ให้ดูว่าเครื่องบินแวะ แต่เราไม่ได้แวะ จากเมืองออร์ธาคาบาดนี้ เราได้ไปชม ถ้ำเอลโลรา ซึ่งเป็นถ้ำจำนวนหนึ่งมีมาก คือ มีทั้งถ้ำพุทธศาสนา ฮินดู เช่น ชมได้เพียงบางถ้ำก็ถึงเวลาค่ำ ไปค่าที่ถ้ำไกรลาสของฮินดูพอดี

วันรุ่งขึ้นคณะสละเวลาทั้งวันให้แก่ ถ้ำอชันดา ซึ่งเป็นถ้ำของฝ่ายพุทธศาสนาล้วน ๆ ค้างที่ออร์ธาคาบาดทั้งหมด 2 คืน ตรงกับวันที่ 8 - 9 มีนาคม

จากนั้นก็เดินทางกลับโดยเครื่องบินมาเดลี ค้างที่เดลี 1 คืน คือคืนวันที่ 10 แล้วเดินทางต่อขึ้นไปยังแคว้นแคชเมียร์ โดยทางเครื่องบินเช่นเดียวกัน ก็ไปลงที่เมืองศรีนคร ที่คนไทยฟังเสียงแขกเรียกเป็นศรีนาการ์ที่จริงก็คือ ศรีนคระ หรือศรีนครแวะที่ เมืองศรีนคร นี้ แล้วไปชมภูเขา ชมหิมะ โดยเดินทางด้วยรถยนต์ไปกุลมารค อยู่ทางซ้ายมือที่ขีดยกแดง ไปค้างในทะเลสาบบนเรือ รวมทั้งหมด 2 คืน

จุดสำคัญที่ต้องการไปดู ก็คือช่วงแรก ที่นั่นสถานที่ช่วงแรกที่เป็นดินแดนพุทธภูมิ ตั้งแต่พุทธศาไปสาวัตถินั้น ก็มีสถานที่ที่เรียกว่า สังเวชนียสถาน โดยตรง 4 แห่ง ได้แก่ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และเสด็จดับขันธปรินิพพาน

ที่ประสูติ ก็คือที่ลุมพินีวัน ซึ่งคณะไม่ได้ไป ที่ตรัสรู้ คือที่พุทธคยา ซึ่งคณะไปถึงเป็นแห่งแรก ที่แสดงปฐมเทศนา คือที่สารนาถ ซึ่งเป็นชื่อปัจจุบันของป่าอสิปตมฤคทายวัน และที่ปรินิพพาน คือที่กุสินารา หรือในแผนที่นี้เรียกว่า กาเซีย

ในสังเวชนียสถานทั้ง 4 แห่ง คณะได้เดินทางไป 3 แห่ง ก็ตัดลุมพินีออกไป เหลือที่ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพานแม้ว่าจะเดินทางไปไม่ครบ 4 แห่ง แต่ถ้ามองในแง่เกี่ยวกับพระพุทธเจ้าแท้ ๆ ก็ถือว่าครบ เพราะว่าตอนประสูตินั้นยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะอยู่ พระพุทธเจ้าแท้ ๆ ที่อุปติเป็นพุทธะจริงก็ต้องที่ตรัสรู้ นั่นคือที่เกิดของพระพุทธเจ้า ก็ได้ไปแสดงปฐมเทศนาเริ่มทำงาน ตั้งต้นที่สารนาถ ปฏิบัติงานเรื่อยไป จนกระทั่งปรินิพพานที่กุสินารา นี่ก็เป็นเรื่องเกี่ยวกับพระองค์พระพุทธเจ้าแท้ ๆ

ภาพชีวิตในพุทธกาล

ภาพชีวิตของคนในยุคนี้เพื่อจะได้เห็นภาพของมคธและโกศลเพิ่มขึ้นพร้อมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างเมืองทั้งสองนั้นพระเจ้าแผ่นดิน 2 แคว้นนี้เป็นญาติกันโดยการแต่งงานทรงเป็นพี่เขยของกันและกัน (อภยภูคินีปติกา) คือ พระกนิษฐภคินีของแต่ละแคว้นไปเป็นมเหสีของพระมหากษัตริย์อีกแคว้นหนึ่งพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธมีมเหสีเป็นน้องสาวของพระเจ้าปเสนทิโกศลแห่งแคว้นโกศลพระเจ้าปเสนทิโกศลที่ครองกรุงสาวัตถีแห่งแคว้นโกศลก็มีมเหสีเป็นน้องสาวของพระเจ้าพิมพิสารแห่งแคว้นมคธ

หรืออย่างอนาถบิณฑิกเศรษฐีซึ่งเป็นเศรษฐีประจำเมืองสาวัตถีแห่งแคว้นโกศลก็มารู้จักพระพุทธเจ้ามานับถือพระพุทธศาสนาที่กรุงราชคฤห์เพราะมีเพื่อนเป็นเศรษฐีที่กรุงราชคฤห์โดยต่างก็เป็นพี่น้องของกันและกัน (อภยนิภาชาธิปติกา) คราวหนึ่งมาเยี่ยมเยียนเพื่อนตอนนั้นพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นแล้วแกก็เลยได้รู้จักพระพุทธเจ้าแล้วก็เลื่อมใสประกาศตนเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นอุบาสกแล้วนิมนต์พระพุทธเจ้าเสด็จไปที่แคว้นโกศลไปประทับที่สาวัตถีเป็นครั้งแรกที่ทำให้พระพุทธเจ้าเสด็จไปสาวัตถีแล้วก็ได้สร้างวัดเชตวันถวายเป็น

อีกท่านหนึ่งที่มีความสำคัญมากในพระพุทธศาสนา คือ มหาอุบาสิกชื่อว่าวิสาขาท่านผู้นี้ก็อยู่ที่สาวัตถีเช่นเดียวกันมหาอุบาสิกวิสาขานั่นพอชื่อว่าธัญชัยเศรษฐีซึ่งเป็นลูกของเมณฑกเศรษฐีผู้เป็นเศรษฐีใหญ่คนหนึ่งของแคว้นมคธแคว้นมคธนั้นรุ่งเรืองมากมีเศรษฐีมากแต่ก่อนนี้แคว้นโคศลจะแสดงความรุ่งเรืองของตนจะต้องบอกได้ว่าตนมีเศรษฐีเยอะที่นี้แคว้นมคธมีเศรษฐีเยอะแคว้นโกศลก็เลยขอเศรษฐีไปคนหนึ่งทำนองขอยืมเพื่อจะไปประดับเกียรติของแคว้นพระเจ้าโกศลขอเศรษฐีคนหนึ่งจากแคว้นมคธทางแคว้นมคธก็ให้ธัญชัยเศรษฐีซึ่งเป็นลูกของเมณฑกเศรษฐีเดินทางไปยังแคว้นโกศลธัญชัยเศรษฐีได้ไปสร้างเมืองใหม่ขึ้นชื่อเมืองสาเกตอยู่ใกล้ ๆ เมืองสาวัตถีธัญชัยเศรษฐีก็เป็นบิดาของนางวิสาขาวิสาขาก็เป็นมหาอุบาสิกได้สร้างวัดสำคัญชื่อว่าวัดบุพพารามที่พระพุทธเจ้าได้ประทับหลายพรรษาทั้งหมด 6 พรรษาสลับไปมากับเชตวันของอนาถบิณฑิกเศรษฐี

ภาพชีวิตในสมัยพุทธกาลเกี่ยวข้องกับเมืองสาวัตถีและเมืองราชคฤห์นี้ยกตัวอย่าง เรื่องเกี่ยวกับพระภิกษุณีกับพระภิกษุพระภิกษุณีรูปหนึ่งซึ่งเป็นพระอรหันต์เป็นมารดาของพระภิกษุรูปหนึ่งซึ่งเป็นพระอรหันต์เหมือนกันตอนนั้นพระกุมารกัสสปะเป็นพระอรหันต์แล้วพระภิกษุณีมารดามาเจอเข้ากับลูกพอเจอเข้าด้วยความดีใจเป็นอย่างมากก็ร้องเรียกว่าลูกรักแล้วก็โผเข้าไปหาแต่อาวรามร้อนรนพอโผเข้าไปหาที่ชวนเซแล้วก็พลัดล้มลงไปเขวากันว่ามารดาพอนึกถึงลูกรักน้ำนมจะไหลก็ปรากฏว่าน้ำนมไหลเปื้อนจีวรแล้วก็ไปจับลูกฝ่ายพระกุมารกัสสปะก็มีใจเมตตาการุณย์ต่อมารดานึกถึงว่ามารดายังไม่ได้บรรลุธรรมเป็นเพราะความรักความห่วงใยในตัวเราผู้เป็นบุตรเราจะช่วยอย่างไรดีถ้าหากว่าให้แม่มีจิตใจครุ่นกังวลอยู่กับความรักความห่วงใยอยู่อย่างนี้ก็จะไม่รู้จักได้บรรลุมรรคผลแน่นอนเราจะต้องใช้วิธีการเป็นอุบายสักอย่างทำให้แม่ตัดความรู้สึกผูกพันกังวลนี้ให้ได้

พระพุทธศาสนาหลังพุทธกาล

หลังพุทธกาลแล้วพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นมาบ้างเสื่อมบ้างเป็นระยะ ๆ ช่วงแรกที่เจริญสูงสุดก็คือในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์โมริยะ (ฝรั่งเรียกอย่างสันสกฤตว่าMaurya/เมารยะ) พระเจ้าอโศกครองราชย์ระหว่างพ.ศ. 218 ถึงพ.ศ. 260 ได้ทำการสังคายนาคั้งที่ 3 ส่งพระสาวกออกประกาศพระศาสนาตามที่กล่าวเมื่อกี้ต่อมาราชวงศ์พระเจ้าอโศกสืบมาอีก 7 ชั่วพระเจ้าแผ่นดิน คือ มีลูกหลานของพระเจ้าอโศกครองมาอีก 7 องค์ก็ถูกอำมาตย์ที่เป็นพราหมณ์จับปลงพระชนม์เสียแล้วตั้งราชวงศ์ใหม่ชื่อ ราชวงศ์คุงกะเป็นราชวงศ์ฮินดูซึ่งเดิมก็เป็นอำมาตย์ของพระเจ้าแผ่นดินพุทธนั่นเอง

พระเจ้าแผ่นดินอีกองค์หนึ่งที่ชื่อว่ากนิษกะก็ได้สร้างถาวรวัตถุในทางพุทธศาสนาไว้มาก เช่นเดียวกันหลังพระเจ้ากนิษกะแล้วอาณาจักรก็ค่อย ๆ แตกสลายลงไปอีกจนกระทั่งประมาณพ.ศ. 860 หลังจากชิงอำนาจกันมากมายก็มีราชวงศ์หนึ่งตั้งขึ้นรวบรวมแคว้นน้อยใหญ่เข้ามาเป็นมหาอาณาจักรได้แก่ราชวงศ์คุปตะราชวงศ์นี้เป็นราชวงศ์อินเดียที่ผ่านมาเมื่อกษัตริย์ยิ่งใหญ่เป็นพุทธตอนนี้เป็นฮินดู

ราชวงศ์คุปตะครองอำนาจอยู่ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 863 ถึงพ.ศ. 1000 ตอนแรกก็ครองที่ ปาตลีบุตรเหมือนกันที่เมืองหลวงเดียวกับพระเจ้าอโศกแต่ต่อมาได้ย้ายไปที่เมืองอโยธยาซึ่งอยู่ใกล้ เมืองกุสินาราเฉียงไปทางตะวันตกนิดหน่อยคนไทยเราเรียกเมืองหลวงเก่าของเราว่าอยุธยาเลียน ศัพท์มาจากของอินเดียนี้เองอโยธยาเป็นเมืองหลวงของราชวงศ์คุปตะอยู่ใกล้ ๆ กับเมืองกุสินาราที่เราไปมาแล้ว

ราชวงศ์คุปตะแม้จะเป็นฮินดูแต่อาศัยชาวพุทธมากและในเวลานั้นพุทธศาสนาดังมั่นคง แล้วจนกระทั่งว่าไม่มีใครจะทำอะไรได้เป็นอันว่าแม้ฮินดูจะมีอำนาจขึ้นพุทธศาสนาก็เจริญมาด้วยกัน และราชวงศ์คุปตะก็ให้การอุปถัมภ์พุทธศาสนาไปด้วยเช่นว่ามหาวิทยาลัยนาลันทาตอนนั้นรุ่งเรือง อยู่แล้วพระเจ้าแผ่นดินคุปตะก็ได้เป็นผู้อุปถัมภ์มหาวิทยาลัยนาลันทาแทบทุกพระองค์จนกระทั่งถึง พ.ศ. 1000 ราชวงศ์คุปตะก็สิ้นสุดลงเหตุที่สิ้นสุดก็เพราะมีต่างชาติรุกรานต่างชาตินี้ คือ ขนชาติฮั่น

ชนชาติฮั่นบุกเข้ามาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดียพอบุกเข้ามาก็ทำลายหมด ทำลายทุกอย่างโดยเฉพาะด้านทำลายพุทธศาสนามากต้นทางที่เริ่มเข้ามาก็คือดักศิลาพวกฮั่นบุกเข้ามาระยะพ.ศ. 1043-1093 ก็ทำให้อินเดียหัวน้ำแหวแตกเป็นอาณาจักรเล็ก ๆ น้อย ๆ มากมายแต่ว่า ตอนนั้นอินเดียยังพอด้านศัตรูไว้ได้เข้ามาไม่ได้ลึกมากผลที่สุดฮั่นก็ต้องออกไปแต่ว่าได้ทำลายพุทธ ศาสนาย่อยยับไปมากทีเดียวพอด้านพวกฮั่นได้แล้วพวกกษัตริย์ในอินเดียก็พยายามจะชิงอำนาจ กันเองจนกระทั่งมีพระเจ้าแผ่นดินองค์หนึ่งรวบรวมแคว้นได้มากน้อยชื่อพระเจ้าหรรษวรรณะ

พระเจ้าหรรษวรรณะเป็นกษัตริย์ชาวพุทธแต่พุทธศาสนาที่เจริญรุ่งเรืองในยุคนั้นเป็น มหายานส่วนมากแล้วเพราะฉะนั้นพระเจ้าหรรษวรรณะที่ว่า เป็นชาวพุทธและได้อุปถัมภ์พุทธ ศาสนาอย่างยิ่งใหญ่ก็กลายเป็นอุปถัมภ์พุทธศาสนาฝ่ายมหายานครองราชย์ประมาณพ.ศ. 1150 - 1190 เมืองหลวงตั้งอยู่ที่เมืองกระโนชเทียบปัจจุบันอยู่ระหว่างทางเมืองล็กเนาไปเมืองอัคราพระเจ้า หรรษวรรณะได้ฟื้นฟูอินเดียขึ้นมาจากยุคที่พวกฮั่นบุกเป็นพระเจ้าแผ่นดินพุทธก็ได้อุปถัมภ์พุทธ ศาสนามากและไม่เบียดเบียนศาสนาอื่น ๆ แต่ตอนปลายรัชกาลก็ปรากฏว่าถูกลองพระชนม์อำมาตย์ พวกฮินดูพวกพราหมณ์จัดการลอบปลงพระชนม์ครั้งแรกไม่สำเร็จพระเจ้าหรรษวรรณะก็ใจดีเธอ ปลงพระชนม์ฉันไม่สำเร็จมันเป็นอย่างนี้ไม่พอใจอะไรก็ว่ากันดี ๆ ก็ยกโทษให้พอยกโทษให้พวกนี้ก็เลย สมคบกันใหม่คราวที่ 2 ปลงพระชนม์สำเร็จพระเจ้าหรรษวรรณะก็สิ้นพวกฮินดูจึงรุ่งเรืองขึ้นมาอีก เหตุการณ์ผ่านมามีอินเดียก็แตกเป็นแคว้นเล็กแคว้นน้อยอีกแย่งชิงอำนาจกันมากมายแต่ไม่มีใครที่มี อำนาจยิ่งใหญ่จริง ๆ ในตอนนี้ก็มีราชวงศ์หนึ่งอยู่ทางตะวันออกแถว ๆ แคว้นมคธที่พอจะรวบรวม แคว้นใหญ่ขึ้นมาคือราชวงศ์ปาละเช่นพระเจ้าธรรมบาลยุดนี้ตกในราวพ.ศ. 1300-1685 พุดง่าย ๆ ติ เสียว่า 1300-1700 พระเจ้าแผ่นดินก็ครองราชย์ที่เมืองปาตลีบุตรและเป็นราชวงศ์พุทธ

วงศ์นี้ได้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาอุดหนุนมหาวิทยาลัยพุทธ-ศาสนาทั้งแห่งเก่าที่นาลันทา และที่ตั้งใหม่มีมหาวิทยาลัยโอทันต-ปุระวิชกรศิลาเป็นต้นอีกหลายแห่งพุทธศาสนาที่รุ่งเรืองมาได้อีก แม้ว่าจะเป็นพุทธศาสนาแบบกลาย ๆ คือ มหายานผสมฮินดูตอนยุคพระเจ้าหรรษวรณะมี พระภิกษุที่มีชื่อเสียงมารูปร่างหนึ่งเดินทางเข้าไปในประเทศอินเดียแล้วเล่าเรื่องการเดินทางสืบสาน พระศาสนาในอินเดียเอาไว้ด้วยคือพระถังซำจั๋งในเรื่องไซอิ๋วหลายท่านรู้จักดี

พระถังซำจั๋งเดินทางเข้ามาในสมัยพระเจ้าหรรษวรณะประมาณพ.ศ. 1150-1190 แล้วก็เล่าเรื่องราวไว้มากมายจนเอาพระไตรปิฎกจากไซท์หรือประเทศตะวันตกของจีน คือ อินเดียนั่นเอง นำเอาพระไตรปิฎกหรือคัมภีร์พระพุทธศาสนากลับไปเมืองเซียงอันแล้วไปแปลออกเป็นภาษาจีน

พระถังซำจั๋งเป็นปราชญ์แห่งราชวงศ์ถังเป็นผู้มีชื่อเสียงมากทางประวัติศาสตร์เรียกหลวงจีนเหียนจิ่งท่านเรียนที่มหาวิทยาลัยนาลันทาด้วยและได้เขียนเล่าเรื่องเกี่ยวกับนาลันทาไว้มากมาย

เมื่อสิ้นสุดยุคพระเจ้าหรรษวรณะนั้นมาจนถึงราชวงศ์ปาละเพราะเหตุที่อินเดีย แยกแยกเป็นแคว้นเล็กน้อยมากมายก็จึงชิงอำนาจกันเองเกิดความอ่อนแอพอทีตอนนี้มีมุสลิมก็บุกเข้ามา มุสลิมบุกเข้ามาเรื่อย ๆ ตั้งแต่พ.ศ. 1500 เข้าทางตะวันตกเฉียงเหนือตีเข้ามาได้ทีละน้อย ๆ จนกระทั่งถึงพ.ศ. 1700 ก็ตีได้ถึงแคว้นมคธหรือแคว้นพิหารในปัจจุบัน

ตอนที่มุสลิมเข้าตีมคธคราวนี้ราชวงศ์ปาละสิ้นสุดไปแล้วเพิ่งสิ้นสุดไปมีราชวงศ์ใหม่เป็น ฮินดูชื่อราชวงศ์เสนะราชวงศ์เสนะก็ถูกมุสลิมทำลายทหารมุสลิมทำลายล้างเรียบไม่มีเหลือถ้าเป็นวัด ก็เป็นอันว่าเผาหมดพระส่วนมากก็ถูกฆ่าหรือไม่ก็หนีไป

เพราะฉะนั้นผลที่สุดพุทธศาสนาก็สูญสิ้นจากอินเดียตั้งแต่พ.ศ. 1700 เป็นต้นมาขอขึ้นตาก็เกิดระหว่างพ.ศ. 400-1200 เป็นถ้าของพุทธศาสนาแล้ว ๆ เป็นถ้าของฝ่ายเถรวาทอยู่ 5 ถ้า นอกจากนั้นเป็นมหายานและที่อีกภูเขหนึ่ง คือ เอลโลร์หรือภาษาอินเดียเขาเรียกว่าเอลลัวร์ก็ สร้างระหว่างพ.ศ. 1100-1300 ยุคที่มีถ้าพุทธศาสนา คือ 1100-1300 ยุคถ้าฮินดูราว 1150-1450 ยุคถ้าของเซนราว 1350-1550 หลังจากนั้นทั้งหมดคงถึงยุคหนึ่งสงครามถูกมุสลิมบุก

ส่วนมหาวิทยาลัยนาลันทาก็เป็นสถาบันการศึกษาที่ยิ่งใหญ่เริ่มขึ้นมาเมื่อประมาณพ.ศ. 850 รุ่งเรืองในสมัยราชวงศ์คุปตะจนกระทั่งพุทธศาสนาสิ้นสูญจากอินเดียเมื่อพ.ศ. 1700 ก็ถูกเผา ราบเรียบไปรวมแล้วรุ่งเรืองอยู่นานเกือบ 1,000 ปีเมื่อมุสลิมได้เข้ามาครอบครองประเทศอินเดียแล้ว ก็มีราชวงศ์มุสลิมหลายราชวงศ์เหมือนกันแต่ที่ยิ่งใหญ่ก็ครองอำนาจกันมาตั้งแต่พ.ศ. 1700 - 2250

เหตุให้พระพุทธศาสนาสูญสิ้นจากอินเดีย (140)

1. เหตุอันแรกที่เราเห็นได้พุตง่าย ๆ ว่าชาวพุทธเราใจกว้างแต่ศาสนาอื่นเขาไม่ใจกว้าง ด้วยความใจกว้างของชาวพุทธนั้นบางทีก็กว้างเลยเถิดไปจนกลายเป็นใจกว้างลืมหูลืมตาหรือใจกว้าง อย่างไม่มีหลักไม่ยืนหลักของตัวไว้กว้างไปกว้างมาเลยกลายเป็นกลมกลืนกับเขาจนศาสนาของตัวเอง หายไปเลยที่หายไปให้เห็นอย่างชัดเจนก็คือ ไปกลมกลืนกับศาสนาฮินดู

2. ในทางพุทธศาสนานั้นจะเห็นว่าพระพุทธเจ้าก็มีฤทธิ์เหมือนกันเป็นปาฏิหาริย์อย่างหนึ่งในบรรดาปาฏิหาริย์3แต่ต้องยืนหลักไว้เสมอว่าปาฏิหาริย์ที่สำคัญที่สุด คือ อนุศาสน์ปาฏิหาริย์ ปาฏิหาริย์ที่เป็นหลักคำสอนไม่ใช่ปาฏิหาริย์ที่เป็นการแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ จุดที่เชื่อมก็คือตอนที่ชาว

พุทธลัทธิหลักกรรมไม่เอาการกระทำของตัวเองเป็นหลักไปหวังพึ่งเทพเจ้าไปหวังพึ่งฤทธิ์พึ่งปาฏิหาริย์ เพราะฉะนั้นในทางพุทธศาสนาถือการกระทำหรือกรรมเป็นสำคัญ

3. อีกอย่างหนึ่งที่ควรระวังคือพอมิภัยหรือเรื่องกระทบกระเทือนส่วนรวมชาวพุทธไม่น้อยมีลักษณะที่วางเฉยไม่เอาเรื่องเอาราวแล้วเห็นลักษณะนี้เป็นดีไปเห็นว่าใครไม่เอาเรื่องเอาราวมีอะไรเกิดขึ้นก็เฉย ๆ ไม่เอาเรื่องกลายเป็นดีไม่มีกิเลสเห็นอย่างนี้ไปก็มีในทางตรงกันข้ามถ้าไปยุ่งก็แสดงว่ามีกิเลสอันนี้อาจจะพลาดจากคติพุทธศาสนาไปเสียแล้วในทางพุทธศาสนานั้นผู้ไม่มีกิเลสทำนุบำรุงกับเรื่องที่กระทบกระเทือนกิจการส่วนรวมแต่การยุ่งของท่านมีลักษณะที่ไม่เป็นไปด้วยกิเลสคือทำด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ได้ทำเป็นคดีไว้แล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล

4. อีกอย่างหนึ่งคือ การฝากศาสนาไว้กับพระชาวพุทธจำนวนมากที่เดียวชอบฝากศาสนาไว้กับพระอย่างเดียวแทนที่จะถือตามคติของพระพุทธเจ้าพระพุทธเจ้าตรัสว่าพระศาสนานั้นอยู่ด้วยบริษัททั้ง 4 คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ไม่ใช่บริษัทใดบริษัทหนึ่งแต่จะต้องช่วยกัน เพราะฉะนั้นที่ว่าสุญสินีนั้นคือหนึ่งถูกเขาปราบทำลายสองถูกเขากลิ้งไปง่าย ๆ การที่พระพุทธศาสนาจะเจริญมั่นคงเราต้องรักษาตัวหลักธรรมที่แท้จริงไว้ให้ได้ตีความให้ถูกต้องเข้าใจให้ถ่องแท้ปฏิบัติตามให้ถูกต้อง

ตอนที่ 8 อินเดียแดนเทวดา (158)

ใน “อินเดียในระหว่างและหลังพุทธกาล” โดยย่อแล้วก็มี 2 ฝ่ายคือสิ่งที่ไม่เหมือนเดิมกับสิ่งที่เหมือนเดิมสิ่งที่ไม่เหมือนเดิมก่อนสิ่งที่ไม่เหมือนเดิมโดยสภาพธรรมชาติ คือ เรื่องต้นไม้แม่น้ำธรรมชาติแวดล้อมความอุดมสมบูรณ์ต่าง ๆ ที่เดิมนั้นมันไม่เป็นอย่างนั้นเช่นอย่างกล่าวถึงสถานที่ที่พระพุทธเจ้าประสูติก็เป็นป่า คือ ปาลุมพินี ดงไม้สาละบัดนี้มันไม่ใช่น้ำแล้วมันเป็นที่โล่งพุดถึงสภาพผู้คนที่มีมองเห็นโดยทั่วไปก็คือ สภาพความยากจนและเรื่องการศึกษามีคนไม่รู้หนังสือมากมาย

ถ้าเรามองกลับไปดูสภาพในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงตั้งคณะสงฆ์มีภิกษุสงฆ์แล้วต่อมาก็มีภิกษุณีสงฆ์ ภิกษุสงฆ์ก็มีผู้ทรงความรู้ภิกษุณีสงฆ์ก็มีพระเถรีที่ทรงปัญญาเป็นถึงอัครสาวิกามีอุบาสกเป็นนักแสดงธรรมที่เก่งกาจแม้แต่สาวิกา ฝ่ายอุบาสิกาเป็นคฤหัสถ์ก็มีผู้ที่เป็นเอตทัคคะในทางพหูสูตเป็นผู้คงแก่เรียนแสดงว่าในสมัยพุทธกาลอย่างน้อยพุทธศาสนาก็ทำให้คนทั่วไปรวมทั้งสตรีได้รับการศึกษาขึ้นมาเป็นอันมากแต่มาในสมัยปัจจุบันอินเดียเสื่อมลงในทางการศึกษามีการศึกษาน้อย

ด้านที่เหมือนเดิมที่ว่าเหมือนเดิมก็คือ มีมาแต่ก่อนพุทธกาลอย่างไรเดิมนั้นก็เหมือนกันว่าถึงในแง่เหมือนเดิมนี่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ดีหรือเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าพยายามแก้ไขแต่มันก็ไม่หมดสิ้นไปเหลืออยู่จนกระทั่งปัจจุบันนี้ เช่น การบำเพ็ญตบะที่ที่อินเดียนั้นคนก็ยังบำเพ็ญทุกรกิริยามีความเชื่อเหล่านี้กันมากนักบวชในลัทธิต่าง ๆ ก็ยังบำเพ็ญตบะกันยืดยาวเห็นยวักงัมนอนบนหนามอดอาหารอดลมที่ละเส้นจนหมดศีระยีนกลางแดดอะไรต่าง ๆ เพื่อบรรลุโมกษะยังทากันอยู่โยคีในประเทศอินเดียยังถือมาเป็นพัน ๆ ปีไม่ได้ต่างออกไป ถัดไปก็เรื่องวรรณคดีที่เป็นเครื่องแบ่งคนออกเป็นชนชั้นมีกษัตริย์มีพราหมณ์มีแพศย์มีศูทรเกิดมาอย่างไรก็ต้องอยู่ในฐานะนั้น ๆ ตลอดชาติ

อีกอย่างหนึ่งคือการบวงสรวงอันวอนเทพเจ้าอินเดียเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยเทวดามีเทพเจ้ามากมายมีพระพรหมพระปชาบดี ต่อมาพระศิวะ พระนารายณ์เป็นเทพใหญ่แตกแยกกันเป็นนิกายต่าง ๆ ในประเทศอินเดียนั้นบนแผ่นดินก็เต็มไปด้วยความแห้งแล้งยากจนบนผืนฟ้าก็เต็มไปด้วยเทวดาผู้ทรงฤทธิ์ก็เลยนึกว่าคนอินเดียปลอบใจตัวด้วยเทวดาแล้วก็นึกถึงเมืองไทยว่าเหมือนคนไทยปลอบใจตัวด้วยสุราและการพนันก่อนพุทธกาลนั้นเทวดายังใหญ่มากก็เป็นเจ้านายมนุษย์ครั้นมาถึงพุทธกาลพระพุทเจ้าได้ทำให้เทวดาลงมาเป็นมิตรของมนุษย์มาอยู่ร่วมกันฉันท์มิตร ครั้นภายหลังพุทธกาลต่อมาอีกไม่นานเทวดาก็เริ่มขยายจำนวนมีมากมายขึ้นแล้วก็มีความยิ่งใหญ่มาจนกระทั่งในที่สุดก็เลยเบียดพุทธศาสนาตกจากประเทศอินเดียไปอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ วาระต่อไปก็ต้องมาดูกันว่าประเทศไทยเรานี้กำลังเดินทางไปในวิถีเดียวกับอินเดียหรือเปล่าถ้าเป็นเช่นนั้นพุทธศาสนาก็อาจถูกเทวดาเบียดตกไปจากแผ่นดินไทยเช่นเดียวกัน

บทวิจารณ์

จากเนื้อความในหนังสือเรื่อง “ตามทางพุทธกิจ” ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ทำให้พบจุดเด่นและจุดด้อย ดังนี้

จุดเด่น

จุดเด่นของหนังสือเรื่อง “ตามทางพุทธกิจ” ผู้วิจารณ์เห็นด้วยกับผู้เขียน คือ มีเนื้อหาสาระสมบูรณ์มีประโยชน์แก่ผู้อ่านมากที่สุดโดยเฉพาะให้ความรู้เกี่ยวกับผู้จะเดินทางไปมัสการสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในอินเดียให้มากที่สุดมีหมวดตอนต่าง ๆ ว่าด้วยความรู้ทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสถานที่นั้น ๆ พร้อมทั้งพระสูตรและพระพุทพจน์ต่าง ๆ ณ สถานที่เหล่านั้นรูปแบบของสารบัญมีความแตกต่างจากหนังสืออื่น การแบ่งแยกเรื่องภายในเล่มชัดเจน รวมถึงการเขียนอธิบายยกเนื้อเรื่องเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสถานที่ต่าง ๆ ตั้งแต่พระพุทธเจ้าประสูติจนถึงปรินิพพาน อีกทั้งชีวิตความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา ของคนในประเทศอินเดียทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้อย่างชัดเจนครบถ้วน ซึ่งทำให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อจากเนื้อความในทุกบท ให้เสมือนหนึ่งว่าผู้อ่านนั้นได้ไปอยู่ในสถานที่นั้นด้วยเหมือนว่ากำลังท่องเที่ยวอยู่ในที่นั้น ๆ อีกทั้งพุทธธรรมที่กล่าวถึงได้วิเคราะห์เปรียบเทียบให้เข้าถึงได้อย่างครบถ้วนอีกด้วยซึ่งสอดคล้องกับเชษฐ ดิงสัญชลี (2556) ในหนังสือ “สังเวชนียสถาน และสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติในอินเดีย-เนปาล” คือ สถานที่สำคัญทางพุทธประวัติ 4 แห่ง ได้แก่ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ ปฐมเทศนา และปรินิพพาน ซึ่งตั้งอยู่ในประเทศอินเดียและเนปาล นอกจากนี้ยังรวมถึงสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติแห่งอื่น ๆ ที่กระจายอยู่รอบ ๆ อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งทั้งหมดถือเป็นปูชนียสถานที่ชาวพุทธจากทั่วทุกสารทิศต่างนิยมเดินทางจาริกแสวงบุญสืบเนื่องมานานนับพันปี สถานที่สำคัญทางพุทธประวัติทั่วประเทศอินเดียและเนปาลอีกจำนวนมากไว้อย่างครบถ้วน พร้อมคำอธิบายพุทธประวัติ และแง่มุมทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปะ

จุดด้อย

จุดด้อยของหนังสือเรื่อง “ตามทางพุทธกิจ” ผู้วิจารณ์ไม่เห็นด้วยกับหนังสือเล่มนี้ คือ ไม่มีเชิงอรรถอ้างอิง ไม่มีบรรณานุกรมให้สืบค้นเพิ่มเติม โดยเฉพาะด้านของหลักธรรม ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างกันระหว่างพุทธศาสนากับศาสนาในอินเดีย ซึ่งสอดคล้องกับจำนงค์ ทองประเสริฐ (2540) ลัทธิประเพณีของไทยกับอินเดียมีลักษณะสำคัญ ๆ ที่คล้ายคลึงกันอยู่มากทีเดียว ในหนังสือ “บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย”

สรุปผล

หนังสือตามทางพุทธกิจเล่มนี้พรรณนาถึงความสำคัญในเชิงประวัติศาสตร์พุทธศาสนาและ สอดแทรก ธรรมกาที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้แสดง ณ พุทธสังเวชนียสถาน และ สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาบางแห่ง เมื่อครั้งท่านได้เดินทางจาริกนมัสการสังเวชนียสถานใน ประเทศอินเดีย เมื่อต้นปี พ.ศ. 2528 และเรื่องที่บรรยายในภายหลังที่ได้กลับมาจากประเทศ อินเดียด้วยอีก 2 เรื่องท้าย คือ เรื่องการสรุปการเดินทาง และเรื่องอินเดียในระหว่างและหลัง พุทธกาลเพื่อช่วยให้ผู้ที่สนใจศาสนาเข้าใจหลักธรรมของศาสนาที่พระศาสดาคือองค์สมเด็จพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าพระสมณโคดมได้แสดงไว้ในที่ต่าง ๆ ของสังเวชนียสถานในประเทศอินเดีย เริ่ม จากพุทธคยา สถานที่ตรัสรู้ เมืองราชคฤห์ เวฬุวัน เขาคิชฌกูฏ เมืองนาลันทา มหาวิทยาลัยนาลันทา เมืองพาราณสี เจาชั้นทีสอุป สารนาถหรือปิอิสีปตนมฤคทายวัน เมืองกุสินารา สถานที่ปรินิพพาน ถ้าวัดกันต่ำเป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2540). *บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ อรุณการพิมพ์.
- เชษฐ ดิงสัญชลี. (2556). *สังเวชนียสถานและสถานที่สำคัญทางพุทธประวัติในอินเดีย-เนปาล*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ มิวเซียมเพรส.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). *ตามทางพุทธกิจ*. (พิมพ์ครั้งที่8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ ผลิธัมมา.